SZENTISTVÁN
TÁRSULAT

SZENTISTVÁN
TÁRSULAT

BANGHA BÉLA S. J.
ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

GYÜJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS

BANGHA BÉLA S. J.

ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

DR BIRÓ BERTALAN

XXVIII. KÖTET

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

BANGHA BÉLA S. J.

MAGYARORSZÁG ÚJJÁÉPITÉSE ÉS A KERESZTÉNYSÉG

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

Imprimi potest. Nr. 362/1941. Budapestini, die 24. III. 1941.
Eugenius Somogyi S. J., Praep. Prov. Hungariae.

Nihil obstat. Dr. Michael Marczell, censor dioecesanus.
Nr. 2216/1942. Imprimatur. Strigonii, die 27. Martii 1942.
Dr. Joannes Drahos, vicarius generalis.

Kiadja a Szent István-Társulat.

Stephaneum nyomda Budapest. Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

BEVEZETŐ.

„Magyar kultúrát akarunk teremteni: kultúrát, amely a nemzet lelkének épúgy, mint az egyénekének legalább oly értéke és erőforrása, mint az anyagi javak vagy a fegyveres felkészültség. S ezt a kultúrát a legbeváltabb s legősmagyarabb alapon: a katolikus kereszténység gránitszikláin akarjuk megőrizni, növelni, fejleszteni. Meg vagyunk győződve, hogy erre ma nagyobb szükség van, mint valaha s a keresztény együttműködés nagy elve nem jelentheti a katolikus gondolat végső elnémulását, a keresztény legitimitás öngyilkosságát. Aki ezt kívánja tőlünk, sohasem is állt őszintén a keresztény koncentráció alapján. Bár láthatnók ismét együtt írásaink valamennyi régi, lelkes hívét! Sajnos, sok közülük azóta a hirtelentámadt idegen országoknak lett kényszerpolgára. Őket, az elszakított országrészek katolikusait érintheti legszomorúbban az a mi fájdalmas elégtételünk, hogy *mi hirdettük legelsőnek évekkel előre a közelgő összeomlást,* a szabadkőműves-radikálisok országfelosztó merényletét, mi jósoltuk meg már 1918 júliusában a „magyarországi bolseviki forradalmat" s az ország végveszedelmét.[1] Sokáig *egyedül* kongattuk a vészharangot, sokaktól lenézetve és lekicsinyeltetve mint rémlátó, naiv klerikálisok. Sokáig *egyedül* jelöltük meg a kereszténység krédójától elfordult közéletben nemzeti létünk közeledő katasztrófáját. Ha a magyar társadalmi és államélet irányítói nem zárkóznak el oly végzetes vaksággal az elvek és rámutatások elől, amelyeknek szerény folyóiratom volt legelszántabb, sokáig szinte *egyetlen* szószólója, bizonyos, hogy nem süllyedünk oda, ahol ma vagyunk. Bár legalább a megmaradt, koldus országcsonk ne haladjon újra tovább

[1] Lásd P. Bangha: Összegyüjtött Munkái XXVII. kt. 332—339., főleg 337. lapjain.

a lejtőn, mely a megsemmisülés felé vezet: a gondolattalanság és komolytalanság lejtőjén!" — írja P. Bangha egy történelmileg igazolt vátesz halálos komolyságával 1921-ben, amikor előre jelöl utakat és irányokat minden lehetséges keresztény nemzeti megújhodás magyarjai számára.[1]

E kötetbe összegyűjtött írásai nyujtják P. Banghának idevonatkozó tanulmányait, irányicikkeit. A keresztény nemzeti gondolat megerősítéséért és magyar diadaláért írt cikkei kerültek ide, melyeket a forradalmaktól és összeomlástól kezdve írt egészen haláláig, vagyis húsz kerek esztendőn át: a magyarság húsz legkeservesebb évében. A magyar nyomor hőskora ez. Amikor kezdte írni e kötetet P. Bangha, írásában megzavarták. „Egy 27 éves ifjú járt nálam — írja —, éveken át szenvedett olasz fogságban, ma pedig tüdőcsúcshurutban, őszülő hajszálakkal havi 1000 koronás segélyből tengődik. Soha jól nem lakik, csatakos időben is gyalog jár lyukas cipőkben, mert villamosra nem telik s így készül utolsó szigorlatára; ötgyermekes szegény kisiparos fia" (300.). Ezekért és tízezer ilyenekért vérzett akkor P. Bangha izzó magyar és papi szíve, akik akkor évekig waggonokban laktak a kültelki vágányokon, B-listás magyar tisztviselők, nyomortanyákra menekült őrnagynék és mérnökcsaládok, éjszakai hólapátolással foglalkozó háromezer magyar orvos és egyetemi hallgató a csonkaország városaiban. A megszállott területek magyarságának néma kálváriája is naponta ontja rémhíreit; ezek elkerülték ugyan a csonkaországi magyarság borzalmait, de társadalmi leszorításukat könyörtelenül végzik az alacsony kultúrájú, vallásban s lélekben idegen elnyomók. E sötét háttér előtt áll a mindjobban fellendülő zsidóság, mely társadalmi s pártszervezeteit ismét kezdi kiépíteni.

P. Bangha az élesszemű ember aggódásával figyelmeztet a kezdet elején: „Legelső teendőnk a nemzet

[1] Magyar Kultúra 1921. (VIII.) évf. 1—2. lapjain.

újjáépítésének munkájában, hogy mindenekelőtt azokat az eszméket tisztázzuk és vegyük megfigyelés alá, amelyek nemzetünk életét a közelmultban kormányozták és bajbavitték s keressük azokat a nemzeti ideálokat, amelyek jövőnk szerencsésebb fejlődése szempontjából biztosabb irányításul szolgálhatnak". (22.) Ezért sorakoztatom itt is azokat a tanulmányokat, amelyek mutatják, mennyire távolodott tőle, vagy valósította meg a magyarság az itt kitűzött célokat, elveket s terveket. Ezért láttam jónak itt közölni P. Banghának ama feljegyzéseit, amelyek részint Naplójából, részint másutt a magyarságot ért eseményeket és szellemi áramlatokat méri a katolikus világnézet serpenyőjén. Magyar korképek ezek még akkor is, amikor ujjongva regisztrál dolgokat vagy fellángol benne a magyarság sorsán aggódó lélek. Legegyénibb írásai ezek P. Banghának, ma már szoborrá merevült emberekről és világmegváltónak hiresztelt eszmékről mutatja ki talmi voltukat.

Hallatlan bátorsággal támad neki mindennek: embereknek, pártoknak, kormányzatnak s parlamentnek, ha észreveszi, hogy a keresztény nemzeti gondolat elsikkasztásán mesterkednek. Aggódva félti a keresztény nemzeti gondolatot „a keresztény éra méltatlan haszonbérlőitől", mert nála a kereszténység nem jelszópolitika, hanem mélyenjáró, nagystílű szociális megoldások sora. Ezért figyel fel Bethlen Istvánra, majd Gömbös Gyulára, de ezért is fordul el tőlük, mihelyt észreveszi, hogy kereszténységük csak szavakban s nem mélyenjáró tettekben valósul. Ő veti fel először a népiség és a jobboldali eszmék politikai szereplésének gondolatát, amikor mindez szerte a világon még megfogalmazva sem volt! A legmaibb politikai irányokat épp úgy, mint a késő évtizedek eljövendő kormányzatait komolyan figyelmezteti vérzivatarok és egy országromlás tapasztalatai nyomán: „Tisztáztuk-e, mit értünk keresztény nemzeti irány alatt? Hogy a keresztény szó fajiságot jelent-e pusztán, vagy antiszemitizmust, avagy morált és vallást és kultúr-

gondolatot?" (263.). E nélkül ugyanis sohasem indulhatunk nemzetünk újjáépítése felé. Ez az oka, miért fordult oly szöges ellentétbe a szélsőjobboldali irányokkal is, amelyeket a keresztény eszme elhomályosítóinak s keresztény alapelvek megtagadóinak tekint megannyi írásában, tőlük a nemzetét éppúgy félti, mint a szélsőbaloldali forradalmi irányoktól, mert bennük a szellem bolsevizálóit látja.

Hogy a rátermett s hazája sorsáért aggódó pap, sőt szerzetes hasznosan foglalkozhatik nemzetpolitikával, — amit a szabadkőműves és a szélsőjobboldali irányok egyként tagadtak —, annak épp e könyv a legcáfolhatatlanabb bizonyítéka. Hirdeti is, hogy „úgy kell tenni a vallás minden komoly hívének, mint Krisztusnak, aki *előbb* korbácsot font s verte ki a kufárhadat, s csak *azután* ment be imádkozni és a *béke* igéit hirdetni, melyet ő csakis „a jóakaratú embereknek" hozott meg!" P. Bangha politikai naplójának is nevezhetnők, melyben kizárólag a keresztény nemzeti gondolat indulását, bukdácsolását, szárnyalását vagy elsikkadását, diadalát és zátonyait szemlélhetjük. Mint ilyen, szervesen illik Összegyűjtött Munkáinak sorában ezt megelőző és követő kötet közé. Egyetlen államférfi sem írta meg a két világháború közti zord idők politikai naplóját, mert senki sem kísérte oly állandó figyelemmel és szilárd politikai világnézettel, mint P. Bangha. Csodálatos élességgel látott célokat és megoldásmódokat szinte első perctől kezdve. Olyanokat, amelyek csak 20 év múlva lettek a nemzet előtt aktuálisakká. Ennek nyitja az volt, hogy szerinte „nem a réginek, mint ilyennek, sem az újnak mint ilyennek, hanem *egyedül az igaznak és jónak* kell utat és érvényesülést nyitnunk!" (24.). Ez az egyszerű jezsuita szerzetes a rendház ablakából sokkal többet — mindent — s élesebben látott, mint a parlament bársonyszékéből megannyi honatya.

Budapest, 1940, Szent László királyunk ünnepén.

Dr. Biró Bertalan.

Magyarország ujjáépítése és a kereszténység.

ELŐSZÓ.

Az ország elveszett s az ország újra — élni akar.

Rengeteg akadály és ellenség az egyik oldalon, rengeteg jószándék és elszántság a másik oldalon. De ahol a jószándék és az elszántság van, ugyanott — ez az érzésem — rengeteg a tájékozatlanság is és roppantul ritka a leszállás a problémák mélyéig. A rettenetes katasztrófákból tanultunk, de, úgylátszik, csak felszínesen; szenvedéseinkből ki akarunk lábolni, de nem keressük a bajok igazibb forrásait s a gyógyulás teljes és mélyreható eszközeit. Így *az a veszély fenyeget, hogy nemzeti és keresztény ébredésünk múló és eredménytelen vergődés lesz csupán* s az úgynevezett keresztény kurzus csakugyan csak — „kurzus" marad.

Az alábbi fejtegetések egy hazája sorsán aggódó lélek elmélkedéseinek s tanulmányainak eredményei, aki részben már a szovjeturalom idején, részben azóta állandóan azon a kérdésen tünődik, miként lehetne honfitársainak legalább értékesebb részét a teljes és nagyarányú országmentés módszereinek megnyerni s kiragadni abból az optimizmusból vagy felületességből, amely némi felbuzdulással, néhány hazafias vagy antiszemita szólammal, tudatalatti sejtések és érzések e feltörő eredőivel véli megmenthetni a sír szélére roskadt hazát.

A szerző előre sejtette, hogy az országrombolás egészséges reakciójaként nemzeti és keresztény felbuzdulás fog jelentkezni, de előre látta azt is, hogy ez

az ébredés, hacsak határozott célpontok és biztos, világos, keresztény meggyőződések nem alakulnak ki a nemzet lelkében, felszínes és meddő marad, esetleg új bajokba, visszaesésekbe és — szégyenbe juttat bennünket. Ennek a veszélynek némi megelőzése végett írta meg könyvét.

Ezt a könyvet elejétől végig erős meggyőződés és hit fűti át. Előre sejtem, hogy sokan a szerző egyéniségét fogják olyannak tekinteni, mint akit világnézetében s okoskodásaiban szükségkép előítéletek vezetnek. Ezt a felfogást leghatározottabban vissza kell utasítanom. Nem azért vallom a kereszténységet minden egészséges nemzetépítő munka egyedül biztos alapjául, mert pap vagyok s a Jézustársaság tagja, hanem inkább fordítva: azért vagyok szívvel-lélekkel az, aki és ami vagyok, mert a meggyőződéseim ide vezettek és ide vezetnek minden felkelő nappal újból és újból. Az elfogultság vádját azokra hárítom vissza, akik minden meggyőződést és nézetet szentnek és jogosultnak tartanak, csak azt nem, amely a divatos liberális doktrinákkal ellenkezni mer.

Célomat félig már azzal is elérem, ha sikerül honfitársaimat legalább gondolkodóba ejtenem. Nagyról: mindenről van szó s ha egészségesen *tenni* akarunk, mindenekelőtt nem szabad félnünk az elfogulatlan, komoly és őszinte *gondolkozástól.*

Budapest, 1920 tavaszán.

Bangha Béla S. J.

I.

Magyarország katasztrófája.

„S a sírt, hol nemzet süllyed el,
Népek veszik körül
S az ember millióinak
Szemében gyászkönny ül."

Vörösmarty.

A nagypénteki lamentáció szavai, Jeremiás siralmai tolulnak ma ajkunkra, ha nemzetünk szörnyű katasztrófáiról emlékezünk. Mintha csak rólunk szólna a szomorkodás bús zsoltára szóról-szóra:

„Miként ül magára hagyottan a város, mely tele volt néppel, özvegyhez lett hasonlóvá a nemzetek úrnője, a tartományok fejedelemnője robot alá került! Sírva sír éjente, könnyei folynak az arcán; nincs ki vigasztalja mindazok közül, akik szerették. Barátai mind cserbenhagyták és ellenségeivé lettek... Sion utai gyászolnak, mert nincs ki ünnepre jönne; kapui mind romokban hevernek, papjai sóhajtoznak, szűzei gyászban vannak, és őt magát keserűség nyomja. Elnyomói föléje kerekedtek, ellenségei meggazdagodtak... gyermekei fogságba vonultak a szorongató színe előtt. Elhagyta Sion leányát minden ékessége, olyanok lettek fejedelmei, mint a kosok, melyek legelőt nem találnak, és erőtlenül vánszorogtak az üldöző színe előtt... Egész népe sóhajtozik és kenyér után eseng, odaadják eledelért minden kincsüket, hogy magukat felüdítsék... Ó, ti mindnyájan, kik jártokkeltek az úton, nézzetek ide és lássátok, van-e oly fájdalom, mint az én fájdalmam!... Szemem elbágyadt a sírástól, bensőm megrendült, májam kiömlött a

földre népem leányának romlása miatt, mert kisded és csecsemő elalél a város utcáin... Feltátják ellened szájukat összes ellenségeid, gúnyosan füttyentenek, fogukat csikorgatják és így szólnak: Elnyeltük! Ez az a nap, amelyre vártunk, megértük, megláttuk!... A csecsemő nyelve az ínyéhez tapadt szomjúságában, a kisdedek kenyeret kértek, de nem volt, ki szegne nekik! Kik pompás ételeket ettek, az utcákon pusztulnak el, kik bíborban nevelkedtek, a szemétdombot ölelik... Örökrészünk másokra szállott, házaink idegenekre. Apátlan árvákká lettünk, anyáink olyanok, mint az özvegyek. Pénzért isszuk a saját vizünket, meg kell fizetnünk a saját fánkat!... Szolgák uralkodnak rajtunk és nincs, ki megváltson kezükből!"

Ez ma a mi helyzetünk. Álmunkból fel-felriadva kérdezzük: lehetséges-e? Csakugyan megtörtént-e mindez? Hogy a háborút elvesztettük, hogy forradalmak közé sodródtunk, hogy rémuralom volt nálunk, hogy felforgatták, felnégyelték az országot s a megmaradt részét is kifosztotta az idegen megszállás, hogy most éhínség s irtózatos gazdasági pangás van s mindennek tetejébe a békeszerződés zsarnoki önkényeit nyögjük?

Igaz az, hogy Szent István birodalma romokban hever? Hogy történeti tradicióinktól megfosztva, természetes földrajzi kereteinkből kiforgatva, gazdaságilag életképtelenül meredünk, mint a leégett ember, a romok közé? Hogy olyanok vagyunk, mint egy magános őrtorony az összeomló vár közepén? Egy villámsujtotta tölgy, amelynek törzsét kicsiny részben meghagyta ugyan a tüzes égierő, de letépte lombját, lehántotta kérgét s elperzselte gyökerét? Sajnos, mindez igaz s ha nem bíznánk egy felsőbb Irgalom csodáiban, abban, hogy a Szentírás szerint „Isten gyógyíthatókká teremtette a népeket", fel kellene kiáltanunk a lengyel szabadsághős szavát magunkra fordítva: *Finis Hungariae*, vége Magyarországnak!

S hogy oly hirtelenül jött a vég! Két évvel, öt

évvel ezelőtt kinevettük volna, megbotoztuk volna, aki azt jósolja, hogy 1920-ban Magyarország csak 14—20 megyéből fog állni, hogy Kassa, Pozsony, Temesvár s Arad külföldön fognak feküdni s a Nagy-Alföldön vetőmag sem lesz elég! Ki hitte volna, hogy ily kevés kell ahhoz, hogy egy ezeréves ország rombadőljön s amely évszázadokon át dacolt törökkel, tatárral, nyugattal, egyszerre ily közel sodródjék a nemzeti összeomlás szélére!

Pedig a katasztrófa közeledtét Kasszandrák hirdették előre, akiket kinevettek; próféták emelték fel intő, feddő, fenyegető szavukat; a szörnyű vég nem egy vésztjósló tünetben vetette előre komor árnyékát; nem volt túlnehéz a destrukció lassú őrlőmunkájának messze előrehaladottságát észrevenni. De, sajnos, a nemzet nem ébredt rá a szörnyű veszedelem tudatára.

Cinikus összeesküvők kedvükre áshatták alá az ezeréves falakat; a nemzet egy része gondtalanul élvezte a napsütés kellemességét, a másik része vigadt és pénzt gyüjtött, a harmadiknak pártversengés kötötte le erejét és figyelmét, a negyedik rész — vérzett s tűrt s nem tekintett messzebb a holnapnál. S az ár nőttön-nőtt, feltartóztathatatlanul dagadt fel az ablakaink alatt s leperdült az idők óráján a végső homokszem, eltemetve magával a nemzeti talpraállás utolsó lehetőségeit... És jött a vég: háború — defetizmus — a háború elvesztése — a radikálisok és szocialisták forradalma — anarkia — rémuralom — idegen megszállás — Trianon...!

Nemzetünk üszkös romhalmazán ülve, mint valami népek Jóbja vagy Lázárja, nem érhetjük be a tehetetlen siránkozással s nem temetkezhetünk bele a kétségbeesés rezignációiba, mert ez halálunk megpecsételése volna, hanem *keresnünk kell az okokat,* melyek ezt a rettenetes földindulást és végítéletet a fejünkre hozták, s a *módokat,* ahogy ezeknek a kártevő okoknak továbbható pusztításait megakadályozhatjuk. Nem

a felszínes oknyomozást értjük ezen, ahogy azt a kávéházi bölcselkedők és felületes ujságírók divatossá tették, hanem azoknak a mélyebb s igazibb okoknak felderítését, amelyek lehetővé tették, hogy gazdasági és politikai ellentétekből ilyen gigantikus összecsapások s ilyen kíméletlen embermorzsolás származhatott s a huszadik század civilizált világa az elszabadult démonok megfékezésére sem erkölcsi, sem világnézeti, sem kulturális öntudatában nem talált elegendő ellensúlyozó erőt.

A nagy kérdés nem az, hogy ennek vagy annak a politikusnak, kormánynak, államnak mekkora része és bűne volt a háború közvetlen felidézésében, hanem hogy miként jutott le a civilizált, a magát nagyrészben keresztténynek nevezett világ oly mélyre, hogy a gazdasági és politikai érdekellentéteket a XX. században is csak a világtörténelem legbarbárabb háborújával s még barbárabb kényszerbékéivel véli kiegyenlíthetni? Az a kérdés: miért s hogyan keveredett a modern emberiség, hogyan keveredtek az egyének, pártok, osztályok, nemzetek és nemzetcsoportok abba a túlfűtött, állandó háborús lázba, abba a „bellum omnium contra omnes"-be, a „mindenki háborújába mindenki ellen", amelynek természetes és valószínűleg nem utolsó exploziója volt a háború is, a forradalom is, a bolsevizmus is? *Kellett-e* jönniök mindezeknek?

Kellett-e és miért vagy kikért kellett ez az ötvagy hatesztendős őrület, amelyben milliók véreztek és vesztek el? Amelyben százezrek gazdagodtak meg s tízmilliók jutottak koldusbotra? S ha meg kellett kezdenünk a háborút, el kellett-e és miért kellett elvesztenünk? S ha elvesztettük, kellett-e s miért kellett még azontúl a forradalom haláltáncába is belelovagolnunk s megengednünk a vérben vonagló nemzettesten a legőrültebb szadista viviszekciót? Ki volt itt a háttérben? Ki vagy mi csinálta mindezt? Kinek volt mindez érdeke? S miért nem tudott a nemzet és a nem-

zetek értékesebb része ellenállni a rettenetes öncsonkító, önmarcangoló őrületek egész sorozatának?

A feleletet ezekre a mindennél súlyosabb kérdésekre teljes egészében majd csak a történelem fogja megadhatni. Az fogja felderíteni, mekkora tudatos szerepe volt mindabban, ami történt, a nemzetközi szabadkőművességnek,[1] a szociáldemokráciának, a plutokrácia és a sajtó koronátlan nemzetközi királyainak és egyéb tényezőknek. De az általános irányelveket, melyek szerint korunk közélete berendezkedett s amelyeknek érvényesüléséből fakadt végeredményben mindaz, ami megrázó és rettenetes, embertelen és főleg ránk magyarokra nézve szinte megsemmisítő dolog történt az utóbbi hat év folyamán, nem nehéz megállapítani már ma is s amit ezekből a megállapításokból tanulságként leszűrhetünk, magában véve is elegendő annak beláttatására, hogy nemzetünk épületét sürgősen le kell emelnünk ezeknek az irányelveknek talajáról s bátorságosabb, igazabb, béketeremtőbb elvek alapjára kell helyeznünk.

Katasztrófánk okai.

Mint valami kétséget nem tűrő axióma áll előttünk a tétel, hogy Magyarország nem egy napon, nem is néhány hónap alatt tört össze, hanem évek sora óta került oly útra, melyen halálos válságok elé kellett jutnia.

Beteg volt az ország. Beteg volt mindenekelőtt a *közélete.* A 40-es évek, különösen a 48-i s a kiegyezés utáni törvényhozás abba a végzetes hibába esett, hogy nem tartotta tiszteletben nemzeti alkotmányunk fejlődésének folytonosságát, s az akkor Európaszerte divatos forradalmi láztól érintetve, akkor is sietett nemzeti intézményeinket külföldi mintáknak és a pillanat divatos előítéleteinek áldozatul hozni, mikor arra semmi

[1] Dr. Fr. X. *Wichtl,* Weltfreimaurerei, Weltrevolution, Weltrepublik. (Lehmann, München.)

ok és szükség nem volt. Parlamentárizmusunk folytonos válságai, hosszú és lassú haldoklása, a magyar parlamentnek évtizedeken át bebizonyosodott meddősége és tehetetlensége csak egyik klasszikus példája ennek a végzetes külföldmajmolásnak, mert hiszen a parlamentárizmusnak azokról a feltételeiről, melyek ezt az intézményt Angolországban virágzóvá tették, nálunk a mai napig szó alig lehet.

A magyar alkotmánytörténet tanusága szerint alkotmányos életünk kezdete óta meglehetősen külön utakon járt, s hogy nemzetünk annyi vihar közt fennmaradt, hogy annyi benső ellenálló erőt, sőt, hogy úgy mondjam: elpusztíthatatlanságot tanusított, annak egyik főtényezője az volt, hogy *intézményeit, berendezéseit, törvényeit nem külföldi mintákról másolta,* hanem a szükség és a helyi viszonyok szerint fokról-fokra, a multnak állandó tiszteletbentartásával fejlesztette. Mint e téren, úgy általában is az eszmei áramlatok anarkiája és kritikátlan befogadása bizonyult a nemzet életére nézve, főleg az utóbbi évtizedekben végzetesnek. Az alkotmányosságot merő jónak, a szabadság biztosítójának tekintettük s nem vettük észre, hogy az alkotmányosság csak keret, melyben minden jó, de minden rossz is elfér s a közszabadságokat egyre jobban kiterjesztő államnak vigyáznia kell, hogy a sok szabadság közt a maga létét is megtarthassa. A liberális jelszavak, a zsidók recepciója, a latin államok páholyainak irányában mozgó s nálunk azonnal elzsidósodott szabadkőművesség gyors elterjedése és a plutokrata-szabadkőműves-pánszemita uralom alá került sajtó Magyarország szellemi ábrázatát úgyszólva egy-két éven belül kicserélték, a nemzet gondolkodását és érzésvilágát a speciálisan szemita ízű logika és morál felé terelték.

A nemzet védtelen lett belső árulóival, felforgatóival, a mérges miazmák terjesztőivel szemben. A liberális és plutokrata gazdasági éra fellendülése, mely értette a módját, hogy agrárállam létünkre a kormányzatot nagyipari és merkantil sínekre terelje, végzetes

visszahatással volt az ipari proletárság fejlődésére, melyet aztán ugyanazok szerveztek meg Marx és Lassalle elméletei alapján, akik a plutokrata indusztrializálás érdekében a proletariátust megteremtették. A szociáldemokrata mozgalom sokáig exotikus növény maradt hazánk földjén, minek élénk bizonyítéka, hogy még az utolsó háborúelőtti parlamenti választásokon se tudott egyetlen képviselőt behozni az országházba. Félelmetes *nagyhatalommá nálunk a szociáldemokrácia szinte máról-holnapra erősödött* és sokkal hamarabb nyilt alkalma azt a forradalmi átalakulást és proletárdiktatúrát megvalósítani, amit a szociáldemokrácia egész világirodalma 50 év óta a távol jövő boldog zenéje gyanánt tervezgetett, mint azokban a nyugati országokban, ahol ez a mozgalom évtizedek óta hihetetlen erőfeszítéssel és szívóssággal hódított el sok-sok talpalatnyi földet a polgári pártok elől.

A magyar közélet fel sem ismerte a bomlasztó kórságokat, amelyek a nemzet testén rágódtak. Belefúrta magát a liberális doktrinákba s vakon követte, amit ennek nevében tőle a meghamisított közvélemény követelt. 67 óta a magyar országgyűlés sokszor a legmeddőbb közjogi-, személyi- és pártviták, obstrukciók, taktikák és egyéb játékok mutatványos bódéjává süllyedt alá. Nagystílű nemzetépítő és nemzetvédő munkára, komoly szociális problémák megoldására, a nemzet erőinek céltudatos növelésére, a legjobb fejek és szívek harmonikus összemunkálására, a szociális népjólét, kulturális fejlődés és nemzetiségi béke megszilárdítására sokakban hiányzott a kellő műveltség, másokban a komolyság és önzetlenség. Mint rikoltó gúny, úgy hat ma a 10—20 év előtti parlamenti naplók olvasása: mennyi hűhó semmiért s mennyi hiánya a stílusnak, a nagyságnak, a céltudatosságnak! Mennyivel fontosabb örökké az egyének hatalmi harca s a pártszempont, mint a nemzet java! S mennyire diadalmaskodik ezek mögött és által a számító, a háttérben rejlő harmadik!

Kiss Sándor feltűnést keltő cikkeiben („A Cél"-

ban) remekül s nagy igazsággal fejtette ki, hogy a magyar közéletnek ez a meddősége *elsősorban a zsidószabadkőműves sajtó céltudatos félrevezető s uszító munkájának eredménye:* ez a sajtó mindig gondoskodott új és új izgató és uszító eszmékről — majd egyházpolitika, majd magyar vezényszó, majd önálló vámterület, majd külön jegybank, majd általános választói jog, majd külön hadsereg, majd háború, majd pacifizmus — csakhogy a szenzációból soha ki ne fogyjunk, s hogy a keresztény népek és a törvényhozás figyelme az ország voltaképpeni elerőtlenedéséről, a plutokrácia gazdasági elhatalmasodásáról eltereltessék. Csakugyan, míg mi izgultunk és veszekedtünk azon, hogy Tiszáé legyen-e a vezetés vagy Wekerléé, hogy magyar legyen-e a vezényszó, vagy német, hogy megtűrjük-e az iskolákban a Mária-kongregációkat vagy sem, azalatt Magyarország a bankok és a tőzsde uralma alá került s a számító munkásvezérek államot szerveztek az államban.

Ez a céljátévesztett, meddőn közjogi politizálás felejttette el vezetőembereinkkel a szociális kérdés óriási horderejét és fenyegető sürgősségét. Azt hitték, csak Bécs vagy a politikai ellenpártok a veszedelmesek s nem vették észre, hogy legveszedelmesebbé az a harmadik vagy negyedik rend lett, amelynek a forradalomig a parlamentben egyetlen képviselője sem volt.

Nem vették észre, hogy a kizsarolt, kiéheztetett tömegek, azok, akik közt két évtized óta a legcéltudatosabb marxista izgatás folyt, az alkotmányosság kereteit is szétbontó állammá tömörülnek az államban, mégpedig olyanok diktátori vezetése mellett, akiknek egyénisége, elvei és eljárásmódja semminemű biztosítékot nem nyujtottak arra, hogy a kezükben összpontosult hatalmat a nemzet egyetemének javára fogják felhasználni.

A szociáldemokrata népfélrevezetésnek és izgatásnak legteljesebb teret engedtek, ahelyett, hogy a mozgalom államellenes, romboló és erkölcstelen jellegét felismerték s vele eszerint elbántak volna. A *mun-*

kásmozgalmakat a legmegbízhatatlanabb kalandorkezekre bízni, amellett szociális politikát nem folytatni, hanem közjogi és párturalmi kérdéseken vitázni évekhosszat, oly kettős mulasztás volt, amelyből a romlás, a felelőtlen felforgatók felülkerekedése, az országvesztés és végül a proletárdiktatúrának nevezett kalandorfogás orosz lökés nélkül is előbb-utóbb bekövetkezett volna.

Hasonlókép beteg volt az ország gazdasági, társadalmi, erkölcsi és szellemi élete is.

Gazdasági életünkön a kufárszellemű plutokrácia lett úrrá; idegeneké lett kereskedelmünk, nagyiparunk, pénzügyünk, jórészt földünk is; a tisztességtelen elemek vitték itt a nagy szót s a magyarság értékes elemei, főleg a középosztálybeliek, elszegényedtek. A háború elvesztésének, az itthoni front összeomlásának nem csekély részben az a hallatlanul sok bűn és igazságtalanság volt az oka, amelyet ettől az üzérvilágtól, a „magyar kereskedelem" tipikus képviselőitől kellett eltűrnünk — s ebben a korrupcióban nem *csak* zsidók szerepeltek.

Hasonlókép *beteg volt a kultúránk is,* melyet a nyugati országok ideáltalan külső kultúrájának szolgai másolása jellemzett, de nagy darab balkáni műveletlenséggel megtoldva s jókora galíciai felületességgel és szemérmetlenséggel elegyesen. Irodalmunk és sajtónk dekadenciája hű tükre s egyben leglényegesebb előmozditója volt a nemzet e kulturális lesüllyedésének. Más, nyugati országokban is vannak ideáltalan írók és vezető egyéniségek bőven, de ott legalább megtaláljuk mellettük a legmagasabb keresztény ideáloknak is elszánt, képzett s kiemelkedően kvalitásos képviselőit is. Nálunk, sajnos, talán éppen az idegenfajú szelekció folyományaképpen, a nyugatnak úgyszólva csak a destruktív, hitellenes, szellemileg felszínes irodalma és kultúrája talált bebocsáttatásra s utánzókra.

Ami tehetség az országban mutatkozott, azt a liberális hatalmi szféra, az üzéri szellemtől irányított könyvpiac, színház és sajtó tudatosan és öntudatlanul

mindig balfelé terelte, s csak ha balfelé tért, nyujtott neki ösztönzést, biztatást, dícséretet, érvényesülést s anyagi sikereket. Nagyjaink pedig nem látták a veszélyt, mely kulturális és társadalmi életünk e rendszeres megrontásából a nemzetre hárult; nem látták s nem tettek ellene jóformán semmit. *Arisztokráciánk, vezetőink, politkusaink nagyrésze mintha vak és siket lett volna* e veszedelmekkel szemben: örökké izgett-mozgott, száz egérszülő hegyet mozgatott, szakadatlanul szónokolt és szerepelt s a lényeges kérdést mindig, mintegy varázsálomban járva, mintegy megbűvölve egy átkos babonától, messze elkerülte.

Ki törekedett kultúránknak szilárd alapot keresni, biztos célpontokat tűzni ki? Ki sürgette az írás-olvasáson, a magyar nyelv tanulásán s néhány népnevelési exotikumon kívül az igazán nagystílű s *mélyreható népművelő munkát?* Ki szabott hatalmas ösvényt a komoly tudományos életnek és kutatásnak? Ki alkotott Pázmány, Széchenyi és Fogarasi óta korszakos intézményeket a tudománynak, az erkölcsnek, a nemzeti irodalomnak? Ki teremtett nem a pártok és üzletek, nem a bankok és plutokraták, hanem a nemzetfenntartó erkölcsi értékek védelmére erős, versenyképes, modern és hatalmas sajtót? Az *eszközeink mind megvoltak hozzá,* évtizedek hosszú sora állt rendelkezésünkre, de nem tettünk semmit; nem használtuk fel erőinket s az egyetlen igazán nagyszabású s komoly kísérlet, hogy a nemzet kultúráját, gondolkozását, erkölcsi s társadalmi életét ismét kereszténnyé és magyarrá tegyük, a nagy keresztény sajtóakció az összeomlás megakasztása szempontjából szintén — későn érkezett.

Ilykép mind a két téren: politikailag és társadalmilag, közhatalmi pozíciókban és *eszmei téren teljesen fegyvertelenek s védtelenek voltunk* az anarkia felszaporodó hatalmasságaival szemben. Catilinák sürögtek-forogtak köztünk; ott voltak mindenütt; beleszóltak mindenbe, irányítottak mindent, paralizáltak minden komoly nemzetvédő törekvést; a gúny és gyűlölet-

szítás fegyvereivel tették előre lehetetlenné azokat, akikben tehetséget s akaratot láttak a nemzet felrázására, észretérítésére. A Catilinák e kémserege nem tudott volna teljes győzelmet aratni saját vezető embereink csodálatos rövidlátása és félénksége nélkül, akik részben maguk is a Catilinák által mesterségesen divatba hozott jelszavak hatása alatt állottak vagy meg voltak félemlítve s nem mertek szembefordulni az árral.

Mint valami gúny hat utólag az a szinte gyermekies félelem és megjuhászodottság, mellyel számos vezető emberünk az utóbbi évek során pl. a demokráciáról, a szociáldemokráciáról, a zsidókérdésről stb. nyilatkozott. Egyik sem meri nevén nevezni a gyermeket, egyik sem mond kemény őszinteségű véleményeket, mindegyik hímez-hámoz, odaidomítja meggyőződését a napi divathoz, az ujságok által kolportált s felkapott nézetekhez és jelszavakhoz. Sehol egy bátor, energikus hang, sehol a teljes igazság leplezetlen s kíméletlen hangoztatása. *Glaszékesztyűsen bántunk notórius betörőkkel,* előzékenyen hajladoztunk ravasz népámítók és zsarnokok előtt. Vagy legalább megtettük nekik azt a nagy szívességet, hogy hallgattunk róluk s nem leplezzük le gonosz törekvéseiket.

Egész sor magyar író, részben kimagasló államférfiak, nyilatkoztak, sőt könyveket írtak pl. a háború okairól; de a nemzetközi szabadkőművességről s a nagytőke szerepéről a háború felidézésében nem mondtak, nem írtak egyetlen sort. Miért? Mert féltek a zsurnaliszták kritikájától, a pánszemiták bosszújától. „Nem vagyok antiszemita" — ez volt a krédójuk, az egyetlen szilárd elv, amelyhez ragaszkodtak, s amelyben a miniszteri zsöllyeszék, a képviselőházi mandátum, a pénzbárók aranyatérő kegye, a közéleti szereplés s a szeplőtelen hírnév felé vezető út nyitját látták. Tudták, hogy *a zsidókérdés bátor megtárgyalása nélkül Magyarországon sem az események összefüggését megérteni, sem szociális politikát csinálni nem lehet;* de azt is tudták, hogy aki a zsidókérdésről őszintén,

tárgyilagosan nyilatkozni s aszerint cselekedni mer, az holnap összetört ember, kigúnyolt, lehetetlenné vált roncs lesz — s azért buzgón járták a tojástáncot, ahelyett, hogy oltani mentek volna az égő házat. Filozófiát, történelmet, szociológiát, statisztikát, publicisztikát mindenki űzhetett, az égről és a föld alól hozhatott gondolatokat, megállapításokat, konjekturákat, csak a dolog velejére nem volt szabad ráérinteni; s a mi nagyjaink, szinte *egész* közéleti társadalmunk vezető emberei hűségesen el is kerülték minden fontos kérdésben éppen a — lényeget. És maguk is kerülték, mint a bélpoklost, azt a néhány elszánt, nekikeseredett magyart, aki nem engedett kendőt kötni a szemére s aki ki merte mondani, ami a lelkén feküdt, még ha a bőrét vitte is vele vásárra.

Hány nemes alakja társadalmunknak tört le az utóbbi évek során — Barkóczyn kezdve — csak azért, mert *saját pártfeleik cserbenhagyták,* amikor ellenük a szervezett destrukció pergőtüzet indított!

Társadalmunk jobbik felének ez a szellemi és erkölcsi megbénulása, ez a rendszeres elzárkózás a politikai és szociális tisztánlátás elől, ez a kritikátlan elfogadása azoknak a mesterségesen szőtt jelszó-hálóknak, melyeket a Catilinák egyre növekvő serege vont a magyarság szeme elé s közéletünknek ez a meddő párt- és közjogi vitákba torlódása kitűnő alkalmat s teljes szabadságot biztosított azoknak, akik régtőlfogva tudták, hogy az ország sorsának s jövőjének intézése ma már derékrészben egészen más téreken folyik, mint a parlamentben s a miniszteri szobákban.

A destrukció a *gazdasági* téren szervezkedett: kezébe kaparította az ország iparát, kereskedelmét, pénzét, részben már földjét is, kezébe vette a munkásság szervezeteinek irányítását s pozicióinak megvédésére és mozdulatainak fedezésére föltétlen uralma alá ragadta a milliók gondolkodásának vezetőjét: a sajtót. Maszknak ideig-óráig meghagyta a királyt, meghagyta a parlamentet, meghagyta a gyönyörű mondásokban parádézó politikusokat, valójában pedig lassankint

kezébe vette az ország irányítását ott, ahonnan minden impulzus, minden fék, minden tömegmozgalom igazi vezetékei összefutnak: kezébe vette a *pénzt* s a *sajtót*. Más szóval: *mindent*.

Világos, hogy ilykép az országnak el kellett vesznie. Legföllebb az lehetett kérdés: felülről vagy alulról buktatják-e meg a magyarságot. Felülről: a bankokrácia mindenhatóvá fejlődése útján, olyfélekép, ahogy ma Franciaországban s az Egyesült Államokban — az áldemokrácia e két klasszikus hazájában — a plutokrácia az egyetlen valódi politikai s társadalmi hatalom, melynek a köztársaság az ő elnökével, parlamentjével s általános választói jogával csak statisztája és kifelé kiállított strohmannja; avagy alulról: a szocialista mozgalmak által, melyekben a proletárok ismét csak kulisszák és sakkfigurák, a szemita kalandoruralom a lényeg.

1918 október 31-én mindkét irányból egyszerre indították meg a döntő támadást, a látszatra még mindig adva annyit, hogy egy a gyermekiességig naiv magyar csoportot is felhasználtak átmenetileg cégérül — éppen úgy, mint ahogy a zsidóbankok is mindig szerették igazgatósági tagul választott keresztény mágnások nevével festeni fehérre sok sáron keresztülrángatott cégtáblájukat. A plutokrata szabadkőművességet képviselő radikális párt s a szociáldemokraták versengéséből végre is az utóbbiak kerültek ki győztesül s ezek is vitték az országot oda, ahová jutott.

Nem volt az események sorában semmi meglepő vagy csak olyan is, amit előre nem láttak, biztos előérzettel s leghatározottabb szavakban meg nem jövendöltek volna azok az egynéhányak, akikben volt éleslátás a helyzet valódi rugóinak megítélésére és volt bátorság az igazság kimondására, de akiket meg nem hallott, figyelembe nem vett senki, akiket a vezető politikusok maguk is hagytak kigúnyoltatni, félrelöketni, eszelősnek, izgatónak hiresztelteini, s akiknek mégis egyedül volt igazuk. S viszont éppen az, hogy akik évtizedek óta Magyarország sorsának irányítá-

sára voltak hivatva, ennyire meglepődtek az események hirtelen fordulatán — pedig nem fordulat volt ez, hanem logikus kifejlődés — éppen ez az álmélkodó, ez a megrémülten kapkodó, hirtelen földrevágódó elképedés, ez a hatalmas „nem hittük volna" bizonyítja legmegrázóbban, hogy a magyar közélet évtizedeken át tévutakon bolygott.

Ebben a rettenetes helyzetben kerültünk bele a világháború forgatagába, a nemzetközi plutokrácia által rendezett emez óriási földrengetésbe. Sorsunk előre meg volt pecsételve: bennünket a nemzetközi szabadkőművesség és plutokrácia az enyészetnek — európai gyarmatnak — szánt és erre a célra eszközül — miként Oroszországban — a szociáldemokrata forradalmat szemelte ki. A négy és egynegyedéves példátlan vérontás után a liberalizmusnak mostohagyermeke, a szociáldemokrácia csakugyan kicsavarta a nemzet kezéből a fegyvert, megakadályozta még abban is, hogy visszaözönlő hadával legalább a saját határait megvédje, szétzüllesztette a hadsereget, leterrorizálta a jobbérzelmű, de passzív természetű polgárságot s a proletárforradalom vöröstengerébe fullasztotta az ország megmaradt kevés értékét.

A forradalmak során az ellenség minden oldalról hatalmas darabokat kanyarított le az ország testéből: *Szent István ezeréves birodalma darabokra szakadt.* Végül pedig a proletáruralom végzetes baklövései maguk után vonták az idegen megszállást s a nemzet végleges kifosztását. A termelés e válságos időkben megakadt, a háború s még inkább a forradalmak őrült költekezései, a megszállás és kiraboltatás végleg megrontották pénzügyi helyzetünket: az egykor dús Kánaán ma éhínség és nyomor hazája.

A nemzet megmaradt fiai ma koldus királyfiak gyanánt bujdosnak ősi örökük elhamvadt üszkein. Belátják, hogy maguk voltak a hibásak: miért engedték nemzetükön úrrá lenni a kereszténységellenes és nemzetgyilkos idegen áramlatokat, miért nem állták útját a liberális és szocialista mételynek mindjárt kez-

dettől fogva! S föltették magukban, hogy minden erejük latbavetésével fel fogják támasztani a nemzetet végzetes aléltságából s új életet lehelnek a halálra bágyadt csontokba. Tudják, érzik, hogy a nemzet nem roskadt volna így le, nem lett volna liberális szabadrablók és sajtóbérencek, szocialista agitátorok és országfosztók áldozatává, ha benső erőiben rég meg nem torpan, ha értelmileg és erkölcsileg meg nem gyöngül s el nem veszti belső ellenállóképességét. Éppen ezért a nemzet újjáépítése munkáját elsősorban *benső megújhodással* akarják kezdeni.

Titáni feladat, melyben megrokkanni könnyű, de amelyben kitartani halálos kötelesség!

Az újjáépítés.

Magyarország értékes erői ma minden elmei és fizikai képességükkel azon fáradoznak, hogy a romok helyén új Magyarországot építsenek. Újjáépíteni egy elsodort nemzetet, életre kelteni egy halódó országot — óriási feladat. De lehet-e balfogás végzetesebb, mintha az újjáépítésnél nem sietünk elkerülni ugyanazokat a hibákat, amelyek miatt az első elsodortatás lehetségessé lett? Ezeket a hibákat mindenekelőtt tisztán kell meglátnunk, hogy a rekonstrukció munkájánál ne ismét homokra építsünk.

Nem elég tisztogatnunk, nem elég száműznünk vagy törvény elé állítanunk az országpusztítás közvetlen tetteseit. Az új magyar Bakony megtisztogatása és a szegénylegények megbélyegzése és számonkérése csak igen csekély része lehet a rekonstrukció feltételeinek. A közvetlenül égető politikai vagy szociális feladatok: elsősorban a béke biztosítása, az éhínség megakadályozása, a termelés megindítása, a vörösláz okozta anarchisztikus jelenségek legyőzése, az ország gazdasági és pénzügyi csődjének elkerülése — mind csupa Szólont és Perikleszt igénylő feladatok — maguk még mindig nem elegendők ott, ahol *magát a nemzettestet kell megszabadítanunk a fertőző kóranyagoktól,*

amelyek a jelenkor szomorú eseményeiben, mint egy kelevényben fakadtak fel s amelyeknek folytonos erjedése, ha ma kinyomtuk és betapasztottuk is a sebet, állandóan a bomlás csíráit termelik a nemzet testében s előbb-utóbb ismét külső-belső válságokba s konvulziókba kergetik a sír széléről alig feltápászkodott országot.

A nagy nemzetújjáépítő munkában nem bízhatjuk magunkat a vakszerencsére sem s nem elégedhetünk meg félig átgondolt tervek, ötletek s öntudatlan érzések vagy ösztönök figyelembevételével. Itt elejétől végig jól kigondolt célkitűzésekkel s határozott, tiszta programmal kell dolgoznunk. Be kell látnunk, hogy a régi „renddel" a régi slendriánságot egyszerűen visszaállítanunk nem szabad. Hogy nem szabad közéletünket tovább is azzal az eszmei és elvi üresség-gel, az alapkérdésekben is bizonytalanul tapogatódzó tájékozatlansággal, a végső célpontok amaz elmosottságával vezetnünk tovább, aminővel az utóbbi félévszázad folyamán nemzetünket az örvény szélére vittük. Be kell látnunk, hogy minden társadalom s minden nemzet életének legfőbb irányítói mindig nemcsak gazdasági és politikai érdekek, hanem legelsősorban *eszmék, elvek és ideálok* voltak; eszmék állnak minden világtörténeti alakulás, fejlődés és fordulat hátterében; *eszmékre, helyes vagy helytelen gondolatirányokra vezethető vissza mindaz, ami a multban s jelenben jó vagy rossz, áldásos vagy kárhozatos.*

Minden korra a vezető s uralkodó eszmék sütik rá bélyegüket s egy-egy nemzet naggyá nem lehet irányító eszméinek s ideáljainak nagysága és tisztasága nélkül. Azért legelső teendő a nemzet újjáépítésének munkájában, hogy mindenekelőtt azokat *az eszméket tisztázzuk* és vegyük megfigyelés alá, amelyek nemzetünk életét a közelmultban kormányozták és bajbavitték s keressük azokat a nemzeti ideálokat, amelyek jövőnk szerencsésebb fejlődése szempontjából biztosabb irányításul szolgálhatnak.

A kor vezető eszméinek vizsgálata azzal a cél-

zattal, hogy ami nemzeti szempontból jó bennük, kiválasszuk s ami rossz, megbélyegezzük s elvessük: ez a jelen fejtegetéseknek célja.

Alig szükséges külön hangsúlyoznunk, hogy ebben a vizsgálódó munkában semmitől sem kell jobban tartózkodnunk, mint az igazság elleplezésétől vagy csak félig leleplező, kendőző, simogató bemutatásából. Ugyünknek a multban semmi sem ártott annyit, mint a féligazságokkal való operálás, a kesztyűskezű eltussolás, a bátortalan őszinteséghiány, a radikális igazmondástól, a következetesség és az *egész* rendszabályok kíméletlenségétől való félelem. A rekonstrukció munkája sokkal nagyobb és fontosabb, a cél: egy nép feltámasztása halottaiból, sokkal szentebb és kockázatot nem tűrőbb, hogysem féligazságokkal, félmunkával, félrendszabályokkal lenne szabad eredményét veszélyeztetnünk. Most nem finom bókok és tósztok mondásáról van szó, hanem a lét vagy nemlétről, a nemzeti katasztrófa borzalmas tanulságainak *teljes* levonásáról, új honalapításról, egy tatárjárás romjainak eltakarításáról s mi több: bizton várható újabb tatárjárások veszedelmének hosszú időkre való elhárításáról. Félre most minden aggodalmas kendőzéssel, minden féligazsággal s félelhallgatással, félre minden gyávasággal s következetlenséggel. Legyünk egyszer már jó irányban is *radikálisak!*

A kíméletlen őszinteség s a tudat, hogy szellemileg fertőzött légkörben élünk, melynek ellenségeink terjesztette miazmáit a jobbak is akaratlanul s állandóan magukba szívják, kétszeresen indokolttá teszi, hogy semmiben se helyezkedjünk vakon azokra az álláspontokra, amelyeket sokan maguktól értődőknek s helyeseknek tartanak, holott valójában azokat csak a destrukció apostolai, elsősorban a felforgatást előkészítő álmagyar sajtó, tették divatosakká.

Nem ismerhetünk el bálványokat. Nem hajthatunk térdet jelszavak s mesterségesen uralomra juttatott elvek fétisei előtt. Revízió alá kell fognunk nagyon sok oly eszmét és szólamot, amellyel az ellenséges

agitáció és taktika félrevezetett, fanatizált, uszított s drótonráncigált bennünket. Azért, mert valamit újnak, modernnek, vívmánynak kiáltottak ki bizonyos oldalakon, még nem szabad leborulnunk előtte és sem a réginek mint ilyennek, sem az újnak mint ilyennek, hanem egyedül az *igaznak és jónak* kell utat és érvényesülést nyitnunk.

Melyek azok az eszmék, melyeknek alapján a jövő társadalom életének és békéjének épületét felemelhetjük? Melyik az az irány, amelynek követése kivezethet egy nemzetet a belső meghasonlás, iránytalanság, ingadozás, társadalmi harc és erkölcsi erőtlenség káoszából?

Három vezető eszme kínálkozik ma irányítóul: a *liberalizmus*, a *szocializmus* és a *kereszténység*.

A *liberalizmus* nyomta rá az utóbbi száz esztendő társadalmi, politikai és kulturális életére az uralkodó bélyeget. Ma is szinte korlátlan úr még s uralmához görcsösen ragaszkodik.

Vele állig fegyverben áll szemközt a *szocialista* gondolat. A liberalizmust okolva minden bajért, az ellenkező végletekbe csap s azok uralomrajuttatásától várja a jövő társadalom boldogulását.

Harmadiknak a küzdőtéren a *keresztény társadalmi* gondolat jelentkezik. A két véglet túlzásait egyként elítéli s a társadalmi testvériség, szolidarizmus és egyensúly megteremtésében látja a jobb jövő biztosítékait.

Mind a három magáénak vallja a *demokratikus*, népuralmi gondolatot; csakhogy mind a három más fogalmazásban. S hasonlókép mind a három más-más értékelésben részesíti a *nemzeti* gondolatot, korunknak ezt a néha eltemetettként kezelt, de valójában szintén kimagaslón jelentékeny mozgató erejét.

Mi e gondolatok értéke? Mi bennük a helyes és elfogadható s mi bennük a kivihetetlen, a helytelen, a kártokozó? S mi legyen az újjáépítő munka álláspontja velük szemben? — íme, erről van most már szó.

II.

A liberális gondolat.

„La liberté du fort c'est l'oppression du faible." *Lacordaire.*

Az újkor pirkadása óta a liberális gondolat a társadalmi fejlődés irányelve. Odakünn és nálunk. Mi a liberalizmus? Legszélesebb alapon véve: az a világnézeti és társadalmi elv, mely a keresztény hittől és szolidaritásérzettől elszakadt embert, az *egyént* teszi meg minden jog és törvény forrásának, az élet végcéljának, az erkölcsiség és kulturális haladás autonóm zsinórmértékének. A liberalizmus az a rendszer, amely sem a természetes emberi szolidaritásérzettel, sem még kevésbbé a kereszténység magasztos igazságosság- és szeretettanával nem törődik s az emberi önzést, a „szabadságot" teszi meg a közélet, kulturális és gazdasági élet sarkalatos elvévé.

Ez a liberalizmus, a kereszténység félrelökése a közéletből s a pogányság újkori feleleventése, lassan és fokozatosan bontakozott ki az újkor folyamán.

Legelőször a *kulturális* életben jelentkezett a középkor végén, mint irodalmi és művészeti forradalom, mint visszatérés a pogánysághoz, mint humanizmus és reneszánsz. Sok szépet és hasznosat is eredményezett, friss szellemet vitt bele a tudományos és művészeti életbe; de önmagában megélni nem tudott s fénykorában is minden éltető impulzusát a kereszténységtől kölcsönözte. Ugyanez a liberalizmus: az egyénnek felszabadítása a nagy emberi és keresztény közösség korlátai és kapcsai közül, *vallási* téren mint reformáció jelentkezett s a szabadgondolkodás és egyéni világnézetalkotás elvével évszázadokra összetörte, felekezetekre bontotta s jórészt közönyre és szkepszisre váltotta a középkor meleg egységben összeforrt kereszténységét.

A *filozófiában* ugyanez a liberális gondolat teremtette meg a szubjektivizmus dogmatikáját, azt az

ismeretelméletet és etikát, amely tárgyi világot és tárgyi erkölcsnormákat el nem ismer, hanem immanentizmust űz egy Hume, egy Kant, egy Hegel s a modernek ízlése szerint. A *politikában* a liberalizmus óriási átalakulásokat eredményezett: első lépése az abszolutizmus volt, második: az egyházpolitikai beavatkozások, a gallikanizmus és jozefinizmus, harmadik: a forradalmak, szeparációk és szekularizációk. Mindennek reflexeként a *gazdasági* élet terén felütötte fejét a *gazdasági liberalizmus*, a manchesterizmus, *Quesnay*, Adam *Smith*, *Ricardo*, *Malthus* és *Spencer* rendszere; a szabad verseny elve, ennek nyomában a gyár- és gépipar, a kereskedelem és közlekedésügy, a nagybankok s a plutokrácia kialakulása, egyik oldalon a fényűzés és kényelem ezeregyéji csodáival, másikon a pauperizmussal és szociáldemokráciával.

Ez a világnézeti és gazdasági liberalizmus a mai napig szinte korlátlan s ellentmondásnélküli úrként rendezkedett be a társadalmi és állami életben. A modern ember és a modern állam megszokta a keresztény hitet és morált a legfölöslegesebb dolognak tekinteni a világon s annak követelményeit mellőzni a társadalmi berendezkedésekben; a vallás szerinte jó a magánéletben s a családok csendjében, de a közélet irányítására nem való, a fórumon nincs semmi keresnivalója.

Ezt a liberális krédót követtük mi is. *Keresztényeknek neveztük magunkat a magánéletben s pogányok voltunk a nyilvános életben.* Ahol csak bírtuk, letörtük és lefaragtuk a kereszténységnek régebb időkből megmaradt jogait és befolyását a társadalom épületének megszervezésére: jogi, irodalmi, erkölcsi s gazdasági életünket úgy rendeztük be, mintha a kereszténység egyszersmindenkorra a multé volna s a merőben ateisztikus, modern pogány alap, az önzés és materializmus volna az egyetlen lehetséges talaj, amelyen az újkor társadalmának mozognia s élnie szabad.

Az állam csak a közszabadságokat őrizte s a mindig több terjeszkedési szabadságot követelők igé-

nyeire figyelt; szolidaritásra s társadalmi egyensúlyra törekvő szociálpolitikát alig folytatott. Nem törődött azokkal, akik az irodalom, a gazdasági élet, a tanítás s a szervezkedés szabadságával visszaéltek; nem kérdezte, mi úton gazdagodnak egyesek és szegényednek le a tömegek; hányan s mi célból furakodik annyi közvetítő a fogyasztó és termelő közé.

Ránehezedett ez a liberalizmus kereskedelmünkre, iparunkra, törvényhozásunkra, sajtónkra, nevelésünkre is. Mint valami dogmát, hirdették nekünk csaknem egy évszázadon át ezernyi változatban a liberalizmus krédóját: a szabadság önmagának szabályozója s a legfőbb jó; minél kevesebb legyen a korlát és a törvény; az emberiség akkor lesz legboldogabb, ha mindenkinek szabad minden, ha hitben, filozófiában, morálban, politikában, gazdasági versenyben mindenkinek a legteljesebb mozgásszabadságot engedjük. Az egyéniség szabad érvényesülése a fő, ez a társadalom boldogulásának is kulcsa.

A liberalizmus mindenekelőtt filozófiai s *világnézeti* rendszernek indult, de a gazdasági liberalizmussal szoros összeköttetésben áll; emez az előbbinek logikai folyománya. A filozófiai liberalizmus a szabadság nevében fokról-fokra kivonta magát nemcsak a természetfölötti gondolatok, a személyes Isten hite s az Egyház törvényhozó hatalma alól, hanem megkérdőjelezte magának az emberi gondolkodásnak örök törvényeit, a gondolkodás szabályait is. *Kant* és iskolája Németországban, *Hume* és *Tyndall* Angliában, *Helvetius, Rousseau* s az *enciklopédisták* Franciaországban ugyanazzal az eszmemenettel függetlenítették az ész és gondolkodás autonómiáját a logikai törvények hatálya alól, mint amellyel emancipálták azt a hit szabályainak kötelékéből.

E kettős felszabadítás következményeit csak alkalmazni kellett a társadalmi és gazdasági életre s megszületett a liberális nemzetgazdaság rendszere. A társadalom mint ilyen nem érdemel külön figyelmet; fő az egyén individuális érdeke és szabadsága; mennél

nagyobb ez a szabadság, annál jobban boldogul a világ. Felsőbb törvények, felebaráti szeretet, társadalmi szolidaritás, a társadalomnak mint organizmusnak: élőszervezetnek külön igényei s törvényei nem jöhetnek számba; nem a közjó a legfőbb szempont, melynek oltalma alatt az erőst fékezni, a gyengébbet védeni kell, hanem engedni kell mindenkit, hogy erejéhez képest kiélje magát. Szabad a verseny; s ez a szabadverseny csak hadd gázolja el azt, aki mást elgázolni nem tud vagy nem akar. Ez a liberalizmus filozófiai krédója, ez lett gazdasági alapelve is és ebből az elvből meg *kellett* születnie a mai túlhajtott kapitalizmusnak, a szabadkereskedelem szabadrablássá fajulásának, a mindent a haszon elve alá gyűrő pénz mindenhatóságának, a trösztök és kartellek, a bankok s a börze uralmának, a milliárdos vagyonok felhalmozódásának, de ezzel együtt a pauperizmusnak és tömegnyomornak s a forradalmi kirobbanásokra kész proletárelkeseredésnek is.

Nagy szerencsénk, hogy a liberalizmus káros eredményei, elsősorban maga a háború és a nyomor s főleg a kommunista forradalom annyira szemmelláthatólag bemutatták ennek a módszernek tarthatatlanságát. Ráeszméltünk, mennyire hamis utakon haladtunk, hirtelen beláttuk az eddig követett irányelvek elégtelen és helytelen voltát és felfedeztük, helyesebben: valami ösztönszerű érzéssel megsejtettük, hogy a gyógyulás érdekében legelső teendőnk a visszatérés a keresztény alaphoz.

A politika keresztény jellegének programmbavétele, keresztény jelszavak hangoztatása, az antiszemitizmus fellendülése s a „keresztény kurzus" ennek a megsejtésnek folyományai; sajnos, hogy csak *megsejtésnek*. Öntudatossá és teljessé ezt a megismerést csak úgy tehetjük, ha a liberalizmusnak eddig uralkodott *elveit és eddig elért eredményeit vizsgálat tárgyává tesszük* s vele a keresztény társadalmi rekonstrukció elveit és kilátásait szembehelyezzük.

Az egyén joga vagy a közjó kultusza?

A liberalizmusnak mindkét megjelenési formája: filozófiai és gazdasági liberalizmus ellen mélyebb gondolkodók régóta felemelték óvó és intő szavukat. Rámutattak arra a végzetes tévedésre, amely a szabadságnak öncéllá emelésében rejlik s arra a szabadságtiprásra, mellyel az erősebbnek korlátlan szabadságjoga szükségkép együttjár. Szabadság kell; a szabadság hatalmas érték; csak hadd érvényesüljenek az erők és tehetségek, az egyéni leleményesség, kezdeményező kedv és vállalkozási készség. De a szabadsággal szemben érvényesülnie kell más, époly fontos szempontoknak is.

A szabadságnak veszedelmei is vannak. *Mennél több szabadságom van nekem veled szemben, annál kevesebb a te szabadságod velem szemben.* Kötelesség nélkül nincs emberhez méltó élet, nincs kölcsönösség, nincs kölcsönös szabadságtisztelet; márpedig minden kötelesség szükségképpen megszorítása a szabadságnak. A szabadság jelszava éppen azért félrevezető jelszó, mert ugyanannyi rosszat is jelenthet, mint jót; ugyanúgy ráhúzható minden bűnre és aljasságra, mint jótettre. A tolvaj, a rabló, az uzsorás, a kéjenc, a gyilkos mind szabadságot akar: több szabadságot a saját céljai érdekében.

A szabadság korlát nélkül őrület és gonoszság. Tisztán látja ezt mindenki, de a liberalizmus frazeológiájának uralma akkora volt, hogy ilyesmit hangoztatni senki sem mert. Ezekről a modern jelszavakról is állt az, amit a halottakról mondanak: „nihil nisi bene", ezeket csak magasztalni volt szabad.

A svéd *Kjellen* mondja találóan, hogy bár a szabadság fogalma a XVIII. században rég elvégezte dolgát az akkori világ gonosz hatalmasságai, főleg az abszolutizmus ellen, a legtöbben ma is úgy ragaszkodnak hozzá, mint valami fétishez. Ennek következménye, hogy ez a fogalom: szabadság, minden kötelék meglazítására vezetett. Az 1789-es eszmék hívei azt

hitték, hogy a szabadság elve magában foglalja a szabadság szükséges fékeit is; de ez téves hitnek bizonyult. A fegyelmet sehol sem lehet szabadságból eredeztetni. A szabadság, mint az egyed önuralma hitben s cselekvésben, csakis bomlasztólag hathat. Csakugyan, a liberalizmusnak végül is áldozatává esik az állam, a társadalom, egyház, család, törvény, erkölcs, lelkiismeret, röviden: az egész kultúra. „A párizsi és stockholmi apacsok megannyi tiszta fajgyümölcsök az 1789-i szabadságdogma fáján."[1]

A szabadság elvnek csakugyan kevés. *Rend* is kell, nemcsak szabadság s rendet nem lehet teremteni máskép, mint a szabadság megszorítása, önfegyelmezés és korlát által. „Több szabadság után kiáltozni oly korban, amely a túlságos szabadságnak máris betege, semmivel sem jobb dolog erkölcsi és gyakorlati szempontból, mint ha az alkoholista még több szeszt kíván, hogy részegsége következményeiből kigyógyuljon."[2]

Nem nehéz belátni, hogy ha egy társadalmat egészséges alapon akarunk megépíteni, abban nem lehet a szeszélyek, szenvedélyek és korlátoltságok káoszában révedező *egyén* féktelen mozgásszabadsága a főszempont, hanem az *össztársadalom* java, hatalmas, igaz, biztos eszmék, ideálok és adottságok alapján. A liberalizmus, az egyén autonómiája mindig társadalombontó, kultúrsorvasztó elvnek bizonyult. Ha minden naplopó és eszelős vezér lehet, nem az fog győzni, ami igaz, szép és jó, hanem ami hangzatosabb, hízelgőbb, vakítóbb.

Platón mondja Protagoraszról s a szofistákról, az autonóm gondolat akkori hirdetőiről, hogy szép csendben egész Hellaszt megrontották. Szabadságot, individualizmust hangoztattak s ezzel elvakították és megmérgezték az ifjúságot. Vakok voltak, úgymond, az ifjak, kik ily tanítókra hallgattak; még vakabbak

[1] „Die Ideen von 1914" 1915. 30. s k.
[2] Kjellen, u. o. 32. s k.

a szülők, kik őket ily tanítókra bízták; de legelvakultabb az állam, mely ily tanítóknak szabad teret engedett s őket el nem kergette.[1]

A szabadság nagy jó, elengedhetetlen feltétele a kulturális fejlődésnek, az emberi tehetségek s nemes aspirációk érvényesülésének. De a szabadság elve nem döntheti halomra a társadalmi rend, az erkölcs, a közjó, a kultúra, a vallás s a többi époly nagy és époly abszolút elvnek értékeit.

A tudomány szabadsága — így fejti ki *Chamberlain* — értékes kincs, de a bujaság, a csalás, az antikrisztianizmus szabadsága, a tisztességtudás ledöntésének szabadsága szóban, írásban, képben, könyvben, folyóiratban, napilapban, színházban s moziban, ez — úgymond — maró méreg, melytől a népeknek tönkre kell menniök; politikai újjászületésről addig szó sem lehet, amíg megtűrjük, hogy az aljasság is szabadon, szemtelenül és hivalkodva terpeszkedhessék a nyilvános életben.[2]

Főleg a *gazdasági életben kell gyökeres revízió alá vennünk a liberalizmus uralmát.* Ami baj és nyomorúság reánk szakadt, tömegelkeseredés és felforgatás, a középosztály tönkremente s a pauperizmus kiáltó nyomora, a világháború és a bolsevizmus, közvetve vagy közvetlenül mind az eddig uralkodott liberális gazdasági rend következménye. Nem a kapitalizmus, a magánvagyonnal való magángazdálkodás, hanem a kapitalizmusnak liberális elfejlődése teremtette meg azt az egészségtelen plutokrata-kapitalista gazdálkodást, mely a társadalom egyensúlyi helyzetét végleg megrontotta s minden középkori feudalizmusnál százszorta rosszabb és alacsonyabb fokra vetette vissza gazdasági s társadalmi életünket.

[1] „Menon", I. Willmann, Geschichte des Idealismus. III² 355.

[2] Politische Ideale. Eberle Z. 18. Az alábbiakban főleg az *adatok* terén sűrűn fogjuk használni dr. *Eberle* József két újabb, valóban korszakalkotó művét: „Zertrümmert die Götzen!" és „Die Überwindung der Plutokratie". (Tyrolia, Wien—Innsbruck 1918.) Előbbit röviden Z.-vel, utóbbit Ü.-vel jelezzük.

Kötetek kellenének ahhoz, hogy a liberalizmus hatásait az újabb és legújabb történelemben ismertessük s rámutassunk azokra a gyászos következményekre, melyek uralmának nyomában jártak. Jót is alkotott, amidőn az egyéniség jogait hangoztatta s utat teremtett a tehetségeknek. Azáltal azonban, hogy az egyént felszabadító munkájában sem korlátot, sem magasabb erkölcsi célt el nem ismert, elsősorban mégsem az emberi haladásnak, hanem az önzésnek, nem a teljes értékű s erkölcsileg is magasan álló tehetségeknek, hanem üzérzseniknek és ügyes kalandoroknak nyitott pályát.

A liberalizmusnak köszönhetjük mindenekelőtt azt a *káoszt*, mely mai kultúréletünket jellemzi, a nagy egységek és *összefoglaló szempontok teljes hiányát* a vezető modern gondolatokban. A szabadság egyoldalú hangsúlyozása voltaképen ellensége a testvériségnek is, az egyenlőségnek is; mert hiszen a *korlátlan szabadság annyi, mint szétszakadozás*, atomizálás, mellyel a testvériség meg nem fér s az erősebb, merészebb és gazdagabb felülkerekedése, ami meg az egyenlőségnek halála.

A liberalizmus lehetetlenné teszi a tömegek nagy erőegységesítését magas kultúrcélok érdekében, mert hiszen hogyan lehessen egyesülni s tömegerőt kifejteni ott, ahol mindenkinek a maga nézete és érdeke a fő, hol az egyik jónak tartja, amit a másik rossznak hisz, az egyik igaznak vallja, amit a másik hamisnak vél. A liberalizmus pulverizál; itt nincs többé közös talaj, amelyen megérthetnők egymást, csak egy marad: a vélemények szétágazása a szélrózsa minden irányában, az akaratok és érdekek ellentétessége, mely igen hamar kíméletlen harccá fajul el; megmarad a „bellum omnium contra omnes", a „mindenkinek harca mindenki ellen", a permanens világháború kicsinyben és nagyban.

A liberalizmusnak köszönhetjük azokat az *óriási ellentéteket*, amelyek ma az egyik társadalmi osztályt a másiktól elválasztják s amelyek sokkal mélyebb

szakadékokat vágnak a mai gazdagok és szegények közé, mint aminőket a feudális korok úr és szolga közt valaha is ismertek. Egyik oldalon a mammutvagyonok, másik oldalon mérhetetlen nyomor; amott esztelen fényűzés és a nyomában járó erkölcsi tartalmatlanság, emitt az elkeseredés, a gazdasági pusztulással együtt az erkölcsi züllés, mindezeknek nyomában a minden erkölcstelenségre és őrületre kaphatóság s a demagógia uralma a tömegeken.

„A túlzott nagyüzemi munka nemcsak a testet sorvasztja el, hanem elernyeszti a lelket is — mondja Sombart. — Az élet minden szépsége s értéke a Molochnak esik áldozatul, a szellem és kedély minden megmozdulása felperzselődik az egyetlen érdek: az üzleti haszon oltárán. A mindenható üzletember körül kiszikkad minden; meghal az élet, elpusztul minden érték. A vállalkozónak a szülőföldje is idegenné válik. Természet, irodalom, művészet, állam, barátság, mindez belevész előtte a titokzatos semmiségbe, miután nem ér rá többé, hogy ilyesmikkel is törődjék. Még a családi életet is, az utolsó zöld szigetet a pusztában, felperzseli az üzleti vállalkozás emésztő tüze." Csak minél több ipartelep és gyárváros legyen, minél nagyobb forgalom s kamatnyereség; hadd menjenek mellette tönkre milliók, hadd sorvadjanak el testileglelkileg az embertársak, pusztuljon erkölcs, kultúra, szellemi értékek, népjavak, — ez a liberalizmus a valóságban.

A liberalizmusnak köszönhetjük végül a *tőke túltengő uralmát,* melynek folytán egész közgazdasági életünk úgy van berendezve, hogy a pénz mindig több pénzt hódít meg s a pénztelen szegénység mindig nagyobb nyomorba süllyed, s amelynélfogva a tőke urai szinte abban az arányban válnak a közélet, a kulturális élet s a világfejlődés korlátlan uraivá, amily arányban nélkülözik a szociális szolidaritásérzetet s a liberalizmus által megvetett s maradinak gúnyolt keresztény erkölcsiséget.

A tőke úr ma a sajtón, az irodalmon, a közgazda-

ságtanon, a parlamenteken és kormányokon; az vámolja meg az elsőrendű életszükségleti cikkeket épúgy, mint a gondolatokat; mindenütt az történik, amit ő akar; akkor indít háborút, amikor akar s addig nyujtja el, ameddig neki tetszik és akkor buktat el egy-egy kisebb vagy nagyobb nemzetet, amikor az nemzetközi vállalkozásai szempontjából neki legelőnyösebb.

A liberalizmus a *könyörtelen önzés rendszere.* Azé az önzésé, amelynek szemében a köz nem számít többé; amelynek elve a minél nagyobb egyéni haszon, tekintet nélkül a tényleges szükségletekre, tekintet nélkül a kisebb eszközökkel fáradságosabban dolgozó kisexisztenciákra, tekintet nélkül a társadalom organikus jellegére s tekintet nélkül a kultúra magasabb javaira vagy az erkölcs és társadalmi szolidarizmus törvényeire. Minél több termelés, bármily úton s bármely eszközökkel, minél több forgalom, minél több nagyüzem, minél több osztalék: akár van szüksége a közönségnek a termelt javakra, akár nem; akár megél mellettük a kézműves, a kisbirtokos, a kisember, akár nem; akár van haszna belőle az államnak, a társadalomnak, a kultúrának, akár nem; akár tönkremegy belé ezrek és százezrek egész életöröme, egészsége, lelke, egész vidékek s országok népjóléte, természeti kincsei, szellemi kultúrája, erkölcsisége, akár nem; akár béke s boldogság fakad a működésünk nyomán, akár elkeseredés és gyűlölet, osztályharc és forradalom.

A gép, a gyár nem felmentője lett az embernek, hanem új rabszolgaságba döntötte őket; *milliók lettek a gép és a gyár rabszolgái.* A füstös, poros, gőzös levegő, mely ezekben a gyárakban terjeng, millióknak lelkére is ráülepedett; száz- és százezer emberlélek sorvadt el a kattogó, forgó, sistergő kerekek között, mintha ő is csak kerék, csak apró kis szög, tű vagy kalapács volna a modern gyáripar óriási gépezeteiben.

A lélek nem számít többé; az ember csak annyit

ér, amennyi az izomereje és fürgesége; az árutonnák fontosabbak, mint a szellemi értékek, az üzlet nagyobb dolog, mint a nagy és örök népjavak, a kereskedelmi érdekek előbbrevalók, mint a kultúra és a népjólét. A gyárak és áruházak gyarapodásának kímélet nélkül áldozatul esnek az erkölcsi és kultúrjavak; halhatatlan emberi lelkek millióit könyörtelen hidegvérűséggel dobják oda Moloch izzó karjaiba. „A nagygyárosok és nagybankárok jelentősebb személyiségek lesznek a püspököknél és tudósoknál; „közhasznú tevékenységet" csak az folytat, aki termel és üzleteket köt."[1]

Gazdasági élet és szabadrablás.

A liberalizmus rablógarázdálkodását élénk színekben mutatja be az utóbbi 50 év története. „Kétségtelen, hogy sok volt benne a vállalkozó szellem s a pihenést nem ismerő munka; nagyszerű volt a folyton növekvő kereskedelem és közlekedés mindig új találmányok s felfedezések alapján; óriási vívmányokkal dicsekedhetett a technika és civilizáció. De ennek a fejlődésnek mélyén mégis ott volt a szomorú való: a féktelen kapzsiság, a mindenki harca mindenki ellen, a lelkiismeretlenség győzelme, széles tömegek elnyomatása s világuralomra vergődése a Gould, Field, Rockefeller, Rothschild-stílű legkétesebb értékű elemeknek.

„A nemzetgazdaság középponti részévé válik a termelés a termelés kedvéért; az erők és hitelek kizárólag a legnagyobb haszon irányelvei szerint dolgoznak, aminek folytán igen hasznos munkaterületek maradnak parlagon, mások túlontúl műveltetnek; a mezőgazdaság nyomorbajut, míg a legfölöslegesebb ágak túltengenek s túltápláltatnak. Az arc verejtékével s becsületes munkával szerzett jövedelem mellett mind nagyobb jelentőségre tesz szert az a jövedelem, amely tisztességtelen forrásokból, uzsorakamatból,

[1] Eberle, Z. 62.

ámító spekulációból, a puszta pénz gyümölcsöztetéséből ered, míg végül a puszta pénz gyümölcsöztetése válik a gazdasági élet voltaképpeni gerincévé. A pénz, amelynek eredeti rendeltetése az, hogy a nemzetgazdaságnak egyik segédeszköze legyen, hovahamar annak célpontjává s középpontjává lesz, amelynek főrendeltetése az, hogy minél több pénzt, azaz minél több kamatot szüljön.

„A kamatkilátásoknak alárendelik az egész termelést, míg végül minden munkának s fáradságnak már csak ez az egy célja: minél nagyobb kamatadók előteremtése. A haszon kedvéért emberen és természeten rablógazdaságot űznek, a haza fogalmát megvetik, a kultúra értékeit sárbatapossák. A bankok és börzék, a nagyiparosok és nagykereskedők körzetében óriási mammutvagyonok halmozódnak fel, míg a vidék néptömegei nyomorult bérért törik-nyúzzák magukat s az észnélküli iparfejlesztés által hirtelen nagyranőtt városok proletárseregei világosság, levegő, napfény után lihegve, bérkaszárnyák, padlásszobák és pinceoduk nyomorúságában, a napi kenyérért folytatott sorvasztó küzdelemben vesztik el a magasabb emberi élet értékeit."

„S ha háború jön, nos igen — akkor csak hadd vérezzenek ismét a falu és a város tömegei a hazáért és a kultúráért, — a krőzusok és kalmárok pedig soha nem látott nagyszerű konjunktúrát élnek meg s készek azonnal hátat is fordítani a hazának kincseikkel, rebachjaikkal egyetemben, mihelyt a hadiisten az ellenpárt felé mosolyog."[1]

A liberalizmus közveszélyes elméleteivel s gyakorlati megnyilvánulásaival szemben már a XIX. század második felétől kezdve megindul a mélyebben gondolkozók erélyes tiltakozása. Legelsőrendű nemzetgazdászok: egy Rodbertus, Roscher, Schäffle, Schultze-Delitzsch, Schmoller, Wagner, Philippovich, Sombart, Ihering, Herkner emelték fel szavukat a libe-

[1] Eberle, Z. 62. s k.

ralizmus ellen; valamennyi közt legelőkelőbb és leghatározottabb tiltakozással a nagy szociális pápa, XIII. Leó.

Rodbertus azt mondja, a mai szabadgazdálkodás époly veszedelmes, mint a régi Rómában volt. Ott is fokozódó romlás követte nyomon a szabadkereskedelmet; a nemzeti vagyon eloszlása mind egyenlőtlenebbé vált s végül a szeszély és fényűzés ültek orgiát, amelyek kedvéért egész városokat elpusztítottak, hogy kéjpalotáknak és kolónuskunyhóknak csináljanak helyet. *Schäffle* szerint a liberális gazdasági rend messze elvetette az embereket a társadalmi kiegyenlítődések útjáról: „egyesek mások élete árán híznak meg; egyesek szórják a pénzt, míg mások tönkremennek".

Chatterton-Hill szerint a darwini kiválasztódás elve, ha valahol, az emberi társadalomban cáfolja meg önmagát, mert itt, mint az erősebb, mindig az marad fölül, aki legkevésbbé lelkiismeretes és aki a legantiszociálisabb lelkületű. A Rockefeller-, Vanderbildt-, Gould-, Field-, Hill-, Strauss-, Hirsch-, Cassel-, Pereira-, Rothschild-, Gutmann-, Reitzes- és Königswarter-típusú parvenükben komoly nemzetgazdászok nem a kereskedelmi zsenialitást bámulják, hanem a lelkiismeretlen és aggálytalan morálmentességet ostorozzák. *Schäffle* kijelenti: „Milliókra meg milliókra rúgó régi és új vagyonoknak erőszak, hatalmi visszaélés és újabban főleg a nagystílű csalás a forrása. Elfogulatlan emberrel nem lehet elhitetni, hogy azok a milliók, amelyeket bizonyos cézárok és hatalmasok, miniszterek és tábornokok, bankárok és jobberek a börzén nyernek, csakugyan a becsületes munka hozadékai".

A liberalizmus teljesen félreismeri, helyesebben: *fel nem ismeri az emberi társadalom és nemzet lényegét, a közösség és testvéri összetartozás fogalmát, az egymásrautalt és egymás támogatására hivatott emberi szolidaritás kötelességeit.* Éppen ezért nem lehet helyt adni neki. Legkevésbbé a háború véres áldozatai, idealizmusa, veszteségei után.

Ha nem tartozunk egyik a másiknak többel, mint a fenevadak, ha nincsenek közös és még az egyéni életnél is értékesebb javaink, ha nem vagyunk testvérek és egy test tagjai, ha a haza és a társadalom nem egyebek, mint nyerészkedési terület a minél nagyobb nyereségre dolgozó, semmi mással nem törődő individuum számára: akkor gyalázatos gonoszság volt azt követelni millióktól, hogy ezer kín és nélkülözés között töltsenek éveket lövészárkokban és pergőtüzekben, hogy ezerszámra hagyják ott ifjú életüket, döntsenek gyászba s nyomorba családokat, csak azért, hogy az otthonmaradtak vagy hazakerültek tovább is gseftelhessenek, folytathassák az embertárs könyörtelen kizsákmányolását, mammutvagyonok gyüjtését, a kulturális és nemzeti népjavak lelketlen porbatiprását.

A háború vértanui, a nemzeti szolidaritás áldozatai nem azért küzdtek, éheztek és véreztek odakünn oly soká, hogy a háború után továbbra is csak a gazdaságilag erősebbé, versenytbíróbbá, tőkeszilárdabbá legyen az élet és a napsugár, hogy nemzetközi modern rablóvárak — bankok, börzék, gyárak, áruházak — szedjék le a gyapjút és a bőrt a dolgozó népmilliók kiaszott csontjairól. A kalmármorál és kalmárszellem, a manchesteri önzés és liberális szabadrablás egyeduralmának a háború után meg kell dőlnie.

A jelszó az új világrend megépítésénél — bármily akadályokba ütközik is ez az építőmunka egyelőre — csak ez lehet: *szolidaritás*, az egyén alárendelése a társadalmi egyensúly és kultúra szempontjainak. Őszinte testvériség, az összetartozás érzete, a tudat, hogy *nemcsak szabadság kell, hanem kötelességek is vannak* és nemcsak anyagi javak kellenek: termelés, forgalom, kamat és vagyon, hanem szellemi kincsek is: hit és bizalom, szeretet és testvériség, vallás és erkölcs, kultúra és idealizmus és ezeket amazoknak egyszerűen alárendelni, áldozatul dobni ezentúl semmiesetre sem szabad!

A modern bankuralom.

A modern gazdasági élet liberális visszaélései közt különösen a modern *bankgazdálkodás és bankuralom* az, amely ellen minden komoly nemzetgazdász felemeli tiltakozó szavát s ha valahol, itt lesz szükség a jövő társadalom újjászervezésében radikális reformpolitikára.

Senkinek sem jut eszébe a bankok létjogosultságát, szükségességét, gazdasági és társadalmi hivatását kétségbevonni. A baj csak ott kezdődik, hogy *a modern bankok nem ritkán teljesen megfeledkeznek voltaképpeni hivatásukról s az e hivatással járó erkölcsi kötelességekről* s a merő, lelkiismeretlen üzérkedés jelentős tényezőivé válnak. A modern bankok hitelforgalma *Sombart* szerint egy-egy nemzet gazdasági életének voltaképpeni szabályozója és fokmérője lett. E nagy jelentőségnek megfelelően a bankok hatalma is annyira megnövekedett, hogy ugyancsak W. Sombart szerint a nagy pénzintézetek hivatalos helyiségeiben döntenek ma már nemcsak a háború és béke, nagy államok barátságos vagy ellenséges viszonya fölött, de végső elemzésben a lengyel határszélen élő kis szatócs sorsa s a leghatalmasabb kohótelep fennmaradása fölött is.[1]

A bankok nemcsak hitelt adnak, hanem maguk is önálló gazdasági vállalkozókként lépnek fel. Ennél a kettős ténykedésnél a vezető szempont, sajnos, nem mindig a nép, a köz haszna, nem a kulturális haladás és gazdasági közjólét, hanem egyszerűen a nagyobb haszon, a várható s elérhető legnagyobb nyereség. A bankok ma már nem annyira támogatni akarják tőkéikkel a munkát, mint inkább fordítva: ki akarják használni a munkát a kezükben levő tőke segítségével. Ennélfogva nemcsak nem dolgoznak mindig a közjó s a kultúra érdekében, de mindkettőt könyörtelenül alárendelik az önhaszonnak s nem ritkán a kultúra és erkölcs legelemibb szabályait is megvetik.

[1] Eberle, U. 86.

„Nem lehet az ember milliomossá — hangzik itt Rothschild szava —, hacsak legalább könyökével nem súrolja a fegyházat."

A pénzzel való kereskedésben nem keresik az egyenes és legegyszerűbb utakat, hanem ellenkezőleg: iparkodnak a kínálat és kereslet értelmetlen szaporítása által minél több közvetítői haszonhoz jutni. Nem annak nyitnak mindenekelőtt hitelt, aki a köz s a kultúra érdekében hasznos munkát végez, hanem aki a legtöbb kamatot fizeti. Szívesen támogatnak ingyenélő parazitákat és csalókat, lánckereskedőket s árdrágítókat is, hacsak magasabb kamatot remélhetnek tőlük. Alapításaiknál, hitelnyujtásaiknál nem azt nézik első helyen, hogy a becsületes munkát, a nemzet és a nép érdekében álló vállalkozásokat, kulturális és szociális szempontból hasznosabb üzemi formákat támogassanak, hanem egyszerűen a jövedelmezőség mértéke szerint cselekesznek. Ezért támogatják a nagyüzemeket, részvénytársaságokat, kartelleket a kisexisztenciák és a kézműipar megfojtásával, az ipart és kereskedelmet a mezőgazdaság elhanyagolásával s nem ritkán megnyomorításával. Főleg a börze bizonyul a munkanélküli üzletek és jövedelmek eldorádójának.

A bankszakértő *Mager* Alfréd szerint csak Európa értékbörzéin a nagyrészt bankkörökből való börzejátszók a termelők és fogyasztók kétoldalú megkopasztásából évi 12 milliárdnyi munka nélkül szerzett márkát vágnak zsebre.[1] A mesterségesen felhajtott papírok piacradobása, a mesterségesen leszorítottak visszavásárlása, újabb emelkedésnél újra eladása stb. által a bankok évente megszámlálhatatlan összegeket „keresnek". „A börzén a részvények s egyéb értékpapírok folytonos mesterséges áreltolódásai révén a népet naponkint számos millióval károsítják meg, anélkül, hogy erről a legtöbb embernek fogalma is volna."[2]

[1] „Hammer", 1916 május, 334. sz.
[2] Fritsch, „Hammer", 1914 március, 281. sz.

Egy éppen nem gyanús tanu: *Diener-Dénes* szerint (1917) a bankok a tőkéjük jókora részét ipari tőkévé változtatták, mégpedig főleg a szanálási eljárás révén. Ennek a receptje, úgymond, elég egyszerű. Először egy iparvállalatnak erős hiteleket nyitnak, ezzel könnyelműségre csalogatja s zavarba hozzák; aztán „szanálják" a vállalatot, azaz: nem segítik ki barátságosan a zavarból, hanem egyszerűen annektálják, affiliálják, azaz: elnyelik. A vállalatba belefektetett tőke így egyszerűen a bank kezébe kerül. A kisebb pénzintézetekkel más az eljárás. Ezeket nem annektálják, hanem felhasználják azokra a hitelműveletekre a perifériákon, amelyek a nagybankra nézve mégis kompromittálók lehetnének; korlátlan hitelnyujtással s óriási kamat ellenében támogatják őket s ha aztán valamelyik ilyen kis- vagy középbank zavarba jut, egyszerűen megfojtják, alaptőkéjét lefoglaltatják, miután általuk a környék lakosságát s vállalatait alaposan kizsarolták.[1] A 100 százalékos osztalékok s a 200, 300 s még több ezerkoronás jutalékok és tiszteletdíjak így állnak elő meglehetősen munka nélkül — a máséból.

A bankok nagyrésze a háború folyamán alaptőkéjének egy-, sőt kétszeresét is megkereste, bár az eligazodás a bankkönyvekben ugyancsak nehéz, mert egy hozzáértő szerint „a bankok mérlegének 90, sőt 95 százaléka hamisnak tekinthető".[2]

Száz és száz olyan pénzember, bankár, igazgatósági tag van, aki évente félmilliókat spekulál össze. Sőt gyakran ugyanazok a bankemberek nemcsak egy, de 10—20—30 s még több vállalattól húznak különféle évi tantiémeket. A háború folyamán a rendes nyereségek sokhelyütt megkétszereződtek, sőt meg is háromszorozódtak. A bankrészvények árfolyamának magassága folytán a csaknem mindenütt megejtett tőkeemeléseknél bőven volt alkalom a kisebbség ki-

[1] „Arbeiterzeitung", 1916 február 2.
[2] Heinrich Richter, Eberle, U. 108.

játszására s a közönség lelketlen kizsákmányolására, ami ilyen tranzakcióknál nem ritkán 30—40 millió tiszta ázsióhasznot jelentett.

Az ilyen bankgazdálkodást senki sem nevezheti többé a nemzetgazdaság segítőeszközének; ez nagyrészben *uzsora és rablás*. A rizikót, a fáradságot, az esetleges veszteséget a vállalkozó, termelő, dolgozó közönség viseli. A bank pedig csaknem minden rizikó, minden fáradság s minden igazán termelő munka nélkül a közönség betétjei és részvényvásárlásai segítségével végigrabolja, végignyúzza a fáradó, szenvedő, kockázatot viselő közönséget. S mivel a bank, a hitel keze mindenütt ott van, a közönség nem használhat el egy cérnaszálat, egy gyufát, egy öltözetet, egy papírlapot anélkül, hogy mindenütt és mindenben egy-egy banknak ne adózzék. Az élet elviselhetetlenül drága lesz, mert a pénzintézetek ott állnak minden termelés, minden ipar s minden forgalom mögött s láthatatlan csatornákon milliárdszámra szívják ki a pénzt, az értéket a termelők és fogyasztók millióiból.

A nép nem érti ezeket a műveleteket. De hatásaikat megérzi: az élet megnehezülése, milliók fokozódó elkeseredése e liberális bankuralom következménye.

Modern nemzetgazdászok a bankuralom ellen.

Nem csoda, ha a modern, szinte korlátlan bankuralom ellen minden őszinte szociológus felemeli szavát. *Vogelsang* a modern bankokban látja ama végzetesen téves eszme leghatározottabb alakban való megtestesülését, amely szerint a pénznek egyetlen célja nem a népek java, hanem a minél nagyobb kamatnyereség, még nép- és kultúrjavak árán is.

Braun titkos tanácsos (Berlin) a mai bankéletben dívó értékpapírkereskedést tiszta „csalásnak" nevezi. Azt mondja, hogy akik bizonyos mai pénzügyi módszereket gyakorolnak s védelmeznek, egyik oldalon a legszemérmetlenebb uzsorát, másik oldalon a nép széles rétegeinek kiáltó nyomorát mozdítják elő. Ahol

az újkori spekuláció, a pénzmanipuláció és börzejáték ezer fogása a pénzt kizökkenti természetes körforgásából, a népek boldogulása állandó veszélynek van kitéve.

Werner von Kautzsch a mai nagybank-rendszert egyszerűen nagystílű uzsorának nevezi, amely a nemzetgazdaságnak époly veszedelme, mint a kultúrának és politikai szabadságnak; rabszolgaságba veti a termelő munkát s főleg az ipart s a népeket a nemzetközi zsidóság jármába viszi.

Schliepmann ezt írja „Mächte des Lebens" című művében: „A mi korunknak volt fenntartva, hogy a pénz fogalmát s a pénz „munkájának" gondolatát addig a delelőpontig fejlessze, ahol már az észnek ostobaság, a jótéteménynek kínzás a neve... A kincsnek minél kevesebb kézben, méghozzá minél lelkiismeretlenebb emberek kezében való felhalmozása s a trösztök és kartellek csak kísérő tünetei ennek a pénzgazdálkodásnak, amelyben fődolog, hogy egy minden felebaráti szeretettől alaposan megtisztított logika mindazon előnyöket észrevegye, amelyek a kamatrabszolgaságból és mindenrekaphatóságból folynak".

Richter Henrik szerint: „Amely pillanatban a bankok a kereskedelem, ipar és mezőgazdaság pénzzel való megtermékenyítése címén mindenütt fiókvállalatokat s intézeteket kezdtek alapítani, melyek üzleti hálózatuk körébe vontak egy-egy vidéken mindent, sőt számos kereskedelmi vállalatban a vezető befolyást is magukhoz ragadták, mindjobban bebizonyosodott, hogy a tőkének természetében rejlik a haszonlesés oly mértékben, hogy mindig több és több üzemet iparkodik a saját fennhatósága alá vonni s ezzel a gyöngébb exisztenciák önállóságát tönkretenni. A bankok „megtermékenyítő" tevékenysége abban állt, hogy a legkisebb pénzösszegeket, amelyek tulajdonosaik közvetlen közelében a legáldásosabban közreműködhettek volna, az ország legeldugottabb részeiből is a nagy bankközpontok felé vezették el s ezek segítségével gyakran oly vállalatokat finanszíroztak, amelyek min-

den voltak, csak nem nemzetgazdaságilag hasznos intézmények".

Neurath professzor főleg a hitelnyujtásban való önkényességet ítéli el a modern bankrendszerben, a nemtörődést általános emberi és népi szempontokkal, a kockázattól való félelmet s a felelősség folytonos másrahárítását. Szerinte ma a pénzemberek, a hitelezők, a bankok a mi pénzügyi rendszerünk és a hitelkötvények alapján többé-kevésbbé teljesen ki vannak véve, fel vannak mentve mindennemű nemzeti, társadalmi és nemzetgazdasági szolidaritás kötelessége alól. Kivonhatják a pénzt a forgalomból, külföldre vihetik, ezzel megakaszthatják a nemzetgazdaság normális folyását, teljességgel kivonják magukat a kötelesség alól, hogy a gazdasági élettel állandóan együttjáró veszteségeket is viselni segítsenek.

„Mint egy démon, úgy lebeg a kölcsöntőke a vagyonok fölött s uralkodik fölöttük anélkül, hogy a való élet tényezői elérhetnék. A ház leéghet, de a reávezetett zálogkölcsönök nem égnek el vele együtt. A háború szörnyű eseményei mérhetetlen értékeket zúznak össze; csak egyet nem érinthetnek: a plutokrácia uralmát"; írja *Roderich-Stoltheim.*[1] A bankok teljes hasznát élvezik a vállalatoknak, amelyeket „támogatnak", de kockázataikat alig viselik. A börze az az eszköz, amellyel a kockázatot mindig harmadik személyekre lehet áthárítani. A bankok szeretik magukhoz ragadni a részvénytársaságok papírjait, amíg ezek jól jövedelmeznek; mihelyt ezek megszűnnek jövedelmezők lenni, a börze révén még idején rásózzák azokat a félrevezetett közönségre. „Az utolsót pedig hadd marják a kutyák" — ez az álláspontjuk.[2]

Ruhland szerint a német nép évi adója, melyet a bank- és börzenagytőkének kamat, ázsió, alapítások, spekulációk stb. fejében fizet, nem kevesebb mint 9 milliárd márka. A Rothschildok, Bleichröderek, Cecil

[1] „Hammer", 1916 márc. 15.
[2] Eberle, Ü. 111., 112., 119. s k.

Rhodes-ek s más Krözusok vagyonának jókora része börzespekuláció eredménye. Amennyit azonban a vagyongyarapodás az egyik részen kitesz, ugyanannyit tesz ki természetesen a vagyonveszteség a másik részen. Ha pl. a statisztikus Ernst *Engels* szerint a „gründolás" éveiben a papírok értéke a berlini börzén összesen vagy 700 millió tallérral esett, ez annyit jelent, hogy ügyes spekulánsok ugyanennyit loptak ki a közönség zsebéből. Nem csoda, ha a német politikus *Lasker* a börzében a „törvények büntetlen áthágásának akadémiáját" látja, *Maybach* miniszter pedig a börzét „mérges fának" nevezi.

Vogelsang helyesen jegyzi meg: Korunk gúnyolódik a régebbi boszorkánypörök babonaságain, pedig *a boszorkánypörök által okozott károk elenyészők azokhoz a szörnyű szenvedésekhez képest, amelyeket a civilizált népeknek a papírhitel s a börzespekuláció nap-nap mellett okoz.* Az emberiséget tehetetlen martalékként dobják oda a mammonizmusnak, a tiszta nyereség kedvéért egész néposztályokat, sőt népeket tesznek fizikailag s erkölcsileg tönkre. Az árakat önkényesen szabják meg s aki megpróbálná, hogy a természetes árakat visszaállítsa, menthetetlenül elveszne. A mulatságot pedig végső fokon a termelőbirtok és a munka, szóval a nép tömegei fizetik meg.

Aghad Európa kontinentális nagykereskedelméről 1912-ben azt mondja, hogy népei erkölcstelen spekulánsoknak vannak kiszolgáltatva, akiknek főtörekvésük, hogy zsebüket idegen pénzzel töltsék meg.

Nordau Miksa, aki maga is *zsidó*, „Die konventionellen Lügen der Kulturmenschheit" című művében azt írja, hogy *a börze valóságos rablóbarlang*, amelyben a középkori rablólovagok örökösei ülnek s az arra elhaladóknak nyakát metszik. „Mint a rablólovagok, úgy ezek a börzespekulánsok is bizonyos fajta arisztokráciát alkotnak, amely a nép nagy tömegei által bőségben eltartatja magát; mint a rablólovagok, úgy ők is igényt tartanak arra a jogra, hogy a kereskedőtől és kézművestől tizedet szedjenek; abban azonban

szerencsésebbek az egykori rablólovagoknál, hogy nem kell attól tartaniok, hogy ha egy még erősebb kéz utóléri őket, maguk is hurokra s akasztófára kerülhetnek".[1]

Bankvilág és közélet.

A modern bank- és börzeuralom nemcsak annyiban végzetes, amennyiben milliók természetes gazdasági elhelyezkedését s boldogulását gátolja, amennyiben a nemzetek vérét lelkiismeretlen spekulánsok javára kiszívja s a kívánatos gazdasági és társadalmi egyensúly helyébe *mérhetetlen osztálykülönbségeket, egyenlőtlenségeket és elkeseredést állít,* hanem annyiban is, amennyiben a pénz mindenhatóságának segítségével *politikát, kultúrát, sajtót, tudományt a saját érdekének szekerébe fog.*

Egyik leggyakoribb fogása a modern bankuralomnak, hogy a vele szemben engedékeny és tanulékony politikusoknak és egyéb *befolyásos közéleti embereknek többezer koronás igazgatósági tagságokat juttat;* ezzel őket hallgatásra bírja s ezerféle szálon át biztosítja műveleteinek szabadságát s érdekeinek érvényesülését a nyilvános életben. A bankvilág s a nagytőke egyébként roppantul megválogatja embereit s szaktudást követel tőlük. Ha mégis igazgatósági s felügyelőbizottsági tagjai közé előszeretettel választ be olyanokat, akik hitelügyekhez, bank- és bányaműveletekhez, vas-, szén-, petróleumvállalatokhoz, vasúthoz és hajózáshoz annyit sem értenek, mint a néger a Szent Tamás „Summájához", ezt bizonnyal nem azért teszi, hogy nemszakemberektől kérjen tanácsot, sem a szép szemük kedvéért, hanem hogy *bennük pártfogókat nyerjen a parlamentben, a minisztériumokban,* a magas és legmagasabb társaságok szalonjaiban. S ebben valóban nem számít rosszul![2]

A modern parlamentek és minisztériumok világ-

[1] Eberle, U. 161. s k.
[2] Eberle, U. 172.

szerte igen nagy fokban érzik már a plutokrácia mindenható befolyását. *Franciaországról* Anatole *France* mondja, hogy nem köztársaság többé, hanem *bankár-állam.* Nem elnökei és miniszterei kormányozzák, hanem pénzintézetei; minden a bankok által s a bankok javára történik. A bankok kedvéért történt az egyház és állam szétválasztása; az egyházi vagyon elrablása is.

A francia szocialista *Delaisi* írja „La démocratie et les financiers" című iratában, hogy ugyanaz a 100 ember, aki a legfőbb bankok, közlekedési, iparvállalatok és villamossági telepek igazgatóságában ül, tartja kezében az egész francia államéletet is. „A francia parlamentarizmus — mondja *Spahn* — Delaisi szerint már csak a spanyolfal szerepét játssza, melyre a tőkének önmaga s a nép közt szüksége van, hogy mögötte az államot a leghallatlanabb módon kihasználja s arra kényszerítse, hogy az ő üzleteit helyette megcsinálja. Aki csak résztvesz az állami gépezet forgatásában, mind alárendeltje már a kapitalizmusnak. A parlament s a sajtó, a modern demokrácia e két leghatalmasabb nyilvános intézménye teljesen el van adva a tőkének".

A „Dresdener Anzeiger" „Frankreichs innere Fäulnis" címen 1914 október 30-án figyelemreméltó cikket közölt, melyben a következő mondatok állnak: „Franciaország egész gazdasági életét a nagybankok tartják kezükben. Uralmukat az ipari központi kartellekkel való szoros egyességük csak növeli. Csaknem az egész sajtó e pénzügyi pasáktól függ; ők töltik meg a pártkasszákat is és támogatásuk nélkül politikai választások nem lehetségesek. A francia politikusok négyötöd része közvetve vagy közvetlenül ennek a kicsiny, de korlátlan uralmú kasztnak szolgálatában áll. Csak az ostobák hiszik, hogy a minisztériumokat a képviselőház válogatja össze; valóságban *a kormányokat mindig a nagy pénzügyi és vállalkozócsoportok érdekei szerint állapítják meg,* amelyeknek képviselői ott ülnek jóformán valamennyi pártban. Az utca közönsége számára a miniszterelnök magasröptű politikai

hitvallást tesz és munkaprogrammot mutat be; a köztársaság igazi urai előtt pedig azt köteles kimutatni, milyen állami szállításokat hajlandó a nagyipari szindikátusnak kezére csúsztatni, milyen új koncessziókat és vámkedvezményeket kíván adni s milyen kövér kölcsönügyletekre nyit kilátást a haszonszomjas emissziós-bankoknak . . ."

Hasonló a helyzet *Amerikában,* melyet nem ok nélkül neveztek el *Dollarikának,* a dollár és a dollárkirályok mindenhatósága alapján. Az elnök, a szenátorok, a miniszterek választására lényeges befolyással vannak itt a trösztök. Egy bécsi lap newyorki tudósítója leírja, mily kabinetet erőszakoltak rá az eredetileg jóakaratú, idealista professzor-elnökre, Wilsonra az amerikai trószturak: államtitkárul a nagy bankcég „Kuhn, Löb és Co." egyik vezetőjét kellett elfogadnia, kereskedelmi titkárul az egyik tröszt fejét, földművelésügyi titkárul a Rockefeller-alapítvány egyik stipendistáját, hadügyi titkárul a Pennsylvania vasúti társaság egyik bizalmi emberét, főügyészül pedig egy híres trösztügyvéd védencét.

Angolországban már Disraeli óta plutokrata körök kezébe került jóformán minden politikai hatalom. Az angol alsóház túlnyomó része a bankok, vasúti, kereskedelmi és iparvállalatok kiküldötteiből áll.

Ausztriáról joggal írta (1914-ben) a „Leipziger Neueste Nachrichten" egyik szakírója: „Minthogy Ausztriában szokás, hogy volt miniszterek és miniszteri tanácsosok később az Urak-házába hivatnak meg, sőt már hivataloskodásuk idején is annak tagjai, azért a bankcsoportok iparkodnak nyugalmazott kegyelmes urakat nyerni meg maguknak. Hasonlókép vadásznak arisztokratákra is. Többször utaltak már arra, hogy míg azelőtt az Urak-háza nem ritkán szemére vetette a képviselőknek, hogy pénzintézeti igazgatósági tagságokat vállalnak, később maga az Urak-háza követte legtágabb mértékben ezt a kárhoztatott példát. Hogy a főúri igazgatósági tagok sok esetben csak reprezentá-

ciós célokat szolgálnak, nemcsak nem jobbít a helyzeten, hanem inkább ront".

Magyarországon e tekintetben még sokkal rosszabbul álltunk. A nagybankok és nagyvállalatok intézői nemcsak maguk vittek döntő szerepet a politikai életben, de a születési és szellemi arisztokráciát is óriási mértékben magukhoz láncolták. A legfényesebb nevek s a legbefolyásosabb állami hivatalok hordozói ezer aranylánccal voltak a plutokrácia szekerébe fogva.

Midőn 1917-ben a néppárt részéről *Rakovszky* István erélyesen rendreutasította a budapesti nagybankokat, amiért a háborús konjunktúrát uzsoraüzletekre használták ki, *Sándor* Pál, a zsidó plutokrácia egyik vezérkombattánsa, azzal vélte elháríthatni a csapást, hogy rámutatott a keresztény főúri világ részvételére a megtámadott nagyvállalatokban. Felütötte a „Kompaszt" s gúnyosan mutatott rá a fényes arisztokratikus nevekre a szóbanforgó vállalatok igazgatósági tagjai között. Rakovszky szerint, úgymond, a Hitelbank űzte a legnagyobb háborús uzsorát. A Hitelbank elnöke azonban gróf Cziráky titkos tanácsos, főrendiházi tag s magyar zászlósúr; ugyanő a Wiener Kreditanstalt igazgatóságának is tagja. Mindkét intézet, a budapesti és a bécsi, a Rothschild-ház alapítása s merőben zsidó pénzekből létesült; igazgatósága összeállításában azonban mindkettő erősen szemmel tartja a Góthai-almanachot, abból vesz erősen feudális hangzású neveket s e *feudális nevek viselői nagyon jól érzik magukat a zsidó nagytőke árnyékában* . . .

A Hitelbank igazgatóságában — folytatta Sándor Pál — ott ül továbbá Esterházy Miklós herceg is, Magyarország legelső arisztokratája, 400.000 hold magyar föld ura, valamint gróf Majláth József és gróf Esterházy Sándor, akik egyúttal a Hitelbank cukorgyárának is igazgatósági tagjai, amelyet szintén hevesen támadtak. A Hitelbank egyik vállalatában, a fiumei rizstisztítóban őmaga, Sándor Pál, oly szerencsés, úgymond, hogy gróf Zichy Aladárral, a néppárt elnökével ülhet egyazon igazgatóságban; míg a Hungária-gőz-

malom igazgatóságában ifj. gróf Zichy Nándorral van együtt, kinek atyja a Hitelbank elnöke volt. A Hungária-gőzmalom alelnöke Pallavicini őrgróf. A Hungária-bank az élelmiszerüzleten keresett rendkívül sokat; ennek a banknak igazgatósági tagjai közt ott van gróf Sztáray Sándor, gróf Apponyi Gyula, báró Prónay Szilveszter, gróf Scher-Toss s még három francia gróf; elnöke pedig gróf Zichy Lipót Géza. A Magyar Bank élén gróf Károlyi Imre áll, mellette az igazgatóságban: Ottlik Iván titkos tanácsos, Stettina József és Szinyei-Merse István; a Leszámítolóbank igazgatóságában szintén arisztokraták ülnek.

A Magyar Telepítő- és Parcellázóbanknak, mely telepítés és földparcellázás helyett a háborúban sertéseket telepített és parcellázott s tízezrével adta el a hízott sertést, amikor a kisember nem tudott tengerihez jutni s egyébként is óriási élelmiszer- és hadiszállítási üzleteket bonyolított le, úgyhogy papírjai mesébe illő árfolyamokat értek el, ennek a banknak elnök-igazgatója gróf Keglevich Gábor.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank igazgatóságában ott látjuk gróf Széchenyi Bélát, a magyar szent korona őrét stb. — Sándor Pál e felsorolással vádmentesíteni akarta a plutokrata vállalatokat s intézeteket; a valóságban keserű vád alá fogta a keresztény főnemességet és politikusokat, kik talán részben tájékozatlanságból s megfontolatlanságból, de valóban jelentékenyen előmozdították a fényes neveket köpenyül használó lelkiismeretlen üzérkedés büntetlen terpeszkedését.

A feudális nevek s keresztény bankigazgatók szereplése ellen a modern bankokban s vállalataikban nem lehetne kifogás, ha ott *szereplésük csakugyan mérséklőleg hatna az igazgatás túlmerkantil irányára* s érvényre juttatná ott az erkölcsi szempontokat. Sajnos, ez a befolyásolás nem tudott mndenütt kellőleg érvényesülni.

Hogy a tőke uralma nálunk is mekkora befolyással volt a közélet egyoldalú irányítására, arra az

utolsót kivéve, szinte valamennyi magyar képviselőválasztás klasszikus példának tekinthető. Nálunk nem az emberek választottak, hanem a pénz. Elég e tekintetben a hirhedtté vált munkapárti választásokra és a Magyar Bank több milliónyi „sópénzére" utalnunk. A hivatalos politika számos vezéregyéniségének a pénzintézetekkel és nagyvállalatokkal való szoros kapcsolatára nem szükség hosszasan kiterjeszkednünk.

A plutokrácia túltengése.

Szem előtt tartva a bankvilág uralmi helyzetét a közéletben, megértjük a nagy jogtudós, *Ihering* keserű panaszát: „A részvénytársaságok törvényhozóink szeme előtt fejlődtek szervezett rabló- és csalótársulatokká, amelyeknek titkos történetében több alávalóság, becstelenség és komiszság[1] rejlik, mint akárhány fegyházban, csak éppen hogy a rablók és csalók itt nem vasban, hanem aranyban ülnek". Ugyancsak Ihering az értékpapírkapitalizmusra vonatkozólag fennálló jogi rendelkezéseket „legkártékonyabb intézkedéseknek" nevezi. *Roscher* pedig a „leghatározottabb mammonszolgálat előmozdítóit" látja bennük.

Megértjük azt is, hogy míg a közép- és kisembert nyomasztó adókkal gyötrik, a nagy és legnagyobb *pénzkirályok aránylag nevetséges adókkal rovatnak meg.*

A Rothschildok a nagyszámú pénzintézeteken kívül, melyekben hatalmuk főereje rejlik, óriási pamutszövőtelepekkel bírnak Lancashireben, Sheffieldben hatalmas acélgyáraik, Jamaikában rengeteg ültetvényeik, Skótországban és Brazíliában nagyterjedelmű erdőségeik vannak, Perzsiában szőnyeg, selyem- és damasztgyáraik, Spanyolországban kiterjedt higany- és ólombányáik, Délafrikában aranybányáik; Ausztráliában egész városok vannak az ő tulajdonukban,

[1] „Niederträchtigkeit, Ehrlosigkeit, Schurkerei" — mondja Ihering.

Ausztriában s Magyarországon vasutaik, posztógyáraik, szénbányáik vannak. A párisi *Rothschild* Franciaországnak nemcsak legnagyobb bankára, de legnagyobb földbirtokosa is. Már 1898-ban *180.000 hektár francia föld volt az övé, míg a szerzetesrendek összes fekvő vagyona együttvéve csak 40.000 hektárt tett ki.* Azonkívül övéi a legszebb francia szőlőtelepek s Párisban több ezer bérház. S mégis a 80-as évek vége felé a már akkor multimilliárdos párisi Rothschild összesen csak $1^1/_5$ millió frank évi adót fizetett!

1907-ben az erkelenzi „nemzetközi fúró-társaság" 1 millió márka alaptőkével 18 millió tiszta hasznot ért el. Az ember igazságosnak tartaná, hogy ebből a kellő leírások után is akár 8 milliót követeltek volna adóba valójában a társaság csak félmilliót fizetett. Hasonló esetek kül- és belföldön állandóak. „A kis tolvajt becsukják, a nagyot szabadon eresztik."

Az osztrák miniszter, *Schäffle,* már évekkel ezelőtt így írt: „A kapitalisztikus irányból kifejlődött a pénzmágnások uralma s ez a rend válik a legelső nagyhatalommá az államban, közvetlenül választási előjogai révén, közvetve pártminisztériumai, a sajtó birtokbavétele s a nép képviselőinek, a hivatalnokoknak s az ujságíróknak megvesztegetése által. Császárságok és királyságok kénytelenek e pénzhatalmasságok előtt meghajolni, mert ezek döntenek a nyilvános szükségletek fedezete felett.

„A szolgálati ágak, melyeket a pénzarisztokrácia fölöslegesnek tart, kevés táplálékot nyernek, a pénzarisztokráciának szolgáló vagy neki kedves tényezők bőségben úsznak, a többi foglalkozási ágak egyszerűen az éhség- és kihalási állományba kerülnek, nagy nyilvános feladatokat egyszerűen elhanyagolnak. A kapitalizmus fokozódó növekvésével a pénz és a spekuláció általános uralma foglal teret az egész szociális élet fölött. A korona, a kormány, a parlament, a közigazgatás, tudomány, egyház, iskola, sajtó — mind anyagilag függő helyzetbe jutnak. Előbb önálló hivatási ágak vagyonát, pl. egyházi vagyonokat egyszerűen

lefoglaltatják s aztán potom áron vesztegetik saját híveik közt... A pénzuralom elősegíti az állami adósságcsinálást, mert hiszen ez neki emissziós nyereséget és adóbevételeket hoz; gondoljunk csak arra a szörnyű kamatteherre, mellyel az európai államok adófizető népei meg vannak terhelve..."

A modern plutokrácia értette a módját, hogy a törvényhozást is a maga hűbéresévé tegye.

A nemzetgazdász *Ratzinger* szerint: „A törvényhozás, sőt maga a büntetőjog is mindinkább oly jelleget ölt, mintha főfeladata az uralkodó osztályok érdekeinek védelme volna. A tulajdon biztonsága az alapkő s a tulajdon elleni vétségeket büntetik viszonylag legszigorúbban. A közlekedés kiadásait a nagy távolságokon át folytatott közlekedés helyett a helyi közlekedésre hárítják. Elsősorban a gazdagok kedvéért kénytelen az állam a színházak és múzeumok költségeit fedezni".

Egy másik osztrák nemzetgazdász szerint „a kormányok, néhány dícséretes kivételtől eltekintve, mindenekelőtt a nagy gazdasági vállalatokat támogatják s ez a szó: középosztálypolitika a mai államgazdaságtan lexikonjában legföllebb valahol a jegyzetben szerepel. Ha mégis egyes országokban az utóbbi évek folyamán a középosztálypolitika is megértésre és művelésre talált, ez nem annyira a kormányok érdeme, mint inkább a keresztény és konzervatív parlamenti pártoké, melyek a kormányokat e téren engedményekre kényszerítették".

A nagytőke és a világpolitika.

Egyetlen téren sem bizonyult a modern liberális plutokrácia átkothozóbbnak, mint a nemzetközi viszonylatok terén. Már *Moltke* kijelentette, hogy a plutokrácia ma annyira megerősödött, hogy a militarizmust is a börze szolgálatába szerződtette; a legtöbb újabbkori háború egyszerűen a pénzhatalmasságok kívánságára s az ő érdekükben indíttatott.

Az 1870/71 és 1908 közt lefolyt 24 háború közül

— mondja *Ruhland* — legfeljebb 3 vagy 4 kisebb háború van, amelyet nem kell egyszerűen pénzháborúnak tekintenünk. A búrháborút a londoni City érdekében indították meg. Kubát s a Filippi-szigeteket az amerikai cukor- és dohánygyárosok kedvéért kellett elrabolni a spanyoloktól. Az északamerikai cukorszindikátus 100 millió márkát fektetett bele a kubai „expedícióba", s a washingtoni szenátus egy részét állítólag 157 millió márkával kellett a háború eszméjének megnyerni. A véget nem érő mexikói zavarok főszítója két ottani petróleumtröszt: az egyik mögött a londoni Rothschild, a másik mögött az amerikai Rockefeller áll. Az orosz-francia szövetség, mint Sombart már 10 évvel ezelőtt kijelentette: tiszta bankárrezón szüleménye s midőn Oroszország különbékét akart kötni az angol és francia plutokrácia akarata ellenére, egyszerűen forradalomba vitték.

Maga a *világháború* is csak a modern kapitalista és plutokrata törekvések szemszögéből érthető meg maradéktalanul. Nem szabadságeszmék és kulturális célok, hanem *kereskedelmi érdekek vezettek* Londonban, Párisban a hadüzenetekre s ezek magyarázzák meg nevezetesen Amerika beavatkozását is. Ezt nemcsak legelsőrendű európai megfigyelők állapítják meg, mint Chamberlain, Sombart, Scheler, Eberle, hanem teljesen érdektelen távolállók is, pl. a kínai tudós és politikus *Ku-Hung Ming*, aki „Der Geist des chinesischen Volkes und der Ausweg aus dem Krieg" című művében azt állapítja meg, hogy a kommercializmus szelleme, melynek gyávaság és önzés a termőtalaja s amely főleg Angliában s Amerikában kapott uralomra, lett az emberiség legnagyobb megnyomorítója. Ez a *szellem*, nem pedig a sokat emlegetett porosz militarizmus volt szerinte a *világháború forrása is.*

Ha azt kérdezzük, miként érhette el a liberális gazdasági elv s édes gyermeke, a plutokrata pénzmindenhatóság ezt a hihetetlen befolyást s hogyan van az, hogy a mi szabadságára büszke s egyre szabadságát hangoztató korunkban ezek ellen a mindent rabszol-

gaságba s függőségbe süllyesztő pénzkirályok ellen néhány bátor, de túlkiabált emberen kívül úgyszólva senki szót nem emelt, e kérdésre a feleletet három tényezőben adhatjuk meg: az első a *sajtó és a nemzetgazdasági irodalom korrupciója*, a második a *szabadkőművesség*, a harmadik a *zsidóság nagy része*.

A liberalizmus értette a módját, hogy necsak gyakorlatilag indítson leigázó hadjáratot a köz és a társadalom ellen, de uralmának szellemi téren is propagandát csináljon s társadalmat leigázó hadjáratában oly védművekkel sáncolja magát körül, amelyek a félrevezetett tömegekre nézve az önvédelmet is lehetetlenné teszik. Amint a gép voltaképpen arra való volna, hogy az embert felszabadítsa a rabszolgai munkából, valójában pedig a legtöbb esetben a gép teszi csak igazán rabszolgává az embert, úgy a liberális gazdálkodás is nemhogy alárendelné önmagát az emberi jólét és kultúra céljainak, ellenkezőleg maga rendeli önmaga alá a népek legfőbb s legmagasabb javait. Nem ő szolgálja a kultúrát, hanem a kultúrát kényszeríti arra, hogy szolgálja őt.

Tudomány, művészet, népoktatás, színház, irodalom, közélet, sajtó — mind bérszolgáivá süllyednek a mindent kormányzó aranynak s aztán ennek szolgaságában megannyi védősáncaivá, bástyáivá válnak a kizsákmányolás elvének és szabadságának. A kormányozható nemzetgazdasági közfelfogás ezt a gazdasági szabadrablást, mint egyedül elgondolható s igazságos gazdasági rendszert tömjénezi; a nemzetgazdaságtani tanszékekre csak olyan „kutatók" juthatnak, akiknek kutatásai véletlenül mindig a liberális tőkekirályok javára ütnek ki.

Erről a „kutatásról" és tudományról írja *Hahn* Eduárd, hogy „szolgálóvá süllyedt, aki a betörőknek rablás közben a lámpát tartja". És *Adler* Pál szerint a divatos nemzetgazdaságtan, mely a legfőbb emberi értéket az anyagi javak s a kamathaszon végnélküli növelésében látja s ennek mindent alárendel, egyenes

megtévesztője s félrevezetője az embereknek, valóságos „mocsár", kisiklás, erkölcsi szégyen, amelynek közeléből a felnövő nemzedéket ki kell ragadni.

Sajtó és liberalizmus.

A modern *sajtó* nagy része, sajnos, elég kimondottan a világnézeti és gazdasági liberalizmus garázdálkodásának szolgálatában áll. Nemcsak ama faji szolidaritásérzet folytán, mely a *modern ujságok kiadóinak s íróinak nagy részét a fajrokon liberális tőkekirályokkal egybefűzi,* s mert az ujságok a liberális hatalmasságokkal legvitálisabb anyagi érdekközösséget tartanak fenn, hanem azért is, mert a liberális gondolat a zsidó pszichének és morálnak legmegfelelőbb lévén a többnyire zsidó zsurnalisztáknak egyenesen a vérükben van.

A modern sajtó a legfőbb éltető tényezője korunk világnézeti liberalizmusának.

Következményeiben fel sem mérhető s mindenkép megdöbbentő jelenség, hogy ma, az ujságok korában, a sajtó mindenhatóságának századában a komoly, keresztény sajtó világszerte s a legutolsó időkig nálunk is elterjedtség s befolyás tekintetében messze alatta állt a liberális, sőt szélső-liberális sajtónak. Ez annyit jelentett, hogy *a keresztény Európa évtizedeken át megszokta keresztényellenes világításban szemlélni a napi- és világeseményeket,* hogy gondolkozását, érzésvilágát védtelenül és fenntartás nélkül odaadta egy a keresztény erkölcsi világnézettel s a keresztény tömegek gazdasági érdekeivel *homlokegyenest ellenséges irányú sajtó befolyásának.*

Liberális és zsidó szemüvegen át láttuk az irodalmi, művészeti, gazdasági és politikai életet; filozófiában, esztétikában, sportban, katonai, műszaki, kereskedelmi, erkölcsi, sőt teológiai és egyházi kérdésekben is csak azt tudtuk meg és úgy tudtuk meg, amit s ahogy a zsidó sajtónak kedve telt velünk közölni. *Még a vatikáni híreket is zsidó kézből kaptuk,* az Istent magát, az

evangéliumot, a kereszténységet zsidó szemüvegen át kellett látnunk.

Fontos, életbevágó kérdéseket elhallgatott előttünk ez a sajtó; világért nem figyelmeztetett volna olyasmire, ami keresztény öntudatunkat, erkölcsi érzékünket növelhette volna. Ehelyett mindent kiemelt, kiszínezett és nagyított, ami a keresztény önérzet és gondolkozás letompítására alkalmasnak látszott. Hozzászoktatott bennünket ahhoz, hogy a keresztény hitet és világnézetet, főleg az egyházias, komoly kereszténységet, mint számba nem is vehető, a modern élet irányításában meg sem hallgatható tényezőt, mint gyűlöletes klerikalizmust és reakciót, mint maradiságot és nevetséges babonát lenézően és megvetően kezeljük. S viszont állandó lázas érdeklődéssel és izgalommal töltött el oly jelszavak és napibálványok iránt, amelyek alkalmasak voltak arra, hogy figyelmünket a legvitálisabb kérdésekről elterelják és lehetőleg magunk közt szakadásokat, ellentéteket, párt- és felekezeti viszályokat idézzenek elő.

A liberalizmus és közelebbről a zsidóság roppant ügyesen forgatta azt a fegyvert, amelyet a sajtó terén való győzelmes elhelyezkedése nyujtott neki: mindig meg tudta találni sebezhető pontjainkat, mindig ki tudta használni a pillanatnyi helyzetet s a saját meglevő gyengeségeinkbe kapaszkodva tudott bennünket egyre inkább gyengíteni, egyre mélyebbre süllyeszteni.

Belekapaszkodott a mi széthúzó, vastagnyakú, fenegyerekeskedő természetünkbe s csinált köztünk végeszakadatlan testvérharcot. Belekapaszkodott szabadságvágyunkba, önérzetünkbe és gőgünkbe s megrészegített az önistenítő hitetlenség, a vallási és erkölcsi fegyelmezetlenség mámorával. Belekapaszkodott honfiúi érzelmeinkbe és éretlen, céltalan, káros sovinizmussá fűtötte azokat. Belekapaszkodott úrhatnámságunkba s esztelen költekezésre, szertelen fényűzésre, takarón túl nyujtózkodó élvezetvágyra szoktatta a szegény középosztályt. Belekapaszkodott érzékiségünkbe s közönségünket, népünket, sőt ifjúságunkat

a fékevesztett szexualizmusnak ideálokat elhomályosító, tetterőt bénító, erkölcsiséget és egészséget sorvasztó ingoványaiba vitte. Belekapaszkodott tudásvágyunkba és kíváncsiságunkba s megtanított mindennel felületesen, semmivel sem alaposan foglalkozni.

Ha ma erkölcsileg, vallásilag, művelődésileg és gazdaságilag roncsok és romok vagyunk, ennek hihetetlen mértékben az a titkosan és lassan ölő méreg az oka, melyet a *modern liberális és zsidó sajtó évtizedeken át* napontai, sőt naponta kétszeri, háromszori adagolással millió és millió keresztény embernek vérébe csepegtetett. S e téren nemcsak a kimondottan destruktív sajtó, talán nem is elsősorban az, okozott mérhetetlen károkat.

A zsidó-liberális sajtó kártékony munkája azonban legfőkép a gazdasági téren mutatkozott romboló és félrevezető hatásúnak.

Amint a kapitalista gazdasági élet kialakulása — *Sombart* szerint — legnagyobbrészt zsidók műve, mert „a zsidó a kizárólag haszoncélokra dolgozó nemzetgazdasági elvnek lett hirdetője, terjesztője; a zsidó az a kizárólag üzletember, aki minden természetes cél fölött a haszonszerzésnek adja az elsőséget", úgy a zsidók által irányított sajtó is ennek a gazdasági elvnek lett hirdetője, védője és terjesztője mindenütt. „A zsidó-kapitalista körök által széltében monopolizált sajtó és irodalom főtörekvése, hogy az újkori kapitalizmust és irányát védelmezze, elfajulásait elleplezze vagy mentegesse. Ez a sajtó kelt a tömegekben egyoldalú lelkesedést a behozatal és a kivitel egyre növekvő tételei iránt, az áru- és értéktőzsde növekvő forgalma, a gépipar növekedése, a banktőkék, luxusépítmények, részvénynyeremények gyarapodása iránt; hogy ezzel mennyi igazságtalanság és bűn, az egészséges népgazdaság alapjainak mekkora pusztulása jár együtt, arról ez a sajtó nem beszél. A bankuzsora és börzecsalás játékairól mélyen hallgat. Hallgat arról is, miként gyülemlik össze majd minden nemzetgazdasági hatalom és erő kevesek kezében, akiknek szemében az embe-

rek és a javak csak a spekuláció és kizsákmányolás tárgyai".

„Minden elképzelhetőre ráterelik a figyelmet s pazarolják a papirost: kutyákra, táncosnőkre, üres irodalmi mókákra, egy romlott haute-volée mulatságaira s fecsegéseire, ellenben a modern gazdasági élet nagy tényeire fátyolt borítanak. Mennél magasabbak s befolyásosabbak lesznek bizonyos tőkekirályok és gazdasági tömörületek, annál kevesebbet hallunk róluk; ehelyett a tömegek figyelmét egészen odairányítják bizonyos hivatalos uralkodók és miniszterek szavaira, mozdulataira, tetteire, akiknek pedig ma már alig van önálló szavuk; akik ma már csak kártyakirályok, a pénzcsászárok puszta cégjegyzői; parádéfigurák, melyeket a kíváncsi tömegeknek mindig újra felmutatnak a nyilvánosság színpadáról a névtelen, mindenható börzekirályok".

„Mennél tehetetlenebbek bizonyos hatalmasságok, annál többször hozzák őket szóba; viszont mennél nagyobb bizonyos pénzkirályok hatalmi monopóliuma s kizsákmányoló ereje, annál mélyebb hallgatás leple fedi be őket. Ha Nikita Bécsbe utazik, egy hétig naponta 4 oldalt is írnak róla a bécsi lapok; a tárcaírók lágyan-csepegősen ecsetelik a felség bajuszát és csizmáit, az intervjuolók csaknem a toilette-helyiségig utána szimatolnak . . . ; de ugyanakkor eszükben sincs egy sort is írni a Rothschildek, Reitzes-ek, Gutmannok, Weisz Manfrédek, Mauthnerek, Springerek, Wetzlerek s hasonlók sajátos tevékenységéről, törekvéseikről, módszereikről".[1]

Már 20 évvel ezelőtt megírta *Jentsch*, hogy a liberális burzsoázia hatalmába ejtette a sajtót s azt messzemenőleg kihasználva, könyörtelenül megcsalja a közönséget a gazdasági élet valóságai felől. A nagy ujságok a milliomosok tulajdonai és szócsövei s amely szerkesztő tiszta bort akarna önteni a közönsége poharába, azonnal elvesztené kenyerét. Ezért hívta

[1] Eberle, Z. 126. s k.

Schaeffle már sok évvel ezelőtt a milliomosoktól függő zsurnalisztikát „modern férfiprostitúciónak".

Aki a liberális gazdasági felfogásnak ellenszegülni mer, azt nem a pénzkirályok maguk végzik ki, hanem elvégzi ezt a munkát helyettük a tőlük függő sajtó. Jellemző példa rá, hogy mikor az egykori osztrák miniszter *Schaeffle* nemzetgazdasági főművét[1] 1878-ban újra kiadták — e műben szerző a társadalmi szolidarizmus követelményei mellett tör lándzsát a liberális önösségi elvvel szemben — a „Neue Freie Presse", mint vezető börzelap, a legszenvedélyesebb gúny hangján merte írni: „A boldogult Schaeffle miniszter hirhedt háromemberes gazdaságtani könyve, amelyet azért hívnak így, mert egy ember el sem tudja olvasni, hanem legalább három kell hozzá, hogy a hosszú hurkán keresztülrágódjék, új kiadásban jelent meg. A német pszichiáterek nagy száma biztosítja a munka kelendőségét".

Mivel pedig semmiféle művészet el nem terelhetné a közönség figyelmét arról, hogy a kapitalista gazdálkodás bűneinek okozóit ne keresse, azért találnak bűnbakot is, amelyet a sivatagba kergethetnek s mint ilyent éppen azt szemelik ki vádjaik tárgyául, ami legelőbb hozhatna orvoslást a bajokra; a kereszténységet és az Egyházat. *A ma uralkodó sajtó hasábokat és rőföket ir tele káplánok és főpapok bűneivel, hogy a bank- és börzekirályok súlyos társadalmi bűneiről a figyelmet elterelje.* Hogy a bankvagyonok iránti kíváncsiság fel se ébredhessen, minden alkalommal nyomatékosan emlegetik az egyházi birtokokat.

Beszélnek az egyházi dogmák államveszélyes voltáról, hogy senkinek se jusson eszébe a kapitalista tanok államveszélyes voltát firtatni. Beszélnek a szerzetház-alapítások „veszélyeiről", hogy annál kevésbbé gondoljunk a kapitalista lap- és gyáralapítások veszélyeire. *Jajgatnak a lelkiismereti szabadság „veszélyeztetéséről"* a szerzetesiskolákban s *a gyónó-*

[1] „Bau und Leben des sozialen Körpers."

székekben, csakhogy a modern ipartelepek tömeges lélekgyilkolása észrevétlen maradjon. Nem győzik emlegetni a püspökök és pápák uralmi törekvéseit, miáltal a modern bank- és börzekirályok mindent felperzselő világuralmi törtetése kevésbbé tűnik fel".

„Úgy tesznek — írja még egy *Harden* Miksa is (a Zukunft-ban) — mintha a kor legnagyobb veszedelme a papság uralma volna, amelyet pedig régen kiüldözött már az egykori hűbérvár lovagtermeiből a modern kapitalizmus, s hogy a tömegek szenvedélye valamikép ne próbálja a szociális jog kérdéseit feszegetni, buzgón toborozzák őket a római sötétség ellen harcoló szabadcsapatok felmentő zászlai alá". Vagy amint *Kraus* Károly ugyane gondolatot kifejezi: „A *holtkezet* szorgalmasan rápingálják a falra, valahányszor a nép érezni kezdi, hogy a zsebében bizonyos *eleven* kezek kotornak". A liberális francia blokkpolitikáról *Jentsch* Károly ezt mondta még a háború előtt: *„A kongregációk (szerzetesrendek) koholt milliárdjai ellen uszították a proletárt, hogy elterelj ék étvágyát a Rothschildok valódi milliárjairól".*

Ha a közönség bizonyos része megértené a dolgok való állását és összefüggéseit, nem volna közte a liberalizmusnak annyi híve. De ugyanez a közönség, fel egészen az udvari és miniszteri tanácsosokig, Strauss D. Fr. szavával élve: kérődző tehén módjára fogad el tovább is mindent. Ha csak ezeket a szavakat: szabadság, haladás, humanitás, napjában kétszer világgá süvöltik, mélyértelmű, jámbor filozófiai jelszavak közé csomagolják, ez már elég, ettől még a „jobb" publikum agya és szíve is egyszerre felmelegszik. S szívesen beáll azok sorába, akik a plutokratáknak, e leggonoszabb zsarnokoknak, sorfalat állanak, katonai és választói szolgálatokat tesznek.

Már *I. Napoleon* nagyon jól látott, midőn a „szabadság" fogalmának népámító s leigázó hatásairól így szólt: „Aki a népeknek szabadságáról beszél, bármikor tetszés szerint elnyomhatja őket s kipréselheti belőlük az utolsó fillért, anélkül, hogy az emberek

emiatt fellázadnának vagy csak eszükbe is jutna megneheztelni. Mennél kevesebb szabadságot akarunk az embernek juttatni, annál többet kell nekik a szabadságról szavalni".[1]

Talán ennek a receptnek kifejezője, hogy a budapesti banknegyed egyik főterét, azt, ahol a modern gazdasági rabszolgaság fővára, a tőzsde áll, „Szabadságtérnek" nevezték el. S bizonnyal ebben a receptben bíztak, amidőn a tőlük függő sajtóban és politikában oly erős teret engedtek a demokratikus jelszavaknak s az általános választói jog propagandájának. Bíztak abban, hogy amíg a sajtó kezükben van, addig a „demokrácia" a plutokráciára nézve semmivel sem lesz veszélyesebb, mint Franciaországban vagy Amerikában s az általános választói jog csak arra fog szolgálni, hogy még több önállótlan fej támogassa voksaival azt, amit ők akarnak s amit mint a szabadság és haladás követelményét nekik minden pillanatban módjukban áll sajtójuk révén beléjük szuggerálni.

A liberalizmus tehát mint kizsákmányoló és félrevezető egyszerre két irányban végez egyaránt végzetes, romboló munkát. A közönség — hála a liberális sajtónak — nem is sejti, hogy rablóhadjárat folyik ellene; hogy a szép jelszavak mögött sokszor legridegebb kalandormorál, csupasz mammonarchia rejtőzik.

A modern zsarnokok csak abban különböznek a régiektől, hogy nem karddal-fegyverrel hadakoznak, hanem ellenkezőleg behízelgik, megkedveltetik magukat a naiv közönséggel, s magával a néppel kovácsoltatják azokat a bilincseket, melyeket aztán a tömeg boldog készséggel rak magára. Elhitetik a világgal, hogy amit ők űznek, a gazdasági tömegrablás, voltaképen a köznek java s a milliók megnyomorítása valójában a világ fejlődésének aranykorát jelentő nagyszerű haladás.

[1] Eberle, Z. 132. s k.

A liberalizmus és a szabadkőművesség.

A liberális jelszó mindkét értelemben: filozófiai és gazdasági értelemben különösen egy szervezetnek: *a szabadkőművességnek* céltudatos működése folytán lett csaknem általános érvényűvé. Nem tartozunk azok közé, akik mindenütt és mindenben a szabadkőművesség kísértetét vélik felfedezhetni s névleg nem tartozunk azok közé, akik a szabadkőművességet a szatanizmussal tévesztik össze s azt hiszik, a szabadkőművességnél minden esetben a vallásgyűlölet a fő s a kereszténység elleni harc az öncél. Nem. Nézetünk szerint itt is ugyanazzal a megkülönböztetéssel kell élnünk, mint a liberalizmusnál általában: a szabadkőművességben (legalább nagyon sok esetben) a lényeg *a világnézeti és gazdasági önösség,* az erkölcsi és vallási korlátok félrelökése az egyéni szabadság kiterjesztésének és a gazdasági érdekek hajszolásának útjából.

A szabadkőművesség a legtöbb esetben elsősorban *érdekszövetség:* néhányak összeesküvése a többiek és a közösség ellen; ügyes és tehetős emberek összeállása abból a célból, hogy a hatalmi és vagyonos pozíciókat kölcsönös összejátszással magukhoz ragadják. A vallásellenességre, a „babonák" — értsd: lelkiismeret és tizparancsolat — félrelökésére, a sokat emlegetett „világosságra", „progresszióra", „szabadgondolkozásra" s hasonló dolgokra inkább csak mint eszközre van szükségük liberális elveik és praktikáik védelmében, igazolásában, érvényesítésében. De épp azáltal, hogy a liberalizmus védelmére s a liberalizmus alapján folytatott hódító hadjáratukra külön, szoros szervezetet alkotnak s a társadalom világnézeti félrevezetésére és gazdasági kizsákmányolására külön kartellbe lépnek, válnak a szabadkőművesek országos és világveszedelemmé; nem is említve azt a súlyosbító körülményt, hogy a szabadkőművesség fővezetése majdnem mindenütt a legkétesebb jellemű elemek kezében van s titkosan gyakoroltatik.

Hogy a szabadkőművesség kebelében sok a jóhiszemű félrevezetett ember, aki maga sem látja tisztán egyesületének végső céljait, mentő lehet az illetőkre, de súlyosbító körülmény magára a szabadkőművességre nézve. Hogy főleg nálunk, de részben külföldön is már, *a szabadkőművesség mindinkább zsidó intézménnyé fajult át,* szintén a fentebbi felfogást igazolja: a zsidónak a világnézeti és gazdasági liberalizmus valósággal éltető eleme, lelkivilágának, ideáltalan materializmusának legmegfelelőbb levegő, amihez itt hozzájárul még a zsidó faji érdekszolidaritásnak közmondásosan ismert ösztöne, mely a szabadkőműves érdektömörülésben különösen hatásos és ránézve a faji összetartás erejénél fogva is vonzó érvényesülést talál.

A szabadkőművesség, mint tagjait a köz rovására s érdemesebbek legázolásával is kölcsönösen támogató, előbbrevivő, protezsáló intézmény már e jellegénél fogva állam- és társadalomellenes. Az államnak és társadalomnak nem volna szabad megtűrni, hogy egyesek arra beszéljenek össze, hogy a társadalom többi elemeinek igazságtalan leszorításával lehetőleg minden jogot, hatalmat s gazdasági előnyt maguknak foglaljanak le s az államéletben nem az állam javát, hanem saját érdekkörük előmozdítását tekintsék főcélnak.

A szabadkőművesség *alig leplezett összeesküvés az államélet tisztasága és a gazdasági érvényesülés egyenlősége és univerzalitása ellen;* valóságos *kartell* a társadalom nagy többségének politikai és gazdasági kizsákmányolására, ami megint igazi liberális gondolat, az individualizmusnak a közjó teljes félretaszításával való érvényesítése.

Ausztriában ezért volt a szabadkőművesség sokáig államilag tiltott egyesület, a közös hadseregben is ezért — nemcsak éppen a vallásellenességért — volt kötelező a tiszti becsületszó annak igazolására, hogy a katonatiszt nem tagja a szabadkőművességnek s csak egyfelől a liberális-szabadkőműves sajtó tolvajnyelve,

másfelől a liberális jelszavak járszalagján vezetett „elfogulatlan" gondolkodás a hiszékeny közönségben s a kormánykörökben tehette lehetségessé, hogy a szabadkőművességet nálunk egyetlen kormány sem merte nyiltan üldözni s mint lényegében államfelforgató, aknamunkát űző társaságot megbélyegezni; sőt vezető államférfiaink még csak nem is beszéltek róla soha ebben az értelemben nyilvánosan.

Magyarországon, sajnos, még olyan világos fők is, mint Tisza, Andrássy, Apponyi, ezer más dologban láttak jelentősebb államveszedelmet, mint a szabadkőművességben s hiába jelentek meg az utóbbi évtized folyamán kül- és belföldi munkák, melyek számokkal, adatokkal, nyilatkozatokkal, idézetekkel érveltek a szabadkőművesség nemzeti veszedelemjellege mellett: ezeket az érveléseket észre nem venni szinte a „szabadelvűség" és elfogulatlan gondolkodás tartozékának tekintetett.

A szabadkőművesség ilyképpen szabadon garázdálkodhatott, a legszemérmetlenebb nyiltsággal vehetett intéző részt a szarajevói trónörökösgyilkolásban, valamint a háború megindításában s kiterjesztésében is s űzhetett már a béke idején alig leplezetten monarchiaellenes propagandát: az ú. n. „klerikális" sajtón kívül senki sem merte támadni, senki ellene fel nem szólalt s a szabadkőműves frondőrök elfogulatlanságból elfogult vezető államférfiak sok végzetes mulasztása folytán állandóan ama kellemes helyzetben voltak, hogy az ellenük hellyel-közzel felemelkedő hangokat mint pusztán klerikális és reakciós jajveszékelést tehették nevetségessé és ártalmatlanná.

Egy ezeréves ország veszte s pusztulása adta meg ennek a vétkes mulasztásnak s önámításnak az árát.[1]

[1] A *Neue Züricher Nachrichten* a következő tényeket közli: 1918 december 17-én az algiri szabadkőművesség teljes gyűléséből a következő táviratot küldték *Wilsonnak:* „Algir négy páholyának szabadkőműves testvérei teljes gyűlésükből testvéri hódolatukat s meleg szerencsekívánataikat küldik kiváló testvérüknek, Wilsonnak ama szabadkőművesi tevékenységéhez, amelyet a háború-

A liberalizmus és a zsidóság.

A liberalizmus uralomrajuttatásában végül óriási szerepe volt *a zsidóságnak. Sombart,* ki a mai zsidókérdés egyik legalaposabb ismerője, erre vonatkozó nézetét e mondatokban foglalja össze: „A kapitalisztikus gazdasági elv kifejlesztése a zsidók műve". „A mi nemzetgazdaságunk nemcsak annyiban köszöni jellegét nagyrészt a zsidóknak, amennyiben külső struktúrájának számos része az ő alkotásuk, hanem még inkább, amennyiben a modern gazdasági életnek belső üzeme, a gazdasági eljárásokban uralkodó elvek, hogy úgy mondjuk: a mai gazdasági érzület is legnagyobb részt zsidó befolyásokra vezethetők vissza".

„A zsidó a kizárólag pénzszerzésre törekvő gazdasági érzület képviselője: a *csak*-üzletember típusáé, aki minden természetes életcél fölött a vagyonszerzésnek adja az elsőséget."

„Nem az különböztette meg a kereszténytől, hogy uzsorát űzött, hogy vagyoni haszonra törekedett, hogy kincset kincsre halmozott, hanem hogy mindezt nyiltan tette, hogy ezeket a törekvéseit szégyen nélkül bevallotta."

„Amit a zsidó, mint gazdasági vállalkozó évszázadokon át az uralkodó felfogásokkal szemben képviselt, az a gazdasági életnek elvből individualisztikus

ban a népek szabadsága és joga érdekében kifejtett". *Aulard* testvér a szabadkőműves *Le Pays*-ben (1918 május 10.) kifejtette, hogy Wilson az egész háborúban s a békeügyben mint a nemzetközi szabadkőművesség ügyvivője járt el. Wilson tevékenysége szerinte nem volt egyéb, mint a szabadkőművesi laicizmus diadalrasegítése s *egy népszövetség létesítése, amely az Egyházat helyettesíthesse.* „Egy új katolicizmus van kialakulóban, amelyben Franciaország s az egész világ testvérei fognak helyet foglalni. S büszkék lehetünk rá, hogy egy *szabad* ember szava, nem pedig a *muftak* pápájának szózata vezette el a háború által meggyötört, szegény emberiséget a jövő békéjének küszöbére." *(Das Neue Reich,* 1920 márc. 7. S. 365.) A szabadkőművesség szerepéről a világháború felidézésében bőséges anyagot nyujt *Wichtl:* „Weltfreimaurerei, Weltrevolution, Weltrepublik" című művében.

fölfogása volt, hogy a gazdasági életben az egyes alany működési szféráját sem fölfelé, sem lefelé semmiféle objektív szabály nem határolja el, sem az elhelyezés mennyiségét, sem a pályák tagolását illetőleg; hogy minden gazdasági alany állandóan maga köteles újból visszahódítani helyzetét s megvédeni a támadások ellen, de viszont a jog is megilleti, hogy mások kárával nem törődve, akkora érvényesülési területet hódítson meg magának, amennyire ereje képes. Hogy a harc eszközei elsősorban szellemi részen feküsznek s cselben, ravaszságban, merészségben állnak; hogy a büntetőtörvényen kívül másra nem kell tekintettel lenni; hogy minden gazdasági eljárást az egyes ember van hivatva belátása szerint oly hasznosan, mint lehet, irányítani."

Csakugyan a liberalizmus legtipikusabb gyakorlati alkalmazói és elméleti hirdetői mindenütt a zsidók. Hogy vallásukban vagy fajiságukban, történelmükben és tradicióikban rejlik-e ennek nyitja, itt fölösleges kutatnunk. Tény, hogy egyrészt a bank- és börzevilágban, a nagyiparban és nagykereskedelemben, másrészt a sajtóban és nemzetgazdasági irodalomban számarányukat ezer- és többezerszeresen meghaladó mértékben találunk zsidókat és zsidó befolyásokat. Oly tények ezek, melyeket nem szükség statisztikai apparátussal bizonyítani; bármily csalogató ez a feladat.

„A modern liberalizmus a zsidóságot példátlan hatalomhoz juttatta s azért érthető, hogy a zsidók túlnyomó része — dícséretes kivételektől eltekintve — rajongó híve a liberális gondolatnak. Érthető, hogy a zsidó ujságírók a liberalizmust hirdetik, amely nekik szinte monopóliumszerű helyzetet teremtett a sajtó terén. Érthető, hogy a zsidó tudósok a liberalizmust védelmezik, mely nekik a nyilvános tanszékeken tízszer, húszszor akkora szerepet juttatott, mint amennyit létszámuk arányában igényelhettek volna. Érthető, hogy a zsidó politikusok propagálják azt a liberalizmust, mely egész pártok vezetését a zsidóság kezébe

juttatja s ezzel neki az államéletre növekvő befolyást biztosít."

„Érthető, hogy a zsidó pénzkirályok támogatják azt a liberalizmust, mely a kapitalizmust (az ő értelmükben) fejlesztette s általa *Izrael gazdasági világuralmának legmerészebb álmait is* megvalósítani segített. Bár ők maguk nagyrészt orthodoxok, orthodoxabbak, mint a világtörténelem bármely népe; bár ők maguk egyesülve voltak évezredeken, országokon, tengereken keresztül, egyesülve ugyanazon hagyományok tiszteletében, közös sors, közös remények, közös fajiság által, s bár maguk nagymértékben tekintélytisztelők és szervezettek — mégis kifelé, tán inkább öntudatlan önfenntartási és növekvési ösztönből, mint tudatos politikából, a zsidók azt a „szabad"-gondolkodást, azt a jogi individualizmust, azt az atomizáló és pulverizáló „laisser aller, laisser passer"-elvet terjesztik a politikában s nemzetgazdaságban egyaránt, amely a külvilágnak okvetlenül végtelen meggyengülésére vezet s amely csak azok uralmát biztosítja a világ felett, akik máris uralomra s nagy hatalomra jutottak benne."[1]

„A liberalizmus — mondja *Weisz* Albert — az embereket szinte zsákmányul dobta oda a zsidóságnak." Egy zsidó tudós, L. *Friedländer*, egyenesen azt a „vádat" emeli a kereszténység ellen, hogy védelmezi a kicsinyek és gyengék jogát s Istenre és erkölcstörvényekre hivatkozva, megakadályozza az erősebbet abban, hogy „jogait" akadálytalanul érvényesítse.

A liberalizmus bukása.

Valósággal tragikus vonása korunk közéletének, hogy míg a destrukció annyi raffináltan számító, élesenlátó és vakmerően cselekvő képviselővel rendelkezett, a konstruktív nemzeti és keresztény iránynak, a világnézeti és gazdasági becsületességnek, az idealiz-

[1] Eberle, Z. 113.

musnak és a társadalmat átfogó szolidarizmusnak oly kevés kimagasló és bátor szóvivője akadt, főleg Magyarországon. *Károlyi* Sándor és *Zichy* Nándor grófok óta imponáló keresztény politikusunk alig volt; kimagasló embereink közt is a legtisztább jellemek és legnagyobb tehetségek csodálatos naivsággal siklottak el a társadalmi és közélet e legfőbb és leglatbaesőbb hátsó vezetékei mellett. Még Tisza István is, bár egyénileg önérzetes keresztény, nyilván félt keresztény politikát csinálni, melyet ő maga is egyszerűen „klerikális demagógiával" tekintett egyértelműnek.

A liberális jelszóval burkolódzó destrukció előtt szabad volt a szervezés, agitálás, tömegfélrevezetés, izgatás és uralomrajutás minden tere; mi pedig még csak *észre sem mertük venni a veszélyt,* féltünk nevén nevezni a gyermeket, reszkettünk attól, hogy meggyőződéses antiliberálisok, a közéletben is keresztények és hazafiak legyünk.

Mint mikor egy útvesztőben az egyetlen kivezető út előtt mumust állítanak fel, úgy őrizte a kibontakozás egyetlen lehetséges útját: a keresztény erkölcsi alapon álló, őszintén nemzeti politika útját az ellenfél s mumusokat állított eléje, amelyek a közeledőt, a tapogatódzót, az útkeresőt liberális jelszavakkal és gúnynevekkel: „klerikális", „fekete", „reakciós", „antiliberális", „ultramontán" s egyéb semmitmondó ostobaságokkal hessegették el az egyedül nemzetmentő iránytól. És sikert ért ezzel a taktikával. Az ellenfél kitűnően dolgozott: a saját agyunkat csavarta el, saját mentalitásunkat idomította el a maga szándékai szerint, sajátmagunkat tett érzéketlenné, kábulttá, letargikussá és tehetetlenné a gyógyulás útjainak keresésére.

Szinte csodálatos, hogy a liberalizmus Magyarországon végül — március 21-én — mégis bajba került. *Önmaga fojtotta meg magát.* Mint ahogyan a világháború végén a központi hatalmakat nem az antant katonai ereje verte le, hanem önmaguk verték le magukat, úgy ölték meg a liberalizmust is nem termé-

szetes ellenségei, hanem saját elbizakodásából eredő balfogásai.

A liberalizmus túlságosan erősnek hitte magát s ez, csakis ez, nem a nemzetfenntartó erők győzelme lett a veszte. Hogy a „reakció" táborát gyengítsék s a liberális kapitalizmus természetes gyermekét: a proletármozgalmakat a maguk kedve szerint kormányozzák, a liberális körök túlságosan támogatták a szociáldemokráciát. Minthogy a *szociáldemokrácia világnézetileg is, vezetőinek fajiságában is nagyon közel állt a liberális táborhoz,* s minthogy ez a tábor abban bízott, hogy a szociáldemokrácia, mint a nagy nyugati államokban, állandóan kormányozható lesz s mindig oly irányban engedi vezettetni magát, amely a liberális kapitalizmusnak soha komoly aggodalomra okot nem ad, azért sajtójában, politikájában, szabadkőműves szervezeteiben egyre simogatta, dédelgette, sőt pénzzel is támogatta a szociáldemokráciát.

A liberalizmus a Marx-féle forradalmi fenyegetéseket nem vette komolyan; hiszen számtalanszor tapasztalhatta, hogy a szociáldemokrácia forradalmi frázisai végeredményben sohasem vezettek burzsoáellenességre, hanem mindig csak antiklerikalizmusra és antifeudalizmusra, tehát a liberalizmus két nagy ellenségének: a vallásnak és a tradíciókon épült nemzeti társadalomnak gyengítésére. A proletárszervezetekben a liberális burzsoázia, főleg a zsidóság, csak kellemes szövetségestársakat vélt felfedezhetni a nemzeti és keresztény tábor, az idealizmus és szolidarizmus elvei ellen.

S itt számította el magát.

Nem gondolt arra, hogy a természetes fiú egyszer mégis az apja ellen fordulhat; nem számolt azzal, hogy a proletárcsapatok élére állított fajtestvérek megfelelő pillanatban okosabbnak fogják tartani, hogy egyedül ragadják magukhoz az uralmat, mintsemhogy abban a gazdag zsidókkal osztozzanak; s hogy a közös ellenségen: a keresztény és nemzeti társadalmon kívül

hirtelen eddigi szövetségestársaik ellen is fordíthatják a fegyvert.

Így is történt. Az orosz mintára átszervezett szociáldemokrácia mint kommunizmus a liberális burzsoáziának is nyakára tette a kést: félrelökte magától a radikális pártnak nevezett liberális-szabadkőműves csoportot s ezúttal nemcsak az Egyház és a földesurak, hanem a bankárok és nagykereskedők ellen is megindította a „szocializáló" gilottint. A magyar bolsevizmus szomorú garázdálkodásának letűntével azonban azonnal visszatért a régi rend; a kapitalisztikus gazdálkodással a liberális plutokrácia is ismét nyeregbe lendült s hacsak keresztény politikusaink céltudatos munkával nem sietnek *egész közgazdasági és közéletünket új alapokra helyezni, a liberalizmus pusztításai előlről fognak kezdődni.*

Jövőnk és a liberalizmus.

Jövőnk társadalmi és gazdasági rendjét semmiesetre sem volna szabad ismét a liberális elv ingatag és felforgatásra hajló talaján felépítenünk. Semmiesetre sem szabad társadalmunkat ugyanarra az útra, ugyanazokba a belső kórságokba löknünk, amelyek már egyszer a sír szélére juttatták. A liberális jelszavak fetiskultuszából alaposan ki kell gyógyulnunk. Meg kell reformálnunk egész *gondolkodásunkat,* ki kell irtanunk belőle azt a mételyt, melyet ötven-hetven év sajtója, nemzetgazdaságtani megtévelyedései, a szervezett társadalomellenesség szócsövei belénk szuggeráltak; valósággal el kell égetnünk azokat a liberális bálványokat, amiket eddig imádtunk.

Ne beszéljen nekünk többé senki az *egyén korlátlan* személyi szabadságáról, szabadversenyről, a létharc önszabályozó erejéről, az individualizmus egyedül üdvözítő voltáról stb.! Mert mi már tudjuk, a saját bőrünkön tanultuk meg, hogy mindez kilenctizedrészben vakmerő szédelgés, gonosz játék a szavakkal, megtévesztő jelszóharc, s tudjuk, hogy a jelszavak

éppen azért veszedelmesek, mert mindig némi igaz maghoz fűzik a valótlanság védelmét. A kollektivizmus utópiáival és szabadságtiprásával szemben mi is hangoztatjuk az egyéniség jogait, a szabadság és szabad kezdeményezés előnyeit. De korlátlan elvvé emelni a bármilyen irányú szabadságot nem engedhetjük, egyesek haszonleső önzésének a társadalom javát, a materializmus aranyimádó önkényének a kultúra idealizmusát fel nem áldozhatjuk.

Meg kell tehát fékeznünk mindenekelőtt a „szabadverseny" szabadkalózait. Nincs értelme annak, hogy milliók munkájának s nélkülözésének árán néhány ezer plutokrata munkanélküli jövedelmekben dúslakodjék, amelyekkel aztán semmi jót nem művel, amellyel tudományt, kultúrát, vallást nem támogat, amit csak arra használ fel, hogy tovább forgassa, tovább „gyümölcsöztesse" pénzét, azaz: hogy a tőke erejében bízva, még jobban a porba konkurrálja a kis exisztenciákat.

Nincs értelme annak, hogy a társadalmat, amelynek túlnyomó része „gyengékből" áll, védtelenül szolgáltassuk ki az ú. n. erősebbeknek, akiknek erejét nem az érdem vagy tehetség, kultúra vagy erkölcs többlete okozza, hanem egyedül gazdasági helyzetük fölénye és a lelkiismeretük nagyobb aggálytalansága. Nincs értelme annak, hogy a nemzet sajátmaga asszisztáljon ott, ahol erejét, jólétét, gyermekeinek egészségét, életörömét, erkölcsi értékeit egy nemzetközi plutokrata-szövetség láthatatlan s névtelen trösztjei őrlik fel, nyesegetik körül. Nincs értelme annak, hogy *magyar nevű részvénytársaságok, bankok, iparvállalatok mögött rejtőző idegen pénzkirályok szívják ki a nemzet vérét* ezer csatornán, százezer rejtett vezetéken keresztül, főleg akkor, amikor a nemzet úgyis hihetetlen erőfeszítéseket lesz kénytelen tenni, hogy a háború és a bolsevizmus pusztításait helyrehozza.

Ki kell mondanunk mindjárt kezdettől fogva, hogy a liberális gazdasági elvnek, azaz az *egyén korlátlan szabadságának a társadalmi közjó mellőzésével többé*

teret nem engedünk, hogy az individualizmus és a haszonlesés rendszerének helyébe a *társadalmi szolidarizmus* törvényét állítjuk. Kultúrán nemcsak gyárkéményeket és Pullmann-kocsikat fogunk érteni, hanem mindenekelőtt *lelkek kultúráját is, erkölcsi színvonalat, a munkástömegek szellemi életének emelését, a közmegelégedés és egészséges életöröm növelését.* Minden eszközzel törekednünk kell a társadalmi és vagyoni különbségek túlságait kiegyenlíteni, mindenekelőtt pedig a munkanélküli jövedelmek élvezetét megszorítani.

A legszigorúbban azonban azt a lelkiismeretlen vérszopórendszert kell üldöznünk s valósággal gyökerében megfojtanunk, amely komoly termelőmunka nélkül, egyszerűen a spekuláció, közvetítés és titkos kartellek eszközeivel milliókat és milliárdokat von el a termelő és fogyasztó közönség zsebéből, amely élősdiként veti rá magát a gazdasági és társadalmi, sőt kulturális és politikai életnek minden ágára és intézményére, hogy *egyes érdekkörök kedvéért letaroljon, kiszívjon,* tönkretegyen mindent, félrevezessen, romlásba vigyen, anyagilag s erkölcsileg megnyomorítson mindenkit. A bank- és börzevilág legerélyesebb és kíméletet nem ismerő reformja nélkül egészséges országmentést többé elképzelni nem lehet s e téren — mint általában számos téren — igenis tanulnunk kell a bolsevizmustól. A tőkegazdálkodást mint ilyent nem szüntethetjük meg, mert az lehetetlen volna s a közjónak és mindenkinek oly óriási kárát okozná, melyet kiheverni sem tudnánk soha; a magánakciónak továbbra is teret kell engednünk, s természetesen megfelelő haszonrészesedést biztosítanunk, de igenis a kapitalista termelési rend *liberális-plutokrata elfejlődését,* óriási kinövéseit s lelkiismeretlenségeit erős kézzel le kell nyesegetnünk.

Hogy e tekintetben mik a részleges teendők, ez a kérdés nem tartozik elvi fejtegetéseink körébe. Csak felemlítjük, hogy sokan mindenekelőtt *a bank- és börzeéletnek erősebb állami felügyelet alá helyezését*

sürgetik s azt vallják, hogy a mozgótőkét nem szabad ezentúl is túlságos kiváltságokban s előnyökben részesítenünk az ingatlanbirtokkal s a munkával szemben. A pénz viselje szintén a termelés kockázatait; a hitel legyen olcsó s a kölcsön minden esetben magától amortizálandó; a hitelnyujtásnál necsak haszonszempontok, hanem nemzeti és kulturális tekintetek is kellő súllyal érvényesüljenek; a határidőüzlet, a börzejáték, egyszerűen töröltessék el.

Szigorú intézkedéseket sürgetnek a szabadkereskedelem és szabadverseny elfajulásai ellen. Kívánják, hogy e téren az igazságszolgáltatás és a büntetőtörvény necsak a tőkét és a kereskedőt védje, hanem legalább ugyanennyire a közönséget is. Árdrágítók, hamisbukók, a kereskedelmi műveletek folytatásától éveken át, esetleg életfogytiglan eltiltandók.

Elvből és hivatalból üldözendő mindenesetre minden olyan egyesülés, melynek célja a nemzet szolidaritásának magánérdekből való megbontása s a társadalom egyes osztályainak vagy tömörületeinek védés dacszövetsége az állam többi polgárainak megkárosításával; így mindenekelőtt a *szabadkőművesség*, mely az országok erkölcsi alapjainak aláásásával s a belső bomlás tervszerű előkészítésével amúgyis bőven rászolgált arra, hogy *hazaáruló, nemzetpusztító bűnszövetkezetnek tekintessék*, melyet tovább is megtűrni egyértelmű volna a nemzeti öngyilkossággal. Nem lehet megengedni, hogy állam alakuljon az államban s oly egyesületek működjenek, amelyeknek alig leplezett főcélja: tagjainak összeesküvése, hogy egymást kölcsönösen előretolják az állami, kulturális és főleg gazdasági életben, nem az egyesek érdeme, hanem a szövetséghez való tartozás, tehát merő konspiráció alapján. S az államnak nem szabad e téren a szabadkőműves-liberális tolvajnyelv, az ügyes kibúvások frazeológiája által magát megtévesztetnie.

Hasonlókép lesz szükség a *sajtó*, az *irodalom*, az *iskola*, a *gyülekezési* és *szervezkedési* szabadság reformjára s felszabadítására a plutokrácia járma alól.

Mindez nem lesz könnyű munka, sőt a reform *gyökeres és teljes* keresztülhajtására ma szinte utat sem látunk. A liberalizmussal, mint az egyéni szabadság elvének minden más fontos és tárgyilagos szempont fölé helyezésével a modern ember gondolkodása annyira összenőtt, a világnézetek, életfelfogások és irányelvek tekintetében annyira kaotikus már az emberek megoszlása, hogy a liberális társadalmi berendezkedés gyökeres és gyors megváltoztatására komolyan nem is gondolhatunk. Be kell érnünk azzal, hogy a modern bálványnak legalább legártóbb kihatásait megszüntessük, ellensúlyozzuk.

A korlátlan gondolkodási szabadság (a hirhedt „szabadgondolkodás"), a határozott igazságokat és tárgyi istení törvényeket el nem ismerő ú. n. lelkiismereti szabadság (le egészen a felekezetnélküliség és az ateizmus hirdetésének jogáig), a féktelen irodalmi és sajtószabadság, a magasabb érdekeket, sőt még lényeges államérdekeket sem respektáló szervezkedési és gyülekezési szabadság, az egyetemeken grasszáló, időnkint minden nemes eszmével: vallással, hazával szembeforduló tanítási szabadság, a színház és a mozi szabadsága, a prostitúció és közerkölcstelenség szabadsága, a gazdasági szabadverseny elve — mindez elvben kétségtelenül káros, egyoldalú és elhibázott alkalmazása a szabadság elvének. És mégis: lehetetlen volna ezeket a „szabadságokat" egyszerűen eltörölni.

Márcsak azért is, mert a vallási és világnézeti megoszlás következtében az állam — legalább ahol nem csupán katolikusok laknak — nem helyezkedhetik minden részletig egységesen elfogadott s határozott keresztény elvek alapjára, miként a középkorban tehette — melyek szerint mindezeket a szabadságokat korlátozni s pozitív iránymegjelölésekkel helyettesíteni tudná. Igy is bő tere nyílnék azonban a szükséges korlátozásoknak, mihelyt az állam legalább általánosságban a *keresztény istenhit és erkölcs* alapjára helyezkedve revideálná a liberális sajtó által bál-

vánnyá emelt ú. n. szabadságok jogosultságát színház, irodalom, sajtó, iskola, szervezkedés, gazdasági élet stb. terén.

A liberalizmus legyőzésére főleg háromirányú munka lesz szükséges. Az egyik a *politikai*, a másik a *művelődési*, a harmadik a *szociális* munka.

Politikai téren egész államéletünknek s törvényhozásunknak a keresztény állameszme és erkölcs szempontjai szerint való megújulására van szükség.

Művelődési téren az iskola minden típusa és foka, az egész közoktatás- és népnevelésügy keresztényszellemű reformja van helyén s ide tartozik a tudományok és művészetek, az irodalom és legfőkép a *sajtó* keresztény alapokra helyezése.

A liberalizmus voltaképpeni irtózatos ereje gazdasági téren van s azért legfőkép *gazdasági és szociális* téren kell legerősebben küzdeni ellene. Új társadalmi s gazdasági rendet kell teremtenünk s mivel ennek az általános alapeszméken kívül még úgyszólva elméletileg is alig van tisztázva néhány gondolata, a keresztény szociológusok egész sorának ezen a téren kellene mindenekelőtt kifejtenie élénk tevékenységet A nagytőke túltengésének, a bank- és börzeuralomnak megdöntése, az általános jólét megteremtése, a túlságos vagyoni különbségek s a munkanélküli gazdagodás megszüntetése, a középosztály s a munkásság vagyonossátétele, mind oly kérdések, amelyekre nézve ma még kiforrott, kész programmunk alig van; itt még rengeteg a kigondolni, megbeszélni, megkísérelni s megtennivaló!

Ne felejtsük, hogy a jelenkor gazdasági és társadalmi vívódásait s forradalmait, de nevezetesen hazánk és népünk irtózatos romlását, mai koldus helyzetét elsősorban a társadalmi egyensúly gondozásának elhanyagolása, a liberális kapitalista-rend egyoldalú dédelgetése okozta. Bajokat és forradalmakat megelőzni csak úgy lehet, ha kikutatjuk s megszüntetjük okaikat.

A liberalizmussal szemben ott ágaskodik már leg-

újabbkori társadalmi életünk réme: a szocializmus. Kétségtelen, hogy sokban igaza van s maga a tény, hogy megszületett, megnőtt, sőt át is törte a gátat, igazolja, hogy a liberalizmus téves utakra vezette a társadalmi fejlődést. Ha a szocializmussal s az anarchiával meg akarunk küzdeni, nem elég egyenesen ellene vonulni síkra, hanem mindenekelőtt szakítanunk kell azzal az igazságtalan, társadalmat sorvasztó rendszerrel is, amelynek természetes reakciójaként lépett fel a szocializmus is, mint *forradalom* az elviselhetetlenné vált *liberalizmus* ellen.

III.

A szocialista gondolat.

„A szocializmust csak úgy győzhetjük le, ha tartalmának kisebb, igaz részét saját üzemünkben megvalósítjuk."

Liechtenstein Alajos herceg.

A liberalizmussal szemben egy második gondolat zörget a modern társadalom kapuján s zörget időnkint félelmetes erővel: a *szocialista* gondolat.

Mint az észrevétlenül növekvő, de hirtelen mindent elborító vízár, úgy terjedt el a szocialista mozgalom egy félszázad folyamán Európaszerte. Nem véletlenül: a szocialista jelszó felelet volt a liberalizmus és plutokrácia gazdasági túltengésére; természetes reakciója a védekező Munkának az őt letiporni kész Tőke ellen s egyben logikus alkalmazása a szabadverseny liberális elvének a versenyt felvevő s szervezkedésnek erejében bízó proletárság részén. Ha a tőkének „szabad" minden, akkor „szabad" a munkának is; hadd lássuk, melyik az erősebb. Ha a tőke az erősebb jogára, a munkásosztályok gazdasági kizsákmányolására építi erejét, a munkásságnak is van rá módja, hogy védekezzék s a tőke ellen felvegye a har-

cot. Ez a szocializmus eredeti gondolata, ez óriási elterjedésének titka.

A szocializmus a liberalizmusnak köszöni létét, valamint a liberalizmus kíméletlenségének köszöni harcmodorának kíméletlenségét is.

A szocialista mozgalmak lényegükben s eredetükben *defenzív jellegűek* voltak s azért is izmosultak a szakszervezetek a szocialista akciók középponti részévé.

A munkásokat szakszervezetekbe tömöríteni, hogy ezáltal a munkásság kivonhassa magát a tőke diktatúrája alól, kollektív szerződések kötésére, munkásjóléti intézkedésekre, békéltető-bizottságokra kényszerítse a tőkét s igényeit szükség esetén sztrájk és ellenállási alap segélyével is érvényesítse — ez a szakszervezeti mozgalom lényege s eddig nincs is rajta semmi kivetni való.

Minden komoly szociális iránynak ezen kell kezdenie: a keresztény szocializmus szintén programmjába iktatta a szakszervezeti mozgalmat. A munkásoknak ez a védekezése a tőkével szemben szükségessé lett, mihelyt a tőke a liberális elmélet lelkiismeretlenségével a munkástömegek emberi jogainak teljes elhanyagolása mellett az egyénnek a társadalmi közjó elleni harcát indította meg s másrészt az államhatalom is, részben liberális-kapitalista járszalagra fűzve, teljesen magára hagyta a munkástömegeket, vagy legalább semmi foghatót nem tett, hogy őket a tőke kizsákmányoló törekvéseivel szemben megvédelmezze.

A munkásság szervezkedése s a szakszervezeti mozgalom azonban elfajult; defenzívából *offenzívába ment át,* mégpedig nemcsak a tőke ellen, hanem a társadalom összes nem-munkás osztályai ellen, sőt maga az államrend, az erkölcs, a vallás, a világnézet ellen is. Az állam kebelén belől csakhamar *külön állammá nőtt a szocialista szervezkedés* s az államot utólérte büntetése azért, hogy még a szocialista szakszervezetek félelmetessé növekvő s maholnap állambontó hatalmának láttára sem sietett egészséges antiliberális

és munkásvédő intézkedésekkel a társadalmi egyensúlynak és szolidaritásnak védelmére kelni, sem a kereszténységszociális mozgalmat támogatni, amely mint magánvállalkozás egymagában, állami segítség nélkül erre a monstre-feladatra természetszerűleg túlgyenge volt. Az állam éppen abban bünhődik, amiben vétkezett: miután az individualista kapitalizmust dédelgetve, elhanyagolta a társadalmi szolidaritás védelmét, ezt a védelmet, legalább a munkásosztályra vonatkozóan, átvette helyette a szocialista tábor. S minthogy ebben az államnak egyik legvitálisabb feladatát vette át, szinte természetes, hogy az államnak magának lett legveszedelmesebb konkurrensévé: állammá lett az államban.

A szociáldemokrácia ugyanis a szakszervezeti mozgalom első sikerein felbátorodva, másra is felhasználta a kezébe csöppent hatalmat; a gazdasági védelem eszközéből: a szakszervezetekből *politikai* harcieszközt csinált s mivel maga nem a közösség védelmének, hanem az *osztályharcnak* és *osztályérdekeknek* alapján áll, ez a politikai hatalomravergődés szükségkép az állami élet egyensúlyának felborítására: proletárdiktatúrára vezetett.

A proletárdiktatúra nem bolseviki, nem speciális lenini találmány — Lenin csak elérkezettnek látta az időt s az alkalmat, hogy a marxizmus expropriációs elméletét megvalósítsa. *A kommunizmus nem egyéb, mint a szocialista elméletek és taktikák végső konklúziója,* mely mint végcél ott szerepel Marx óta a szocialista írók kátéiban, s ha vannak is ú. n. mérsékelt szocialisták, akik pl. a magyarországi kommunizmust elsietettnek s hibásnak tartották, ezek sem a tényt s az elvet, hanem *csak az időpontot és taktikát hibáztatták.* Ezek is a proletárdiktatúra elhozatalán dolgoznak s mint a magyar szocialisták még néhány héttel március 21-ike előtt hivatalosan is hangoztatták, ők a Kun Béla-féle törekvésektől jóformán csak a *tempó* kérdésében különböznek.

Munkásmozgalom és szociáldemokrácia.

Végtelenül tragikus és elszomorító tünet a munkásság mozgalmainak ez az újkori elfajulása. A legjogosabb és legindokoltabb önvédelmi harc, fájdalom, kezdettől fogva hamis irányokba tévedt. Még csak nem is az volt a tragédiája, hogy a harc hevében túlzásokba keveredett, vagy hogy a liberalizmustól a szabadverseny erkölcstelen elvét átvette s nyers kíméletlenséggel alkalmazta. Elég különös ez is: a szocializmus ugyanazon rossz és tarthatatlan világnézeti alapra helyezkedett, amelyen a liberalizmus állt: a társadalmi szolidaritás eszméjét elvető, ideáltalan *szabadverseny* talajára, melyből pedig a munkásságnak minden baja és nyomora származott. Így lett a munkásság önvédelmi harcából kíméletlen *osztályharc*, amelyből természetesen sohasem fakadhat társadalmi béke s egyensúly, hanem csak további marakodás és végnélküli harc.

Még ennél is végzetesebb baj volt azonban, hogy a munkásmozgalom a szociáldemokráciában egész sereg olyan *terhet* szedett magára, amellyel célja elérését maga nehezítette meg leginkább s oly társadalmi rendszer ideológiájának medrébe sodródott, amely nemcsak társadalmi rendet nem teremthet soha, de még csak a munkásság számára sem nyit igazi jólét és boldogulás felé perspektívát.

Ez a rendszer a *Marx* és *Engels* nevéhez fűződő *szociáldemokrácia.*

A szociáldemokrácia első apostolaiban a voltaképpeni lelki hajtóerőknek ismertetéséül álljanak itt a következő idézetek. A demokrata *Techow* egy levelében így számol be Marx-szal való találkozásáról: „Lehetetlen leírnom társalgásának élénk változatosságát, a növekvő melegséget, mellyel tárgyán uralkodott... Nemcsak nagy szellemi fölénynek, de jelentékeny személyiségnek benyomását tette reám. Ha épannyi szív volna benne, mint ész, épannyi szeretet, mint gyűlölet, a tűzbe mennék érte, bár lekicsinylését

velem szemben nemcsak éreztette, de végül nyiltan ki is mondta. Ő az első s az egyetlen közöttünk, aki uralkodásra képes... Célunk érdekében sajnálnom kell, hogy ez az ember az ő kiváló szellemi képességei mellett *nemes szívvel nincs megáldva.* De az a meggyőződésem, hogy a legveszedelmesebb személyi dicsvágy lelkének minden jótulajdonságát elpusztította. *Kineveti a bolondokat, akik az ő proletárkatekizmusát utánaszajkózzák,* épúgy, mint ahogy neveti a Willisch-féle kommunistákat, vagy a burzsoákat. Egyedül az *arisztokraták imponálnak neki,* a tiszták és öntudatosak. Hogy ezek uralmát megtörje, erre azok az erők kellenek neki, melyeket a proletárokban talál; ezért szabta a rendszerét ezekre. Bármennyire állítja az ellenkezőt, sőt tán éppen ezért, azt a benyomást szereztem, hogy a *személyes hatalomrajutás minden működésének végső célja".* (*Adler,* Die Grundlagen der marxistischen Kritik der bestehenden Volkswirtschaft, Tübingen, 1887, 282. L. *Meffert,* Arbeiterfrage und Sozialismus, 89. s köv.)

Lassalle lelkivilágára pedig ifjúkori naplója vet világot, melyből az elkeseredett zsidó uralmi öntudat beszél: „Azt hiszem, írja 1840 február 2-án, az egyik legjobb zsidó vagyok a világon, bár nem tisztelem a szertartási törvényeket. Oda tudnám dobni az életemet, mint az a zsidó a *Bulwer* „Leilá"-jában, hogy a zsidókat mai elnyomott helyzetükből kiragadjam... Ó, ha gyermeki álmaimat szövögetem, mindig az a legkedvesebb eszmém, hogy *valaha a zsidók élén fegyverrel kezemben tehessem őket önállókká".* (Tagebuch 85.) „Megint ezek az ízetlen történetek, hogy a zsidóknak keresztény vér kell... De hogy a világ minden táján ezekkel a vádakkal lépnek fel, ez, azt hiszem, arra utal, hogy hamarosan itt lesz az ideje, hogy csakugyan keresztény vér által segítsünk magunkon. Aide-toi et Dieu t'aidera, — segíts magadon s az Isten is megsegít. A kockák előttünk feküsznek; attól függ, hogyan játszunk velük". (U. o. 182. L. *Meffert* i. h.)

Alig képzelhető a helyzet tragikus voltának, a

a munkásmozgalmak elfajulásának kiáltóbb bizonyítéka, mint az a tény, hogy ma már a munkásmozgalmak és a szocializmus alatt szinte önkénytelenül csak ezek torzalakját: a marxista forradalmi szociáldemokráciát értjük. Pedig a munkásmozgalom és szocializmus egyfelől és a szociáldemokrácia és a marxizmus másfelől bezzeg nem azonos fogalmak, sőt: a szociáldemokrácia az egészséges munkásmozgalom megölője.

A marxizmus nemcsak elméleti rendszer, hanem harci *taktika* is. Romboló hatása egyrészt *alaptételeinek tévedéseiben* van: a történelmi materializmusnak nevezett egyoldalú s hamis világszemléletben, a munka és az áru értékviszonyának teljesen elhibázott s önkényes megállapításában, a magántulajdon gyökeres elvetésében s nyugodt szociális reformmunka helyett a társadalmi forradalom követelésében. Másrészt abban is, hogy ez a rendszer szinte rá van szabva a *munkástömegek félrevezethetőségére,* az izgatás és fanatizálás lehetőségeire s valósággal lőporraktára a tömegszenvedélyeknek és a higgadt gondolkodást eleve kizáró forradalmi hajlamosságoknak.

A marxizmus azzal, hogy a munkástömegeket nem nyugodt átalakító és kiegyenlítő munkára szólítja fel, hanem elhiteti velük, hogy a helyzet megjavítását csak az egész fennálló társadalmi s világnézeti rend *erőszakos felforgatásától* várhatják, perzselő tűzvésszé vált, amely sohasem épít, hanem mindig csak rombol s a fanatizált tömegeket nemcsak tévedésbe viszi, de valósággal képtelenné teszi a jobb megfontolásra.

Csakugyan jellemző a mi szocialistáinkra — főleg a német és magyar szocialistákra, kiken *Marx* hatása sokkal egyenesebben érvényesült, mint pl. az angol vagy francia szocialistákon —, hogy a szociáldemokrácia kátéjának minden pontjához, mint megannyi ingathatatlan dogmához oly vakhittel ragaszkodnak, amelyből még azok a borzalmak sem tudták őket kigyógyítani, amelyekre ezek az elvek éppen ott vezettek, ahol legtisztábban s legszabadabban érvényesülhettek: a bolseviki Oroszországban s Magyarországon.

A marxizmus oly *béklyókat rakott a munkásmozgalmakra,* melyek azt beláthatatlan időkig egy ferde és gyakorlatilag lehetetlen gondolatmenethez láncolják s a munkáskérdés egészséges megoldását, a társadalmi béke s egyensúly elhozatalát emberfeletti módon megnehezítik. A marxizmus belenevelte a munkásságba azt a delíriumot, hogy munkásmozgalom alatt nem reformmunkát, hanem felforgatást kell érteni s a társadalmi újjászületésnek a társadalmi öngyilkosság az útja.

A munkásmozgalom elfajulása.

Bezzeg máskép fejlődtek volna a dolgok, ha az állam és társadalom kellő időben s megfelelő eszközökkel nyúlt volna a munkáskérdés égető feladatainak megoldásához. Ha akkor, amikor a gyáripar gyors fejlődésével s a liberális-kapitalista termelés roppant kiterjedésével egyidejűleg az ipari proletáriátus megteremtődött és számban s elkeseredésben hirtelenül oly magasra szökött, ha akkor az állam vagy a keresztény társadalom sietett volna világosan átgondolt társadalmi programm szerint bátor kézzel irányt szabni a fejlődő mozgalomnak, akkor ma az államnak és a társadalomnak sem nőne annyira körmére a veszély s a munkásság sorsa is ezerszer jobban állna.

Sajnos, ez a kívánatos okosabb iránytszabás elmaradt s mivel a munkásság nem akart és nem tudott várni s mivel a kizsákmányolt osztályok védelmét és felszabadítását nagy stílban, merész és imponáló elgondolásban csak a Marx-féle szociáldemokrácia ígérte, az elkeseredett tömegek lelkesen csatlakoztak a vörös zászlóhoz, melyet ígéretekben éppen nem fukar agitátorok lengettek előttük s melynek programmját önállóan megbírálni, hibáit fölfedezni éppen alacsonyabb értelmiségük folytán nem voltak képesek.

A láz annál könnyebben terjedt, mert az elkeseredett és láncaitól szabadulni kívánó ember nem válogat az eszközökben: *valami* kellett s csak ez volt kéznél; ez pedig annál nagyszerűbbnek ígérkezett, mert csupa

jövendő és absztrakt dolgokról volt benne szó, amikben az utópiát az igazán megvalósíthatótól, az álmot a valótól megkülönböztetni mindig nehéz dolog.

Marx és Lassalle elméleteit millió toll és ajak sietett a legszélesebb körökben népszerűsíteni; a jövő boldog államának szocialista elképzeléseit élénk fantáziájú írók és szónokok — Lassalle, Bebel, Liebknecht, Dietzgen, Doual — annál varázsosabb erővel tudták száz- és százezrek gazdasági krédójává emelni, mert hiszen jövő dolgokról, utópiákról, még soha és sehol ki nem próbált képzelgések s álmok színezéséről volt szó s még hozzá azokhoz fordulhatott az ígéretekben annyira bőkezű mozgalom, akikben a komolyabb műveltség fordított arányban állt azzal az elkeseredéssel, mely nyomott helyzetükből, a liberális-kapitalizmus könyörtelen és nagystílű alkalmazásából önként folyt s amelyet a mozgalom vezetői fokozni is kitűnően tudtak.

Senki sem csodálhatja, hogy azok a munkástömegek, melyeket a liberális gazdasági rendszer puszta emberanyagnak tekintett, amelyből minél több hasznot kihozni törekedett, de amelynek lelkületével, emberi igényeivel, kultúrájával nem törődött, keservesen érezték nyomasztó sorsukat. Nem csodálhatjuk, hogy ezek a tömegek annál elkeseredettebben ragadtak meg minden kezet, mely nekik a rabszolgaságból a jog és jólét paradicsoma felé mutatott utat, mert szomorú lelki és szellemi elhagyatottságukban maguktól elégtelenek voltak ily utak keresésére, vagy csak célhoz vezető voltuk önálló megbírálására is. Az a tömegnyomor és tömegelkeseredés, az a tömegtudatlanság és tömegtehetetlenség, melybe a munkásság sodródott, *mint valami messiási eszmét, üdvözölte a marxizmust* és a fejlődő szakszervezeti mozgalmat, nem törődött annak belső hibáival, végzetes tévedéseivel s veszedelmeivel. Csak kisegítse őket valaki ebből a pokolból, mindegy, akár az eleven ördög is — ez volt a jelszó. A marxizmus és a szakszervezet gyujtó, tömörítő igévé vált; a munkásság általa erőhöz, sikerekhez

jutott s most már a szociáldemokrácia a diadalmas felszabadító fénykörében jelenhetett meg az elnyomott tömegek előtt, amelyhez ragaszkodtak, amelyet vakon követtek.

Azokban az atrocitásokban, melyeket a szocialista szakszervezetek részéről pl. a dohánygyárak keresztény munkásnőinek elviselniök kellett, bármily felháborítók és igazságtalanok is, lélektanilag sokat meg lehet érteni: az elnyomorított, félrevezetett s jobblét után lihegő munkást, aki a szocialista szakszervezetben látta egyetlen mentődeszkáját, módfölött izgatta és keserítette, hogy nem *minden* munkás és munkásnő csatlakozik hozzá hogy a munkásságnak egyetlen, egységes és hatalmas tömörülésévé legyen.

Általában az a szellem, az az elkeseredés, az a vágy a felszabadulás után, melynek ma a szervezkedés a varázsos eszköze, a jelenkori társadalomban a legnagyobb feszítőerő s nem csodálatos az a szinte hihetetlen mozgékonyság és leleményesség sem, amellyel a szocialista mozgalom minden foglalkozási ágra, minden egyes munkásra, minden egyes műhelyre és irodára kiterjeszti figyelmét s minden egyéb pártot vagy irányt, még az Egyházat is megszégyenítő szorgalommal és kitartással űzi propagandáját.

Ezt a bámulatos feszítőerőt visszafojtani semmiféle szuronyerdő nem képes; ez a liberális gazdasági rendszer fejlődésének természetes velejárója, reakciója, milliók élniakarásának, jobb sorsra vágyásának elemi erővel fellépő megnyilatkozása; ezt csak helyes irányba terelni, a kazán továbbfűtésének megszüntetésével — egészséges s erőteljes szociális politikával — lecsillapítani, vagy pedig pusztító tűzárrá fejleszteni lehet.

Sajnos, a modern államok, amelyek a liberalizmussal szakítani, a kizsákmányolók érdekeivel szembeszállni nem mertek, ez utóbbit választották. A társadalmi forradalomnak, a proletársereg felülkerekedésének s az osztálygyűlölet alapján elgondolt jogfosztó

diktatúrának — egészen *Marx, Lassalle* és *Bebel* receptjei szerint — ezen az úton el *kellett* következnie.

Szocializmus és spekuláció.

A munkásság védekező célzatú szervezkedésének agresszív, offenzív, jogfosztó elfajulása részben tehát természetes okokból magyarázható. De csak részben. Époly fontos vagy tán még fontosabb szerepet játszott benne az ügyes *spekuláció*. Természetes okokból magyarázható ez az elfajulás, amennyiben semmiféle győzelmes defenzíva nem szokott megállni az önvédelem diadalrajuttatásánál; nem szünteti be a harcot, ha idáig eljutnia sikerült, hanem offenzívába csap át.

A munkásmozgalomnál is érthető, hogy midőn önvédelmi munkája sikerekkel járt, nem tudott ellentállni a kísértésnek, hogy egyre messzebbmenő követelésekkel s végül diktatúrás igényekkel ne álljon elő. A láncát letépő rab sietett láncait eddigi megbéklyózóinak kezére fűzni. Azonban ez a természetes hajlam a helyzet kihasználására nem lépett volna föl oly kíméletlen mohósággal s általában a munkásmozgalom nem fajult volna el osztályvédelemből ily elkeseredett osztályharccá s *osztálygyűlöletté*, ha a természetes ösztönök és hajlamok mögött nem állt volna ott a vezetők és izgatók számító spekulációja, a munkásmozgalmakat kitűnő politikai eszközül felismerő elemek éleslátása és nagyravágyása. S ebben rejlik a munkásmozgalmak igazi tragikuma, a szocialista mozgalmak elfajulásának legfőbb rúgója.

Abban a legnagyobb feszítőerőben, amely a tömegek elkeseredésében s felszabadulásra törekvő szervezkedésében rejlik, élelmes emberek gyorsan felismerték a politikai érvényesülés legnagyobbszerű jelenkori eszközét és siettek maguknak lefoglalni az elsőrendűnek ígérkező üzletet. Innen, csakis e nézőpontból érthető az a nagy lendület, amellyel a zsidóság azonnal s mintegy ösztönszerűleg belevetette magát a szocialista tanulmányokba és mozgalmakba.

Innen a tünet, hogy Marxtól, Lassalle-tól kezdve Bernsteinig, Adlerig, Bauerig, Kunfiig és Kun Béláig csaknem minden vezető szocialista zsidó. Innen az a rendkívüli szenvedélyesség, az a tervszerű izgatás, a hazugságnak és gyűlöletszításnak az a minden szégyenérzet nélküli alkalmazása a szocialista agitációban és irodalomban, amelyet máskép, mint innen — a politikai hatalomratörekvés szemszögéből — meg sem lehetne érteni azok részén, akik soha testi munkával nem foglalkoztak, soha proletárkenyeret nem ettek, soha gazdasági elnyomást nem éreztek és akiknél a keresztény munkásnép bajainak őszinte átérzése, a keresztény néppel való benső szolidaritás csakugyan a legmeglepőbb s eddig más téren nemigen tapasztalt, új faji tulajdonság volna.

Nehéz mindig megvonni a határt a szocialista íróknál a jóhiszemű fanatizmus s az alsóbb néposztályok hiányos ismereteivel s izgathatóságával való tudatos számítás között. Bizonyos, hogy mindkettő óriási szerephez jutott a szocialista irodalom és mozgalom kiterjesztésében. Marxot, legalább bizonyos fokig, jóhiszeműnek tarthatjuk; még ott is, ahol alapvető, végzetes tévedéseit elköveti, nagyban menti őt a körülmény, hogy talán fajiságánál fogva is kevés érzékkel bírt a társadalmi és gazdasági élet ama tényezőivel s mozgató erőivel szemben, amelyek számokban ki nem fejezhetők.

Általában elmondható ez a szociáldemokrata irodalom és sajtó említett fejlesztőiről, már pedig a szociáldemokráciának nemcsak véletlen baja, hanem átöröklő bűne, természetében rejlő defektusa, hogy speciálisan zsidó gondolkodás szülöttje. Azé a pszichéé, amely az élet ideális és kulturális értékei iránt természettől fogva kevés fogékonysággal s tisztelettel bír, s amelynek logikája és etikája is rendszerint a pillanatnyi szükségletek szerint idomul.

Ez okozta, hogy a szocialista elméletek felállításánál s népszerűsítésénél a zsidó írók általában is óriási előnybe kerültek az árja írók fölött. Az ő hideg,

absztrakt racionalizmusuk, a mindent számokban értékelő hiperrealizmus, az élet ideális, lelkibb vonatkozásainak öntudatlan lebecsülése, az etikai aggálytalanság, a haza, a vallás s a tradíciók eszméivel össze nem forrott érzületük s a velükszületett kínáló, kidícsérő, rábeszélő, az ellenkezőt pedig izzó szenvedéllyel leszóló, diszkreditáló, ellene izgatni tudó képességük csodálatosan érvényesülhetett egy olyan elmélet és mozgalom kiépítésében és elterjesztésében, amelynek lényege a szakítás nemcsak a tradíciókkal, az ideális és etikai gondolatokkal, a keresztény morállal, hanem a színes-tarka, meleg, való életnek mindazon milliónyi mozzanatával is, melyeket számokban nem lehet kifejezni, amelyeket racionalista kategóriákban el nem lehet skatulyázni.

A liberális és destruktív lelkületű zsidót különben éppen az a két tulajdonsága jellemzi, amelynek a szocialista irodalom és mozgalom lendítőerejét köszöni; egyrészt a lángoló fanatizmus és másrészt a számító, a cél érdekében némi rászedéstől sem irtózó erkölcsi megkötetlenség.

Az árja szocialisták, akik a mozgalom terjesztésében nagyobb szerepet vittek, szintén azt árulják el, hogy a szocialista ideológia fajzsidó specialitásait a *zsidóktól, kikhez iskolába jártak, nagy fokban elsajátították.* Máskép nem lehetne megérteni hatásukat s nem lehetne megérteni őket magukat sem.

Kitűnő példa erre *Bebel,* kinek írásait s parlamenti és pártmozgalmi szereplését épúgy jellemzi a lobogó agitátori fanatizmus, mint a speciálisan zsidó absztrakt racionalizmus. „Die Frau" c. főművét lehetetlen olvasni anélkül, hogy ezekre a tulajdonságokra lépten-nyomon rá ne eszmélnénk. Bebel hisz a szociáldemokráciában, de hogy azt mielőbb diadalra vigye s neki híveket szerezzen, oly eszközöket is használ, melyeknek igaz voltában maga sem hihetett. Csaknem minden sorából kirí a törekvés, hogy olyanoknak imponáljon s olyanokat fanatizáljon, akik elég műveletlenek arra, hogy a lehetetlent a lehetségestől meg ne tudják különböz-

tetni. Elég neki, ha a szocialista jövő ígért gyönyörűségeinek ecsetelésére a félművelt munkás és munkásnő szájában összefut a nyál, s nem törődik azzal, hogy elképzeléseinek kiáltó képtelenségeit minden mélyebben gondolkodó, még párthíveinek soraiban is, felismeri s visszautasítja.

A szocialista napisajtó és füzetpropaganda ugyanezeken a nyomokon jár: a tömegnek mindegy, mit adunk be neki, csak fusson utánunk; mi azután, vezérek, majd úgy próbáljuk megalakítani a jövő szocialista társadalmat, ahogy jónak s lehetségesnek tartjuk. Nem fog úgy sikerülni, ahogy ígérjük, de majd lesz valahogyan. Fő, hogy a tömegek szaladjanak utánunk.

A szocialista gondolat és mozgalom megítélésénél nem ok nélkül mutatunk rá mindenekelőtt vezetőinek s terjesztőinek fajiságára és elmei irányára. Nem szabad felednünk, hogy a szocializmus nemcsak elmélet, hanem elsősorban politikai mozgalom, melynek igazi célzatairól csak vezetőinek lelkülete nyujthat teljes felvilágosítást. Ez a lelkület pedig már a fentebbiek szerint is éppen nem bíztató.

Pedig a szocialista mozgalmat — csakúgy, mint a liberális világnézetet s a szabadkőművességet — egyáltalán nem lehet megérteni pusztán abból, amit önmagáról vall, aminek önmagát kiadja. Bizonyos, hogy vannak oldalai s törekvései, amelyeket rejteget s amelyek mégis sok tekintetben lényegesebbek azoknál, amiket bevall és kifelé hangoztat. S a legnagyobb hiba volt, hogy a hivatalos kormánykörök, a hatóságok, a törvényhozás és a közfelfogás mégis állandóan a kifelé hangoztatott programmjuk szerint kezelték e mozgalmakat. Mintha ezt a programmot époly komolyan lehetett volna venni, mint más, de egyenesbeszédű szervezetekét!

A szocialista mozgalom vezetői így nemcsak a kormányköröket és parlamenteket tévesztették meg s nyertek legtörvénytelenebb nemzetfelforgató törekvéseikre, mint komoly, legális párt, hivatalos oltalmat s bizonyosfajta hallgatag elismerést, hanem megtévesz-

tették magát a munkásságot is, amelynek túlnyomó többsége, ha tisztán lát, sohasem engedte volna magát a destruktív tábor önző vezéreinek szekere elé fogatni. Ezzel a gyökeres tévedéssel a jövendőben egyszersmindenkorra végeznünk kell. Ezentúl minden egészséges nemzeti s társadalmi munkának számolnia kell azzal, hogy ma már a pártok és mozgalmak igazi céljait, jellegét, törekvéseit nem szabad pusztán aszerint megítélni, amit a pártok és mozgalmak kifelé: az utca, a sajtó és a parlamentek felé magukról hangoztatnak, hanem taktikájukból s törekvéseikből kell valódi céljaikat felismerni és megállapítani.

Sajnos, ez a szempont: a szocialista mozgalmak üzletszerű kihasználása, kézbekaparítása és fejlesztése jobbára önző spekulánsok által — szintén azok közé tartozik, amelyeket sem az állam, sem a vezető politikusok, sem a sajtó, sem a társadalom sokáig nem akartak észrevenni. Az a rendkívül ügyes taktika, mellyel pl. a modern zsidóság túlnyomó része az egész vonalon homályba, feledésbe, hallgatásba tudta burkolni önmagát és szereplését, ezen a téren is diadalmasnak bizonyult.

Elérték vele, hogy végül már valósággal a jó erkölccsel, ízléssel, műveltséggel, szabadelvűséggel, felvilágosodottsággal, elfogulatlansággal, széles látókörrel és nem tudni még mivel lett egyenrangúvá a közfelfogásban az, hogy a zsidóság működését észrevenni, szóvátenni, vagy egyenesen kritizálni nem szabad, hogy róla állandóan mint valami nem létező tényezőről csak hallgatásba szabad burkolódzni. S csakugyan, legnagyobb s legelmésebb embereink a modern társadalmi élet tagolásánál, politikusaink a közélet rúgóinak s tényezőinek ismertetésénél úgyszólva *sohasem* merik szóvátenni a zsidóságnak mint ilyennek óriási szerepét a modern társadalmi, közgazdasági, politikai és kulturális életben, pl. éppen a szociáldemokrácia irányításában.

A marxizmus belső valótlansága.

Nincs-e már most kritérium, mellyel a szociáldemokrácia és marxizmus értékét tárgyilag megállapítani lehetne? Dehogy nincs. A marxizmust minden tudományos vizsgálat tarthatatlannak találta; maguk a szocialista írók cáfolták meg leglényegesebb állításait egyenkint; egyedül a pártagitáció és pártsajtó jelenti ki újból és újból evangéliumnak, melyből jottányit sem szabad engedni, melyben mint egy szent dogmában hinni kell.

Megáll-e pl. a *történeti materializmusnak* nevezett egyoldalú s bátran elmondhatni: kalmárias vakmerőséggel felállított tétel? Nem arculcsapása-e minden történelemnek az az állítás, hogy minden, ami csak mozgatja a világot, anyagi érdek s hogy a világtörténelem csupán a gazdasági létharc reflexe? Ilyet állíthat az, akinek világszemlélete sohasem emelkedett ki a szatócsüzletek és bank-komptoárok szűk korlátaiból, vagy akinek egyáltalán nincs érzéke az életnek magasabb, ideálisabb vezetékei, az üzleti világtól távoleső eszméi iránt.

A materializmus nem új, nem modern vívmány; megvolt már az *ókori görögöknél* is. De minden idők összes világnézeti s bölcseleti formái közt mindig a legalacsonyabban járt, a legszegényesebb s legelégtelenebb filozófiának bizonyult. Minden nagy gondolkodó az emberi gondolkodás megtévelyedésének nevezte a materializmust s csakugyan: egyetlenegy igazán imponáló szellemet nem vallhat a magáénak évezredek óta. A Büchnerek, Vogtok, Moleschottok, Haeckelek és Ostwaldok csendes megvetés tárgyai, nem ám csak az egyházi írók és keresztény filozófusok részén, hanem jóformán mindenütt, minden, még oly különböző irányú gondolkodó előtt. Egy Szofoklesz és Aiszchilosz, egy Platón és Arisztotelesz, Ágoston és Aquinói Tamás, Dante és Shakespeare, Kant, Goethe, Schiller szerint, egy Harnack, Euken, Paulsen, Wundt, Windelband, sőt még egy Schopenhauer, Hartmann és

Nietzsche szerint is a *lélek* az egyetlen fontos tényező a világtörténelem alakulásában, s az a filozófia, amely szerint „der Mensch *ist*, was er *isst*" nem egyéb gyermekes félrebeszélésnél.

Haeckel „Welträtsel"-je, melyet a szociáldemokrácia szinte kátéjául fogadott, tudományos körökben nem is képezi többé komoly bírálat tárgyát. Chwolson, Reinke, Loofs és Paulsen nem találnak elég megbélyegző szót arra, hogy ilyen sarlatán-munka annyi kiadást ért s oly nagy jelentőségre tett szert. Utóbbi azt mondja magáról, hogy „égő szégyenérzettel" olvasta ezt a könyvet, a szégyen érzetével az általános műveltség alacsony foka fölött, mely lehetővé tette, hogy ily komoly dolgokat ily könnyelmű módon tárgyaló könyv egyáltalán megjelenhetett.

A világtörténelem csakugyan *nem gyomortörténelem csupán.* Az emberiség sorsát elsősorban eszmék intézték s irányították, nem pusztán érdekek. A görög szabadságharcok épúgy a keresztény ókor és középkor legjellegzetesebb törekvései *ideálok kultuszából* eredtek.

A *kereszténység,* a világtörténelemnek ez a legnagyobb eseménye, nem gazdasági érdekből fakadt. Tudomány, művészet, hazaszeretet, idealizmus, vallás, hősiesség, önfeláldozás — mindez nem magyarázható meg puszta gazdasági törekvésekből; „minden gazdasági befolyás eltörpül azok mellett a hatások mellett, amelyek olyan alakokból indultak ki, mint Krisztus, vagy akár csak mint Mohamed és Buddha is".[1] Az emberiség legigazibb története *Müller* Miksa szerint nem a háborúk, népvándorlások, forradalmak s uralkodóváltozások története, hanem a *vallástörténelem* s *Goethe* is vallja, hogy a világtörténelem voltaképpeni s egyetlen nagy témája: a hit és hitetlenség küzdelme. „Nem az ágyús ember, sem az eke embere, hanem a keresztet hordozó ember újította meg a világot",

[1] Eberle, Z. 156.

mondja a történetíró *Sepp.*[1] *Harnack* gyönyörű szava szerint: aki a történelembe mélyebben betekint, látni fogja, hogy nem szavak, hanem tettek s nem akármi tettek, hanem önfeláldozó tettek, mégpedig az önéletet feláldozó tettek hozták létre a nagy eredményeket. S a materializmus történetírója és legjobb ismerője, *Lange* Albert mondja, hogy kultúránkat csak *eszmék és áldozatok* menthetik meg.

Mindezek után hihetetlen arrogancia kiált ki a marxizmus ama törekvéséből, hogy a jövő világ rendjét oly filozófia alapjára helyezze, amelyet semmiféle komoly gondolkodó el nem fogad, amelyet csak a tudatlanság, felületesség és erőszak tehet meg az egész társadalomra nézve kötelezőnek. Kacagtató az a magabízottság vagy inkább megtévesztési szándék, amellyel a szociáldemokrácia önmagát *tudományos* rendszernek nevezi ki.[2] Mit használ, ha ennek éppen és pontosan az ellenkezője áll: hogy a szociáldemokrácia világnézetét a tudományos gondolkodás végérvényesen mint abszurdot és gyermekest bélyegezte meg. A csekély műveltségű munkások elhiszik, s ez a fő.

Ugyancsak ingatag talajon áll a Marx-féle szociáldemokrácia arra nézve, amit a jövőben ígér, amit megvalósítani óhajt. Ha íróit kérdezzük, milyen lesz hát az a szocialista állam, melyet megépíteni akarnak, általánosságokon és gyermekdeden képzeletdús ígéreteken kívül kevés foghatót kapunk. A szociáldemokrácia prófétáinak látnivalólag *csak az a fontos, hogy a jelen világrend megdőljön;* hogy mit állítanak majd helyébe, arra nézve maguk közt sem egységesek. Erre nézve csak nagyzoló s elnagyolt mondásokat kapunk.

Sőt e téren ugyanazok az írók is ellentmondanak önmaguknak. *Bebel* azt írja,[3] hogy „a tett idején nem lesz már idő elméleti fejtegetésekre, azért a jövő álla-

[1] Leben Christi, 1843. 46.

[2] Liebknecht: „Unsere Partei ist eine Partei der Wissenschaft". (Protokoll des Parteitages zu Halle, 177.; hasonlókép a „Népszava" tollforgatói számtalanszor.)

[3] Unsere Ziele, 55.

mának tervét már a tett előtt minden részében ki kell dolgoznunk s készen kell tartanunk". Ezzel szemben *Liebknecht* elvtárs szerint „bolond", aki előre kérdezi, milyen lesz a jövő szocialista állam. „Azok az urak, akik a jövő állam felől kérdezik véleményünket, meggondolhatnák, hogy ma semmiféle alapot nem találunk, amelyen előre megmondhatnók, milyen lesz az állam vagy a társadalmi rend akár tíz év, akár csak egy év mulva is... Csak a *bolond* kérdezhet ilyesmiket... Akik ilyesmit kérdeznek, nem értenek semmit a szociális kérdéshez... az ilyenek maguk bizonyítják be, hogy teljesen tudománytalan, gondolkodásra képtelen emberek."[1]

Bebel maga is érezte később, hogy a jövendő szocialista államról semmit sem lehet előre tudni. Azzal vigasztal, hogy majd ha itt lesz a cselekvés ideje, magától megjön minden. „Egészen más lesz a helyzet, ha majd itt lesz a közvetlen cselekvés lehetősége vagy szükségessége. Biztosra vehetjük, hogy akkor majd a társadalom, mely döntő lépésekre lesz hivatva, hogy a szocializmust megvalósítsa, az adott helyzet megértésének mértéke szerint („auf Grund des Masses der Einsicht ins Gegebene" — ?) s a közértelem segítségével, mely akadálytalanul érvényesül („und mittels der Gesamtintelligenz, die ungehindert zum Durchbruch kommt" — !), a legjobb, legkitűnőbb s leggyorsabban célhoz vezető utakat s eszközöket fogja alkalmazni, amelyeket a dolgok helyzete megenged."[2]

A szocialista uraknak egyszerre fog megjönni az eszük: „Abban a pillanatban, amikor a szociáldemokrácia gyakorlatilag hozzáláthat a feladatához s felmerül a kérdés: Mit kell cselekedni? — *magától fog adódni minden*".[3] (Láttuk ám Magyarországon s Oroszországban, hogyan „adódik magától minden!") Mindez

[1] Protokoll des Parteitages zu Halle, 200.

[2] Neue Zeit, 1896, 327.

[3] Bebel und sein Zukunftsstaat, az 1893-iki német országgyűlés naplója alapján, 33.

azonban megint nem akadályozza Bebelt abban, hogy „Die Frau und der Sozialismus" című művében, mely 40 év alatt számtalan kiadást ért, a legrészletezettebb álomrajzát ne adja az ő szocialista államtervének — azonban itt is mindenütt gondosan kerülve minden komoly megfelelést azokra a nehézségekre, melyeket a gondolkodó ész a képzelgések e csimborasszóival szemben lépten-nyomon támasztani kénytelen.

Mindazáltal a főelveket igenis kifejti a marxizmus a jövő állam terveit illetőleg. Így Marx maga a lényeget így foglalja össze a „kommunista kiáltványban" (1847): „A proletárság arra fogja használni politikai hatalmát, hogy a *burzsoáziától fokozatosan minden tőkét megvonjon, minden termelőeszközt az állam,* azaz: *az uralkodó osztályként megszervezett proletárság kezébe összpontosítson* és a termelőerők tömegét lehető gyorsan szaporítsa".[1]

A kollektív termelésnek ezt az alapgondolatát nem szükséges itt részletesen cáfolnunk; ennek a cáfolatnak egész irodalma van már. Nem szükség rámutatnunk a magántermelés, a magánkezdeményezés, az egyéni és családi érdek s a magántulajdon óriási szerepére és abszolút nélkülözhetetlenségére az egészséges termelés rendszerében. Nem szükség *a szocializált üzemek közmondásszerűen általános terméketlenségének* ismert példáira hivatkoznunk; amelyek közt közmondásszerű, hogy az állam a legtöbb kereskedelmi vállalatára ráfizet.

A *magyar állam* több millió holdnyi saját erdejének teljes tiszta hozama pl. a háború első éveiben, amikor a fa értéke már a legmagasabb konjunktúrának örvendett, alig tett ki néhány százezer koronát. Elég, ha rámutatunk — nem az orosz és magyar kommunista termelés és nemzetgazdaság abszolút fiaskójára — hanem csak a háborús évek szocializálási kísérleteire, pl. a szomorú nevezetességre vergődött *központokra.* Ami ezeket a központokat a legtelhe-

[1] Marx és Engels, Kommunistisches Manifest, 23.

tetlenebb kizsákmányolás s a legirracionálisabb gazdálkodás fészkeivé tette: a hivatalnoki apparátus a maga ezerágú önérdekével, korrupciójával s visszaélési lehetőségével, ugyanaz ezerszerte nagyobb mértékben lenne meg a tiszta kollektivista termelő államban. Ha ezzel szemben a szocialista írók örökké azt hangoztatják, hogy a szocialista államban másképp lesz, mert ott a lelkiismeretesség, megvesztegethetetlenség és a közérdek tisztelete fog csodákat művelni, erre csak szánó mosoly lehet a méltó válasz.

Roscher nagyon helyesen mondja, hogy a kommunizmus csak állatok és angyalok közt lehetséges; emberek között abban állana, hogy mindenki lehető keveset és rosszul dolgoznék s lehető sokat akarna élvezni; aminek általános barbárság és elszegényedés lenne az eredménye.

Talán sehol annyira szembe nem ötlik a szociáldemokráciának *lélektani* lehetetlenségekkel nem törődő hetykesége, mint ott, ahol a jövőt s a jövő termelési rendjét ecseteli. A Marx-féle szocialisták csak számokkal és álmokkal dolgoznak, nem húsból-vérből való, eleven emberekkel, az ember hajlamaival, természetével, gyengéivel.

Nagyon helyesen veti oda ennek megérzékítésére *Eberle* a következő megfigyeléseket: „Az ember akkor takarékos, amikor a saját zsebéről és pénztárcájáról van szó; *mihelyt idegen jószággal dolgozik, egyszerre bőkezű s pazarló lesz.* Az ember addig óvatos, amíg a saját sorsát félti; abban az arányban, ahogy tevékenységének eredménye nem közvetlenül őt magát illeti, enged az óvatosságból is. A magántulajdonon gazdálkodó szívesen dolgozik a szokásos munkaidőn túl is, javít, ahol csak lehet, felhasznál minden hulladékot, mindenben arra ügyel, hogy minél kevesebb eszközzel minél nagyobb eredményt érjen el. A puszta hivatalnok ellenben, a közvagyon kezelője úgy tesz, mint a kőművesek, mikor tizenkettőt üt az óra: leteszi a kalapácsot s inkább sietteti az eszközök elhasználását, mint lassítja; hiszen olyan szép dolog, ha az ember

mielőbb megint valami újat kap! Maradékot, hulladékot félredob, mint a szakácsnők a nagyúri konyhákban: hiszen telik az uraságnak!"

„Mi teszi a családi munkát olcsóvá és jóvá? — kérdi *Schmoller* Gusztáv. Az, hogy ott *szeretettel* dolgoznak, szeretetből a férj és gyermek iránt s egyéni érdekből. Az, hogy az nem fizetett munka, nem könyvelt munka, hogy mellette nem számolnak. Változtassuk-e át azt, amit millió ember a családon belül magamagáért s övéiért jól végez, idegeneknek végzendő bérmunkává? A beteg gyermek mellett az édesanya ápolóművészetét a világnak semmiféle kórháza nem pótolhatja. Abból, amit ma millió és millió családtag otthon elvégez, csak nagyon keveset lehetne gépszerű nagyüzemben elvégezni; ezer és ezer kicsiny szolgálat, gondoskodás, gyermekekre s rokonokra való hatás van, amely mihelyt fizetett idegenekre hárulna át, azonnal drágább és rosszabb lenne... Aki minden éhezőt a vendéglőbe, minden gyermeket születésétől fogva felnőtt koráig egész sor nevelőintézetbe küld, az a társadalmat élvezetvágyó, önző csavargók nagy tömegévé változtatja, akiknek nagy részét az idegnyugtalanság és túlfeszültség a tébolyodottak házaiba fogja vezetni."

„Amely szükségleteket egyszerű szociális berendezéssel époly jól és olcsón ki lehet elégíteni, azt sohasem szabad nagy és bonyolult, még hozzá drágább mechanizmusokra bízni. Ha ma Németországban az emberek fele még maga termeli meg kenyerét, burgonyáját, sertését: minek vezessük át akkor ezeket a terményeket a szocialista állami gépezet kerülőútjain? Azzal csak elvennők az egyén és család életének tartalmát, törekvéseik, felelősségérzetük és szabadságuk főtámaszát, ha ezeket a mindennapi szükségleteket s azok beszerzését állami apparátusokra bíznók."

Súlyosan megsínylené a kollektivista falansztert a *kulturális* élet is.

Hogy a kultúra mit szenvedne az általános egy-

kaptafárahúzás és hivatalnoki mindenhatóság alatt, arról hadd nyilatkozzék *Sienkiewicz:* „Állítom, úgymond, hogy a szocialisztikus állam, amelyet alapítani akartok, annyira meg fogja szorítani az egyéniséget, a személyiséget s az egyes embert annyira csak egy kis kerékké, egy kis csavarrá fogja nyomorítani az összgépezetben, hogy ahhoz képest még a cári orosz állam is valósággal a szabadság temploma. S ez ellen azonnal meg fog indulni a reakció: sajtó, irodalom, költészet, művészetek hadat fognak üzenni nektek s a személyiség jogait fogják zászlójukra írni. És az ifjúság lesz ennek az ellenzéknek a zászlóvivője".

Mi marad tehát a szociáldemokrácia ígéreteiből? Semmi. Csak az az egy igaz benne, amiből kiindul, de amelyből helytelen következtetéseket vezet le: a plutokrata-liberális gazdasági elv kritikája s a tőke túlkapásainak elítélése. Ez azonban nem speciális szociáldemokrata gondolat s legföllebb az az egy érdeme van a szociáldemokráciának, hogy a tőke visszaélései ellen a harcot hihetetlen erővel hirdette s a liberalizmus lehetetlenségét s tarthatatlanságát éppen azokkal a túlkapásokkal igazolta legjobban, melyekbe ő maga esett s amelyekért elsősorban a liberalizmus felelős.

A szocializmus törekvései a valóságban.

A szociáldemokrácia a munkásmozgalmaknak kétségtelenül hatalmas *lendületet adott* s azokat nagy külső, bár pillanatnyi sikerekre vezette — ez az érdeme. De viszont ugyanezeknek a mozgalmaknak a képzelhető leghelytelenebb irányt szabta — s ez a bűne sokszorosan lenyomja minden érdemét. A szociáldemokrácia megtévelyedés; hamis következtetés egy nagyon igaz előtételből; mindent összefoglalva: a munkásmozgalomnak holt vágányra terelése, diszkreditálása, végzetes veszélyeztetése.

Ugyanezekre a következtetésekre jutunk, ha a szociáldemokrácia alapeszméiről tényleges *törekvéseire* térünk át. A szociáldemokrácia *osztályharcot* akar s

végcélja: *a proletárdiktatúra.* Más szóval: a szociáldemokrácia fel akarja forgatni azt az államrendet, mely nem *egy* osztálynak, hanem a *közjónak,* minden osztály javának alapján áll; meg akarja ingatni azt a társadalmi rendet, mely másnak is juttat jogvédelmet, nemcsak a proletárnak.

Igaza van ugyan a szociáldemokráciának (s az igazi szocializmusnak is) abban, hogy a mai állam, a mai társadalom bizonyos fokig szintén osztályuralmi politikát űzött s túlságosan kedvezett a birtokos osztálynak, főleg a felelőtlen ingótőke spekulációinak. Ezt a liberális bűnt és megtévelyedést ki kell operálni a jövő társadalmából, de jól jegyezzük meg: a szociáldemokrácia éppen abban különbözik az egészséges szocializmustól, hogy *nem a bajt akarja kioperálni, hanem az egész fennálló társadalmi rendet légbe akarja röpíteni,* hogy aztán ugyanazt az igazságtalanságot: az osztályuralmat a maga javára építse fel.

A szociáldemokrácia nem reformokat akar, hanem forradalmat: a „Verelendungstheorie" éppen azért kell neki, hogy az elkeseredés nőttön-nőjjön s végül forradalomban robbanjon ki. „Teljesen ellenkeznék a szociáldemokrácia elveivel — mondja a kölni pártgyűlés[1] —, ha a mai társadalom hibáit a mai társadalmon belül akarnók megszüntetni. Mi is követelünk reformokat; de mi a különbség e reformkövetelések értékelésében köztünk s pl. a polgári feministák között? Az, hogy ők a reformok által a polgári társadalmat erősíteni akarják, mi pedig harcképessé akarjuk tenni általuk a proletárságot a *mai társadalom megdöntésére.*"[2]

Ama számtalan nyilatkozat után, mellyel a szociáldemokraták ezt a nemzet- és társadalomfelforgató szándékukat a legváltozatosabb formában, de minden kívánható nyiltsággal állandóan hangoztatják, az ember szinte fejéhez kapva kérdi: aludt-e az állam és a társadalom, hogy ezt az agitációt, melynek bevallott

[1] Protokoll, Berlin, 1893, 155.
[2] Protokoll des Parteitages zu Bremen, 1904, 348.

célja az állam és társadalom felforgatása, mindjárt kezdettől fogva megtűrte s kompromisszumokkal dédelgette?

A józan ész azt mondaná, hogy az államnak legelső kötelessége saját fennmaradását védelmezni s a háború folyamán, pl. nemzetiségi határvidékeken, készségesen is alkalmazták a hadijog legszélsőbb szigorát azokkal szemben, akik az államnak és haderejének létét s fennmaradását veszélyeztették.

Micsoda szörnyű rövidlátás azonban a nemzetiségi frondőröket és kémeket felakasztani, a Budapesten vagy Bécsben ülő s ugyanazt a vétséget nyiltan és vakmerően elkövető nemzetárulóknak pedig szabad mozgást, szólás- és agitációs szabadságot, sajtót és szervezkedési jogot biztosítani?

A magyar állam bélyegportómentességet adott a *Világ*-nak és *Népszavá*-nak, vasúti szabadjegyet szerkesztőiknek. Lehet-e ennél kurtábbeszű, öngyilkos politikát képzelni? S még ma is akadnak, akik a kibontakozás és nemzeti újjászervezés munkáját a szociáldemokráciának nyujtott engedmények és kompromisszumok révén vélik megoldhatni; mintha még mindig nem tanulhatták volna meg, hogy tűzzel tüzet oltani nem lehet, hogy az állam és társadalmi egyensúly negációja, az osztályharc és polgárháború rendszere nem nyujthat biztosítékot a nemzet újjáépítésére való törekvések őszinteségére nézve azok részén, akiknek elvei az országokat enyészet szélére vezetik!

A szociáldemokrácia kettős arca.

A szociáldemokráciának, akár a mitológia Jánuszának, két arca van s ez a két arc teljesen elüt egymástól. Az egyik arc a *nyilvánosság* felé van fordítva, elsősorban a munkástársadalom nyilvánossága felé, másik befelé: a *vezetőség* felé. És nagyon sok szociáldemokrata sakkhúzást, mi több: a szociáldemokrácia egész középeurópai viselkedését semmiképp sem lehet

megérteni, ha nem tartjuk szem előtt ezt a kettős arcot.

Igy szembeötlő mindjárt az a kettős és ellentmondásos szerep, melyet a szociáldemokrácia a *munkásjólét* kérdésében játszik. E téren a szociáldemokrácia a legnagyobb ellentmondásokba keveredik. A marxizmus a jelen társadalom keretén belül céltalannak és lehetetlennek tart minden komoly szociális reformot. Ezt a társadalmi rendet légbe kell röpíteni, szavalja Marx és a Conti-utcai Marx-higítók; ezt nem gyógyítani, hanem megszüntetni kell s nem toldozásfoldozás rajta a helyes szociális feladat, hanem ellenkezőleg: a mielőbbi összeroskadás előmozdítása.

A munkásság ügyének árulói azok, akik ezt ennek a társadalmi rendnek keretein belül akarják lólétre segíteni — így hangzik ez a pártgyűléseken és szocialista kátékban —; az egyetlen cél, amelyért a szociáldemokrácia szerint a munkásságnak küzdenie kell, a társadalmi forradalom előkészítése. A boldog jövő, a nagyszerű Zukunftsstaat majd csak a társadalmi forradalom s a proletárdiktatúra életbeléptetése *után* fog elkövetkezni. A társadalmi forradalom felé pedig az út a vagyonok folytonos koncentrálódásán, minél kevesebb kézbe tömörülésén s minél szélesebb néposztályok minél nagyobb *nyomorbajutásán* át vezet („Verelendungstheorie") s az ortodox marxistának ezt a nyomorbajutást nemcsak megakasztania nem szabad, de sőt *siettetnie kell.*

Bebel szerint a munkásosztályt mai nyomorúságos állapotában meg kell tartani, hogy minél elkeseredettebb s annál jobb szocialista és forradalmár legyen. A hivatalos szociáldemokrata álláspont tehát nem az, hogy segítsünk a munkásokon s a szegény középosztályon minél előbb és minél nagyobb mértékben; hanem ellenkezőleg, hogy *minél nagyobb nyomort teremtsünk,* minél előbb süllyesszük proletársorsba a középosztályt s tegyük az elprotelárosodott tömegeket minél elkeseredettebbekké.

Ezt azonban a munkásságnak *nem mondják meg.*

Még csak az kellene! Hiszen megköszönné a munkásnép, ha megmagyaráznák neki, hogy most még nem lehet rajta segíteni, hanem majd csak néhány év vagy évtized mulva, ha egész Európa népe elproletárosodik s addig a munkásságnak tulajdon jól felfogott érdekében bele kell nyugodnia, hogy minél többet éhezzék, fázzon és nyomorogjon, mert hisz ez sietteti a proletárok végleges felszabadulásának eljöttét. A munkásság bajosan kérne abból a világboldogításból, amely egy felhős távolokban megszületendő Eldorádóról regél neki, de amelynek első stációja a tömeges éhhalál.

Annyira rejtegeti a szociáldemokrácia a munkásság és a közvélemény előtt ezt az ő igazi ábrázatját, hogy az ortodox Marx-féle elszegényedési elmélettel szemben még *szakszervezeti mozgalmat* is csinál. Sokszor szemére vetették a szociáldemokráciának, hogy a szakszervezeti mozgalom által ellentétbe keveredik a marxizmussal. S ez a szemrehányás teljesen jogos is, mert a szakszervezeti mozgalom, ha őszinte és komoly, a munkásságot a jelen polgári társadalmi rend keretein belül akarja jobb megélhetéshez s így megelégedettséghez juttatni; ami pedig a Marx-féle elgondolású mielőbbi nyomorbajutásnak és társadalmi forradalomnak hátráltatója.

A szakszervezeti mozgalom, ha komoly és őszinte, Bebelék szerint csakugyan árulás a szociáldemokrácia végcéljaival szemben. S a hivatalos szociáldemokrácia mégis aggálytalanul vállalkozik arra a játékra, hogy szakszervezeteket csinál és vezet, még olyan országokban is, ahol nem csinál revizionizmust és nem tagadja meg Marxot, mint ahogy például az angol munkások megtagadják.

A kérdés, hogy szabad-e a szociáldemokráciának szakszervezeti mozgalmakat csinálnia, számtalanszor foglalkoztatta is a szocialista pártértekezleteket s a kicsengő véghatározatok lényege mindig az volt, hogy ebben a pontban „taktikai szempontból" engedményeket kell tenni a marxizmusból. Mi más ez, mint az

a bizonyos kettős arc: kifelé szakszervezet és munkásjólét „taktikai szempontokból", befelé pedig elszegényedési elmélet és elproletárosítás?

A szakszervezeti mozgalomra a szociáldemokráciának szüksége van, mint az éhezőnek a falat kenyérre, mégpedig két okból is: először, mert ennek révén szerez rövidlátók szemében népszerűséget, másodszor, mert csak a szakszervezetek révén tudja szoros láncolatokkal magához kapcsolni a munkástömegeket, sőt a szakszervezeti terror és szolidaritás ismert taktikáival olyanokat is tízezerszámra bele tud kényszeríteni a szociáldemokrata akolba, akik szívük szerint mindenek inkább, csak nem szociáldemokraták.

Egyébként a szociáldemokrata vezetőségeknek semmi sem könnyebb, mint magát a szakszervezeti mozgalmat is olyan irányba terelni, hogy azért *a marxizmuson és az elszegényedési elmélet alkalmazásán csorba ne essék.* A kollektív szerződések, árszabályok, béremelések és sztrájkok még igazán nem veszedelmes előmozdítói a munkásság jólétének; hiszen a vezetők nagyon jól tudják, amit a munkásság nem ért meg, hogy a munkaadók a szakszervezetek minden többkövetelését egyszerűen a fogyasztókra hárítják át s a munkabérek emelkedésével legalábbis párhuzamosan emelkednek az árak is. Nagyon könnyű olyan szakszervezeti mozgalmakat csinálni, még marxista alapon is, amelyek az elszegényedési elméletet nemhogy hátráltatnák, de elő is segítik, amelyeknek folytán nem a munkásság jóléte és megelégedettsége növekszik, hanem ellenkezőleg, az élet drágul meg az egész vonalon és megdrágul magára a munkásságra nézve is.

Elég illusztráció erre a jelen helyzet, amikor a munkásság tízszer-húszszor annyi bért kap, mint békében kapott s ebből a húszszoros bérből félannyira sem tud megélni, mint ahogy megélt a háború előtt. A középkorban néhol két garas volt a kézműveslegény hetibére s abból oly fényesen megélt, hogy ebédre kétféle húst evett s egyes városi tanácsok

panaszkodtak a kézműveslegények hallatlan ruházkodási fényűzésén, a folytonos selyemben és bársonyban járáson. Tehát bezzeg nem éppen a kiverekedett munkabér nagysága a döntő tényező a munkásjólét kérdésében s lehet szakszervezeti mozgalmat csinálni úgy is, hogy annak nem a munkásság fölsegélyezése, hanem ellenkezőleg: fokozatos nyomorbajutása a célja és eredménye.

Még kevesebbet bizonyít tételünkkel szemben a szociáldemokráciának *a munkásbiztosítási, betegsegélyző s hasonló jóléti intézményeken* való buzgó nyargalása, főleg választások előtt. Mert eltekintve attól, hogy ez neki megint csak „taktikai szempontból" jó, mert népszerűséget szerez, holott valójában egyszerű *üzlet* (mint minden biztosítás); eltekintve attól is, hogy a betegsegélyző és munkásbiztosító pénztárak a szociáldemokrácia párthíveinek, agitátorainak, orvosainak tenyésztő és pénzelőhelye: a balesetre, aggkorra, betegségre kiutalványozott könyörfillérek csakugyan nem akadályozói az általános nyomornak. Az aggokra, betegekre és félkarúakra a szociális forradalom úgy sem számít már s az ezeknek juttatott kis táppénzek a munkásság sorsának tényleges fellendítése szempontjából tekintetbe sem jöhetnek. Ezeknek a népjóléti intézményeknek hánytorgatása tehát szociáldemokrata részről megint nem egyéb *ravasz szemfényvesztésnél.*

Hogy a mi középeurópai szociáldemokráciánk kifelé való jólétszavalgatása mellett mennyire tudatosan csinálja az elszegényedési elméletet, annak illusztrálására csakugyan nem kell messze mennünk. Nem a „Verelendungstheorie" magyarázza-e meg azt a hazafiatlan és köznyomort okozó viselkedést, amelyet ravasz marxista koponyák szítanak nálunk is munkától irtózó, szabotáló, amerikázó elvtársaik között? Vajjon éppen csak a keresztény kurzus lejáratása és meggyűlöltetése az a mindenesetre magábanvéve is kecsegtető cél, amely a Conti-utcát arra bírja, hogy az elviselhetetlenségig fokozódó éhínség, fázás

és nyomor bekövetkezését ne csak meg ne akadályozza, hanem sunyi kárörömmel elő is mozdítsa?

Nem azért-e az összejátszás szerb, cseh és főleg osztrák elvtársaikkal, hogy az ország ne tudja megszerezni rég megrendelt s nagyrészt ki is fizetett élelmiszer- és termelőeszközszállítmányait? Mily undorító s félrevezető játék: a tömeg s főleg a primitív felfogású *munkásság felé a népboldogító messiás ábrázatát* mutogatni s ugyanakkor szívós céltudatossággal s embertelen kegyetlenséggel hajtani belé a halálosan vergődő, éhező és nyomorgó országokat a Marx-féle nyomorbajutási elmélet zsákutcáiba!

Ez azonban csak egyik példája a szociáldemokrácia álarcjátékának. A kettős arc elméletének vannak még súlyosabb megnyilatkozásai is.

Szociáldemokrácia és zsidóság.

Miért zsidók a szociáldemokrácia vezetői majdnem minden középeurópai országban? — kérdi minden figyelmes gondolkodó. Hogyan van az, hogy ugyanaz a faj, amely a liberális kapitalizmusnak és plutokráciának legjellegzetesebb képviselője az ó- és újvilág minden országában, érzi magát hivatva arra is, hogy a munkásságot a tőke elleni harcra megszervezze?

Ennek a talánynak megoldása igazán nem olyan nehéz, mint ahogy azt legtöbben képzelik. Mégcsak arra sincs szükség, hogy a rejtély megfejtése érdekében a zsidóság csodálatos és közismert alkalmazkodóképességét vonjuk be a vitába. Zsidó szempontból taktikának csakugyan nem rossz, hogy amikor a kilencvennyolc százalékban zsidó plutokrácia túltengései miatt általános társadalmi és munkásforradalom van készülőben, ennek a forradalmi mozgalomnak is hirtelen zsidók ugranak az élére, hogy a forrongásnak zsidóellenes élét elvegyék s a kedélyek felháborodását más, plutokrata szempontból amúgy is ellenséges területekre: a monarchikus rendszerre, militarizmusra, egyházi és nemesi kötött birtokokra stb.

vezessék. Azonban még ilyen messzire sem szükség menni, hogy a szociáldemokrácia és a nagytőke párhuzamos haladását s a zsidóknak mindkét oldalon vezetőhelyekre jutását megértsük. Elég, ha megfontoljuk, hogy hiszen Marx és a szociáldemokrácia elméletei szerint a *szocialista munkásmozgalmaknak és a nagytőkének egyelőre közös céljaik vannak* s az elkülönöződés és szembehelyezkedés a nagytőke és a szociáldemokraták között Marx és követői szerint voltakép majd csak egy nagyon távoli, későbbi stádiumban fognak bekövetkezni.

A szociáldemokrácia szerint ugyanis éppen az a cél, hogy *a vagyonok minél előbb minél kevesebb kézbe* koncentrálódjanak s a társadalomnak minél nagyobb része elszegényedjék. Nem ugyanaz-e a célja a plutokráciának is? Nem természetes-e, hogy a nagytőkének a szociáldemokrácia — nem ugyanaz, amit a munkástömegek értenek alatta, hanem amit a vezetőség ért — egyelőre éppen nem veszedelmes ellenfele, sőt inkább titkos szövetségese? S a közvetlen céloknak ez az azonossága nem teszi-e teljesen érthetővé azokat a feltűnő kapcsolatokat, amelyek az arany és a vörös internacionálét egybefűzik?

Igaz, hogy a nagytőke és a szociáldemokrácia titkos barátsága csak addig tarthat, amíg a nyomorbajutási elmélet szerint majd az egész elproletárosodott társadalom összefog a már csak néhány száz expropriatőrre szorítkozó kapitalista csoporttal szemben s kitör az a nemzetközi proletárforradalom, amely egy pillanat alatt véget vet a nagytőkések uralmának. Ha ez a proletárforradalom valaha komolyan elkövetkezendő volna, a zsidó nagytőkének s a liberális plutokráciának ugyancsak meg kellene gondolnia, hogy a közvetlenül közös célok érdekében ezt a legveszedelmesebbé válható ellenségét, a szociáldemokráciát erősítse.

Azonban minden jel arra mutat, hogy kapitalistáék nem félnek a proletárforradalom komoly veszedelmétől. Nem félnek azért, mert nagyon jól tudják,

hogy Marxnak a társadalmi fejlődésről kieszelt elméleteit lényeges pontokon százszor megcáfolták már s állandóan rájuk cáfol az élet is. A nagyvagyonok növekszenek, ez igaz; a pauperizmus is növekszik; de a munkásságban is megvan az a tendencia s erre Anglia és Amerika a példa, hogy megvagyonosodjék s jómódú középosztállyá fejlődjék.

Emellett azt is látja a plutokrácia, hogy nemcsak marxisták törődnek a munkásjóléti kérdésekkel, hanem az államok is és főleg a keresztény pártok csinálnak szociálpolitikát, amivel a nyomorba jutási elmélet apostolainak aknamunkáját végeredményében hatástalanná teszik.

A liberális és főleg a *zsidó nagytőke* tehát nem rosszul számít: *hagyja a szocialistákat írni és szavalni a nagytőke ellen,* mert tudja, hogy ez a nagytőke elleni harc puszta szó és demagóg frázis s tudja azt is, hogy az az expropriáció, melyet Marx a társadalmi fejlődés végpontjaként jelöl meg s a nemzetközi társadalmi forradalom, melyet a szocialisták hirdetnek, *sohasem fog bekövetkezni;* egyelőre pedig a szociáldemokrácia voltaképen azonos célokért küzd, mint a nagytőke s hálás szövetséges azért is, mert nagyon sok gesztenyét kapartat ki a tűzből a munkásokkal, amit egyébként neki kellene kikaparnia, s olyan eszközökkel és hevességgel küzd a kötött birtokok, a monarchia, a nemesség és papság s az üzletvilág moráltalanságának útját szegő erkölcsi tényezők ellen, aminőkkel ő, a kesztyűskezű nagykapitalizmus a maga nevében még sem igen küzdhetne.

Igaz, hogy a *bolsevizmusban* olyan váratlan kísérlet történt a tőke hatalmának megingatására, aminővel a liberális plutokrácia nem számolt s amely neki jelentékeny károkat okozott s ennyiben a plutokrácia részben meg is bűnhődött azért, hogy a vörös destrukciót oly soká támogatta. A bolsevizmus nem volt egyéb, mint komoly, de korai kísérlet a Marx-féle társadalmi forradalom megvalósítására. Úgy is mondhatjuk: a bolsevizmus azoknak türelmetlen próbálkozása

volt, akik őszintén meg akarták csinálni azt, amit a szociáldemokrácia inkább csak úgy elméletben, vagy mint távoli végcélt hirdet: a proletáruralmat. Itt is *zsidók álltak a mozgalom élén,* profitéhes kis zsidók, akik a maguk zsebe kedvéért pillanatra csakugyan elvágták a titkos kapcsolatot a zsidó nagytőkével. Ez azonban éppen nem cáfolja meg az általános, hivatalos szociáldemokráciának a nagytőkével való benső és reális kapcsolatát. S a bolsevizmussal szemben is igaza volt a plutokráciának a maga szempontjából, midőn a szociáldemokráciát támogatta; igaza volt, mert nem csalódott abban, hogy a bolsevizmus *elszigetelt s átmeneti jelenség maradhatott csak* s a Marxtól megálmodott egyetemes nemzetközi proletárforradalom a bolsevista kísérletek után még távolabbi utópia lett, mint volt azelőtt.

A közüzemek szocializálása ellen, amelyet a szociáldemokrácia hirdet, a plutokráciának szintén nincs sok kifogása; mert hiszen a szocializált üzemek rendszerint csődbe jutnak s minden csődbe jutott közvállalkozás csak megerősíti a diadalmas magánvállalkozás felvergődését.

Igy *játszik a szociáldemokrácia nagyszerű kettős játékot. Kifelé mint a nagytőke ellensége* lép fel s a kulisszák közé nem látó munkások ezreit azzal hódítja meg, hogy vértől csöpögő szólamokat hangoztat a kiszipolyozó kapitalizmus ellen. Ugyanakkor pedig *benső barátsággal simul a nagytőkéhez,* mint természetes szövetségéhez s az eredeti Marx-féle programmal éppen nem ellenkezően, hanem egyenesen annak értelmében teljesen egy csapáson halad vele a vagyonok összpontosítása s a tömegek elproletárosítása, szóval a nyomorbajutási elmélet célpontjai felé.

Ez a titkos és belső párhuzam szociáldemokrácia és plutokrácia között magyarázza meg legteljesebben azt a távolállónak érthetetlen rejtélyt, miért állnak mindkét látszólag ellentétes tábornak, a nagytőke és a munkásforradalom táborának élén ugyanazon egy faj képviselői.

A szociáldemokrácia álarcjátékát a kapitalizmus elleni harc kérdésében kitűnően világította meg a német „Grenzbote" egy 1905-iki cikke (46. sz.), amely érdekesen állítja egymás mellé *Bebelt* és *Singert*, a német szociáldemokrácia akkori vezetőit. „Bebel — úgymond — a pathetikus szavaló és pózoló fanatikus, aki mindinkább belenő a párt-patriarcha szerepébe, Singer pedig az ösvénykereső, hidegen számító összeesküvő, aki a földalatti aknákat mindenütt elhelyezi s idején felrobbantja. Bebel a negyedik rend emancipációs küzdelmét hirdeti, Singer a zsidóságnak emancipációs harcát csinálja. Neki, a milliomosnak, a munkástömegek, amelyek az „ő" harcait megvívják, csak ágyútöltelék a szó legvakmerőbb értelmében, amelynek segítségével fel akarja fordítani azt az államot és társadalmat, amely a zsidóságot nem akarja egyenrangúnak elismerni, vagy nem akarja magát az uralma alá bocsátani. Bebel, a parádészónok és Singer, a gyakorlati taktikus: ez a szociáldemokrata vezetőség két állandó típusa. Egyik oldalon végeredményében hatástalan mennydörgés és szavalás a negyedik rend érdekében, jóhiszemű alvajárók élénk gesztikulálása a nyilvánosság színpadján; a másik oldalon a gyakorlati részletmunka a sajtóban, a tömegek esetről-esetre való vezetése, a kulisszamögötti dróthuzigálás s mindezekben a zsidók azok, akik a tömeget végeredményben mindig a zsidó érdekek szolgálatába fogják."

A bolsevizmus és a zsidó nagytőke közti meglepő kapcsolatokra utal a nagytekintélyű párizsi folyóirat: „La documentation catholique" (57. sz., 1920 március 6.), midőn egy *hivatalos bizalmas amerikai jelentést mutat be az orosz forradalomról.* E hivatalos jelentés szerint már 1916 tavaszán a zsidó Schiff Jakab és Breitung Miksa, valamint a Kuhn, Loeb és társa „bankházak" érdekelve voltak az orosz forradalomban. Az amerikai „megfigyelők" tudtak a dologról. S 1917 tavaszán megdőlt a cári uralom. Hasonlókép léptek zsidó multimilliomosok koalícióba a svéd és német proletárvezérekkel. A jelentés neveket és cégeket is közöl.

A forradalmasítás sikerrel járt; Schiff és társai nyiltan dicsekedtek művük sikerével. Az orosz nép még fel sem ocsudott, máris mindenütt zsidók ültek az orosz szovjetekben. A jelentés példaképpen vagy 30 nevet sorol fel: az orosz „nom de guerre" mellett az eredeti zsidónevekkel együtt: *Trockij*=Bronstein, *Canovjev*= Apfelbaum, *Kamenyev*=Rosenfeld, *Bogdanov*=Silberstein, *Katlakovszkij* = Rosenblum stb. Schiff bizalmasai közt sorolja föl a jelentés Judas Magnez rabbit is, az „első bolsevikiek egyikét amerikai földön", egyúttal a zsidóság prófétáját s a kék-fehér cionizmus vezérét. A rabbi ideálja: *a zsidó világuralom*, oly ideál, amelyért *egyaránt lelkesedik a zsidó kapitalista és a zsidó kommunista.*

Érdekes a jelentés ama megállapítása is, hogy a Kuhn, Loeb és társa-cég, melynek Schiff Jakab az igazgatója, összeköttetésben állt és áll a németországi Westphälisch-rheinisches Syndikat-tal, a Lazare-testvérekkel Párizsban, a Speyer-bankházzal London-, New-York- és Frankfurtban s a stockholmi „Mya-Banken"-nel. Felemlíti azt is, hogy amerikai és francia zsidókapitalisták máris tárgyalnak az orosz bolsevikiekkel birtokok átvétele ügyében, melyek az orosz udvar, a nemesség és az egyház tulajdonát képezték. (L. *Das Neue Reich*, 1920 április 11., S. 457.)

Kapcsolatok a vörös és az arany internacionálé között.

A szociáldemokrácia tőkeelleni harcot hirdet s tőkebarátságot csinál. Néhány feltűnő jelenség minden kétség fölé emeli ezt a kettős játékot.[1]

Lássuk mindenekelőtt *Németországot*, a szociáldemokrácia hazáját. Hogy mennyire erősek itt a szálak a kapitalista világ és a szociáldemokrácia között, kitűnik abból, hogy a szociáldemokrácia a birodalmi gyűlésen *állandóan ellene szavazott a börze megadóz-*

[1] L. *Das Neue Reich*, 1919 febr. 13., S. 353. s köv.

latásának, az értéknövekedési adónak, a tényűzési cikkek megadóztatásának, az igazgatósági jutalékok megadóztatásának, sőt az uzsoratörvénynek is. Az 1908—9-iki bankankéten *Paul Singer* mint a szociáldemokrácia képviselője vett részt a huszonháromtagú bizottságban s a Hansabundi Rieserrel együtt kitartóan védte a nagytőke érdekeit.

Már a háború előtt meg volt állapítható a liberálisok és szociáldemokraták kéz-kézbe dolgozása. *Albert Grippen* azt állítja, hogy a választások előtt a zsidó liberális bankemberek gyakran támogatták a szociáldemokrata pártkasszákat. A „Berliner Tageblatt" egy alkalommal maradiságnak nevezte, ha liberális választók vonakodnak szavazatukat szociáldemokratákra adni. S csakugyan: vezető liberálisok, mint Bassermann, Paasche, Junck stb., rendesen együttműködtek a szociáldemokratákkal a választásokon. A liberális köröknek erről a viselkedéséről megjegyezte a „Deutsche Tageszeitung": „A szabadelvűek az egész választási küzdelemben minden erejükkel és programmszerűleg támogatják a szociáldemokratákat". Ez csak úgy érthető, ha olyan szociáldemokráciáról van szó, mely a liberalizmusnak szolgálatokat tesz.

Midőn Bebel 1875 április 1-én elhagyta a zwickaui börtönt, a legelső gratulánsok közt ott volt a különben ugyancsak nagykapitalista „Frankfurter Zeitung" tulajdonosa, *Sonnemann Lipót* is. Ugyanez néhány hónappal előbb húsz üveg bort küldött a pártvezérnek a börtönbe.

Már 1902-ben azt írta egy *dr. Nathan* az ismertnevű politikusnak, *dr. Barth Tivadarnak* kiadásában megjelenő „Nation"-ban, hogy a látszólag áthidalhatatlan ellentétek a kapitalista liberalizmus és a szociáldemokrácia között csak *elméleti természetűek,* a gyakorlat mégis mindig egybetereli őket. *Grippen Albert* ehhez megjegyzi, hogy a szabadelvű és demokrata politikusok könnyű és gyakori átcsúszása a szociáldemokrata táborba épúgy bizonyítja ennek a felfogás-

nak a helyességét, mint a gyakori választási kompromisszumok a két tábor között.

Heinrich Pudor azt állítja, hogy a liberalizmus a saját gazdasági rendszerének eredményeképp teremti meg a szociáldemokráciát, de aztán úgy is uralkodik rajta, hogy az utóbbi valóságos inasszolgálatokat végez a nagytőkének. Pudor szószerint ezeket írja:

„A liberálisok csinálják a szociáldemokráciát azáltal, hogy a középosztályt tönkreteszik, a falvakat hiányos vámvédelemmel gyengitik, a városokban az áruházak és kereskedelmi vállalatok nagyüzemét fejlesztik, az egész népet pedig a nagybankok fejlesztésével s azok alvállalatainak hálózatával, valamint általában a nagyvállalatok, nagymalmok, villamosművek s hasonló nagyüzemek terjeszkedésével proletárosítják. Ezzel összemorzsolják a középosztályt s kényszerítik, hogy amennyiben a nagyvállalatok alkalmazottai közé nem lép, a szociáldemokráciába süllyedjen le . . .

A szociáldemokrácia azonban csak egyik szerves része a liberális demokráciának. A demokratizálás az a gyakorlati célpont, amely felé az egész liberalizmus tör s ebben a szociáldemokrácia, minthogy a nagy tömegre épít, csak kissé durvábban mozdítja elő ugyanazt a célt, amelyet kissé finomabb formában a voltaképpeni liberalizmus tűzött maga elé. A főbb pontokban: mindabban, aminek gyakorlati jelentősége van, mindketten együtt éreznek.

A szociáldemokrata jövőállam csak taktikai jelszó, lépvessző a tömegek számára, amelyben a vezetők maguk sem hisznek. A liberalizmus Bassermanntól Bebelig a vallási kérdésekben közömbös, vagy éppen tagadó és támadó. Érdekei nemzetköziek, célja a nemzetközi nagytőke érdekeinek védelme; le akarja törni a védvám-rendszert; szabadkereskedelmet és szabadipart akar teremteni egészen a tisztességtelen versenyig s az áruházakig; világnézetében materialisztikus, az önző pártpolitika elvét követi, szemben az altruista, nemzeti, konzervatív és keresztény elvvel.

Mindezekben a pontokban *liberalizmus és szociáldemokrácia lényegesen egyeznek*".

Ugyanez volt a helyzet *Ausztriában*. Az osztrák szociáldemokrácia az utóbbi évtizedek parlamenti harcaiban, pl. a bank- és börzevilág, a trösztök és kartellek, vámok és közlekedésügy kérdéseiben époly „liberálisnak" bizonyult, mint Németországban. Midőn 1907 október 22-én az osztrák Reichsratban sürgős indítványban tárgyalták a szénbányák államosítását, a szociáldemokrata szónok, *Reumann* az indítvány *ellen szavazott.*

1909-ben ugyanott a kereszténységi szociális párt a közvetítő kereskedelem mellőzésével tengerentúli dohányvásárlást követelt; a szociáldemokrata vezérek hevesen ellenezték ezt a követelményt. Az osztrák parlamentben a börzei gabona-határidőüzletek kérdésében a szocialista *dr. Ellenbogen* hat liberális börzeképviselővel együtt az egész ház ellenében a *börzeüzletek szabadságának fennmaradása mellett szavazott.* 1917 július elején *dr. Renner* az osztrák parlamentben *a hadinyereségadó felemelése ellen szavazott.* Ugyanakkor *dr. Ellenbogen a hadiközpontok garázdálkodásának kelt védelmére.*

Az internacionále tehát kedves a nagytőkének s viszont ennek részéről kedvességekben részesül. A bécsi Hitelintézet *(Rothschild* intézete) annak idején a bécsi Hammerbrotwerk-eknek *félmillió* korona hitelt nyitott. A bécs-ottakringi szociáldemokrata népház felépítését Rothschild adományai tették lehetővé; a bécsi munkásotthonét a *Kuffner*-féle sörnagyfőzde, a brünni munkásotthonét *Morgenstern* nagyfőző.

Az első osztrák szociáldemokrata ujságnak (a „Volkswille"-nek) alapítására annak idején a liberális „Sonn- und Montagszeitung" kiadója, *Scharff* Áron 1000 forintot, *Deutsch* Simon bankár 2000-et, a kapitalista „Neue Freie Presse" kiadója, *Etienne* 10.000 forintot adott. Prágában egy szociáldemokrata bizalmiférfi egy törvényszéki tárgyaláson bevallotta, hogy a szociáldemokrata bizalmiférfiak határozott időközökben

bankároknál, gyárosoknál és nagykereskedőknél hozzájárulásokat kasszálnak be a *szociáldemokrata pártkassza javára.*

Ugyanilyen leleplezéseket tettek Bécsben 1905 októberében a Stark Simon-féle pörben, ahol a bizonyítási eljárás során kiderült, hogy *Stark Simon,* mint a szociáldemokrata párt bizalmiférfia, a gyárosoktól ismételten *pénzt kapott* s ezeket a *pártnak nyujtott kölcsönök alakjában* könyvelte. 1908 áprilisában a cseh nemzeti munkáspárt lapja, a „Vred" háromszáz (90 percentben zsidó) pénzember névsorát közölte: prágai, illetve csehországi bankárokét, nagyiparosokét és nagykereskedőkét, akik a szociáldemokrata vezéreknek *pártszubvenciókat juttattak.* A szubvenciók mindig kötelezők s viszontszolgálatokat biztosítanak. *Lueger* nem ok nélkül hangoztatta ismételten, hogy a szociáldemokratákat a liberalista-kapitalista lapok feltűnően kényeztetik. Ez is azt mutatja, hogy a szociáldemokraták a nagytőkére nézve éppen nem veszedelmes ellenfelek.

Nem ugyanaz-e a helyzet egy évtized óta nálunk is? Nem siettek-e a „liberális" lapok a legutóbbi időben is védelmére a szociáldemokráciának, ha nem is nyiltan, de észrevehető szimpátiával? Nem volt-e a *Világ,* a plutokrata zsidóság lapja, mindig legtermészetesebb szövetségestársa a *Népszavának* és viszont? Nem ez a két lap, ez a két társaság szövetkezett-e az ország felforgatására s nem a liberalizmus és szociáldemokrácia ölelkezése szülte-e a forradalmat? S nem sokatmondó tünet-e, hogy a Népszava saját bevallása szerint pénzeket fogadott el „agitációs célokra" az Archimedes-páholytól, tehát a jellegzetesen kapitalista szabadkőművességtől?

S a nemzetközi érintkezésekben?

A világháborúban a szociáldemokráciának természetszerüleg elsősorban a nyugati hatalmakkal: Angliával, Franciaországgal és Amerikával, mint a *liberális plutokrácia valóságos megtestesítőivel* szemben kellett volna állást foglalnia. Ennek éppen az *ellenkezője*

következett be: a szociáldemokrácia minden titkos szimpátiája az antanté volt.

Midőn a cár, népének békevágyára hallgatva, különbékét akart kötni, *Kerenszkij*, az angol és newyorki nagytőke lekötelezettje, mindenáron keresztülvitte a háború további folytatását a londoni City és a newyorki börze érdekében. A svéd szocialista *Branting* a legnagyobb háborús uszító volt az antant javára. Az amerikai szocialista vezér, *Gompers* 1917 közepén valósággal könyörgött a pétervári elvtársaknak, hogy a világért se kössenek különbékét.

A svájci szociáldemokraták vezérei egyideig minden erejüket megfeszítették, hogy Svájc az antant oldalán lépjen be a világháborúba. Az angol munkásvezérek: *Henderson, Hodge* és *Barnes*, mint az angol ötös haditanács tagjai, élesen háborús pártiak voltak. *Max Scheler* kénytelen kijelenteni a „Hochland"-ban: „Az egyetlen Olaszország kivételével (ahol t. i. a szociáldemokrácia még legkevésbbé van elzsidósodva) az egész internacionále az *antant politikai eszközévé lett*". Ezt különben maga a német szocialista, dr. *Paul Lensch* is bevallotta, mikor egyik háborús iratában a vörös internacionálét így nevezte: „ein Intsrument des Vierverbandes gegen die Mittelmächte".

Kitűnően mondja Eberle, főleg Ausztriára tekintve: „A háború befejezése óta a szociáldemokrácia politikája ismét feltűnően kedvezőbb a kapitalista burzsoázia számára, mint bármely más társadalmi osztályra nézve. Az antantországok nagy szociáldemokrata csoportjai *semmiféle komoly ellenállást nem állítanak kormányaik annexionista és imperialista programmjának útjába.* A középhatalmak szociáldemokratái hűségesen szajkózzák az antantplutokraták jelszavait a háborúért való felelősség kérdésében: nem beszélnek a világkapitalizmus természetes expanziós törekvéseiről, hanem csak a fejedelmek és tábornokok dicsvágyáról és hatalmi tébolyáról.

Nem a bankok és börzék fejedelmei voltak a hibásak, nem a Ballin-ok, Rathenau-ok, Friedländerek és

Makiewitzek imperializmusa ébresztette fel a németek ellen az egész világ gyűlöletét s nem is ezeket kellett elkergetni a forradalom napjaiban, hanem azokat a fejedelmeket, akik a mai demokratikus világban amúgy is meglehetősen elveszítették hatalmukat. A szocialista lapok nem a hadiközpontok és hadiuzsorások ellen vezényelték a háborgó tömegeket, akik pedig jó néhány tucat milliárdot vettek ki a nép zsebéből, hanem drága uralkodókról beszélnek, a tábornokoknak valóságban éppen nem fejedelmi fizetéséről s a hercegnők gombostűpénzéről.

A Habsburgokat és a Hohenzollerneket mint parazitákat kiáltják ki s a nemesség és az Egyház vagyona ellen mozgósítanak. Ellenben *Rothschild és fajtársai, akiknek sokkal több a vagyonuk, mint az egész Egyháznak és a főnemességnek együttvéve, szentek és sérthetetlenek maradnak.* S ha szénbányáik vagy vaskohóik kommunizálásáról szó esik is, azonnal hozzáteszik, hogy ez természetesen csak legteljesebb kárpótlás mellett volna foganatosítható. A kommunista és spartacusmozgalmak sokkal inkább a zsidó emancipációt, mint a keresztény népek felszabadítását célozzák. A rekvirálások jóformán csak a keresztény népet fosztják ki s ha zsidók is szenvednek a rekvirálások alatt, az ő kárukat bőven kárpótolja a zsidóságnak kormánypozíciókba juttatása mindenütt, ahol akár spartakista, akár „mérsékelt" szociáldemokraták kerülnek uralomra. Hagy a zsidóknak ez a kormánypozíciókba jutása a zsidóságnak gazdasági megerősödését és ezzel a kapitalista burzsoázia újabb nyeregbeültetését szolgálja és célozza, nyilvánvaló."[1]

Liechtenstein Alajos herceg az egyenlőkép zsidó vezetés alatt álló vörös és arany internacionále összejátszásáról a következőket írja: „A szociáldemokrácia a munkásosztály nyomorából származott. Gyakorlatilag azonban ma már csak a zsidóság előcsapata, amelynek révén ez a politikai hatalmat szeretné az európai

[1] Das Neue Reich, i. h. 354.

népek fölött megszerezni. Kizárólagosan zsidó célokat szolgál a szociáldemokraták harca a monarchikus államforma ellen, amely magában véve a szociális és gazdasági törvényhozás szempontjából époly közömbös, mint bármely más államforma, de amely hathatós gátat képez a keleti faj túltengésével szemben, mihelyt a dinasztiák ismét élénkebben ráeszmélnek a reájuk bízott nemzetekkel való faji és vérrokonságukra.

„Kizárólag zsidó célokat szolgál a szociáldemokraták harca a keresztény vallás ellen s a materialista nézetek terjesztése; mert a kereszténység elvben maga is antikapitalisztikus s azokban a századokban, amikor uralmon volt, az uzsorát csaknem teljesen kiirtotta, a ghettóba szorította vissza... Kizárólag zsidó célokat szolgál a szociáldemokraták harca a magántulajdon ellen is. A zsidók nagyon jól tudják, hogy ez a harc, mivel az emberi természetnek ellentmond, mindig utópisztikus törekvés lesz, de ők okosan számítva azt remélik, hogy ez az őrült elmélet a gyakorlati alkalmazás megkísérlésénél sok zavart és felfordulást fog okozni s ennek révén nekik, akik minden nagy vagyoneltolódásnál csak nyerhetnek, fáradság nélkül hatalmas nyereségeket fog juttatni."

„Mert bárhol konfiskálnak, azaz bizonyos többékevésbbé törvényes formák betartása mellett rabolnak, ezek az urak mindenütt mint likvidátorok jelentkeznek. Ők nagyon szívesen fogják szocializálni a földbirtokot, a házakat és gyárakat és minden ingatlantulajdon, mihelyt mobilizálják, az ő zsebükbe folyik."

A kultúraellenes szociáldemokrácia.

Társadalmunk újjáépítésében egyik legelső lépésünknek annak kell lenni, hogy végre valahára ismerjük fel a szociáldemokrácia igazi mivoltát s ne engedjünk többé teret és létjogosultságot egy nyilvánvalóan nemzet- és társadalombontó s magára a munkásosztályra nézve is végzetes *ámítási, izgatási és felforgató rendszernek*. A hazugságra rá kell mondani, hogy

hazugság; a csalókat és spekulánsokat le kell leplezni; a nyomor, tudatlanság és elkeseredés vámszedőit meg kell bélyegezni s a munkásnépet ki kell szabadítani önző félrevezetőinek hálójából, melyet az a maga képzetlenségében s tudatlanságában ilyenül felismerni nem tud.

Ki kell venni a munkásmozgalom vezetését a marxizmus fanatikusainak s önző kihasználóinak kezéből. Meg kell mondani s meg kell értetni mindenkivel, hogy egy rendszer, amely a felforgatást és osztályharcot — tehát a testvérgyűlöletet és polgárháborút — tekinti főcéljainak, egy pillanatig sem szerepelhet komoly párt gyanánt, amellyel tárgyalni lehet, egy pillanatig sem tarthat igényt élniakaró társadalomban létjogra s megtüretésre, hogy az ilyen irány az állam és társadalom legelemibb alapeszméivel áll ellenkezésben.

S amint semmiféle állam vagy társadalom nem tűrhet meg olyan „pártot" vagy agitációt, amely a lopást vagy a gyilkosságot felveszi a programmjába, úgy és még kevésbbé nem részesíthet az állam elismerésben vagy jogvédelemben olyan törekvést, rendszert vagy pártot, mely a társadalmi háborút, osztályuralmat s forradalmat elvül és célul vallja.

Más szóval: a marxizmussal az állam *szóba sem állhat,* vele mint immorális és társadalomellenes elvvel mégcsak nem is tárgyalhat s betegség, gyöngeség és nagyfokú rövidlátás jele, ha megtűri, hogy saját kebelében mint „párt" vagy külön állam szerepeljen oly irányzat, mely a legális pártoktól nem a közjóra törekvés *eszközeiben* különbözik, hanem abban, hogy *egyáltalán nem a közjót,* hanem a *felforgatást, osztályharcot és osztálydiktatúrát akarja.*

A szociáldemokrácia erkölcstelen és államellenes, mert a közjó és közérdek negációja. De immorális és államellenes azért is, mert kíméletlen s eszközökben nem válogató támadás *kultúránk alappillérei,* mindenekelőtt a kereszténység s a rajta alapuló erkölcsi rend ellen.

Csakugyan, bármely oldalról tekintjük a szociáldemokráciát, csak úgy tudjuk teljesen megérteni, ha mindenütt nemcsak mint *munkásmozgalmat* tekintjük, hanem mint a munkásság felhasználásával *a keresztény erkölcsi rend ellen szervezett támadást.* Már az az egy tény, hogy a szociáldemokrácia mindig és mindenben a kereszténységet élezi ki legfőkép, kell, hogy eziránybán gondolkodóba ejtsen.

A munkásmozgalmaknak, a munkásság felszabadításának sehogy sem kellene kereszténységnek lennie. A kereszténység a munkásság jobbsorsának sem nem ellensége, sem nem akadálya; a kereszténység a tőke túlkapásainak s a liberális szabadversenyen épült gazdasági rendnek sem nem védője, sem nem támasza; semmi értelme tehát annak, hogy a szociális reformmunkát a kereszténység kiirtásán és gyengítésén kezdjük.

A kereszténység a munkásmozgalom diadalának s az igazságos és egészséges társadalmi rendnek legnagyobb előmozdítója lehetne s hivatalos képviselői XIII. Leótól kezdve mindent el is követtek, hogy erről a munkásmozgalmak vezetőit meggyőzzék. Utoljára már ünnepélyesen is felszólították keresztény részről a szocialistákat, hogyha csakugyan jót akarnak, vessék ki hajójukból a munkásjóléttel semmiképp össze nem függő vallásellenességet s akkor a keresztény papság sem lesz kénytelen e munkásmozgalmakban ellenséget és népveszély látni. A szociáldemokrata vezérek részéről ez a közeledés és felszólítás mindig a legdurvább, gúnyos elutasításban részesült s a válaszadók meg sem kísérlették vallásellenességüknek objektív mérlegelésre számító indokolását adni. Nyilvánvaló ebből is a hivatalos szociáldemokráciának az a *féltékeny őrködése,* hogy a munkásmozgalom a kereszténység befolyásától ment, a kereszténységgel ki nem békülő s nem társuló mozgalom maradjon. Mi lehet ennek az őrködésnek benső és igazi oka?

Sőt a vallásellenes agitációnak és gyűlöletnek az az elkeseredettsége és kíméletlensége, amely a szociál

demokráciát jellemzi, maga is bizonyítja, hogy a szociáldemokrácia a vallásellenességet nem tekinti csak *eszköznek* a munkásfelszabadítás felé, hanem ellenkezőleg *öncélt* lát benne, amelyből nem enged, amely neki minden munkásjólétnél és szociális reformoknál fontosabb. Ha nem így volna, a szociáldemokráciának el kellene ismernie azt a rengeteg szociális erőt és érdemet, amely a kereszténységben rejlik, és ha már azt nem teszi is, semmiesetre sem volna értelme, hogy a szocialista sajtó és agitáció sokkal hevesebb legyen pl. a vallással és „klerikalizmussal" szemben, mint akár magával a kapitalizmussal szemben is, amellyel pedig mint legtermészetesebb ellenfelével kellene szemben állnia.

Erkölcs és szocializmus.

A szocialista sajtó és taktika csakugyan jóformán akkor van csak igazán elemében, akkor használja a legerősebb hangnemet, akkor veszi elő legtöbb elmésségét és csalafintaságát, ha a *kereszténység ellen* megy a harc s számszerűen ki lehetne mutatni, hogy a szocialista lapok sokkal többször és hevesebben támadják a vallást, mint a kapitalizmust; *sokkal jobban gyűlölik a papokat és apácákat, mint a bankárokat és nagyvállalkozókat.* A kapitalizmust látnivalólag sokkal enyhébben, elmosottabban, elhanyagoltabban kezeli a szociáldemokrácia, mint a kereszténységet; az antikrisztianizmus neki nyilván sokkal fontosabb, mint az antikapitalizmus.

A posztócsalók, árdrágítók, a háborús hiénák, a központok hatalmasai ellen a „Népszava" csak úgy nagy általánosságban s kevésszer dörgött. Prohászka Ottokár neki sokkal jobban volt vörös posztó, mint Lánczy Leó, a jezsuiták és hitoktatók sokkal inkább, mint a milliomos hadseregszállítók, a keresztényszocialisták százszor inkább, mint a vagyonos zsidóságból alakult szabadkőművesség vagy ennek politikai kitevői: a radikálisok vagy demokraták. Az utca szegény proletárja is úgy van kiidomítva, hogy a Stefánia-

úton kocsizó, vagyonokat érő ruhákban páváskodó milliomosnőket, a korzón sütkérező s hivalkodó Lipótvárost észre sem veszi, ellenben egy saruban s kámzsában ballagó ferences-barát láttára feltarajozódik benne a proletár indulat.

Ily megfigyelések után máris valószínűnek kell tartanunk, hogy a szociáldemokrácia nem azért vallásellenes, mert a vallásellenesség a történelmi materializmus folyománya, vagy mert a kereszténység a munkásság boldogulásának ellensége, hanem talán fordítva: a történelmi materializmus és a kereszténység ellen emelt vádak csak azért szerepelnek a szociáldemokrata kátéban, mert nagyon jó taktikai eszközök a kereszténység társadalmi helyzetének gyengítésére, a valláson alapuló erkölcsi rend felforgatására s a szociáldemokrata vezetők igazi céljára: a keresztény erkölcsi elvek megdöntésére.

Hasonló eredményre jutunk, ha a szociáldemokrácia gyakorlati *erkölcsi kátéját* figyeljük. Nagy tévedés azt hinni, hogy a munkásmozgalmak csak a küzdelem hevében vezettek annyiszor erkölcsi excesszusokra. Ellenkezőleg: az excesszusok itt a lényeg, a munkásmozgalom csak a köpeny. Felszabadítani az emberben a vadállatot, szabad pályát nyitni az ököl jogának, az anarchiának, a rablóvágynak s ezáltal utat nyitni a vezérek mindenható diktatúrájának: nyilvánvalóan ez a hajtóerő s az utolsó cél az egész mozgalomban.

A szocialista kongresszusok külföldön és nálunk számtalanszor ki is mondották, hogy nem a munkások sorsának javítása a végső céljuk, ellenkezőleg: a munkásságot meg kell tartani az elkeseredés állapotában, hogy forradalmi hajlandósága s bármikor az utcára kivezényelhető hadi készenléte állandóan rendelkezésre álljon.

A szociáldemokrácia szabadságról, egyenlőségről, testvériességről beszél. Valójában azonban szabadságról, egyéni érvényesülésről a szocialista államrendszerben az összes idevágó programmok és irodalom

szerint szó sem lehet. Az „egyenlőség" itt csak annyit jelenthet, hogy a „vezéreknek" mindenki egyenlően jogfosztott rabszolgája lesz s a szocialista „testvériséget" legjobban a vörös szín: a vér és terror színe jelképezi. A valódi szociáldemokrácia a gyűlölet vallása, s már nem is annyira a bosszú haragja s az elnyomatás miatti elkeseredés tüze lobog benne, mint inkább a semmiféle erkölcsi korlátot el nem ismerő emberi fenevad lihegése s fogcsikorgatása mindenki ellen, akinek van valamije, amit el lehet venni, aki vetélytárs és szintén részt mer kérni az élet terített asztaláról. A szociáldemokrácia a munkásság félrevezetése, az ő nevében az utca, a söpredék, a műveletlenség és lelkiismeretlenség megszervezése, glédába állítása, nekiszegzése minden törvénynek, rendnek, morálnak és jognak.

Ezen a tényen semmitsem változtat, hogy *sok egyébként tisztességes ember, iparos és munkás is a szociáldemokrácia hívének vallja magát.* Mert ez csak azt bizonyítja, hogy az emberek igen nagy része abszolúte *nem is sejti a szociáldemokrácia igazi mivoltát,* épp azért, mert ez utóbbi oly páratlan ügyességgel tudta a saját mivolta felől megtéveszteni a társadalmat, hogy a legtöbb ember nem gondolkozik, nem tesz összehasonlítást programm és tények között, vezetteti magát a pártsajtónak kimondhatatlanul ügyes, ravasz, rutinos hazugságai által, elvesztette önálló következtetőképességét s vakon úszik az árral. Másfelől pedig: hogy miután szervezkednie, védekeznie a tőkével szemben mégis kell, s más erőteljes tömörület nem igen akad, amelyhez csatlakozhatnék, kénytelen-kelletlen ehhez a zászlóhoz állni, bármilyen gyanúsnak tartja is programmját s főleg vezetőit.

A szociáldemokrácia egyik főbűne az, hogy a szakszervezetek révén a tisztességes munkáselemeket is *kényszeríti* politikai szélsőségeinek s erkölcsi anarchiájának támogatására. Nagyobb szégyen nem érhette volna a magyar munkásságot, minthogy vezetői a kommunista őrületbe is beleterelhették, mint egy

birkanyájat. A magyar munkásságot az utca csőcselékével süllyesztették egy színvonalra; a Lenin-fiúk, a váci és illavai fegyencekből alakult fosztogató-csapat lett a magyar munkásság vezérkara ország-világ előtt!

A szociáldemokrácia csak programmjában hangoztat erkölcsöt, igazságot, kultúrát; ahol a valóságban megjelenik, ott mint mindezeknek cinikus megvetője mutatkozik be. A fórumon, mint komoly szociális irány és párt szeret szerepelni s kényszerít rá még tisztességes pártokat is, hogy vele megalkudjanak; mikor azonban munkában van, legkevésbbé sem feszélyezi az, amit kifelé hirdetett s harcmodorát az eszközválogatás teljes hiánya jellemzi.

Nem tudni mi okból — valószínűleg merő félénkségből — a szociáldemokráciának még senkisem merte szemére vetni, amit pedig nézetünk szerint befelé senkisem von kétségbe, hogy a szociáldemokrácia a valóságban és gyakorlatban voltakép nem is politikai vagy gazdasági programm, hanem *egyetlen vakmerő zendülés minden erkölcsi rend és minden józanság ellen.* Hogy a munkásvédelem s a szociális nyomor neki egyáltalán nem lényeges kiindulópont, hanem merő eszköz a célhoz és köpeny a cél rejtegetéséhez. Hogy a voltaképpeni cél: a vezéreknek és a csőcseléknek az immoralitás minden eszközét szemérmetlenül felhasználó uralomratörése a munkásmozgalmak nevének felhasználásával.

A szociáldemokrácia nem társadalmi reformot akar, mint a naivakkal elhitetni szereti, hanem üzletet akar csinálni a tömegnyomorból, a tömegelkeseredésből és tömegszenvedélyekből. Elvégre ez is üzlet. Amint ötletes emberek nem késnek kihasználni a természet erőit: a vízi erőt, a légáramlatot, a villamosságot, a tüzet, a földgázt, s amint a kereskedők kihasználják a gazdasági élet konjunktúráit, az emberek életszükségleteit, hiúságát, divatlázát, szórakozási igényeit: épúgy sietnek a szocialista mozgalmak mai irányítói üzleti célzattal kihasználni azt a természetadta nagyszerű feszítőerőit is, amely a proletárszervezke-

désben és — proletártudatlanságban önként kínálkozik.

Miért tűrte meg a társadalom az erkölcsi cinizmusnak ezt az akadálytalan előretörését? Bizonnyal nagyrészt azért, mert a szociáldemokrácia vezetőségét a munkásságtól, a szociáldemokráciát a munkásvédelemtől megkülönböztetni nem tudta; mert a munkásság iránt rokonérzéssel viseltetett s ezt a rokonérzést indokolatlanul átterjesztette a mozgalom üzleti célokkal dolgozó vezetőire is.

A szociáldemokrácia a polgári társadalomnak ezt a szerencsés elvakultságát és bátortalanságát látva, az ebből eredt kényelmes helyzetet kihasználta arra, hogy valósággal kultuszt csináljon az immoralitás szabadságából. Valósággal fürdött a gyönyörűségben, hogy neki minden szabad, hogy a szociális gondolkozás által áthatott társadalom nekik — a „munkásoknak" — megbocsát mindent. Egy *Bebel* és *Liebknecht*, egy *Kunfi* és *Göndör*, ha saját mozgalmaik érdekében a hazugság, rágalom, gyűlöletszítás és brutalitás végső határáig elmentek is, még a proletárdiktatúra előtti időkben sem találtak soha oly ellentállásra, oly felháborodott tiltakozásra, amely az ilyen harcmodorral szemben egyedül lett volna helyén. Milyen hangokat üthetett meg a szociáldemokrácia a magyar úriosztály vagy az Egyház elleni harcában *anélkül, hogy a keresztény közönség zúgó felháborodása állta volna útját!* Mily egyoldalúan űzhette a tömegizgatást, mennyire elnézték, megbocsátották neki, hogy az államfenntartó elemek ellen bármily eszközzel hadakozzék!

Innen is érthető, hogy az *erkölcstelenség kultusza* miért jellemzi annyira a szociáldemokrata pártirodalomnak valamennyi termékét. Mindenütt a minden eszközzel való uszítás, a legalacsonyabb szenvedélyekre s a munkásnépnek szinte határtalan hiszékenységére s felületességére való spekulálás kiabál ki füzeteik, lapjaik, beszédeik minden mondatából.

S ezzel a táborral komoly politikusok, mint „párttal" foglakoztak, reá tekintettel voltak, őket — a vezetőket — mint a munkásság igazi, hivatott képviselőit

kezelték, hallgatólag ezzel is elismerve s pártolva azt a vakmerő hazugságot, mintha az izgatók és félrevezetők azonosak volnának a munkásnéppel s csakugyan érdekét szolgálnák. Egy egész óriási világámítás izmosulhatott ennek folytán a hivatalos politika teljest asszisztenciájával anarchisztikus összeesküvéssé eleinte csak a fennálló társadalmi rend, később pedig effektive az egész nemzet léte ellen!

De kell-e ezt ma még elméletileg bizonyítgatnunk? Eddig tán helyénvaló lehetett az elméleti igazolgatás, de most? Amióta a szociáldemokrácia Oroszországban s Magyarországon is annyira megmutatta a foga fehérét, amióta oly mezítelenre vetkőzött s annyira leleplezte igazi mivoltát, amióta tényekben igazolta, mit akar és mit tud, azóta igazán kár egyetlen szót is vesztegetni a szociáldemokrácia és az anarkia belső rokonságának bizonyítására. Éppen az anarkia és erkölcsi vakság elterjedtségének óriási mértékére vagy pedig a társadalom komoly elemeinek hihetetlen legyengülésére s ítéletképtelenségére mutat egyáltalán, hogy azok után, amiket a bolsevizmussá fejlődött szociáldemokrácia Oroszországban s Magyarországon művelt, Európa országaiban azonnal fel nem ocsudtak s haditörvényszék elé nem állítottak mindenkit, aki szociáldemokratának merte vallani magát.

A bolsevizmus csakugyan nem bizonyult egyébnek egyetlen *szervezett forradalomnál, minden emberi és isteni jogrend ellen* s mivel a bolsevizmus semmi egyéb, mint tiszta *marxizmus,* következetes szociáldemokrácia, a szociáldemokrácia felülkerekedése egy államban, a társadalmi forradalom kitörése, a marxi és bebeli álmok megvalósulása: a szociáldemokrata programm sem bizonyult egyébnek, mint a vér és terror, az anarchia és szabadalmazott rablás, a minden morált és jogot lábbal taposó vezérdiktatúra őrjöngésének.

Mert *mi a bolsevizmus?* Nem a marxista szociáldemokrácia kifejlése-e? A boldog Eldorádó, a szocialista jövő-állam megvalósulása, amelyet a szociál-

demokrácia elméleti megteremtői s gyakorlati agitátorai oly teljesen a szovjetállapotokat megjövendölő módon festegettek a proletártömegek elé? Bezzeg akkor senkisem hitte el a „reakciósoknak", hogy ez a boldog szocialista „Zukunftsstaat" a valóságban ily véresen és szomorúan fog festeni, hogy valóságos tatárjárásként fog egész országokat, köztük mindjárt második helyen Magyarországot, a teljes gazdasági csődig, az összeomlásig kifosztani és megnyomorítani!

Lesz-e okulás?

Bár okulnánk legalább most s ne akadjon köztünk többé hiszékeny vakoskodó, aki újra bedől a félrevezetőknek s elhiszi nekik, amit ezek most minden erővel hangoztatni próbálnak, hogy a szociáldemokrácia és a bolsevizmus dehogy is egy dolog, s hogy a bolsevizmus bukása után a munkásságnak megint vissza kell térni a — marxizmushoz és szociáldemokráciához!

Nem; a marxizmus és bolsevizmus nem különböző dolgok, hanem egy és ugyanazon elvnek s taktikának legfeljebb két különböző stádiuma vagy külső megjelenése s miután amaz a szociáldemokráciából sarjadzott ki s emez amabban mutatta ki igazi mivoltát, legalább az az egy tanulság legyen a hasznunk a borzasztó leckéből, hogy a szociáldemokráciából mindnyájan, de elsősorban a *munkásság* józan és tisztességes elemei alaposan s mindörökre kiábránduljanak.

A bolsevizmus vandál nemzetpusztítása tanítson meg arra, hogy a Marx- és Népszava-féle szociáldemokráciát megtűrnünk, azzal kacérkodnunk, azt komoly politikai akcióként elismernünk nem szabad. Annak tudatos szítóival époly szigorúan kell elbánnunk, mint háború idején a komitácsikkal vagy kémekkel, vagy általában a felségsértőkkel elbántunk, vagy ahogy minden élni akaró nemzet a hazaárulókkal és bombavetőkkel elbánik. A *merő összeesküvésnek a nemzet és a társadalom létalapjai ellen nincs létjogosultsága s nem lehet sem sajtó-, sem gyülekezési*

szabadságra igénye. Törekvéseit: az osztályharcot és osztályizgatást, valamint az egész forradalmi terminológia használatát, mint büntetendő cselekményt a legéberebben s legszigorúbban kell üldözni. Valamint üldözni kell azt a brutális hangot is, azt a minden erkölcsi rend, vallás és Egyház ellen acsarkodó bandita hangnemet, amelyet a szociáldemokrácia már évekkel a forradalom előtt oly büntetlenül s akadálytalanul használt.

De vajjon magát a munkásmozgalmat is nyomjuk-e el? Nem! A Marx-féle forradalmi szociáldemokráciának a büntetendő és üldözendő irányok közé sorolása éppen nem annyi, mint a *munkásmozgalmak erőszakos elnyomása.* Erről szó sem lehet; ez igazságtalan s amúgy is céltalan és végzetes törekvés lenne. Éppen ellenkezőleg, nemcsak a munkásjólétnek kell a következő társadalomalakulásoknál sokkal nagyobb figyelmet szentelnünk, mint valaha a múltban, hanem a közel jövő társadalmi reformpolitikáját legelső sorban valósággal munkás- és középosztálypolitikává kell avatnunk.

A liberalizmus pusztításaival szemben igenis az ipari és mezőgazdasági *munkásosztályt,* valamint a dolgozó középosztályt *kell erősítenünk,* a kis exisztenciákat kell ismét függetlenekké tennünk. S ezt a munkát nem lehet csak amúgy felülről, alamizsnaként intéznünk, hanem abban magának a *munkásságnak* és a középosztálynak *kell aktív szerepet* juttatnunk. A munkásság érdekeit legelevenebben mindig maga a munkásság fogja képviselni, amely nem is nyugodnék bele abba, hogy egyszerűen mások döntsenek sorsa fölött. Szociális politikai *munkásmozgalomra* tehát igenis szükség van. De a munkásmozgalmakat és munkáspártot meg kell tisztítani a szociáldemokrata miazmáktól; a munkásságot fel kell szabadítani a forradalmi marxista félrevezetés, izgatás és terror alól.

A munkásság keresse boldogulását s vegyen tevékeny részt az ő sorsát reformálni hivatott közéleti tevékenységben, de tegye ezt mint minden más osz-

tály: csakis *törvényes alapon* s nem megengedhetetlen, társadalomfelforgató, bűnös és célra úgysem vezető eszközökkel. A munkásság szervezkedjék, követelje érdekei tiszteletét, vegyen részt a törvényhozásban, de ne akarjon államot alkotni az államban, ne kívánjon társadalmat, erkölcsi rendet robbantani, ne hirdessen osztálygyűlöletet s osztályharcot. *Osztályvédelem és osztályérdekképviselet* egészen más dolgok, mint *osztályharc, osztálygyűlölet és osztályuralomratörekvés;* ezek az állam és társadalom léte elleni vétségek. Azaz: legyen a munkásság szocialista és demokratikus, de ne legyen szociáldemokrata.

Nem szabad, nem lehet megtűrni a munkásosztály tudatlanságával vagy alacsonyabb műveltségével való felelőtlen visszaélést; nem szabad megengedni, hogy néhány lelkiismeretlen kalandor pusztán fellépésének vakmerősége s frazeológiájának szemérmetlensége révén százezreket vezessen neki az örvénynek, vigyen bele társadalomfelforgató ideológiákba, hazaárulásba, nemzeti és osztályöngyilkosságba, állandóan s tervszerűen túlfűtött elkeseredésbe, amely minden pillanatban bármely őrületre kapható.

A munkásmozgalmak reformja.

A munkásmozgalmak reformjánál kéznélfekvő eszközül kínálkoznak a *szakszervezetek.* Azok, amelyek eddig a szociáldemokrata-párttal való kapcsolatuk révén tényleg az anarchia szolgálatában álltak. A szakszervezeteknek csak mint a szociális önvédelem eszközeinek van létjogosultságuk, s ha megengedhetjük is, hogy a munkásegyesületek s pártok mellett maguk az eredetileg nem politikai célzatú szakszervezetek a saját gazdasági érdekükben politizáljanak is, lehetetlen megtűrnünk, hogy ez a politizálás a szakszervezetek sajátlagos erejét az állam és társadalom létének megingatására használhassa fel.

A sztrájk is például csak ott lehet helyén, ahol a munkásosztály vagy valamely része a *törvényes* vagy

szerződésileg biztosított bért vagy oltalmat vagy jogot nem kapja meg, de államjogi képtelenség megengedni azt, hogy a munkásosztály vagy annak egy része, mint bármely csekély minoritás, politikai sztrájkok útján bármikor olyan dolgokban is keresztülerőszakolhassa kisebbségi akaratát, amelyek a társadalom nagyobb részét megkárosítják s magát az államéletet veszélyeztetik. Már pedig a politikai sztrájk korlátlan szabadsága mellett bármely pillanatban lehetséges, hogy a munkásság vagy felelőtlen vezetői az államot azon alternativa elé állítják, hogy vagy meghajol előttük, vagy válságos helyzetbe sodródik az állami és társadalmi életnek valamely olyan pontján, amelyen a sztrájk csakugyan elviselhetetlen zavarokat okozhat.

Az eddigi helyzet az volt, hogy egy törpe minoritás a többséggel szemben bármikor keresztülerőszakolhatta akaratát, ha a vezéreknek eszükbe jutott pl. a posta és vasút, a közlekedési, közélelmezési, széntermelési, víz- és világításszolgáltatási vállalatok működését sztrájk által megakasztani, vagy terrorisztikus felvonulások által a maguk vágyát a „nép" akaratként feltüntetni.

Ha e kisiklásokat az állam tovább is tűri, voltaképen megszűnt minden jogrend s az állam megszűnt a többség és összesség érdekének és akaratának végrehajtója, a közjó és az egyensúly oltalmazója lenni. A jövő államéletben tehát a *politikai sztrájk,* mint a kisebbség diktatúrájának terrorisztikus eszköze, *feltétlenül lehetetlenné teendő* s mint politikai bűntény a legnagyobb szigorral üldözendő. Hová is jutna a társadalom, ha törpe kisebbségek különleges helyzetüket s szakszervezettségüket minden pillanatban arra használhatják fel, hogy minduntalan ők diktáljanak a többségnek! El lehet mondani: az első politikai sztrájk, az első politikai és terrorisztikus jellegű munkásfelvonulás pillanatában a proletárdiktatúra elvben megvalósult már jóval március 21-e előtt!

Sőt, hogy a munkásság szakszervezeti mozgalma se politikai terrorizmussá ne fajulhasson, se általában

tovább is a felelőtlen izgatás és osztálygyűlöletre szítás tűzfészke ne maradhasson, *az államnak a jövőben sokkal elevenebb részt kell kérnie magának a munkásszervezeti mozgalomnak felügyeletében és irányításában,* mint eddig. Ez a felügyelet nem szorítkozhatik puszta szorosabb ellenőrzésre és gyámkodásra, ami gyűlöletes és céltalan volna, hanem bele kell nyúlnia a munkás- és szakszervezeti mozgalmak velejébe: azok tevékeny személyi, tárgyi és gazdasági intézésébe. A munkásjóléti intézmények: munkásbiztosítás, betegsegélyző s hasonló pénztárak az egész vonalon szigorúan államosítandók, még pedig úgy, hogy ezek vezetése ne pártdominium legyen, hanem állami hivatal, bárha a kinevezésbe a munkásság maga is befolyhat. Hangsúlyozzuk: a *munkásság,* de *nem a szociáldemokrácia.*

Ám magában ez még kevés. Magát a *szakszervezeti mozgalmat is bizonyos fokig államosítani* kell. A szakszervezet lényegében *gazdasági* s *munkásvédő* intézmény, s azért mint munkásvédelem elsőrendű államfeladat is. Az állami irányítás visszaadná eredeti feladatának, kiemelné a politikai útvesztőből, megtörné a marxista-szociáldemokrata pártnak jogosulatlan, hazugságon s erőszakon épült hatalmát s véget vetne az „állam az államban" forradalmi alakulatának.

A szociáldemokrácia voltaképen nem is fér meg a szakszervezeti mozgalommal, mint amely már a *jelen* társadalmi rend keretén belül törekszik a munkásság sorsán enyhíteni s így a társadalmi forradalmat és proletárdiktatúrát nemhogy siettetné, de sőt a távol jövőbe löki ki. A szociáldemokraták mégis csináltak szakszervezeti mozgalmat, még pedig, mint kifejtettük, *taktikai okokból.*

Ma csakugyan az a helyzet, hogy a szociáldemokrácia jóformán csak a szakszervezetek révén él; ha ezeket kivonjuk a kezéből, néhány száz vagy ezer született fanatikuson és anarkistán kívül egyáltalán nem lesz többé párthíve. A szakszervezet az a háló, amellyel a szociáldemokrácia valósággal a karmai

közé kényszeríti s onnan ki nem engedi a munkásságot.

Miért szocialista a legtöbb munkás? Mert gazdasági s társadalmi önvédelmet csak a szakszervezetekben talál. Mi több: a legtöbb üzemben, gyárban, bányában egyáltalán nem kap alkalmaztatást, ha nem tagja a szakszervezetnek. Ez nem volna baj, de a baj ott van, hogy a szakszervezet maga is a szociáldemokrata *pártnak* része és szerve; azaz: a munkás nem kap kenyeret, ha nem lesz tagjává a szociáldemokrata *pártnak* is. A legtöbb munkás csakugyan meggyőződése és akarata ellenére lett szocialista: belekényszerítette őt a *pártba* a *szakszervezeti kényszer*. S ha egyszer benne volt s éveken át súlyos párt- és szakszervezeti adókat fizetett, akkor már nehezen lép ki a szakszervezetből — és így a pártból is —, mert hiszen akkor ott veszti az eddig éveken át hetenként befizetett járulékokat.

Emellett a szakszervezet (a *gazdasági* egyesülés) *rákényszeríti a munkásra* a *(politikai)* pártlapot és szaklapot, ezek pedig a szociáldemkorácia igazát ezerféle cselfogással sajtolják és préselik bele a szegény, tanulatlan munkásba s a Népszava és társorganumai lassankint a legkevésbbé marxista munkásba is belenevelik a szociáldemokrácia dogmáit. Így jut a szocialista tábor hatalmas tömegekhez, amelyek eredetileg éppen nem voltak szocialisták, csak a kényszer és a pártsajtó folytán lesznek többé-kevésbbé azokká.

Ha tehát a szociáldemokrata-párt kezéből kivesszük a szakszervezeteket, amelyek mint tisztán gazdasági jellegű egyesületek, természetüknél amúgyis pártközi és nem politikai egyesülések, a szociáldemokrácia lába alól egyszerre kihúztuk a talajt. Csak azt a feltétlenül jogos és igaz elvet kell hangsúlyoznunk s keresztülvinnünk, hogy a szakszervezkedés *minden pártállású* munkásnak egyenlőkép joga s hogy azt nem lehet egyetlen politikai párt vagy világnézet dominiumává tenni; annak minden azonos szakmájú munkás lehessen és legyen tagja, akár marxista, akár nem, akár szociáldemokrata, akár kisgazda- vagy

kereszténységyesülés-párti. Ezzel egyszerre kihúzzuk a szociáldemokrácia méregfogát, megszüntetjük hazugságon és erőszakon alapuló, valójában csak képzelt hatalmát s a szociáldemokráciához, mint merőben politikai párthoz, alig fog tartozni néhány száz fanatikus ember.

Valóban ez a legtermészetesebb út: a szakszervezeteket vissza kell adni eredeti (gazdasági) jellegüknek s ezzel erőszak és presszió nélkül semmivé foszlatjuk a szociáldemokrata vezéreknek hazugságon alapuló, lopott és bitorolt hatalmát.

Az egészhez nem kell egyéb, mint a szakszervezeteknek — vagyonukkal együtt való — kivonása a pártdominium alól, olykép, hogy az állam meghagyja s biztosítja ugyan a szakszervezetek autonómiáját, de azt állami felügyelet alá helyezi. Ez az állami felügyelet politikailag pusztán annak ellenőrzésére szorítkozik, hogy a szakszervezetek *pártközi* jellegén csorba ne essék. Még tökéletesebben éri el az állam ugyanezt a célt akkor, ha az egységes szakszervezkedést egyidejűleg *minden* azonos szakú munkásra nézve — pártkülönbség nélkül — *kötelezővé* teszi.

Az állami felügyelet feladata lesz gondoskodni arról, hogy a szakszervezet ne egyetlen párt harcieszköze legyen, hanem az *összes* szakmunkások kötelező, autonóm s önsegélyen alapuló akciója. Gondoskodnia kell arról, hogy a szakszervezetek *ne gyakoroljanak politikai s világnézeti terrort* se kifelé, se befelé, még kevésbbé legyenek felforgató politikai törekvések tűzfészkei. Mihelyt a munkás nincs az elé az alternatíva elé állítva, hogy vagy nem kap munkát s ki van zárva minden kollektív védelemből, vagy testestőllelkestől behódol egy politikailag, sőt világnézetileg is helytelen irány vasmarkú diktátorainak, akik kenyeret ugyan adnak, de cserébe vért, lelket és meggyőződést követelnek, a munkásszervezkedés állami és kultúrellenes iránya megszünt.

A szoros állami felügyelet alatt álló kötelező szakszervezkedés visszaadná a szakszervezeti munkásnak

eddig nélkülözött politikai szabadságát; ugyanakkor egy csapással megfosztaná a szociáldemokrata pártot (s minden munkáspártot) annak lehetőségétől, hogy akár az egyes munkásokkal, akár az államhatalommal és társadalommal szemben az eddig dívott kisebbségi *erőszak* eszközeit alkalmazza.[1] A kötelező szakszervezetek célja tisztán *gazdasági*, politikamentes lesz; a politizálás az egyes munkáspártok (vagy az egyes munkáspárt) dolga marad s minden munkásnak szabadságában fog állni, hogy a szakszervezetbe tartozása mellett milyen politikai tömörülethez kíván csatlakozni.

Meg vagyunk győződve róla, hogy ha a szakszervezeteket a jövőben ilykép függetlenítjük a szociáldemokrata pártszervezettől s munkásságunkat az eddigi rendszer bűnös visszaélései s eredménytelensége felől kellőkép felvilágosítjuk, a szociáldemokrata párt magától összedől. Munkásságunk nagy része, melyet eddig csak az erőszak, a félrevezetés, az izgatás és legfőkép a kenyérérdek tartott meg a szociáldemokrata akolban, sokkal józanabb, semhogy főleg a történtek után maga is be ne látná, hogy téves utakon járt s hogy önmagának ártana legtöbbet, ha a szocializmust ezentúl is összetévesztené annak torzképével: a szociáldemokráciával.

Az általánosan kötelező s minden foglalkozási ágon — tehát a szellemi munka terén is — keresztülvitt szakszervezkedés mellett a munkásság politikai érvényesülése nemcsak szabadabb, függetlenebb s őszintébb lesz, hanem értékben s erőben is növekedni fog. A marxista tébolytól megváltott munkásság gyönyörű részt kérhet szociális fejlődésünk irányításában s mindazt zászlajára írhatja, ami a szociáldemokráciában s a liberalizmus-ellenességben jó és helyes, de a hibák és bűnök mellőzésével; erőteljes *osztályvédelmet* hirdethet, de nem osztálygyűlöletet; részt vehet a társadalmi reformok létesítésében: a munka teljes felszabadításában és egyenjogusításában a tőké-

[1] E. Käser: Der Sozialdemokrat hat das Wort! 1905, 211.

vel szemben, de nem csinálhat felforgatást s anarkiát s a munkásosztály érdekeinek képviseletét a *társadalmi egyensúly*, az *egész* nemzet *összes* osztályait felkaroló és boldogítani kívánó méltányosság, a gazdasági, kulturális és erkölcsi haladás alapján segítheti diadalra.

Az állam feladata azonban nem merülhet ki a munkásmozgalmaknak helyes mederbe terelésében. A bajt, mely a szocializmusnak létet adott, az államnak gyökerében kell megszüntetnie azáltal, hogy *egészséges szociálpolitikát* követ s azt egyik legelső feladatának tekinti. Kormány, országgyűlés, sajtó és társadalom dolgozzanak minden erejükkel azon, hogy a szociális igazságtalanságok megszűnjenek, hogy minden becsületes, szellemileg vagy fizikailag dolgozó hazafi találja meg az *anyagi és lelki egyensúly* feltételeit. Érjen véget az önhibára vissza nem vezethető nyomor s a szegénysorsú munkásság és középosztály nőjjön ki szerény, de biztos megélhetésű középvagyonos osztállyá.

Ha nem lesz korgó gyomor és lépten-nyomon felháborító igazságtalanság, ha a földi javak arányosan és méltányosan oszlanak el, s ha emellett a munkásságnak nemcsak izomerejét vesszük igénybe, hanem a lelkével is számolunk s erkölcsi színvonalának emelésére törekszünk: a szocialista izgatás alól is hamar elvonjuk a talajt. Pillanatilag és később is a gazdasági egyensúly megteremtése legyen a legelső feladatok egyike az emberek és osztályok között; ezzel egyidejűleg folyjon a nemzet fiainak az a morális megnevelése, mely alkalmassá teszi valamennyit arra, hogy ne nagyzolást és úrhatnámságot, ne munkanélküli könnyű megélhetést, ne amerikázást és henyélést keressen, hanem kötelességeket és komoly, nagy feladatokat érezzen önmagával, embertársával, a gyengébbekkel és rászorultabbakkal szemben. Figyelemreméltó, amit e tekintetben *Förster* ír „Christentum und Klassenkampf" című művében:

„Mindenesetre érdeme volt Marxnak — úgymond —, hogy a tömegeket, melyeket addig mindig csak mint

elszabadult démonokat emlegettek, egy szellemileg öntudatos haladás hordozóivá iparkodott tenni. De a kékkönyvek és statisztikák Marxában nem volt érzék a társadalmi fejlődés ama tényezője iránt, amelynek „lélek" a neve. Azáltal, hogy a tömegeket határtalan bizakodással töltötte el a fejlődés puszta mechanizmusa iránt s őket az önnevelés útjáról mindenkép elvonta, maga is minden korok egyik legnagyobb s legveszedelmesebb utópistájává lett — az ő abstrakt fejlődési elméletei okozták azt az óriási hibát, hogy a szárazföldi munkásság a társadalmi megújulás erkölcsi és pedagógiai oldalával szemben a legdoktrinérebb nonchalance-be és elbizakodottságba esett".

„Kétségtelen — folytatja ugyanő —, hogy a nemesebb berendezések valaha szintén nemesítőleg fognak hatni az emberekre; de nincs-e szükség éppen azért mindenekelőtt kiváló férfiakra s nőkre, hogy ilyen berendezéseket teremthessünk? Hihető-e, hogy az új társadalom az osztályharc undorító szitkozódásaiból vagy az általános összeomlásból hirtelen, mint a főnixmadár, fog megszületni? Örökké csak a levegőbe akarjuk építeni a jobbat s mindent holmi „fejlődésektől" várunk, ahelyett, hogy a munkát a minden fejlődések alapjánál: az *emberek megnevelésénél* kezdenők." „Külső szociális munkára mindenesetre szintén szükség van; de csak mint következményére s kifejezésére annak az általános megértésnek, mely mindenkit ismét a közösség elve felé terel: a beilleszkedés szellemének terjedésére a felülkerekedés ösztöne helyett, az együttmunkálás akaratának érvényesülésére a dacos önösség és érdekhajhászó szenvedély helyett." (134. s köv.)

Hasonlókép nyilatkozik az angol munkásmozgalom egyik vezére, W. *Sanders* — az angol munkásmozgalomé, amely nemzeti és nem szociáldemokrata! —: „Amire ma elsősorban szükségünk van, az nem külső reform, hanem *új etikai motívumok* magának a munkásmozgalomnak kebelében. Midőn a 80-as évek felé Angolországot a nagy ipari válság fenyegette, akkor még azt gondoltuk, *Burns* és én, hogy a szegények és

gazdagok közti ellentétek mindinkább ki fognak éleződni s a szocialisztikus állam közeledik. Megkíséreltük, hogy az új társadalmat a városi közigazgatások szocializálásával vezessük be s készítsük elő. Ma azt látjuk, hogy az ipari munkásság kebeléből új középosztály születik s teljesen hibás dolog volna, ha a társadalmi rend gyökeres átalakítását egy nyomorúságba süllyesztett munkástömeg éhségösztöneitől remélnők.

„Ellenkezőleg: minden arra mutat, hogy magát a jóléthez jutott munkásságot kell mindenekelőtt a materializmus és mammonizmus veszedelmétől megőriznünk s nagy, társadalomszervező feladataira ránevelnünk. Az utóbbi időkben többször előfordult, hogy a szakegyletek maguk is embernyúzó (Schwitzsystem-) iparvállalatokba fektették részvényeiket. Ez sokat mond s gondolkodóba ejtett minket!" „Az utóbbi évek tapasztalatai megmutatták, hogy a demokratikus propaganda alapjainak revíziójára égető szükség van. A puszta osztályérdek hangoztatása csak ott bizonyult hatásosnak, ahol a merőben egyéni önzés érdekeit is érintette. Ha azt akarjuk, hogy a dolgozó nép szívében a munkásmozgalom legfőbb ideáljai is gyökeret verjenek, oly propaganda terére kell átlépnünk, amely nemcsak jogokat, de kötelességeket is emleget!" *(Förster,* u. o. 127, 130.)

Amit a szocializmus, mint utópiát festeget elénk s amit éppen rendszerének s eszközeinek lehetetlensége s brutalitása folytán soha megvalósítani nem lesz képes: az igazság, méltányosság, jólét, szeretet és kölcsönös támogatás ideális állapotát teremtsük meg a liberalizmusénál és szocializmusénál komolyabb, biztosabb és igazabb alapon s akkor a szocialista jelszó elveszti azt a vonzóerejét, melyet egyedül a társadalmi ellentétek borzasztó feszültségéből, megkülönböztetni nem tudó emberek naiv hiszékenységéből s lelkiismeretlen agitátorok és kalandorok ügyes aknamunkájából merített.

Hogy melyik ez a komolyabb, biztosabb s igazabb alap, a következő fejezetben óhajtjuk kifejteni.

IV.

A keresztény nemzeti gondolat.

„Csodálatos dolog! A kereszténység, mely az égre mutat fel, földi boldogulásunknak is legjobb eszköze." *Montesquieu.*

Elvonult szemünk előtt korunknak uralomért versengő két iránya: az individualizmust hangoztató *liberalizmus* és a kollektivizmuson épült *szocializmus.*

Bármennyire ragaszkodnak a szabadkereskedelem és szabadverseny hívei a liberalizmushoz s bármily fanatikusan bíznak a félrevezetett tömegek a szociáldemokráciában: bizonyos, hogy társadalmi alapelvül egyik sem jöhet többé számításba.

Mindkettő túlzásokon, egyoldalúságokon, lehetetlenségeken épül fel, egyik a közt áldozza fel az egyénnek, másik az egyént a köznek; társadalmi békét, egyensúlyt, nyugodt fejlődést biztosítani azonban egyik sem tud s mindkettőnek szükségkép elégedetlenség, nyomor és folytonos harc az eredménye.

Harmadik helyen, mint új és mégis régi eszme, mint a társadalom és a nemzet megújhodásának soká elfelejtett és elhanyagolt, de örökké ifjú forrása áll előttünk *a kereszténység, mint társadalomformáló tényező.* A kereszténység, amely az ókori világ romjain új kultúrát teremtett, amely a mai Európa összes népeit civilizálta, amely a középkorban tudományos és politikai eszközeinek teljes primitívségével is csodálatosan öntudatos, erős és egységes társadalmi rendet teremtett, s amelyet az újkor forrongásai, materiális és világnézleti fejlődései, lázas forradalmi kísérletezései pillanatnyilag félreszorítottak az útból. A kereszténység, amely azonban ma is új, mert minden időkre szóló, amely erőt érez magában a mai társadalmi zűrzavar megoldására is, s amelyre, mint a liberális és szociáldemokrata megtévelyedések bonyodalmaiból egyedül

kivezető vezércsillagra ismét milliók emelik fel bízó, segélytváró tekintetüket.

A kereszténység!

Ezerkilencszáz évvel ezelőtt egy Ember járt a világon, aki egyéniségének és tanításának varázsával minden egyéb földi eszköz nélkül meghódította a világot. Egy Ember, aki nemcsak csodatételeivel, halott-támasztásaival és saját feltámadásával nyilvánította meg istenember voltát, de talán még inkább azzal a mindenkép emberfeletti, isteni, csodás erővel és tisztasággal, amely jellemén, művén, intézményein és minden egyes szaván átcsillogtatta az Istentől-küldetést, az abszolút igazságot és szentséget, a minden népek és korszakok átalakítására, meggyógyítására, irányítására való felsőbb hivatottságot.

Egy Ember, aki több volt mint bölcs, több volt mint példakép, több volt mint világreformer. Aki azzal az igénnyel lépett fel, hogy mint az emberiség született királya, ura és vezére tanainak és intézményeinek nemcsak tiszteletet és csodálatot, hanem hódolatot és feltétlen követést nyerjen, s ami legcsodálatosabb, ennek az igényének a századok folyamán érvényt is tudott szerezni, elannyira, hogy aki tőle és az ő eszméitől eltért, mindannyiszor a legnagyobb csalódások és szenvedések árán volt kénytelen hozzá ismét és ismét visszatérni.

A kereszténység csakugyan ma is és minden időben legalkalmasabb, egyedül tökéletes eszköze a társadalmak és nemzetek benső megszilárdulásának, az igazság, méltányosság, szeretet, erkölcs és társadalmi jólét megalapozásának s ha erejét az utóbbi évszázadok folyamán csak gyengén érvényesíthette s nevezetesen az utóbbi hat esztendő borzalmait megelőzni nem tudta, ennek éppen az az oka, hogy erőszakkal kihagyták, leszorították a közéletet irányító tényezők sorából.

A mi nemzeti katasztrófánk is újra *nagyszámú tömegeket tanított meg a kereszténység tiszteletére* és szeretetére. Csodálatos dolog: a néplélek nem filozófiál és nem analizál; nem tud számot adni magának arról,

miért lát a kereszténységben gyógyítószert és kivezető utat a társadalmi rázkódtatások bonyodalmaiból. De érzi, szinte öntudatlanul látja, hogy a vallás és a haza, a kereszténység és a nemzeti fejlődés összetartozó fogalmak.

Érzi és látja, s nem tartja véletlennek, hogy amint *a hazát a kereszténység alapjain fejlesztették naggyá* a Szent Istvánok, Szent Lászlók, Nagy Lajosok és Hunyadiak, úgy *a haza ellenségei is, legutóbb a kommunisták, éppen a kereszténységet siettek mindenekelőtt kiirtani,* vagy háttérbe szorítani. Nem tartja véletlennek, hogy a kereszténység és a nemzet ebben az országban együtt élt és erősödött, együtt jutott válságba és esett el, együtt bujdosott és együtt támadt fel. *A rémuralom napjaiban a templom volt az egyetlen hely, ahol a hazáért imádkozni és a Himnuszt énekelni lehetett* s a katonatisztek mellett éppen a keresztény papok voltak a nemzetromboló had leggyűlölködőbb üldözésének tárgyai.

Az állam élete és a kereszténység.

Amit a néplélek ösztönszerűleg megérez, annak igazságát a mi esetünkben nem nehéz tárgyilag is megbizonyítani. Minden társadalmi alakulat, de főleg minden nemzet fennállásához, fejlődéséhez, virágzásához kétségtelenül nemcsak anyagi eszközök, nemcsak törvények és nyers erő szükségesek, hanem mindenekelőtt *erkölcsi tényezők, erők és kapcsolatok is,* melyeket a társadalom vagy nemzet a maga hivatalnoki, törvényhozói és katonai apparátusával meg nem teremthet, hanem csak fejleszthet, védhet és körülbástyázhat s amelyeknek megteremtése, gyarapítása és állandó táplálása elsősorban erkölcsi erőtényezőktől függ, amelyek között legértékesebb kétségtelenül a kereszténység.

Igy mindenekelőtt nemzet nem állhat fenn, nem virágozhatik, nem lejlődhetik az általános jólét és kultúra útjain a *jogrend* biztossága, a *tekintélytisztelet,* az

erkölcsiség és a *szeretet* elveinek szilárdsága nélkül. Ez az a négy alaposzlop, amelyen minden egészséges társadalmi és államéletnek nyugodnia kell.

A jogrend biztossága minden államéletnek egyik leglényegesebb hivatása. Tekintélytisztelet nélkül rend, fegyelem és egység nincs. Erkölcsiség nélkül az állam fenevadak társaságává süllyed alá. Szeretet nélkül, az összetartozás és testvériség érzelmeinek ápolása nélkül a nemzet egymástól idegen elemek összeverődött társasága. Azonban sem igazi jogrend, sem tekintélytisztelet, sem erkölcs, sem szeretet nem képzelhető a *vallás* támogató ereje nélkül, s nincs a világon elv, amely ennek a négyes alaposzlopnak körülbástyázásában oly megbecsülhetetlen szolgálatokat tenne a hazának és nemzetnek, mint a kereszténység.

A *jogrend!* Az újkori liberális bölcselet, Kant és a pozitivisták megkísérelték a jog fogalmából száműzni az ember fölött álló isteni jogrenddel való kapcsolatot. Szerintük „jog az, amit a többség akar", ami „az általános jogérzetnek megfelel", amit a többség akaratából, a népszuverénitásból előállott kormányzat „kikényszeríteni tud". Első pillantásra ingadozó, határozatlan s ki nem elégítő felfogások. Hány ezer eset van, amelyben a „többség" felfogása, jogérzéke merőben megállapíthatatlan és *ingadozó*.

Hol van az az őrület és esztelenség, amelyet el ne lehetne fogadtatni a mindenre kapható tömegekkel, főleg a demagógia és a sajtómindenhatóság klasszikus századában? Hol az a jogi vagy erkölcsi képtelenség, az a kommunista vagy szocialista megtévedés, amely mellé látszólagos vagy akár pillanatilag igazi többséget is ne lehetne toborozni? A „többség" tegnapelőtt a liberalizmust imádta, tegnap a forradalomra és a vörös zászlóra esküdött, ma ennek, holnap annak a bálványnak fog oltárt emelni. S mindaz, amit egy önállótlan és változékony jellemű többség akar, azonnal „jog" és „igazság" legyen?

A szobatudósok elméleteire, az istenmentes jogrend képzelményeire állandóan rácáfol maga az egy-

szerű, egészséges emberi észjárás: minden törvényt és emberi jogszabályt mindnyájan önkéntelenül is egy *fensőbb jog szerint bírálunk és mérlegelünk,* ezt a törvényt igazságosnak és jogosnak, amazt, ha százszoros többség szavazna is mellette, igazságtalannak és jogtalannak minősítjük; minden emberi jogalkotást akaratlanul is egy nem tőlünk függő, hanem felettünk álló, magasabb jogrendhez, nagy adottságokhoz, örök igazságokhoz és örök törvényekhez mérünk, s csak akkor ismerjük el az emberi törvényt jogosnak és szentnek, ha ehhez az adott felsőbb jogrendhez igazodik, ha annak értelmezése, részletezése és alkalmazása csupán. Ez a Cicero-érezte „non scripta, sed nata lex" az *Istenre mutat fel, mint legfőbb törvényhozóra* és jogforrásra s ezt a legfőbb törvényhozót és jogforrást legvilágosabb fényben a kereszténység hit- és erkölcstana állítja szemünk elé.

Az istenmentes állam jogrendje csak emberi erőkre és megalkuvásokra támaszkodik; a keresztény jogfelfogás az állami jogrendnek minden emberinél szilárdabb, ingathatatlanabb és szentebb alapot nyujt. Épp azért sehol a nemzet jogrendjének épülete oly biztos és erős talajon nem áll, mint a kereszténység talaján s a kereszténység már e téren is a legbecsesebb szolgálatot teszi a nemzetnek, a hazának.

Második nélkülözhetetlen kelléke minden társadalmi és nemzeti életnek *a törvényes tekintélyek tisztelete.* A destrukció és a forradalmi izgatás ugyan semmi ellen nem küzdött a gúny- és gyűlöletszításnak oly mérgezett nyilaival, mint a tekintély tisztelete ellen s a Kunfi Zsigmondok fennen hangoztatták, hogy nem az „alázatos, görnyedthátú engedelmesség" méltó az emberhez, hanem a tekintély gyűlölete, a lázadás szelleme és a forradalmi készség.

Azonban, hogy mennyire nem lehet meg semmiféle társadalmi rend tekintély és tekintélytisztelet nélkül, megmutatta maga a proletárforradalom, amely nemcsak ellenmondást nem tűrt meg, hanem még kritikát és ellenvéleményt sem, a porba tapodott minden vele

ellenkező gondolat- és sajtószabadságot s forradalmi törvényszék elé állított mindenkit, aki az elvtársuralom vezéreinek tekintélyét nem tisztelte, vagy akárcsak ennek a tekintélyuralomnak lehetséges összeomlásáról is véleményt mert nyilvánítani. Az „Isten kegyelméből való" tekintélyek helyét *az utca kegyelméből való tekintélyek* foglalták el, világos jeléül annak, hogy központi vezetőtekintélyek elismerése és követése nélkül semmiféle nagy társadalmi közösség nem állhat fenn, nem működhetik egységesen.

Csakugyan, amint egyetlen család sem élhet rendben szülői tekintély nélkül, amint egyetlen zenekar nem játszhatik karmester s közös ütem nélkül s lehetetlen volna összehangzó zenét nyujtani, ha minden zenész a maga feje s a maga ízlése szerint játszanék hol „andantét", hol „prestót", hol „fortét", hol „pianót". Amint egyetlen hadsereg sem nyerhet csatát, ha a csapattestek s az egyes katonák a legpontosabban nem engedelmeskednek a hadvezérnek és a tiszteknek; épúgy és még inkább lehetetlen egy egész nemzetnek célirányos, egységes akciót kifejtenie, nemzeti életet élnie, célokat elérnie, ha a vezető állásokban levők s a törvények tisztelete nem vésődik bele lelkiismereti követelményként a polgárok lelkébe.

Ha azonban lelkiismeretben gyökerező tekintélytisztelet kell, mi lehet ennek jobb és természetesebb alapja, mint a vallásosság, nevezetesen a kereszténység? A gyermek akkor tiszteli szülőjét legjobban s legőszintébben, ha vallásos, mert akkor szülőjére úgy tekint fel, mint Isten helyettesére. A honpolgár is akkor tiszteli legjobban a törvény s a kormányzati személyek tekintélyét, ha bennük és parancsaikban nem puszta embert és emberi akaratot lát, hanem ha az emberi tekintély mögött azt a legfőbb isteni törvényhozót tiszteli, akinek abszolút tekintélye ad az emberi tekintélynek is felsőbb szankciót, lelkiismeretben kötelező jelleget. S csak az fogja igazán tisztelni a törvényt és az állami tekintélyt, csak az fog híven kitartani a hazafiúi kötelességteljesítés terén, még ha ez a kötelességtelje-

sítés nehéz, fáradságos, áldozatokkal, esetleg az emberi élet feláldozásával jár is, aki az emberi tekintély és törvény felett isteni tekintélyt és törvényt lát, amely mindenben, mindenütt és minden áldozat árán való engedelmességet követel.

Az államélet virágzásának harmadik főkelléke az *erkölcsiség.* Minél több az erkölcsi szempontok tiszteletbentartása egy népben, annál több benne a jólét, a társadalmi összhang, a vagyon- és életbiztonság, a kötelességteljesítés és közéleti tisztaság, a családi boldogság, sőt az egészség is. Több erkölcs annyi mint: több béke és idealizmus, több nemes életfölfogás, több méltányosság, több önzetlenség, több kultúra, több becsületes hazafi; annyi mint: szentebb családi tűzhelyek, hűségesebb férfiak, jobb anyák, romlatlanabb ifjak és tisztább leányok, bájosabb, egészségesebb, jobban nevelt gyermekek; több morál annyi mint: több mosoly és kevesebb könny, több elégedettség és kevesebb meghasonlás, több rend és kevesebb anarchia, több boldogság és kevesebb betegség, öngyilkosság, házassági elválás és téboly.

A morálstatisztika és a mindennapi tapasztalás szerint pedig minden népben és néposztályban pontosan annyi a gyakorlati erkölcs, amennyi a *hit és a vallási élet.* A morálstatisztika szerint a nagy nemzetcsapások: alkoholizmus, házassági elválások, egykerendszer, magzatelhajtás, öngyilkosság, prostitúció, venereás bajok, paralizis és téboly s a legkülönbözőbb bűnözések mindenütt fordított arányban állanak az illető nép vagy néposztály, város, falu, társadalmi réteg, hitfelekezet stb. megállapíthatóan intenzív *vallásos életével.*

A szobatudósok vallásmentes erkölcstana, az úgynevezett „laikus morál", a gyakorlati életben seholsem igazolódott be. *Franciaországban,* amióta a hittant az iskolából kiküszöbölték, megháromszorozódott a 18 éven aluli bűnözők száma s hogy a kommunizmus vallásmentes erkölcsoktatása milyen eredményeket ért el a gyakorlatban, eléggé emlékezetünkben áll s eléggé

szemünk elé juttatta a Budapesten teherbe esett iskolásleányoknak százakra menő szomorú serege. A kereszténység az ő örök igazságaival, az emberi lélek legmélyébe lenyúló hatalmas erkölcsi indítóokaival, lélekemelő tanaival s nagyszerű példaképeivel oly óriási moralizáló tényező, amelyhez képest minden erőtlen „társadalmi etika" és minden Kant-féle bágyadt kategorikus imperativus teljességgel eltörpül.

A mindennapi tapasztalás is százezer példán mutatja, hogy magasabb erkölcsi érzék, tisztaság, önzetlenség, kötelességtudás, hűség és nemeslelkűség jóformán csak ott van, ahol pozitív keresztény hitélet táplálja az erkölcsi öntudatot s akik szakítanak a tiszta erkölcsökkel, rendszerint ugyanakkor vagy már előzőleg szakítottak keresztény meggyőződéseikkel is.

S mit mondjunk a *szeretet* nagy elvéről, mely nélkül a nemzet nem egység, nem család, nem „haza" többé? Nem az a lényeg itt, hogy a szeretet parancsát a kereszténység írta bele az emberek lelkébe, hanem az, hogy ennek a szeretetnek legerősebb indítóokait és biztosítékait is csak a kereszténység nyujtja. Egyazon társaság, egyazon állam tagjai szerethetik egymást a puszta faji vagy érdekközösség alapján is, de mennyivel magasabb, nemesebb és szilárdabb a szeretet közöttük akkor, ha az összetartozás érzetének a *krisztusi testvériség* adja meg mélyebb alapját s az Istentől rendelt szeretettörvény kovácsolja legszorosabb, legszentebb kapcsolattá! Mily rideg az állami élet, a közigazgatás, a gazdasági viszonylatok, ha a törvények, jogok és érdekek merev szempontjait nem enyhíti a keresztényi szeretet és őszinte, testvéri jóindulat melege! Mily más a viszony úr és cseléd, munkáltató és munkás, tanár és tanítvány, hatóság és nép között, ha ezt a viszonyt a szeretet lehellete lengi át s nem pusztán a kötelességek és az érdekek versengése! S lehetséges-e őszinte szeretet és jóindulat az embertárs iránt, ha abban pusztán az élet asztalánál elhelyezkedni kívánó s esetleg a mi kenyerünkből is minél nagyobb darabot lekanyarítani akaró vetélytársat látjuk?

A társadalomtudomány komoly és őszinte művelői között új jelszó jutott uralomra s hódít egyre több hívet: a *szolidarizmus* jelszava, mely egyfelől a liberalizmus, másfelől a szociáldemokrácia helyébe kíván lépni. Ez a szolidarizmus, ahogy azt Le Play, Périn, Rösler, Wagner Adolf, Schäffle, Ketteler, Vogelsang, Hitze, Hertling, Pesch, Antoine, de Mun, de la Tour-du-Pin, Doutreloux, Carlyle, Ruskin stb. kifejtik, nem akarja merev kollektivista államgépezet kerekeibe törni az egyéni szabadságot, a kezdeményező kedvet s a magántevékenységet, de azt sem engedi meg viszont, hogy az egyes ember a közjó figyelembevétele nélkül s az össztársadalom kárával gyakorolhassa szabadságát.

A szolidarizmus a társadalmat önálló élő *szervezetnek* tekinti, amelynek részei: az egyén, a család stb., szintén önálló életet élnek ugyan, de kötelesek az ország egészséges fejlődését is szem előtt tartani, még pedig nemcsak mint saját egyéni boldogulásuk egyik feltételét, hanem mint olyan testvérrészekét, amelyekkel azonosaknak, rokonnak, szolidárisnak kell magukat érezniök. A szabadság és az önzés két hajtóerejét csak a társadalmi szolidaritásérzet, a testvériesség fogalma kötheti össze úgy, hogy az egyén se szűnjön meg teljes erejéből küzdeni az érvényesülésért s a társadalom se váljék az erősebbek és lelkiismeretlenebbek szabad prédájává.

Kétségtelen, hogy a liberalizmussal és a szociáldemokráciával szemben a társadalmi szolidarizmus eszméjéé a jövő. Azonban csak akkor, ha a lényegét alkotó erkölcsi mozzanatnak, a testvériességnek hangoztatásánál nem pusztán szólamokra épít, hanem ennek a testvériességnek a kereszténységben szilárd és határozott alapot ad. Mert pusztán *hangoztatni* a testvériséget, könnyű dolog; ebben a liberalizmus és szociáldemokrácia sem fukarkodtak; az a kérdés, milyen alapon lehet ezt a testvériséget csakugyan *meg is teremteni és a lelkekbe bevinni.*

A fentiek szerint egyedül a kereszténység alkal-

más arra, hogy a liberalizmus önzési elvének és a szociáldemokrácia gyűlöletelvének hatásos ellenszere s a társadalmi szolidarizmus valóraváltója legyen. S minthogy az általános emberi társadalmon belül minden egyes nemzet mint *külön társadalmi egység* van hivatva létét és fejlődését biztosítani, a nemzet társadalmi fejlődése a szolidarizmus elve alapján szintén csak akkor van biztosítva, ha életét *a kereszténység elvei és eszméi irányítják.*

A nemzeti eszme és a kereszténység.

A nemzeti eszme merőben emberi és pogány alapon nem egyéb, mint a földrajzi és történelmi, esetleg faji és nyelvi összetartozásnak érzete, mely a közös multból, közös hagyományok és remények kultuszából, közös törvények és intézmények talajából meríti erejét. A keresztény nemzeti eszme ennél sokkal több, szentebb és nemesebb: az összetartozás érzetében az *egymásrautaltaknak és egymáshoz tartozóknak Isten akaratán nyugvó erkölcsi egységét* állapítja meg, ezt az egységet a keresztény erkölcsi és jogrend legfelsőbb szankcióinak védelme alá helyezi s az egy-nemzet gyermekeire nézve a keresztény szeretet parancsának fokozottabb gyakorlását teszi lelkiismeretben kötelezővé. Első pillanatra szembeötlő, hogy a „nemzeti" eszmének a „keresztény nemzeti" eszme legerősebb hatványozása, legszentebb, örökebb s mindennél szilárdabb alapra helyezése.

A magyar nemzetnek óriási szerencséje, hogy a nemzeti eszme benne Szent István óta legmélyebb kapcsolatba került a kereszténységgel s mint *keresztény nemzeti* gondolat véződött bele a nemzet fiainak lelkébe. Ez a keresztény nemzeti eszme volt közel egy évezreden át legbiztosabb támasza sokat szenvedett, sok vihart látott nemzetünknek. Nem ismeri a magyar történelmet, akinek bőven kell bizonyítgatnunk, mit köszönt nemzetünk nemcsak európai királysággá alakultában, nemcsak kulturális fejlődésében a keresz-

ténységnek, de mit köszön neki állandóan akkor, amikor belőle meríti a nemzeti összetartozás, a nemzeti kultúrmisszió s a nemzeti jog legmélyebb szentesítését, legelpusztíthatatlanabb nimbuszát. A Szent István koronájának tisztelete, a szent király nagy gondolatainak észrevétlen tovalüktetése a legutolsó tanyai magyar szívében legjobban fejezi ki a nemzeti eszmének ezt a megdicsőülését az apostoli kettős kereszt fényében. A vörös zászló is nem ok nélkül volt egyformán ellensége a keresztnek és a háromszínű nemzeti lobogónak.

Ezen a keresztény nemzeti gondolaton azonban szintén rést ütött a legújabb kor liberalizmusa és elkereszténytelenedése s *1848-tól kezdve törvényhozásunkban és államéletünkben sűrűn találkozunk a pogány-zsidó állami és nemzeti eszme dédelgetésével.* Ez a nemzeti liberalizmus teremtette meg a „felekezetnélküli" államot s az egyházellenes törvényeket; ez mellőzte lehetőség szerint egyre jobban a kereszténységnek az állam irányításában való szerepét. Ez dédelgette a zsidóságot s növelte naggyá köztünk azt a hazug, önző, tartalmatlan sovinizmust, mellyel nemzetiségeinket oly alaposan elhidegítettük magunktól.

A keresztény nemzeti eszme *nem sovinizmus* s amíg a liberális nacionalizmusnak nem adta át a teret, addig nemzetiségeinkkel a legjobb barátságban éltünk. A keresztény nemzeti gondolat nem jelenti más nemzetek sajátlagos értékeinek értelmetlen lebecsülését, sem a magunk erejének és nagyságának értelmetlen túlbecsülését. Nem jelenti a nemzeti nyelv kultuszának azt az ügyetlen és gyakorlatiatlan túlzását sem, amellyel nemzetiségeinknek faji és népi érzését oktalanul sértettük. De jelenti igenis azt a szent meggyőződést, hogy honfitársainkkal szemben Isten akarata szerint is *különösebb testvéri együttérzést* és tevékeny szeretetet kell tanusítanunk, hogy a magunk igazi egyéni boldogulását is a *nagy nemzetcsalád erősítésével s boldogításával kell kiküzdenünk.*

A keresztény nemzeti eszme szerint a nemzet nem annyira faji, nyelvi vagy származási összetartozást,

mint inkább ezeken a kapcsolatokon s a földrajzi és történelmi egybetartozáson alapuló magasabb, *kulturális és erkölcsi egységet* jelent. Ennek az erkölcsi és kulturális egységnek tagjai az idegen nyelvű polgárok és nemzetiségek is. Amint viszont *nem mindenki tekintendő azonnal teljes értékű polgártársnak, aki mégoly jól elsajátította is nemzeti nyelvünket.*

A keresztény nemzeti eszme végül nem ellentéte a *keresztény nemzetköziségnek* sem. A radikális és szocialista nemzetköziség hazaárulás volt s a nemzeti eszme tagadása; s ez kétszeresen erkölcstelen és esztelen dolog oly kicsiny nemzetnél, aminő mi vagyunk s háromszorosan esztelen akkor, amikor a közvetlen szomszédságunkban élő még kisebb nemzetek éppen a nemzeti eszme hatalmas lendítőerejéből merítik az energiát fokozottabb fejlődésre s izmosodásra a mi kárunkra.

A nemzetköziség eszméjét emelni bálvánnyá, midőn körülöttünk, sőt határainkon belül, keleten, délen, nyugaton és északon a nemzeti eszme új birodalmakat teremtett, oly esztelenség és gonoszság volt, mely egymagában örök időre hazaellenesnek bizonyította kitermelőit: a liberalizmust és a szociáldemokráciát. Mindazáltal nemzetközi kötelességeink is vannak; nemzetközi viszonyokat s kapcsolatokat is kell keresnünk. A kultúra legértékesebb javai nemzetköziek és sok tekintetben nemzetközi ápolásra vannak utalva.

S főleg akkor, amikor a kereszténység ellenségei, liberalizmus, plutokrácia, szabadkőművesség és szociáldemokrácia nemzetközileg szervezkednek s szövik meg hálóikat a keresztény érdekek és gondolatok nemzetközi megfojtására, a keresztény eszmék s intézmények védelmére a nemzetközi keresztény szervezkedésnek is mihamar meg kell indulnia — politikai, gazdasági, pénzügyi, karitatív, művészeti, irodalmi és sajtótéren. A katolicizmusra, mint amely a maga világszervezetével, 280 milliónyi hívével, hatalmas intézményeivel s erős központi vezetésével amúgyis kész kerete a további nemzetközi szervezkedésnek, e téren

különösen nagy feladatok várnak s örömmel értesülünk róla, hogy külföldön máris élénken kezd bontakozni a katolikus internacionále nagyarányú tervképe.

Egyház és állam.

Ha az állam a keresztény istenhit és erkölcs alapjaira helyezkedik, ez kettőt jelent: először, hogy intézményeiben, törvényeiben, egész eljárásában a keresztény istenhit és evangéliumi erkölcstörvény szabványait tartja szem előtt. Másodszor, hogy szoros baráti viszonyt tart fenn a keresztény egyházzal s azt erejéhez képest teljes jogvédelemben s erkölcsi és anyagi támogatásban részesíti. A fentiekben eléggé kifejtettük, hogy a kereszténység az államnak legjobb s legbiztosabb támasza s hogy az állam önmagát erősíti, midőn a keresztény Egyházat (vagy egyházakat) védelemben részesíti, őket fejlődésükben elősegíti.

Az önérdeken kívül az Egyház munkájának támogatására szorítja az államot az is, hogy ez a támogatás az államra nézve egyenesen *becsületbeli kötelesség*. Az Egyház ugyanis, mely a maga terén a lelkek birodalmában, bárha sem szuronyai, sem ágyúi nincsenek, époly szuverén faktor, mint maga az állam, a maga részéről sohasem mondhat le arról, hogy az államot ne támogassa, neki a legkitűnőbb szolgálatokat ne tegye. Az Egyház működése — akár akarja az állam, akár nem — javára szolgál az államnak is, amennyiben nagy mértékben átveszi az állam válláról a terheket s a maga részéről is, a maga speciális eszközeivel is leghatékonyabban műveli az állam polgárainak nemcsak földöntúli, de evilági jólétét és kultúráját. Becsületbeli kötelessége tehát az államnak, hogy ezt a nagyértékű szolgálatot a maga részéről azzal viszonozza, hogy a maga eszközeivel védje, támogassa, honorálja az Egyházat.

Az állam még így is mindig alul fog maradni becsületbeli kötelességének teljesítésében, mert mindaz, amit az Egyháznak nyujthat: szabadság, jogvéde-

lem, elismerés és anyagi támogatás, sokkal alacsonyabbrendű teljesítmény, mint amit az Egyház ezekért cserébe nyujt: az állampolgárok erkölcsi erejének növelését, lelkiismeretének, törvénytiszteletének, kötelességtudásának fokozását, szellemi s lelki egyensúlyát az élet bajai, surlódásai, hiányai közt, a magasabb célok érdekében szükséges áldozatkészséget, a közmorál ápolását s ennek következményekép az egészséges családi és társadalmi élet, a béke- és rendszeretet, az idealizmus és lelki kultúra növelését. Hányszor látjuk csakugyan, hogy az állam nagy és válságos percekben mennyire siet igénybevenni az Egyház közreműködését s csak a nemrég lezajlott háború folyamán milyen jó szolgálatot tett az államnak a legnagyobb hazafiúi áldozatkészség és hősiesség síkrahívásában az Egyház! Méltatlan volna az államhoz, ha akkor, amikor szüksége van az Egyházra, előcirógatná hamupipőke magányából, s mikor elmúlt a veszély, mikor a közös akarattal kivívott béke közös előnyeiben kellene részesíteni őt is, akkor megfeledkeznék róla s helyt adna szeparációs-kultúrharcos rövidlátók kiáltozásainak.

Nem időszerűtlen ennek hangoztatása akkor, amikor a rettenetes anyagi terhek láttára, melyek a nemzetre nehezednek, sokan azt a kevéssé keresztény és kevéssé messzelátó, kultúrharcos megoldást rángatják elő, hogy: ott van az *egyházi vagyon,* segítsünk magunkon azáltal, hogy abból veszünk el!

Végzetes tévedés. Az Egyház és az egyházak nem fognak szűkmarkuskodni ott, ahol a közös nemzeti teherviselésből nekik is ki kell venniök részüket. De a legnagyobb igazságtalanság s egyben a keresztény irányzat teljes meghazudtolása volna, ha felednők, hogy a nemzetnek nemcsak *anyagi* tartozásai és terhei vannak, hanem óriási *erkölcsi feladatai és szükségletei is,* főleg most a háború s a forradalmak erkölcsi pusztításai után és újjáépíteni, meggyógyítani ezt az országot nemcsak gazdaságilag kell, hanem lelkileg is, szellemileg, erkölcsileg. Ebben pedig az egyházak

végeznek megfizethetetlen munkát s csak a szabadkőműves-plutokrata világámítás lehetett oly lelkiismeretlen és szemfényvesztő, hogy a nemzet legértékesebb erkölcsi erőforrásainak betömésével akart nem annyira az ország sorsán segíteni, mint inkább a saját spekulációinak újabb üzletkört és teret nyitni.

Amíg a plutokrata nagyvállalatok száz- és ezermilliókkal rendelkeznek, addig értelmes keresztény emberek között szó se legyen másról, mint mindenekelőtt *ezeknek* megfelelő megadóztatásáról. Amúgyis szégyenletes dolog, ha még a keresztény irányzat idején is akadnak megtévesztett „keresztény" emberek, akiknek esze még mindig a liberális, kultúrharcos, plutokrata sajtó diktandója szerint forog, akik a *keresztény egyházak vagyonát bitang jószágnak tekintik* s legádázabb ellenségeink uszítására maguk sietnének árulómódra megrabolni a legszentebb magánvagyont: a keresztény egyházak kegyes alapítványokból összetevődő vagyonát!

Csak egy formáját nem üdvözölhetnők az állam és Egyház kooperációjának: az újkorban annyi bajt okozott s nálunk is meglehetősen beférkőzött *állam-egyházi rendszert*. Az állam támogatásának ez a formája a támogatás nevében illetéktelen gyámkodást s ránehezedést jelent az egyházi életre. Ez a ránehezedés, a jozefinista Staatskirchentum-rendszernek ez a csökevénye, a látszólagos támogatás mellett elsorvasztja az Egyház legjobb erőit. Míg a kívülállókban s a többi felekezetekben irígységet és féltékenységet kelt, valójában a „kiváltságolt" Egyháznak árt legtöbbet.

A jozefinizmus ideológiája, mely szerint az Egyház az államnak politikai célokra kihasználható cselédje, a legutolsó időkig sem halt ki. A főkegyúri jogot, mely minden kétséget kizárólag egyedül az apostoli király személyi jogaként alakult ki, a 48-as és 67-es alakulatok zavarai s fegyelmetlensége folytán egyszerűen és jogtalanul „alkotmányos joggá" változtatták s ezzel a katolikus egyházi élet legfontosabb szerveit és funkcióit arra nem hivatott elemek politikai

játékszerévé süllyesztették. Eltekintve attól, hogy miniszterek döntöttek a legfontosabb egyházi hivatalok betöltése fölött, akiknek az egyházi feladatok, érdekek és szempontok megértésére sem érzékük nem volt, sem hivatottságuk nem lehetett, ez a rendszer a stréberség nagyranövelésének nyitott lehetőséget papi körökben s mérhetetlen károkat okozott nemcsak az egyháznak, de indirekte az államnak is.

Az Egyház, mint minden szervezet, csak úgy felelhet meg hivatásának, ha eredeti és sajátos céljai, törvényei, szelleme érvényesülnek benne s minden külső, heterogén, még hozzá speciális céljaival gyakran ellenkező befolyás csak csökkentheti egészséges vérkeringését s ezzel teljesítőképességét. Semmiféle hadsereg vezérkarát nem választhatja meg a hadsereg vezetésétől s rendeltetésének átérzésétől idegen fórum s jobban tönkretenni egy sereget, mint azáltal, hogy vezérkarának s tábornokainak megválasztását idegen, hogy ne mondjuk: gyakran ellenséges érzületű tényezőkre bízzuk, nem lehet. A letűnt évszázad egyik kultuszminiszterének szava: „most olyan prímást válasszunk, akivel elbánhatunk", e téren minden elméleti fejtegetésnél többet beszél. Az Egyház legjobb erőinek szabad érvényesülése, nevezetesen a püspöki karnak teljesen a kánonjog értelmében való független választása — esetleg az Egyesült Államokban dívó nagyszerű rendszer szerint — oly perspektívákat nyitna, amelyek az államra nézve époly előnyösek volnának, mint az Egyházra. Semmi értelme sem volna annak, ha az Egyházat jogainak s javainak szabad élvezetében csak a jogtalan és céltalan „Staatskirchentum" fenntartása ellenében akarnók továbbra is meghagyni.

Miért siklott le a kereszténység a társadalmat irányító tényezők sorából?

Amikor a kereszténységet, mint nemzetünk legjobb támaszát visszasírjuk, amikor követeljük, hogy ismét a társadalmat irányító legfőbb tényezők közé

soroltassék, sokak ajakára a kétely mosolya ül ki s azt kérdezik: ha a kereszténység csakugyan oly elsőrendű társadalomirányító tényező, *hogyan történt meg mégis, hogy ennyire lesiklott az őt megillető polcról?* Hogy dúsgazdag tartalma, történeti érdemei, soha el nem avuló korszerűsége és letörhetetlen logikai érvei mellett ennyire megfeledkeztünk róla, hogy valósággal hamupipőkévé lett a szellemi áramlatok és társadalomirányító gondolatok világában? S nem annyi-e a kereszténység, mint szakítás a modern tudománnyal, a haladással, nem annyi-e, mint maradiság, papuralom és felekezetieskedés? Feleljünk meg e kérdésekre sorjában.

Valóban: aki nem veszi szemügyre azokat a történeti és lélektani hatóerőket, amelyek a kereszténység érvényesülésének, főleg az utóbbi századok folyamán annyira útjában állottak, megoldhatatlan talánynak érzi a kereszténység roppant háttérbe szorulását a modern társadalomban. De ha e történeti és lélektani hátráltató erőket kellőkép figyelemre méltatjuk, ha meggondoljuk, miként esküdött össze a kereszténység ellen az utóbbi századokban úgyszólva minden, ami itt szerepet játszott, nem azon fogunk csodálkozni, hogy a kereszténység háttérbe szorult, hanem inkább azon, hogy ennyi ellentétes hatóerő között még mindig olyan nagy tömegekben él a kereszténység tisztelete és szeretete s ebben a megmaradásban a kereszténység elpusztíthatatlanságát, isteni jellegének bizonyítékát fogjuk felismerni.

Hogy mindenekelőtt a történeti okokat megértsük, amelyek a kereszténységet lassan-lassan háttérbe szorították, szemügyre kell vennünk az újkor nagy politikai mozgalmait és szellemi áramlatait. A középkor végén fellépő *renesszánsz* lényegében pogány, kereszténységellenes mozgalom volt. Miként a művészetek és az irodalom terén, úgy az államélet terén is mindenekelőtt visszalopta a köztudatba a pogány állameszmét: az állam mindenhatóságának, vallási szempontok által meg nem kötött abszolutizmusának tanát.

Ez az állami és fejedelmi abszolutizmus tette lehetővé a *protestantizmus* gyors és tömeges terjedését is. Bármint vélekedjünk a hitújításról, azt az egyet e téren barát és ellenség kénytelen elismerni, hogy a hitújítás megbontotta a keresztény Európa vallási egységét s miközben testvérháborúkba vonta a kereszténységet, alig engedett neki időt és erőt arra, hogy a közös ellenséggel, a visszatérő pogányság szellemével kellő súllyal szembehelyezkedjék.

A *véleménymegoszlás* a legfőbb vallási és erkölcsi kérdésekben a vallási harcok elültével lassan-lassan oda vezetett, hogy az állami és társadalmi életet a türelem s a béke érdekében mindinkább mentesítettük a speciálisan keresztény befolyásoktól, nehogy azokkal ennek vagy annak a felekezetnek érzékenységét sértsük. A vallási széthúzás közönyre, a keresztény formák, elvek és intézmények fokozatos mellőzésére vezették a közéletben magukat a kereszténveket is. Az Egyház ilyképpen lassankint elvesztette állam- és társadalomirányító helyzetét s a megnyitott résen bőséggel és szabadon özönlöttek be a rombolás úttörői.

A szabadkutatás jelszavának nyomában besurrant a szabadgondolkozás, a hitetlenség és hittámadás joga, az Aufklärizmus és racionalizmus, a tagadás és kétely divatja. A protestantizmus teológiai főiskolái mindinkább a teljes tagadás és hitetlenség fészkeivé lettek. *Paulsen*, a berlini bölcselő, könyvet írt e címmel: „Kant, der Philosoph des Protestantismus" s ebben azt bizonyítja, hogy Kant voltakép csak a protestantizmus alapelveit vitte bele a filozófiába. Amit ő itt érdemként emleget, ugyanazt fájdalmas megállapításként fogadhatjuk el. Hiszen Kant és az egész újkori szubjektivista és pozitivista bölcselet a legerősebb megrenditője volt a tömegek istenhitének és a kereszténység közéleti helyzetének.

Óriási szerepet játszott az utóbbi századok kereszténvellenes irányításában a *szabadkőművesség*, a kereszténység társadalmi jelentőségének ez a szervezett tagadása, amelynek egyik vezérférfia, az olasz

Lemmi büszkélkedett azzal, hogy valamennyi újkori forradalom szálai a szabadkőműves páholyokba vezetnek vissza. Csakugyan: szabadkőművesek szervezték már a szellemi forradalmat is az Egyház és a kereszténység ellen a XVIII. század derekán: Voltaire, Rousseau, az enciklopedisták, illuminátusok s a nagyforradalom előtti óriási pamfletirodalom főszereplői csupa szabadkőművesek voltak. A politikai forradalmak pedig nemcsak válaszul szolgáltak a renesszánsz állameszméjéből fakadt fejedelmi önkényre, hanem elsősorban a keresztény társadalmi és erkölcsi rend intézményei ellen irányultak. 1789, 1830, 1848, 1870 épúgy, mint 1918 halálos döfést szántak mindenekelőtt a kereszténységnek, az Egyháznak is.

Az Egyház erejét magát is nagymértékben aláásta a XVII. és XVIII. századbeli *gallikanizmus és jozefinizmus*, amely a vallást politikai eszköznek és az állami abszolitizmus cselédjének tekintette, az egyházat megrabolta függetlenségétől s valósággal rabszíjra fűzte, de arany rabszíjra: az egyháziakat a szerint jutalmazta és emelte, amint az egyházi érdekeket az uralkodói kedvteléseknek és politikai céloknak alárendelték. Bizantinussá, stréberré, elvilágiasodottá tette a papságot. Az Egyház kormányzatát és egyházi fegyelmet minden eszközzel gyengítette, a papság teológiai és aszkétikai kiképzését elposványosította. Kereszténység Egyház és egyháziak nélkül holt fogalom és végzetesebben nem árthatott a vallási liberalizmus az egyháznak és a kereszténységnek, mint mikor a nyájat pásztoraiban rontotta meg, a püspökök és papok értelmi és erkölcsi színvonalát mesterségesen lesüllyesztette és ezzel a kereszténység benső életét minden apostoli üdeségétől és melegétől megfosztotta. „Leütöm a pásztort és elszélednek a juhok".

Mindezek nyomában óriási erőre kapott a *modern hitetlenség*. Az egyetemek az istentagadás védváraivá, az irodalom a kereszténységellenes szellem terjesztőjévé vált. A kormányokba, törvényhozó testületekbe és közhivatalokba akadálytalanul lopódzhatott be a

szabadkőművesség egyházgyűlölő, kereszténységellenes, destruktiv iránya.

Végül pedig jött a *gazdasági liberalizmus* a jobbára *zsidó nagytőke és sajtó* mindenhatóságával s könyörtelenül félrelökött útjából mindent, ami a kereszténység védelmére alkalmas lehetett: az egyetemeken csak az juthatott katedrához s csak azt volt szabad tanítani, a közéletben csak oly elveket volt szabad hangoztatni, irodalomban, sajtóban, művészetben, gazdasági életben csak az érvényüselhetett, aki és ami a zsidó liberalizmusnak köreit nem zavarta. Minden eleven és komoly keresztény megnyilatkozás azonnal magára vonta a legélesebb támadásokat s aki a kereszténység mellett zászlót mert bontani, azt 24 óra alatt kivégezte, erkölcsileg és nem ritkán anyagilag tönkretette a szervezett keresztgyűlölő tábor; az „klerikális", „ultramontán", maradi, sötétenc, jezsuita, hecckáplán, középkori inkvizitor s hasonló címeket kapott. S végül a liberalizmus hű fegyvertársat kapott a kereszténység elleni harcra a nemzetközi *szociáldemokrata* izgatásban.

Ugyanakkor nem szabad felednünk, hogy a kereszténység, bármennyire megfelel a lélek legmélyebb igényeinek s legbensőbb metafizikai törekvéseinek, számos ponton annyira ellenkezik az emberi természet romlott hajlamaival és tulajdonságaival, hogy nem csoda, ha e történeti hátráltató okok mellett számos *lélektani szempont is gátolta megfelelő érvényesülését a tömegek lelkében.*

A kereszténység nem alkuszik meg az emberi gőggel, önzéssel, élvezetvággyal és rövidlátással. Tanai térdre kényszerítik a büszke emberi elmét, amely elé emberfölötti és természetfölötti igazságokat tár; erkölcsi szabványai pedig kérlelhetetlen gátat szabnak az ösztönösség szenvedélyeinek. A szabadelvűség jelszavaival félrevezetett modern ember tekintélyiszonya és féktelen szabadságvágya természetszerűleg idegenkedik a kereszténység tekintély- és törvénytiszteletétől.

A *szubjektivizmus* eszmekörében nevelkedett ember érzéketlen a nagy objektív gondolatokkal és a világot átfogó változatlan igazságokkal szemben. A *természettudományoknak egyoldalú művelése* egyoldalúvá és rövidlátóvá tesz s elvonja az érdeklődést a szellemi és természetfölötti világrend iránt. A *technikai vívmányok csodálatába* és az anyagi haladás érzékingerlő kincseinek élvezetébe belerészegült ember könnyen materialista lesz, azaz elfogult és ellenszenves mindennel szemben, ami érzékfeletti, erkölcsi és evangéliumi; a gazdagság és az élvezet utáni vágy kellemetlen béklyókként éreztetik az emberrel a keresztény önmegtagadás és önfegyelmezés szigorú törvényeit.

Hozzájárul mindehhez a *túlságos rajongás a saját korunkért*, az a mindenáron való modernkedés, amely csak a mait becsüli és minden régit, örököt és változatlant lenézni szeret, nem vévén figyelembe, hogy a ma a tegnapon épül fel és vannak igazságok és elvek, melyek éppen azért értékesek, mert nem mai keletűek, mert nemcsak egy bizonyos korhoz vannak szabva, hanem, mint első hirdetőjük, „ma és tegnap és mindörökké" ugyanazok.

A kereszténység sokkal nagyobbszerű, sokkal emberfölöttibb intézmény és gondolatkör, semhogy a hétköznapi gondolkozású, alacsony erkölcsi színvonalú és blazirt lelkületű ember ízlésének megfeleljen, hacsak állandó oktatással és felvilágosítással, lelkipásztori ráhatással és intézményes gyakorlati eszközökkel nem tárjuk eléje szükségességét és magasztosságát. És éppen ez utóbbiakban volt immár hosszú időkön át igen nagy hiány. A kereszténységet éppen azért kell ismét állami és társadalmi védelemben részesítenünk, éppen azért kell közintézményeinkbe, elsősorban egész nevelési rendszerünkbe jobban, mint eddig bevinnünk, hogy kellő súllyal érvényesüljön azok előtt is, akiknek *nincs elég értelmi éleslátásuk és erkölcsi finomságuk*, hogy a kereszténységet egyénileg is megfelelőkép értékelni tudnák.

Bizonyos, hogy a keresztény gondolat szabad érvényrejutását nagy mértékben akadályozták bizonyos *visszaélések* is, melyeket a modern ember a keresztény eszme nem egy méltatlan képviselőjén tapasztalt s amelyeket a vallásosság és kereszténység ellenségei nem késtek alaposan kiszínezni a keresztény gondolat diszkreditálására. Méltatlan papok és főpapok, hivatásuk magaslatáról lesüllyedt egyházi intézmények azonban nem lehetnek ok arra, hogy magát a gondolatot elvessük: amint senkinek sem jut eszébe az orvosok hibái s balfogásai miatt az orvosi kart vagy orvosi tudományt, a bírák vagy ügyvédek visszaélései miatt a jogszolgáltatást és jogrendet fölöslegesnek vagy mellőzendőnek jelenteni ki. A keresztény gondolat *méltatlan képviselőit* meg kell javítani, esetleg helyükről elmozdítani, jobbakkal pótolni s e téren a jogos reformtörekvések a legfőbb egyházi hatóságok részén kétségtelenül a legmelegebb pártolással és kész előzékenységgel fognak találkozni. Hiszen e hibák nagy része egyenesen onnan ered, hogy politikai s hasonló tekintetek alkalmatlan hajszolása lehetetlenné tette az Egyház fegyelmi életének s a hibákat megelőző s megtorló szabadságának akadálytalan érvényesülését.

Biztosra vehetjük, hogyha a magyar katolikus egyházban nem nő oly nagyra a jozefinista állami beavatkozás, ha pl. a pápa hasonlólag, mint Amerikában, Angliában s újabban Franciaországban s másutt, a papság s a hívek legjobbjainak meghallgatása mellett minden illetéktelen beavatkozás és világi tekintet mellőzésével szabadon tölti be a püspöki székeket, a főpapság és papság, általában az egyházi élet jelenségei ellen széltében felhangzó panaszok és keserű kifakadások nagyrésze hamarosan el fog némulni, s ez nemcsak az Egyháznak, hanem magának az államnak és a köznek is sokkal inkább javára válnék, mint a rövidlátó állami gyámkodás, az Egyház legvitálisabb önkormányzati funkcióiba való, többnyire avatatlan belekontárkodás. Az Egyház igazi szabadsága az állam-

nak és köznek sokkal inkább használna, mint az a pillanatnyi s látszólagos előny, hogy az egyházi méltóságok osztogatása egy-egy miniszter vagy akár az államfő tetszésétől függ.

A kereszténység és haladás.

De nem válik-e a kereszténység alapulfogadása az állami életben a társadalmi és kulturális haladás kerékkötőjévé? — kérdik számosan.

Annyira divatos lett liberális részről a kereszténység haladásellenességének hangoztatása, hogy a legtöbb ember számot sem vet vele, mely oldalról eredt ez a világgá szórt balhiedelem. Pedig nagyon könnyű volna rájönni, hogy a kereszténység haladásellenessége nem egyéb, mint a hatalmát féltő liberalizmus és zsidóság ügyesen közénk dobott jelszava, amely mögött szemernyi igazság sem található. Mert igaz, hogy a kereszténység örök igazságokat hirdet s nem rohan múló napi bálványok és rövid életű elméletek után, de a komoly haladásnak éppen ezért nemcsak nem kerékkötője, de sőt legegészségesebb biztosítója.

A kereszténység alapította meg a modern civilizációt s most egyszerre haladásellenes lenne? A kereszténység alkotta meg az összes iskolatípusokat, vetette meg az összes mai tudományok alapjait, s most egyszerre félteni kellene tőle az emberi haladást és tudományt? A kereszténység mellett törnek lándzsát a *legnevesebb modern természettudósok,* a legkomolyabb államférfiak és nemzetgazdászok s akkor mi a Haeckelféle tudományos demagógoknak és liberális ujságíróknak higyjük-e el, hogy lejárt, tudományellenes gondolatkör, csak azért, mert a liberalizmus ügyes sakkhúzásai, céltudatos taktikája révén a modern egyetemek nagy részén s a sajtóban az az irány uralkodik, amelynek a kereszténység túlmagas és túltiszta ahhoz, hogy imponáljon neki?

Nem. Amint nem egy kezdetben elfogult, kutatása révén azonban megvilágosodott nagy szellem hajtotta meg lobogóját a kereszténység előtt, amint egy

Ihering, egy *Kohler*, egy *Eucken*, *Macaulay*, *Broda*, *Forel* vagy *Ruville* tudományos gondolkodásuk révén szinte újból fölfedezték a kereszténységet, úgy remélnünk kell, hogy a tömegek is ismét be fogják látni a kereszténységnek a tudománnyal és haladással való teljes összhangját, mihelyt sikerül a tudatos népfélrevezetést és liberális demagógiát e téren a kellő korlátok közé szorítanunk.

Amikor haladásról beszélünk — ez is a modern liberális agitáció egyik eredménye —, az emberek rendesen *csak anyagi és technikai haladást* értenek rajta. Még mindig az a felfogás járja, hogy egy nemzet előrehaladottsága elsősorban külsőségekben, a technikai és gazdasági élet kiválóságában áll; hogy egy nemzet annál előrehaladottabb, minél több a vasútja és gyára, importja és exportja, színháza és fényes nagyvárosa. Felejtik, hogy az igazi haladásnak és kultúrának ezeken kívül más kellékei is vannak, sőt, hogy a legfőbb kellékek nem is ilyen anyagi természetűek.

Ezzel a fölfogással szemben nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy *egy nemzet kultúrájának foka époly lényeges, sőt még lényegesebb részben a nemzet erkölcsi javainak mennyiségétől és mértékétől függ.* A mi egyszerű parasztnépünk anyagi és technikai kultúra dolgában bizony elég szegény s mégis: ki mondhatná, hogy ez a mi egyszerű népünk kultúrátlan és nincsenek oly lelki kincsei és erői, melyek mindig, de főleg válságos pillanatokban valóságos kincsesházai a nemzetnek?

Nem láttuk-e a háborúban vagy a bolsevista rémuralom letörésében ennek a népnek gazdag lelki kincseit? S nem ezek a lelki kincsek bizonyulnak-e egy ország életében az erkölcsi erők legértékesebb forrásainak? Éppen ma, a hosszú háború és a kommunizmus tatárjárása után minden eszközt hálásan kell megragadnunk, amelytől népünk erkölcsi kultúrájának fokozását és emelését, lelki egyensúlyunknak helyreállítását remélhetjük. Már pedig ennek a lelki kultúrának a kereszténység nemcsak nem lehet akadálya, de

sőt szinte egyetlen hatásos eszköze. Nem hiába állította vissza a francia forradalom első orgiái után még egy Robespierre is az Isten tiszteletét s nem hiába hangsúlyozta Napoleon, hogy oly népet, amely Istenben nem hisz, nem lehet kormányozni; az erkölcsi megújhodás legelső eszközének, a szellemi haladás legfőbb támaszának a kereszténység felvirágoztatását kell tekintenünk.

De a haladásnak, így okoskodnak sokan, mégis nagy kerékkötője a papság befolyásának növekedése; már pedig keresztény társadalmi reform lehetetlen volna a papság befolyásának növekedése nélkül. Azt hisszük, a „klerikális" veszélytől való ideges félelem szintén nem egyéb, mint a liberalizmus nagyon ügyes sakkhúzásainak egyik eredménye s felvilágosodottságára büszke korunk benső önállótlanságának egyik kiáltó tanujele. A „klerikális" szó — mint *Lueger* mondotta — zsidó eredetű gúnyszó arra, hogy „katolikus" vagy „keresztény".

Ugyan hát *miben is állana a sokszor falrafestett „papi uralom"*, azaz „klerikalizmus", amellyel a kereszténység felvirágzása állítólag együtt járna? Amidőn azt sürgetjük, hogy társadalmi és közéletünket keresztény szellem lengje át, azt akarjuk-e ezzel elérni, hogy ezentúl az ország ügyeit papok intézzék? Theokráciát akarunk-e? Szó sincs róla. A kereszténység föllendülésével mindenesetre nagyobb befolyáshoz és szabadsághoz jutna az Egyház is, de elsősorban *lelki* téren: a keresztény világnézetnek s a keresztény erkölcsnek nagyobb érvényesítése terén. Ez azonban, ha a kereszténységet jónak és szükségesnek ismerjük el, nem lehet baj, nem lehet akadály.

Igenis százszor inkább legyen az országban súlya a keresztény magyar papság szavának, mint a börzekirályok és ujságíró-zsidók szavának. De a kereszténység föllendülése, ha szükségkép a papság tekintélyének emelkedésével jár is, még nem klerikalizmus, még nem hoz illetéktelen papi uralmat. A klerikalizmus, mint papi túltengés, vagy mint a vallási és egyházi

szempontoknak merőben világi és gazdasági érdekek szempontjából való értékesítése (ez az egyetlen jogos értelmezése a „klerikalizmus" szónak, mint veszedelemnek) csakugyan nem függ össze a kívánatos keresztény renesszánsszal.

A keresztény renesszánsz csak azt kívánja, hogy az állami és társadalmi életet is az evangéliumi igazságosság és szeretet lelke járja át, hogy a földi élet berendezkedései ne álljanak ellentétben a lélek magasabb igényeivel s hogy az összes állampolgárokat, kicsinyeket és nagyokat egyaránt, hassa át a magasabb kötelességek és felelősség érzete s a tisztelet annak az Istennek törvényei iránt, akiben minden mesterséges filozófiai szkepszis és haeckelista „természettudományos" ateizmus ellenére is mindnyájan hiszünk; akinek létét a legnagyobb tudományos lángelmék napjainkig vallották és vallják, akinek trónját tudományos érvekkel eddig megdönteni nem sikerült. Ettől a magasabb társadalmi s erkölcsi bázistól a társadalom csak boldogabb, a nemzet csak erősebb, kultúránk csak szilárdabb és átfogóbb lehet: miért félünk tehát tőle?

A liberalizmusnak, mely rablóhadjáratot indított néhány erősnek érdekében a gyöngék milliói ellen, természetesen érdekében állt, hogy a magasabb etikát hirdető s a rablómorált élesen elítélő keresztény vallás befolyását a nyilvános életre diszkreditálja, mint papuralmat kiáltsa ki s gyöngítse; érdekében állt, hogy a skrupulusnélküli vagyonharácsolással és emberkifosztással szembehelyezkedő keresztény közmorál megerősödését megakadályozza, hogy a társadalmi szolidaritás kötelességét, mely a kereszténység elvéből oly egyenesen következik s a keresztény szeretet és méltányosság parancsát uralkodó elvvé lenni ne engedje s azért sajtója, irodalma, egyetemi katedrái révén mindent elkövetett, hogy a kereszténységet a tiszteletben tartandó s meghallgatandó közéleti tényezők sorából leszorítsa. Ezért is szítja a kereszténység legerősebb véderői, a katolikus papság vagy pl. a jezsuitarend elleni gyűlöletet.

De vajjon mi, akik keservesen ráébredtünk a liberalizmus embertelen, lelkiismeretlen, igazságtalan és társadalomirtó jellegére, vezettessük magunkat tovább is járszalagon a liberalizmus révén mesterségesen terjesztett, de tárgyi szempontokból igazolhatatlan „antiklerikalizmus", helyesebben: antikrisztianizmus által?

A kereszténység és a felekezeti kérdés.

Amidőn azt mondjuk, hogy a kereszténységet kell ezentúl társadalmi és állami életünk alappillérévé megtennünk, újabb kérdés merül fel: mi legyen azonban, ha a kereszténység nem mint egységes, határozott tanrendszer és intézmény, hanem mint részekre omló és felekezetekre tagozódó tényező áll előttünk?

A kereszténység felekezetekre oszlása mindenesetre nagy baja a kereszténységnek és a keresztény államnak egyaránt. A helyzet azonban adva van és itt nem segít más, mint bizonyos engedmények tétele s a számolás a tényleges helyzettel. Vegyes hitfelekezetű keresztény államban, aminő a miénk, *az államnak minden keresztény Egyházat annyi támogatásban kell részesítenie, amennyi erkölcsi értéket és támaszt lel benne a polgárok magasabbrendű megnevelésében* és erkölcsi érdekeik gondozásában, amelyeket az államnak a saját kulturális megszilárdulása szempontjából is elsőrendűen fontosnak és így az állam feladatába vágónak kell tekintenie. Természetes azonban, hogy amidőn az állam minden Egyházat egyenlő jogvédelemben és támogatásban részesít, leginkább azt az Egyházat kell szem előtt tartania, amely az országban a legrégibb és ezért mint „ősi, eredeti, alkotmányos hitvallás" (avita, haereditaria, constitutionalis religio) *külön történelmi jogcímekkel bír* és amelynek az ország lakosai között legtöbb híve van. (A trianoni Magyarország lakosságának statisztikája szerint az országnak 66·4%-a, tehát *éppen kétharmada katolikus.)*

Az „ősi hitvallással" és a bevett keresztény felekezetekkel az államnak természetesen sokkal szorosabb

viszonyban kell állania, mint a szintén befogadott nem-keresztény felekezetekkel, mert a kereszténységben nemcsak vallásrendszert, hanem *kulturális alapot* kell látnunk, amellyel más kultúrbázist belső érték és történelmi jog szempontjából még csak összehasonlítani sem lehet. A hazai zsidóságnak magának sem lehet — s nagy általánosságban azt lehet mondani: nincs is — észrevétele az ellen, hogy a teljes vallásszabadság mellett az állam belső berendezkedésének, törvényei szellemének, közmoráljának, kultúrája s népnevelése irányának már tisztán *kulturális* (és történetjogi) szempontból is határozottan kereszténynek kell lennie.[1]

A keresztény Egyházak egymásközti viszonya min-

[1] Elismerte ezt nemrégiben egy vezető zsidó-szabadkőműves ügyvéd s fővárosi bizottsági tag, dr. *Bihari* Mór is, aki a „Budai Napló" 1919 március 2-ki számában így ír:

„A keresztény Magyarországon soha senki sem akart és mert kereszténylldözésre gondolni (?), legkevésbé pedig a zsidóság, amely felekezeti kérdésekben a világ legtürelmesebb népe (?).

Ennek a felfogásnak óhajtok én is — aki *tellitett zsidófelekezeti érzésű vagyok* — kifejezést adni, midőn e helyen épúgy, mint minden más alkalommal, hirdetem és vallom, hogy: *Magyarország keresztény állam*, hogy a kultúrát itt a kereszténység teremtette meg és tartotta fenn, hogy *Magyarország jellegét örök időkre a kereszténységnek kell megadnia*, hogy az uralkodó szellemnek a kereszténynek kell lennie s hogy minden felekezetnek, fajnak s népnek e keresztény világnézlethez kell simulnia.

De a keresztény szellem nemcsak nem zárja ki, de egyenesen megköveteli a megértést, a felebaráti szeretetet, a felekezeti türelmet, a humanizmust, a társadalmi rendet. És a keresztény szellemen kívül van még más átható, érzelmi szempont is: az ugyanazon nemzethez, nyelvhez, kultúrához, hagyományhoz, ideálhoz való tartozás és az általános örök emberi szempont. És mi magyar zsidóság úgy érezzük, hogy mégis csak közelebb állunk a keresztény Magyarországhoz, mint a keresztény csehek, románok és szerbek állanak. Közelebb állóknak érezzük magunkat a debreceni kálomista civishez és kalocsai katolikushoz, mint a galíciai kaftános zsidóhoz vagy palesztinai hitsorsoshoz, akikhez nekünk ép annyi a közünk a zsidó vallás révén, mint az ébredő magyaroknak a keresztény vallás révén a besszarábiai románhoz vagy albániai tehénpásztorhoz". — Sajnos, ez utóbbi mondás igazságáról meggyőződni még nem volt elégszer alkalmunk.

denesetre egyik legkényesebb s legfontosabb kérdése annak a törekvésnek, mely az ország újjáépítését a keresztény világnézlet és erkölcs alapján szorgalmazza. Mert bizonyos, hogy a kereszténység annál szilárdabb alapjául szolgálhat egy társadalom vagy állam erkölcsi megszilárdításának, mennél egységesebb s határozottabb gondolatrendszerként s intézményként áll az élő valóságok sorában. S bizonyos az is, hogy amíg a kereszténység önmagában is szakadozott és szétágazó, az államnak és hazának sem teheti meg mindazokat a szolgálatokat, amelyeket tehetne, ha mindig és mindenben egységesen léphetne fel s nem oszlanék meg nagyon sok részletkérdésben, elannyira, hogy szinte csak az istenhitben s néhány alapvető, legáltalánosabb erkölcsi irányvonalban egységes és határozott.

A való élet pedig nem általánosságokból, hanem részletekből áll s azért az államéletnek, ha keresztény alapra akar helyezkedni, erre a konkrét életben csak kétféle útja-módja van; egyik: hogy csak az istenhit és néhány legáltalánosabb erkölcsi irányvonal dolgában fogadja el útmutatóul a kereszténységet, egyébként pedig a teljes közöny álláspontjára helyezkedik; a másik mód: hogy a kereszténységet elsősorban legősibb s az országban már hívei számánál fogva legjelentékenyebb formájában követi és értelmezi, ami azonban nem akadálya annak, hogy a többi formákat is, mint bevett vallásfelekezeteket elismerje, hazafias, kulturális és erkölcsi érdemeik szerint egyenlő szabadságban s megfelelő anyagi s jogi támogatásban részesítse.

Belátásos, józan protestánsaink nagyrészének nincs is észrevétele az ellen, hogy az állam nálunk, ahol a kereszténység mégis csak mint katolicizmus vetette meg az országnak, mint európai királyságnak alapjait s lengte át törvényhozását egészen 1848-ig, főleg ez utóbbi értelemben kövesse a kereszténység elveit. Ezek a higgadt, elsősorban *keresztény* s csak másodsorban *felekezeti* érzelmű protestánsok, bármennyire ragaszkodnak felekezetükhöz, nagyon jól érzik, hogy a kato-

licizmus a legerősebb védvára a keresztény hitnek és erkölcsnek, legszilárdabb bástya a szabadgondolkozás és destrukció elleni küzdelemben s legtöbb érdemet szerzett az ország erkölcsi erőinek gyarapításában.

A radikalizmusnak azért volt könnyű helyzete nálunk, mert a legerősebb keresztény védvár: a katolicizmus elleni küzdelmében legtöbbször bízvást számíthatott számos oly protestáns keresztényre, akinek, sajnos, fontosabb érdeke volt a katolicizmus gyengítése, mint a keresztényellenes aknavetők leálcázása. A liberalizmus és a zsidóság sohasem lehetett volna olyan úrrá felettünk, aminővé lett, ha nem számíthat a katolicizmus, sőt általában a pozitív kereszténység elleni hadjárataiban fegyvertársakra gyakran a keresztények sorában is.

Tudják és látják, hogy a nagy országpusztító veszedelmekre: a zsidóság óriási térfoglalására, a szabadkőművesség és szociáldemokrácia terjedésére, a sajtó elfajulására, a közerkölcsök romlására, az irodalmi és színházi dekadenciára, az egykére stb. *a katolikusok mutattak rá legelőször s küzdöttek ellenük a legnagyobb határozottsággal;* tudják és látják, hogy itt nincs és nem is volt soha megalkuvás; hogy a katolikusok sohasem tűrnének meg püspökeik között Baltazár Dezsőket, papjaik és teológiai tanáraik között szabadkőműveseket. Tudják és látják, hogy a destrukció vezérei és orgánumai nem ok nélkül küzdöttek mindig és mindenütt elsősorban a katolikus Egyház és papjai ellen s a liberalizmus és a plutokrata sajtó sem ok nélkül okádott tüzet és lávát, gúnyt és gyűlöletet elsősorban a katolikus gondolatok, elvek, szereplő emberek, papok és intézmények ellen. S épp ezért ezek a protestáns rétegek — mi úgy hisszük, a hazai értelmiségi protestánsok túlnyomó többsége — bizalommal és keresztény örömmel látják a keresztény küzdelmek vezérszerepét katolikus kézben.

Sőt hozzátehetjük: a mi protestáns közönségünknek (részben a lelkészeknek is) éppen értékesebb, keresztényebb része nagyon sok dologban bensőleg

szinte *katolikus módon érez* és közelebbvalónak tudja magát a katolicizmushoz, mint azokhoz a modern-protestáns irányzatokhoz, amelyek a kereszténységből már szinte csak a nevet tartották meg s amelyek a racionalista-protestáns teológia vezetése mellett ma már sem Krisztus istenségében vagy csodáiban, sem a lélek halhatatlanságában, sem az evangéliumokban nem hisznek.

Nézetünk szerint ezeknek a higgadt, belátó protestáns rétegeknek feladata lesz letompítani a saját táborukban azokat az elsősorban *nem keresztény, hanem felekezeti* törekvéseket és érzékenységeket, amelyek mindenben csak sérelmeket, gravámeneket látnak, amelyek a katolicizmus belső megerősödésétől félnek s amelyek a katolikus Egyházzal szemben talán még a liberalizmussal, a szabadkőművességgel, sőt a zsidókkal is bármely percben szövetkezni hajlandók.

Viszont persze sajnálatos, hogy egyes vezető felekezeti férfiak annyira távol állnak e magasabb keresztény gondolatoktól, hogy szinte egész „vallási" életük a pártoskodás és protestálás szításában merül ki. Maguk sem tudják, miért — mint mikor a gyermekek csatát játszanak s a játékszerű két táborraoszlásba annyira belemelegesznek, hogy végül egymás fejét verik be — a puszta pártszempont, az ösztönszerű féltékenység a katolicizmussal szemben, a „ne hagyd magad"-virtuskodás képtelenekké teszi őket arra, hogy a nagy keresztény egység gondolatát megértsék, hogy álláspontjukat, amelybe születésüknél fogva, tehát szinte véletlenül cseppentek bele, revideálják.

A protestánsok, azt hisszük, mind nemzeti, mind keresztény szempontból csak örülhetnek annak, ha a katolicizmus virágzik és belsőleg erősödik, vagy ha az állam a „keresztény" elvet elsősorban annak legszilárdabb, egységesebb és határozottabb formájában, katolikus értelmezésben tartja szem előtt. Ne féljenek: ez még nem jelenti a protestáns egyházak szabadságának legkevesebb sérelmét vagy megfogyatkozását sem s a katolikusoktól teljesen távol áll az az amúgyis

illuzórius szándék, hogy számbeli túlsúlyukat s ősi törvényeinkben s egész történelmi fejlődésünkben kifejezésünkben kifejezésre jutott vezetőszerepüket a protestáns felekezetek bármily irányú elnyomására vagy egyenesen elnyelésére használják fel. Azt hisszük, a nemzetnek a pozitív kereszténység irányában való fejlődésére egyfelől, a „felekezetközi" béke megőrzésére másfelől ez a legbiztosabb s legegyenesebb út.

Tudjuk, hogy ezzel a megegyezéssel, vagy akár a közös veszedelem ellen való örvendetes politikai és gazdasági együttműködéssel is a keresztény egyházak belső versengése és vitái még nem nyernek elintézést. De ez a versengés maradjon meg az egyházak *belső* ügyének; ezt a belső, hogy úgy mondjuk: vallási küzdelmet az annyira szükséges és kívánatos politikai és gazdasági *kooperáció megbontására ne használja fel* egyik fél se. Folyjon ez a küzdelem mindig *lojális* fegyverekkel s ne keressen a másik féllel szemben senki fegyvertársat árulómódra a *közös ellenség*, a nemzet és kereszténység legádázabb rombolói sorában. Ha már nem lehetünk teljesen egyek — ami természetesen a legideálisabb volna s ami sok katolikus és protestáns léleknek őszinte vágya —, legalább legyünk lojális ellenfelek s ott, ahol hitelveink sérelme nélkül lehet, támogassuk egymást a még részben is csak alig legyőzött közös veszedelmekkel szemben.

Teljesen egyek leszünk-e valaha? Ki tudná ezt megmondani? Ki látna a jövőbe? Mi ugyan hiszünk benne, hogy el fognak csitulni azok a pártszenvedélyek, amelyek az „egy akol s egy pásztor" ideális állapotának elközeledtét ma még a messze jövőbe tolják ki. Hisszük, hogy mihelyt a józan, szenvedélytelen megfontolás utat tör az elfogultságok és berögzöttségek között, lassan-lassan megérik a belátás, hogy a XVI-ik századnak annyira speciális, történeti hátterű indítóokai és elválasztó gondolatai nem indokolják a századokra nyúló széthúzást s a keresztény erők teljes egyesülésének késleltetését.

E feltevésünkben megerősít bennünket pl. a nagyarányú angol katolizáló mozgalmak szemlélete s megerősít az a látvány, hogy hazai protestánsaink sem látnak már az ősegyház hitében sem bálványtiszteletet, sem Mária-imádást, sem Antikrisztus-kultuszt, sem a lelkiismeretek gúzsbakötését. Sőt: a protestantizmus széles rétegei ma is hisznek már dogmákban, ha nem nevezik is így a hitigazságokat: hiszik az Isten létét, Krisztus istenségét, a Szentháromságot, a Szentírás isteni eredetét, az örök életet stb. A nép épúgy imádkozik evés előtt s után, mint a katolikus; épúgy jár külső istentiszteletre, épúgy harangoz és orgonál, temet és keresztel szertartásosan, épúgy tiszteli a keresztet és vallásos áhítatra gerjesztő képeket, épúgy imádkozik holtjaiért, mint a katolikus.

A hivatalos protestáns egyházi életben hanlókép van ma már bizonyos fajta hierarchia — püspök, esperes, káplán stb. —, lelkészavatás, egyházfegyelem stb., mint a katolikusoknál, sőt újabban már az egyházi kiközösítésnek is akadnak példái. Jeléül annak, hogy a hitújítás voltaképpeni eszméi éppen *nem szikkadtak oly mélyre* a protestáns nép és lelkészség lelkében, hogy a közeledés folyamata vissza az Anyaegyházhoz, annak szokásaihoz s intézményeihez, észrevétlenül s akaratlanul is meg nem indulhatott volna.

Ha ezt az öntudatlan közeledést vezető protestáns körök teljessé s tudatossá tennék, ha *nagystílű protestáns emberek behatóan foglalkoznának az únió gondolatával,* a leglényegesebb akadály: a megmerevedés az elkülönöződésben kétségtelenül hamar megszűnne. A katolicizmus bizonnyal nagy előzékenységgel sietne az egyesülés útjait egyengetni s a közeledést megkönnyíteni, s miként a keleti egyházaknál, Róma hihetőleg itt is hajlandó lenne messzemenő engedményekre, ami a szertartásos életet, az istentisztelet nyelvét, a lelkészek elhelyezkedését, családos állapotát stb. illeti.

Azonban — ismételjük — az únió gondolata, bármily kedves álmunk, egyelőre bizonnyal még csak a

távoli zenéje s ismételjük ezt is: midőn mi katolikusok a protestánsoknak baráti kezet nyujtunk a közös védekezésre és kölcsönös politikai és gazdasági támogatásra, ebben bennünket semmiféle hátsó gondolat nem vezet és nagyon jól tudjuk, hogy az únió gondolata majd csak úgy és csak akkor fog testet ölteni, ha erre ők maguk, teljesen önként s a maguk elhatározásából fognak hajlandóságot mutatni.

Annyit azonban már ma is elvárhatunk protestáns testvéreinktől, hogy ha nem is vallásilag, de legalább *politikai és gazdasági létharcunkban mellénk állnak, nem pedig a zsidóság s a szabadkőművesség mellé.* S hisszük, hogy az a hazafias készség és lendület, mellyel protestáns testvéreink a multban annyiszor szereztek érdemeket az ország függetlenségének biztosítása körül s az a tisztult gondolkozás, melynek nem egy kiválóságuk adta tanujelét, meg fogja értetni velük ma is, hogy a keresztény és nemzeti védekezés munkájában nem a destrukívek oldalán, hanem *mellettünk a helyük.*

A keresztény Magyarország és a katolicizmus.

A katolicizmusra éppen azért, mert történelmi multjánál, súlyánál, létszámánál s vezetőszerepre hivatottságánál fogva mindenesetre első helyen képviseli hazánkban a kereszténységet, az ország újjáépítésének munkájában fokozottabb feladatok várnak. A katolicizmus ezekre a feladatokra vállalkozik is, de hogy hivatását teljesíthesse, jelentékeny erőkoncentrációra lesz szüksége. A magyar katolicizmusnak a multban nagyon sokat ártott az az állami gyámkodás, mely nem annyira segíteni és fejleszteni, mint inkább kihasználni törekedett a katolicizmust és erőit nem ritkán politikai szempontok kedvéért valósággal gúzsba kötötte.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni továbbá, hogy a mult század derekának s egész második felének sekélyes és erőszakos liberalizmusa, valamint az utóbbi

évtizedek kimondott vallásellenessége leggyűlöltebb, sokszor úgyszólva egyedüli harcképes ellenségét a katolicizmusban látta s minden eszközzel ennek gyengítésére törekedett. Sajnos, liberális politikusaink, már részben Deák Ferenc is, valamint az idősebb Andrássy, de főleg Tisza Kálmán, Szilágyi Dezső, Wekerle Sándor s annyian mások, máig tátongó sebeket ütöttek a magyar katolicizmus testén s azok a tapsok, melyeket ezek a liberális vezérfiak az utóbbi félévszázadban egyre diadalmasabban előretörő zsidó sajtó részéről arattak, bizony nem csekély részben éppen a katolicizmus meggyengítőinek szóltak.

A katolicizmusnak ezeket a sebeket kiheverni nem lesz könnyű s ilyesmi nem sikerülhet pillanatok alatt. Hiszen a liberalizmus, bármennyit vétkezett a multban a haza és a kereszténység ellen, ma sem halt meg, ma is uralmon van s visszaszoríttatása ügyében alig történt még komoly, döntő lépés.

A másik nagy akadály, mellyel a katolicizmus nemzetépítő munkájában találkozni fog: saját híveinek hitbeli megfogyatkozása s egyházukhoz való ragaszkodásuknak fogyatékossága. E téren a katolicizmusnak aránylag mindig sokkal nehezebb helyzete lesz, mint például a protestáns egyházaknak. A katolikus egyház sokkal többet követel híveitől, mint ezek; a katolikus hit- és egyházi élet igen komoly és nehéz teljesítmények hosszú sorozatából áll, amelyek a legtöbb felekezetnél egyszerűen hiányoznak.

A katolikus lelkipásztorkodás munkája tízszer oly nehéz, mint pl. a protestánsoké s amellett *katolikus lelkipásztor aránytalanul kevesebb van.* Mert míg pl. a hazai protestánsoknál átlag 700 hivőre esik 1 lelkész, nálunk csak minden 2700 hivőre esik 1 pap. A katolicizmus hierarchikus rendje természetes emberi szempontból sokkal kevesebb vonzóerővel hat a hitével bensőleg egybe nem forrt világi emberre, mint ugyanolyan körülmények közt a protestáns egyházaknak teljesen demokratikus, világi kormányzat alatt álló egyházszervezete. Nálunk katolikusoknál az a hangu-

lat meglehetősen ismeretlen, amely egy protestáns vezetőember ajkán egyszer így nyilatkozott meg: „A vallásomra fütyülök, de az egyházamat nem engedem".

Nálunk ezidőszerint még nincs autonómia s ha lesz is, vallásunk elvei szerint természetszerűleg sokkal tompítottabb s enyhébb lesz, mint a protestánsoké; nálunk nem annyira külső kapcsolatok, érdekek, érzelmek keltik fel az „egyházias" érzést, mint inkább egyes-egyedül a hitbeli érvek s a merőben természetfölötti szempontok. Éppen azért, bármennyire üdvözöljük s örömmel várjuk az autonómiát, mely eddig megalázó helyzetünkből kivezet s alapjaink kezelését s iskoláink vezetését ismét Egyházunk kezébe teszi, mi nem annyira az autonómiától várjuk Egyházunk benső megszilárdulását, mint inkább a hitélet, a voltaképpeni vallási élet fejlődését s ezért minden erőnket elsősorban a korszerű lelkipásztorkodás kiépítésére, papságunk szellemi és főleg erkölcsi színvonalának emelésére kell fordítanunk. E tekintetben részletes indítványok tétele nem tartozik már e fejtegetések körébe.

Csak annyit jegyzünk meg összefoglalásképpen, hogy *mennél intenzívebb hit- és egyházi életet* tudunk kifejteni, annál jobban fog érvényesülni külső tevékenységünkben is az őszinte keresztény szellem s annál több erkölcsi haszna lesz belőle a hazának is.

A zsidókérdés.

A nemzet életének keresztény alapra helyezésénél nem mellőzhetjük azt a nem annyira vallási, mint inkább *vallásival kombinált nemzetiségi kérdést,* amely függő kérdéseink között az egyik legbonyolultabb és legsúlyosabb: a zsidókérdést. A zsidóság számban is oly jelentékeny tényező lett az országban s annyira fontos szerepre jutott főleg kereskedelmi és sajtóéletünkben s emellett túlnyomó részét oly mély szakadékok választják el a nemzet keresztény többségétől, hogy helyzetének rendbehozatala a legnehe-

zebb és legkényesebb nemzeti feladatok egyikének tekinthető.

Ha ezt a kérdést nem sikerül egészségesen megoldani, nyilt kérdés és nyilt seb marad, melyből mindkét félre: a zsidókra és nemzsidókra egyaránt mérhetetlen bajok származhatnak.

A zsidókérdést sem az eddig uralmon volt liberalizmus, sem a szociáldemokrácia nem akarta még csak észre sem venni. A zsidóság nálunk és a külföldön egyaránt maga gondoskodik róla, hogy a zsidókérdés lehetőleg ne is kerüljön szőnyegre. Egyrészt mert győzedelmes előhaladásának egyik feltétele az észrevétlenség, másrészt, mert az ő közismert túlérzékenysége nem szívesen visel el fájdalmas kritikákat, amelyek nélkül pedig ezt a kérdést őszintén és tárgyilagosan megbeszélni nem lehet.

Ágoston Péter annak idején époly kegyvesztett lett a zsidók előtt, mikor a zsidókérdést kéretlen nyiltsággal tárgyalni merte, mint *Prohászka* Ottokár; igaz, hogy csak egyideig. Viszont bizonyos, hogy a kesztyűskezű simogatás, a Baltazár Dezső-féle émelyítő hajlongás s a Szász Zoltánok filoszemitizmusa nyilvánvalóan inkább elmérgesíti, mint javítja a helyzetet, amint viszont nincs megoldva a kérdés a bunkós antiszemitizmusnak túlságosan munkaegyszerűsítő programmjával sem.

Nézetünk szerint *a zsidókérdés megoldásának radikálisnak kell lenni,* de ez a radikalizmus nem jelenthet szélsőséget egyik irányban sem. Nem írhatjuk alá a liberalizmusnak és a zsidóemancipáció rövidlátó politikusainak azt a nézetét, hogy a zsidóságot csak fel kell szabadítani, minden további feltétel nélkül mindenben és teljesen egyenrangú honfiakul befogadni s akkor a zsidóság magától fog beolvadni a keresztény társadalomba.

Ennek a naiv hitnek s könnyelmű felületességnek köszönhetjük azt a mérhetetlen társadalmi és nemzeti katasztrófát, amelybe a faji önérzettel telített, a magyarsággal és kereszténységgel semmiféle érdek-

vagy érzelmi közösségben nem élő zsidóság szörnyű elhatalmasodása folytán jutottunk. És ugyanennek köszönheti a zsidóság is azt a mérhetetlen elkeseredést, gyűlöletet és megvetést, amelynek a nem-zsidó társadalom részéről ki van téve s amelyet a zsidóság tisztességesebb és erkölcsi alapot kereső része oly fájdalmasan érez.

A zsidóság, s főleg annak erősen tagadó irányú többsége, bizonyos értelemben állam maradt az államban; a zsidó tőke és a zsidó sajtó imperialisztikus törekvései félreismerhetetlenek s ezek a törekvések szöges ellentétben állnak a nemzeti és keresztény érzésű többség törekvéseivel. Nem minden zsidó volt bolseviki, de azért nem egészen alaptalan az a felfogás, amely szerint már az első forradalom, de főleg *a kommunizmus nem volt egyéb a destruktív zsidóság összeesküvésénél a keresztény és nemzeti Magyarország megsemmisítésére.*

És semmiféle filoszemitizmus el nem vitathatja azt a tényt, hogy mindazoknak a szellemi irányoknak, amelyek a modern társadalmat nálunk és külföldön megbomlasztották, amelyek nyomorba, osztálygyűlöletbe, békétlenségbe s erkölcsi fertőbe kergették a keresztény országokat, főleg a liberalizmusnak és a szociáldemokráciának éppen a leghangosabb *vezérei és szítói csaknem mindenütt,* de főleg minálunk kilencven százalékban *zsidók voltak.* A zsidóság ezzel csakugyan a legfenyegetőbb nemzeti veszedelemmé lett s e veszedelem ellen védekezni oly jog és kötelesség, amelyet nem lehet egyszerűen a felekezeti gyűlölködés jelzőjével megbélyegezni és félretolni.

Másfelől bármily szükséges a zsidókérdés radikális megoldása, ez a megoldás *az antiszemitizmus irányában sem lehet* szélsőséges. Nem akarjuk vitatni, hogy a zsidóság erőszakos félretolásával a nemzet egész kulturális és gazdasági életéből nemzeti életünk hosszú ideig helyrepótolhatatlan hiányokat szenvedne s katasztrofális zökkenéseknek nézne elébe. Még azt sem szükséges hangoztatnunk, hogy a zsidóságnak

értékes, erkölcsi alapon álló részét, hazafiasan érző elemeit magunktól eltaszítani sem keresztény erkölcsi, sem nemzeti szempontból nem indokolt. Elég, ha arra utalunk, hogy egy milliónál több zsidót az országból kitoloncolni mindenesetre fizikai lehetetlenség.

A megoldást tehát középúton kell keresnünk. Igenis arra kell törekednünk, hogy *a zsidóság imperialisztikus törekvéseit* minden téren a leghatározottabban ellenőrizzük és megakadályozzuk. Ugyanakkor azonban törekednünk kell arra is, hogy a zsidóságnak értékesebb, megnevelhető részét keresztény és nemzeti irányban csakugyan megneveljük. Ne a puszta nyelvi, vagy társadalmi asszimiláció legyen a célunk, mert ezzel semmit sem érünk el, legföllebb csak ártunk vele az ügynek.

A zsidók befogadásának s aggodalom nélkül való alkalmazásának legelső feltétele kell, hogy az *erkölcsi* és *hazafias* asszimiláció legyen, az az *erkölcsi átidomulás*, amely a zsidót kivonja a nemzetközileg együttérző, a hazát csak érvényesülési területnek tekintő, destruktív tulajdonságokban gazdag zsidó népközösségből. Ennek az erkölcsi áthasonulásnak kellene tervszerű propagandát csinálni a zsidók között is, törvényhozási és társadalmi úton, az iskolákban, sőt a zsidó felekezeti iskolákban is s *abban a mértékben volna csak szabad zsidókat a nyilvános életben, főleg a katedrán, az irodalomban és a sajtó terén érvényesüléshez juttatnunk*, amely mértékben jeleit adják annak, hogy a nemzeti szolidaritásérzetet, a magyar nép őszinte szeretetét, a keresztény morál elveit magukba szívták s a speciálisan talmudi, nem kívánatos hajlandóságokat, különösen a társadalmi és üzleti megbízhatatlanságot s a közjó hátrányára érvényesülő faji összetartást önmagukban legyőzték.

Igen fontos szerepe lesz e téren az *Egyháznak* is, minthogy a megnevelésnek elsősorban lelkinek és erkölcsinek kell lenni s ezen a téren semmiféle erőtényező nem versenyezhet az Egyházzal. Itt igenis a megkeresztelkedés és vallási átalakulás az első

lépés. De természetes, hogy az Egyház szerepe *nem merülhet ki a puszta megkeresztelésben*, mert hiszen nagyon sok zsidó a megkeresztelés után épp olyan rossz zsidó marad, vagy még rosszabb zsidó lesz, mint azelőtt volt.

Jelentős feladat hárul azonban *magára a zsidóságra* is és főleg annak értelmileg és erkölcsileg vezető képviselőire, akiknek mindenekelőtt be kell látniok, hogy a zsidókérdés megoldására más út nincs, mint ez s akiknek a maguk részéről is elő kell mozdítaniok a látszólagos asszimilációval be nem érő s erkölcsi áthasonulást sürgető törekvést.

A zsidóságnak ezek a vezető egyéniségei *ne okolják örökké a keresztény társadalom türelmetlenségét.* Ne panaszolják föl, hogy a keresztények nem tesznek különbséget jó és rossz, erkölcsös és erkölcstelen, hazafias és destruktív zsidók között s minden zsidóra bizalmatlanul tekintenek, ha bármennyire adja is a kereszténytyt. Mert be kell látniok, hogy *a keresztény társadalom annyiszor s oly véresen csalódott a zsidóságban* s a zsidók alkalmazkodási készsége annyiszor bizonyult merőben külszínesnek, nemzeti és hazafias szólamaik mögül annyiszor ütközött ki a nem-kívánatos zsidó hajlamosságok atavizmusa, hogy a keresztény társadalom bizalmatlansága velük szemben a legtöbb esetben csakugyan nagyon is indokolt.

Ezzel szemben győzzék meg saját társadalmukat, hogy a zsidóság csak úgy fogja elérhetni az őszinte és teljes befogadtatást, ha minden körülmények között maradandóan, őszintén s önzetlenül törekszik nemzeti és erkölcsös alapra helyezkedni. Győzzék meg társadalmukat arról, hogy addig *nem lehet szó a zsidókérdés békés elintézéséről, amíg a zsidók mindenütt ott vannak a legelső sorban, ahol bomlasztásról, felforgatásról, erkölcstelenségről, tisztességtelenségről, hatalmi törtetésről, a keresztény nép gazdasági s erkölcsi megkárosításáról van szó.* Szüntessék meg ők maguk a zsidóság prepotenciára törekvését sajtó, irodalom, színház, kereskedelem, bankvilág stb. terén. Küzdje-

nek ők is teljes erkölcsi hevülettel minden zsidó erkölcstelenség, önzés és kufárszellem ellen; szakítsanak meg minden kapcsolatot az arany- és a vörös internacionáléval: azaz cáfolják meg, *de tettekkel*, azt a mondást, hogy „a legmagyarabb zsidó szívéhez is közelebb áll a nem-magyar zsidó, mint a nem-zsidó magyar" s akkor a magyar nemzet sem fog elzárkózni előlük.

Legyenek hazafiak még akkor is, ha hazafiságukat egyelőre kétségbe vonják; hiszen az igazi hazafi akkor is szereti hazáját, ha ezt nem hiszik el neki, s ne várjanak állítólagos, vagy akár igazi hazafias érzelmeikért azonnal honoráriumot, vagy akár csak honorálást is. Ne álljanak elő örökké magyarázatokkal, *ne tartsák elénk minden „hazafias" cselekedetükért a markukat!* Ne csodálják, ha az erkölcsi áthasonulás lassabban megy, mint képzelik s ennek nyomában az erkölcsi befogadtatást is lassabban sikerül elérniök, mint szeretnék. Ne féljenek: az igazi érdem és őszinte hazafiság előbb-utóbb megtermi gyümölcsét, s ha majd mi magunk — impresszáriók nélkül — rájövünk, hogy a zsidóság hazafias része a nemzet szempontjából igazi érték, semmivel sem fogunk rosszabb szemmel nézni rájuk, mint pl. hazafias németjeinkre, vagy más nemzetiségiekre néztünk.

A becsületes, hazafias zsidóságnak velünk együtt kell törekednie a zsidókérdés megoldásának következő eszközeire:

1. Mindenekelőtt a *falvakat kell megtisztítani* a zsidó alkoholárustól és vegyeskereskedőtől, megvonva tőlük a trafikjogot és italmérési engedélyt, helyükbe az egész vonalon *szövetkezeteket* (fogyasztási, hitel-, mezőgazdasági, terményértékesítő szövetkezeteket) állítva. *A falu lehetőleg ne is lásson zsidót;* ez volna a legjobb.

2. A tisztességtelen kereskedelmet és ipart, sajtót és irodalmat *oly kérlelhetetlen, drákói szigorral kell üldözni,* hogy a tisztességtelen zsidónak ne legyen kedve többé ebben az országban megmaradni.

Ha e két feltétel teljesül, a zsidó vagy meghúzza magát és megjavul, vagy el fog szivárogni innét. De e tisztogató munka sikerének előfeltétele, hogy *olyan emberek vegyék kezükbe az ügyek intézését, akik sem meg nem vesztegethetők,* sem a kétes értékű zsidóktól nem függnek, sem a maguk fején vajat nem éreznek.

3. A keresztény ifjúságot *versenyképessé kell nevelni* s az örökértékű klasszikus művelődés mellett az élet reális küzdelmeire is felvértezni. S mivel a neveltetés kérdése elsősorban vagyoni kérdés: az elszegényedett keresztény osztályok ifjúságának magasabb kiképzését (nyelvek tanulása, kereskedelmi ismeretek stb.) állami eszközökkel is elő kell mozdítani.

4. Bármily türelmesek és engedékenyek legyünk a zsidósággal szemben egyéb téreken: oda, ahonnan szellemi életünk irányítása, egész népünk erkölcsi befolyásolása kiindul: a *sajtó* berkeibe csak a legszigorúbb szelekció mellett s a legszűkebb keretek közt volna szabad zsidókat beengednünk. A zsidó *felekezeti* sajtó terén ám érvényesüljön szabadon a zsidó író, vagy pedig éljen, dolgozzék, boldoguljon, akár gazdagodjék bármely pályán az a zsidó, akinek gondolat- és érzelemvilága s főleg erkölcsisége oly teljesen elüt a mienkétől. De azt nem engedhetjük meg neki, hogy a modern élet legnagyobb s legjelentékenyebb katedrájára üljön s a sajtó révén *tízezrek gondolkodását* állandóan kereszténytelenes irányba terelje s *megrontsa.*

A zsidó psziché sehol oly széles körben nem szokta kifejteni bomlasztó, erjesztő hatását, mint a sajtó terén. S hogy az ujságírásban s ujságkiadásban mester, ez — ha igaz is — nemcsak nem szól ez indítvány ellen, de sőt mellette. A zsidó sajtót méltán okoljuk legelsősorban azért a mérhetetlen romlásért, mely bennünket ért. Ez a sajtó nevelt liberalizmusra, elvtelenségre, kereszténytelenségre, ez okozta és növelte Európaszerte a háborús őrületet, majd pedig korai

defetizmusával ránk hozta a vesztett háború irtózatos nyomorát. Ez tapsolt a forradalomnak, ez tette szalónképessé a marxizmussal szédelgő karbonárikat. Ez magasztalt fel minden dekadens irányzatot; ez mérgezte meg ifjúságunk s népünk erkölcsét; ez feledtette velünk dilettáns, szenzációéhes ujsághajszolásával a legkomolyabb nemzeti és szociális feladatokat. Ez uszított bennünket állandóan új meg új jelszavakkal hamis és téves célpontok felé, ez keserítette el közöttünk a személyi, osztály- és pártellentéteket, ez gúnyolt ki s tett soká lehetetlenné minden komoly keresztény akciót s nemzeti ébredést; szóval ez ütötte a taktust a mi szörnyű haláltáncunk mellé. A bolsevizmus megdőlte óta kissé megriadtan s megszeppenten adja ez a sajtó a szépet, de máris mindenben a keresztény és nemzeti fellendülés megbontásán, a keresztény megszilárdulás megakasztásán dolgozik.

Ezen a téren nézetünk szerint radikálisan kellene eljárni; a sajtószabadságnak helyesen értelmezett elvén sem kellene csorbát ütnünk s mégis módját ejthetnők annak, hogy nemzeti és erkölcsi szempontból nem kifogástalan emberek legalább mint hivatásos ujságírók vagy lapkiadók ne szerepelhessenek. *Keresztény országot zsidó erkölcsű sajtó nem irányíthat!* Meg vagyunk győződve róla, hogy egész társadalmi és közéletünk azonnal megjavul, ha mindenekelőtt a sajtót, ezt a legfőbb modern közéleti irányítót legalább a megbízhatatlan zsidó elemektől megtisztítjuk.

Ha ezt és az ehhez hasonló gyökeres intézkedéseket rendesen még csak komoly megfontolás tárgyává sem merjük tenni, ismét csak abból ered, hogy a zsidóság rászoktatott bennünket sajtójával arra, hogy benne kiváltságos fajt, az ő érdekeiben szent és sérthetetlen közérdekeket lássunk s inkább a magunk tönkretételébe nyugodjunk bele, semhogy a zsidókat esetleg kellemetlenül érintő reformtervekkel foglalkozzunk.

V.

Tanulságok és okulások.

„Szánd meg Isten a magyart,
Kit vészek hányának;
Nyujts feléje védő kart
Tengerén kínjának!" *Himnusz.*

Saját kárán okul a magyar, tartja közmondásunk, s hozzátehetjük a jámbor óhajt: bár legalább *okulna* is mindig, valahányszor nagy károk érik!

A háború, a legyőzetés, a forradalmak, a kommunista rémuralom, az idegen megszállás, nemzetünk területének nagy részben való elvesztése, a rettenetes nyomor és drágaság, a kevés reménnyel kecsegtető jövő: mindez nem volt egészen hiába, ha legalább okulunk a szörnyű összeomlásból, ha legalább levonjuk az országpusztulás megrázó, komoly tanulságait. Sajnos, ma még ennyire sem tartunk mindnyájan!

Sok szempontból szerencse még, hogy jött a bolsevizmus. Valóságos Isten áldása, hogy ez a csaknem halálos halántékonütés ért minket. Máskülönben valószínűleg tovább rothadtunk volna a penészben, siklottunk volna tovább lefelé a lejtőn, elaludtunk volna észrevétlenül, mint a fáradt vándor a fagyos éjben, mikor leülve, gondtalanul szendereg bele a halálba. Kellett ez a lecke. S jó, hogy belső ellenségeink, akik évtized óta dróton ráncigáltak minket minden jeleseinkkel egyetemben, ez egyszer kizökkentek megszokott óvatosságukból s egyszerre, darabban akartak elnyelni minket. Hogy az eddigi ügyes alattomoskodás helyett nyílt utcán, taglóval próbálták lebunkózni mindazt, ami ebben az országban magyar és keresztény. Ezekre a taglóütésekre véresen terültünk ugyan el a porban, de mikor magunkhoz ocsudtunk, legalább megjött a kijózanulás és felébredt bennünk, legalább sokban közülünk a konok élniakarással együtt a ráeszmélés arra is, hogy saját mulasztásaink hozták ránk ezt az ítéletnapi összeomlást.

Magyarországon ma háromféle emberek laknak. Laknak itt először is *cinikus gonosztevők,* jósvádájú szélhámosok s nemzetközi iparlovagok — zsidók és névleges keresztények —, akiknek ez a haza semmi, csak portyázóterület, akiknek a mi ezeréves multunk, a mi hitünk, a mi kereszténységünk, a mi morálunk, a mi családi szentélyeink, a mi ifjúságunk erkölcse, a mi nőink méltósága, a mi tradícióink: mind merő babona és ostobaság, akiknek az üzlet és az élet borgőzös hejehujája minden. Ezek akartak felülkerekedni a bolsevizmus révén, ezek írták ujságjaink nagy részét, ezek fűztek karikát a munkásság nagy részének orrába.

Laknak itt másodszor *gerinctelen puhányok,* kábult holdkórosok, minden sallangos frázist gyermekesen utánalocsogók, hathályogos szemű felnőtt óvodások, a liberalizmus minden szólamától átitatott s megpuhított napraforgók, minden szellőtől nyakukat behúzók, minden zizzenésnél jobbra, balra, előre és hátra pislogatók, öt percnél messzebb nem gondolkozók, egy tál lencséért mindent odaadók. Ezek vitték eddig a nagy szót a közigazgatásban és politikában, kultúrában és társadalmi életben s ma sem látják be, hogy a közélet irányításától távol kellene maradniok. *Nem ők csinálták a bolsevizmust, de az ő bűnük, hogy Magyarországon bolsevizmus lehetett.* Az ő bűnük, hogy a szélhámosok és aknavetők szervezett hada évtizedek óta oly pompásan elhelyezkedhetett s oly fesztelen nyugalommal fúrhatta alá nemzeti létünk alaposzlopait.

És laknak itt végül — hála Isten, mégsem oly kevesen, mint hittük volna — *szorongószívű bús magyarok,* akiknek lelkében az elnémíttatás és megnemértettség hamuja alatt keserű daccal izzott a keresztény hit és a nemzeti élniakarás parazsa, a honfiúi bánattól élesztett meggyőződés tüze, hogy ezt az országot megmenteni csak úgy lehet, ha visszavezetjük a keresztény krédó felséges idealizmusához s a

keresztény erkölcsön kikristályosodott nemzeti öntudathoz.

A leálcázott szélhámosok részben hurokra kerültek, részben sunyi mentegetődzésekkel igyekeznek menteni bőrükből a menthetőt. A puhányok és elvtelenek örökúj igénybejelentéseikkel, semmitsemtanultságukkal, régi frazeológiájuk rongyainak szellőztetésével, keresztény kokárdák és nemzeti darutollak hirtelen kitüzdelésével tolongnak a váratlanul másoldalt felkelő nap felé, mintha semmi sem történt volna s mintha abban, ami történt, nem volnának ők is jórészt ludasok.

A keresztény magyarság meggyőződése s nemcsak tegnapelőtt óta felébredt képviselői bús nekikeseredésük régi hevével, de a tovább tűrni nem tudás diadalmas elszántságával bontják ki a zászlót: *most már nem alkusznak,* most már nem bíznak senkiben, most már nem engedik elnémíttatni hangjukat, most már követelik, hogy ebben az országban ezentúl a keresztény nemzeti eszméé s a szociális alkotásé legyen a vezényszó. És a felocsudott ország üdvrivalgva, kalapot lengetve, kendőt lobogtatva, szívét megtárva csatlakozik hozzájuk.

A keresztény magyaroknak ez a serege soká hallgatott és tűrt, most beszélni és mindenekelőtt cselekedni óhajt. *Nem bosszúállás a célja, hanem tisztogatás és őrtállás.* És ezen túl és mindenekelőtt építés. Ennek a seregnek programmja van: messzetekintő, multakon okuló, jelenben élő, mindent felölelő. Ez a programm három gondolat körül forog: kultúra, erkölcs és szociális egyensúly.

Kultúrát akarunk. Nem nyugatról lopott perverzitásokat és nem az „én magyar nemes vagyok" pipázó tudatlanságát. Akarjuk, hogy ez a mi nagyszerű népünk komoly versenyre kelhessen bármely nyugati ország népével az elméleti és gyakorlati tudás bármely terén. Akarjuk, hogy úgy kiművelődjék, hogy ne csak olvasni és írni tudjon s a vörös plakátokat ki tudja betűzni, mert ez még analfabetizmus, hanem

hogy keresztül is tudjon látni az eddigi sajtónak tudatlanságra építő hazugságain, hogy ne lehessen többé félrevezetni, ne lehessen többé a saját java, hite, hazája, boldogulása ellen izgatni.

Akarjuk, hogy a legnagyobbszerű tudomány és legcsodálatosabb művészet: a keresztény hit és élet grandiózus kultúrája legyen az a dóm, amelynek égbetörő ívei alatt mint biztos védvárban fejlődjék a magyar nemzeti géniusz, alkosson és hasson, mint ahogy a nagy nyugati nemzetek minden igazán remekalkotása a keresztény kultúrának talaján épült.

Másodszor *erkölcsöt akarunk*. A társadalomnak élete nem a fegyverek kérdésén, nem is csak kizárólag a gyomor kérdésén fordul meg. A marxizmusnak legnagyobb szemfényvesztése, első tévedése, hogy a gazdasági létharcot akarja az élet egyetlen végső rúgójaként feltüntetni.

Nincs igaza. Az életet nemcsak gazdasági érdekek, hanem *elsősorban eszmék* irányítják. Eszmék és erkölcsök törtek utat sokszor gazdasági érdekek ellenére is a világtörténelem legnagyobb fordulataiban s ami jó, szép és nemes ezen a világon van, jóformán mind a keresztény erkölcs szülötte.

Olyan felvilágosodottságból nem kérünk, amely az ifjúság megmételyezésén kezdi s a nemzet legjobb erőinek megmérgezésével, a néplélek megfertőzésével végzi. Aki koncért, pozícióért, tapsért bármely percben hajlandó erőszakot tenni keresztény és nemzeti lelkiismeretén, aki a közélet bármely pontján önérdekből vagy pártérdekből hajlandó árubabocsátani az eszmét, a nép és a haza érdekeit, annak pusztulnia kell innen, azt ki kell vetnünk magunk közül, ha száz igazolóbizottság menti is fel. Bankok is kellenek, ipar is kell, kereskedelem is kell, vasút is kell, gyár is kell, kórház is kell, de iskola is kell és templom is kell; ez nem egyházi érdek, de nemzeti, kulturális érdek. Erkölcsi érdek, tehát közérdek.

És harmadszor *szociális egyensúlyt akarunk*. A magyar közélet legnagyobb mulasztása, a magyar

politika legnagyobb szégyenfoltja az volt, hogy örökké pártok, egyének és jelszavak forogtak az előtérben, nem pedig azok a szociális szempontok, amelyek minden egészséges államéletnek gerincét kell, hogy tegyék. Bálványok körül táncoltunk, amikor ablakunk alatt nőttön-nőtt az ár s az emberi sorsból kitagadottak százezrei hiába dörömböltek meghallgattatásért.

Belenyugodtunk abba s megengedtük, hogy a század legégetőbb kérdései párttőkeként hulljanak azok kezébe, akik a szociális kérdéseket bezzeg nem a közérdek s a társadalmi egyensúly szempontjai szerint kívánják „megoldani". Ezen a téren kell erejét megmutatnia mindenekelőtt a keresztény nemzeti ébredésnek. Hiszen a keresztény erkölcs és a nemzeti eszme a társadalmi egyensúly megteremtésének, a minden becsületes dolgozó ember boldogulásának legjobb alapja s egyben sürgető követelője.

Itt most csak olyanok vállalkoznak vezérszerepre, akikben van szociális tudás és koncepció s elfogulatlan együttérzés a szenvedőkkel, nélkülözőkkel, a munkás-zubbonyos és hivatalnok-kabátos megnyomorítottakkal. Ma nem fringiás, atillás és vitézkötéses, nem szavaló és tósztozó, hanem *szociális törekvésű hazafiságra* van szükség.

Népfelvilágosítás.

Ha már most e programm alapján az újjáépítő munkát meg akarjuk kezdeni, elengedhetetlen s legelső teendőnknek a tömegek felvilágosítását, a mentalitások megnevelését kell tekintenünk. A közfelfogás évtizedek óta félre van vezetve s tanácstalan; azért a közönséget és a népet mindenekelőtt *fel kell világosítanunk,* neki a nagy feladatokat, melyeket meg kell oldanunk s a nagy irányelveket, melyek szerint dolgoznunk kell, meggyőző erővel kell bemutatnunk. A jövő irányításában *a nép maga mint törvényhozó az eddiginél sokkal jelentékenyebb szerepet fog*

játszani. A nép született vezéreinek, hivatott prófétáinak tehát utat kell mutatniok neki a helyes irány felé.

A népfelvilágosítást — hasonlóan a forradalmi kormányok úgynevezett propagandabizottságaihoz — a rekonstrukció vezetőinek erős kézzel s tervszerűen kell művelniök; sajtó, röpiratok, népgyűlések, előadások, kurzusok révén először ki kell ábrándítanunk népünket a szociáldemokrata és kommunista, általában a felforgató ideológia képtelenségeiből, azután ki kell fejtenünk előtte az egészséges szociális és nemzeti reformpolitika elveit. Oda kell jutnunk, hogy egyszerű népünk is megértse egyrészt a liberális-plutokratikus rendszernek, másrészt a marxizmus- és kommunizmusnak hátrányait, bűneit, tarthatatlanságát; hogy belássa, miért van szükség társadalmi szolidarizmusra, erkölcsi erőkre, ideálok kultuszára s mindenekelőtt kereszténységre s ezek szellemében önfegyelmezésre, komolyabb művelődésre s önzetlen, szerves alkotó munkára.

Annak az új társadalmi ideológiának, annak az új rendszernek, melyet egyrészt a régi slendrián s a liberális plutokrácia uralma, másrészt a kommunista őrjöngés, terror és országrombolás helyébe állítunk, ugyanolyan meggyőződéses, hogy ne mondjuk: fanatikus apostolokat és agitátorokat kell teremtenie s az ország minden részébe kiküldenie, mint aminőkkel a destrukció vette körül intézményeit.

Ennek az új törekvésnek: az egészséges, erős szociális egyensúlyt megteremteni akarásnak hovahamar épúgy át kell járnia társadalmunk minden rétegét, mint ahogy a nemzeti és hazafiúi eszme volt — jobb időkben — mindnyájunk közös tulajdona s összekötő kapcsa, a török és az osztrák elnyomás idején a nemzet elpusztíthatatlanságának kovásza, vagy ahogy eddig a szociáldemokrata frazeológia eszméi járták át a munkásság nagy részét. Csakhogy amint a szocializmus nem vette birtokba a munkásság lelkét máskép, mint *lankadatlan propagátori* és *agitátori munkával,* úgy a mi rekonstruktív ideológiánk kifejtésében, meg-

értetésében sem lesz szabad munkát és fáradságot kímélnünk.

Amint a felforgatás uralomra jutván, a saját szolgálatába kényszerítette az iskola minden típusát, a népiskolától fel az egyetemekig, úgy nekünk is különös gondot kell szánnunk egyrészt a hitvallásos-erkölcsi nevelésre, másrészt a szociális népnevelés munkájára a különböző iskolákban: az elemitől fel az egyetemig. A társadalomtudomány alapelveiről, a társadalmi reformmunka célpontjairól s legfőbb törvényeiről már az elemi népiskolákban kell beszélnünk, annál inkább pedig külön erre vonatkozó tantárgyat kell beállítanunk a középiskolák legfelsőbb osztályaiba, ha csak heti egy órában is. Az egyetemeken pedig valamennyi fakultás hallgatóit legalább egy féléven át hasonló tárgyú szociológiai „bevezetés" hallgatására kellene kötelezünk, minden szakon kötelező vizsgálattal. A tanító- és tanárképzőintézetekben e tárgykör alapos ismeretét a képesítés lényeges feltételévé kell tennünk.

Csak ha a *haza valamennyi polgára okosan s egységesen fog gondolkozni a nemzeti élet legfőbb céljairól*, a társadalmi viszonylatok egyensúlyi törvényeiről, a korunkat leginkább mozgató eszmékről és uralkodó társadalmi irányokról, remélhetjük, hogy a nemzet fiai úgy is mint magánemberek, úgy is mint törvényhozók meg fognak tudni felelni a nagy feladatoknak, melyeknek megoldásában mindnyájára jelentős szerep vár s amelyek egységes megoldása nélkül társadalmi béke s egyensúly sohasem lesz köztünk, amelyek nélkül a demokratikus önkormányzat anarchiára, nemzeti öngyilkosságra, a demagógia egyeduralmára vezet.

Éppen ez volt népfelvilágosításunk s népnevelésünk eddigi rendszerének legfőbb hibája, hogy mindenféle másra vonatkozott, csak azokra a kérdésekre nem, amelyeken pedig egész jelenkori életünk legnagyobb s legsarkalatosabb mozgalmai megfordulnak. A sajtó és az iskola mindenfélével foglalkoztatta kis és

nagy tanítványait: történelemmel és irodalommal, fizikával és technikával.

De hol volt iskoláinkban, talán a hittant kivéve, csak nyoma is a legelemibb *szociális kiképzésnek*, a minden fölött uralkodó társadalmi rendszerek kritikájának, a szociális etika s a kereszténység társadalomalkotó ereje hangsúlyozásának? S hol volt a sajtóban, a felnőttek e nagy nevelőjében, csak nyoma is az állandó törekvésnek, hogy a napi események, politikai pártküzdelmek és botrányok regisztrálása mellett mindenekelőtt hatalmas szociális gondolatok, kulturális javak, erkölcsi elvek és társadalmi reformtörekvések felé tereljék a figyelmet és közérdeklődést?

Népfelvilágosító reformmunkánknak különös figyelemmel kell lennie az úgynevezett *alsóbb osztályok*, főleg a munkásosztály igényeire s kulturális elmaradottságára, melyet a szociáldemokrácia oly ügyesen tudott céljai érdekében kizsákmányolni.

Az állam, ha élni akar, nem tűrheti meg továbbra is, hogy a csekélyebb értelmi képzettségű osztályok tudatlanságát lelkiismeretlen spekulánsok a munkásság nagyarányú félrevezetésére kihasználják. Nem tűrheti meg egyáltalán, hogy oly fontos kérdésekben, melyekből a nemzet fennmaradása, az egész nemzeti társadalom egyensúlya s boldogulása függ, a vezetés, az irányítás, a népfelvilágosítás joga a legmegbízhatatlanabb, legfelelőtlenebb kezekben maradjon. Az állam (mindenütt a világon) féltékenyen őrködik a közoktatásügy s az iskolák felett; aggodalmas gyámkodással őrzi ellen az állam és társadalom szempontjából legkevésbbé veszedelmes hitvallásos iskolákat és tanerőket. A legvitálisabb népoktatás eszközeit pedig: a szociális irányítást és nevelést ráhagyja jöttment felforgatók táborára. Az írás-olvasás, a számtan és torna tanítását szellemi és erkölcsi kvalifikációkhoz köti; ellenben a sokkal jelentősebb s esetleg sokkal veszedelmesebb szociális kitanítást és irányítást ráhagyja ismeretlen, kvalifikálatlan, semmiféle biztosítékot nem nyujtó ujságírókra és népvezérekre.

Az ifjú honpolgár végigfuthatja az állam összes iskoláit anélkül, hogy a kor legfőbb s legbonyolultabb mozgató eszméire nézve komoly eligazodást és tájékozódást szerezhetett volna. A munkásifjúságot az állam megtanítja olvasni s ezzel szárnyra ereszti. Ez a tudás pedig éppen csak arra elég, hogy az ifjú munkás ezentúl el tudja olvasni a Népszavát s a Conti-utca füzeteit; az állami közoktatás nem vértezi fel a tömegfélrevezetés szervezett demagógiájával szemben; ellenkezőleg: felkészíti rá, hogy annak minél előbb áldozatául essék. Nem ész nélkül való, öngyilkos „népoktatás"-e ez?

Elengedhetetlen követelmény továbbá az is, hogy a népfelvilágosítás összes eszközei és tényezői, ezek között első helyen a *sajtó*, az államfenntartó fórumok részéről nagyobb figyelemben, sőt ellenőrzésben részesíttessenek. Bármennyire szokatlannak lássék ez, szükségesnek s természetesnek fogjuk találni, mihelyt e tényezők roppant társadalmi s nemzeti jelentőségét meggondoljuk s pl. az iskolák hatásával összehasonlítjuk. Ha az iskolát ellenőrzi az állam, miért nem őrzi ellen az iskolánál hatásban sokkal jelentősebb s elfajulásaiban sokkal végzetesebb többi népoktató s népirányító tényezőket? Ha az iskolák ellenőrzése nem szünteti meg az oktatás szabadságát, miért és mennyiben szüntetné meg a sajtó s hasonló népirányító eszközök fokozottabb szemmeltartása és ellenőrzése a gondolat szabadságát? Elvégre a korlátlan szabadság maga nem lehet cél; ezzel a rövidlátó filozófiával végezhettünk volna már.

Nem cenzúrát és szabadságelfojtó gyámkodást értünk ezalatt, hanem igenis: szemmeltartást, a nyilvánvaló néprontás, félrevezetés és rosszakaratú izgatás megakadályozását s általában a népművelő és népirányító munkának valamelyes szellemi és erkölcsi kvalifikációhoz kötését.

Elsősorban a hivatásos ujságírást kellene ilyen kettős kvalifikációhoz kötni. A „tehetségek szabad versenyének" némi korlátozása százszor kisebb kul-

turális baj és veszély lesz, mint az, hogy ma minden tudatlan szószátyár, minden felelőtlen sehonnai, hacsak svádája van és jól tud játszani a közönség tudatlanságának, hiszékenységének, szenvedélyeinek húrjain, bármely pillanatban százezrek szellemi irányítója, tanítója, prófétája lehet s oly elveket hirdethet nyiltan vagy burkoltan, amelyek egyenesen az államélet alappilléreit kezdik ki, gyűlöletet, felforgatási vágyakat, forradalmi hajlamokat lobbanthat ki s büntetlenül öntheti le a társadalom legértékesebb eszméit, intézményeit, embereit a gúny, szitok és rágalom szennyvizével.

Szegényebb lenne-e ma kultúránk, ha a budapesti és vidéki izgató- és szennylapok évtizedeken át nem nevelhették volna korlátolttá, barbárrá, szinte állativá a mi félművelt vagy egészen műveletlen népünk nagy tömegeit? Éredeke-e az államnak, a kultúrának, a tisztességes embereknek az *ilyenfajta* sajtószabadság további fenntartása, a sajtó elvtelen szegénylegényeinek további akadálytalan garázdálkodása? Nem vagyunk-e amúgyis eléggé ázsiaiak, hogy még azt a kevés kultúrát is leronthassák szentségtörő űzérkezek, amit Egyház és állam évezredes munkája nevelt népünkbe?

A forradalomelőtti Magyarországnak is voltak törvényei az államellenes eszmék terjesztői, a vallásellenes izgatók, a közerkölcsiség aláásói ellen; voltak törvényeink s rendelkezéseink a sajtóval, színházzal, mozival visszaélők megfékezésére. Ezek a törvények nem bizonyultak elégségeseknek, s ami fő, még e hiányos törvényeket sem tudtuk komolyan végrehajtani. A szabadkőművesség és szociáldemokrácia legbrutálisabb vallásellenes izgatásai, paphajszái, forradalmi nógatásai, az úgynevezett élclapok legkiáltóbb erkölcssértései is elkerülték az ügyész figyelmét, vagy ha nem kerülték el, az esküdtszéknek gyakran faji motívumokon múló túlzott „humanitása" csaknem minden esetben felmentvényt s ezzel újabb biztatást adott az izgatás és demoralizálás szegénylegényeinek.

Aki a zsidóság viselkedését tette szóvá, szinte az volt az egyetlen, aki sajtóvétségért vád alá kerülhetett; a kereszténység tanai, szertartásai, képviselői, morálja, az állam s egyes osztályai ellen írhatott mindenki, amit, amikor s amilyen hangnemben akart. Az elfogulatlansághoz tartozott, hogy ezeket az inzultusokat a keresztény ügyész és bíró, de még a keresztény közönség is, ne vegyék észre; a nemkeresztény tábornak pedig bajosan is lehet zokon venni, hogy nem sietett ellenük tiltakozni.

A jövőben ezeket s a még okvetlenül hozandó megszorító s fenyítő rendezéseket a legkomolyabban kell a gyakorlatban is végrehajtanunk; a törvénynek nemcsak betűjét és kijátszható paragrafusait, de szellemét is szem előtt tartanunk: nem egy osztály vagy vallás védelmére csupán, hanem a társadalom nemesebb iránya, erkölcsi kultúrája, békéje s egyensúlya szempontjából. A bűnnek és kulturátlanságnak, az esztelenségnek és gonoszságnak nem lehet igénye a „szabadságra". A kalózok soká bevált taktikája: a több szabadságért való ordítás és a „reakció" rémének falrafestése nem adhat többé salvus conductust a gonoszság és eszementség szabadcsapatainak.

A népfelvilágosítás és népnevelés e munkájára annál inkább szükség van, mert népünk általános műveltsége az átlagos európai színvonalnak jelentékenyen alatta áll s mert főleg a városokban s nevezetesen a szocialista népnevelés és sajtó hatása alatt a lakosság erkölcsi és társadalmi műveltsége ijesztően mélyreszállt. *A munkásság s a fiatalság nagy részének körében még ma is az a Kunfi-féle morál járja,* mely nem ismer tiszteletet semmi iránt, ami magasztos, szent és nemes, amely *szégyenletesnek tartja a szerénységet,* amely a követelődzésben, a felületes lebírálásban és látatlanul leszólásban virtust lát; amely *durva kiszólásokkal, útszéli káromkodások* és betyárkodásokkal rútítja el utcáinkat, szórakozóhelyeinket, vasutainkat, villamosainkat.

Hasonlítsuk össze egy szocialista kultúrától érin-

tetlen falusi béres tisztességtudását, hűségét, őszinteségét, ragaszkodását, elégedettségét — egy amerikázó, mást becsapni vágyó, durvabeszédű, ideátlan szocialista munkás modorával és erkölcseivel s azonnal látni fogjuk, mily szörnyű kulturális, etikai és pedagógiai tatárjárást jelentett népünkre nézve a szociáldemokrata és liberális agitáció. Mily *mélyre süllyedtek igazi műveltség dolgában azok, akiket ez a métely elért s akik mégis azóta tartják magukat műveltnek, amióta a műveletlenség lejtőjére léptek.*

A népnevelés és népművelés munkája, amelyre szükség van, nem lehet pusztán elméleti, ismeretközvetítő, hanem *lelki* és *erkölcsi kiművelésre* is törekednie kell. A puszta tudás még nem műveltség; ellenkezőleg, a tudás romlott jellemmel párosulva kettős veszedelem. Az utóbbi évtizedek vétkes érzéktelenségei s mulasztásai után e téren gyökeres jobbulásnak van helye s szüksége: be kell látnunk végre, hogy nem az analfabéták számának csökkentése egyedül, hanem a nép erkölcsi kvalitásainak s lelki erejének növelése teszi a nemzetet naggyá, egészségessé, ellenállóképessé s boldoggá. A morált ismét az őt megillető polcra kell helyeznünk. Be kell láttatnunk a néppel, hogy a keresztény morál nem terhes nyűg csupán, de a társadalom békéjének s boldogulásának feltétele.

A falu népe.

Nemzetmentő munkánknak különös figyelemben kell részesítenie a falu népét, mint amely az országnak ma is legnagyobb számú s népi és erkölcsi erőkben nagyrészt még romlatlan rétege s nemzeti megújulásunknak kiapadhatatlannak tartott ősforrása. E figyelemre annál is inkább szükség van, mert nem zárkózhatunk el ama veszedelem meglátása elől, hogy az a liberalizmus és az a szociáldemokrácia, amely eddig meglehetősen a városok különlegessége volt, hovatovább a *falura is kiterjeszti* romboló uralmát.

A forradalmak előtt sokan lehetetlennek tartották

a parasztszocializmust; sajnos, ma már nemcsak lehetetlen az, de szinte meg is van. A nemzetközi, forradalmi, osztályharcalapon álló szociáldemokrácia, sajnos, már a faluba is megtartotta bevonulását. A bolsevizmus képtelen őrületei ugyan látszólag kijózanították a falu népét, úgy, hogy az ma még a „keresztényszocialista" összetételben is irtózik a „szocialista" szótól; de ne áltassuk magunkat, ha a név nem kell is neki, a lényeg: az osztálygőg és osztályharc szelleme, a más tulajdonának tiszteletben nem tartása, a forradalmi készség és mértéknélküli követelődzés megvan már a falu lelkében is s a hamu alatt égő parázs alkalmas pillanatban hirtelen lángra lobbanhat.

Éppen ezért szükséges egyrészt, hogy a szükséges és kívánatos *szociális reformmunkát* a falun ezúttal magunk vegyük kezünkbe s ne várjunk itt is, mint az ipari, városi munkásságnál, míg elkésünk; másrészt, hogy falusi népünket kellő időben *felvilágosítsuk s erkölcsileg megneveljük,* hogy ne a romboló marxizmus eszméinek irányában keresse boldogulásának utait.

A magyar földműves lelkében megbecsülhetetlen kincsek s ősi jótulajdonságok rejtőznek, de ott rejtőzik ezek mellett az *önzés* szelleme is, az anyagi *meggazdagodás* utáni féktelen vágy s a hagyományos *úrgyűlölet.* Ha nem vigyázunk, ha pártszempontokból, mandátumhajhászásból ezeket a lappangó szenvedélyeket talán magunk is fűtjük, ha mindig csak jogokat és sohasem kötelességeket emlegetünk neki, ha földés pénzéhségét esztelenül csiklandozzuk, nagyon könnyen meglehet, hogy ezzel csak a destrukció apostolainak készítjük elő a talajt.

A *földbirtokreformot* meg kell csinálni, ez semmi esetre sem árt, hanem használ; de amíg meg nem csináljuk s róla csak beszélünk: baj s a legveszedelmesebb játékok egyike, mert a parasztban azt az illúziót kelti, hogy a „földosztástól" szinte munka- és rizikónélküli hirtelen meggazdagodást remélhet. Pedig olyan földbirtokreformot a legelmésebb szociálreformer sem

hozhat, amely az osztályharc szenvedélyeit, a demagóg szólamokkal felcsigázott várakozásokat egyszersmindenkorra kielégíthetné. Erkölcsi szempontok bevonása nélkül nyugalmat s egyensúlyt teremteni a faluban sem lehet.

A politikai célokból folytatott, sokszor lelkiismeretlen s meggondolatlan agitáció nagyon kevéssé látszik számolni azzal, hogy nemcsak az ipari proletariátus diktatúrája rombolhatja le az országot, hanem épúgy tönkreteheti a *parasztdiktatúra* őrülete is és ha az ipari munkásságot bele lehetett vinni a marxista eszmék segítségével a felforgató haláltáncba, fog akadni Kun Bélája a parasztmarxizmus rémuralmi törekvéseinek is. Következetlenség dörögni a kommunizmus és az ipari zsidószocializmus ellen s ugyanakkor ugyanazokat az eszméket és szenvedélyeket, ugyanazt az osztálygőgöt és diktatúravágyat vinni bele a falu népének lelkébe, amely az ipari proletárok rémuralmára vezetett.

Sőt nem szabad felednünk, hogy a *parasztdiktatúra sok tekintetben még borzalmasabb és nemzeti szempontból még végzetesebb* lenne az ipari proletárok diktatúrájánál is. Nem őrület-e tőlünk, ha nemzeti létünk törzsökét, a nagyjából még romlatlan, keresztény hitéhez, erkölcséhez, hazájához ragaszkodó földművességet magunk kezdjük megmételyezni azokkal a jelszavakkal és szenvedélyekkel, amelyek ezt a romlatlan népet majd szintén a zsidószocializmus karmaiba kergetik?

A puszta anyagi önzés elvei, a materialista gondolkodásmód, az úrgyűlölet, a más tulajdonjogának (pl. akár a nagybirtokosénak is) nem-becsülése, az erkölcsi szempontok elmosódottsága, az osztálygőg és osztályuralomratörekvés elharapódzása nem sok jót engednek remélni falusi népünk fejlődése tekintetében. A jelszavakkal dobálódzó demagógia nem vezet jóra itt sem, s keservesen csalódunk, ha azt hisszük, hogy a parasztság mozgalmainak és szervezésének egészséges fejlődését pusztán anyagi és gazdasági elő-

nyök szorgalmazásával is elegendőképpen biztosíthatjuk. A helyes szociálpolitika mindkét tényezőt egyaránt kell, hogy szem előtt tartsa: az anyagi-gazdaságit s a szellemi-erkölcsit.

Az erkölcsi szempontok szomorú elhomályosodását látjuk a *parasztliberalizmus* terjedésében is. A háború folyamán földmíveseink tehermentesítették földjeiket s meggazdagodtak. Ez örvendetes jelenség, de kevésbbé örvendetes, hogy gazdáink ugyanazon fokban eltanulták a várostól a kíméletlen önzést s a más szorult helyzetével való visszaélést. Eltanulták, sőt sok tekintetben a várost is megszégyenítve űzték az árdrágítást is.

A meggazdagodás szenvedélye, mint nem egy lelkipásztor, tanító stb., nyilatkozataiból megállapíthatjuk, nagyon sok helyen egészen kiforgatta valójából az eddig józan, becsületes gazdanépet. Egyszerre nem érdekli a pénzen és földön kívül semmi, elhanyagolja az Isten házát, megtagadja puritán erkölcseit s merő materialistává lesz. S ma már arra hallgat s az után indul, aki a legtöbb anyagi előnyt ígéri neki, tekintet nélkül magasabb, erkölcsi, vallási vagy nemzeti szempontokra.

Ennek *a materialista gondolkodásnak számlájára tartozik az egyke nemzetirtó szellemének terjeszkedése* gazdáink körében is. Eddig leginkább a szintén erősen materialista gondolkodású bánsági svábok közt volt elterjedve; azonban tiszta magyar vidékeken is, főleg a Tisza mentén és Somogy-Baranyában, ijesztő mértékben elharapódzik.

Aki földműves- és gazdanépünket, általában a falut megőrizni s megmenteni akarja, ne az osztálygőgöt és osztályérdekhajszát szítsa benne, hanem gazdasági érdekeinek védelme mellett gondoljon a falu ősi, tradicionális kincseinek: a hithűségnek, tiszta erkölcsnek, önzetlen hazaszeretetnek és társadalmi együttérzésnek ápolására is, s ezeket a mindennél drágább nemzeti kincseket ne rendelje alá pillanatnyi politikai érdekeknek.

Demokrácia.

A demokrácia ma vezető jelszó, amelyet útonútfélen hallunk, amelyet ajkára vesz s hatásos érvényesülési eszköznek tekint az a liberalizmus és az a szociáldemokrácia is, amelynek törekvései semmitől sem állnak oly messze, mint az igazi demokráciától s amelynek igazi értelmét oly kevesen látják s oly kevesen is elemzik!

Mit jelent ez a szó: demokrácia, népuralom? Jelentheti a Rousseau-féle népszuverenitás eszméjét; jelentheti ennek alapján vagy ettől teljesen függetlenül a nép széles rétegeinek részesedését az államhatalom gyakorlásában s jelentheti e részesedésnek oly fokozását, amely a felségjogokkal körülbástyázott s élethossziglan való, vagy egyenesen örökösödő fejedelemséget teljesen mellőzi (köztársaság).

A kereszténység a népszuverenitás oly értelmű eszméjét kizárja, amely szerint a nép az egyedüli forrása minden jognak, tekintélynek, kormányhatalomnak. A kereszténység szerint a nép *választhatja*, megjelölheti a kormányformát s az államhatalom gyakorlóit, de a voltaképpeni államhatalom és kormányzótekintély, a jog és törvény azáltal lesz teljessé és szentté, hogy a nép által egyszer választott vagy benne kifejlődött államformát, államfőket, törvényeket az Isten által lelkünkbe írt felsőbb törvény és jogrend szentesíti.

A nép széles rétegeinek a kormányzatban való részesedése ellen a kereszténységnek nincs észrevétele. Itt is áll, hogy ami a legjobb, ami a természetes erkölcstörvénnyel s a természetes fejlődéssel megegyez, azt a kereszténység is szentesíti s akceptálja.

A *kereszténység* nyitva hagyja az államforma kérdését is, de az egyszer megállapított törvényes rendet vagy uralkodót védi s könnyelműen s kényszerítő ok nélkül megváltoztatni nem engedi. A kereszténység legnagyobbnevű teológusai s állambölcselői, mint

Aquinói Szent Tamás, a demokráciát kifejezetten helyeslik, bár semmiesetre sem abban a szélsőséges irányban, ahogyan azt újabban a demagógia értelmezni szokta. A legjobb kormányzati rendszerhez, úgymond a nevezett egyháztudós, hozzátartozik, hogy *valamelyes része* az állam kormányzatában *mindenkinek* legyen, mert ez növeli a népben a békét és megnyugvást s mindenki szívesen ragaszkodik oly államkormányzathoz, amelyben neki is része van. De épúgy kívánatos az is, hogy a kormányzati hatalom közvetlenül csakis a legjobbak s legrátermettebbek, legbölcsebbek s legerényesebbek kezében legyen s valamennyinek egy, a legerényesebb, álljon élén.[1]

A demokrácia újabbkori erős hangoztatása megállapíthatóképpen abból a korból ered, amikor a monarchikus államrend mindinkább szakított a gyakorlati kereszténységgel, amióta a fejedelmek megszűntek hatalmukat „Isten kegyelméből" valónak s éppen ezért feltétlenül kötelező magasabb törvényekkel körülhatároltnak tekinteni. A demokrácia reakció az abszolutizmussá fajult fejedelmiség ellen. S valóban, ha a fejedelmek joga nem felsőbb jogon épül fel többé, ha csak diplomáciai és katonai konstellációk tartják uralmon, nincs értelme annak, hogy a nép elismerje felsőbbségüket s meghajoljon uralmuk előtt; a legelső alkalommal ki is fogja vonni magát kormánypálcájuk alól s forradalmat csinál. A trónt csak addig lehet szentnek tekinteni, amíg az oltárral áll kapcsolatban.

Ha már most általános állambölcseleti s főleg keresztény nemzeti szempontból vizsgáljuk a több vagy kevesebb demokrácia jogosultságának kérdését, mindenekelőtt azt kell hangsúlyoznunk, hogy ha demokrácia alatt a nép legszélesebb rétegeinek javát és boldogulását értjük — amit II. Frigyes porosz király úgy fejezett ki, hogy „Alles *für* das Volk, nichts *durch*

[1] L. *Szabó* Szádok O. P.: Der heilige Thomas von Aquin und die moderne Demokratie (Das Neue Reich, 1920, Nr. 21. S. 505.)

das Volk" —, ebben az értelemben a minél több demokráciáé a pálma. Ha azonban a kormányzatnak a néppel való tényleges megosztását értjük demokrácia alatt, a több vagy kevesebb demokrácia jogosultságának s célszerűségének kérdése már nem oly egyszerű kérdés.

A több demokrácia *mellett* szól kétségtelenül az *ellenőrzés nagyobb lehetősége* s a különböző jogos igények könnyebb érvényesülése — legalább elméletben. A monarchia vagy oligarchia bizonyos fokig mindig azzal a veszéllyel jár, hogy felelőtlen abszolutizmussá fajul; s bárha elméletben nagyon vonzónak találjuk is azt a tételt, hogy valamennyi kormányforma közt legideálisabb az igazságos és megvilágosodott abszolutizmus, ezzel szemben mégis kénytelenek vagyunk azt kérdezni: mi biztosítja azt, hogy az abszolutizmus igazságos és megvilágosodott leszen? A kereszténység kétségtelenül nagyon jól megfér a királyság eszméjével s mégis az abszolút fejedelmi rendszertől minden időleges pártfogás mellett is legtöbbet a kereszténység szenvedett.

Nem lehet célunk, hogy a „monarchia vagy köztársaság" kérdését eldöntsük. Csak rá akarunk mutatni azokra a félrevezető okoskodásokra, amelyekkel a mérleget egyesek — nagyon határozott irányú emberek — nálunk is okvetlenül a több demokrácia és a köztársaság irányában szerették volna eldönteni.

Azzal az álokoskodással, hogy a monarchia avult intézmény, a demokrácia és a köztársaság pedig az új, modern gondolat vívmánya: szóba sem érdemes állni. A történelem tanusága szerint a dolog éppen fordítva áll: köztársaságok már évezredekkel ezelőtt voltak s ismét helyt adtak a monarchiának, sőt a dolgok természetét figyelve, nem kételkedhetünk benne, hogy a köztársaság az államformák kialakulásának *primitívebb* formája, mint a monarchia. A „modernséggel" való érvelés tehát e téren is, mint annyi máson, merő visszaélés a közönség tájékozatlanságával. Egyébként, ha a köztársaság csakugyan „modern" vívmány volna

is, minden divatlázzal szemben fenn kell tartanunk azt a véleményt, hogy minden modern vagy régi dolog annyit ér, amennyi a belső értéke; a *mai* vagy *tegnapi* kelet még nem okvetetlen bizonyítéka a portéka kiválóbbságának.

Épúgy nem bizonyít sokat a demokratikus jelszavak értéke mellett az a körülmény, hogy ma „a levegőben vannak". Ez igaz; de az a kérdés: hogyan kerültek oda? Mint a kor valódi követelményei, megfontolások és tapasztalatok eredményei hódították-e meg a lelkeket, avagy mesterséges szabadkőműves propaganda és népszerűséget hajhászó politikusok egymást-túlkiabáló versengése tette-e divattá a demokratikus fétis tiszteletét? Ez az a kérdés, amelynek eldöntése előtt az „argumentum ex consensu" értékét e téren el nem ismerhetjük.

A demokrácia és a köztársaság tagadhatatlan előnyeivel szemben csakugyan az tesz bennünket leginkább kételkedőkké, hogy a demokrácia és köztársaság mellett a leghevesebb agitációt rendszerint *azok fejtik ki, akiknek őszinte népszeretetében, nemzetfenntartó törekvéseiben semmi okunk sincs megbízni.* Liberalizmus és szociáldemokrácia, sajtó, szabadkőművesség és zsidóság oly gyanús egyöntetűséggel trombitálják a demokrácia egyedül üdvözítő voltát, hogy már ez az egy tény is gondolkodóba ejti azt, aki megszokta a külső események titkos rúgózatát keresni.

Ezek az irányok egészen bizonyosan nem a „népuralmat" értik, mikor a „demokráciát" éltetik; a demokratizmus az ő törekvéseikben kétségtelenül más célokat leplez — oly célokat, melyeknek elérésében a keresztény monarchikus eszme erős felsőbb tekintélye nekik akadály. Ha semmi más nem dönti el a mérleg serpenyőjét a monarchia felé, mint az az indián üvöltözés, amellyel a destrukció éppen ez ellen fordul, már szinte ez is elegendő volna ahhoz, hogy figyelemmel és rokonérzéssel hajoljunk a monarchia s a keve sebb demokrácia felé. Az az egy körülmény, hogy a „demokrata" szó maholnap egyet fog jelenteni a

„zsidó"-val, szkeptikussá teszi és gondolkodóba ejt a demokrata bálvánnyal szemben.

S csakugyan: nem elég-e szemünket felnyitnunk, hogy a demokrácia égig magasztalt rendszerének hátsó kulisszái közé lássunk? A demokrácia és a köztársaság nem felhőben élő absztrakciók, hanem itt vannak szemünk előtt Franciaországban, az Egyesült Államokban, Svájcban, Dél- és Középamerika számos államában, s itt voltak közvetlenül előttünk a Károlyi-féle köztársaságban. Hagyjuk el azonban ezt az utóbbit; mert erről azt mondhatná valaki, hogy álköztársaság volt.

De Franciaországban, de az Egyesült Államokban: igazán *demokrácia-e* ott az, amit annak hívnak? *Szó sincs róla!* Franciaország sokáig a *centralizált abszolutizmus országa* volt, csak éppenhogy nem királyok, hanem bankemberek s rutinos demagógok abszolutizmusáé; az Egyesült Államok demokratizmusa pedig csodálatosképpen szintén mindig a trösztök és milliárdosok akarata szerint juttatja érvényre a „népuralmat". (Svájc sokkal kisebb köztársaságok köztársasága, Közép- és Délamerika köztársaságai pedig annyira ingadozók és forradalmakkal telvék, hogy ha tételünk mellett nem is, de *ellene* semmiesetre fel nem sorolhatók.)

Hogy a fölséges népet mily könnyű pénzzel és ígéretekkel bármily szekér elé fogni, éppen nem ismeretlen dolog, s hogy mily könnyű a sajtóval a falnak vezetni: azt is éppen elégszer tapasztaltuk. A „Népszava" évhosszat azzal érvelgetett a demokrácia mellett, hogy lenne csak nálunk általános választói jog, lennénk csak mi is köztársaság: bezzeg nem lenne soha többé sem militarizmus, sem háború. És az uralomra hivatott fölségesek még ezt is elhitték neki; még az sem jutott eszükbe, hogy az antant-országokba átpillantsanak, ahol régóta *van* általános-titkos és ahol részben nagy köztársaságok vannak és ahol mégis kíméletlen harcivággyal szavazta meg a demokratikus „nép" a háborút s tartott ki a háború vég-

nélküli folytatása mellett. *A liberalizmus, a plutokrácia* és a *szociáldemokrácia vezetői, a szabadkőművesség* és a *zsidóság* azért lelkesednek annyira a *demokratizmusért* és *köztársaságért,* mert abban a *pénz,* az *agitáció* és a *sajtó révén* korlátlan uralomra tehetnek szert: a fölséges nép többé-kevésbbé mindig *azt fogja ott tenni, amit ők akarnak.*

Az következik-e ebből, hogy a demokráciát félre kell löknünk? Nem. A demokrácia szép és helyes dolog; de biztosítani kell, hogy igazi demokrácia legyen, nem pedig a népet jobban félrevezetni tudók lappangó oligarchiája.

A demokratizmus úgynevezett klasszikus hazájának, *Angliának* annyit szerepelt miniszterelnöke, *Lloyd George* már 1909 júliusában kijelentette egy nyilvános lakoma alkalmával, hogy Angliában nem lehet gazdasági reformpolitikát folytatni, nem lehet örökösödési adót, műveletlen földek adóját, jövedelmi adót, aggkori munkásbiztosítást behozni, de ehelyett folyton új dreadnoughtokat kell építeni — miért? Mert, úgymond, Rothschild és barátjai így akarják.[1] A „peerage" (a főúri rend) Angliában mindinkább „Beerage"-zsé válik. A legbefolyásosabb politikusok a zsidó Disraeli nemzetiségéből valók: Kassel, Hirsch, Sassoon, Neumann, Rothschild, báró Reuter, lord Northcliff (Sterk Ábrahám unokája), Sir Isaac Rufus, Sir Simon Seman, lord Paarbright (azelőtt Wormseles) stb. Egy magasrangú angol egyházi férfiú VII. Eduárd megkoronáztatásakor megjegyezte, hogy a koronázási prédikáció legjobb jeligéje ez lett volna: „Valóban, ez a zsidók királya".

„Szerencsétlen *Itália!* — írta már évekkel ezelőtt egy olasz lap — amelynek *parlamentjét a zsinagógával lehetne összecserélni!*" A demokratizált Franciaország igazi urairól Eduard *Drumont* hírneves könyve: „La france juive" hozott megdöbbentő leleplezéseket.

A „szabad" Amerikáról *W. Sombart* mondja, hogy

[1] Eberle, U. 284.

egyetlen ország sincs a világon, mely annyira a plutokrácia zsákmánya volna, mint az Egyesült Államok; s egyetlen országban sem jutott a zsidóság akkora hatalomra, mint ott.[1]

Oroszországot a cárizmus szolgaságából megváltotta a „demokrácia"; de nem a nép uralma, hanem a kalmároké. Kerenszkij a háború folytatására milliárdokat kért és kapott Londonból és Amerikából; ennek fejében az ország legjobb érc-, petróleum- és fatermelései magas kamat mellett angol és amerikai kalmárok kezébe kerültek zálogul s a kölcsön egyik feltétele a zsidók emancipációja volt, akiről *Dosztojevszkij* azt mondja, hogyha a tanulatlan, hiszékeny, passzív orosz népre ráeresztik őket, ez olyan lesz, mintha farkasokat bocsátanának neki egy juhnyájnak.[2]

Call szenátor szerint *Amerikában* nem a nép választ, hanem a trösztök befolyásolják a törvényszékek ítéletét s a kormányok ténykedéseit. Notórius antikarakterek, mint Pulitzer és Gordon Bennet viszik benne a szót s a közvéleményt annyira megmérgezik, hogy *George* Henry szerint tisztességes emberek, mint Washington és Franklin, ma semmiképpen sem remélhetnék, hogy a parlamentbe beválasztassanak. *Wilson*ról köztudomású, hogy követi és hivatalnoki állások árubabocsátása révén 100 millió dollárt szerzett pártja választási pénztárának.[3] „Chi dice parlamento dice guastamento", mondja a népszólás Olaszországban (aki parlamentet mond, üzletet mond) és Anatole *France* szerint Franciaország nem köztársaság többé, hanem bankország. Tudják-e, meggondolják-e ezeket a dolgokat azok, akik a demokráciában — minden egyéb nélkül — minden sebet meggyógyító panaceát látnak?

1913-ban egy tekintélyes angol folyóirat, a *British Review* így írt: „Franciaország s az Egyesült Államok példája tán a legszembeötlőbb, de majdnem minden

[1] Die Juden und das Wirtschaftsleben, 1913. 30., 38. s k.
[2] L. Die Fackel, 1915. Dec. Nr. 423. s k.
[3] Eberle, U. 273.

államban ugyanezeket a törekvéseket látjuk munkában: majdnem minden nemzet, mely a parlamentarizmus áldásait egyideig élvezte, kétségbeesve kiált *egy ember hatalma* után, hogy a „Kaukus"-politikusokat sakkban tartsa és letörje azokat a képviselőket, akik a valóságban senkit sem képviselnek. Talán öntudatlanul is az a belátás vezeti őket, hogy *egy* ember előbb felelős a tetteiért, mint az a határozatlan testület; hogy egy „zsarnok" könnyebben meghajol a nép akarata előtt, mint nehány száz zsarnok . . ."

Angolországról így ír tovább ugyanaz a folyóirat: „Nincs kétség benne, hogy a parlament nem foglalja el már azt a magas helyet, mint azelőtt. Minden néposztályból állandóan kitör a megvetés kifejezése a parlament s a képviselők ellen .. A nép érzi, hogy a politikában ma nincs őszinteség, hogy a plutokrata érdekek mindenféle fajtája lett úrrá mindkét párt gépezete fölött s hogy az egész inkább csak piszkos játék, melyben sem összefüggés a valósággal, sem egyezés a nemzeti önérzettel nincs. Ezért követeltek egyes hangok Angolországban is több jogot a koronának."[1]

Mindezekre azt mondhatná valaki: ezek visszaélések, ezekből nem lehet a rendszerre magára következtetni. — Nem egészen igaz ez sem, mert ezeket a hibákat éppen a rendszer teszi lehetőkké és akadálytalanokká. De engedjük meg egy pillanatra, hogy így van; engedjük meg, hogy a demokratizmusnak valami olyan rendszerét tudjuk kitalálni, amely ezeket a bajokat minimális fokra csökkenti — bár ne felejtsük el: ezt a rendszert még nem találták ki — akkor is megmaradnak a demokratizmusnak azok a belső gyengéi, amelyek természetével adva vannak s ezért teljesen soha ki nem irthatók.

Ami a demokratizmusban jó: a mindenkinek részvétele a közügyek intézésében s ellenőrzésében,

[1] 1903 augusztus, 201. s köv., l. Stimmen der Zeit. 1919 febr. 392. s köv.

ugyanaz benne a rossz is; mert a „mindenki" fogalma *a hasznavehetetlen népelemeket épúgy magában foglalja, mint a jókat,* s a mérkőzés e kettő között többnyire egyenlőtlen harcot eredményez. A felületesség, tudatlanság és szenvedély mindig nagyobb erőt tud kifejteni, mint az alaposság, okosság, józanság. Mennél több a demokratizálás — így panaszkodott Earl *Grey* már 50 évvel ezelőtt Angolországban —, annál több a politikai dilettáns a parlamentben, aki a népies napivélemények után indul, s egyre kevesebb a megállapodott gondolkozású és önálló jellemű ember. S a „dilettánsok" hamarosan átengedik helyüket s s befolyásukat a ravasz üzletembereknek.

S amint a hozzáértés és a függetlenség szenvednek a túlzott demokratizmus alatt, ugyanúgy szenved alatta szükségkép a *felelősségérzet.* A demokráciában senki sem a lelkiismeretének, hanem mindenki a nép kegyének felelős. A nép kegye ingatag és változó; a nép kegye ritkán kíséri a csendben, céltudatosan, nagy feladatokért küszködőket, de annál inkább a látszatra dolgozókat, a pillanatnyi sikerekre pályázókat, a tapsokért mindent feláldozókat.

Wilson, még mint az amerikai alkotmányjog tanára, abban látta az amerikai demokrácia egyik főhibáját, hogy az elnökben, a kongresszusban s a hivatalokban szétdarabolja s elsekélyesíti a felelősségérzést. Mindenki csak arra tekint, hogy újra megválaszszák: a tömeg kegyeinek hajhászása a főcél, nem az állam java.

Goethe az ebben rejlő mélyebb igazságot így fejezte ki: „Az ész mindig csak kevesek kiváltsága". Szerinte a nagy tömeg a mindennapi életben ugyan elég értelmes, de messzebb ritkán lát, mint a holnapig. S *Thiers* a francia forradalomról írt művében így foglalja össze következtetéseit: „A nemzetnek mindig csak bizonyos választott részében van érzék nagyság, magasztos és fenkölt gondolatok iránt; csak ez a kis rész hajlandó ezekért a javakért áldozatot is hozni. A tömeg azt akarja, hogy nyugodtan élhessen, maga-

sabbra nemigen törekszik".[1] A tömeg a sajtó és az agitáció után indul; ebből az következik, hogy akinek több tőkéje s öblösebb hangja van, aki ravaszabbul s lelkiismeretlenebbül kezeli a tömegszuggesztió és szenvedélykeltés eszközeit, az győz s uralmát a tömeg nem is érzi oligarchikusnak vagy abszolutisztikusnak, mert azt hiszi, hogy ő uralkodik, mikor a demagógok szavalatait utánukszajkózza s törvénnyé emeli.

Demokrácia abban az értelemben, hogy ne egyesek hatalmi érdeke, hanem a nép java legyen a közéleten uralkodó tényező — nagyon helyes. Demokrácia abban az értelemben is, hogy a nép minél szélesebb tömegei érezzék magukat egynek az államhatalommal s vegyenek részt valamely formában a közügyek intézésében s ellenőrzésében — szintén nagyon helyes.

Azért: éljen a demokrácia, *de ne korlátok és biztosítékok nélkül.* Az *igazi* demokráciától legkevésbbé a keresztény nemzeti iránynak kell félnie; hiszen az ország túlnyomó többsége, ha csakugyan szíve szerint szavaz s nem vezeti félre cselvetés, izgatás, erőszak és sajtójelszavak, okvetlenül a keresztény nemzeti irányt ülteti kormányra. De, úgy-e, éppen a demokrácia legsürgetőbb szorgalmazói tudták mindig nagyon jól, hogy *a mellett* a demokrácia mellett, amelyet ők akarnak, az ország túlnyomóan keresztény és nemzeti jellege sohasem fog érvényesülni.

Monarchia vagy köztársaság?

A demokrácia általános elvi elbírálása adja meg a kulcsot a *monarchia* vagy *köztársaság* nagy kérdésének megítélését is. Mellőzzük itt a quaestio facti-t, azt, hogy Magyarországon ez a kérdés valójában *el van döntve.* Mellőzzük a magyar néplélek sajátosságaiból folyó érveket is, a csaknem ezeréves hozzászokást a Szent István koronájához, a történelmi és jog-

[1] Eberle, Ü. 272., 266.

folytonosság s a nemzeti hagyományok szempontjait. Csak az általános elvi szempontokat keressük.

A monarchikus rendszer legbuzgóbb hívei sem tagadhatják, hogy ennek a rendszernek is vannak hibái, hogy mint semmiféle emberi dolog, úgy ez sem tökéletes. Azonban kérdés, hogy a demokrácia s nevezetesen a köztársasági államforma hibái nem épakkorák-e, nem nagyobbak-e?

Ha az összes állampolgárok egyet akarnának, s ha mindenkiben megvolna a legfőbb vezetés irányának megítélésére a szükséges belátás és meghiggadás, a köztársasági formának nyugodtan odaítélhetnők talán a pálmát. De az emberek gondolkozása ezerféle és folyton változó, a közélet irányításáért pártok versenyeznek, amelyek nemritkán végleteket képviselnek s állig fegyverben néznek egymással farkasszemet. A monarchisztikus rendszer mellett ezek az ellentétek még csak elviselhetők, sőt hasznos irányítói lehetnek a legfőbb vezetésnek. Az uralkodó szükségkép *felette áll a pártoknak;* a többségi párt által kormányoz ugyan, de a többi pártot is igyekszik védeni s a pártok versengésében mérséklőleg hatni. A köztársaságban ez a nagy előny elesik: ott a többségi párt minden, a többi párt leszavazott ellenfél; a köztársasági elnök egyetlen párt bizalmi férfia, választottja, akinek, hogy a többség újra megválassza, érdeke, hogy *ennek a pártnak* kedvében járjon, ezt erősítse a végletekig, a többi pártot pedig a földbe tapossa. A kisebbségek joga és védelme a köztársaságban szinte a semmivel egyenlő.

A monarchiában az *államélet folytonossága* is sokkal előbb biztosítható, mint a köztársaságban, épp azért, mert az államfő egy újraválasztásoknak alá nem vetett szilárd kristályosodási középpont. Az 5—6 évi turnusokban váltakozó elnökök politikája szükségkép zökkenésekkel jár az egész államéletre nézve. A változatosságban van jó is; de azt elérhetjük a minisztériumok váltakozásával is s még mindig marad valami, ami a váltakozó kabinetek fölött, mint állandó és egyöntetű égbolt megmarad.

Mérhetetlen előnye végre a monarchikus rendszernek, hogy benne az államfő bizonyos fokig *független a tömegszeszélyektől és tömegszenvedélyektől*, a folyton változó néphangulatoktól és népvéleményektől. „A felség felelősségre nem vonható" — ez a demokrata túlzóktól meg nem értett s azért rémképnek festett elv hatalmas erkölcsi erőt is rejt magában; az uralkodót kivonja a párthullámzások s a népszerűségnek magasabb értékeket feláldozó ingadozások veszélyeiből.

Viszont ez az elv az egyenes felelősség helyett sokkal egyetemlegesebb erejű felelősségérzet alá helyezi az uralkodót: a monarcha tudja, hogy trónja és háza addig szilárd, amíg legjobb tudása és lelkiismerete szerint, őszintén s odaadóan, népszeszélyektől s pártszempontoktól függetlenül műveli népei boldogulását, szolgálja állama biztos és szilárd fejlődését. *Hertling* gróf szerint: „A monarchikus államban a király egészen és mindenestül az államért van; érdekei az állam érdekei; ennek jólétével s hatalmával növekszik a fény, mely személyét övezi; az állampolgárok kielégítésével gyarapodik saját életének boldogsága".

Mindezt mennyire nem lehet elmondani a köztársasági elnökökről, akiknek legfőbb gondoskodásuk, hogy hivataloskodásuk után valamely zsíros, díszes állásba, esetleg egy-egy nagy pénzintézet igazgatósági székébe vonulhassanak — s ennek a vágynak megfelelően intézik az ügyeket mint államfők is! A francia köztársasági elnökök körülbelül mind a nagybankok árnyékából jöttek s a nagybankok árnyékába térnek vissza. Az elnök a párttöbbség — s a pénzhatalmasságok — szószólója s képviselője, akinek a párt és a bankok minden, az összesség kevés; a király szemében a *mindenki* minden, nála az összes pártok és összes néprétegek szem előtt tartása a legmagától értetődőbb dolog.

A király és a nemzet közt ezenkívül, legalább ott, ahol örökösödő királyságról van szó, bizonyos megbecsülhetetlen szellemi közösség fejlődik ki, mely a

nemzet és király közös jó- és balsorsából fakad. A nemzet a királyra, mint önmaga magasabb megszemélyesítőjére tekint fel s benne látja államisága szilárdságának s fényének élő szimbolumát. A királyi udvar fényét és bőségét a saját nagysága jelének érzi; a királynak tett esküt, a „királyért és hazáért" hozott áldozatokat önmaga jobb, nemesebb, maradandóbb felének hozott hódolatként tekinti. Az „Őfelsége a király nevében" hozott ítéleteket egy magasabb jogrend döntéseiként fogadja; a király által osztott elismerést és kitüntetést sokkal inkább érzi a szuverénitás megnyilatkozásának, mintha egy általa tegnapelőtt, tán nagy üggyel-bajjal, csekély többséggel megválasztott elnökpolitikus kezéből kapná.

Az „Isten kegyelméből" uralkodó király mégis csak sokkal *egységesítőbb tekintély* mindnyájunk szemében, mint a „nép — az utca — kegyelméből" való parvenű. S mindez áll akkor is, ha az uralkodó nem rendelkezik kiváló emberi és államférfiúi tulajdonságokkal — amiknek pedig ismét hatalmas nevelőeszköze a trón és a korona; — *áll akkor is, ha közepes tehetségű és törekvésű ember viseli a koronát.* Még a rossz, a méltatlan király is legföllebb kivételesen nehéz helyzetekben árthat jelentékenyen: normális körülmények közt nagyobb bajt alig okozhat, az alkotmányosság formái, az uralkodó környezete, sőt családja visszatartaná őt végzetes ballépésektől, hangsúlyozzuk: legalább rendes körülmények között.

Összegezve: ami hibája a monarchikus rendszernek van, az az alkotmányosság megfelelő fejlesztése által csökkenthető s javítható; ugyanezt a köztársasági rendszerről nem mondhatjuk el.

Végső megjegyzésül még csak ennyit: a *katolikus Egyház a világnak közismerten legrégibb, legtöbb vihart kiállt s legnagyobbszerű államszervezete.* Auguste *Comte* is benne látja minden idők államszervezeteinek legfőbb ideálját s példaképét, mi katolikusok pedig egyenesen isteni alapítást látunk benne. Ez a legnagyobb, legerősebb, legegységesebb, legpélda-

szerűbb szervezet pedig, sok demokratikus vonással mérsékelve ugyan, de *monarchikus* szervezet. Ez is gondolkodóba ejthet mindenkit!

A születési előjogok.

A születési előjogok kérdése is elvi tisztázást igényel. Egyik oldalon azt láttuk, hogy a születési előjogok ellen a demokratikus haladás nevében óriási elkeseredést és felháborodást keltettek s ezeknek az előjogoknak teljes eltörlését sürgették azzal az érveléssel, hogy senki sem részesülhet előjogokban olyan előnyöknél fogva, amelyek nem érdemei, amelyek nem saját egyéniségének vívmányai. Elvégre, így okoskodtak, senki sem születik vezetésre predesztináltnak s csak azért, *mert valakinek bölcsőjét grófi vagy hercegi korona ékítette, az illető még sem nem jobb, sem nem okosabb a legközönségesebb munkáskunyhó szülötténél.* Ez teljesen igaz, sőt az is meglehet, hogy az ilyen „született törvényhozó" vagy született előkelőség néha valóságos kreténnek bizonyul, vagy pedig teljesen jellemtelenek.

Megeshetik, hogy a születési előkelőség alapján középszerűségekből vezérek, hatalmasságok, miniszterek válnak. Micsoda őrültség — így okoskodnak a „demokraták" — ezek előtt térdre vágódni; ezeket, az éppen elzárkózottságuknál fogva gyakran a rendesnél is alacsonyabbrendű emberkéket magasabbrendű emberekként kezelni, ezek véleményét akár a legszegényebb szatócsnál is többre értékelni, őket oly anyagi helyzet s oly közéleti jogok élvezetében meghagyni, melyeket nemcsak semmivel sem érdemeltek meg, de amelyekre nagy részük utólag sem teszi magát érdemessé. El kell tehát törülni — így következtetnek — a születési előjogokat teljesen; gyökerestül ki kell irtani azt a maradi rendszert, amely történelmi anakronizmusok alapján egyes emberekből, *sokszor idiótákból és erkölcsi nullákból kisisteneket csinál, s méltóságosnak, kegyelmesnek címez és fontos szere-*

pekhez juttat olyanokat, akiket egyéni értékük szerint vasúti fékezőknek sem alkalmaznánk, akikre egyetlen kisközség közigazgatását rá nem bíznánk.

A másik oldalon azonban rá kell mutatnunk arra, hogy a születési különbségeknek, előjogoknak s általában az arisztokráciának *bármennyi hibája van is, még mindig van akkora értéke s értelme, hogy azokat egyszerűen eltörölni még a hibák miatt sem szabad,* melyek hiszen minden emberi intézménnyel egybe vannak kötve. Rá kell mutatnunk arra, hogy a nagy történelmi multú nevek fényének fenntartása a nemzeti hagyományok folytonosságának s tiszteletének egyik értékes biztosítéka. Hogy bizonyos, a nemzet és a kultúra körül különösebb érdemeket szerzett családok előjogi helyzete ama családok legtöbb tagjában mégis elevenebben tartja fenn a nemzet és a kultúra iránti gondviselés fokozottabb kötelességének érzetét.

Hogy a haza érdekeit saját érdeküknek érző autochton előkelőségek a legerősebb természetes ellensúlyozói a puszta vagyoni súlyukkal érvényesülő pénzmágnásoknak, a hazafiúi eszmekörtől távoleső plutokrata parvenűknek s a nemzetközi tőke hatalmának, valamint a változó politikai áramlatok hátán felülkerekedő pártnagyságoknak is. Hogy főleg monarchikus államokban a születési előjogokkal körülbástyázott s nagyobb vagyonnal, társadalmi nimbusszal körített főnemesség kívánatos és természetes közvetítő réteg az uralkodóház és a nép között. Az arisztokrácia hibái elvégre *bajosan többek és súlyosabbak a többi osztályok hibáinál* s maga az arisztokrácia vigyáz arra, hogy ezek a hibák lehetőség szerint csökkentessenek.

Tény, hogy úgy nálunk, mint más országokban egészen a legújabb korig *az arisztokrácia nevéhez fűződik igen sok kulturális alkotás* s ha újabbkori közéletünk vezető egyéniségeit nézzük, képzettség, rátermettség, tág látókör s jellemtisztaság tekintetében a főnemesség képviselői közt aránylag sok van, aki az átlagot messze meghaladja. Ez lehet részben éppen a

kiváltságos körülmények eredője, a jobb nevelésből, a családi név méltóságának kényesebb őrzéséből, előkelő összeköttetésekből stb. származó előny; de hogy megvan és előny, tagadhatatlan.

A politikai téren szereplőkön kívül is vannak az arisztokráciának ragyogó nevű képviselői, férfiak és nők; hogy csak egyetlenegyet említsünk: Batthyány-Strattmann László, a körmendi herceg tüneményes emberbaráti s mecénási működése elképzelhetetlen volna nevének fénye s családi vagyona nélkül. Igaz, hogy ezek a nevükre méltó arisztokraták nem túlságosan nagyszámúak s talán a többség meglehetősen érdemtelen arra a nimbuszra és kiváltságos helyzetre, melyet élvez. Viszont *szellemi és erkölcsi nagyságokat a parvenü-tőkenagyságok között viszonylag talán még jóval kevesebbszer találunk.*

Mi ebből a végkövetkeztetés? Kinek van igaza? Hol a helyes középút, amely a két véglet előnyeit egyesíti?

Nézetünk szerint *az arisztokráciának bensőleg meg kellene újulnia,* hivatása érzetére jobban rá kellene ébrednie; de magában véve, főleg az áldemokrácia és a liberalizmus korában igenis szükség van bizonyos arisztokráciára s azért a születési előjogok egyszerű eltörlését végzetes hibának kell tartanunk. Éppen az áldemokrata liberalizmus korszakában lehetetlenség, hogy különböző társadalmi rétegeződés ne képződjék; a plutokrácia úgyis megteremtette már a maga külön „felső tízezreit". Ezek az újabb tízezrek *ellensúly és vetélytárs nélkül* fognak ránehezedni az alsóbb társadalomra, ha nincsenek született uraink, akik a mi fajunkból, a mi hitünkből s a mi történelmünkből valók.

Rangok, nagyvagyonok, paloták, latifundiumok, kúriák és parádéskocsik mindig lesznek s akkor már *csak jobb, ha Széchenyik, Hunyadiak és Zichyk ülnek bennük, mint Kohnok, Braunok, Schwarzok és Seifensteinek.* A liberális rendszerből felvetődött nagyságok bűnei és bajai, legyünk ebben egészen nyugodtak,

vannak oly súlyosak és bajthozók, mint mágnásvilágunk sajnálatos és kárhozatos gyengéi; azok vagyonának s fényének eredete pedig a nép szemében is százszor gyanúsabb, mint a történeti érdemek, amelyek alapján a nemesség vagyona összetevődött.

De amint az arisztokrácia fennmaradását kívánjuk, époly nyomatékkal kell sürgetnünk, hogy az előjogok élvezői *legyenek is méltók* előjogaikra s éljenek velük ne csak a maguk kényelmére, hanem elsősorban a közjó hasznára.

Főnemességünk férfi- és nőtagjai necsak kiváltságos emberekként élvezzék az élet javainak bőségét, hanem a több-jog mellett több-kötelességet is ismerjenek el. Necsak maguknak éljenek, ne sport, terefere, mulatozás és semmittevés közt töltsék el napjaikat, ne adják oda nevük fényét súlyos pénzekért kétes értékű plutokrata vállalkozások megfényesítésére, miáltal a nemzetőrlő kapitalisztikus szabadrablás eszközeivé alacsonyulnak, hanem váljanak *a hazai kultúra és népjólét* ragyogó jellemű apostolaivá.

A magyar *főnemesség különös feladatai* volnának: a mezőgazdaság okszerű fejlesztése, mintagazdaságok létesítése, ezeken példaszerű szociális és népjóléti intézmények szervezése, közerkölcsi és vallásos, kulturális és hazafias mecénásság.

A főnemességnek magának is látnia kell, hogy kiváltságos helyzetét s vezetőszerepét a jövőben csakis *egyéni kiválóság*, az előjogokkal egybekötött kötelességek mélyebb átérzése s az eddiginél sokkal hívebb gyakorlása révén tarthatja meg. A főnemesség tehát maga vegye kezébe reformját s indítson mozgalmat a maga regenerálására. Gondoskodjék róla, hogy a magyar főnemesség ellen felhozott jogos panaszok tárgytalanoknak bizonyuljanak, hogy a hazafias érzésű mágnásság megvetése és bojkottja kísérje azt a főurat, aki tovább is csak önzésének s élvezetvágyának élne.

A főnemesség ne fogadja el a tömjéneztetést, mely úgyis mindkevésbbé lesz őszinte, hacsak a családi név fénye mellett az egyéni, lelki nemességnek is nem szól

az. Ne iparkodjék veszni indult nimbuszát azáltal tatarozgatni, hogy felsőbb lényként lép föl esetleg tehetségesebbekkel s érdemesebbekkel szemben is és üres fejre való rideg gőgben keres szurrogátumot az igazi nagyságnak kijáró tisztelet helyett. Az emberekben s különösen bennünk, magyarokban, minden demokratizmus mellett is mélyen bennrejlik a hajlandóság, hogy az urat úrnak, a főurat főúrnak ismerjük el. Hiszen még a legdemokratikusabb alakulatok és kezdeményezések is szeretnek egy-egy született arisztokratát állítani — legalább dísznek — a maguk élére. Jaj azonban, ha ez a dísz csak éppen dísz marad! Jobban az arisztokrácia nem áshatná meg a maga sírját, mintha úgy halad, ahogy az utolsó évtizedek folyamán haladt meglehetősen sok tagjában — lefelé.

Összefoglalás.

A mondottak összefoglalásakép a következőkben jelölhetjük meg a keresztény és nemzeti újjáébredés állandósulásának s nemzetünk újjáépülésének feltételeit.

1. Mindenekelőtt nyiltan s határozottan el kell ismernünk, hogy nemzetünk belső életének erkölcsi alapjául s irányító elvéül a *keresztény világnézetet és erkölcsöt* kell elfogadnunk, s hogy aki ezt az elvet megtámadja vagy mellőzi, nemzetünk erkölcsi újjászületését s egészséges fejlődését veszélyezteti.

2. Nem fogadhatjuk el s amennyiben eddig uralkodó elv volt, ettől az *uralomtól meg kell fosztanunk a világnézeti és gazdasági liberalizmus elvét:* a gyakorlati ateizmust, az evangélium szellemének mellőzését, az örök keresztény erkölcstörvénnyel való nem-törődést s helyükben a progresszió, emberi haladás és hasonló kétértelmű jelszavak egyoldalú kultuszát. Hitre nem kényszerítünk senkit, de a keresztény kultúra és erkölcs elvét ebben az országban mindenki respektálni legyen köteles.

3. Épúgy nem fogadhatjuk el s nem részesíthet-

jük semmiféle jogban vagy védelemben azt az *álszocializmust*, mely az osztálygyűlölet alapján áll, az állam- és kultúraellenes marxi doktrinák járszalagján vezeti a hiszékeny tömegeket s valójában nem egyéb zsidó és nemzsidó demagógok hatalmi törtetésénél.

4. A keresztény és nemzeti gondolatot *hathatós védelemben* kell részesítenünk. Nem szabad megengednünk, hogy egyesületek alakuljanak s működjenek, sajtótermékek terjesztessenek, gyűlések s beszédek tartassanak, melyeknek alig leplezett célja az, hogy a keresztény s nemzeti eszmék a gyűlöletszítás, gúny és rágalom fegyvereivel diszkreditáltassanak, hogy a nekik kijáró tisztelet s népszerűség tönkretétessék s ilykép a nemzet legbecsesebb erkölcsi erőinek legtermészetesebb forrásai betapasztassanak.

5. Hasonlókép *meg kell védeni a vallásos, erkölcsös és hazafias oktatást az egész vonalon.* Közoktatásügyünkön annak a szellemnek kell végiglengnie, amely minden vak sovinizmustól és vallási türelmetlenségtől menten, de annál elevenebben és céltudatosabban neveli rá a nemzet fölserdülő ifjúságát fel egészen az egyetemekig, a vallásos és hazafias eszmék kultuszára.

S mivel ezt a vallásos és hazafias nevelést a dolgok természete s a múltak tanusága szerint leghatékonyabban a *hitvallásos iskolák* tudják eszközölni, a hitvallásos iskolákat az államiakkal teljesen s minden tekintetben legalábbis egyenrangúakká kell tenni, az utóbbi évtizedek folyamán a liberális korszellem hatása alatt hitvallásos jellegüktől megfosztott iskolákat és intézményeket eredeti jellegükbe vissza kell helyezni, *az állami és községi elemi- és középiskolákat* ott, ahol a helybeli vagy környékbeli lakosság túlnyomórészben egyazon hitfelekezethez tartozik, e hitfelekezet jellegével kell felruházni. Az egyházi és állami felügyeletet és izgatást az összes iskolákban megfelelően s minden keresztény egyházra nézve egyenlően szabályozni. A tanerők megválasztásában s alkalmazásában nemcsak az értelmi kvalifikációra,

hanem az *erkölcsire* is különös tekintettel kell lennünk s a megbízhatatlanokat a nevelőmunkából kizárnunk.

6. Védelembe kell venni *a keresztény egyházak intézményeit, vagyonát és képviselőit.* Nem szabad megtűrni, hogy a destrukció ezen a ponton, kerülő úton, de kényelmesen befurakodjék a keresztény egyházak beléletébe s azt annál eredményesebben gyöngíthesse, mert támadása látszólag nem az eszmének, hanem a könnyebben sebezhető egyéneknek és intézményeknek szól.

Nemcsak a félreérthetetlen vallássértés, de minden oly támadás is, főleg a sajtó terén, hivatalból üldözendő, amelynél, mint voltaképpeni cél a keresztény eszmék s intézmények gyengítése, képviselőik gyűlöletessé tétele s a keresztény és nemzeti törekvések akciószabadságának gúzsbakötése állapítható meg.

7. De gondoskodnunk kell arról is, hogy a keresztény és nemzeti *állam hivatásos képviselői csakugyan keresztény és nemzeti szellemben teljesítsék kötelességeiket* s ne az egyéni érdek és törtetés, hanem csakugyan a rátermettség és alkalmasság legyen a döntő szempont a közélet bármely pontján való érvényesülés kérdésében. A *protekciós-rendszer* kiirtása époly kötelező, becsületbeli elv legyen, mint akár a hazafiasság vagy egyéni integritás. Bélyegezzük meg a protekciókérést és protekció-elfogadást, amennyiben nem merőben tárgyi alapon történik, épúgy, mint ahogy a sikkasztása és panamázást megbélyegezzük. Épúgy írtsuk ki az egyéni és párttörtetést is a közéletből, legalább addig a fokig, hogy tekintsük beteg és hazafiatlan dolognak, ha nagy nemzeti kérdések háttérbetolásával ezek a kérdések, egyéni és pártveszekedések töltik ki parlamenti, községi és sajtóérdeklődésünknek jelentékeny részét.

Sujtsa *közmegvetés* azokat, akik pozitív munka, szociális reformok, a kulturális fejlődés szorgalmazása s hasonlók helyett túlnyomóan egyéni s pártvitákat folytatnak. Ilyeneket a közvélemény ne engedjen nimbuszra s érvényesülésre vergődni. Helyettük az

alkotó eredményeket létrehozó munka embereit, tehetséges, képzett és lelkiismeretes embereket emeljünk mindenütt megfelelő pozíciókba.

8. Az állam keresztény és nemzeti jellegének megfelelően s a destrukció újabb uralomravergődésének megakadályozása érdekében gondosan kell őrködnünk azon, hogy keresztény és nemzeti szempontból megbízhatatlan, vagy egyenesen *kompromittált elemek a közéletben semmiféle bizalmi pozícióba ne jussanak.* Sem a kül- és belpolitikai téren, sem az ország gazdasági vagy kulturális életének irányító helyein. E szempont szerint kell *revideálni* az összes fontosabb bizalmi állásokat s vizsgálat alá venni azok betöltőit. (Minisztériumi osztályok, egyetemek, akadémiák, középiskolák, színházak igazgatása, adóhivatalok, munkásbiztosító-intézetek, állami vagy államilag támogatott ipari, kereskedelmi s pénzintézetek, közkönyvtárak stb.)

9. Legszigorúbban kell *megrendszabályozni azokat a köz- vagy magánintézményeket,* melyek a nemzet közerkölcsiségére jelentékeny hatással vannak. Revideálni s az alkalmatlanoktól megvonni az italmérési, mulató- és mozi-engedélyeket. Kérlelhetetlenül elfojtani a pornografiát. A lehető legszűkebb keretek közé szorítani a prostituciót s az alkoholizmust. Nemcsak az ifjúság, hanem a felnőttek számára is erkölcsvédő, nevelő, felvilágosító intézményeket létesíteni.

Minden eszközzel megkönnyíteni a korai házasodást s a leghathatósabb védelembe venni a *családi életet,* a nőt és a gyermeket. Nemcsak a tulajdon, hanem az erkölcs elleni vétségeket is legszigorúbban kell büntetnünk — szemben a liberalizmus egyoldalúságával, mely a közerkölcsben alig látott nemzeti érdeket s úgyszólván csak a vagyon és a kereskedelem jogain őrködött éberen.

10. Minthogy egészséges nemzeti, erkölcsi és kulturális életről csak ott lehet szó, ahol a társadalom túlnyomó része általános anyagi jólétnek örvend s viszont az általános pauperizmus minden magasabb életérdek érvényesülését akadályozza s anarkiára,

erkölcsi lenyomorodásra és forradalmi lázra vezet, azért a keresztény és nemzeti reformmunkának mindenekelőtt *erős és egészséges szociálpolitikában* kell megnyilatkoznia. A keresztény pártoknak szociális programmjuk megvalósításával nemcsak mellesleg kell foglalkozniok, vagy azt egyáltalán csak kortestémának tekinteniök, mint ezt az előbbi liberális pártok nagyrészt tették, hanem erejük s munkájuk kilencven százalékát ennek a programmnak, a nagy kereszténységszociális reformprogrammnak részletes kidolgozására és teljes végrehajtására kell fordítaniok.

Ami eddig a magyar közéletben utolsó volt, annak kell ezentúl *legelsőnek* s legtöbb figyelmet, erőt és időt felölelő feladatnak lenni s mivel nagystílű keresztény szociálpolitikusaink alig vannak, a szociálpolitika elméleti s gyakorlati kérdseinek tanulmányozására az eddiginél lényegesen több gondot kell fordítanunk.

Mikép vezessük ki országunkat a gazdasági és pénzügyi végveszélyből — mikép szorítsuk kellő mederbe a liberális-plutokrata gazdálkodást —, mikép teremtsünk erőteljes, vagyonilag jól szituált középosztályt —, mikép emeljük be ebbe a vagyonilag jól szituált középosztályba a tisztviselői kart, a lateinereket, a tiszteket, a munkásokat —, mikép oldjuk meg a városainkban, de főleg külvárosainkban borzalmas erkölcsi károkkal fenyegető lakáskérdést, nevezetesen a tisztviselői és munkáslakások kérdését —, mikép tegyük lehetővé elszegényedett keresztény ifjúságunkra nézve a magasabb tanulmányok végzését —, mikép neveljük rá a keresztény nép és intelligencia újabb nemzedékeit lukrativ foglalkozásokra s pályákra —, mikép nyissunk a képzőművesiparnak, a háziiparnak, a gazdasági többtermelésnek új és új utakat —, mikép ejtsük meg a helyes földreformot a többtermelés biztosításával —, mikép mentesítsük népünket az uzsorától, az eladósodástól, az űzérkedéstől —, mikép szervezzük meg népünk gazdasági föllendülését szövetkezeti alapon —, mikép fejlesszük azokat a foglalkozási ágakat és vállalkozásokat,

melyek még kihasználatlanul hevernek s amelyek nem egyes tőkéseknek, hanem elsősorban az apró emberek és családok tízezreinek hajtanának hasznot —, mikép terjesszük a gazdasági, háziipari, kereskedelmi ismereteket —, mikép fejlesszük a közegészségügyet, a csecsemővédelmet, a takarékosságot —, mikép mozdítsuk elő a vállalkozási kedvet, a kereskedelmi tisztességet, sok-gyermekes családok fejlődését stb. stb.: mind olyan kérdés, amely gyakorlati jelentőség dolgában nagyon sok mégoly vitális közjogi vagy politikai kérdéssel — hát még házszabályvitákkal és pártversengésekkel — ugyancsak felér, amelyeknek megoldása keresztény erkölcsi és nemzeti szempontból egyaránt közérdek s amelyeknek nemcsak elintézése, de még csak kellő fölkészültségű tanulmányozása is bőven lefoglalhatná minden közéleti tényezőnk — kormány, országgyűlés, tudományos társulataink stb. — legtöbb erejét és figyelmét.

E tekintetben nem szabad utánoznunk vagy folytatnunk a liberális és szocialista pártok taktikáját, amelyek ezek mellett a kérdések mellett állandóan elsiklottak s merőben hatalmi politikát űztek; közben pedig sajtójukban beérték az izgatással — a „feudális" és „klerikális" Magyarország ellen. Igazi keresztény és nemzeti szociális reformokat kell teremtenünk; a keresztény gondolat és a nemzeti eszme, ha őszintén értelmezzük, egyenlőkép ezt sürgetik a kulturális programm mellett legelső helyen.

*

Ahhoz azonban, hogy mindez létre is jöjjön, lelkes, önzetlen, fáradhatatlan s hozzáértő emberek kellenek s ilyen emberekben, sajnos, éppen nem vagyunk gazdagok. Kevesekben él az a szent elhatározás, hogy önmaguk, tudásuk s munkaerejük teljes latbavetésével dolgozzanak ott, ahol nem a saját, mindennapi kényelmük biztosításáról, hanem mások megmentéséről s boldogulásáról van szó.

A liberalizmus e tekintetben is levizsgázott: amily

mértékben eltértünk a kereszténységtől s annak elevenítő erejétől, ugyanannyira meg is fogyatkoztunk a Pázmány-, Zrínyi- és Széchenyi-ívású igazi, önzetlen, tettrekész, lelkes és nagykoncepciójú hazafiakban. A liberális jelszó: hadd gondoljon mindenki a maga boldogulására, akkor lesz legboldogabb a társadalom maga is — szörnyű pusztításokban érvényesült e téren is. Ma mindenki egocentrikus életet él; a hivatalokban amerikáznak; az ország ügyei pártérdekek mögött lapulnak el; a kötelességtudás és a köz iránti őszinte érdeklődés, az önfeláldozó szeretet az ember- és honfitárs iránt néhány idealista kivételes előjoga. Mindnyájan szívesen megállapítjuk ezt — másokon; hogy önmagunkon végrehajtsuk a reformot, arra rendesen hiányzik belőlünk az önfegyelmezés s az erkölcsi erő.

Éppen ezért van szükség mindenekelőtt *több s őszintébb kereszténységre,* mégpedig nem a szavak, nem is csak az érzelmek, hanem az *élet* kereszténységére, amelynek a hitélet az alapja. Így indul ki s így vezet el a társadalmi és nemzeti renesszánsz ugyanonnan s ugyanoda: a kereszténységből kell kiindulnia s több kereszténységet kell teremtenie. Belső nemzeti megújhodásunk titka rejlik ebben.

Csodákat nem várhatunk: az építő munka nem zökkenésszerű, nem mutathat fel, mint a forradalmak, pillanat alatt nagy eredményeket. Itt csak a türelmes, ernyedetlen s önzetlenül lelkes munka lassú küzdelme segít, amelyre hazafias érzésünkön kívül elsősorban a keresztény hit és erkölcsi öntudat ad erőt. Ezért minden igyekezetünkkel: társadalmi s politikai úton erősítenünk s támogatnunk kell az Egyház léleknevelő, iránytjelző, kultúrát, morált és erkölcsi erőt érlelő munkáját.

A magyar nemzet újjáépítését a kereszténység belső megerősítésével, újjáélesztésével kell kezdenünk.

A pokol tornácán.

A legszomorúbb újév.

A legszomorúbb újév, a legszomorúbb ország... A multba, ha visszanézünk, csupa vér; a jövőbe, ha tekintünk, csupa felhő. Hullhat a hó szűzfehéren, zsonghat az éjféli mise orgonája, ennél feketébb karácsonya nem volt még a magyarnak.

Hol vannak a magyar mosolygós karácsonyestéi, hol vannak boldog újesztendői? Az idén nem merjük megfogni egymás kezét ezzel a drága köszöntéssel: boldog újévet!...

Pedig egymás kezét meg kell fognunk. Ha ebben a végzetes veszedelemben kezet tudna fogni magyar a magyarral, lehetne ebből a fekete karácsonyból még boldog újesztendő. Ha kereszténység szellemében állanának egymás mellé, azzal a szent meggyőződéssel, hogy a veszedelemből egyesegyedül a keresztény öntudat és a keresztény munka mentheti meg az országot, lehetne akkor itt nagyszerűt alkotni, új Magyarországot teremteni! Ha a sok millió keresztény magyar nem engedné magát szétszaggatni és befogatni a nemzetrontó liberalizmus és szociáldemokrácia szekerébe, hanem mint egy ember állna meg, majd visszahúzódna a keresztény nép tönkrejutása árán meghúsosodott bandanépség...

Az örvény szélén álló keresztény milliók vezér után kiáltanak. Hol az a bibliai Mózes, aki az élükre áll? Ime a nép előtt lángban áll már az Isten tűzoszlopa, mely utat mutatna a sivatagban: de a népvezér, az Isten embere, hol van?

Sóhajtozunk utána, hol van?

Nincs ennek a magyar kereszténységnek népvezető prófétája, azért áll a tömeg mozdulatlanul, tanácstalanul; azért lehet őt csapatonkint behajtani a magyarságtól és kereszténységtől idegen aklokba, mint a szótlan nyájat.

A betlehemi csillag fényét kutatjuk, lessük, áhítozzuk. Magyarjaim, figyeljetek, vigyázzatok! *Hamis csillagokat tűztek az égre,* ezek a csillagok nem vezetnek a nyugodt béke jászolához... A béke jászolánál más csillag fénye dereng, mint amilyent mutogat nektek a hitetlen liberalizmus és szociáldemokrácia magyartalan, idegen vezetősége...

Újszülött köztársaságunk csillaga nem lehet más, mint keresztény csillag. Ez ragyogott felettünk ezer éven át s ha ez elmarad az egünkről, elpusztulunk a történelem éjtszakájában.

Ez a csillag ott van most is a magyar égen, csak eltakarja a vihar felhője. Majd ha nekiállítja a keresztény magyarság ennek a fekete felhőnek a viharágyúit... Majd előragyog a magyarok csillaga!

Erdélyi látogató.

Gyönyörű szép szál magyar toppant be ma hozzám. Erdélyből jött. Nem mondom, ki volt, sem hogy honnan, mely városból jött, sem hogy mi járatban volt. Budapest tele van kémekkel, tele hazaárulókkal, még valahogy az adatokból kisütnék, hogy ki volt s jaj lenne szegénynek, ha megint hazakerül Erdélybe.

Haza? Hiszen Erdély nem hazája többé. Erdélyben ma az oláh az úr s azzal véli megerősíthetni uralmát, hogy eltapos és legázol mindent, ami magyar. Kolozsvár lakossága 90 percentben magyar volt, ma 80 percentben oláh. A magyarokat kiűzik, kidobják az utcára. De hisz ezt mindenki tudja, minek ismételjek tudott dolgokat.

Kérdem az én emberemtől, hogy vannak Erdélyben mégis a megmaradtak?

— Nem lehet azt szóval elmondani, uram — fe-

leli. — Amit ember szenvedhet, azt mi mind végigszenvedjük. Csak már egy kis reménysugár jönne, valahonnan, valamiféle, mindegy: akármi. De így nem bírjuk, szét kell hullanunk.

— Hát hiszen talán a békekonferencia mégsem feledkezik el minden igazságról — mondom.

— Nem tudjuk, uram. Az oláhok úgy rendezkednek be, mint akik ezer esztendőre itt maradnak. Csak az a jó, hogy maguk is verekesznek egymás közt. A romániai meg az erdélyi oláhok. Amazok azt mondják, ők a felszabadítók; emezek meg azt felelik, hogy nekik nem kellett felszabadító, ők nem voltak elnyomva, iskoláik is voltak, írni-olvasni tudnak, míg a romániai oláhok valóságos ázsiai állapotban élnek hozzájuk képest. Össze is verekedtek ezen nem egyszer, egy alkalommal 70 sebesült s néhány halott maradt a téren.

— Igaz-e — kérdem —, hogy Garbai és Roboz oláhok lettek?

— Igaz. Garbai tiszti egyenruhát kapott, hogy szabadon járhasson-kelhessen. Roboz meg lapot szerkeszt és gyalázza a magyarokat. Persze az igazságot sohasem tudjuk meg. A kolozsvári sajtó azt írta többi közt, hogy Sir George Clark nem tudott végezni semmit s azért felpakkolt és hazament. Itt tudtam meg Pesten, hogy éppen ellenkezőleg történt.

— Hát a székelyek mit csinálnak?

Az én emberemnek felvillan a szeme; hunyorít vele egyet, diadalmasat, de csak ennyit mond:

— Arról nem beszélek.

Nem faggatom, csak annyit kérdek:

— Van?

Emberem elérti a kérdést és époly kurtán feleli:

— Van!

— Szóval — mondom — Jászi Oszkár álma teljesült, keleti Svájcot csinált az országból.

— A hazaáruló! — ordít fel az én emberem s a szeme szikrázik. — Egyszer tett bennünket, magyarokat, lóvá ez a gaz náció, de többet nem ülünk fel neki.

Kezdhet Garbai Erdélyben, amit akar. Nem lesz egy magyar sem, aki hallgat rája. Kivéve a szemetjét; persze, az mindig akad. De a becsületes munkásság nem kér többet a szocialistákból, akiknek ezt a mi nyomorúságunkat köszönjük.

— December 24-én lesz egy éve, hogy bejutottak a Maroson át, éppen szent karácsony estéjén. Játszva vissza tudtuk volna szorítani őket. Fegyverben voltunk valamennyien, muníciónk is volt elég. De jött Fényes László és azt mondta, ne engedelmeskedjünk a tiszteknek, hagyni kell a román testvéreket, hadd jöjjenek be. Hát aztán most itt vagyunk.

Feláll az én látogatóm, az erdélyi bércek óriása, feláll s elfordul, hogy ne lássam előbuggyanó férfikönnyeit...

S ebben a síró óriásban mintha Erdély állt volna maga előttem... S nem is csak Erdély; az ezeréves Magyarország. Amelynek csak egy volt a bűne, egyetlen egy, de irtózatosan végzetes bűne; az, hogy szívén dédelgette a csalókat, a kufárokat, az árulókat, a Fényes Lászlókat, Kéri Pálokat, Jászi Oszkárokat, Garbaiakat. S amely megtűri ma is, hogy ezeknek szellemi fegyvertársai, cinkosai, elvtestvérei még most is megpróbálják tovább bolondítani, izgatni, züllleszteni a magyart s még mindig akad hűséges táboruk, amely ma is a régi bolseviki-tenyésztő lapok támogatásával tüntet a magyarság és hazafiság ellen.

Magyar szentélyek idegen kézen.

A számos kincs között, melyre idegen hódító tette rá a kezét, számos lelki kincs is van: régi magyar szentélyek, Nagyasszonyunk kegyhelyei, magyar szentek ereklyéi s templomai. Idegen, huszita vagy skizmatikus (szakadár) kézre került a bájos mélyúti kápolna a Mária-völgye Pozsony mellett, szent Zoárd barlangja Nyitra mellett, a nagyszombati „könnyező Mária-kép", ugyanott a kassai vértanúk, boldog Kőrösi, Pongrácz s Grodecz ereklyéi, a pócsi, gyüdi, radnai,

sárvári kegyhelyek, Szent László városa — hogy csak néhányat említsünk a sok közül. Magyarország nem hiába volt Mária országa; szinte egész területe tele van szórva búcsújáróhelyekkel, hol az egyszerű nép, de az értelmiség is, nagy embereink a multban s közelmultban annyi áhítatos, boldog órát töltöttek s annyi bizalommal imádkoztak a hazáért.

Azonban, úgy látszik, a mi honfiúi bánatunkban hatalmas vigasztalónk lehet ez a magában véve oly fájdalmas tudat. Mint mikor valakit kifosztanak s kilöknek lakásából s idegenek költöznek belé, de a falakon otthagyják a száműzött legkedvesebb ereklyéit s emléktárgyait: édesanyjának képeit. S az édesanya képe ott virraszt a gazdáját cserélt falakon s számüzött gyermek helyett is és könnyes szemével visszasírja a jó Istentől az elzavart fiút...

Magyarok! térjetek vissza Istenhez, kiről a jólét napjaiban megfeledkeztetek! És térjetek vissza a fájdalmas Anyához is, kinek Szent István felajánlotta országtokat és koronátokat! Az *egész* országot s az *egész* koronát! S akkor bízhattok benne, hogy a sok elárvult, elszakított Mária-szentélyben ott fog virrasztani helyettetek is a Szentséges Szűz, ennek az országnak soha meg nem tagadható, soha nem detronizálható Királyasszonya — virraszt és sír rajtatok és anyakönnyével visszaesdi nektek Istennél az elveszettnek vélt országot.

Máriavölgy, Máriagyüd, Máriapócs Asszonya, gyüjtsd ismét magad köré szétszórt, elárvult fiaidat s mi ígérjük, igen, Nagyasszony, ígérjük neked, hogy a visszanyert országon ismét visszaállítjuk régi fényébe a Mária-országot: az élő hit és keresztény erkölcs uralmát s buzgón fogunk zarándokolni ismét a szent helyekre, honnan annyiszor merítettek jámbor eleink vigaszt, enyhületet és reményt.

Az egész világ elhagyott bennünket s ellenségünkké lett: legalább Te, édes Nagyasszony, maradj hozzánk jó és kegyes! Minden reményünk csak Te vagy: szent Szűzanyánk, ó el ne hagyj!

Kiáltás Versailles felé.

Uraim!

Önök legyőztek minket s most azon vannak, hogy a legyőzötteknek békét diktáljanak. Önök legalább békének nevezik azt, amit mint büntetést, vagy helyesebben bosszút, ránk mérni jónak látnak. Mi nem kérünk kegyelmet, mi nem számítunk nagylelkűségre, mi abban a büszke tudatban várjuk az Önök határozatait, hogy sorsunkat nem érdemeltük meg, legfeljebb azzal, hogy megtűrtük magunk közt azt a mételyt, amely minket minden katonai hősiességünk s minden tiszta honszeretetünk ellenére Önöknek kiszolgáltatott. Mi fájdalommal látjuk, hogy az úgynevezett béke megalkotásánál nem hangoztatnak magasabb eszméket és törvényeket, mint aminőket gazdasági önérdekük diktál s tárgyalásaikból éppúgy száműzték az Isten nevét, mint a legfőbb erkölcsi hatalom képviselőjét a földön. Ezért érthető, hogy kevés a bizodalmunk az Önök igazságosságérzetében, de mégis szeretjük hinni s fel is tesszük, hogy Önök sem helyezkedhetnek, már a saját népeik nagy keresztény tömegei miatt sem, a merőben elvtelen és ideáltalan pogány önzés erkölcstörvénynek a Vae victis barbár jelszavát. Ha a feltevésünkben nem csalódunk, akkor indokoltnak tartjuk, hogy Önöket, ha nem is az örök keresztény erkölcs, de legalább a társadalmi becsület és humanizmus nevében figyelmeztessük arra a művelt népekhez nem illő játékra, melyet Önök velünk űznek, hogy ne appelláljunk az Önök és polgártársaik többségének jóérzésére, mellyel össze nem egyeztethető, amit az Önök követelményei, hisszük, hogy részben jóhiszeműleg, de magukban foglalnak.

Önök, Uraim, nem a fegyverek erejével győztek le minket, hanem azon elemek segélyével, amelyek köztünk a benső összeroppanást előidézték. Önök nem szemben győztek le minket, a tőr hátulról döfetett szívünkbe. Már ez is bizonyos lovagiasságra kötelezné Önöket velünk szemben. Örök szégyen, ha valaki

árulókat és dezertőröket jutalmaz s amellett eltipor egy népet, amely Önök ellen csak kényszerűségből hadakozott, s amely ma semmi másnak nem áldozata, mint határtalan lojalitásának és türelmének. Örök szégyen lenne, ha gazdasági érdekeknek feláldoznának egy népet, amely ezer év óta, mint a nyugati civilizáció védőbástyája állt ellen Kelet hordáinak s évszázadokon át vérzett az Önök érdekében is és amelyet csak azért nem ismer igazi mivoltában a külföld, mert tragikus nyelvi elszigeteltsége folytán szinte csak versenytársai és belső ellenségei révén szerez róla tudomást. Örök szégyen lenne, ha azokat a népeket játsznák ki ellenünk, amelyeket mi vendégekként befogadtunk, a nyugati civilizáció áldásaiban részesítettünk, amelyeknek lakást, birtokot és polgárjogot adtunk s amelyeket most azon a címen, hogy egyes vidékeinken többségbe jutottak, demagóg izgatók bujtogatására s a nemzetiségek túlnyomó többségének határozott akarata ellenére el akarnak szakítani tőlünk. Ugyanolyan helyzet ez, mint mikor szegény lakókat házunkba befogadunk s azok egy szép napon, azon a címen, hogy többségbe jutottak, kitúrnak a házunkból; sőt nem is ők túrnak ki, mert hisz ők velünk szeretnének maradni, amint velünk voltak ezer éven át, hanem akiknek nevében néhány lelketlen és zsarnoki izgató kedvéért Önök túrnak ki minket. Örök szégyen lenne, ha azokat az ázsiai bűncselekményeket szentesítik tekintélyükkel, amelyeket műveltségben s hazafias erényekben messze alattunk álló népek részéről félcivilizált hordák követtek el rajtunk. És örök szégyen maradna, ha a mi földrajzi, történeti és gazdasági egybetartozásunkat meg nem értve, zsákmányra éhes és soviniszta politikusok erőszakoskodásaira hallgatva, olyan viviszekciót végeznének a mi nemzettestünkön, amellyel feltétlenül újabb és kényszerű háború magvát hinti el, hiszen köztudomású dolog, hogy pl. a tótság nélkülünk megélni nem tud. Ki vállalja a történelem előtt a felelősséget, hogy békének nevez el egy

olyan aktust, amellyel voltakép újabb háborúk magvát hinti el s további vérontást diktál?

Azonban Önök, Uraim, ennél is tovább mennek. A barbár szkita lemészárolta legyőzött ellenfelét, de nem rabolta el becsületét. Önök a becsületünkben támadnak meg minket. Önök tudják, kik okozták nálunk a bolsevizmus vérfürdőjét, hazaárulásaik iszonyatát s Önök, amidőn azt hangoztatják, hogy belügyeinkbe be nem avatkoznak, ugyanakkor kényszerítenek bennünket arra, hogy a bolsevikiek szervezett táborával, mely csak nevet s nem irányt változtatott, egy asztalhoz üljünk le, hogy velük tárgyaljunk s akik testvéreinket orgyilkos módon megölték és megbecstelenítették, azoknak az Önök kedvéért nemcsak bűnmentességet, de hatalmat s a nemzet irányításában szerepet juttassunk. Önök a destrukciót, az állam elleni összeesküvés és osztálygyűlölet szítóit támogatják köztünk, kényszerítenek arra, hogy Catilinákat és árulókat melengessünk a keblünkön s kormányzási jogokat adjunk azoknak, akik anyagilag s erkölcsileg ennyire tönkretettek minket. Ez az Önök szempontjából üzletnek jó lehet; jó lehet arra, hogy bennünket a Balkán, vagy az európai Kongó színvonalára süllyesszen. De vajjon békét teremtenek-e ezzel, Uraim? Teremtsenek békét, uraim, s nem újabb háborút; ha pedig büntetni akarnak minket, legalább ne vegyék el becsületünket. Ezt kívánja az Önök becsülete is, mely civilizált népek közt azt a félt is kötelezi, amely véletlenül győztesként került ki a háborúból.

A nemzeti erkölcs erői.

A lezajlott világháború sok régi igazságot erősített meg, köztük nem utolsó helyen azt, hogy egy-egy nemzet létharca nem pusztán a fizikai fegyverkezésen, nem is csak a vezetők technikai, politikai és katonai felkészültségén, hanem mindenekelőtt a harcba sodródott nemzetek *lelki erején* múlik: a *megingathatatlanságnak azon a fokán, amelyen az egyes*

nemzetek a maguk hazafiúi és erkölcsi ideáljain csüngenek. Mennél szilárdabbak azok a belső kapcsok, melyek egy embertömeget nemzetté és országgá egységesítenek, mennél biztosabb és ellenállóbb az a lelki készség, mely az egyes embert az összességnek tagjává, osztályosává és köteles védelmezőjévé avatja, annál biztosabban néz szembe a nemzet a támadásokkal, annál sikeresebben állítja csatasorba összes fizikai és szellemi energiáit a közjó érdekében. Az a régi mondás, hogy: „ha rövid a kardod, told meg egy lépéssel", érvényesül itt szélesebb és általánosabb vonatkozásban: *nemcsak a kard dönti el a nemzetek élet-halál harcát, hanem a küzdőknek lelki felkészültsége is az az erkölcsi készség, mely a kardok vívóerejét az egyéniség egész odaáldozásával hajlandó teljesebbé és hatásosabbá tenni.*

A világháború folyamán két kicsiny ellenséges népen volt alkalmunk megcsodálni ezt az erkölcsi készséget: a belgákon és a szerbeken. Országuk a végenyészetnek látszott szánva s lelki erejük mégsem tudott megroppanni: *sem szerb, sem belga defetizmus nem volt.* A mi sorsunkat viszont nem katonai inferioritásunk pecsételte meg, hiszen mindvégig benn álltunk mindenütt az ellenséges területeken, hanem lelki erőnknek az a megtorpanása, mely idő előtt lerakatta velünk a fegyvert. Nem fegyvereink vesztették el a háborút, hanem az izmunk, az idegzetünk, az agyunk és szívünk zsugorodott össze, amióta idehaza győzött a fát őrlő szú s a helytállniakarás készségét megzsibbasztotta a szellemi és erkölcsi destrukció.

Hogy ezt az elzsibbadást ki és mi okozta, most nem tartozik ide; úgyis tudja mindenki. Azt azonban kevésbbé érzi meg lelkiismeretünk, hogy a destrukció győzedelmeskedésében nemcsak az aktív tettesek marasztalandók el, hanem *a passzív bűnösök is:* azok a sokan, akik többé-kevésbbé szintén felelősek azért, hogy a nemzet teste és lelke a behatoló bacillusokkal szemben idején nem immunizáltatott. Ha bennünk, a keresztény magyar közönségben nagyobb az erkölcsi

ellenállás, ha hazafias és keresztény lelkiismeretünk elevenebben reagált volna a mindenünnen és minden formában előretörő bomlasztó áramlatokkal szemben, ha kivétel nélkül szent kötelességünknek tartottuk volna nemcsak a hősies helytállást a harctereken, hanem a nemzet mélységes erkölcsi erőinek őrzését és aggódó védelmét is, ha époly erélyesen bántunk volna el itthon is, mint ahogy a harctereken elbántunk az árulókkal és kémekkel, minden tisztességtelenséggel — például a felmentések, segédszolgálatosok, éllemezési ügyek és hadi szállítások, valamint az egész háborús gazdálkodás terén — s a destrukció céltudatos sötétszándékú szárnybontogatásával (főleg a sajtó terén), bezzeg nem állnánk ma ott, ahol állunk. Még akkor sem, ha Hötzendorfi Conrád amaz állítólagos szava: „Csak még tizennégy napig, mit mondok, csak még nyolc napig álltunk volna helyt, az olasz front összeomlása megelőzte volna a mienkét, s ma talán mi diktálnók ellenségeinknek a békét", még ha, mondom, ez a szó magában túlzott volna is.

A nagy nemzeti letörésből legalább ezt az egyetlen egy tanulságot illik megjegyeznünk nekünk, akik még mindig szeretjük ezt a lerongyolt, kirabolt és meggyalázott hazát. Azt a tanulságot, *hogy nemzeti életünk gerincévé ezentúl az erkölcsi erők mélységes tiszteletét és gondos ápolását kell tennünk az egész vonalon.* Ha fel akarunk támadni, ha újra élni és fejlődni akarunk, akkor sokra van szükségünk: *kell katonaság, kell közgazdaság, kell szociálpolitika, kell irodalom, kell tudomány, de mindenekelőtt kell, okvetlenül kell, halálosan kell lelki regeneráció is, erkölcsi erőink növelése és szilárdítása, ideálok kultusza, jellemnevelés is, mert ezek nélkül ismét panamák hazája és demagók romboló műhelye lesz országunk, s a belülről őrlő szú ismét meg fogja akasztani, s csúfá fogja tenni a jobbak minden fizikai erőfeszítését.*

A keresztény magyar társadalom valahogyan homályosan rá is eszmélt már erre a tanulságra s innen a keresztény és nemzeti jelszavak hirtelen áremelke-

dése. De ez a ráeszmélés még mindig túlságosan tudatalatti, szinte csak ösztönszerűleg feltörekvő sejtelem. A nemzeti és keresztény tradícióknak minden értelmiségénél s lelkületénél fogva hivatott őre tekintse szent föladatának, hogy ezt az ösztönszerű megérzést tudatos megértéssé és általános meggyőződéssé acélozza. Megújulásunk csak úgy lesz tudatos, teljes és őszinte, ha hazafias ideáljainkat a legbiztosabb és legszilárdabb alapra helyezzük: *a kereszténység örök gondolatainak talajára, amelyen egyedül áll fenn, szilárdan és rendíthetetlen megalapozottságban a jogrend, a tekintélytisztelet, az egy nemzetbe tartozók testvéri szolidarítása s az erkölcsiség.* Erkölcsi nagyság és biztos lelki szilárdság csak ott van, ahol fegyverek, jelszavak és szavalatok mögött biztos végső célpontok is vannak, az önzésnél százszor erősebb, magasabb indítóokok, önfeláldozásra is kötelező, minden evilági szempontnál szentebb és sürgetőbb, nagyszerű és örök erkölcstörvények. Minden nép pontosan annyit ér, amennyi erkölcsi erőt a kereszténység eleven forrásaiból szív magába: oly tétel ez, amelyet történelem és tapasztalás, statisztika és mindennapi megfigyelés, az argumentumok kifogyhatatlan tárházával támogatnak. Ha remélhetjük, hogy a korrupció, majd pedig a bolsevizmus által alaposan megleckéztetett magyar társadalom hatalmas mea culpával s elszánt kanyarodással visszatér a soká elhanyagolt s indokolatlanul lenézett keresztény oltárokhoz, csak úgy remélhetjük, hogy nemzeti újjáéledésünk sem fog puszta pillanatnyi lelkesedésnek bizonyulni.

A magyar nemzet legfőbb reménye ma a nemzeti hadsereg. Legyen ez a hadsereg nem pusztán fizikai erőreébredésünk gyujtópontja, hanem az erkölcsi regenerációnak is hivatott őre. Írja, mint régen, győzedelmi zászlajára a keresztet, minden igazi honszeretetnek és tennitudásnak ezt a legmélyebb értelmű jelképét s amint ebben a jelben győzött nemzeti hadseregünk a multnak minden tatárjárásán és törökdúlásán

úgy teljesüljön rajta a huszadik századbeli, vérben vonagló magyar nemzetre nézve is az ősi jelszó: „Ebben a jelben fogsz győzni!"

Királyság és köztársaság.

Az Újszövetség szerint „nincsen hatalom, hanem csak az Istentől". A királyok „Isten kegyelméből" valóknak neveztettek. Már most ha egy ország államformát változtat, mivé lesz az Isten-adta tekintély? S hogyan száll át egy köztársasági kormányra?

Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy nincs igazuk azoknak, akik az „Isten kegyelméből való" s a nép akaratából választott kormányhatalom között ellentéteket keresnek. Mert ez a kettő nem zárja ki egymást. A kereszténység tana, mely itt csak a természetes etika tételét ismétli, csak annyit mond, hogy Isten a tekintély legfőbb forrása s voltaképpeni, lelkiismeretben is kötelező hatalomról csak ott lehet szó, ahol tudjuk vagy feltehetjük, hogy Isten is akarja, hogy annak engedelmeskedjünk. A királyságban a király, a köztársaságban a törvényhozótestület egyaránt „Isten kegyelméből való", ha hatalmát törvényesen eredezteti. Mert fel kell tennünk s el kell fogadnunk, hogy Isten, aki rendezett társadalmi életet akar gyermekei között, akarja a törvényes hatalom érvényesülését s elismerését is.

A legáltalánosabb nézet a keresztény etikusok között az, amely szerint Isten — talán rendkívüli esetektől eltekintve — nem nyúl maga bele az emberi társadalmak sorsának intézésébe oly értelemben, hogy miként azt a teokráciában (a régi zsidóknál) tette, maga jelölné ki akár az államformát, akár az uralkodó személyét; hanem a *nép* az, akár egészében, akár valamely erre hivatott részében, amely akár szabad választással, akár a körülmények hatása alatt ezt vagy azt az államformát vagy uralkodót *kijelöli*. Mihelyt az államforma vagy az uralkodó személye

így törvényesen kijelöltetett, Isten akarja, hogy a polgárok ezt a törvényesen kijelölt s felállított államhatalmat elismerjék s neki engedelmeskedjenek egészen addig, míg esetleg újabb körülmények közbejöttével új alakulat veszi kezébe a kormányt. Így váltakozhatik ugyanegy országban a kormányhatalom, sőt az államforma is, anélkül, hogy a tekintély elvének keresztény etikai s evangéliumi alkalmazása akadályba ütköznék. A nép *jelöl;* de a *tekintélyt* Isten adja a kijelöltnek.

Ennek az elvnek alapján könnyű megfelelni a felvetett kérdésekre.

A köztársasági államformában a voltaképpeni uralkodó az egész nép. Amint régente a királyok feladata volt az ország helyes kormányzásáról gondoskodni, úgy ezentúl nálunk a népre hárul ugyanez a feladat és kötelesség. E feladat teljesítése époly felelősséggel jár, mint járt azelőtt a királyokra nézve az ő hivatalviselésük. S amint a királynak tiszteletben kellett tartania a legfőbb erkölcsi s isteni törvényeket, ugyanúgy tiszteletben kell tartania ezeket az önkormányzatot gyakorló népnek.

A köztársaság törvényes kikiáltása után semmi okunk sincs ugyanazon tekintélytisztelettel meg nem hajolni az új kormányforma előtt, mint ahogy meghajoltunk a királyság előtt. Mivel azonban a köztársasági formában az egész nép aktív közreműködése még inkább döntő a törvényhozás irányításában, mint a királyság idejében, azért keresztény szempontból fokozottabb kötelességünk, hogy ezentúl az eddiginél is jobban teljesítsük állampolgári feladatainkat s ne engedjük, hogy az új alakulatokban a hangadó és irányító szerep azok kezébe kerüljön, akik azzal az ország és a keresztény hit felforgatására élhetnének vissza.

Szervezkedjünk hát bátran az önkormányzat feladatainak méltó teljesítésére.

Nem babra megy a játék!

A pénzügyminiszter — egy a kevesek közül, akik dolgoznak és nem beszélnek — beterjeszt egy alaposan átgondolt, szakemberek sokhónapos vizsgálódásán átszűrt törvényjavaslatot, amelynek éppen antiliberális, zsidóellenőrző célzata nyilvánvaló; egy temperamentumos képviselő, aki Korányinak személyes ellensége, bele-belecsipked a javaslatba; egyik tetszetős ellenérvelésére a többség ott helyben beugrik s tán észre sem véve, mit tesz, leszavazza a pénzügyminisztert s újabb, veszedelmes rázkódtatásnak teszi ki a politikai helyzetet s vele a nemzeti talpraállás ügyét. Lemondás, válság, liberális sajtóújjongás — a szokásos görögtüzes jelenetek, miközben újból beigazolódik a nagy Széchenyi mondása, hogy mi magyarok csupa széthúzáson buktatjuk meg a nemzeti ügyet, hogy éretlenek, fegyelmezetlenek vagyunk, szenvedéllyel gondolkozók, temperamentummal ítélkezők, nem a komoly munkacél s nagy, tárgyi szempontok szerint igazodók, hanem tömeghangulatoknak engedők s a vér és a taps fellobbanásaira hallgatók.

Nem vonjuk kétségbe az Erekyek jóhiszeműségét. De meg kell rónunk és fájlalnunk kell azt a politikai könnyűvérűséget, amellyel nagy és életbevágó kérdéseket kezelnek s amely nem egyszer elgáncsolta már bennük a „Haza minden előtt" szent parancsát. A legnagyobb rémülettel látja minden komolyan gondolkozó hazafi, hogy az utca és a forradalom hangja, a lengyeles nyepozvolim s a liberális érából átvett jelszónnyargalás hogyan borítja el egyre sűrűbb ködöt parlamentünk légkörét; mennyire nem higgadt, messzelátó, minden értékes gondolatot (még ha ellenféltől jő is) szívesen latravető komolyság viszi gyakran a szót, hanem a pohárköszöntős, kisbürgözdi stílus; hogyan ugrálnak külpolitikai ábécédiákok legsúlyosabb külügyi kérdések körül; hogyan sietnek alkotmányjogi csizmadiák a háromlábú szék magaslatáról elintézni alkotmányjogi problémákat, királykérdést,

Szentkorona-kérdést, pragmatica sanctiót, területi épségkérdést: mindent. Aranyszobrot érdemel ma, aki vállalkozik arra, hogy az ország bárkáját a borzalmas pénzügyi vízözönből kivezesse s akkor rosszmájú közbeszólások kedvéért képesek vagyunk félrelökni azt, ami végre munka; ami végre alkotás, ami végre út volna a menekülés felé. S mert mindenkinek meg van a maga jelöltje minden posztra: le a királytól az utolsó bakterig, hát már most félre minden egyébbel, félre ezeréves alkotmánnyal, területi épséggel, európai elhelyezkedéssel, építő munkával, a még mindig vadul dúló pénzügyi és kereskedelmi bolsevizmus leküzdésével — mert az anarchia a bolsevizmusnál is több — és hajrá, kapjunk hajba, veszekedjünk, játsszunk minden két héten válságosdit, heveskedjünk, személyeskedjünk, szavaljunk enyingi hordók tetejéről, ítéljünk rossz, célzatosan belénk nevelt, hamis történeti beállítások, kortesjelszavak és rögeszmék szerint, hiszen semmi sem forog kockán, játék az egész, semmi baj, legföllebb az — ország megy bele tönkre.

Korányi Frigyes báró egész minisztersége alatt minden erejével, páratlan odaadással dolgozott az ország anyagi megerősítésén. Nem volt még pénzügyminiszter, aki súlyosabb helyzet elé került volna, mint Korányi, mikor Csonka-Magyarország üres kincstárának őrévé lett. Ezen az őrhelyen a hűséges katona becsületességével és önfeláldozásával állott meg mindenkor — komoly időkben, komoly elszántság mellé egy akarattal kellene felsorakoznia minden igaz magyarnak, aki hazája sorsán aggódni képes.

Oda szeretnők kiáltani mindazoknak, akik még mindig nem értek meg arra, hogy a politika nem játék s a keresztény nemzeti politika nem, s főleg e pillanatban nem kukoricázás: az ég szerelmére, szeressétek egy kicsit jobban ezt a hazát s ne rendeljetek alá mindent, de mindent a szenvedélynek, a felületességnek, a temperamentumnak. Mert az életünkről, ezeréves nemzetünk megmentéséről van szó s az újjáépítés sokkal nehezebb és bonyolultabb feladat, hogy-

sem annak megoldására csak gondolni is lehessen, amíg szenvedélyek és személyek pártharca el nem némul s helyt nem ad az aggódón lelkiismeretes elmélyedés szellemének, a leghiggadtabb mérlegelésnek s összhangot teremtő tárgyilagosságnak. Urak, emberek, magyarok, ne tovább ezen az úton! Mert csakugyan: nem babra megy a játék!

A pokol tornácán.

Hatszáz éve annak, hogy Dante Alighieri, az óriás, az alkotó, a költő, Ravennában keserű száműzetésben meghalt. Magyarország pedig, mely hosszú nyavalya után még lábadozik be sem heggedt sebbel, föl sem szikkadt könnyel odaáll az ünneplők sorába és úgy áldoz emlékének, mintha önnön fia lenne, lelkéből lelkedzett gyermeke.

Aki igazán érzi mivoltát, az tiszteli azt, aki nem ő, a mást, az idegent. Mindez áll a nemzetekre is. Talán innen van, hogy a magyar ázsiai nép, mely fönntartotta különvalóságát és szerette a magáét, mindenkoron testvéri becsüléssel hasonlította lelkébe az európai műveltség nagy alkotásait, melyek a maga nyelvén éltető táplálékává váltak és gőggel vagy dölyffel sohasem zárkózott abba a korlátolt nemzetieskedésbe, melytől még a nagy népek sem idegenkedtek. *Sokkal inkább volt francia glóbus, vagy angol glóbus, mint „magyar" glóbus.* Minket magyarokat a nemzetek felett lebegő és a nemzeteket összekötő szellem fűzött egybe a nagyvilággal. Dantenak és Shakespearenek van magyar történelme. Ők a mieink is. És most, hogy okunk lenne hogy csak tulajdon bajainkkal bíbelődjünk és célratörő akarattal, ezerszer szent önzéssel csak a jövendőnkre gondoljunk, a multat látjuk magunk előtt, a középkor és újkor küszöbén Dante Alighieri roppant alakját.

Oceanica mente — írta róla az egyik újkori olasz költő — óceáni ész, viharzó tenger, értelem, mely mindent átfogott, kincsekkel és ismeretlen csodákkal gaz-

dagon, törvényes szív, mely mindent érzett és a gyengédnek és borzalmasnak, a rózsaszínnek és feketének egyaránt kifejezést adott. A korcs középkori-latinnak töredékeiből, dirib-darab stílhulladékaiból megalkotott egy zenés és zengő, őseredeti nyelvet s költői szelleme minden betűjébe rendkívüli erőt, szemléletes kézzelfoghatóságot, domborműszerű biztonságot lehelt. Előtte nem volt olasz. Ő az első olasz. Danteval kezdődik a nemzeti irodalom és az a bűvös sugártörés, mely szebbnek láttatja a földi tárgyakat, az a muzsikai és festői írásmód, melyet ma is újnak tudunk, az a bátorsága a léleknek, melyet a pogánykor zárt, öntudatlan művészete után a lélekkel és szívvel ékes katolicizmus ád a világnak: a romanticizmus. Ami fény és szépség volt a középkorban, azt Dante hiánytalanul belemerítette az Isteni Színjátékba. Mint újító és őrző áll előttünk.

A föld népei úgy olvasták ezt a költeményt, mint egyetlen könyvet. Minden egyes sorához könyvet, minden egyes énekéhez könyvtárak csatlakoznak Amit sok emberöltő érzett és gondolt több mint egy félezer éven át, azt beletükrözte Dante terzináiba, mert nincs az életnek olyan szaka, a sorsnak olyan változata, hogy ne találnánk rá feleletet, utalást, tanácsot, vigaszt a költemények e költeményében. Mi, magyarok, ma Danteban a *száműzöttet* látjuk, aki elvesztvén hazáját, gyötrődve építi ebben a százénekes époszban, homályban és fényben, a pokol, tisztítótűz és paradicsom énekeiben és haló arccal is feléje fordul. Könnyezve olvassuk azokat a részleteket, melyek az elvesztett hazára vonatkoznak. Mert jaj, mi is tudjuk, kik tébolyodtunk az oláhmegszállta erdélyi földön, hallottunk csehül beszélni a magyar műveltség ősi fészkében és láttuk az elrabolt Bánságot, hogy mily sós az idegen kenyér és mily iszonytató az idegen lépcsőkön bandukolni. „Beata Ungheria" írta Dante — „boldog Magyarország". De most a boldogtalan Magyarország köszönti az ő emlékét, mely a pokol bugyrait járja, a tüzes tavak és jeges ször-

nyűségek országát, a száműzött nép, mely szemét az erdélyi havasokra, a kedves tót fenyvesekre, a bácskai kalászra szögezi és megy nehéz, végtelen útján a purgatórium derengése és a végtelen útján és a paradicsom tűzrózsája felé a csillagokhoz.

Ben Blumenthal és Kisfaludy Károly.

Vannak akik házakat vásárolnak nagy előszeretettel. Egyesek egész utcákat vesznek össze és odaakasztják óraláncukra csecsebecséül.

Ben Blumenthal úr, kinek tehetsége az, hogy az összeomlás alatt véletlenül amerikai állampolgár volt, a rátermettsége az, hogy a dollár árfolyama jóval magasabb a koronáénál, a művészi ízlése pedig mindössze annyi, hogy szereti a pénzt — más szenvedély rabja. Ő nem házakat, hanem színházakat vásárol. Főkép budapesti és magyar színházakat. A földgolyón egyetlen pont sem érdekli annyira, mint a szerencsétlen, a mi szenvedő országunk. Maholnap pedig zsebébe gyűri minden színházunkat, színészeinkkel, íróinkkal, ősi magyar műveltségünkkel és hagyományainkkal együtt.

Magánügye ez, egy adásvételi szerződés tárgya csak? Kötve hisszük. Csak a léha lelkiismeretlenség beszélhet így. Ha a hatóságnak joga van beleszólni abba, hogy a vendéglőben milyen ételeket tálaljanak, és *büntetni azt, aki hamisított tejet mér, vagy döghúst árul, akkor az államnak kötelessége őrködni afölött is, hogy a közönség jó és tápláló szellemi eledelt kapjon* és ne szakácskodhassék akárki. Ben Blumenthal bizonyára nem szögedi konyhán tanult főzni. Ismerjük őt és ettünk már a főztjéből. Hogy ezt most mégis minden kár nélkül reánk szabadítják és átadják neki a legfontosabb lobogót, színházainkban a szellemi vezérkedést, pusztán a pénz jogán, az már égbekiáltó bűn a magyarság ellen, nemzeti műveltségünk olyan megalázása, melyre még példa nem volt történelmünkben.

Budapest a békében is mutatta már azokat az „amerikai" vonásokat. Egyes kávéházainkban csakugyan texasi erkölcs és mexikói színvonal uralkodott és vad törzsfőnökök meg cowboyok tomahawkkal vezényelték a műveltség ütemét. De azóta okulhattunk! Láttuk, hová vezet a gyökértelen és kabarés felszínesség és ma ocsudó öntudatunk minden idegszálával a multnak ihlető és alkotó emlékeibe kapaszkodunk. Vajjon tudja-e ezeket istápolni Ben Blumenthal? Mi a véleménye például Kisfaludy Károlyról, Szigligeti Edéről és Madách Imréről? Főképpen pedig mit tesz majd a magyar drámairodalom jövendője érdekében? Megannyi kérdés, melyre csak leverő választ kaphatunk. Ha jóindulat van benne, akkor is *fázunk az ő jóindulatától.* De ne jósoljunk, hanem tekintsünk a multba. Gondoljuk el, megszülethetett volna-e a magyar vígjáték és dráma, ha őseink annakidején ínséges korban eladják a kis fölcseperedő országot mindenestül egy idegenvérű és szellemű vállalkozónak, ha színészek és írók, a nemzet napszámosai nem nyomorognak kocsiszínekben, kezdetleges darabocskákkal és vedlett kellékekkel, hanem talán fényes palotákban, jó aranyért elkótyavetyélik mindazt, ami övék, ami magyar.

Döbbenetes világossággal látjuk, mi folyik itten. Most pedig megbízható helyen azt rebesgetik, hogy Blumenthal úrnak már szűk az ország, kezét egyenesen az *állami színházak* felé nyujtja. Elismerjük, állami színházaink, melyek különben fényes és előkelő multra európai sikerekre tekinthetnek vissza, ebben a pillanatban sok akadállyal küzködnek és sorsuk nem valami virágos. Ben Blumenthal azonban nem virágoztathatja fel őket. Nem is kérünk tőle egyetlent sem az ő illatszerrel szagosított papírrózsáiból. Maradjon az csak az övé. Nekünk *igazi* életre van szükségünk, az ősi *magyar* televényből fakadó erőre, nem szemfényvesztő keretekre és arany cölöpökre. Lehetetlennek tartjuk a vakmerő tervet, melyet ez a színházhódító agyában forgat. De ha csak kis eshe-

tősége is van a megvalósításra, akkor a tisztes magyar közönség vonuljon a Múzeum-kertbe, törje össze Kisfaludy Károly szobrát, aki magyarrá tette Budapestet és biggyessze helyébe koszorúval ékesen Ben Blumenthal képmását, aki majd ismét magyartalanná, nemzetietlenné, idegenlelkűvé varázsolja ezt a megátkozott várost.

A keresztény „kurzus" mérlege.

Mi jót hozott s mit hibázott a keresztény kormányzat? ez volt a kérdés, amelyre nemrég egy sor keresztény politikus felelni megkísérelt. Nem tehetünk róla, ezek a feleletek bennünket nem elégítettek ki. Lehet, hogy a megkérdezettek nem tartották volna megfelelőnek ily kérdések minden oldal felé nyilt megtárgyalását s feleletük java gondolataikban maradt. De amit mondanak, mindenesetre kevés és szegény s újra felkelti az aggódó érzést bennünk: el fog-e jönni valaha csakugyan az az idő, amikor a keresztény nemzeti gondolat még jobban kibontja szárnyait s programmá, nagyszerű, tartalmas, mindent felölelő építészeti tervvé bontakozik ki?

Nem türelmetlenkedünk s szavaink nem irányulnak azok lebírálására, akik becsületes elszántsággal próbálkoztak meg a legnehezebb államférfiúi feladatokkal. Azt a munkát, amelyet a lemondott kormány számos tagja végzett, lekicsinyelni nem szabad. Tudjuk jól, hogy a külső akadályok rettenetesek, hogy az Augiasz-istállót, amelyet a liberálizmustól és szociáldemokráciától átvettek, hónapok alatt megtisztogatni herkulesi erővel sem lehet s hogy a legjobbak erőfeszítése is balsikerre vezet, ha személyeskedő akarnokok, kiskaliberű és tehetségtelen fontoskodók egész raja, örökös válságjátszók és helyzetlovagok gyermekes játéka hátráltatja a komoly, építő munkát. De nem hallgathatjuk el azt az aggodalmunkat, hogy ez a nemzetet újjáépítő munka végeredményben mégis kissé lassan halad előre s a formák

közt nagyon gyakran elsikkad a lényeg. A parlamentárizmus és a demokrácia túlhajtása végzetes veszedelemmé válhat minden nép életében, de leginkább olyanében, mint mi vagyunk, ahol a temperamentum és a pártoskodás hajlama amúgyis túlteng s az elmélyedő, csendes, alapos munkának kevesebb a becsülete, mint a politikai fondorlatoknak s a hangulatos szónoki hatásoknak. Itt most nem többség kell és pártérdekek, hanem szakértelem, lelkiismeret és azután — *vaskéz;* mert amíg osztályönzés és pártféltékenység gátol meg minden egészséges rendteremtést a legvitálisabb pontokon, ameddig az ország pénzügye és közélelmezése — ez a két sarkpont az újjáépítés munkájában — szinte statáriális eszközökkel meg nem szilárdul, addig kába önámítás minden talpraállási kísérlet.

A keresztény kurzus kereszténységéhez is volna szavunk. Ez a kurzus még nem keresztény kurzus, legalább nem a maga teljességében az. A pártönzés és osztályönzés, a demagógia és a személyi vitázás: mindez nem keresztény politika. Még az antiszemitizmus sem az, még a fajvédelem sem az. Kereszténység annyi, mint nagy evangéliumi eszmék átvitele a valóságba, annyi, mint szeretet az elnyomottak és éhezők iránt, annyi, mint példás kötelességteljesítés és önzetlen segíteni-készség az egész vonalon, annyi, mint szociálpolitika, annyi, mint erkölcsi kultúra. Haladtunk-e ezeken a téreken? Kétségkívül. De annyira-e, hogy máris megérdemeljük a keresztény kurzus nevét?

A keresztény irányzat ott él a tömegek lelkében. Ott él a vágyainkban, az ígéreteinkben, a fogadkozásainkban. Ott él, mint kényszerítő történelmi szükségesség, mint égbelángoló tanulság a közelmult szörnyűségei után. Éppen azért meg sem inoghat; ami megvan belőle, az meg nem ingatható, biztos alap s csak sajnálni lehet, ha máris rombolásra törekszenek, nemcsak a külső ellenségek, hanem a liberalizmustól, forradalomtól inficiált névleges keresztények is.

Ne személyi vitákat és érvényesülési vágyakat hozzanak, hanem kenyeret, békét, kultúrát és szociálpolitikát. Teremtsék meg a *teljes* keresztény kurzust!

Vissza Széchenyihez!

Szerencséje volt-e az országnak, hogy a mult század 40-es éveiben Széchenyi Istvántól elfordult s a liberalizmus útjaira tért? — oly kérdés ez, amellyel röviddel ezelőtt még foglalkozni sem volt szabad. A liberalizmusnak is megvolt a maga terrorja; bizonyos neki kellemetlen kérdéseket le tudott szorítani az érdeklődés felszínéről s ezt a terrort oly ügyesen alkalmazta, hogy a tömeg nem is terrornak érezte, hanem hazafiúi lángolásnak, kegyeletnek nagy nevek iránt, köteles Kossuth- és Deák-kultusznak s hasonlóknak.

Ma azonban oly borzalmas ad absurdum-helyzetbe juttatott bennünket a 40-es évek óta divattá lett liberalizmus, oly feneketlen sár csapzik a kátyuba jutott szekér körül s oly égbekiáltóan világos a logikai kapcsolat a nemzetölő fejlemények egymásutánjában, amelyek mind pontosan a 40-es évek liberális zászlóbontásáig vezetnek vissza, hogy vétség volna a nemzet ellen s bűn volna az önbeismerést sürgető hazafiúi becsületesség ellen, ha a kérdést tovább is elsikkasztani engednők: nem hibáztak-e eleink, hogy Széchenyit cserbenhagyták s nem ma is sürgető teendő-e a visszatérés Széchenyi elveihez?

A Gondviselés a katasztrófás út elejére intőoszlopul odaállította nekünk Széchenyi Istvánt, mint prófétát, látnokot, apokaliptikus figyelmeztetőt. Széchenyi bámulatos telepátiával előre megérzett és megmondott mindent. 1914—1920 történetét ő írta meg 80 évvel ezelőtt. Napjaink rettenetes csalódásai, az a végvonaglásra emlékeztető helyzet, amelybe kerültünk, nemzetiségeink elpártolása, gazdasági összeomlásunk, közjogi felfordulásunk, a zsidóság és a forradalmi elemek elhatalmasodása, a vég, a halál, a tragé-

dia: mind benne van írásaiban, szavaiban, kasszandrai vészkiáltásaiban. A kétségbeesés a nemzet jövőjén hatvan évvel a katasztrófa bekövetkezte előtt ráborult már az ő elméjére; az első dörrenés, amely ezt a nagy nemzeti halált bevezette s előre szimbolizálta, az ő drága, félretolt életét oltotta ki. S ugyanez a nemzeti kétségbeesés őrölte meg Deák Ferenc lelkét is, akit jogtalanul nevez magáénak a liberalizmus, mert ő szíve ellenére, merő kétségbeesésből csatlakozott a Széchenyi-ellenes irányhoz, amikor látta, hogy nemzete vakságán úgysem tud többé segíteni s a látszólagos csatlakozással remélte menthetni a menthetőt.

Mi volt az, amit Széchenyi akart s amiben a nemzet nem hallgatott rája? Az eszmei értelemben vett *reálpolitika*. Az, hogy ne illúziókban éljünk, ne jelszavak paripáján hetykélkedjünk, hogy ne szédüljünk bele más, nagyobb, tőlünk elütő nemzetek eszmei divatjainak hozzánk átviharzó forgatagába, ismerjük fel gyengéinket, elmaradottságunkat, széthúzó természetünket, gyorsan fellobbanó s hamar elmúló szalmalángerőnket s minden politikai és társadalmi reformnál tartsuk fontosabbnak az önfegyelmezést és nemzeti hibáink irtogatását. Szóval: belülről újuljunk meg, erősödjünk és okosodjunk mindenekelőtt. S ne tegyük fel a nemzet jövendőjét ingatag kockákra, hamis elméletekre, a „csak azért is" szenvedélyeinek játékára.

Visszatekintve a multra, olvasva Széchenyi irataít, megdöbbentő bűnbánat ömlik a lelkünkre s megrázó erővel torpan elénk a gondolat: Istenem, mi másként fejlődött volna sorsunk, ha az ő nagy, komoly józanságait követtük volna délibáb és szélvészek hajszolása helyett! Hol állnánk ma s mennyivel kevesebb volna bennünk a hazugság, az önzés, a rövidlátás és önámítás s mennyivel több az erkölcsi és anyagi gazdagság, a nemzeti erő, az ellenállóképesség, a kultúra! De így hibáink csak megnagyobbodtak, kultúránk elsekélyesedett, belső és külső ellenségeink megszaporodtak, az ország kétharmadrésze elveszett s

megmaradt harmada is vakon rohan újra felébredt liberális jelszavak után.

Írtuk pedig mindezt azért, mert az ú. n. keresztény nemzeti ébredés hadat üzent a liberalizmusnak. Hadat üzent névleg, de a nemzeti-keresztény lobogó alatt őrült liberálizmust enged újra felburjánzani. Ha Széchenyi ma élne, lehet, hogy újból kétségbeesnék; mert ez a nemzet a halálos vonaglásában is, amikor már azt hitte, hogy észretért, továbbra is ugyanazzal a könyelmű hetykeséggel, ugyanazokkal a belső hibáknak dédelgetésével akar segíteni magán, amelyektől vagy amelyek következményeitől szabadulni akar.

Magyar parlamentárizmus.

A demokráciának lényege a népképviselet, a parlamentárizmusé az államférfiúi bölcseség. Mindenki tudja, hogy ez a két dolog nem szükségkép fedi egymást. Államférfiúi ellenőrzést csak higgadt, messzetekintő, művelt emberek gyakorolhatnak s ezeknek ellenőrző munkája is csak akkor jelent értéket, ha egyéni megbízhatóságuk és becsületes szándékuk kétségen felül áll. Azonban a népképviselet mai rendszere mellett semmi különösebb garancia arra nincs, hogy a kormányzat ellenőrzésére mindig olyan emberek küldetnek ki, akiknek kezében a parlamentárizmus nem süllyed bohózattá vagy annál is rosszabbá. A választásokon az győz, aki jobban korteskedik, aki mélyebben száll le a népszerűség ingoványaiba. Semmi különösebb garancia nem biztosítja azt, hogy a legfelelősebb helyekre csakugyan a nemzet legbölcsebbjei kerüljenek. Innen adódik aztán, hogy hazánkban oly könnyen siklik le a parlament tónusa a köteles és kívánatos színvonalról s a parlamentárizmus a hatalomért való éretlen tülekedés folytán örökös válságkomédiává foszlik.

Szeretjük a magyar parasztot, az ünneplő pruszlik fölött két inggombbal bekötött, nyakkendőtlen barna nyakakat. De nem szeretjük, ha becsapják őket s

csupa hízelkedésből elhitetik velük, hogy kész államférfiak. Akad köztük ilyen is, de persze elég ritkán. Áldottak ezek a derék, keresztény magyar kisgazdák. De átkozottak, akik, csakhogy a maguk szekerébe foghassák őket, képesek volnának nevetséges figurává avatni a magyar parasztot, amikor olyan miliőbe rángatják, amelyben legjobb akarattal sem tud más lenni, mint szánalom tárgya. Magyarországon, sajna, még az úr is műveletlen. Balkán szele leng itt még egyetemi végzettségű értelmiségünk körül is és aránylag igen kevés emberünk van, aki sokat olvasott és gondolkodott, Európát járt és történelmet tanult, aki közéleti és kultúrkérdésekben közszégyen nélkül kinyithatja a száját. Mennyi alkotmányjogi és történelmi tudás, mennyi diplomáciai érzék és üres szólamokon felülemelkedés kell hozzá, hogy pl. csak a királykérdésben is okosat s ne ostobát mondjunk. Pedig ez még csak közjog, az a közjog, amelynek egyoldalú, szenvedélyes, örökös vitatásába meddősödött bele parlamenti életünk négyötöde harminc éven át, miközben a megoldatlan, a szóvá sem tett kultúrális, társadalmi és gazdasági kérdések mindent elöntő vízáradattá dagadtak a kertünk alján. S itt mégis a legnagyobb kedélynyugalommal tornásznak tovább a kisbürgözdi kocsmákból és árokháti 48-as olvasókörökből idetévedt közjogászok, alkotmánytudósok, társadalombölcselők és gazdasági újjászervezők. A „gyepre híres" tónus érdekli őket; bozontos néptribunok rántják magukkal a soha Európát nem látottak indulatait s az ember nem tud haragudni sem rájuk — Istenem, mindenki csak azt adhatja, amije van. De haragudnia kell minden komoly embernek azokra, akik, az ég és ők tudják, miféle okokból, a mindenkép kedves, aranyos, de politikai kérdésekben analfabéta „népet" ültették maguk mellé klakőrnek s ezzel lehetetlen és megalázó helyzetbe juttatták azokat, akiket szeretünk, akiket becsülünk, de akikkel, ha megfeszülünk is, csillagászatról és felső mathézisről nem tudunk vitázni. Ezért kerül újra s újra kátyuba a magyar parlamentárizmus.

Sok bűnt ér el ma a megtorlás. Harminc év óta ezt a népet a jelszavak hazafiságára neveltük. Ahelyett, hogy megérttettük volna vele, hogy tanulnia kell, tökéletesednie, a hazát tettekkel szeretnie, az indulat hazafiságát ojtottuk bele s elhitettük vele, hogy a jó hazafiság függetlenségi szólamokban, Bécs gyűlöletében áll (mely sokban jogos volt), egyébben nem. Hogy kultúra is kell, törvénytisztelet, rend és fegyelem, hogy a közterheket viselni szintén a hazafiság és függetlenség tartozéka, azt a mi népünk meglehetősen elfeledte. Hogy a magyar Glóbus gyermekes kiméra, hogy se politikailag, se főleg kultúrailag nem élünk meg, ha a Garamvölgyi Ádámok és Göre Gáborok kuruc szűklátóságát tesszük törvénnyé, arra a mi népünket legföllebb a liberálisok nevelték, de azok meg, tudjuk, nem a nemzet érdekében tették.

S ez a szűklátókörűség egyre szilajabb tettekre ragadja az embereket. Ezért hazafiasság ma a szerbek és románok jegyzékének tapsolni s hazafiasság külföldről hozatni a városlakóknak gabonát, míg odahaza a disznainkat is búzával etetjük. S ezért hazafias cselekedet építő munka helyett megint válságosdit játszatni a jóhiszemű Durbints-sógorokkal.

Takarodó!

Az úgynevezett liberális, helyesebben: zsidó hegemóniát akaró sajtó szerint Teleki Pál gróf takarodót fúvott: nem tud kormányozni liberálisok nélkül. A keresztény többség nagyrészének belső fegyelmezetlensége s ide-odakapkodása lehetetlenné tett más kormányalakítást, mint amelyben a liberálisok bizalmának letéteményesei képviselik a szakértelmet és a kibontakozás lehetőségeit. Teleki őszerintük csak a komor tényállásból vonta le a kegyetlen konzekvenciát, midőn a megalkuvás terére lépett; erre a lépésre nagy fokig a saját tábora kényszerítette rá.

A pánszemita sajtó természetesen kaján örömtől, széles ábrázattal köszönti az új reggelt. Úgy érzi, elérte

célját. Egy éven át mindent elkövetett a keresztény többség szétzüllesztésére s e célból nagyon jó szimattal eleinte a kisgazdákat játszotta ki és támogatta a keresztény egyesüléssel szemben, később a disszidensek mellé állt, majd minden trombitájából egyszerre fújni kezdte a keresztény politika tehetetlenségének halálharsonáit. Most pedig vidáman dörzsöli kövér kezeit: szerinte a keresztény kormányzat elvben máris megbukott.

Mi szerintünk a keresztény kormányzat nem bukott meg és — nem hangulatos jelszóként mondjuk — nem is fog megbukni soha. Hegedüs Lórántról föltesszük, hogy számol a saját tábora által annyiszor hangoztatott demokratizmussal, s tudja, hogy a keresztény nemzeti irány nem pártok és pártvezérek ötlete, hanem *az ország túlnyomó többségének a legdemokratikusabb választójog által megnyilatkozott komoly s elszánt akarata.* S feltesszük róla, hogy amikor „liberálisnak" vallja magát, liberális alatt a hiperkonzervativizmussal és esztelen túlzásokkal szembehelyezkedő igazi szabadelvűséget érti, nem pedig azt a bankárliberalizmust, amely végeredményben a tőke mindenhatóságának s ezzel a zsidóság egyeduralmának sietett kiszolgáltatni a halálraítélt magyarságot. Ha bárki azt hiszi, hogy ez az álliberalizmus ismét uralomra juthat, rettenetesen csalódik. Vegye tudomásul a kaján vigyorgók és kézdörzsölők szíriai hada: vagyunk még jónéhányan, akik, amíg élünk, soha többé abba bele nem megyünk, hogy ismét handlék és ügynökök eldorádóját csináljanak Magyarországból s hogy mennél ravaszabb történtéssel igyekeznek a keresztény nemzeti gondolatot meghátráltatni, csak annál több új ébredő magyart teremtenek. A széles, kárörvendő mosoly a liberális ábrázatokon, a győzelem mámora szerintünk egy kissé korai. Mert ha kell, körül fogjuk hordani ismét a véres kardot, el fogunk menni a falvakra és városokra és fel fogjuk rázni az ismét tespedésre szánt nemzeti és keresztény öntudatot; legrosszabb esetben, ha ideiglenesen még egyszer nye-

regbe ülne is a „liberalizmus", meg fogjuk várni, míg még egyszer katasztrófába és bolsevizmusba viszi a a nemzetet s majd a *második* ébredésnél jobban fogunk vigyázni, hogy az ébredés ezúttal teljes és halálosan komoly legyen. Cionizmus itt nem lesz többé, helóták többé nem leszünk a saját portánkon.

Takarodót fúvott Teleki Pál? Nem hisszük, mert Telekit tiszta szándékú s fehérpajzsú férfiúnak ismerjük. De az elmúlt válságos esztendő tanulságai tisztán állanak előttünk. Az egyik tanulság a zsidóságnak ama részére vonatkozik, amely ismét megmutatta, hogy neki nem az ország a fontos, hanem a saját faji s üzleti érdeke, hogy neki ez az ország csak akkor hazája, ha ő lehet az egyetlen úr benne. Ez a csoport a nemzeti kormányzattól megtagadott minden támogatást akkor is, amikor ezt már igazán tettekkel mutatta meg, hogy a zsidó vagyont és személybiztonságot épúgy védi, mint a keresztény, s mást nem követel, mint a zsidó *túltengés* visszaszorítását. Ez a csoport belső bojkott alá fogta az ország gazdasági és pénzügyi konszolidációját: addig nem szabad Magyarországnak a nyomor poklából kívánszorognia, amíg a régi zsidó-plutokrata magyarvesztés ismét szabad kezet nem kap. Lesz pénz és kenyér, de csak a szolgáknak, feljavul a valutánk, de csak ha meghajtjuk a büszke főt a pánjudaizmus molochja előtt. Ez a tábor ismét levizsgázott s most még jobban tudjuk, mint azelőtt, mit tartsunk hazafias szózatainak őszinteségéről.

A másik tanulság a saját táborunkat illeti. A látszólagos vagy komoly meghátrálás azoknak a gyászmagyaroknak bűne, akik a rémuralmakból sem okultak eléggé s kicsinyes torzsalkodásaikat a nagyszerű nemzeti és keresztény építőmunkának elébe helyezték. Sajnos, ma is igaza van Széchenyi Istvánnak, aki 80 évvel ezelőtt ráolvasta a magyarság fejére, hogy szólamokkal s hetykeséggel véli megoldhatni a nemzetépítés legsúlyosabb feladatait. A keresztény nemzeti gondolat államépítő ereje nem szólamokban, nem is

érzésekben van, hanem önfegyelmezésben, belső megujhodásban, áldozatos munkában, folytonos tanulásban, kultúrában és szocálpolitikában; tivornyázó, párbajozó, megvesztegethető hazafisággal, keresztény jelvények mögé bujtatott liberális erkölcsökkel, szólángolásokkal s ezerszeresen felhigított félkereszténységgel nemzeti feltámadást teremteni nem lehet.

Okulunk-e végre a szomorú tanulságokból? Kimászunk-e a gyermekbetegségekből? Avagy rákényszeredünk-e a további takarodófúvásokra s a folytonos hátrálásra? Rajtunk áll. De ha kisebbségbe, ellenzékbe szorulna is ismét a komolyan nemzeti, történelmi és keresztény irány, akkor is állni fogjuk a harcot s bízunk a végső diadalban, mert mögöttünk áll a magyarság igazi többsége s a keresztény nemzeti eszme halhatatlan erkölcsi fölénye.

Magyar válság.

Új ülésszak kezdetén.

Másfélhónapos szünet után ma ismét összeül a nemzetgyűlés, hogy felvegye s folytassa kezdeményező és ellenőrző szerepét. A jelen nemzetgyűlésnek szemére vetették, hogy nem mindig állt hivatása magaslatán s hogy alkotó munka helyett, — akárcsak a régi liberális és obstrukciós időkben — túlsok időt töltött személyi és pártvitákkal. Nagyon jól tudjuk s minden nyiltszemű ember tisztán látja, mennyi ezekben a szemrehányásokban a jogosult s mennyi a faji stratégia aknamunkája, amelynek természetszerűen érdeke, hogy a keresztény kormányzati rendszert tehetetlennek és tehetségtelennek kiáltsa ki *urbi et orbi*, itthon és külföldön. Valljuk és álljuk, hogy a nemzetgyűlés eddigi működése rosszabb és értéktelenebb semmivel sem volt a letűnt mungó és szabadelvű parlamentekénél s az az óriási fölénye minden fogyatékossága mellett megvan az előbbi országgyűlések felett, hogy elég bátor volt Magyarország magyar és keresztény jellegét nyiltan és ismételten kifejezésre juttatni s a destrukció titkos és nyilt üzelmeivel komolyabban, mint amazok, szembeszállni.

De ha elismerjük a nemzetgyűlés érdemeit s visszautasítjuk a vádakat, amelyekkel az uralomról leszorult idegen minoritás sajtója azon a címen szeretné sarokbaszorítani, mert többsége kimondottan nemzeti és keresztény, viszont a jóakarat és együttérzés nevében néhány kívánalmat meg kell szólaltatnunk.

Első ilyen kívánalmunk, hogy nemzetgyűlésünktől több munkát, kevesebb fölösleges szót kérünk. A parlament a nemzet törvényhozásának temploma,

legyen szent hely, ahol csak az beszéljen, akinek van komoly mondanivalója s csak ahhoz szóljon hozzá, amihez ért, amit tanulmányozott s amiben biztosnak érzi magát. Temperamentumos, meggondolatlan nekihevülések, egyéni ellentétekből sarjadt, túlepés, rosszindulatú kritikák, közhelyek cséplése, személyi sérelmek áradata: tekinttessenek időlopásnak, csóvahintésnek, a nemzet elleni vétségnek. Szociális alkotások, komoly kezdeményezések, nem handabandázó, hanem tanulmányon alapuló bírálatok, pótlások, nemes értelemben vett ellenőrzés legyen a fő; s az ellenőrzésnek ne az legyen a célja, hogy ezt vagy azt az embert megbuktassuk, hanem hogy minden őszinte jóakaratot támogassunk és munkáját lehetőleg hibátlanná tenni segítsünk. Szóval: parlamenti munkánk *színvonalának emelését* tekintse minden képviselőnk első és legszigorúbb kötelességének.

Másodszor: legyen a nemzetgyűlés ne csak névleg, hanem *tettekben nemzeti és keresztény*. Ez a két szent szó mind a kettő egyet jelent: erkölcsöt, rendet, önfeláldozó nemzetvédelmet, közéleti tisztaságot, abszolút törvény- és tekintélytiszteletet. Félünk, hogy a keresztény nemzeti jelszó nem mindenik hirdetőjének ajkán őszinte beszéd. Hiszen a forradalmak szennye egyik-másik ma „keresztény" politikus és miniszter kötösét is megsározta. Aki osztálydemagógiát folytat, aki a forradalom törvénytiprásaiból csak egy jottányit is menteget és fenntartani törekszik, aki rejtetten ma is köztársaságpárti s a nemzetgyilkos kalandoroknak csatlósa, azt a keresztény pártok, ha igazán keresztények és nemzetiek, zárják ki magukból. S zárják ki azokat is, akiknek tisztázatlan ügyeik vannak, mégha mégoly magas ménekre vagy lovakra ültek is fel.

Harmadszor s végül azt kívánjuk a nemzetgyűlés keresztény többségétől: *legyen rendületlen*. Az országrontók, az új honfoglalók zárt csatasorban vonulnak fel a keresztény Magyarország ellen: kezükben a tőke, a sajtó nagy része s külföldi ellenségeink barátsága.

Hazugság, amikor liberalizmust hirdetnek, még ha nagy naivokat magukhoz rántanak is vele; mert amit ők akarnak, nem liberalizmus, hanem faji imperializmus. Ha valamit: ezt megbizonyították az utóbbi nyolc év alatt. S hazugság, amikor a keresztény kormányzat megdőltét hirdetik. Mert ebben az országban a bolsevista rémuralom után a Jásziak, Kunok és Pogányok elvtársai többé nem fognak gyeplőhöz ülni. A nemzetgyűlés legyen erős: ne riadjon meg a kopóugatástól. Mert bizonyos fajta emberek olyanok, mint a kutyák: akkor bátrak, ha mi megijedünk s meglapulnak, ha mi bátrak maradunk. Egy erőnk van: önmagunk hite, bízó ereje, szívós akarata; ha ezt ma elvesztjük, holnap ismét vércsék hazája lesz ez az ország!

Érzelmi politika.

Kirobbant a nagy ellentét: a kormányzópárt tegnap esti értekezletén 4 szótöbbséggel leszavazták Telekit, aki nem is a törvényesség álláspontja mellett szállt síkra a királykérdésben, csak a kérdés időszerűtlenségét vitatta. A pártértekezlet még nem parlament, mégcsak nem is nemzetgyűlés, mindazáltal komoly megfontolásokra adhat okot a tegnapi pártoszlás. Kitűnt, hogy a Rupertek, Ballák, Rassayak, Kováts J. Istvánok, Nagyatádiak, Sokorók, Rubinekek és Kerekesek elég sokan vannak, pedig pl. Drózdy nem is vett részt az értekezleten, sem Nagy György. S ez annyit jelent, hogy a magyar közélet irányítása a keresztény kurzus idején sem tudta magát kiragadni annak a végzetes érzelmi politikának a mámorából, amely a komoly igazságkeresést és törvénytiszteletet, de az ország reális politikai érdekeinek biztosítását is hetven év óta szereti alárendelni az érzelmek külön logikájának.

A magyar nemzet öröklött nagy baja a temperamentumos hevülködés, a hetyke felületesség. Egy szép királyasszony kedvéért époly gyorsan kiáltotta el mindig a trónhű „Vitam et sanguinem"-et, mint ahogy

Kossuth szavára egyszeriben kimondotta a detronizációt. Ma így, holnap úgy. Tegnapelőtt a Károlyi-pártban látta az ország megmentőit, tegnap pokolra kergette a forradalmat s ma ismét a tegnapelőttire kacsintgat vissza.

Semmisem érthetőbb, minthogy a magyar bizonyos gyanakvással és sok keserűséggel emlegeti azt a számos méltánytalanságot, amelyet rajta azok követtek el, kiket ő díszes méltóságra, vezető szerepre meghívott. Ausztriával való összekovácsoltságunk természetéből adódott, hogy sokban az „összmonarkia felsőbb érdekei" kedvéért mi a rövidebbet húztuk, még inkább pedig: hogy ezt a megrövidültséget keservesen éreztük s hazafias lényünk egyik kiegészítő részévé vált az a felfogás, hogy „mégis huncut a német". S mégis nagy baj, ha nem számolunk a való erőkkel: azzal, hogy pirinyó nép vagyunk ahhoz, hogy a körülöttünk nyüzsgő kis és nagy ellenségek között megálljunk a talpunkon, ha *csupa* ellenségünk van s nem keresünk megértő szövetségest. És nagy tragikumunk, hogy bármennyire lovagias, hű és törvénytisztelő nemzet vagyunk, alkotmányunk alappillérei és legszentebb törvényeink ellen is azonnal fel lehet sorakoztatni számottevő tömegeket köztünk, mihelyt kellő öblös hangú demagóg szól a nemzetnek — nem eszéhez, hanem érzelmeihez.

Nem ezek az érzelmek feledtetik-e a tömegekkel az így teremtett helyzetek belső valótlanságát? Vagy nem valótlanságok özöne-e az, ami itt folyik? „Keresztények" lettek máról-holnapra azok, akik sohasem voltak keresztények; liberális jelszavakat hangoztatnak a rabszolgatartók; elítélik a forradalmat, akik detronizálni akarnak; közjogi bölcseket csinálnak azokból, akik mögött négy elemi, két forradalom és a csizmás demagógia félelmetes, dózsagyörgyi hatalma áll; a cenzúrát szidják, akik tegnap még szigorúbb cenzúrát gyakoroltak; purifikálnak emberek, akiknek tisztakezűségét cseh bankok, lópanamák, nógrádi csempészek dícsérik. De kifelé minden síma: a hordó tetejé-

ről, az érzelmi politika hárfáján, el lehet intézni mindent; még a kurzusra dühös szemita sajtó is becézi őket, mert az *ő* kereszténységüktől érthető okokból *nem fél.*

Nekünk nem fontos senkinek, de senkinek a személye. Mi nem vagyunk szerelmesei a multnak, sem védői a nemzet függetlenségét ért számos fájdalmas, bűnös merényletnek. De tiltakoznunk kell éppen a nemzet, a haza érdekében, hogy érzelmek, meggondolatlanságok és reálpolitikai valótlanságok nevében ismét új zavarba, polgárháborúba, forradalomba és öngyilkosságba kergessék az országot.

Magyar válság.

Folyik a nagy per. Az országvesztés milliomnyi tragédiái közül csak egy, bár a legkirívóbb s legvégzetesebb, vonul végig ismét szemünk előtt; a Tisza-gyilkosság késői hullámveréséből ismét arcok, nevek, lapok dobódnak fel: az országvesztő forradalom hősei, részben cinikus csóvahintők, részben jóhiszemű beugrasztottak — közben távozik a Teleki-kormány, a negyedik azok közül, melyek a forradalom okozta rombolás helyrehozatalára vállalkoztak.

A Tisza-gyilkosság vétkesei s a forradalom aknavetői nagyrészt még nem bűnhődtek meg; a legvétkesebb és leggonoszabb valamennyi között, az októbrista sajtó még csak meg sem idéztetett. A forradalomverte romok sincsenek eltakaritva, a sebek még véresen tátongnak Európa felé. S mégsem tud erős kormány alakulni, amely a nemzetet izmos kézzel vinné ki az útvesztőből; a legkomolyabb akaratok pattannak le egyesek önzésén, rövidlátásán s amikor legvégzetesebben parancsolná a szükség, hogy egységesek legyünk, mindig akad valami borzasztóan fontos magánügy, amin, mint az óriás a dinnyehéjon, elcsúszik és porbavágódik a nemzeti újjáébredés és újjáépítés szent ügye. Jöhet most Bethlen, jöhet Andrássy, jöhet akárki, készen lehetünk rá, hogy ennek az új kormánynak sem

lesz túlhosszú élete. És gyerekségeken fog felborulni megint, úgy lehet.

Nem, mégsem. A lappangó kórokozó itt nem gyerekség. Ha legmélyebb okát keressük ennek a folytonos tehetetlen parlamenterkedésnek, az egyik oldalon a ma is sokakban élő forradalmi mentalitás, másikon az erőskezű leszámolásra kész akarat hiánya mutatkozik főtényezőnek. Magyarország — a Tisza-perből is látjuk — még nem számolt le végleg a forradalommal, részben azért sem, mert nincsenek írott törvényei mindannak a gonoszságnak elintézésére, amelyekkel itt le kellene számolni s mert a forradalomnak és országvesztésnek oly ügyes, szelíd és rejtett formái vannak. amelyeket megfogni szinte lehetetlen. Csak a hatásaikban nyilvánulnak meg, mint a villamosszikra, amelyet csak akkor látunk, ha már elpattant, ha már égetett, gyujtott, robbantott.

Ahogy Fényes László tegnap beszélt, ahogy az októbrista sajtó ma a foradalomról ír, azt kell hinnünk, ha ma rajtuk állna, ma is újra megcsinálnák mindazt, amit akkor csináltak. Hiszen ők nem csináltak semmit. Legalább semmi olyat, amit tizenöt más ujságíró nem csinált s amit más formában tán s valamivel ma még óvatosabban tíz „magyar" ujság nem csinál. Tehetnek ők róla, hogy a sok semmitsem csináltam nyomán defétizmus jött és belső összeomlás, ideges nyugtalanság s őrjöngő forradalmi vágy, nemzeti tanács és Linder és Kunfi és Garbai és Kun Béla és oláh megszállás és Neuilly és Trianon? Nem, ők akkor is a jogrend alapján álltak, be nem törtek, kaszszát nem fúrtak, a mozisok „jogait" nem bántották, liberálisok voltak, csak a főispánoktól felfelé izgattak, csak a „munkásság" és a „nép" követeléseit tolmácsolták, csak a szabadgondolatot propagálták, csak a feudális, korhadt magyar közigazgatást s az „öt grófok" parlamentjét bírálták, csak — az országot veszítették el.

Az a roppantul tragikus ebben a bűnperben, épúgy mint az egész őrült forradalomban, hogy a volta-

képpeni tetteseket nem lehet megfogni. Nem Cserny volt a magyar bolsevizmus megteremtője; s mégis: ő bitón végzett, a voltaképpeni gonosztevők nem bűnhődtek. Tiszának voltaképpeni gyilkosai sem azok az éretlen, nekivadított gyerkőcök voltak, akiket Pogányék magukkal vittek a Roheim-villába — ezeknek, szegényeknek, tíz hónapon át azt írta minden ujság, hogy Tisza a nemzet átka, pusztulása s hogy addig az ország, a nép, a szabadság fel nem virul, amíg őt valaki el nem teszi láb alól: hogy csak a dicsőséges forradalom s a Nemzeti Tanács a béke és boldogság egyetlen megteremtője, s nemcsak Sztanykovszky és Hüttner, nem is csak Friedrich István, de nagyon sokan mások is, tiszteletreméltó, komoly emberek, megtévedtek s hitték, ami akkor minden liberális ujsághasábról feléjük ordított és éltették a forradalmat. A voltaképpeni cinkosok, a közvélemény tudatlan, hivatlan, diktátori félrevezetői, az októbrista sajtó démonjai pedig ma mossák a kezüket és széles kárörömmel látják a keresztény reorganizáció atyját a vádlottak padján... Ime, az emberi igazságszolgáltatás tragikus fogyatékossága, a paragrafusok tehetetlensége, az írott törvény elégtelensége a legnagyobb gonoszságok kikutatásában!

A magyar válság igazi oka: a forradalom titkos láza tovább ég. Ez buktatta meg az eddigi négy kormányt. Ez fogja megakadályozni a további újjáépítést. Hacsak valaki nem jön, aki nemcsak paktál és tárcákat oszt, hanem a méregforrást magát dugaszolja el. Ez a méregforrás ma még szélesen hömpölyög tovább. Neve: az izgató, rosszhiszemű, vigyorgó és fogcsikorgató októbrista sajtó.

Golyók és nyilak.

Nem dicsősége közéletünknek, hogy ismét lábrakap benne a terror. A felfordulásnak és forradalomnak ezt a mindig visszafelé is elsüthető fegyverét a keresztény irányzatnak, ha igazán az, rég ki kellett volna

csavarnia minden kézből, amely nem átall a terror eszközeihez nyúlni. Mégis azt látjuk, hogy a terror még mindig szerepet játszik, még pedig most már nem is britanniás irányban, hanem egyenesen jobbfelé is: a legitizmus és tovább: minden józan, becsületes és hazafelé is puritán politika ellen.

Kövér Ibrahim György pisztolyának golyói közvetlenül a legitimizmusnak s a királyság eszméjének voltak szánva; a merénylő maga, nagyon helyesen (és következetesebben, mint sokan mások) azonosította a legitimitást a királysággal. A köztársaságnak szánta lövéseit üdvözletül. De Kövér Ibrahim György nem áll egyedül a maga szakmájában. Hetek óta látjuk tüneteit a tehetségtelen hangoskodásnak, amely alkotni, dolgozni, de mégcsak igazában harcolni sem tud a keresztény Magyarországért, ellenben, hogy a kiábrándultak teljesen el ne pártoljanak tőle, testvérek testébe bocsátja gyilkos nyilait s azt hiszi, a terror is kenyér, amelyből jobb híján meg lehet élni. Népgyűléseket tartanak, amelyeken magukat ünneplik s távollevőket, náluknál semmivel sem rosszabb hazafiakat gyaláznak; hogy a komoly vádak útjából kitérhessenek, maguk gyártanak vádakat. S akik a keresztény kurzus megtisztogatását követelni merik s hibákra mutatnak rá, amelyek szégyenbe juttatják a keresztény zászlót, azokat — mi volna könnyebb? — árulókká kiáltják ki, akik a zsidóknak adták el a keresztény ügyet.

Van a terrornak más neme is. Egy keresztény lapnak valahol nem tudják megbocsátani, hogy elítéli a felburjánzott parasztdemagógiát nevezetesen, hogy kipiszkálta s napvilágra hozta a földművelésügyi miniszter magántitkárának bűnös üzelmeit. Suttogó vádakról cikkeznek s a nemesen felháborodottat adják. Majd, hogy a kisgazdavezér közvetlen közelében felgyűlt szemétről a figyelmet elterelják, új botrányt keresnek s tiszteletreméltó személyek és irányok ellen kezdenek pergőtüzet. Taktikának ez sem utolsó: de terrornak terror s kétségbe kellene esnünk a keresztény „rendszer" jövőjén, ha ezek a taktikák is a „rendszer-

hez" tartoznának. Odatartoznak, úgylátszik, egyeseknél, hangban s hatalmi elhelyezkedésben erőseknél, de az ország keresztény többsége, mondjuk: legalább is az értelmiség és korrekt gondolkozás többsége soha nem fogja elismerni őket a keresztény irányzat letéteményeseiül.

Kérve-kérjük mindazokat, akiknek a keresztény Magyarország jelszava nemcsak üzleti cégtábla és panamatakaró köpeny: térjenek vissza a végzetes útról. Kereszténységet, keresztény kultúrát, keresztény közgazdaságot teremteni ezen az úton nem lehet. Nemcsak lárma és nem is csak erő kell ehhez, még csak a becsületes jóakarat sem elég hozzá, ide józanság kell, okosság, komoly számítás a való helyzetekkel, körültekintés és szívós munka. Munka, amelyet nem szabad abbanhagyni, amelynek helyesül felismert módszereitől nem szabad eltérni a lármázók, a hetvenkedők, a kákán csomót keresők, a pártoskodók, a panamatussolók s a terrorfiúk kedvéért sem. Munka, amely nem egyesekért és egyesek érvényesüléséért, hanem a nagy célért folyik, amelynek époly ellenségei a tegnapelőtti liberálisok, mint a tegnapi golyószórók s a mai mérgesnyilasok.

Az ószövetség és a fajvédők.

Amióta a keresztény nép ráébredt a zsidó sajtó és zsidó faji terjeszkedés veszedelmeire, mindjobban kifejlődik az antiszemitizmus, mint öntudatos önvédelmi mozgalom a zsidóság túlkapásaival szemben. Keresztény erkölcsi szempontból az antiszemitizmust, amíg nem lépi át az igazságosságnak és a bűnösökkel szemben is kötelező szeretetnek korlátait, nemcsak hibáztatni nem lehet, de helyeselni is kell.

Azonban ennek a ma divatos antiszemitizmusnak csúnya kinövései is vannak és ezek közé tartozik a tudományosan is igazolatlan *fajielméletnek* az a túlzása, amelynél fogva mindent, ami szemita vagy zsidó eredetű, teljesen rossznak, erkölcstelennek és elhibázottnak hirdetnek s így többi közt az ószövetségi Szent-

írást is zsidó csalások és erkölcstelenségek foglalatának tekintik. Ezt a sem tudományos szempontból nem igazolható, sem keresztény szempontból nem helyes álláspontot főleg az angolból vedlett nagy-német író, *Chamberlain* tette népszerűvé; majd a hamburgi „Hammerverlag" és Theodor Fritsch iratai, valamint újabban egy Dinter nevű német regényíró iparkodtak népszerűvé tenni. A zsidó eredetű Delitzsch Frigyes protestáns német hittudós röpiratot bocsátott ki „Die grosse Täuschung" (A nagy ámítás) címen, amelyben az ószövetségi Szentírást a zsidófajú önérzet-költötte regék és mende-mondák halmazának mondja. Sajnos, ezt a tudománytalan és kereszténységellenes röpiratot a különben nagyérdemű Kiss Sándor a „Cél"-ban szintén szörnyen kidícséri s ugyanakkor egy jóindulatú, de tájékozatlan székely író, Szépvizi Balázs Béla „Kánaán pusztulása" címen teljesen hasonló célzatú regényt adott ki.

Mit tartsunk erről az ószövetséget megtagadó antiszemitizmusról? Két szóban foglalhatjuk össze a feleletet: ez a felfogás először tudományellenes, másodszor kereszténységellenes.

Hogy *tudományellenes*, annak bizonyságául az egész ószövetségi szentírástudományt ide kellene iktatnunk. A radikálisok már vagy száz év óta mindent elkövetnek, hogy az ószövetséget éppen úgy, mint az újat hitelétől megfosszák. Ennek a radikális iskolának híve az a Delitzsch is, aki már egyszer az úgynevezett Babel-Bibel vitában mint szentírástagadó mutatkozott be. Ez a törekvés azonban tudományos szempontból semmiféle célt nem ért. A szentírástagadók történeti, földrajzi és természettudományi hibákat és anachronizmusokat (időszerűtlenségeket) iparkodtak az ószövetségi Szentírásra rábizonyítani; de minden esetben kisült, hogy nem volt igazuk.

Azt mondják pl., hogy az ószövetség a zsidó faji önérzet költészete. Aki azonban így beszél, sohasem olvasta az ószövetséget. Mert ha olvasta volna, tudná,

hogy sehol a világon a zsidókról annyi megszégyenítő, megalázó, megsemmisítő vád le nem iratott, mint pl. a próféták könyveiben.

De ez a felfogás, az ószövetségnek lebecsülése és megtagadása, keresztény szempontból is feltétlenül elítélendő. A kereszténység igenis az ószövetségi Szentíráson épül fel, s az újszövetség az ószövetségre támaszkodik. Maguk az apostolok, sőt maga Krisztus Urunk is gyakran és a legnagyobb tisztelettel beszélnek az ószövetségi vallásról és az ószövetségi szentkönyvekről, mint Isten műveiről és isteni sugalmazásra írt könyvekről. „Kutassátok az Irásokat" mondja Krisztus, „és azok tesznek tanuságot rólam". És ismét: „Ne higyjétek, hogy én foglak vádolni titeket Atyámnál. Van, aki vádoljon, Mózes, akiben ti reménykedtek . . . mert ő énrólam írt. Ha pedig az ő iratának nem hisztek, hogyan fogtok hinni az én szavamnak". (Ján. 5, 39, 45—47.)

Krisztus Urunk szerint tehát nem lehet hinni Krisztusban sem, ha nem hiszünk Mózesben. Már ebből is látszik, hogy a radikális szentíráskritikusok álláspontja, amilyen Delitzsché is, semmi esetre sem egyeztethető össze a hivő keresztény álláspontal.

De tisztán antiszemita szempontból is ügyetlen és célját tévesztett dolog az ószövetség megtagadása. Az ószövetségben annyi *erkölcsi fenség van, hogy azt a mai destruktív zsidóságnak átengedni már e szempontból sem célszerű.* Célirányosabb, de tárgyi szempontból is helyesebb inkább azt hangoztatni, hogy a mai zsidóságnak az ószövetséghez és a régi kinyilatkoztatott valláshoz kevés a köze. S a mai zsidóság voltaképen nem a prófétazsidóságnak, hanem pusztán a farizeus-pártnak folytatása és örököse, amely megtagadta az ószövetséget és a prófétákat és keresztre feszítette az általuk hirdetett Krisztust. A talmud ellensége a kereszténységnek, de ellensége az ószövetségnek is. Ószövetség és újszövetség szorosan összefüggnek s a trienti szent zsinat átokkal sujt minden katolikust, aki akár az ószövetségnek, akár az új-

szövetségnek bármely könyvéről tagadja az isteni sugalmaztatást és eredetet.

Ne kövessük tehát az oktalan túlzókat s a zsidógyűlölet kedvéért ne tagadjuk meg keresztény voltunkat.

A „kurzus" bajai.

Keresztény irányzat, ú. n. keresztény kurzus van ma Magyarországon. A bolsevista országvesztés után egyszerre belelendültünk a kereszténységbe, mint az álszocializmus és előd je, az álliberalizmus legmagátólértetődöbb ellentétébe és ellenszerébe. Mélyebben szántó elmék azonban az első pillanattól kezdve aggódva látták, hogy a keresztény irányzat megfelelő felkészültség nélkül máról-holnapra vette át az ország irányítását s előre rettegtek a gondolattól, hogyha a felkészültség hiányait idejekorán pótolni nem sikerül, jelentős és tartós eredmény aligha kísérheti a hirtelen történt gorlicei áttörést. A mi kereszténységünket túlságosan az események teremtették meg; eléggé paradox dolog, de így van: a keresztény kurzust a zsidók és a bolsevikiek csinálták meg s nagyon kevesen lehettek, akik, midőn a keresztény Magyarország jelszavát kiadták, teljes tudatában voltak annak, mit is jelent ez a szó: keresztény ország, keresztény reneszánsz, keresztény társadalmi újjászerveződés.

Az aggódók balsejtelmeit azóta bőségesen igazolták a fejlemények. A keresztény irányzathoz fűzött remények egyelőre roppantul csonka mértékben teljesültek. Kétségtelen, hogy a keresztény irányzatnak így is nagy érdemei és teljesítményei vannak és már az is nagy vívmány és eredmény, hogy a nemzet egyáltalán *megérezte* s egy szabadkőműves-liberális, még hozzá ellenséges érzelmű világ közepén *ki merte mondani*, hogy Magyarország keresztény ország, amely csak keresztény kultúralapon boldogulhat. Egy egész világ kereszténysége neszelt fel büszkén e bátor hangra s ha nem is a kormányokat elfoglaló liberális körökben, de a világ katolikusainak óriási tömegeiben keltett

meleg rokonérzést a földretiport ország iránt, hogy ily bátran mert hitet tenni a kereszt mellett. De a kezdet bátorsága és lendülete mellett hiányzott a mélység, hiányzott a keresztény kultúrgondolat teljes átérzése s az a mindennel számoló, körültekintő eltökéltség, amely feladatainak nehézségeit, akadályait ismeri s azokkal férfiasan leszámolni is kész.

Tudnunk kellett, amikor a keresztény Magyarország jelszavát írtuk zászlónkra, hogy népünk és főleg a vezető értelmiségi osztály körében mily kevesen ismerik e jelszó igazi tartalmát. Tudnunk kellett, hogy sokan lesznek, akikben a kereszténység rég kialudt tűz, akik tehát legföllebb a „fajkereszténység" süppedékes talaján csatlakoznak a keresztény gondolathoz. Tudnunk kellett, hogy nagyon sokan vannak, akik minden árral együtt szoktak úszni s minden zászlóra esküsznek addig, amíg az a zászló magasan leng a légben, de cserbenhagyják, mihelyt a másik tábor, amelynek pénze és hangzatos jelszavai vannak, a lelkesedésükért többet kínál. Tudnunk kellett végre, hogy azok is, akik a keresztény eszmének őszinte hívei, mily állhatatlanok, felületesek, önzésre hajlók s főleg mily átkos ólomsúllyal markol a karjukba a magyar tragédia: a széthúzás és pártoskodás. S ha ezt tudták vezető embereink, csak úgy léphettek mégis nyugodt lélekkel a kormánykerékhez, ha első feladatuknak ismerik, hogy a felkészültség rettentő hiányait nagyvonalú eszmetisztázásban és szervezkedésben igyekezzenek minél gyorsabban pótolni.

Sajnos, ez nem történt meg s azért a keresztény irányzat eredményei gyengék és ingatagok és jóformán senkit ki nem elégítenek. Keresztény irányzat van, de a keresztény középosztály végleg leromlik. Keresztény irányzat van, de az újjáéledő nemzeti irányzattal együtt éledt fel a legsötétebb álliberalizmus is. Keresztény kurzus van, de minden numerus clausus és botbüntetés ellenére oly mértékben lendült fel a zsidóság gazdasági megerősödése, mint sem háború előtt, sem háborúban soha. Keresztény kurzus van, de sem a

közélet, sem a társadalmi s legkevésbbé a gazdasági élet nem mutat jelentékeny jobbulást a kereszténység irányában, sőt egyesek éppen a kereszténység cégére alatt űzik a tisztességtelenség legválogatottabb nemeit. Keresztény kurzus van, s a mélyebben szántó elmék máris szinte kétségbeesnek a dolgok fejlődésén s izgatottan kérdik magukban régóta, nem fog-e a nagy lelkesedéssel kitűzött zászló szégyenteljesen lebukni, a keresztény nemzeti irányzat csendesen kimúlni?

Pedig a keresztény nemzeti irányzatnak nem szabad elbuknia, mert akkor vele bukik a magyarság. Földünk, pénzünk, iparunk, kereskedelmünk, irodalmunk, sajtónk, színházunk úgyis régóta alig magyar már. Egy 90 vagy 95 százalékában keresztény és nemzeti érzésű országban a keresztény magyarságot szolgasorsra juttatni, céltudatos imperialista taktikákkal eszmeileg és anyagilag egy hódító idegen zsákmányává tenni: ez olyan merénylet, amelybe csak önérzetét teljesen elvesztett nemzet nyugodhatik bele.

Mik hát a bajok, amelyek a keresztény magyarság kormányzati képtelenségére vagy legalább feltűnő gyengeségére vezetnek? Mi az, ami miatt a kommün bukása után s főleg a választásokkal csaknem teljesen keresztény és nemzeti zászló alá került kormányzat csak oly elégtelen módon tudta céljait megvalósítani? Mi az, amit mindenekelőtt kell megjavítani, ha a keresztény irányzatot, az ország tradícióihoz, erkölcsi és számszerű összetételéhez egyedül méltó kormányrendszert fenn akarjuk tartani s erőssé, diadalossá tenni?

A keresztény nemzeti irányzat érvényesülésének és diadalának két nagy akadálycsoportja van: a külső és a belső. Kétségkívül a külső akadályok is óriásiak; a keresztény nemzeti rekonstrukciónak Magyarországon itthon és külföldön rengeteg ellensége van s a keresztény irányzat az országot a képzelhető legsiralmasabb lerongyoltságban vette át. Megengedhetjük, hogy a bajok főoka a külső tényezőkben rejlik, melyeket hirtelenül megváltoztatni csakugyan nem volt hatalmunk-

ban. De époly bizonyos, hogy belső akadályok is vannak, amelyeket *mi magunk gördítünk saját útunkba.* Ezeket a belső akadályokat kívánják e sorok vizsgálat tárgyává tenni, nem a meddő vagy egyenesen rosszindulatú bírálgatás hangján, hanem hogy mindnyájunk közös nagy érdekét kellőleg felismerve fogjunk össze, akik csak szeretjük hazánkat és mentsük meg a keresztény nemzeti gondolatot a fenyegető elsüllyedéstől.

*

A keresztény irányzat első nagy baja s hibája talán az volt, hogy *túlságosan elmosódott elvi alapokon indult* s bár főleg a választások idején sok hangos programot szavaltunk el, mégsem voltak a célok és irányok tekintetében teljesen kikristályosodott vezető gondolataink. Ez is érthető. A kereszténveknek a legnagyobb rabság után egyszerre kezükbe került minden hatalom s szinte nem tudták, hogy hirtelenében mit is csináljanak vele. Esetlegességek, ötletek, nem is mindig fontos részletek foglalták le az érdeklődés nagy részét (botbüntetés); nagy keresztény kultúrprogramot az arra hivatott politikusok között nem gondolt ki senki. Menti őket, hogy annyi volt a közvetlen, égető teendő, hiszen előbb az oláh megszállás, majd a bolsevizmus maradványainak eltakarítása, a teljesen kifosztott állampénztárnak s a használhatatlanságig tönkretett közintézményeknek helyrehozatala pillanatról-pillanatra lekötötte az aktív kormányzati erőket. Mégis végzetes baj volt, hogy a végcélt senki máskép mint jelszavakban ki nem tűzte, a vitás kérdéseket senki nem tisztázta, egységes akcióprogramot senki nem nyujtott, a nem is csak részletekben, hanem nagyon lényeges dolgokban teljesen szétágazó véleményeket senki sem hozta összhangba, a taktika módját senki meg nem beszélte. Azaz, hogy mégis: alakultak ligák, egyesületek, frakciók, még titkos társaságok is, amelyek a maguk részére kidolgoztak haditerveket, de ezek sem kellőkép átfogók és átgondoltak, sem egységesen elfogadottak, sem a hivatalos keresztény kormányzat-

tal mindenben egyezők nem voltak; néha tán nem is lehettek. Társadalmi reorganizációs törekvéseinkben is csupa különítményekkel dolgoztunk, amelyek elkülönződést és szétfolyást eredményeztek.

Tisztáztuk-e pl., hogy csak néhány részletet említsünk, a zsidókérdésben követendő eljárásmódot? Tisztáztuk-e, mit értünk „keresztény nemzeti irány" alatt? Hogy a „keresztény" szó fajiságot jelent-e pusztán, vagy antiszemitizmust, vagy morált, vagy vallást és kultúrgondolatot? Hogy a „nemzeti" jelszó sovinizmust jelent-e, vagy a kulturális és történeti alapon álló állam gondolatát? Hogy a keresztény állam nagy, ágostoni eszméjét miben egyeztessük s miben ne egyeztessük össze a modern gondolattal, a kor igazi vagy állítólagos követelményeivel, a közfelfogásokba teljesen átszűrődött liberális világnézettel? Hogy a keresztény állam és királyság gondolatának keretében mily hely és elbírálás illeti meg a tekintélyt, a népuralmi elvet, a parlamentarizmust, a kapitalizmust és szabadversenyt, az osztályok ellentéteit és ezek összhangba hozatalának vagy pedig az osztályharc kíméletlen folytatásának kérdését? Hogy a keresztény és a nemzeti iránynak milyen intézményes védelmet kell biztosítanunk a népnevelés, a sajtó, az irodalom terén? Hogy a forradalom és a lázadás erjedésének mik a legmélyebb okai s mikép kell ezeket az okokat ellensúlyozni? Hogy mi legyen álláspontunk a munkáskérdéssel s az ország vesztét okozta marxista izgatással szemben? Hogy továbbra is legális pártnak tekinthetjük-e az állandó forradalom és polgárháború (osztályharc) hirdetőinek szervezkedését, amelyet közszabadságok illetnek meg: sajtó, gyülekezés és egyesületi jog? Ezek felett a végzetes súlyú kérdések felett eddig elsiklott a kurzus s ennek eredményekép következetlenség és erőtlenség jellemezte minden e kérdésekkel kapcsolódó kezdeményezését. A hat vagy hét százalék zsidóság az utolsó boltosinasáig hajszálnyira pontosan tudja, mit akar; mi, a nagy többség, tehetetlenek vagyunk, mert azt sem tudjuk pontosan, mit akarunk.

Említsem-e meg azt is, hogy ezekről a mindennap égetően időszerű kérdésekről magunk is, még ma is, jórészt az ellenségeink fejével gondolkozunk? Hálás munka volna egyszer pontról-pontra kimutatni, ahogy Werner Sombart a modern gazdasági élet módszereiről egyenkint kimutatta, hogy társadalmi felfogásaink és közéleti jelszavaink mily nagy mértékben vezethetők vissza a zsidó ideológia térfoglalására és céltudatos zsidó propagandára. Hány elterjedt hamis nézet, elnagyolt jelszó, berögződött felfogás tükrözi vissza a zsidó psziché egyoldalú állásfoglalását, az ügyesen kezelt zsidó reklám és kritika pártos és céltudatos irányító hatását! Hányszor ismerjük fel abban, amit még legnagyobb és legönállóbbnak képzelt keresztény államférfiak is mint teljesen magától értetődőt emlegetnek, amit a műveltség, a nyugati gondolkodás, a demokrácia és haladás vívmányaként kezelnek, a zsidó eszmeirányítás céltudatos taktikáját! Egyes igen értékes eszméknek, neveknek, irányoknak rettenetesen alacsony ázsiója, másoknak meg érdemetlenül magas kurzusa a közfelfogásban kétségtelenül annak a mesteri agitációnak eredménye, amellyel a szemita térfoglalás sajtó, irodalom, egyetemi katedrák, színház, kritika, reklám, könyvpiac stb. révén mellettük vagy ellenük dolgozott. Hogyan elhallgatja ez a zsidó kultúrpropaganda a nagy keresztény neveket, embereket, érdemeket, eszméket, írókat, tudósokat, és hogyan emeli piedesztálra a félértékeket és semmiértékeket, ha ezek hozzá közelállnak (Anatole France, Renan, Einstein, Steinach, Bergson)!

A közönség persze semmit sem vesz észre. Még a műveltebbek sem. Kinek jut eszébe pl., hogy valahányszor a középkort Szász Zoltánok s egyéb neves kultúrhisztórikusok felsőséges megvetéssel „sötétnek" nevezik s egy gúnyoros gesztussal vélik ezt a hibáiban is, érdemeiben is gigantikus kort elintézni, hogy ennek a brutálisan sommás elintézésnek a divatját az a zsidó mentalitás terjesztette el és tartja felszínen ma is, amelynek a középkor azért volt „sötét", mert kereszt-

tény volt? S hányan tudják, hogy amikor Spanyolországnak oly rettentő rossz hírét költik, nevezetesen a „spanyol inkvizíció" rémeivel oly szorgalmas kitartással lúdbőröztetik meg az olvasóközönség érzékeny hátát, ebben a barátságtalan s eléggé egyoldalú, sőt tudatlan történeti állásfoglalásban igen nagy része van az ahaszvéri bosszúnak, amely nem tudja elfelejteni, hogy a spanyol inkvizíció elsősorban a zsidóktól akarta megtisztítani Spanyolországot és hogy Spanyolország 1492-ben és a következő években egy erőteljes gesztussal vetett véget a zsidó túlhatalmasodásnak és a zsidókat kiutasította az országból? A zsidóság nem felejt és nem bocsát meg semmit; ezért került Spanyolország neve a fekete listára mindenütt, ahol zsidó mentalitás irányítja a közfelfogásokat. De ez csak egy példa a sok közül.

A keresztény irányzat nem tudott világos célkitűzésekkel dolgozni, mert akik képviselik, részben akik megindították is, maguk sem gondolkoznak a kor „nagy" mozgató eszméiről zsidómentesen. Amikor egy-egy keresztény államférfi a „népfelségről", a „demokráciáról", a „szabadságjogokról", a „nyugati haladás eszméiről", a „szabadelvűségről" beszél, szinte nyomról-nyomra meg lehetne jelölni az utat, amelyen ezek a mindig kétértelmű jelszavak zsidó infiltráción keresztül az agyába szüremlettek. Nem mintha e jelszavaknak nem volna komoly értékük és helyes tartalmuk is, de mivel nyujthatóságuknál s elmosódottságuknál csupa olyan asszociáció kíséri őket, amely állambölcseleti szempontból sehogysem igazolható, amelyre azonban a szemita törekvéseknek érvényesülésük útján szükségük van. Igy esik meg aztán, hogy nem merünk bátran és önállóan szembenézni divatos jelszavakkal nem merjük nevén nevezni a gyermeket; még akkor is, mikor a liberalizmust támadjuk, közben hódoló bókokat hányunk a liberális szóbálványok felé s a keresztény Magyarországot magát zsidó jelszavak mellett akarjuk felépíteni. Ki tanult nálunk keresztény államböcseletet, keresztény társadalomtudományt, ke-

resztény történelmet, keresztény világirodalmat? Az egész világ képe, természet és művészet, közélet és közgazdaság, állam és egyház, filozófia és morál zsidó beállítások prizmáján megtörve és megtorzulva áll a szemünk előtt. Hogyan lehessen itt akkor a cél és a taktika keresztény végiggondolásáról szó?

*

Ettől már csak egy lépés a kurzus második gyengéje: a *megfelelő vezetőemberek hiánya.* S most nem gondolunk éppen csak politikai vezetőkre. A politikai vezetőembereknek már csak másodsorban van jelentőségük: ott kezdődik ez, ahol az elvek gyakorlati alkalmazásáról van szó. A legelső kellék az volna, hogy a nemzetnek tanítói, prófétái, eszmei vezetői legyenek, aminők voltak Szent István, Nagy Lajos, Pázmány, Széchenyi. Akik nagy hittel, nagy meggyőződésekkel s nagy rábeszélő erővel alapoznák meg az utat, amelyre nemzetüket vezetni kell. S akiknek eszméit aztán a gyakorlatba átültetnék a politikai vezetők, a keresztény kormányzat és törvényhozás irányító tényezői. Amazoknak lángelméjű látnokoknak kellene lenni, emezeknek lelkes és odaadó apostoloknak, a nemzet önzetlen napszámosainak, akik a prófétáktól átvett világosság mellett önfeláldozón tudnának dolgozni a nemzet újjáépítésén s más eredményt munkájuktól, szereplésüktől nem várnának, mint a jól végzett munka gyönyörét. De hol találunk ilyen embereket fölös számmal?

Széthúzunk: olyan ősi igazság ez, amilyen régi a nemzetünk. De mi ez a javíthatatlan széthúzás bennünk, mint vagy a komoly hazaszeretet hiánya, vagy ami époly szomorú, az államalkotásra szinte képtelen értelmetlenség?

Sajnos, a keresztény irányzat maga is a széthúzás áteredő bűnével terhelve fogantatott. Ha valaha, azt hittük, a bolsevizmus pusztításai után rá kellett ébrednünk a közelmult évtizedek legvégzetesebb magyar bűnének rettenetességére s a legnagyobb nemzetáru-

lásnak kellett volna tekintenünk minden oly tagozódást, amely a felforgatásnak alig leküzdött veszedelmével szemben szükségtelenül szétforgácsolja az építő erőket. Előre lehetett látni, hogy ha a talpraállt keresztény magyarság több táborra szakad, e szétszakadásnak csak a közös ellenség fogja hasznát látni, mert attól kezdve kezében lesz az eszköz, amellyel a közös cselekvést megakaszthatja s amellyel, bármit kíván, az egyik vagy másik keresztény csoport mögé bújva, egyiket a másik ellen kijátszva, érheti el célját. A zsidó sajtó kitűnő szimattal megérezte, hogy ez a különválás keresztény nemzetiek és „kisgazdák" közt a keresztény irányzat erőteljes életkifejtésének megölője lesz s mert a keresztény nemzetiekben az erősebb értelmiségű s öntudatosabb kereszténveket látta, mintegy varázsütésre kezdettől fogva egyöntetűen a kisgazdák mellé állott. A nevető harmadik érezte, hogy abban a pillanatban megnyerte a csatát, amikor az egyik keresztény pártot magának lekötelezni s magához fűznie sikerült. A keresztények széthúzása, a vezérek versengése s a program határozatlansága folytán azóta csakugyan számos esetben sikerült egyik keresztény által bunkóztatni le a másikat, elterelni a figyelmet a közös ellenség által elkövetett szörnyű bűnökről, a zsidó követeléseket mint valamelyik keresztény csoport követeléseit tüntetni fel s a forradalom és a liberalizmus jelszavait pártszenvedélyek által elvakított keresztények útján hozni ismét forgalomba.

*

Mindez azonban végeredményben csak folyomány és következés. A kurzus legfőbb és leggyökeresebb hibája, minden fogyatékosságának ősforrása az, hogy ez az irányzat kereszténynek nevezi magát, de csak igen határolt mértékben az.

Keresztény Magyarországot akartunk, de *minél kevesebb kereszténységgel.* Kereszténység alatt csak *fajiságot* értettünk; *antiszemitizmust,* tehát negatívumot. Az antiszemitizmus megfelelő módja és mértéke

feltétlenül tartozéka a kereszténységnek, de nem lényege és még kevésbbé teljessége. Puszta negatívumokkal országot építeni, társadalmat gyógyítani, kultúrát teremteni nem lehet. A kereszténység tud országokat építeni, tud társadalmat formálni, népeket gyógyítani és kultúrát teremteni, és vállalja is ezt a feladatot, bármennyire átérzi annak mérhetetlen nagyságát. De nem az a kereszténység, amely csak szavakból és külsőségekből áll, amely név és jelző; amely elszakadt a kereszténység örök gondolataitól, eszméinek, elveinek és törvényeinek az evangélium mélységeibe nyúló gyökérzetétől s épp ezért erőtlen, nagy gondolatokat s nagy meggyőződéseket adni képtelen, nagy jellemeket nevelni s minden követőjét szoros egységbe foglalni nem alkalmas.

Keresztény ország, keresztény társadalom, keresztény kultúra, keresztény irodalom, keresztény sajtó, keresztény művészet, keresztény népnevelés, keresztény népnevelés, keresztény munkásmozgalom, keresztény munkásmozgalom, keresztény társadalmi igazságosság, keresztény méltányosság és szeretet s a mindezekből fakadó öröm, jólét, boldogság derű, megelégedettség, és magasbaszállás: mindez csak *lombozat, virág és gyümölcs a fán;* de lomb, virág és gyümölcs csakis életerős fán teremhet, olyanon, amelynek egészséges a törzse, ép a gyökérzete és termőerejű a talaja. A keresztény társadalmi reform gyönyörű lombozatát, virágait és gyümölcsét hiába várjuk, ha a törzset magát nem erősítjük, ha a gyökérzettől elszakítjuk. A keresztény gondolat szociális és kulturális hatásait a keresztény *vallásos életnek* és az ezzel összenőtt keresztény *erkölcsnek* kell kitermelnie; ez az a fa, amelytől, ha sorvadni engedjük, nincs jogunk virágot és gyümölcsöt várni.

Igaz-e ez, vagy csak jámbor papolás?

Azt hinné az ember, hogy a tétel bizonyítása szinte felesleges, mert hisz a bizonyítás voltaképp már a szavakban adva van. A kereszténység vallás. Elsősorban és lényegében az. Csak másodsorban és hatásaiban le-

het más. A kereszténység Krisztus vallása: Krisztus tanainak hite, Krisztus elveinek, gondolatainak, törvényeinek követése. Kereszténység annyi, mint krisztianizmus és krisztianizmus nincs Krisztus nélkül. A kereszténységet az tette naggyá, világot formáló s újjáalakító tényezővé a századok folyamán, hogy mindig azt a csodálatos, természetfeletti erőt képviselte, amelyet Krisztus szelleme lehelt belé. A kereszténység, amely Krisztus útjairól letér, amely Krisztus személyéről, tanításáról, parancsairól nem szeret hallani, nem az a királynő többé, aki porba igázta a cézárokat s az ókor megrothadt kultúrája helyén csodálatos, örökifjú, új kultúrát teremtett, aki új piedesztálra emelte az embert, a nőt, a munkást, a gyermeket és új utakat vágott a civilizációnak, hanem egy vérszegény koldus, aki eltékozolt örökségéből pusztán néhány külső cafrangot mentett meg és most azzal kérkedik.

A kereszténység azért nagy és azzal bizonyult világtörténeti, világreformáló tényezőnek, hogy mint vallás és eszmei irány belenyúl az emberi lélek legbenső mélyeibe s azokban olyan erőket támaszt, amelyeket semmiféle bölcseleti világnézettel, semmiféle kultúrával és semmiféle merőben emberi erőfeszítéssel pótolni nem lehet. Pótolhatatlan s nagyszerű mindjárt a krédójának az eleje: a világot mint Isten művét fogja fel, mint a fennálló és személyes Tökéletesség és Bölcseség, Mindenhatóság és Jóság művét, a Szentségét, aki mindent szent és magasztos erkölcsi célokért alkotott s mindenben az ember erkölcsi tökéletesedését s felemelkedését akarta. Ezzel a kereszténység az embert a végtelenség szférájába emeli, az Isten gyermekévé avatja, akinek szemében csak az jó s csak az nagy, ami erkölcsileg tiszta s ami az embert hozzá vezeti, a magasságba, a végtelenbe, az örök életbe. Szenvedés és öröm, csábíttatás és próbáltatás szerinte mind csak lépcsőfok, amelyen a kicsiny embernek a végcél: az Isten felé kell emelkednie.

Pótolhatatlan és nagyszerű a kereszténység, amikor ebbe a végtelen távlatba nemcsak belehelyezi az

embert, de hatalmas, lélekbemarkoló indítóokokkal és ösztönzésekkel segíti is, szinte kényszeríti az erkölcsi tökéletesedés s az élet legmagasabbfokú felfogása felé. Megnyitja előtte az örök élet, az aeternitas szédítő örvényeit: ember, muszáj, kell törekedned, kell tudnod harcolni s áldozni, kell tudnod helytállni minden életkörülmény között, mert nem babra megy a játék: ez az élet rövidke s elmúló, utána pedig egy örökkévalóság vár rád, amelyben mondhatatlan üdv vagy mondhatatlan kárhozat lesz sorsod aszerint, ahogy e földön betöltöd vagy be nem töltöd egyetlen hivatottságodat. Nem az eszem-iszom a cél, amelyre teremtettél, nem a kényelem és a gőg, nem a szaporodás és földfoglalás, nem a politika és közgazdaság, nem a vagyon, az élvezet, az önzés, a hiúság, az egyéni érvényesülés, hanem a lélek és a lélek megmentése: az üdvösség. Ennek kell alájarendelni, ennek a szemszögéből arányosítani, rendezni, értékelni minden egyebet, az egész életet is. Az emberi önzésnek és kicsinyességnek egyetlen, páratlan, csodálatos ellenszere ez a hatalmas erejű keresztény létcélkitűzés; ebben van erejének java, roppant komolyságának titka.

Pótolhatatlan és nagyszerű a kereszténység, amikor erre a világnézetére erkölcsöt épít. Nem konvencionális illemszabály s nem lenge kategórikus imperatívus itt a tízparancs, hanem halálosan szigorú, megfellebbezhetetlen, elalkudhatatlan, kárhozat terhe alatt kötelező, rettenetes komolyság; minden emberi gyengeséget legyűrő kényszereszköz: kell, muszáj, ha beleszakadok is, meg kell tartanom, ha őrült és öngyilkos lenni nem akarok, ha magam kárhozatát fejemre zúdítani nem akarom. A filozófusok etikája alól, ha egyszer kényelmetlen, oly könnyű kibújni; a tízparancsolat alól, ha hivő keresztény vagyok, szinte csak az öntudatom elbódítása árán bújhatok ki. És minden etika pontosan annyi gyakorlati értékkel bír, amennyire nemcsak szép elméleteket vall, hanem amennyire rá is tud feküdni a lelkekre s a gyakorlati keresztülvitelét szinte ki tudja erőszakolni a lomha, lusta, perverz haj-

lamú, önző s éppen nem erkölcsiségre vágyó emberekre. Kicsinyekre és nagyokra, kivétel nélkül, kíméletlen s nagyszerű nivellálással.

De bármily evilágontúli a célkitűzése, mégsem áll távol a kereszténység a gyakorlati, mindennapi élet problémáitól. Ebben is pótolhatatlan és nagyszerű. Minden érdekli, mindenre van kész programja, mindent szabályoz, mindent idealizál, mindent ellenőriz. Ilyen egységes és sokoldalú világnézet nincs más. Benne van az értelmiségi élet, a gazdasági verseny, a népek viszonylatainak, a politikai erkölcsnek minden legfőbb szabályozója. Isten országát akarja megépíteni bennünk; örök életbe nyúló országot, de amely már itt a földön érvényesül, amely békítően, világosítón, áldón s termékenyítőn hatja át a szellem életét éppúgy, mint az anyagi jólét eszközeit s a nemzetek nagy törekvéseit. Tudomány és művészet, nemzetgazdaság és társadalmi élet, politika és nemzetközi érintkezések a keresztény programban kapják legnemesebb és legértékesebb irányító eszméiket. Ezért is köszön az emberi fejlődés annyit a kereszténységnek; tudomány, művészetek, népnevelés, társadalmi egyensúly, nemzetközi igazságosság ezért tekintenek fel reá mint legfőbb mentorukra, szellemi mecénásukra, végső fellebbviteli ítélőszékükre.

De mindezt a bámulatos, pótolhatatlan hatást a kereszténység csak mint *hit és hitélet* éri el. A szó maga erőtlen légverés, a tartalom az erő: a vallás. Ezt megkerülni nem lehet. A gyógyszernek nem a puszta neve gyógyít, hanem ő maga. De nincs is ok rá, hogy megkerülni kívánjuk. A kereszténység oly szép, hogy minden szeretetünket megérdemli. S oly igaz is, hogy nincs mit féltenünk tőle. A keresztény krédót minden időben támadták ellenségei s ezerszer kiáltották ki a századok folyamán a szabadság és a szellem kerékkötőjének, a tudomány és a haladás megakadályozójának s a kereszténység ezt a tehetetlen vádaskodást mosolyogva állta. Nem igaz és ezerszer nem igaz, amit a propaganda terjesztett el a kereszténységgel szem-

ben; a modern tudományosságnak egyetlen tételével sem áll ellentétben a keresztény hit, minden eszmeáramlat közt diadallal állt meg s minden időben, ma is, maga körül látja csoportosulni nem a hangosakat ugyan, de a legmélyebb elméket, legkomolyabb tudósokat s legőszintébb jellemeket. Gondolatai örök értékűek s ha nagyon fölötte lebegnek is a pillanat divatjainak s az ösztönök vad lármájának, minden igazi szellemi nagysággal s minden valódi emberi értékkel csodálatos összhangban állnak. Az a babona, hogy a kereszténység mint hit és vallás a babonák lomtárába való, csak egészen kicsiny értelmeknek imponálhat többé.

Ellenben igaz, hogy ezek az eszmék ma nem divatosak a liberalizmus emlőin nevelkedett nemzedék szemében s a kereszténységellenes gondolatpropaganda szkeptikussá csavarta el keresztény társadalmunk elméjét. Igy aztán nem csodálhatjuk, ha kevés az igazán keresztény emberünk; ha a családok, hivatalok, intézmények s főleg az államélet élén, a tudomány katedráin, a sajtó kormányrúdjain oly kevés a megvilágosodottan s akarnitudón keresztény vezérember. Nem csodálhatjuk, hogy a keresztény irányzat keresztény emberek híján nem tud kellő eredményeket termelni, nem tudja az életet abba a csodálatosan tavaszias virágzásba borítani, amely pedig egészen különleges sajátossága minden igazán keresztény életnyilvánulásnak. Nem csodálhatjuk azt sem, hogy pogányság van keresztény álarc alatt, hogy tudatlan értelmetlenség, korrupció, önzés, képmutatás és marakodás rútítja el sokszor a „kurzus" egy-egy pontját, ellenségeink ordító örömére. Csoda volna, ha máskép volna; pogány keresztényekkel nem lehet keresztény diadalokat aratni.

És köztünk sok a pogány keresztény. Hányan vannak, akik a kereszténységüket ilyfélekép jellemezhetnék: A keresztény jelszót szeretjük, mert ez az a gyüjtőnév, amely alatt kellemetlen vetélytársainkkal: a zsidókkal szemben legegyszerűbben sorakozhatunk. Keresztények vagyunk, de bennünket egyénileg csak

hagyjon ám békén a kereszténység. Ne kívánjon tőlünk magasbaszállást, megerőltetést, áldozatot. Keresztények vagyunk, de azt, hogy mit hiszünk, hogy hiszünk-e egyáltalán másban is mint a mai napban, nem tartjuk fontosnak. Keresztények vagyunk, de a kereszténység örökszép és öröknagy gondolatai szinte teljesen elmosódtak legtöbbünk elméjében. Keresztények vagyunk, de a krédónk alig különbözik egy csiszoltabb lelkű buddhista vagy ókori műveltebb pogány eklekticizmusától. Keresztények vagyunk, de minden gondolatunk, és törekvésünk merőben evilági; örök gondolatok, sírontúli életcélok fénye nem világít bele agnosztikus kételkedésünk éjszakájába.

Keresztények vagyunk, de kerüljük az Isten házát, elvesztettük az imádság szárnyaló lendületének, az áhítat boldogságának, a magunkbaszállás töredelmének érzetét. Keresztények vagyunk, de az evangéliumot, a világirodalomnak ezt a legnagyobb remekét és a világtörténelemnek ezt a leghatalmasabb lendítő kerekét csak hallomásból ismerjük; Byront és Maeterlincket, Petőfit és Aranyt, sőt Zolát és Anatole Franceot, sőt Szomori Dezsőt és Nádas Sándort elolvastuk, de Mátét, Márkot, Lukácsot és Jánost soha! Az évszázadok vagy a jelenkor nagy keresztény gondolkozóit, bölcselőit, történészeit soha! Egyházunk történetét, büszkeségeit, érdemeit nem tanulmányoztuk soha! Keresztények vagyunk, de az evangélium hirdetése nem érdekel; ha egy-egy nagynevű szónokot hirdetnek, akit meghallgatni retorikai és költői élvezet, azt meghallgatjuk, mint ahogy cigányt megyünk hallgatni a kávéházba, de ahol keresetlen szavakkal Krisztust prédikálják, ott unatkozunk és kritizálunk, mert a magunkbaszállás s az evangélium fenséges egyszerűsége iránt szinte érzékünket is elvesztettük. Keresztények vagyunk, de Isten káromoljuk, de párbajozunk, de házasságot törünk, de virágzik köztünk a prostitúció s az orfeumok és mozgószínházak szemérmetlensége, de beszennyezzük a házasság szentségét könnyelmű elválásokkal, új feleség vételével, végül tán a felesé-

gek csereberélésével s a gyermekáldás bűnös megakadályozásával. Keresztények vagyunk, de nővilágunk olyan divatot követ, amely fittyet hány a keresztény szemérem és nőiesség méltóságának s utcáinkat a vándorló kerítés és bűnreizgató frivolság kirakataivá teszi. Keresztények vagyunk, de őrült materialista versenyt folytatunk a koncért és durva mohósággal vetjük rá magunkat minden kínálkozó nyereségre, bármily eszközzel érjük is el azt. Keresztények vagyunk, de mint a gyermek a mumustól, félünk és reszketünk a „klerikálizmus" szörnyű vádjától; idegen, ismeretlen fakíroknak nézzük a papjainkat, akikről minden rosszat és semmi jót nem szabad elhinni és akiknek társasága megbélyegez és megfertőz, mint a leprásoké. Keresztények vagyunk, de egyházat, pápát, kánonjogot, keresztény iskolát, sajtót, irodalmat s egyesületet ne említsen senki előttünk.

Nem, nem ez a magyar kereszténység természetrajza, de ugyebár akad soraink közt is elég, akinek kereszténysége körülbelül ezek közt a határok közt mozog. S az ellenség persze kaján kárörömmel könyveli rá ezek hitványságát az összesség nevére.

S ilyen kereszténységgel természetes, hogy nem lehet megváltani a világot, még egy akkorka országot sem, mint aminő szegény Csonka-Magyarország! Ilyen kereszténységgel legfeljebb önmagunkat ámíthatjuk s ellenségeinket izgathatjuk fokozottabb ellenállásra, anélkül, hogy a keresztény gondolat igazi hatásait és gyümölcseit remélhetnők.

S egyeseknek ez a pogány kereszténysége nemcsak méltatlan játék a szavakkal, hanem valóságos inzultus is az igazi kereszténységgel szemben. És valósággal arrogáns képmutatás, ha azzal hivatkozunk a keresztény kurzus egyedüljogosultságára és erkölcsi fölényére, mintha ennek a hamis kereszténységnek akár történeti, akár eszmei alapon valami különösebb létjoga vagy erkölcsi fölénye volna.

*

A keresztény irányzat gyengéire, hibáira rámutattunk. Nagyok ezek a hibák és semmire sem volna jó, ha nem néznénk velük szembe őszintén. De ezek a megállapítások egyben tettreserkentő indítóokok. Mert ugyebár, tétel és szent meggyőződés, hogy a keresztény irányzatnak megbuknia nem szabad. Igy azonban, megfelelő alap nélkül meg nem él. A „kurzus" ellenségei ma abban a kényelmes helyzetben vannak, hogy mint ártatlan ellenzék kritizálhatnak, mintha nem is ők rombolták volna le azt, aminek újjáépítésén a „kurzus" annyi nehézséggel küzdve fáradoz. Kaján örömmel látják, hogy ingadozunk, hogy nem vagyunk egységesek, hogy a keresztény újjászervezésre nem szívjuk az erőt onnan, ahonnan egyedül szívhatnók. Nem hagyhatjuk meg nekik ezt az örömet; nem tehetjük meg nekik a kedvességet, hogy magunk romboljuk le a keresztény irányzatot, amelyet ők maguk juttattak a szertelenségükkel uralomra. Tehát dolgozni kell, óriási munkát végezni, meg kell szilárdítani az alapokat, kereszténységet kell teremteni a keresztény kurzus alá... Minden attól függ, hogy ezt a legfontosabb munkát erős lelkek és erős kezek el tudják-e végezni.

Tekintélytisztelet.

Kétféle tekintély van: egyéni és hivatali. Egyik esetben az egyén értékének elismerése, másikban a más közjogi helyzetéből fakadó felsőbbség respektálása a tekintélytisztelet alapja. Közhellyé kezd lenni, hogy amint a tekintély elvének megtagadása volt a nemzeti összeomlás egyik legelső lépése, úgy a tekintélytisztelet teljes helyreállítása az ország rendbejutásának lényeges feltétele. És közhellyé kezd válni, hogy ma is folyik tekintélyrombolás, ma is érezhetők a forradalmak tekintélytagadásának utórezgései.

Csakugyan igaz: a tekintélyek tisztelete terén is sok még a kívánnivaló mind a két értelemben: akár az egyéni, akár a hivatali tekintélyt vesszük alapul. A

más értékének meg nem becsülése visz rá egyes irányokat és politikusokat, hogy még ma is olyan hangon tárgyalják politikai elleneseik szavait s tetteit (persze a kormányét és a hadseregét is), amely messze túlmegy a tárgyilagos bírálat vagy ellenzék hangján s már inkább azon a keskeny mezsgyén mozog, amely az „ellenzék" és az „ellenség" fogalmát elválasztja. A más értékének s érdemének alábecsülése a legfőbb akadálya nézetünk szerint a két nagy keresztény párt melegebb együttműködésének is: az egyik félen talán nem kezelték mindig kellő megbecsüléssel a gazdatársadalom hazafias és jótakaró tömegeit, a másik félen pedig olyan tállyai és ceglédi jelszavak hangzottak el, amelyek joggal keseríthették a keresztény értelmiséget és középosztályt, mert arra vallottak, hogy egyesek a merő számarányt többre taksálják, mint az értelmiségi erőt és iskolázottságot, amely nélkül pedig országot kormányozni vagy akár rendszeres, tanulmányokon alapuló gazdasági fellendülést is csinálni nem lehet. A magyar kisgazdának és a magyar értelmiségnek egymást meg kell értenie s az egymás értékének kölcsönös megbecsüléséből kell az új, keresztény és nemzeti Magyarországnak felépülnie — olyan tétel ez, hogy joggal érdemel erős jelzőt, aki még ezt az elemi igazságot sem ismeri fel.

Époly fontos azonban a voltaképpeni tekintélyeknek, a hivatalos, törvényes hatalom viselőinek tisztelettudó kezelése. Aki a haza boldogulását a mai szörnyű viszonyok közt is őszintén akarja, kell, hogy minden egyéni vagy pártszempontot alárendeljen annak a legfőbb érdeknek, hogy az az egység, amelyet egyedül a törvényes vagy akár rendkívüli viszonyokból fakadt meglevő tekintélyek tisztelete biztosít a hazának, meg ne bontassék. Baj és szerencsétlenség, ha ellenségeink kaján örömére még a törvényesség elvének egyes képviselői is talán éppen túlzott vagy rosszul értelmezett törvényességi ösztönből oly kritikát mondanak nyilvánosan az ideiglenes államfőnek

akárcsak a „környezetéről" is, amely végeredményben a kormányzó helyzetét nehezíti meg s amely éles ellentétben áll éppen a legitimitás azon álláspontjával, hogy a királyi hatalom gyakorlója, akár koronás királyról, akár ideiglenes államfőről van szó, felelősségre nem vonható és pártharcok porfellegébe le nem rángatható. Hiszen ha ezt az elvet szem előtt nem tartjuk, a Károlyi Mihályok álláspontján sem találhatunk elvileg kivetnivalót.

Viszont ugyanezt a tekintélytiszteletet joggal követelhetik a törvényesség hívei a királykérdésben politikai ellenfeleiktől. A királykérdés elodázása ma, sajnos, külpolitikai kényszerűség, de ez az elodázás, amelybe mindkét félnek már hazafiságból is bele kell nyugodnia, nem jelentheti azt, hogy a legitimitás ellenzői oly hangon beszéljenek a legfőbb tekintélynek, bárha távollevő, de megkoronázott viselőjéről, amely a kérdés teljes elvi tisztázása előtt legalább is túlságosan elhamarkodott. És nem tudjuk, ha az ideiglenes államfő (vagy „környezete") iránt kijáró s a megszilárdulás szempontjából annyira fontos tekintélytisztelet ellen egyik részről hibák történtek, nem azok provokálták-e ezeket az elsiklásokat, akik ez ellen a másik legfőbb tekintélyi elv ellen sajnálatos heveskedéssel és tiszteletlenséggel vétettek.

Adjunk hálát a Gondviselésnek, hogy oly páratlanul integer és erélyes kormányzónk akadt e válságos időkben, akire minden pártállású magyar ember nemcsak hivatali, de egyéni tisztelettel is nézhet fel; de éppen azért, mert szeretjük s féltve-féltjük az ő tekintélyét, ne tegyünk neki rossz szolgálatot azzal, hogy az ő tekintélyét az antilegitimitás forradalmi kiszólásaival véljük megszilárdíthatónak. Higyje el mindenki: Horthy Miklós nem szorul rá az ilyen kétesértékű tekintélytámaszokra. Az ő államfőisége, ha ideiglenes is, a meglevő viszonyok alapján törvényes s a tekintélytiszteletnek a törvényesség az egyetlen biztos támasza.

Ünnepel a MOVE.

Harmadik országos nagygyűlését kezdte tegnap a MOVE, a Magyar Országos Véderőegyesület. A forradalom Himnusz- és katonagyalázásai közben született meg, mint a nemzetvédelem gondolatának társadalmi szerve és propagálója s azt a szép és helyes felfogást ölti testbe, amely nálunk Trianon óta különösen is időszerű, hogy manapság minden igaz magyarnak, még az asszonyoknak is, katonáknak és katonapártiaknak kell lenniök. A MOVE-jelvény ugyanannyit mond, mint az a másik, amelyre a „Nem, nem, soha!" van felírva: külső s belső integritást, nemzeti feltámadást.

A MOVE és általában a katonai mozgalmak körül sajátságosan érdekes, új helyzet alakult ki. A nemzetvédelem épúgy, mint a forradalomutáni közélet a belső, egyéni értékek kultuszát, a kereszténységet vallja alapjául. A forradalmi események tulontúl megmutatták, hogy a nemzetvédelemnek és nemzetépítésnek a fegyver és a pénz nem elegendő erőforrása: oda lélek is kell, erkölcsi épség, jellembeli integritás. A katona, ha mégoly pompás is a felszerelése, hiábavaló, ha a lelke nincs épúgy felfegyverkezve, mint a teste. Gseft-alapon nem lehet hazát védeni. Ezért teremtett az újjáéledő ország keresztény hadsereget s kezdetben keresztény nemzetgyűlést is. A kettő közt csak az a különbség, hogy míg a hadsereg és a MOVE a keresztény nemzeti alapon kitartottak, a politika terére hamarosan visszasurrant a liberalizmus is — értve itt liberalizmus alatt a keresztény állameszme negációját. S érdekes: a liberalizmus (jaj de szép szó ez ahelyett, amit és akiket voltaképpen jelent!) csak a politikai térre lopta vissza magát. A politikára, ahol a közhatalom birtokáról *is* van szó, s ahol kevesebb volt vele szemben az ellenállás, mint a hadseregnél; a politikaira, ahol „egyenrangú honpolgárnak" lenni nem szükségkép jelent annyit, mint a bőrünket vinni a vásárra. A dicsőség mezején való vásárkodást a Teleki-

tér mezőihez szokottak csodálatos nagylelkűséggel engedték és engedik át a kereszténveknek. Mozit követelnek, sajtóbüntetlenséget, jogegyenlőséget, szabadforgalmat, minden csudát; követelik az arányosítás (ez a numerus clausus helyes kifejezése!) eltörlését, csak egy dologért nem panaszkodott még sem Szterényi, sem Bródy, sem a Conti-utca, hogy — meghalni nem engedik őket a hazáért a keresztényekkel egyformán. A MOVE nem hítta őket, be sem fogadná őket, amilyen antiliberális, elfogult, türelmetlen és maradi; de ők sem siettek párhuzamos movét alapítani, a honvédelem káros mesterségét, a kapáláson és villamoskalauzkodáson kívül szinte az egyetlent, ami még a mienk, szívesen átengedik ők az elsőbbrendű hazafiaknak.

Így válik mindinkább szembeszökővé egy rég lappangó ellentét az „egyenrangú" állampolgárok két nagy csoportja között. Hiába szaval abszolút egyenlőségről a „liberális" tábor; éppen a liberálisok különzik el magukat a másik, az antochón, őstelevény lakosságtól oly élesen. Nekik is valahogy második hazájuk talán ez a föld, megtanulták (jól-rosszul) s tegyük fel, meg is szerették a nyelvünket, de mily kevés akad köztük, aki ugyanoly értelemben ejtené ki ezt a szót. Haza, mint mi! A hagyományaink, a hitünk, az ősi nemzeti struktúránk oly idegen nekik — ők tán maguk is azt hiszik, hogy csak ellenzéket alkotnak, pedig a lelkük, a sajtójuk, a viselkedésük, gőgös hódító terpeszkedésük és kereszténygyűlöletük sokkal inkább *ellensége* annak, amit mi magyarság alatt értünk, mint *ellenzéke*. Mily védően, mily melegen, menynyivel rokonérzőbben tudtak s tudnak írni ma is a népbiztosokról, a bécsi körözöttekről, sőt a Moszkvába futottakról is, mint teszem, Wolffról, Hallerről, Andrássyról, Prohászkáról -- mindenkiről, aki a keresztény magyarság mellett bontott lobogót! Még jó szerencse, hogy kegyesen megengedik, hogy külső támadással és belső bolsevizmussal szemben mi álljunk őrt

s veszedelem esetén mi vessük oda a gépfegyverek elé a mellünk ércfalát! . . .

A MOVE talpon áll s a magyar társadalom osztatlan szeretettel, könnyesszemű bízakodással néz fel lobogójára. Csak arra kell kérnünk a vezetőket, ha már a politikában nem sikerült egységes tábort teremtenünk a keresztény magyarság lobogója mellett, legalább itt, a MOVE-ban, ne tűrjenek soha pártpolitikát. Maradjon a MOVE, amelyet mindnyájunk lelkesedése teremtett meg, közkincs, hófehér, szeplőtelen lobogó, amelyben *az egyetemes keresztény magyarságnak* sohase kelljen megcsalatkoznia.

Mellékvágányokon.

Szegény Magyarországnak legnagyobb baja, hogy nem akadnak igazán nagy emberei, akik a sablont a lényegtől, a mellékest a fontostól élesen elválasztani tudnák s erős kézzel arra a vágányra szorítanák rá a nemzeti politika vonatát, amelyen haladnia kell, ha a nemzetet megmenteni akarjuk.

Elszorul az ember szíve, ha nap-nap mellett olvassa a lapok politikai tudósításait. Mindenről van ott szó: pártbomlásról és pártok egyesüléséről, mentelmi ügyről és személyes kérdésekről, őrlési adóról és sajtónovelláról, nyugati és keleti demokratákról, színházbérletről és mozi-konzorciumokról, ami mind nagyon helyes és fontos dolog, de ami e pillanatban mind csak arra jó, hogy a legfőbb és legsürgetőbb teendőkről elterelje a figyelmet.

Magyarországnak ma csak két problémája van: mint távolabbi cél ott van az ország épségének s régi alkotmányosságának fokozatos visszaállítása és mint közvetlen, azonnal megvalósítandó teendő: a köznyomor megszüntetése, de gyorsan és rögtön. Nem holnapután, hanem — úgy kellett volna — tegnapelőtt. A köznyomoré, mert tisztelt urak, akiknek boltjuk vagy földjük van, maguk ezt nem értik, de akinek se boltja, se földje nincs, csak a napi munkája, vagy a hivatala,

vagy a nyugdíja után kell megélnie, az tudja, hogy Magyarországon éhínség van, halálos, fullasztó nyomor, elviselhetetlen, káromlásra fakasztó szegénység. Ezrével halnak meg a rosszul táplált csecsemők és gyermekek, a tüdővész hallatlanul pusztít fiatalaink körében és hiába írja elő az orvos (ha telik egyáltalán orvosra egy csekély jövedelmű családapának), hogy a beteget, a tüdőcsúcshurutost, a vérszegényt csak a „jó táplálkozás" menti meg, ez a recipe gúnyolódó ökölcsapás a tehetetlen fixfizetéses nyomorgó arcába és csak arra jó, hogy szenvedését és elkeseredését a kétségbeesésig fokozza. Mindenét eladogatta már a keresztény középosztály s most már egyáltalán tehetetlen.

„Nincs tovább, mondotta nekünk e napokban egy negyedik fizetési osztályba tartozó nyomorgó ; ez, ami rajtam van, ez az egész vagyonom és öttagú családomat kell fenntartanom". S azok az újpesti szegények, akiknek gyermekei az éjszaka csendjében lopóznak be gyalog a Szabadság-tértáji milliomos-paloták közé, hogy hajnalban, mikor a szemeteskocsi jön, kenyérhulladékot szedjenek ki a házak elé rakott szemetesládákból, hogy abból éljen odahaza a családjuk?

Égbekiáltó gonoszság vagy az őrülettel határos vakság ilyen körülmények között egyáltalán mással foglalkozni, mint a tömegnyomor mielőbbi megszüntetésével. Nem pénzsegélyre gondolunk, ez csak növelné a köznyomort, de igenis egészséges közélelmezési és népjóléti politikára. Magyarország földjéből még kétszer-háromszor annyit ki lehetne venni, mint ma. És semmi sem volna egyszerűbb, mint telepeket létesíteni. Budapest körül (hány tanárt, katonát, rokkantat, menekültet, gyermeket lehetne elhelyezni itt is) és kertgazdasági szövetkezetek százaival teremteni meg eddig kihasználatlan területeken a könnyebb és olcsóbb megélhetés eszközeit, az ú. n. ellátatlanoknak. Kellő önzetlenséggel a ruházkodás és a lakásépítés kérdését is meg lehetne oldani: de sajnos, nálunk mindezt a lelketlen, liberális, embernyúzó spe-

kuláció foglalja le s a mi politikusaink nagy része meg csirkepörökkel, pártveszekedésekkel tölti az időt. És sehol egy nagy férfiú, aki a folytonos mellékvágányratérést erős kézzel megakasztaná s véget vetne annak a pokolnak, amiből ma a legértékesebb magyar elemnek élete áll!

A liberális sajtónak is óriási bűne van e téren. Folyton az ő privát gravámenjeit tolja előtérbe, neki a mozisok milliós jövedelme s az októberi és márciusi zsidólázadás hőseinek fehérremosása a fontos, őt a keresztény középosztály nyomora nem érdekli. A keresztény sajtó azonban nem fogja e térre követni, nekünk igenis változatlanul ez a legfontosabb: *adjatok kenyeret a kiuzsorázott keresztény magyarnak,* s e követelés ismétlésében nem fog visszariadni a saját tábora politikusainak kíméletlen, folytonos ösztönzésétől és kérdőrevonásától sem. Aki ma közszerepet vállalt, ezen a téren fejtse ki zsenialitását; aki nem ezen a téren serénykedik elsősorban, az nem méltó a hazafi és a keresztény névre.

Nyári szünet előtt.

Nem irígyeljük a honatyáktól, hogy nyári szünetre térnek, hiszen a nyárnak körülbelül a közepe itt van már s jóformán mindenki nyaral. A nemzetgyűlés munkateljesítés dolgában messze túltett a régi országház bármely serény szakán: vagy négyszáz javaslatot tárgyalt le. Közben sok nem odavaló, mellékes és személyes csetepatét is elintézett, — szóval ráfér a pihenés. És ha egy ország boldogsága vagy boldogtalansága a parlamentje munkájától függne vagy függhetne, mi magyarok valószínűleg a boldogabb népek közé tartoznánk.

Az általános titkosért folytatott évekre nyúló harc, a propaganda s egy kicsit a forradalmi szellem is meglehetősen elhitették a közönséggel, hogy a parlament és csak a parlament a helyes kormányzat eszköze. A népfelség bűvös igéjének hatása alatt a francia forradalom óta meglehetősen divatos az a

felfogás, hogy csak a nép választott követei, az egykamarás vagy legalább is a választott szenátussal bővített parlament hozza meg az igazságos és békés kormányzatot. Azóta borzalmasan rácáfolt az élet erre a tévhitre, de rögeszméből mindig nehéz kigyógyítani az embereket s az ilyesmi csak lassan sikerül. Bebizonyosodott, hogy nincs a világnak oly tökéletes választójogi rendszere, amely csakugyan hű és igazságos képét adná a nép akaratának, — hogy csak egy példát vegyünk elő: a budai vizivárosi keresztények a keresztény politika védelmére választották meg Rassayt, aki ígért is keresztény politikát, s most az ellenkezőt csinálja: ez a népszuverénitás? — bebizonyosodott az is, hogy igazán egységes és céltudatos tanácskozásra és kormányzásra 200, 300, 500 tagú testületek képtelenek s nagy dolgokat egy-egy állam csak akkor tud elérni, ha minél kevesebb parlamentezés folyik benne s minél jobban érvényesül benne egy-egy erős egyéni akarat (l. Wilson vagy Clémenceau); hogy tehát a demokrácia fénykorában is csak az az állam erős, amelyiknek egy-két erős egyénisége a demokráciát és parlamenti szózfejűséget ügyesen ki tudja játszani.

A parlamentárizmus egy szükséges rossz, amely a kormányzat mérséklésére tesz ugyan jó szolgálatokat, de drága áron: inkább kerékkötő és szétforgácsoló, mint céltudatosan egységesítő intézmény s hogy a legnagyobb veszedelme egy országnak, ha — mint pl. a cseheknél vagy a Renner—Seitz-féle új osztrák alkotmányban — minden a parlamenttől függ. Áll ez főleg abban a korban, amelyben a pénz és a sajtó nagy része mindenre kapható.[1]

Bármennyire divatossá tette a népiesség és parlamenti demokrácia hóbortját a zsidó világsajtó, ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy ne a nemzetgyűlés és ne a képviselőház legyen a hatalmak egyetlen, persze folyton ingadozó s hullámzó birtokosa. Ezeréves alkot-

[1] Lásd e kötet végén közölt *Megjegyzéseket.*

mányunk szellemében csak legyen ott minél erősebb legfőbb központi kormányzat is: a király, aki nem bábu, hanem akinek hatalma is van, akit nem rángathat ide-oda ma ilyen, holnap olyan néphangulat vagy parlamenti többség, aki felette áll a pártoknak s mert abszolút magasságban áll, nem is vár tőlük semmit s így nem is függ tőlük semmiben. És legyen a király mellett igenis főrendiház, ha a demagógok nem értik is meg, mire jó és mire szükséges. Legyen a változékony választott képviselőház ide-odalengésének felsőbb mérséklője, nyugodtabb, változatlanabb, pártoktól s tömeghangulatoktól független ellenőrzője. S épp ezért ne főleg *választott* főrendekből álljon, mert akkor ott vagyunk, ahol a mádi demokrata. Nem kell az arisztokratákat imádni, nem kell a hibáikat menteni, hogy azért mégis megértsük, hogy a stabilitásnak és a felelősséget átérző jobbanérdekeltségnek hatalmas és értékes erői rejlenek nemcsak a szellemi, hanem a születési arisztokratákban is, s hogy épp ezért szempontjaik és érdekeik az országéival nagy mértékben kongruensek. És legkevésbbé volna szabad (a „keresztény" kurzusban!) lenézni vagy kisebbíteni a főpapfőrendeknek történelmünkben is ezerszer szentesített szerepét, mert ha ez a szereplés nem is volt mindig rokonszenves a multban, mindennél fontosabb, hogy a materiális szellemű politikai tülekedések közt sáncként ott álljon az erkölcsi eszmék és ideálok leghivatottabb képviselőinek testülete is, legfőbb biztosítékául annak, hogy az ország ezeréves keresztény jellege továbbra is megmaradjon.

Ezeket az eszméket kissé antipatikusakká tette az utóbbi tíz év uralkodó sajtója. Ő tudta, hogy miért. Egy okkal több, hogy mi szimpatikusaknak tartsuk!

Megbocsátás.

Vass József kultuszminiszter tegnap Imre Sándor egyetemi tanár védelmére oly elveket hangoztatott, amelyek körül nagyon ellentétesek a vélemények a

magyar közfelfogásban. Sietünk kijelenteni, hogy nagyjából mi is helyeseljük felfogását s azt tartjuk, hogy a megbocsátás politikai és keresztény szempontból igenis helyénvaló a megtért bűnösökkel szemben. S hozzátesszük: nagy kár volt ezt az elvet nem általánosan és egyenlően érvényesíteni az egész vonalon, mert az aztán igazán felháborít sok jó embert és sok rossz embernek hálás agitációs anyagot nyujt, ha azt látjuk, hogy egyikkel szemben nagyon gyorsak vagyunk a megbocsátásban, ugyanakkor pedig a másikkal s a harmadikkal szemben nem ismerünk irgalmat. Bennünket, mint intranzigens keresztény sajtót ismer mindenki, de az oktondiság és kereszténytelenség mellett sohasem vonunk kardot s épp azért helyeseljük, amint sok ízben helyeseltük a multban is, hogy bármekkora volt is valakinek többé-kevésbbé jóhiszemű megtévedése, ha tanul és okul és helyesebb útra tér és hasznos építője lehet a magyar jövőnek, bocsássunk meg neki, sőt kellő óvatossággal használjuk fel tudását, erejét és jobbrafordult új belátását a köz érdekében.

Sőt, nehogy ez irányban is kétség maradjon, ezt a megbocsátó készséget ne korlátozzuk faji vagy felekezeti szempontok szerint sem máskép, mint tárgyi alapon. A hazafias és keresztény alapra vágyó, lelki asszimilációt őszintén kereső zsidót vagy volt-zsidót sem lehet apriorisztikus alapon visszautasítani. Nem lehet, mert ezzel magát a keresztény és nemzeti ügyet gyengítjük s belső ellenségeink számát gyarapítjuk. Tisztességes embereket nem szabad ok nélkül balfelé pofoznunk; ez nem volna sem keresztény, sem észszerű eljárás. Azt azonban természetesen alaposan meg kell néznünk, hogy ki a tisztességes, ki nem. A merőben faji elmélet csődöt mondott régen; a csak-faji alapon alkalmazott etika majd csak akkor lesz helyénvaló, ha bebizonyosodik: nemcsak hogy mindenki gazember, aki más fajhoz tartozik, hanem hogy mindenki becsületes ember is, aki emide tartozik.

Azonban, amily nyiltan meg kellett ezt monda-

nunk jobbfelé, époly világosan ki kell jelentenünk balfelé is, hogy amit mi fentebb mondtunk, nem ugyanaz, mint amit a t. „liberális" sajtó tülköl mindennap hatszor a világba. A különbség köztünk az, hogy mi megbocsátást sürgetünk, de *amelynek előfeltétele a megjavulás*, a bűnnel, a tisztességtelenséggel, a hazafiatlansággal, az idegen faj uralmi vágyával való benső szakítás. Amíg ennek jelei nem mutatkoznak *en gros*, addig a liberális lapok hiába citeráznak nekünk *en gros*-megbocsátásról. Egészen más dolog: megbocsátani, befogadni, egyenértékű honfitársul elismerni valakit, aki ugyanazt akarja, amit a nemzet ezeréves lelke, és egészen más: szabadságlevelet adni embereknek s irányoknak, amelyek a magyar szót csak eszközül használják s minden cselekedetük arra vall, hogy nem a magyar népközösséget akarják szolgálni s naggyá tenni s abban magukat is, hanem csak magukat a magyar nép, a magyar lélek, a magyar erkölcs és világnézet háttérberúgásával. S amíg ezt a különbséget ők is el nem ismerik és eltüntetni nem törekszenek, addig rosszul védelmezik az ügyüket. A faji uralomvágyról mondjanak le, akkor nem lesz ily meddő a küzdelmük. Így azonban, meg kell állapítanunk, igen rossz szolgálatot tesznek önmaguknak. Nem mi, nem is Huber János változtatott frontot ebben a kérdésben, hanem ők nem értik meg a két esztendeje hangoztatott, oly természetes distinkciót.

De van egy kérdésünk a keresztény irányzat bizonyos árnyalatához is: azokhoz, akik párt- és királykérdéssé süllyesztenék a keresztény irányzatot. A keresztény politika régi, lelkes bajnokait szorítja maholnap ellenzékbe az ő mohóságuk, az ő sajátosan értelmezett kurzusuk. Ezeknek azt mondjuk: ti vagytok a bűnösök benne, ha lejáratjátok a keresztény ébredést. Mert azt meg nem engedhetjük, hogy a keresztény nemzeti politika cégére alatt bárki is állandósítani akarja a forradalmat vagy annak bármelyik „vívmányát".

Egy józan osztrák.

Minden, a faluja határán túllátó magyar politikus érzi, hogy Ausztriára a jövőben szükségünk lehet s ugyanúgy, vagy még inkább szüksége lesz Ausztriának mireánk. Annál szomorítóbb, hogy akik ma Ausztria sorsát a demagógiához, hiába, mindig nagyon közelálló szent demokrácia nevében intézik, beugranak annak a kisántánti cselekvésnek, amely a feltámadásra leginkább hajlamos két népnek, a monarchia két ősi része csonkjának békés összefogását van hivatva meggátolni.

Vigasztalás, hogy akik ma Ausztriában a forradalom jóvoltából felül vannak, még nem jelentik Ausztriát, nem jelentik annak értékesebb, konzervatív és tradícióőrző részét. Tanuja ennek az az emelkedetthangú tanulmány, melyet *Hussarek*, volt osztrák miniszterelnök, a tekintélyes *„Neues Reich"*-be írt s melyet a szerkesztő, dr. Eberle szívességéből a megjelenéssel egyidejűleg ismertethetünk.

„Epilog zum Friedensvertrage von Trianon. Die westungarische Frage" címmel Hussarek, a történészegyetemi tanár, előbb ama vád ellen vesz bennünket védelmébe, mintha mi a nemzetiségeinket elnyomtuk volna. Jólesik tárgyilagos, megértő s méltató hangját hallanunk: egy józan osztrákét. Igaz ugyan, mondja, hogy Magyarországon a nemzetiségek nem fejlődtek oly különállókká, mint Ausztriában, de ez éppen a magyarok ügyesebb nemzetiségi politikájának érdeme, amely oly kedvessé tudta tenni (némi hibája mellett is) a magyar államiságot, hogy a nemzetiségek maguk törekedtek a nemzetiségi ellentétek elsimítására. E téren szinte csak a horvátok voltak kivételek. „A magyarok, mondja Hussarek, oly mértékben bírták a művészetet, hogy a többi népeket saját állameszméjük, nyelvük s szokásaik számára békésen megnyerjék, mint egyetlen más európai állam sem."

Később néhány feddő szava van hozzánk s ha tudunk önmagunkkal szemben elfogulatlan bírák lenni,

talán egy kicsit el is ismerhetjük igazát. A magyar királyságnak tragikuma az, szerinte, hogy függetlenségének egyoldalú hangoztatása mellett nem vette észre, hogy ezzel a monarchia fennmaradását s nagyhatalmi állását gyengíti, amely pedig, mint bebizonyosodott, Magyarország területi s független fennmaradásának is legerősebb, évszázados biztosítéka volt.

Tanulmányának végső része hadd álljon itt kommentár nélkül:

„Czernin Ottokár gróf nemrég egy értékes cikkében arra mutatott rá, hogy a szerencsétlen 1919-iki békeszerződések óta csak két nemzet űz igen okos politikát: a török és a magyar. Ezt a nézetet csak aláírni lehet. Az osztrák köztársaság külpolitikája ezzel szemben époly szánalmas, mint belső életnyilvánulásai ennek az államcsonknak, amely sem élni, sem meghalni nem tud s hogy Schober kabinetje változtat-e ezen, még nem tudni. Nagyon terhes volt már az örökség, amit átvett. S az egyik legsúlyosabb tétel benne: Nyugat-Magyarország. Mi haszna minden békeszerződésnek s ántánt- és kisántánt-biztatásnak, ha egyszer ezt a kérdést Magyarország érzelmi alapon fogja fel? Hegedüs Lóránt pénzügyminiszter nyelvén nemrég kiszaladt Egerben az őszinte szó s a mi Ballhausplatzunk, meg kell engednünk, előkelő hangon felelt rá. E nyilatkozat hangja jóleső s elismerésreméltó volt ugyan, főleg a Renner-éra méltóságtalan nyilatkozatai után, de mégsem lehet feledni, hogy Hegedüs elszólamlása mögött ott áll egy legmélyebb érzéseiben elkeserített nép felháborodása, míg a bécsi kormány nyilatkozatai és tettei mögött egy csomó olyan politikusnak puhányszerű jellemtelensége áll, akik a mandátummegőrzést az államművészettel felcserélik.

Vagy követeljük mi is mindenütt, hogy ahol letelepedési jogunk volt, ott mi legyünk az urak, vagy tiszteljük a más törvényes birtokát, de ha Hainisch úr nem tartja feleslegesnek, hogy az átutazó Masaryk előtt bókoljon s ugyanakkor egy szót sem szól északcsehországi fajtestvéreink érdekében s nem emleget

rablást és árulást a mi népfajunkon, akkor a magyarok érzékenységét sincs jogunk sérteni. Bécsben s Ausztriában úgyis széles körök hajlanak arra, hogy a bitorlást jognak, a hűtlenséget nézetváltoztatásnak s az erőszakot erőnek nézzék. Magyarországon ellenben a meggyőződés ereje s a törvényesség tisztelete hatalmas tényezője a közéletnek. Ezért volna szerencsétlenség, ha Nyugat-Magyarország ügyét máskép, mint békés megegyezéssel intéznők. Csak így érhetjük el, hogy legalább egyik olyan szomszédunkkal szemben, akinek barátságára szükségünk van, ne azonosítsuk magunkat a trianoni béke igazságtalanságával".

Egy józan osztrák, akivel meg tudnók érteni egymást.

A bűnös alma.

A háború közepe táján egyszer Lloyd George állítólag így kiáltott fel: „Ezeket a németeket nem lehet máskép legyőzni, mint németek által!" Ki hitte volna akkor, hogy Lloyd George szava valóságos jövendöléssé válik: a középponti hatalmakat nem fegyverrel győzték le, hanem belső ellenségek támasztása által a saját soraikban.

Az egykori monarchiának, mint nagyhatalomnak sorsát is Bécs maga pecsételi meg ma azzal, hogy pillanatnyi kapzsiságának mámorában éhesen és ostobán beleharap abba a bűnös almába, a viszály almájába, amelyet Benesék agyafúrt számítása dobott oda „Zankapfel" gyanánt a volt monarchia két törzsökös népe közé.

Ausztriának és Magyarországnak közös ellenségei igen okosan számítottak. Tudták jól, hogy ha az egykori monarchia két törzse egymásra talál, akkor az a papirosalkotmány, amelyet, nem törődve joggal, történelemmel, földrajzzal, természetes evolucióval tegnap született államszervezők összeeszkábáltak, nem évtizedekig, de hónapokig sem állhatja meg helyét. Össze kellett veszíteni a két népet s erre, azt hittük, elég együgyű fogással Nyugat-Magyarország prédául-

dobását eszelték ki. A fogás együgyű volt, de akadt még együgyűbb: aki léprement neki s az almát elfogadta. Akik ma Bécs és Ausztria sorsát intézik, felelősek történelem és jog előtt azért, ha Magyarország ezentúl nem csak északon, keleten és délen lát áruló szövetségszegőket s ezentúl nem a hagyományos testvéri zsörtölődéssel, nem is a sokszor kizsarolt szomszéd duzzogásával, hanem egyenesen mély megvetéssel néz a fekete-sárga határok felé.

A fekete-sárga határok felé? Dehogy. Mégse. Az az Ausztria, amely ma hátulról belénkdöfi a kést s a csehekkel fog kezet ellenünk, nem a Habsburg-zászló, hanem a vörös lobogó színei alatt balkanizálódik. Ausztriában ma is vannak okos és becsületes emberek, akikkel, ha voltak és lesznek is differenciáink, nagy és nehéz kérdésekben meg tudjuk érteni egymást. Csak a napokban közöltük Hussarek volt osztrák miniszterelnöknek azt a nyilatkozatát, amely a mai vezető osztrák politikusok egész viselkedését a nyugatmagyarországi kérdésben mandátumféltő „jellemtelenségnek" nevezte. De Ausztriában ma nem ezek az urak, hanem az utca parancsol, a csőcselék, a katona- és munkástanácsok, a Seitzek, Adlerek és Deutschok tábora, a demokráciának nevezett forradalom, amelylyel, sajnos, még a keresztényszociálisok nagy része sem tud, vagy nem mer, szembehelyezkedni. Ausztria ma Európa legnagyobb koldusa s nyomorúságának tetőfoka az, hogy még csak szét sem mer ütni a saját portáján garázdálkodó hullarablók között, akik, ha már saját hazájukat tönkrelovagolták, nem csoda, ha orgyilkosságra is vetemednek. Ami Ausztriában ma folyik, iskolapéldája annak, hova vezet a demokráciának nevezett demagógia, a tekintély és tradíció megtagadása, a történelmi fejlődésből hirtelen erőszakolt kiugrás, a „schreckliche, kaiserlose Zeit" egy népnél, amelyet történelménél s jellemeénél fogva csak a monarchikus erő tudott összetartani és tudna a kátyúból kivezetni.

A fegyvertelen nemzet kénytelen hát engedni az

erőszaknak. Kimegyünk a Burgenlandból, a keserűség és mélységes csalódás érzetével. De azzal a tudattal is, hogy erőszak és árulás sohasem örökéletűek és ebben az esetben már azért sem lesznek azok, mert azon az úton, amelyre Ausztria lépett, Ausztria maga sem maradhat soká fenn. A bekapott bűnös alma Ausztria gyomrát fogja megfeküdni, az erkölcs megtagadása őt magát fogja megmérgezni; az árulás útja egyúttal az öngyilkosságé is.

Mi nem kívánjuk Ausztria végenyészetét; mi jobban szeretjük Ausztriát, mint Ausztria mai urai maguk s mi hiszünk nemcsak a mi hazánk feltámadásában, de az okos és becsületes Ausztriáéban is. De mi majd csak azzal az Ausztriával fogunk barátkozni ismét, amely visszatér művelt és nemes tradícióihoz s első kötelességének érzi visszaadni a rabolt jószágot; azzal az Ausztriával, amely fehér, vagy nem bánjuk, feketesárga, de semmiesetre nem vörös; amely be fogja látni, hogy mint a multban annyiszor, a jövőben s a jelenben is rászorul nemcsak a magyar búzára, hanem a magyar férfikarra is. Ha majd Ausztria egyszer jobb belátásra ébred s patvarba kergeti vörössipkás forradalmi kolomposait, ha jóváteszi az árulást, amelyet most rajtunk Benesék kedvéért elkövetett, akkor és csakis akkor nyujthatunk neki ismét kezet.

Bacillusháború.

Egy angol orvostól ered az a szó, hogy a jövő háborúja már nem tengeralattjárók, repülőgépek és mérgező gázak háborúja lesz, hanem bacillusok háborúja s az a fél fog győzni, amely a másik fél népét és katonáit eredményesebben tudja a járványok mesterséges terjesztésével megölni. Járvány- és bacillusháború, mint az egyre halódó kultúra további vívmánya! Még gondolatnak is felháborító.

Bacillusháború azonban most is van, régóta van: a szellemi bacillusterjesztés az „ellenség" erkölcsi életerejének lecsökkentésére. Maga a világháború is

részben ennek a szellemi mérgező hadjáratnak volt folyománya s a háborút is a mi kárunkra a bacillusháború döntötte el a defetista méregnek naponkinti, miriád apró atomban beadott infiltrációja által. Ez a bacillusháború: a közgondolkozásnak tudatos és rendszeres megfertőzője, ma is legkomolyabb veszedelme a lábbadozó keresztény Magyarországnak. Mert mindent félremagyaráz, minden tisztánlátást megzavarni törekszik, mindenütt széthúzást, gyűlölséget, magyarok egymásrabőszítését hinti el s egyetlen célja — ó, már nem a zsidók védelme, hanem a magyarság könyörtelen térdrekényszerítése.

Néhány napja kemény szavakkal ostoroztuk azokat, akik a keresztény nemzeti irányzat zászlaját kereszténytelen tettekkel beszennyezik vagy kereszténytelen tunyasággal és tehetetlenséggel szégyenbe juttatják. Minden tábornak dicsőségére válik, ha a legnagyobb nyilvánosság előtt is azonnal vádat emel a bűnösök ellen, még akik a saját táborában vannak is. Ha odatúl egy kis igazságérzet és becsületes jóakarat van, ezt a mi nyiltságunkat jóra kellett volna magyarázni, benne erőnk tudatának s erkölcsi érzékünk puritánságának bizonyságát kellett volna látni. Nem ez történt. Apró pia fraus-okkal jóformán az ellenkezőjét olvasták ki cikkeinkből annak, amit írtunk. Szerintük cikkünk „bevallás", „takarodó", „mea culpa" s az ég tudja, még micsoda. Szerintük mi bukottnak jelentettük ki a keresztény irányzatot, a keresztény irányzat pedig, melyet támogattunk, felelős azért a sok bűnért és nyomorért, amelyet szóvá tettünk stb., stb. S az alkuszlogika azonnal ki is szeretné aknázni a maga képzelte „új helyzetet" s még ő lép fel követelésekkel, azonnali s teljes térdrerogyást követel a liberális bálvány előtt s azt képzeli, hogy most már csak ki kell nyujtania kezét és spongyával törölni le az ország címeréről a keresztet.

Nincs időnk és terünk ennek a dialektikának helyreigazítására. Csak mint tünetet tesszük szóvá,

mint tünetét a jóhiszeműség és őszinteség aggasztó hiányának odatúl. Tehát nekik ez kell: keresztények kanosszajárása. Nekik nem megtisztult, igazán a keresztény morál szintjéig felemelt okos és tiszta rendszer, hanem az országveszejtők újabb kengyelbeszökése kell. Nekik az álkeresztény kurzus helyén a világért sem kell a legnemesebb értelemben új és hótiszta keresztény irányzat, nekik a mammon és a tagadás oltárraemelése kell, a keresztény magyarság további lenyűgözése, félrevezetése, megfertőzése. Merik-e mondani, hogy nem? Merik-e mondani, hogy a megtisztult kereszténység és magyarság szuprémáciája nekik is elfogadható alap, amelyen találkozhatunk és együtt dolgozhatunk? Úgy-e, hogy nem!

Amit mi ma mondunk vagy tegnap mondtunk, semmiféle ellentétben nem áll azzal, amit mondtunk féléve, amit nyomatékosan megírtunk már egy éve. Most csak erőteljesebben mondtuk ki, amit akkor szordinóval mondtunk. Mi csak néhány hete ismét a „megbocsátás" igéit hangoztattuk, de már akkor hozzátettük, hogy a megbocsátás készsége részünkön nem elég, megbocsátásra csak a megtérő bűnös tarthat igényt. Az egyik „liberális" lap mégis azt kérdi most, hajlandók vagyunk-e végleg leszerelni az antiszemitizmust? Tisztelt ujság: hogyne, végleg és azonnal. Egy feltétel alatt: hogy *a zsidóság bűnösei is hagyjanak fel a tovább-vétkezéssel.* Most ahelyett, hogy csak biztató szót is kapnánk odatúlról, hogy belátás és javulás lesz, egy szánombánomot a mult bűneiért — az országvesztők csapnak fel oktatóul és korholóul s talán még az ország rombadöntését is holnap rajtunk fogják követelni. Hát ezt úgy-e, nevetségesen enyhe szóval élve, unfair dolog és semmiesetre sem vall arra, hogy a bacillusháborút, az ártani és rombolni akarást odatúl meg akarják szüntetni. De ki felelős akkor a további harcért?

A keresztény magyarság a Scylla és Charibdis közt meg ne inogjon. Ne kövesse vakon a keresztény

eszme szent jelígéivel rútul visszaélőket, de épúgy legyen résen azokkal szemben is, akik nem tisztulást akarnak a mi részünkön, hanem megsemmisülést.

Széchenyi szelleme.

Mintha a cenki sír öléből ívelne fel, mintha a döblingi cella ablakából sírna Kelet népe felé, zokogva hull a nemzet lelkére Széchenyi árnya, a legnagyobb magyaré, aki a legfájóbb és legigazabb vádakat szórta nemzete arcára. Önámítás, széthúzás, egymás marcangolása, testvér harca a testvér ellen, hetykeség és nyegleség az önismeret, magunkbaszállás és szent egységesülés helyett: nagy Halott, hiába volt-e véres vergődésed, élő halálkínod, a kétségbeesés vonaglásával egyre ismételt figyelmeztetésed, hogy ezt velünk megértesd?

Oly szomorú, hogy nekünk sohasem elég a magunk baja és külső-belső ellensége; magunk fogunk egymásra fegyvert s ha más nincs, akit öldökölhessünk, gyanúsíthassunk, ízekre téphessünk, hát akkor az édestestvér, a tegnap még kenyerescimbora húsába kell belevájnunk a késünket. Mert hadakoznunk kell és verekedés nélkül nem tudjuk lebírni a vérünket.

Rendben van: elvért vérzeni és eszméért síkraszállni lovagi és katonai erény. Küzdeni a romlás és erkölcstelenség, az árulás és önzés ellen, amorális zsidók és demagóg álkeresztények ellen, hévvel és gerinccel: nemes dolog. De nem visszük-e át a virtust akárhányszor a l'art pour l'art-virtuskodás terére is? És nem hadakozunk és osztunk-e sebeket gyakran puszta pártszenvedélyből is, sértett hiúságból, önzésből, meg nem értésből, néha merőben a marakodás barbár, ázsiai ösztönének kielégítéseért is?

És ha legalább a harccal, a testvérek örökös meggyanúsításával, befeketítésével, nagy és nemes nevek csunya meghurcolásával egy hajszálnyival is jobbra fordulna sorsunk! Ha legalább visszakapnánk egy talpalatnyi földet, ha nyernénk egy szikrányi erőtöbb-

letet azzal, ha ma Prohászkát, holnap ki tudja kit mártunk a rágalmak és bosszúvágytól sugallt gyanúsítások sarába, amint annak idején Deákot és Széchenyit kicsiny töreknökök megtették árulónak, hazavesztőnek, renegátnak! Ha javulna külpolitikai vagy gazdasági helyzetünk és enyhülne egy picinyt is a fojtogató, dermesztő nyomor azzal, hogy pártok és irányok képviselői, heveskedők és handabandázók egymásnak állandóan az öregapjuk lelkét küldik a gyehennára! De mi haszna így a kocsmai duhajkodásnak? Hiába szólt hát Cenk nagy halottja? Hiába volt Kun Béla pribékjeinek garázdálkodása? Hiába Trianon és hiába — Budaörs?

Értsük meg egymást, testvérek s a végeszakadatlan haj- és vesetépés helyén jöjjön a józanság, a higgadtság és úri modor, jöjjön a haza igaz, minden fölött való szeretete, az, amely minden érdeket és szenvedélyt legyűr, de legyőzi, ha kell — már pedig *kell*, véresen kell — az ázsiai vér szilaj és észtompító türelmetlenkedését is.

Társadalom és közélet.

A társadalom „mint ilyen" akkor kezdett érdeklődni nálunk a közélet „mint olyan" iránt, amikor a forradalmak törvénytiprásai közben nyilvánvalóvá lett, hogy a közélet nem szükségkép a nemzet társadalmának tükre és képviselője. Az eltaposott és elkeseredett nemzeti társadalom egyesületekbe kezdett verődni, hogy legalább hát társadalmi úton ellensúlyozza a közélet társadalomellenes és nemzetellenes erőszakait. A bolsevizmus idején — úgy emlékszünk rá, mintha tegnap történt volna — ha két magyar összebújhatott, azon tanácskozott, micsoda társadalmi szerveket kell teremteni, mihelyt majd lehet, hogy a szintén társadalmi, de nemzetellenes társadalmi szervekből kiröppentett országvesztéssel szemben hatásosabban védekezhessünk a jövőben, mint ahogy azt puszta közéleti ténykedéssel elérni lehet.

Igy születtek meg aztán részben már a forradalmak idején, részben a nemzeti restauráció óta a legkülönbözőbb társadalmi egyesületek: szövetségek, ligák, Movék és hasonlók. Egyik-másik ki is mult már közülük, sok csak tengeti létét, de van, amelyet erős akarat és komoly szándék ma is jelentős tényezővé avat.

Közéletünk megnemállapodottságára vall, hogy ezeknek a politikai célú társadalmi szervezeteknek ma is erős szükségét érzik jelentékeny tényezők. A forrongás vulkáni ereje még ki nem aludt teljesen, a föld még erősen dübörög a lábunk alatt: nem csoda, ha a társadalomnak erősebb nemzeti érzésű elemei még mindig félnek, hogy a puszta paragrafusos közélet még nem elég védelme a nemzeti gondolatnak. Ugyanerre a következtetésre jutnak azok, akik a nemzeti és keresztény állameszme ellenségeinek munkáját figyelik s azt látják, hogy bizony ezek is a közelmultban, de a jelenben is változatlanul bizonyos társadalmi szervezkedésben készülnek fel a közéletben való egyöntetű fellépésekre s minden erejükkel dolgoznak a közéletben súlyt jelentő s mégsem egyenesen politikai erőtényezők lázas növelésén, aminő erőtényezők: a sajtó, a gazdasági túlsúly, a szabadkőművesség, a nemzetközi szocializmus.

Valljuk, hogy ezekből a szempontokból ma is, tán ma jobban mint valaha, szükség van a nemzeti és keresztény érzésű társadalomnak minden irányú komoly szervezésére.

És mégis aggodalmak töltenek el társadalmi szervezeteink összefoglaló áttekintésén. Nem mindenütt látjuk azt a higgadt komolyságot, amelynek hiányát a hazafias aggodalom, sőt elkeseredés érzelmi túltengése megérteti, de nem menti és nem pótolja. Még mindig túlsok heves szót hallunk, sokszor igaztalant, sokszor a testvért félreértőt, sokszor a jószándékot meggyanúsítót, a másképgondolkozóban sokszor azonnal árulót látót; túlsok heves gesztust és kevés komoly, cselekvő lépést. Túlsok negatívumot (magá-

ban helyest és szükségest, de nem elegendőt) és kevés építő, alkotó, gyógyító, fejlesztő pozitívumot. Túlsok egyéni kiforratlanságot, kevés, európai nézőpontokon lehiggadt bölcseséget.

És látunk még egyet, hála Isten: nem mindenütt, de elég sokhelyütt és ez szomorúbb baj az elsőnél: látunk a nemzeti és keresztény jelszavak s nem tagadjuk: őszinte érzések mellett és mögött meghúzódó sok-sok egyéni és pártérdeket, sok-sok politikai és elfeledkező egyoldalúságot, sok-sok stréberséget és bántó mellékszándékokat. „Egyesüljünk", kiáltja Móve Gyula és Kisgazda István, „ne húzzunk szét", „kapcsoljunk ki", „keressük az egyesítőt", de természetesen úgy, hogy aki nekik ellentmond, az a békebontó, azt le kell dorongolni. A sok-sok szervezet közül egyik sem politizál — és mindenik politizál; egyik sem foglal állást a királykérdésben — és mindegyik dühös puccsista vagy dühös szabadúszó; egyik sem tekinti a felekezetet — és mindegyik, ha nem az elnökében, de bizonyos, hogy az alelnökeiben egyoldalúan felekezeti szempontok szerint dönt és ítél emberek, tények, kérdések, teendők fölött.

A balpárti, főleg a zsidó vezetés alatt álló szervezeteknek e tekintetben könnyebb a helyzetük. Ott egyetlen vezetőgondolat és egyetlen érdek vezet, tüzel, irányít a legtöbb esetben. Mi, sajnos, széthúzunk. Nincs egységes keresztény és nemzeti társadalmunk, ezért vagyunk, úgy látszik, végleg arra kárhoztatva, hogy erőink felét, talán háromnegyedrészét egymás ellen fordítsuk időtlen-időkig. Még hozzá sokszor sokkal kevesebb közéleti iskolázottsággal, mint ellenfeleink. Van-e erre a mi ősbajunkra ír? Vagy menedéktelenül újabb Mohácsok és Trianonok felé visz az útunk?

Ami a választásnál is fontosabb.

Roskadozunk az árak fékezhetetlen hossza alatt... Mindennap újabb, már meg sem lepő meglepetések az árucikkek árskáláján. Már szinte unalmas

dolog az árak egyre szökellő felfelébukfencezéseiről beszélni; rossz tréfákkal igyekszünk kitörülni szánkból az elkeseredés fojtogató lehelletét, de közben újra meg újra torkonragad a ráeszmélés arra, hogy ez így nem mehet tovább, ez már a vég, nem bírjuk a küzdelmet a habokkal... Elvégre élni kell és borzasztó úgy élni, hogy nem lehet élni...

A baloldali sajtó nagy igyekvéssel a MÁV-ra keni az újabb drágulás felelősségét; távolabbi elemzésben persze a „kurzus"-ra is. Bölcsen hallgat arról, hogy Ausztriában tízszer ekkora a drágaság, holott a dájcsosztrák köztársaságban ma éppen az ellenkezője van a „kurzus"-nak; sőt Németországban is ahhoz képest, hogy mit vesztettünk mi s mit a németek, micsoda tatárjárás volt nálunk s mi nem volt náluk, aránylag szintén sokkal nagyobb a drágaság, mint nálunk. Nem lehet ezt a kérdést kurzusilag elintézni, annyi bizonyos; ez már csak liberális kuruzslás; de viszont nem lehet a kérdés felett csak amúgy halogatóan elsiklani sem, hogy örüljünk, hogy rosszabbul nem állunk.

Nem; rendületlenül valljuk, hogyha nyomorúságunk nagyobb fele forradalmakból és Trianonból és oláh vizitekből ered is, bajainknak nagy fokban mégis magunk vagyunk az okai. Nagyvonalú szociális politikát nem látunk, sajnos: egyetlen párton sem (a liberálison legkevésbbé); a közérdeklődést pártokban és klubokban, lapokban és magánbeszélgetésekben, az általános szellemben és gondolkodásban is még mindig túlságosan a politika foglalja le — ki lép fel, milyen lesz a szavazás, mi lesz Bethlennel, mi lesz Letenyei Pállal — mintha az öngyilkosság szélére kergetett szegény lateinerek és lateinerasszonyok százezreinek az volna a legfontosabb, hogy lajstromos szavazás mellett gémberednek-e halálra vagy újabb budaörsi ágyúzások közben lehelik-e ki fáradt lelküket...

Valaki szellemesen mondotta, hogy meg kellene alapítani a „hazafiak pártját". Jó volna, de egy feltétel alatt: hogy ebbe a pártba ne önjelentkezés révén

vegyék fel a tagokat. Csak olyanokat volna szabad meghíni belé, akik félre tudnának tenni egyelőre minden, minden mást és csak a vesénkre égő szociális problémákat sietnének megoldani. Azaz: kenyeret, ruhát, lakást, munkát, nyersanyagot hozni az árnyá zsugorodott, éhező, fázó, végső elkeseredésükben lelkileg is megrokkanó keresztény tömegeknek. Ez volna a keresztény Magyarország megteremtésének első nagystílű lépése. Ha ez a feladat nem szerepel legelső helyen minden politikai és társadalmi szervezkedésben, nem hisszük el róla, hogy keresztény. Mert csak kompromittálni siet a keresztény gondolatot.

A zsidókérdés megoldása is ezeken a sineken rejlik. Plakát és nagygyűlés, fütykösbot és szónoklat maga nem oldja meg ezt a szorító kérdést. Nem elég szidni a zsidót, hanem el kell tanulni tőle a gazdasági talpraállás módszereit, elvenni tőle a lehetőséget, hogy a nyakunkra üljön. Nem immorális módszerekkel, hanem igenis azzal, aminek a zsidóság is legtöbbet köszön: szorgalommal, leleményességgel, kitartással, gyakorlatiassággal és összetartással. A józanabb zsidóság is kevesebb okát fogja látni a konok ellenállásnak a nemzeti keresztény gondolattal szemben — ami ma kétségtelenül szintén súlyosbítja gazdasági helyzetünket —, ha erőteljes és öntudatos nemzeti szociálpolitikát lát a keresztények részén, mintha ő is, mi is egyre süllyedünk a lejtőn. Kevesebb pofon és több céltudatos keresztény szociálpolitika s akkor meg fogunk tudni állni a lejtőn s nem leszünk — mire a keresztény Magyarország megszületik — éhenholt temetőlakók.

Pro juventute!

Minden oldalról kezek merednek a jószívű s minden földi jóból még végleg ki nem forgatott emberek felé, minden oldalról zörget a kérés: adjatok! segítsetek! De kevés kéz kérheti a keresztény társadalom segítségét annyi szent jogon, mint az a főiskolai s egyetemi ifjúság, amely ma lyukas nadrágban, fa-

gyoskodó kézzel s korgó gyomorral készül a jövendő Magyarország megépítésére s miközben gyüjt és tanul, készül és nevelődik, szinte csak a fanatikusok reménysége tartja benne a lelket a nyomasztó jelen sivár, lélekölő küzdelmében.

Ezzel az ifjúsággal szemben kötelességet ró ránk a *mult* és a *jövő*. A mult: mert ezeknek a derék ifjaknak jórésze katona volt, a testével, a fiatal vérével védett minket: országot, közvagyont, családi szentélyt, kultúrát. Hány van közte, aki míg más keresett, épített, tanult, éveken át fagyoskodott a frontokon, őrölte ifjú erejét a hadifogságban! Egy 27 éves ifjú járt nálam nemrég: éveken át szenvedett olasz fogságban, ma pedig tüdőcsúcshurutban, őszülő hajszálakkal a havi 1000 koronás segélyből tengődik, soha jól nem lakik, gyalog jár csatakos időben is, lyukas cipőben, mert villanyosra nem telik — s így készül utolsó szigorlatára; ötgyermekes szegény kisiparos fia... S hány van ilyen, aki joggal kérheti számon a társadalomtól elvesztett éveit, korán őszülő haját, felőrlött egészségét!

De majdnem még ennél a becsületbeli adóságnál is parancsolóbb szempont ránk nézve: a jövő. A magyar és keresztény jövő. Nem elég, hogy védekezünk egyetemeink s jövő értelmiségünk elzsidósodása ellen. Époly fontos nemzeti s keresztény érdek, hogy ifjúságunk a visszafoglalt helyet nemzetünk kulturális újjáépítésében el is foglalhassa. Gondoskodnunk kell róla, hogy a holnap Magyarországának megfelelő keresztény értelmisége, vezető nemzedéke is nevelődjék: papok, orvosok, mérnökök, bírák, jogászok, kereskedők, tanárok, művészek, államférfiak. S ezek az ifjak, a mai főiskolai nemzedék, különösen ígéretes vetést jelentenének a magyar jövőnek, ha koravénül, korarokkantan ki nem dőlnek. Ezek nem gyerekdiákok, aminők annakidején mi magunk voltunk; ezek már világtörténelmet csináltak, ezek már vérkeresztségen mentek keresztül, ezek már gondban, harcban, jellemerőben túlontúl edzett, tehát tízszeresen értékes erők.

Magunknak áldozunk, magunkat gazdagítjuk, ha átsegítjük őket pályájuknak első, borzalmasan éles rögein.

A keresztény ifjúsági mozgalmak legrégibb, leghívebb harcosai, a Szent Imre-egyesület tagjai felszólítással fordulnak a társadalomhoz. Kell, hogy meghallgassuk őket. Az ifjúságért, pro juventute semmi teher sem lehet sok!

Mi tesz magyarrá?

Olvassuk, hogy Rákosi Jenő Petőfiről mondott beszédében a magyar fajvédelmi gondolattal szemben hangsúlyozta volna: nem a származás, hanem egyedül a *nyelv* tesz magyarrá. A fajvédelmi gondolat ellenfelei ebből a tételből máris tőkét csinálnak s szócsöveik harsogják: íme Rákosi mondja Petőfire hivatkozva, hogy egyedül a nyelv az, ami magyarrá tesz.

Rákosit örökifjú szellemessége s ötletessége egyik legkiválóbb ujságírónkká avatta, de meg kell állapítanunk, hogy ítélőképessége sohasem bizonyult túlságosan alaposnak. Ha pedig a fenti kijelentés úgy, ahogy a faji lapok reprodukálják, csakugyan ő tőle ered, egyenesen bűnösen könnyelmű megtévelyedésnek kellene minősítenünk. Az az egy igaz, hogy nem csupán a szittya eredet tehet magyarrá. Nemcsak Petőfi példa rá, hanem Jurisics és Frangepán, sőt a Kossuthok is. Wolff, Haller, Friedrich, Prohászka „fajmagyarságához" a szónak nem etnográfiai, de etikai értelmében szó nem férhet. Azonban egyedül a nyelvet tenni meg a magyarságba való beolvadás jeléül: oly naivitás, amelyben Rákosi Jenő sem hihet igazán. Eszerint, ha franciául tudok, már francia lettem? S fordítva: az a cseh kém, aki itt ólálkodik körülöttem s úgy beszél magyarul, mint akár Rákosi Jenő: magyar ember? És az a galiciánus, vagy akár hottentotta, aki pusztán üzleti érdekből telepszik le köztünk s tanulja meg nyelvünket, már magyar ember? Kun Béla és Rabinovics József, a magyarságot gyalázó Pikle-

rek és Propperek magyarok, mert magyarul szidják a hazát s magyarul mérgezik a munkásnépet?

A nyelv külső álarc is lehet, amelyet a nemzet ellenségei is felölthetnek; lehet érvényesülési s meggazdagodási eszköz is. Sehol a világon magát a nyelvet nem ismerik el honfiúi kritériumnak. Ehhez több kell: a hazaszeretet érzése, végleges és teljes beforradás a nemzet egyetemébe, szolidaritás a nemzettel, a nemzeti tradíciók, történelmi ízlés és karakter tiszteletben tartása. Akiben ez nincs meg, akinek fontosabb a szeparatisztikus faji érdek, vagy az üzlet, vagy a speciálisan magyarellenes ízlés, életfelfogás, haszonelvűség, vagy a vörös őrület „szabadsága", mint a magyar nemzet élete s fennmaradása az ezeréves belső fejlődés bázisán: az nem magyar, ha akár verseket is ír magyarul. Sőt: Petőfit sem nyelve tette elsősorban magyarrá, hanem érzése, honfiúi erényei, lelkesedése a magyar eszményekért. Ezen az alapon jó magyarok ma is a délvidéki svábok, a felvidéki tótok és rutének, ha kukkot sem tudnak magyarul. Mi jogon fosztja meg ezeket magyarságuktól Rákosi, hogy a nemzetietlen érzésű elemeket jutalmazza meg vele?

A még koldusabb szomszéd.

Egy előkelő katolikus folyóirat borítékoldalán a következő kis hirdetést olvastuk:

> *Magántitkári állást* keres dr. fil. et rer. pol. arisztokrata osztrák ulánus őrnagy és repülőtiszt, 30 éves, hithű katolikus, érett és megbízható jellem, munkabíró és reprezentációképes, általános műveltségű, gazdag technikai és kereskedelmi tudással, nyelvekben járatos (franciául, angolul, olaszul, magyarul, lengyelül és csehül írásban és szóban tökéletes, spanyolul és hollandul meglehetős folyékonyan beszél), a könyvpiac és könyvtárügyben járatos, ügyes gép- és gyorsíró, kitűnő autóvezető. Bizalmi állást szeretne valamely előkelő katolikus házban, esetleg külföldön, vagy

tengerentúl is. Ajánlatokat „Ausztria erit in orbe ultima" címen kér a kiadóhivatalba.

Ez a kis hirdetés köteteket beszél. Egy kétségtelenül ritka képességű és képzettségű, előkelő fiatalember kénytelen esetleg tengerentúlra menni, mert összedőlt hazájában nem tud megélni és az egész, amit magával visz, az a bízó tudat, hogy hazája a régi A. E. I. O. U. értelmében még sem fog elveszni.

Nekünk a szomszéd Ausztriával évszázadokon át tengernyi bajunk és pörünk volt. De volt sok közös örömünk és fájdalmunk is. Ha a sok keserűség, amit elszenvedtünk, kárörvendővé tehetne bennünket, ez a káröröm végleg kielégülhetne annak a rettenetes sorsnak láttán, amelybe Ausztriát a világháború rossz kimenetele és belső ellenségei sodorták.

De bármennyire érezzük a hazafias fájdalmakat, amelyeket a sokáig hatalmasabb szomszéd részéről tapasztaltunk, az igazság és történelmi hűség szemszögéből valóban nem a káröröm az, amit a lebukott Ausztriával szemben éreznünk kell. Ne felejtsük, hogy a surlódások könnyen igazságtalanná teszik a legjobb testvéreket is egymással szemben és surlódások a legjobb barátok között is napirenden lehetnek. A legfájóbb és legújabb seb: Nyugat-Magyarország, nem a régi, nem is az igazi Ausztria bűne, amint nem az igazi Ausztriáé mindaz az őrület és öngyilkos gondolkodás sem, amit a mai Ausztriában látunk. Hiszen a mai Ausztriának csak látszólag urai a keresztényszocialisták, a tényleges hatalom a lappangó bolsevizmusé, amely főleg kettőt, a termelést és a hadsereget kerítette teljesen kezébe. Az igazi Ausztria, hibái és bűnei mellett is fénylő, hatalmas, nagy koncepciójú és nagy kultúrájú, amely nekünk sokban ártott, de sokban, még sokkal többet használt. Ne helyezkedjünk a kisbürgözdi műkedvelő körök és a gimnáziumi önképző iskolák színvonalára, amelyek a március tizenötödikét csak úgy tudták ünnepelni, hogy Ausztriáról a keresztvíznek minden cseppjét leszedték.

Magyarország mai, nyugati kultúráját elsősorban mégsem Párizstól, nem is Berlintől, hanem Rómából és Bécs útján kapta s ne felejtsük, hogy Bécs kultúrája mégis csak mélyebb, lelkibb és értékesebb volt, mint akár Párizsé, akár főleg Berliné. Magyarország négyszáz éven át nagyhatalmi állást töltött be Európában s ezt megint csak Ausztriával való kapcsolatának köszönhette. Az irígy és ravasz szomszédok kisántantja voltaképp itt volt már évszázadok óta s hogy mégis szinte mukkanni sem mert ellenünk, hogy az ősrégi harcok Szerbiával, az oláh vajdasággal végleg elsímulni látszottak, ez annak a nagyhatalmi helyzetünknek volt eredménye, amelyet Ausztriával való kapcsolatunk hozott magával.

A kuruckodás, a versszavalás, a hányavetiség nem emelt ki bennünket a török rabságból, a magyar urak akkor is tudtak veszekedni egymással, siralmasan érzéketleneknek mutatkoztak; akik a törököt kiűzték Magyarországból — ezt megint nem tudják az önképzőkörök neveltjei, de tudja a világtörténelem —, azok a római pápának unszolására fogtak fegyvert.

A mi nemesi ármádiánk Mátyás korában elegendő lehetett egy európai pozíció biztosítására, de már Napoleon korában nevetséges illúziónak bizonyult minden kurtanemesi világszemlélet és inszurrekció. És nagyobb kártevője ma sincs az országnak, mint aki azt hiszi, vagy azt akarja elhitetni a nemzettel, hogy a trösztök és dreadnoughtok, tankok és nemzetközi egyezmények korában egy nyolcmilliós kisemmizett nép valaha imponáló és biztos helyzetet tud magának teremteni egy csomó irígy és önző ellenség között.

Nemcsak a méltányosság és történelmi emlékezés kelt tehát részvétet bennünk az annyira lesiklott szomszéd nép iránt, amelynek legjobb fiai tengerentúlon kénytelenek tudásukat áruba bocsátani, hanem a saját nemzeti érdekünk is. Ausztria ma csakugyan „ultima in orbe", utolsó lett a népek között, de mi sem haladunk messze előtte. S a legszilajabb szabadválasztó kisbürgözdi önképzőkörös sem tagadhatja,

hogy integritásunk s feltámadásunk útján a szövetségest nem a holdban, nem is valami egzotikus tengerentúli jövevényben, hanem abban kell keresnünk, akivel ezer éven át sok dicső napot és évet is töltöttünk együtt: a Római Szentszékben, a magyarság változatlan jóbarátjában.

Dilettáns nemzetépítés.

Egyre jobban oszlanak a remények, amelyeket egyesek egy vezető államférfi európai körútjához fűztek. Mi mégsem sajnáljuk a miniszterek útiköltségét. Kátyuban zörgő államszekerünk kilendítése a trianoni sárból még akkor is nagy cél, ha csekély reménység veszi körül a hamaros megvalósíthatás szempontjából. De még ettől eltekintve is: roppantul örülünk, hogy minisztereink megint láttak egy darab Európát. Tanulhattak. Kiemelkedhettek abból a poros ködből, amelybe a kicsiny, kisebb és még kisebb itthoni politikusok köldöknéző rövidlátása kavarja a Magyar Parlag vezető embereit is.

Reméljük, hogy vezetőink tanultak odakünn s most, hogy visszatértükkel a politikai üzem újra megindul, a nagypipájú és kevésdohányú szeretett párthívek és pártvezérek kicsinyes dohogását félrelökve dolgozni fognak a tanultak értékesítésén. Borzasztó másként fest a saját országunk helyzete a valóságban, főleg külföldről nézve s másként, ha csak a pártok klubhelyiségeinek ablakaiból látjuk. Az országra nézve roppant mellékes, ami az egyes uraknak fontos. Az országnak például többtermelés kell és nyugodt termelési rend, ellenben egy osztályuralmi s kortesalapon álló földmívesminiszter fejébe vette, hogy minden más szempont mellőzésével a szavazó kisgazdákat fogja gazdagítani a termelés, a középbirtokosok és a zsellérek egyenes megkárosításával s egymillió hold *nem létező* földnek kínálgatásával bolsevizálja a falut. Egyáltalán: az országnak nem kortesfogásokból élő dilettánsok kellenek, s főleg a mai viszonyok közt éppen

a földmívelésügyi tárca élére nálunk európai műveltségű s látkörű szakemberek kellenének. Ellenben semmit sem lehet tenni, mert a szent demokrácia nevében, amely mindig annyit jelentett, hogy az ostobák uralkodnak azon a címen, mert többen vannak — a legfontosabb nemzetépítő tárca élén már negyedik éve olyan „szakember" ül, aki a maga jól kicsiszolt paraszti fifikáján kívül egyebet nem sokat hozott az országháztéri palotába. Az, hogy valaki eltanulta a külső s óvatos politikai frázisokat, hogy nyilatkozni tud a „helzetről", hogy Hévízre kívánkozik, ha „arómás" a lába s hogy forradalmasító fogásokkal egy osztály erejét képviseli, amellyel fenyegetődzni lehet: mindez még nem szakképesítés egy agrárország legfontosabb kérdéseinek, többtermelésének és földbirtokpolitikájának legfőbb intézésére.

Volna egy szavunk a kultúrprogramhoz is. Véletlenül kultuszkormányunk élén csakugyan európai színvonalú, nagystílű ember áll. De neki is figyelmébe kell ajánlanunk, hogy ne felülről építsen és ne vezettesse magát a sajtó egy részének tapsai által. Szép, szép, hogy annyit törődik a fővárosi színházakkal, tudományos társulatokkal, de az ég szerelmére: Budapest még nem az ország s a színház még nem a kultúra. Amíg falvaink s főleg tanyáink iskola és templom nélkül állanak, amíg városi népünk s főleg a külterkek munkásosztálya szellemi és erkölcsi téren valóságos Ázsiát alkot, addig bűn egyetlen fillért is színházszaporításra áldozni. Száz tangó nem emel annyit a mi sokat hangoztatott kultúrfölényünkön, mint amennyit a külváros, a falu, a tanya riasztó kulturátlansága ront. Ha az Operának nincs 9 karmestere, százszor kisebb baj volna, mint ha a nép kulturátlansága, templomtalansága, iskolátlansága folytán vad csirkefogók és kommunisták nevelkednek az ifjúság tízezreiből, ha csecsemőink tízezerszám halnak meg, ha alkoholizmus, prostitúció, tüdővész és szociáldemokrácia szedik számlálatlan áldozataikat a templom s iskola nélkül nevelt nép soraiból. Mert a főváros

tüntető kultúrintézményei magukban legföljebb szemkiszúrásra jók; de még arra sem, mert az az idegen, aki ezeket az intézményeket végigjárta s aztán kikerült falura vagy a tanyákra s látja, mi van ott: hamar készen lesz az ítéletével a mi kultúrfölényünkre vonatkozóan.

Ha Nagyatádi komoly munkát akart volna végezni, egyebet sem kellett volna tennie, mint szorgalmaznia az utak rendbehozatalát. Borzalmas és botrányos utaink vannak, ami pedig a termelésnek, kereskedelemnek, közlekedésnek époly baja, mintha vasutaink volnának félévhosszakat használhatatlanok. Az utak rendbehozatalával lendített volna annyit az ország sorsán, mégpedig szegényén-gazdagén egyformán, amennyit kapkodó, demagóg, kárttevő földbirtokdobálgatásával — rontott. S amint az utak, úgy jöttek volna sorra a többi föltételei az eredményes agrár fellendülésnek. Utakat előbb, csatornát, kutat, méhészetet, haltenyésztést, emberhez való lakásokat — azaz: templomot, iskolát, tanulást, erkölcsöt, vallást a népnek; ez milliószor fontosabb, mint akár az új nemzeti színházak vagy akadémiák építése.

Keresztény politikát kérünk, azaz: komolyat, dolgozót, kötelességtudót. Ne felszínest, korteskedőt, hangulatkeltőt. Máskülönben csak lejáratjuk a jogtalanul viselt keresztény jelvényt.

Irredenta és a nemzetiségek kezelése.

Kezeink között van egy körlevél, melyet a szalárdi választókerület protestáns polgáraihoz küldöttek. Teljes szövegében így szól:

A kismarjai (szalárdi) választókerület református választópolgáraihoz!

Minden kálvinista magyar jól tudja, hogy a magyargyűlölő és protestánsgyűlölő Habsburgokkal szövetkezett katolikus magyarok közel félezer év óta ádáz harcot folytattak a magyar protestánsok ellen. Ezt a történelmi igazságot a nagyfejedelem kismarjai

Bocskay István kálvinista kuruc szabadhajdú unokáinak kell tudni a legjobban!

A közel félezeréves áldáz harc után a bolsevizmus megpróbáltatásainak hatása alatt békejobbot nyujtottak a protestánsok felé a katolikus magyarok. Olyan becsületes őszinteséggel fogadtuk el azt, hogy az ország legprotestánsabb, legkurucabb, legmagyarabb választókerületei is vállalták nemzetgyűlési képviselőjükként minden meggondolás nélkül azokat az idegen, főkép svábszármazású túlzó katolikusokat, akiket az úgynevezett „keresztény kurzus" a nyakukra küldött.

Minden ujságolvasó ember tudja, hogy a nemzetgyilkos kat. klerikálizmus azonban hamarosan felmondta a fegyverbarátságot és gyűlöletteljes harcot indított a protestáns magyarok ellen. A Habsburgimádó gróf Károlyi József és Hanauer váci kat. püspök kirohanásai után gróf Mikes János kat. püspök megtiltotta, hogy a nemzeti hadsereg katolikus katonái a protestáns katonákkal közösen imádják a magyarok Istenét; a f. évi országos kat. nagygyűlésen pedig a magyar klerikálizmus világi fővezére: gróf Zichy János, református hitük miatt mintegy nekirontott Magyarország kormányzójának és miniszterelnökének s a kat. vallásnak még a jelenleginél is túlzottabb uralmat követelt a protestáns vallásokkal szemben.

A magyar békességet felrúgó katolikus klerikálizmusnak a folyó évi október 24-én Debrecenben tartott presbiteri gyűlésen Baltazár püspök szóbelileg megmondta a méltó választ, tettekkel azonban a protestáns képviselőválasztópolgároknak kötelességük megadni azáltal, hogy a jövőben a katolikus klerikálizmus által idegenből nyakunkra küldött idegenszármazású túlzó katolikusok helyett tősgyökeres kálvinista magyarokra fogják bízni kerületüknek s e szerencsétlen országnak képviseletét a magyar törvényhozásban.

Kismarjai választókerület választópolgárai! Kálvinista kurucmagyar testvéreink!

Nehogy bárki is azt higyje, hogy nemtelenül a becsületében akarunk gázolni a kerület jelenlegi kép-

viselőjének, azonban nem hallgathatjuk el azt a valóságot, hogy ő is egész pályáján éppen annak a gróf Zichy Jánosnak volt egyik főbizalmi embere, aki köztudomásúlag a magyar reformátusok elleni gyűlölködés vezére, a protestánsság ellen megindított harcot elmérgesítette s aki egyben gróf Károlyi Józseffel, gróf Mikes püspökkel és a túlnyomólag sváb- és tótszármazású katolikus főpapsággal és főurakkal szövetkezett, vezére a Habsburgrestauráció labancmozgalmának, ami pedig végpusztulásba sodorhatja az országot. Nem akarjuk a kerület jelenlegi képviselőjét becsületében támadni, azonban letagadhatatlan valóság az, hogy ő is, mint a lugosi sváb erdőőr túlzó katolikus leszármazottja, a legitimista labancok táborának egyik oszlopos tagja: a Habsburgok és a labanckatolikusok elleni évszázados harcokban vérüket ontó ősapáitok tehát megfordulnának sírjaikban azon esetben, ha őhelyette nem véretekből való vér, kálvinista kuruc bihari magyart küldenétek követnek az ország színe elé!

És ne haragudjatok meg testvéri szeretetteljes őszinteségünkért, azonban éppen a Ti érdeketekben kötelességünk feltárni egy másik megszívlelendő tényt is előttetek. A történelem gyászbetűkkel jegyezné fel, hogy 1926-ban már a magyar nemzeti és kálvinista öntudatlanság olyan nagyfokú volt, hogy Magyarországnak egykor egyik legkurucabb, legmagyarabb és legprotestánsabb választókerülete is a leglabancabb, legkatolikusabb klerikális érdektársaságnak egy svábszármazású vezér egyéniségéhez való ragaszkodással részt vett a magyar nemzet öngyilkosságában! Kismarjai Bocskay István nagy fejedelemnek és a vitéz kálvinista kuruc hajdúregimentbeli ősapáitoknak szellemei védelmezzenek meg benneteket

bihari kálvinista kurucmagyarok.

Budapest, 1926 november hava.

„ŐRÁLLÓ"
szerkesztősége (pecsét).

Ennek az írásnak katolikusgyalázó kitételeivel, igazságtalan állításaival most nem foglalkozunk. Más szempontokat emelünk ki belőle. Azokat a lekicsinylő, sértő, másodrangú polgárnak osztályozó kitételeket, amelyekkel a „svábszármazású", „idegenszármazású", „tótszármazású" magyarokat illetik.

Összeszorul az ember szíve, ha ebből is látja, mily elhibázott úton akarnak nálunk egyesek nemzeti mozgalmakat csinálni. Azt hiszik, ha folytonosan soviniszta kuruc-jelszavakat hangoztatnak, ha a magyar állam és haza fogalmát a magyar nemzeti (vagy nemzetiségi) gondolattal azonosítják, ezen az alapon majd lesz még egyszer integer Magyarország. Hiszen ezzel csak végkép elriasztják tőlünk a nemzetiségeinket! Melyik tótnak, németnek, bunyevácnak, ruténnek vagy oláhnak lesz kedve ismét magyar állampolgárrá lenni, ha ez neki annyit jelent, mint másodfokú polgárrá süllyedni, nyelvét s faji kultúráját elveszteni? Azt hiszik ezek a borgőzös kuruc szólamokban heveskedő meggondolatlanok, hogy 12 millió nemmagyar nemzetiségű ember hajlandó lesz újból visszatérni egy államközösségbe, amelynek főjelszava, hogy a tótmagyar és a svábmagyar „idegen", „gyanús" és „kétesértékű", ahogy a debreceni bölcseség még a szívvel-lélekkel megmagyarosodott nemzetiségűeket is titulálni szereti? A megfontolatlanság s az a szomorúan szűk látókör, amelyben a kuruc-sovinizmus mozog, sok tekintetben menti e rövidlátó honfiak bűnét, de tárgyilag beszélve, az ilyen ártó és korlátolt álhazafiságot alig lehet mentesíteni az irredenta elárulásának, Magyarország végleges sírbatemetésének bűnétől. Puffogó, nagyhangú szólamokat eregetni a levegőbe s ugyanakkor megnehezíteni, sőt lehetetlenné tenni a magyar feltámadást, azaz a nemzetiségek visszahozatalát a magyar haza gondolatközösségébe — íme, ez a soviniszta hazafiság. Ezzel függ össze a folytonos Habsburg-szidás is, a „nemzeti király" álmának emlegetése, amivel kapcsolatban — mint Reiner János épp a minap oly meggyőzően fejtegette egyik tanulmányában —,

felejtik, hogy egyes nemzeti királyaink is néha „idegen" származásúak vagy neveltetésűek voltak: III. Béla „görög", Nagy Lajos olasz-francia.

Kétszerkettő-négy, hogy soviniszta jelszavakkal szabadon választott úgynevezett nemzeti király semmiesetre sem lesz vonzóerő a nemzetiségek számára, s így a legitimizmus elleni propaganda csak késlelteti és lehetetlenné teszi az irredentát. Mert azt az egyet lássuk tisztán: olyan Nagy-Magyarországról hiába álmodunk többé, amelyben a 8 milliónyi kisebbség a 12 millió „idegen" fölött a Herrenvolk szerepét játszhatja. Mi a nemzetiségeink rokonérzését nagyfokban elvesztettük: ezen nem segít sem csűrés sem csavarás. Mondhatjuk, hogy elidegenítésük részben mesterséges, pánszláv, pánoláh stb. agitációnak eredménye, de ez az agitáció nem vezetett volna célhoz, ha a mi részünkön nem nyujtunk neki táplálékot azáltal, hogy a liberális korszak zsidó eszmekörét magunkévá tesszük.

*

Az a körülmény, hogy a magyar katolikusok nagy többsége éppen a katolicizmus fejlettebb törvénytisztelete s a katolikus dinasztiához való ragaszkodása folytán nem osztja s nem követi a szabadkirályválasztó, nemzetiségeket elriasztó sovinizmust, igazolja ismét ama tételünket, hogy a komoly és cselekvő hazafiság terén, az egyedül lehetséges, józan irredenta útján a magyar katolicizmus jár messze legelől. Az irredenta elárulóit pedig éppen a katolicizmusnak s a katolikus dinasztiának gyűlölete vezeti félre. Nem az ország javát munkálja tehát, aki akár nemzeti sovinizmusból, akár a katolikus Habsburgok gyűlöletéből Csonka-Magyarországon a katolicizmus presztizsét s érvényesülését gyengíti. A szavaló, sujtásos, kuruckodó hazafiságot bátran ráhagyhatjuk másokra, azokra, akik még az országpusztító testvérháborúkra s a törökkel való paktálás árulásaira is rá szeretik húzni a haza-

fiság köpenyét. A jogfolytonosságon alapuló, törvényességen, történeti és erkölcsi jogon épült Nagy-Magyarország visszaállításán pedig dolgozzunk mi tovább is azáltal, hogy magasabb, erkölcsi alapokon megteremtjük ismét a nemzetiségek visszatérésének alapjait. Magyarországot a katolicizmus teremtette meg, a katolicizmus hódította vissza a töröktől s a katolicizmus is fogja régi nagyságába visszaállítani, ha meg nem kötik kezét az irredenta belső és külső megrontói.

Magyar korkepek.

Pünkösdi királynőválasztás és más divatbetegségek.

Az Osservatore Romanoban csak nemrégiben írt cikket Dalla Torre gróf a szépségverseny ellen s cikkében elítéli ezeket az állítólagos népszokásokat, mint barbár, ízléstelen és erkölcstelen, legtöbbször csak üzleti vállalkozásokat. A szépségversenyek divatja valóban nagyon sok népnél megvan s különösen Amerikában tobzódik.

Az Osservatore Romanonak minden állításában igaza van. Primitív népek szokása, — Erdélyben a románoknál még ma is divatos fent a Geinán a leányvásár —, hogy felvonultatják az egyes vidékek szépségeit, díjat tűznek ki, vagy esetleg a házasulandó fiatalemberek válogatnak a kiállított szépségekből. Ez a szó „kiállított" valahogy igen talál a szépségversenyekre. A szépségversenyen résztvevő nőknek testük szépségeit mutogatni kell a zsűri és a nagyközönség előtt, amely, mint az állatkiállításon a lovakat, a teheneket, a tyúkokat, aztán osztályozza a nyerteseket és díjjal tünteti ki. Valóban barbárság és lealacsonyítása ez annak az eszménynek, amelyet a nőben a kereszténység lát. Etnográfiai nyomokon ki is lehet mutatni, hogy a különböző szépségversenyek régi pogány intézmények vagy szertartások maradványai. Az Osservatore Romano tehát nagyon helyesen mutat rá a különböző leány- és asszonykiállítások barbárságára és ízléstelenségére. De ott is igaza van, mikor erkölcstelennek nevezi a különböző láb-, kéz-, arc-, haj-, fog-, vagy egyetemes szépségversenyeket.

Már maga az a tény, hogy a versenyeken résztvevő leányokat és asszonyokat szabadon nézegetheti

mindenki, megjegyzéseket, kritikákat fűzhet a szereplők bemutatkozásához, gáncsolható. De sokkal nagyobb az a veszedelem, hogy ezek az ártatlanoknak kiállított szépségversenyek tulajdonképpen *leányvásárrá alacsonyodnak le,* a szó nem poétikus, hanem drasztikus, nem metaforikus, hanem embervásárt jelentő értelmében. Egészen bizonyos, hogy a különböző leánykereskedők, akik szállítják az anyagot a nemzetközi mulatókba, ott találhatók a közönség soraiban, ha nem is a zsűri tagjai között és mindjárt kivetik hálójukat a szépségverseny, vagy leányvásár egy-egy szebb példányára. De nem is kell a hivatásos fehér rabszolgakereskedőkre gondolnunk. Ott vannak a közönség soraiban azok a léha, anyagi javaikkal visszaélő ficsurok, öreg és javíthatatlan szoknyavadászok, akik a zavartan piruló és a dicsőség mámorában szédelgő első, második vagy harmadik díjjal kitüntetett nyerteseket megkörnyékezik, vagy ha a „legszebbekhez" nem is juthatnak hozzá, megelégszenek a nem díjazott „szépekkel" is.

Budapesten pár év óta szokásos az úgynevezett pünkösdi királynőválasztás, amelyet egy rossz hírű színházi lapvállalkozás hozott divatba és a keresztény főváros keresztény vezetőségének jóvoltából Szent Margit-szigetét gyalázta meg kéteshírű vállalkozásával. A keresztény lapok felszólalására ezidén a pünkösdi királynőválasztás már nem a Szent Margit-szigetén volt, de megvolt. A versenyző „hölgyek" és a zsűri „urak" kiszorultak az Erzsébet királyné-úti ügetőversenypályára és ott zajlott le a pünkösdi cécó.

Sajnos, a napisajtó és a hatóságok nem foglalkoznak eléggé és érdemében ezzel a pünkösdi királynőválasztással, mert nem látnak be a szépségverseny mögött meglapuló célok közé s nem veszik észre, hogy mindaz, ami ezekben a pesti szépségversenyekben történik s mindaz, ami a rendőrségi kimutatások szerint, utánuk öngyilkossági és más, a rendőrségre tartozó utóhatásokban következik, a társadalom általános erkölcsi érzékének veszedelmes meglazítása.

Minden katolikus szomorúan látja, hogy táncban, öltözködésben, ruzsozásban, arcfestészetben, a kongóvidéki kultúra láza fogta el az európai nőket s hogy minden világvárosban a nemzetközi zsidóság révén, amelynek asszonyai fizikai és lelki rokonságban is közelebb vannak a forró égöv alatti világhoz, a színes népek zenéje, tánca, ruhátlansága, öntetoválási művészete kap lábra. Kongót szentesítette Páris és Párist minden nagyobb város. Ezek az ízlésbeli elferdülések, sajnos, Budapesten is annyira elterjedtek, hogy a keresztény középosztály leányai és asszonyai, sőt katolikus leányok és asszonyok is behódoltak ezeknek a divatszörnyűségeknek s meg mernek jelenni ruzsos ajakkal és hiányos ruhában még a templomokban, az Isten színe előtt is. Akik, ha a katolikus Egyház ezek ellen a jelenségek ellen felszólal, mindig a sötét középkort emlegetik, nem is veszik észre, hogy a mai divatbolondságok elterjedése olyan szomorú jelenség, amelyet hamarosan orvosolni kell. Már maga az is szomorú, hogy Budapesten szót kell emelni, de az már nem mosolyogni való, hogy a magyar vidék is, a vidéki városok, sőt a falvak lakossága is behódolt ezeknek a szörnyű ízlésbeli tévedéseknek s utánozza Kongót, Párist és Budapestet.

Ennek az általános divatbetegségnek logikai láncán lehet megérteni azt, hogy például az idei pünkösdi királynőválasztáson már nemcsak a színházi pletykalapoktól félrevezetett budapesti és budapestkörnyéki szépségek és álszépségek, nem a Dob-utca és környéke rózsái vonultak csak fel, *hanem eljöttek a Matyóföld és Mezőkövesd leányai is!* A zsidó erotikus sajtó és üzleti vállalkozás a maga reklámjaival megmételyezte már az egészséges vidéki nép lelkét is. Ez már nem Budapest dolga, ez már olyan jelenség, amely mellett nem lehet szó nélkül elhaladni.

Ha Budapest a maga keresztény vezetőségével nem tudja megakadályozni a barbár, ízléstelen és erkölcstelen pünkösdi királynőválasztási bűnöket, ez szomorú. De az, hogy a félvilági sajtó a maga parfő-

mös betűivel és piszkoskörmű ügynökeivel a vidékre is rávetheti magát, szörnyűséges! Az *Osservatore Romano* figyelmeztetése éppen végszóra érkezett Magyarországba. Jó lesz megszívlelni!

Az Egyház mindenesetre meg fogja tenni a maga kötelességét, mint ahogy mindig meg is tette, amikor csak fel kellett szólalni a beteg divatjelenségek, az erkölcstelen színház, az erotikumot szállító sajtó túlzásai ellen. De a magyar hatóságoknak is meg kell végre érteniök, mit jelent az, ha teljesen kivész, vagy halálos sebeket kap a magyar női ideál, a magyar tűzhelyek őre és a leendő családok reménysége. Mi úgy tudjuk, hogy vannak keresztény szellemű társadalmi nőegyesületek, amelyek ennek a régi magyar nőideálnak megőrzését, fenntartását és terjesztését írták jelszóul zászlójukra. Az a betegség, amelyről szó van, sajnos olyan, hogy egyedül jóakaratú szóval, hatalmi intézkedésekkel nem lehet megorvosolni. A magyar asszonytábornak kell a szépségversenyek, pünkösdi királynőválasztások, hiányos ruhák, ruzsos ajkak, rángatózó táncok és rikoltozó néger muzsikák ellen új divatot indítania és támogatni társadalmi munkájával az Egyházat és az államot a megindítandó harcban. De ezt a harcot még *ma* kell megindítani. A betegség oly gyorsan harapózik, hogy *holnap* már nehezebb lesz.

Latin szellem a mai Magyarországon.

Hogy Klebelsberg gróf kultuszminiszter római útja politikai szempontból jelentős volt-e s mennyiben, e helyen nem kívánjuk fejtegetni. Azt hisszük, e tekintetben olyanok a körülmények, hogy a túlvérmes reményeket inkább lohasztanunk, mint élesztenünk kellene. Rómában oly sűrűn fordulnak meg külföldi miniszterek, sőt államfők is, hogy az udvarias fogadtatás és a szokásos szép szavak, amelyek ilyenkor elhangzanak, magukban még nem jelentenek sokat.

Mégis mai megfogyottságunkban már az is eredmény, hogy szóba állnak velünk s különösen biztató,

ha Olaszország áll szóba velünk. Hegedüs Loránték a Pesti Hírlapban ma azzal mentegetik a protestáns uralom túltengését Magyarországon, mert hogy rajtunk csak az angolszász népek segíthetnek, azok pedig protestánsok lévén (?), szimpatiáikat is ahhoz mérik, mennyire vagyunk protestánsok mi is. Ezzel a fantasztikus és teljességgel valótlan felfogással szemben meg kell állapítanunk, hogy az összes nagyhatalmak között az egyetlen reális, közeli támaszt éppen csak a katolikus Olaszországban kereshetjük, mint amelynek az összes nagyhatalmak közt egyedül vannak velünk közös érdekei. De ismételjük, Klebelsberg római útjának mi nem a közvetlen külpolitikai érdemét keressük itt. Jóval fontosabb eredménye Klebelsbergnek, hogy a kulturális kapcsolatok felújításának szorgalmazásával valamivel többet s az olaszok szemében kétségtelenül értékesebbet hozott felszínre római útján, mint amit más miniszteri látogatások jelenteni szoktak: a merő külpolitikai formaságok udvarias kicserélését.

Igaz, hogy ezek a „kapcsolatok" a teljes őszinteség nyelvére átfordítva voltakép annyit jelentenek, mint egyszerű hódolatot az olasz kultúra előtt, amelyhez mi a multban is tanulni jártunk s a jövőben is csak tanulni járhatunk, nem pedig kölcsönösségi alapon kicserélődő kulturális impulzusokat, mert hiszen erre az olasz kultúra innen mifelőlünk bajosan szorul rá. Erre nézve a magyar kultuszminiszter római útja s ott elhangzott beszédei nem is hagytak kétséget s az olasz kiválóságok és az olasz sajtó nyilatkozatai is teljesen úgy hangzottak, minden udvariasságuk mellett is, mint a mester biztató vállveregetései a tanulékony tanulóval szemben. Az olaszoknak természetesen jólesett a magyar kultuszminiszternek az a kellemes bejelentése, hogy a magyar középiskolákban a kötelező tárgyak sorába felvette az olasz nyelvet. De éppen ebből a példából rí ki, hogy az ilyen „kultúrkapcsolatok" menynyire nem jelentenek kölcsönösséget, mert hiszen, úgy-e, gondolatnak is bizarr volna azt várni az olasz közoktatásügy intézőitől, hogy már most ők meg a ma-

gyar nyelvet hoznák be az olasz középiskolákba, akár csak mint fakultatív tárgyat is. Kinek jutna eszébe ilyenről csak álmodni is? A magyar kultuszminiszter római útja e tekintetben újabb bevallása volt lesülyedt, alárendelt helyzetünknek, amelybe kizárólag a trianoni kényszerbékekötés óta kerültünk; annak, hogy törpeállam vagyunk, amely külföldön legföljebb hódoló bejelentéseket tehet s örülhet, ha a vállát megveregetik érte.

Mi mégis szívből helyeseljük gróf Klebelsberg Kunó római útját. Elvégre nagyobb, műveltebb, feltörőbb nemzetekhez simulni s tanulni ott, ahol lehet, ezerszer helyesebb s okosabb taktika, mint bezárkózni a magyar glóbuszba s tiszamenti, kongó, kuruc jelszavakat hangoztatva, penészedni bele mindinkább a magunk kicsinységébe s önimádatába. S nagyon helyeseljük Klebelsbergnél, hogyha már külföldre viszi a nemzetet tanulni, elsősorban Olaszországba és Rómába viszi. Mert semmi kétség benne, hogy Európa kultúrájának anyja Róma és Itália s valószínű, hogy Olaszország a jövőben ismét új nagyságnak néz elébe. A 70 óta beállt liberálisszabadkőműves stagnálás után a fascizmus jegyében újjászülető nemzeti és katolikus Olaszország előtt a jövőnek igen széles távlatai nyílnak meg, annak ellenére, hogy Olaszország természeti kincsekben éppen nem gazdag föld. Az ő ereje úgyszólva kizárólag a kultúrája; még pedig nemcsak szellemi élete s művészeti hegemóniája, hanem erkölcsi és vallási kultúrája is, amely életerőssé, szaporává, takarékossá, igyekvővé és bizakodóvá teszi. Az olasz népszaporulat hozza létre a csendes olasz térfoglalást, a Triesztek, Fiumék, Trentinók feltartóztathatatlan elolaszodását, a tengerentúli olasz expanziót, a gyarmatéhséget. Az olasz irodalom, művészet, sőt újabban az olasz technika is (Marconi, Nobile, De Pinedo) mindinkább érezteti felsőbbséges hatását, miközben az eddigi világhatalmak: a francia, a német és az angol, inkább erős hanyatlást árulnak el. Húsz év előtt még senki sem beszélt az olaszról mint világnyelvről s ná-

lunk sem jutott volna eszébe senkinek, hogy az olasz nyelvet a középiskolákba bevezesse. De ma már ezt természetesnek találja mindenki, aki az olasz expanzió erejét figyeli.

Magasabb, etikai szempontból csak örülhetünk Olaszország gyorsiramú előtörésének, mert benne és vele a magasabb szellemi értékeknek s nevezetesen a katolikus kultúra erejének újabb diadalát látjuk. E szempontból is helyeseljük a kultuszminiszternek erősen olasz orientációját. A magyar kulturális és közélet az utóbbi száz év folyamán kissé túlzottan *német* anyajegyű volt, ami főleg akkor válhatott károssá, amikor a német kultúréletben a mélyebbértékű, latin hatások alatt fejlődött osztrák elem háttérbe szorult s a porosz irány vergődött uralomra. Szocialista porosz kultuszminiszterektől, berlini léleknélküliségtől, drilltől és dressztől, egyoldalú technikai célkitűzésektől valóban kevés maradandó kultúrhatást várhatunk, nem is beszélve arról, hogy vérmérsékletünkhöz, hajlamainkhoz, érzelmi világunkhoz az olasz lélek százszor közelebb áll, mint a szász vagy a porosz. Az olasz kultúra azért értékesebb mint a német, mert lelkibb, azaz latinabb és katolikusabb. Nem véletlen s nem jelentőségtelen, hogy az olasz a multban s a jelenben a szellemi kultúrában, nevezetesen a művészi szép terén ambicionálta az elsőséget, míg mások a jobb dreadnoughtok és jobb vágóhidak technikájában törekedtek elsőségre. Mások az életet tették kényelmesebbé, az olasz a lelket tette finomabbá. Másutt a politikusok, diplomaták, technikusok, szociálforradalmárok álltak előtérben, Olaszországban a papok, a piktorok, az építészek s a költők. Másutt a feltalálók, Olaszországban a szentek. Az olasz nép lelke szintén forró s ha rosszul vezetik, hajlik a felforgatásra, a karbonarizmusra s anarkiára, de igazi arculatja nem ez, hanem a tradíciókat tisztelő, bölcs és mosolygó, imádkozó és konstruktív léleké, amely minden forrongás, testvérháború és átmeneti piemontizmus ellenére egész gyökérzetében katolikus

és épp ezért rendszerető, alkotó s magasabb inspirációktól duzzadó.

Hisszük, hogy a magyar kultuszminiszter olaszországi útján még inkább észrevette s felfedezte az olasz kultúra lényegét és gyökérzetének éltető erejét. Bár az olasz kultúrát méltató beszédjében, ahogy azt a lapok közölték, talán vendéglátó gazdáinak kedvéért (akik hivatalosan még ma is piemontiak), ennek a kultúrának gyökerét az „olasz" lélekben látta, lehetetlen, hogy észre nem vette volna ennek az „olasz léleknek" azonosságát a katolikus lélekkel. Az olasz kultúra s nevezetesen éppen Rómáé semmiesetre sem a liberális és piemonti olaszságé, hanem a pápaié és katolikusé. Dante és Petrarca, Bramante és Michelangelo, Raffael és Guido Reni nem a Cavour-teremtette Itália szellemének hordozói, hanem a Leóké, Gergelyeké, Gyuláké és Sixtusoké. A Mediciek Flórence sem képzelhető el másutt, mint katolikus levegőben. S minden idők legnagyobb gondolkozója, Olaszország legnagyobb elméje, Aquinói Tamás oly lényegesen hozzátartozik a katolikus Olaszországhoz és viszont, hogy aligha csalódunk, ha ennek a kristálytiszta tamási logikának tulajdonítjuk, hogy Olaszországban sem a protestantizmus ködös, elmosott, határozatlan elméletei, sem a modern filozófia logikátlan összevisszaságai sohasem tudtak gyökeret verni.

Az olasz-magyar kulturális kapcsolatoktól tehát mindenkép jót, egészséges megújulást, értékes impulzusokat várunk. Növeli reményeinket az a várakozás, amellyel a mai olasz kormányzat irányvonalainak ismerői a római kérdés hamaros megoldása elé néznek. Ma még az a lehetetlen helyzet, hogy a világ legkatolikusabb népe mint állam hivatalosan farkasszemet néz a Szentszékkel. Az *Italia-unitá*-t meg lehetett volna csinálni a pápa felségjogainak, jogos érdekeinek sérelme nelkül is. Azt mondják, IX. Piusnak megvolt erre is a terve. De akkoriban (1860—1870) Európaszerte s főleg a francia befolyás alatt álló Piemontban a par force-antiklerikalizmus volt divatban. Az olasz egység gon-

dolatát erőszakkal összekötötték a pápa világi uralmának megszüntetése eszméjével. Hogy aztán ezt a junktimot milyen vakmerő machiavellizmussal, a népakaratot számba sem vevő, napoleoni önkényességgel valósították meg, ezt ugyan a hivatalos liberális történetírás igyekszik elhomályosítani, de a dokumentáris történetírás (Bastgen) kétséget nem tűrő módon felfedte. Azóta Olaszország zsákutcába került s csak a Duce éles szeme fedezte fel, hogy a jelenlegi helyzet tarthatatlan s hogy nem is a Szentszéknek, hanem sokkal inkább Olaszországnak vitális érdeke, hogy a Szentszéken ejtett jogsérelem orvosoltassék s Olaszország a pápával békére lépjen. Nem kétes, hogy ennek a békekötésnek napjától fog keltezni Olaszország igazi nagyhatalmi, sőt sok értelemben egyedülálló helyzete a világban.

Gyula és Csaba.

Gyula és Csaba alig 17 kilométernyire vannak egymástól. Csabán luteránus gimnázium van, Gyulán katolikus. Azonban Gyula katolikus diákjai jórészben Csabára járnak át a luteránus gimnáziumba, holott elférnének a helybeli gimnáziumban is. Csodálatos, de így van. Aki vasúton utazik reggel vagy délben e két város között, láthatja a nagyszámú utazó diákot, aki reggel bemegy Csabára, délben hazajön onnan. Még a télen-nyáron való vasutazást is vállalja, csakhogy Csabán tanulhasson a luteránus iskolában.

Mi ez? Talán csak nagyfokú vallási öntudatlanság a gyulai katolikusok jókora csoportjának részén? Vagy valami titkos bosszú a saját egyházukkal szemben, valami olyasféle, aminő a katolikus Báró Baldácsyt most 50 éve arra indította, hogy kizárólag püspökének megbosszantására, akivel összeveszett, katolikus létére a protestáns felekezeteknek hagyta tízezer holdnyi földbirtokát? Vagy talán jobb a csabai gimnázium a gyulainál?

Ez az utóbbi ok — de negatív előjellel ellátva — meríti ki leginkább az igazságot. A luteránus gimná-

zium *lényegesen könnyebb,* a sokkal szigorúbb, tanulmányi s fegyelmi szempontból sokkal többet követelő katolikus gimnáziumnál. Aki Gyulán a nehézségektől fél, egyszerűen elmegy Csabára s ott elvégzi a nyolc osztályt. Legalább ez a (valószínűleg nem alaptalan) közvélemény a gyulai szülők körében.

S a mélyebb magyarázat? Nagyon egyszerű. A liberális korban hozott középiskolai törvény értelmében a protestáns felekezetek *maguk igazgatják a középiskoláikat,* a katolikus gimnáziumok ellenben abban a kegyben részesülnek, hogy az állam nemcsak puszta *felügyeleti* jogot gyakorol felettük, hanem közvetetlenül maga *igazgatja* őket. Azaz a kormány szigorú ellenőrzés alatt tartja a katolikus iskolákat, míg a protestáns iskolák messzebbmenő autonómiát élveznek. Még érettségi elnöknek is úgyszólva csak exponált protestáns felekezeti embereket kapnak. Ennek a túlnagy szabadságnak a következménye, hogy a protestáns középiskolák legtöbbje könnyebb mint a katolikus. Nem túlságosan kínozzák tanulnivalókkal az ifjúságukat. Igy aztán sok protestáns ifjú kap érettségi bizonyítványt, lényegesen könnyebb intézeteik csak úgy ontják a túlnyomó részben persze protestáns intelligenciát, vagy helyesebben mondva: a diplomás félműveltet. Akiktől azonban az egyetemen s az életben senki sem kéri többé számon, hogy milyen általános műveltséget sajátítottak el a középiskolában. Fő, hogy az érettségi oklevél meglegyen s ha még az egyetemi vizsgálatokon is keresztülcsúszik az illető, ki kérdezi tőle többé az életben, tanult-e valamit s mit tud? Elég, ha diplomája van s akkor már mindig akad öntudatos felekezeti protektor, úgy hogy a közhivatalokat aránytalan nagyrészben ez az olcsó eszközökkel kitermelt, félművelt értelmiség követeli magának. Ha van hivatal, majd csak lesz ész is hozzá, tartja a közmondás. Míg mi katolikusok skrupulózus pedanteriával tartjuk be iskoláinkban a kormány s a főigazgatók ezernyi előírásait s néha valósággal agyonkínozzuk diákjainkat a túlzsúfolt tanterv értelmében, addig odatúl élnek az

aranyszabadsággal s kényelmesen termelik ki a könnyebb stílusú intelligenciát. Ha katolikus is téved hozzájuk, természetesen azzal sem tesznek, mert bajosan is tehetnének kivételt, sőt örülnek, ha balek és kényelmes katolikusok szintén támogatják az ő intézeteiket.

Némi vigasz, hogy a szigorúbb vezetés mellett katolikus középiskoláink természetesen sokkal alaposabb kultúrmunkát végeznek. De ezt végeznének a sértően igazságtalan különböző elbánás nélkül is, amelyben ma őket a kormányzat részesíti. Ezt a sérelmes különbözőséget, a liberális protestáns előtörés érájának ezt a bántóan katolikusellenes célzatú maradványát okvetlenül meg kell szüntetni. Nem szabad ilyen részletkérdéseknél is a katolikus autonómia ködbevesző eljövetelére várni. Katolikus nagygyűléseinken is követelnünk kell az egyenlő elbánás elvének keresztülvitelét. Ami amott igazságos, itt is az. Vagy álljanak a protestáns középiskolák is az állam közvetlen ellenőrzése és igazgatása alatt, épúgy mint a katolikus gimnáziumok, vagy pedig érje be az állam a katolikus középiskoláknál is a puszta külső felügyelet gyakorlásával. Mégis csak elképesztő igazságtalanság, hogy Szent István országában a katolikus kultúrintézményeket az állam egyenesen lényeges hátrányba helyezze a nemkatolikus intézetekkel szemben! Ennek a kiáltó jogfosztásnak megszüntetése az osztó igazságnak elemi következménye s nem hisszük, hogy akadna a parlamentben többség e jogfosztás tudatos fenntartására.

A kislány meg a cipó.

Tegnap a Belvárosban barangoltam, csunya, lucskos, havas utcákon. Havazott s a hó mindjárt el is olvadt a sárban. Lehet-e ennél undokabb idő?

Valahol a görög udvar táján apró, vézna kis leányka botlott elém. A térdemig érhetett. Lyukas cipőcskéje rég a szemétdomb szélére kívánkozott; foltos, gombtalan kabátját spárga tartotta össze övként a de-

rekán. Motyogott valamit, de a villamos-csilingelésben le kellett hajolnom, hogy megértsem.

— Mi bajod, kislány?

— Kérek egy darab kenyeret, szotyogta s félénken játszott az ujjaival.

— Kenyeret? Hol vegyek én itt kenyeret? — feleltem s felvillant előttem, hogy hátha csak működulás ez: a szegény porontyot az anyja küldte ki az utcára, hogy összekoldulja a pénzt az esti korcsmára, vagy mozira. Dehát igazi éhező is lehet — Istenem, nem ritka dolog ez ma. Gróf is járt nálam a minap, aki már két napja nem evett.

No, de hiszen segítünk mi azon, hogy az alamizsna mozira, vagy korcsmára ne menjen!

— Gyere csak, kislány — mondottam —, itt van egy péküzlet, majd én veszek neked kenyeret.

Bementem vele egy tenyérnyi kenyeresboltba. Rámutattam egy jó félkilós, barna, szép kenyérre. — Adja oda ennek a szegény kisleánynak — mondtam a péknek —, meg ezt a cukroskalácsot is. Igy ni. Mit fizetek?

Mialatt fizettem, a kisleány boldogan felpakolta a papirosba csavart kenyeret is, az édességet is, és aztán se szó, se beszéd, se köszönöm, se jónapot, — sietve szedte ki vékony lábacskáit a boltból. Rá se nézett senkire, rám se. Mire feleszméltem, már hirehamva sem volt sehol.

Kicsit bántott a dolog s egész este nem tudtam szabadulni a gondolatától. Valami fájt. A hálátlanság? A neveletlenség? Uramfia! Az úri gyerekeket is évekig szoktatják rá, míg valamit maguktól megköszönnek. Ezt az árva kis porontyot pedig ugyan ki neveli? Kár, hogy nem kérdeztem ki, kicsoda s kinek a gyermeke. Talán egy kissé szívesebbnek is kellett volna lennem hozzá, néhány jó szó a gyermeknél fontosabb, mint az adomány. Vagy tán oly kevés jósággal találkozott még életében, szegény, éhező, csenevész embervirág, hogy köszönni sem igen volt eddig alkalma? Született ellenséget lát ez a jobbkabátú emberekben máris? Annyira

újszerű és szokatlan volt neki, hogy valaki, akitől kenyeret kér, rá nem rivall és el nem kergeti, hogy csaknem megijedt attól, aki egy kicsit meg is vendégelte? Gyanúsnak találta s menekült előle, mint egy titok, egy kísértet elől?

Csak ment, vitte a kenyerét s eltünt. Mint aki a jussát vette át és siet biztonságba helyezni, nehogy még visszakérjék. Talán igaza is volt. Hiszen a kis éhezőnek tulajdonkép éppannyi joga volt arra a félkilós kenyérre, még arra a kis cukorra is, mint annak a prémes-bundás úrnak ott az automobiljára!

Angolszász orientácló.

Annyiszor ismételte Hegedűs Lóránt, a Pesti Hirlap házibölcse, az angol és protestáns külügyi orientáció egyedül üdvözítő voltát, hogy végül valószínűleg maga is úgy hisz benne, mint egy dogmában. Mi ezt a fanatikus felekezeti elfogultságon kívül nagy bajnak tartjuk nemzeti szempontból is, mert Hegedűs Lóránt, akármilyen irreális dolgokat ír, elég nagy írásművészettel írja s így rengeteg jóhiszemű embert megtéveszt vele. Pedig, hogy az angol-szász világ protestáns volna, főleg ahogy nálunk értik ezt a szót, egyszerűen nem igaz és még kevésbbé igaz, hogy az angol-szász protestánsság szemében a magyar kisebbségi protestantizmussal való érzelmi kapcsolat számbavehetően befolyásolhatná az irántunk való jó- vagy rosszindulatot. Ha pedig mégis így volna, ezt a jóindulatot teljességgel ellensúlyozná a külföld katolikus népeinél — pl. Olaszországban — a rokonérzésnek ugyanazon arányban várható elveszítése.

Mi ennek az irredenta-palástba burkolt felekezeti propagandának itt csak azt szeretnők emlékezetébe juttatni, hogy éppen az angol és amerikai protestánsoknál igen erős az az irányzat, amely többé-kevésbbé bevallottan visszavágyik a katolikus egységbe, amelynek tehát éppen nem imponál a XVI. század hangjára emlékeztető porforce-protestánskodás. Talán Hegedűs

Lóránt is ismeri például a protestáns Tennyson következő sorait:

„Hide me, Mother, my fathers belonged to the Church of old,
I am driven by storm, and sin and death to the ancient Fold.
I cling to the Catholic Cross once more, to the Faith that saves,
My brain is full the crash of wrecks and the roar of waves.[1]

Álhazafiság.

Felhördült néhány szélsőbal ujság gróf Széchenyi Györgynek Kossuth-cikkén. Hazafiatlansággal vádolják meg az írót s folyóiratunkat — azok a lapok, amelyeket még a csehek és románok is beengednek, minthogy bennük nemzeti szempontjukból inkább szövetségest, mint veszedelmet látnak.

Értjük jól a hirtelen hazafiassá pirosló sárga nemzetköziség sajtóvitézeit. Nekik a Kossuth-kultusz negatív elemei, elsősorban a forradalmiság és a köztársaságiság kell, ezért szeretik a Kossuth-kultuszt azonositani ma a haladással, holnap a hazaszeretettel. Nincs szavunk hozzájuk. Ha nekik szabad mindent és mindenkit az ég alatt, pápát, királyt, magyar történelmet, sőt magát az Úristent is a maguk választóvizével leöntögetni s a maguk fóruma elé ráncigálni, nem követelhetik tőlünk sem, hogy egy meglehetősen elterjedt s nekik természetesen gyümölcsöző történelmi hamisítást engedelmes gyermekekként utánuk szajkózzunk s ne törekedjünk Kossuth Lajost is a történelem fényszórója alá állítani. Ők, a dogmák heves ellenzői, ne csináljanak dogmát a Kossuth-legendákból se s iparkodjanak történelmi érvekkel, nem pedig furkós-

[1] Magyarul: Anyám..., az én őseim a régi Egyházba tartoztak, s engem is oda űz a vihar, a bűntudat s a halál gondolata az ősi akolhoz. Újra belekapaszkodom a katolikus keresztbe, a hitbe, amely üdvösséget hoz, mert zúg már a fejem a tört hajók recsegésétől s a hullámok zajgásától.

bottal és falusi pohárköszöntőkkel intézni el tudományos kérdéseket.

Mi magunk is megjegyeztük, hogy gróf Széchenyi Györgynek nem minden felfogásával vagy kifejezésével értünk egyet. Azonban közöltük a cikket, mert alapgondolata feltétlenül helyes és mert fejtegetései oly magas történelembölcseleti színvonalon állnak, amelyhez hasonlót az ellene megkockáztatott ujságírói szellemeskedésekben hiába keresnénk. Tessék Széchenyi gróf érveit *megcáfolni*, ha tudják; ez hatásosabb lesz minden álhazafias paprikázottságnál. És ne tessék tudatosan ferdíteni: gróf Széchenyi György s vele a Magyar Kultúra nem azt hibáztatja Kossuth szereplésén, hogy „evangélikus" vallású volt, hanem egészen mást. Tessék megnézni, mit.

Van ezzel kapcsolatban általánosabb jellegű megjegyzésünk is. A külföldiek, amennyiben nem ellenségeink, hanem barátaink, sokszor nagy gyermekeknek neveznek bennünket, magyarokat. Van benne valami. A mi élénk képzeletünk és szangvinikus vérmérsékletünk gyakran ragad el bennünket a naivitás mezejére. Igy nevezetesen a hazafiság fogalomkörében. Mi azt hisszük, akkor vagyunk igazi hazafiak, ha mindent elhiszünk, ami nemzeti nagyságunknak hízelegni látszik, s a kevésbbé hízelgő megállapításokat egyszerűen mint rosszakaratú ráfogásokat donquixote-i hévvel ledorongoljuk. Azt hisszük, akkor vagyunk igazi hazafiak, ha azt véljük, a nagy világon is körülöttünk forog minden. A szemmérték elvesztése, a józan és higgadt megfontolás félrelökése, sőt meggyanusítása szerintünk: hazafias erények. A Pesti Hirlap-os hazafiaskodás, a Rákosi Jenő, Urmánczy Nándorok és Hegedűs Lóránt nagymondásai, egyoldalú világításai, sallangos kiszólásai, amily rengeteget ártanak a komoly, megfontolt és építő hazafiasságnak, éppoly biztosan számíthatnak a felületes olvasók, a történelmi falzumokba belenevelt tömegek részén. A régi ellentét Széchenyi és Kossuth között ma is folytatódik: a Széchenyi izzó, de megfontolt, számító

és bölcs hazafiasságának helyébe mindenfelé odatolakszik a pillanatnyi, látszólagos sikerekért, a görögtűzért rajongó s végeredményben a hazafias érzést meddő és helytelen irányokba terelő temperamentum. Tettek helyett szavak, komoly nemzetépítés helyett ideges kifakadások, szociális munka és kulturális fejlődés helyett szájjal való virtuskodás. Ez szerintünk álhazafiság, sőt öntudatlanul ennél is rosszabb: nemzeti veszedelem.

Mi rendületlenül valljuk Széchenyi István programját: az önbírálattal, bölcseséggel, önzetlenséggel párosult, bengálitűz nélkül való cselekvő nemzetépítés szükségességét. S meggyőződésünk, hogy akárki volt Kossuth, akár ártott, akár használt: nem ő, hanem Széchenyi István volt a — legnagyobb magyar.

A revízió első lépése.

Minden szimpátiánk azoké, akik az erőszakos és igazságtalan békediktátumok revízióját készítik elő s minden megértésünk azoké, akik ezt a revíziót lángoló és őszinte szavakkal sürgetik s akik jóhiszeműségükben nem tudnak vagy nem akarnak számolni azzal, vajjon ez a sürgetésük célhoz vezető-e, hasznos-e, esetleg nem ártalmas-e. De tiltakozással, sőt undorral kell elfordulnunk azoktól, akik a nemzetnek ezeket a fájdalmas vágyait csak azért keltegetik s élesztgetik illuziós álmok csillogtatásával, mert ez nekik lapkiadói vagy pártcsoporti érdekük. Ma, sajnos, még a hazafiasságban és a hazafiasságnak legditirambikusabb kirobbanásaiban is nagyon sokszor üzlet van, számítás, őszinteséghiány.

Revízióról beszélnek és hazafias keserveket szónokolnak. De ugyanakkor nem igen látjuk, hogy a szavalók és kesergők legalább azt a revíziót és azt az országmentést elvégeznék, amelyet igazán minden külföldi vagy politikai átorientálás nélkül itthon is elvégezhetnének. Ellenkezőleg: ugyanazok az emberek és ugyanazok az organumok, akik s amelyek csak úgy

dörgik a revíziós szószélvészeket, egyenesen közreműködnek a nemzet megmérgezésében, idehaza való lezüllesztésében, a tékozlás hirdetésében, a léhaság terjesztésében, a nemzeti vagyon pocsékolásában s a szociális gyujtóanyag halmozásában. Jellegzetes példa erre egyik liberális napilapunk, elől eget lyukasztó vezércikkek a revízióról, bent a lapban pedig az egyik legfrivolabb pornográf képes hetilap agyonreklámozéása, amely az üzlet kedvéért erkölcsi miazmákkal fertőzi meg a magyar családokat s mérgezi meg az ország vérét.

Legyen revízió, igen! Mielőbb s minél alaposabb! De addig is, míg meglesz és meglehet, legyen revízió idehaza is, legyen gyógyulás és erősödés a lelkekben is, szociális egyensúly és erkölcsi egészség! Az országhatárok kérdése fontos, de époly fontos, hogy a csonka haza fájában se őrölhessen kedvére százféle korhasztó szú. Hogy az őrült vagyonhalmozás, dorbézolás és fényűzés egyik félen s a kétségbeesett hajsza a falatnyi száraz kenyér után a másikon ne tegye belülről testvérietlen marakodássá a nemzet életét, ne nyomja ezrek kezébe az öngyilkos fegyvert, ne fakasszon a hazára átokszót az elmerülők, az eltaposottak ajkán. Egy marék jólélő ne préselhessen aranyat a magyar nép, a magyar nő, a magyar ifjúság tudatos, erkölcsi megmételyezéséből, a testi-lelki elsorvadásra vezető pogány hedonizmus kultuszából; ne avassa „kultúrává" az irodalmi és színházi perverzitást s ne áldozhassa fel a magyar társadalom tisztességét és életerejét a maga jazz-erkölcsének. És mindenekelőtt: ne mosolyoghassa le az ilyen kívánalmakat, mint kelletlen és maradi morálprédikációt. A porosz képviselőház csak nemrég kelt ki igen élesen a nemzet belső integritása érdekében a közerkölcs tudatos megrontói ellen irodalomban s a színpadon; a bécsi egyetem egyik orvosprofesszora s az osztrák közegészségügyi tanács elnöke, Finger udvari tanácsos pedig kétségbeesve állapította meg, hogy Bécs lakossága, férfiak s nők egyaránt, 20 százalékig luetikus s hogy a nép

vérének ez a megrothadása okozati összefüggésben áll a próbaházasságot hirdető, nuditásokat reklámozó, erkölcstelenséget terjesztő sajtóval, a revűőrület s a nemi promiszkuitás divatjának abszolút szabadosságával. „Nem szükséges, írja, hogy a morális törvények misztikumaival dolgozzunk, merőben az orvostudomány talaján állva is megállapíthatjuk, hogy a népegészségnek ugyanazok az alaptörvényei, mint amelyeket eddig az etikai nevelés alapelveiként tiszteltünk".

Ne hivatkozzunk arra, hogy ugyanez a léhaság, ugyanez a divat, ugyanez az irodalmi és színpadi szabadosság, a családok felbomlása s hasonlók ma világjelenségek. Mert lehet, hogy nagy és erős nemzetek, legalább bizonyos ideig, bántatlanabbul állják a mérget. Mi, csekélyszámú, vergődő, ínséges és beteg nemzet okvetlenül belepusztulunk. Azért minden mástól eltekintve, hazaárulást követ el, aki a maga duhaj féktelensége vagy délibábos üzleti céljai kedvéért rendszeresen mállasztja a nemzet „támaszát, talpkövét". Mit használ majd a legszebb külpolitikai revízió, ha közben tízezrek, százezrek lelkileg elcsenevészednek; ha ifjúságunk élvezetekhez szokott, elpuhult, romlottvérű szibarita lesz; ha kultúra, idealizmus, hit, egészség, erkölcs és életerő elfonnyad s kipusztul a nemzettestben?

De nemzetárulás az is, ha revízióról szavalunk s ugyanakkor a szociális igazság és méltányosság sürgető parancsait fül mellől bocsátjuk; ha a pusztuló magyar társadalmat a sorsának engedjük át. Csodát nem művelhet senki, de nem is csodát várunk és követelünk azoktól, akik a nemzet sorsát intézik. Csak azt tegyék meg, amit lehet; de azt teljesen! Szegények vagyunk, de van még annyi pénz és érték az országban, hogy nem kellene éppen éhenvesznie senkinek. Tessék komolyan a nyakára hágni annak az őrült luxusnak, amely százmilliókat visz ki az országból selyemre, divatcikkekre, gyümölcsre s ezer oly dolgokra, ami vagy itthon is megvan, vagy ami fölös-

leges! Szép a stadion, az autóverseny s a födött uszodák létesítése, pazar díszmunkáknak közpénzen való kiadása, de nem olyan országban, amelyben tízezernyi az éhező, a fagyoskodó, a tüdővészes! Tessék olyan igazán keresztény szellemű szociális alkotásokat módolni ki, amelyek nemcsak egy-két igazgatósági tagnak és részvényesnek biztosítanak stallumot, hanem ezer meg ezer munkátkereső kéznek munkát és kenyeret! Tessék egyszer már deresre húzni a tolvajokat, de a nagy tolvajokat is és véget vetni a protekciósgyerekek rendszerének. Ne fordulhasson elő, hogy kettős kvalifikációval se juthat a méltóbb, mert talán kvalifikáció nélkülieket tól elébe egy magas helyről érkezett „ajánló-sor". Ismerek egy 72 éves derék nyugdíjas tisztviselőt, aki nyolc gyermeket nevelt fel, közte ötnek van főiskolai vagy egyetemi diplomája s nyolc gyermek közül hét ellátatlan. Hiába a diploma, mindig elébe ugrik más, talán diplomátlan, de akit „magas" helyről protezsálnak. Hat helyre a minap csak egyetlenegy nagyúr 60-at protegált, egy másik ugyanarra a hat helyre 29-et. Hogyan boldoguljon itt, akinek az Úristenen, az eszén s a becsületén kívül nincs pártfogója?

Mikor jön meg már az az új Széchenyi, aki betömi a kurjantozó álhazafiak száját s elsőben is itt benn az országban csinál egészséges revíziót?

Szeged s a keresztény magyar kultúra.

Szeged az országcsonkítás óta sok tekintetben keserves helyzetbe került, elvesztette igari és kereskedelmi életének, piacának hinterlandjának jókora részét. Mégis ezzel a gazdasági visszaszorítással egyidejűleg Szeged más téren sokat nyert s kezd fokozottan előbbre lépni az ország életében: egyetemet s főiskolát kapott s minden jel arra mutat, hogy iskola — és kultúrvárosi jellege minden vonalon megerősödik. Igy tehát, úgy látszik, ami elveszett a réven, megtérül a vámon s megint beigazolódik a királyi jöven-

dölés: az országcsonkítás árvize s a gazdasági krízis után Szeged mégis szebb és nagyobb lesz, mint azelőtt.

A merőben materialista gondolkodás ugyan sohasem fogja aláírni ezt a tételt. Akiknek csak az érték, amit rőffel és súllyal lehet mérni, azoknak szemében a kulturális imponderabiliák nem számítanak. Mégis így van s az emberiség józanabbik s értelmesebb fele úgy is vallja, hogy nemcsak kenyérből él az ember s bármennyire fontos, sőt elsőrendű életfeltétel a gazdasági létalap s vele a szociális egyensúly, a kulturális érték is reális érték, még pedig a becsesebb érték, még pedig a becsesebb érték, amelynek visszahatása a gazdasági és társadalmi életre s annak színvonalasabbá tételére mindig mint plusztétel szerepel az egyes népek, vidékek és városok életszámláján.

Ezt a ma már ismét széles körben vallott tételt azonban ki kell terjesztenünk a merőben iskolai s elméleti kultúra-értékelésen túl arra a területre is, amelyet a vallási gondolat jelent egy-egy nép, vidék vagy város életében. Nemcsak a pénz az érték, mondottuk, hanem a kultúra is; most pedig hozzátesszük: nemcsak az elméleti tudás tartozik bele a kultúra fogalomkörébe, hanem éppúgy, sőt elsősorban a néperkölcs is, a jellemerő, a tisztességtudás, a közerkölcs, a lelkek harmóniája, felsőbbrendű beirányozottsága, a világfelfogások színvonalassága. Olyan tétel ez, amelynek igazságát a liberális korszak egyoldalúsága szerette elfeledni vagy elhallgatni, de amelynek nyilvánvalósága szembeszökő. Egy város vagy állam virágzása, jóléte, kultúrája nemcsak abban áll, hogy az útjai legyenek jók s a csatornái modernek, a világítása és vízszolgáltatása elsőrendű, hanem még sokkal inkább abban, hogy polgárainak életnézete is emelkedett legyen, hivatalnokai becsületesek, családi élete tiszta és szilárd, hogy béke, egyetértés és összetartás éljen a polgárai között. Az etikai momentumok a népjólétnek s a kulturális virágzásnak legalább olyan szükséges tartozékai, mint a higiénia s a közrend fentartását célzó intézmények. Aki lelkiismeretet, köte-

lességtudást, igazságszeretetet, tisztességet s morált tud belevinni a társadalomba, az legalább annyival emelte annak kulturális színvonalát, mint aki színházat vagy iskolát emelt vagy kórházat épített. Azt hiszem, a történelmi materializmus elavult bőrszíján rágódókat kivéve alig van ma már olyan elfogult ember, aki ezt az igazságot legalább elvben el ne ismerné. A vallás ugyan közvetlenül az égre mutat, mondta már Montesquieu, de csodálatosképpen ugyanakkor földi jólétünket is legmegbízhatóbban munkálja.

Ebből a szempontból Szegednek különleges missziója van. A nagy magyar Alföld a maga sajnálatos történeti és földrajzi fejlődésénél fogva nemcsak az iskolai kultúra terén, hanem a vallásién is meglehetősen elmaradt; a török hódoltság pusztításait máig sem heverte ki. Nem hiába nevezték el a magyar Alföldet, bár ha kétségtelenül túlzással, „magyar Afrikának". Az alföldi tanyavilágon történt meg egyszer, nem is nagyon rég, hogy egy 20—24 éves legény még keresztet sem tudott vetni s mikor a misszionárius páter megkérdezte, hogy „Maga fiam, talán még azt sem tudja, hogy Jézus Krisztus meghalt a kereszten?" — a legény teljes jóhiszeműséggel így felelt: „Bizony uram, hozzánk nem jár ujság a tanyára, mi erről sem értesültünk."

Ha Szeged hivatva van arra, hogy az Alföldnek kulturális gócpontja legyen, ezt a feladatát csak úgy teljesítheti, ha egyúttal a keresztény lelkületnek, a vallási újjáébredésnek is kisugárzó centrummá válik. Talán azért engedte meg a Gondviselés, hogy Csanád nagy tetterejű, alkotásra termett püspöke ősi székhelyét elhagyni s Szegedre költözni volt kénytelen, hogy itt, ezen a legfontosabb őrhelyen teremtsen új hitéleti virágzást, kisugárzásra alkalmas erőközpontot. A szegedi új szemináriumnak és teológiai főiskolának nemcsak az lesz a feladata, hogy az egyházmegye lelkipásztori szükségleteit kielégítse; ennél többre terjedő, az egész magyar Alföldet érintő s felölelő hivatása lesz. Az egyetemi városok vallási élete mindig mérték-

adó szokott lenni az egész környék vallási színvonalára. Igy kell lenni itt is és minden jel arra mutat, hogy így is lesz. Ha a multhoz képest sokat kell itt pótolni, mégis vigasztaló jelenség, hogy máris jelentős fokú ébredésnek vagyunk szemtanui Szegeden.

Amikor úgy 17—18 évvel ezelőtt először konferenciáztam Szegeden, a város hitéleti képe a legszomorúbbak közé tartozott, amiket akkoriban széles e hazában találtam. A templomok üresek és elhagyottak voltak. Hitbuzgalmi életről szó sem volt. Egyesületi téren alig némi szerény kezdet. A sajtó terén: öt radikális, zsidó szellemű napilap s mellettük egyetlen keresztény organum sem állt. Első konferenciámon alig lézengett az akkori Katolikus Körben 10—20 hallgató, köztük egy tejfelesszájú zsidógyerek, aki másnap alpári vallásgúnyolással figurázott ki a lapjában. Úgy látszott, hogy Szeged a radikális istentagadásnak, a minden magasabb életszempontot gúnyoló cinikus materializmusnak bevehetetlen vára. Ma mennyire megváltozott mindez! De azért távol állunk még attól, hogy Szeged a keresztény Magyarország keretében az legyen, amivé már azon a címen is lennie kell, hogy Szeged az országnak számarány szerint legtisztábban katolikus nagyvárosa.

Ezért kell ma minden öntudatos keresztény erőnek összefognia, hogy Szegedet az Alföld számára a legmagasabb és legértékesebb kultúrának, a lelki és erkölcsi erőkifejtésnek középpontjává tegye.

Magyar korkép.

Fiatal, halavány, finomvonású úrinő. Előadja a panaszát. Az ura orvos. Van egy kilencéves fiúk. Az asszonykának nem volt hozománya s az orvosnak most szűkös a keresete. De az orvos mostanában megismerkedett egy gazdag asszonnyal s az a „felesége" szeretne lenni. Az orvos ingadozik, mert szereti a feleségét és gyermekét s mert még egy kevés keresztény-

ség is szorong a lelkében. Végre azonban kijelenti a halavány, fiatal asszonynak:

— Fiam, ez így nem élet. Váljunk el. Én elveszem a gazdag asszonyt. Magának meg apanázst fizetek. Maga is jobban jár vele. Titokban pedig találkozhatunk, ahányszor akarunk...

Az asszonyka kétségbeesve jön tanácsért. Álljon ellen? Az ura kijelentette, hogy akkor bosszút áll és pokollá teszi az életét. Két háztartása lesz. A rokonok is mind ostromolják, álljon félre az útból... Máris pokol a helyzete. Mit tegyen?

Mit tégy, szegény, halovány arcú, finomvonású asszony? Állj ellen és necsak a magad becsületéért és ne is csak a keresztény erkölcstörvény becsületéért! Állj ellen, mint kitett őrszeme a magyar családi élet fenyegetett várának, mint védője a nemzet és társadalom legősibb alkatelemének! Állj ellen, nehogy a keresztény Magyarország legvégső erődítése: a család s a magyar anyák becsülete prédájául essék a mindent legyőző önzésnek, durvaságnak, mammonizmusnak! Aki a család szentségét, a házasság felbonthatatlanságát kikezdi, aki akár könnyelmű, házasságtörő szerelmeknek, akár a nyomorult pénznek alárendeli a családi élet szilárdságát, ingathatatlan biztosságát: hazaáruló. Aláásója a nemzet erkölcsi fejlődésének, a magyar társadalom becsületének. Nem is beszélve arról, hogy pogányul kegyetlen, lovagiatlan és komisz eljárás: a gyenge nőt, a hűséges asszonyt, gyermekével együtt az utcára lökni, kegydíjas kitartottként kezelni, miután tíz évvel ezelőtt örök hűséget, lovagi támasznyujtást esküdtünk neki.

A leányszobák hófehér álmaiból kicsalogatni egy liliomlelkű gyermeket azzal, hogy „holtomiglan-holtodiglan" tartó hűségben egymáséi, és *csak* egymáséi leszünk, s aztán egy harmadik kedvéért, avagy a pénz szerelméért „kiutáltatni" a házból, ezer apró bosszantással kényszeríteni, hogy fáradjon el az ellenállása és „álljon félre az útból", mert hát a hites ura új, házasságtörő viszonyt akar „törvényesíteni" — a jellemte-

lenség netovábbja. Sajnos, erre a jellemtelenségre módot ad az állam, amely a liberális korszakban törvényt hozott az ilyen hűtlenségek és házasságrontások legalizálására. Magyar törvény áll a rendelkezésükre s védelmükre azoknak, akik a magyar családi életet ki akarják kezdeni s akik ezzel együtt a magyar haza egészséges, belső fejlődését teszik lehetetlenné, csapodár ösztönök vagy önző pénzimádat kedvéért.

Szegény, halványarcú magyar asszony, te most a családi boldogságod romjain, saját testeden, saját könnyeiden és saját szégyeneden vagy kénytelen megtapasztalni annak a liberális házassági törvénynek a humánus voltát, amelyet csodálatosképpen az úgynevezett keresztény kormányzat sem mer alá venni!

Szegények vagyunk áldozatkészségben.

Nem veheti senki tagadásba, hogy a Mária-tisztelet milyen óriási etikai erőt jelent a katolikusok vallási életében. Véletlen-e, hogy a legtisztább népréteg milyen előszeretettel zarándokol a Mária-kegyhelyekre? Véletlen-e, hogy a vallási fellendülés éppen a Mária-kongregáció fellépésével függ össze? Valóban nem véletlen. Nincs ma semmire olyan nagy panasz, mint az erkölcsök megfogyatkozására. Nem a csehek és a románok a mi legközvetlenebb ellenségeink, hanem a nemzetfenntartó ifjúságunk idalizmusának leromlása a mindent összezúzó erkölcstelenség.

Mária az a tükör, amely nem azt mutatja, hogy milyenek *vagyunk,* hanem azt, hogy milyeneknek *kellene lennünk.* Ebben van nemcsak egyéni, hanem nemzetnevelő erkölcsi ereje is a Mária-kultusznak. Beszélünk kultúráról, de *az igazi kultúra az erkölcs, a nagyszámú család* és ezt a kultúrfölényt számunkra legnagyobbrészt Mária-tisztelete adja. Minél jobban gyarapodik a Mária-tisztelők száma, annál több lesz az erkölcsös, hűséges nő és férfi.

Szinte úgy látszik, hogy a becsületes embereket maholnap vitrínekben fogják mutogatni a múzeumok-

ban. Semmiben olyan szegények nem vagyunk, mint önzetlenségben, áldozatkészségben és idealizmusban. Ha azt akarom, hogy a felnövekvő ifjúság megtanulja ezeket az erkölcsöket, akkor nem tudok jobbat mondani a szülőknek: vezessétek gyermekeiteket a Máriakép elé.[1]

A baloldali ujságok vitrinája.

Nem az első eset, hogy a baloldali lapok egy teljesen ártatlan kijelentésbe olyan értelmet magyaráznak bele, amely az ő számvetéseinek leginkább megfelel. Igy történt a jelen esetben is. Olyasmit erőszakolnak bele szavaimba, amit — azt hiszem — a jelenlévő közel tizenkétezer ember közül *senkisem* értett úgy, mint a pesti baloldali lapok, pedig a jelenlévők közt ott volt számos közéleti felelős és közéleti tényező is.

A Mária-tisztelet erkölcsnemesítő s így további hatásaiban nemzeterősítő erejét vázoltam, s megemlítettem, hogy napjainkban semmire sincs olyan szükségünk, és semmiben sincs akkora hiány, mint abban az erkölcsi idealizmusban és lendületben, amely minden vonalon, családban, társadalmi életben, hivatalban a női méltóság megbecsülése és a nemi etika terén híven teljesíti az evangéliumi nacionalizmus követelményeit. Hiszen világszerte úgy panaszkodnak a pedagógusok és erkölcsstatisztikusok „Nyugat pusztulásán", hogy panaszaik hallatára szinte azt hihetné az ember, hogy maholnap már csak a múzeumokban, vitrinák alatt találni talpig becsületes és erkölcsös embereket. Ezzel szemben — így hangsúlyoztam — nézzük csak: az igazán keresztény családapák és család-

[1] A baloldali sajtó ezt a beszédet olyan ferde beállításban közölte, mintha P. Bangha a magyar közéleti viszonyokra vonatkoztatta volna, és szándékos félremagyarázással olyan értelmet akart adni ennek a beszédnek, mintha annak éle a magyar politikai élet vezetőit érinthetné. Ezekre a rosszakaratú kommentárokra következett Bangha válasza „A baloldali ujságok vitrinája" és „Az a bizonyos vitrina" címen.

anyák hűséges hitvesek, tisztalelkű ifjak és leányok százezrei, akik Mária-érmet hordanak a nyakukon, akik ősi Mária-kegyhelyekre zarándokolnak, akik nehéz perceikben a Fájdalmas Szűzanya képe előtt keresnek vigaszt s a Szeplőtelen Szűz ragyogó példáján tanulják meg a hősi kötelességteljesítés és tiszta idealizmus lendületét és kérdezzük: vajjon véletlen-e ez a *csodálatos összefüggés* a Mária-tisztelet és erkölcsnemesség, női tisztaság és ősi magyar vallásosság között?

Aki ezzel szemben a szavakba a baloldali lapok által nekik tulajdonított értelmet akar belemagyarázni, azt hiszem, *nem tud magyarul.*

Sem a közéletről, sem a keresztény politikáról, sem a kormányzatról, sem egyáltalán a speciális magyar közéleti viszonyokról eszemben sem volt egyetlen szót is ejteni. A miskolci nagygyűlés hallgatósága valószínűleg maga csodálkoznék a legjobban szavaimnak egyes budapesti lapok által való erőszakos félremagyarázásán, — ha ugyan *ezeket a lapokat* egyáltalán kezébe veszi.

Az a bizonyos vitrina.

Vezércikkek lavinája — arról a bizonyos vitrinárólI Boldog szétteregetése, szételemzése, szétmagyarázása és szétcikkezése egy szónak, amit rosszul értettek, de amit persze a maguk értelmezésében nagyszerűen ki lehet lovagolni a keresztény irányzat ellen. A „kurzus keresztapja", „hitszónoka" stb. maga vallja be, hogy a keresztény Magyarországon maholnap múzeumokban, vitrinák alatt fogják mutogatni a becsületes embert s a közélet körül mindenütt panamaszag érzik. Hát ez persze hogy érdekes és sokatmondó bevallás; ezzel a kurzus „Pázmány Pétere" is beismeri, hogy a keresztény irányzat csődöt mondott . . .

Tegnap már megmagyaráztam a túlságosan mohó s túlságosan rosszul halló túloldali sajtónak, hogy merő torzítás és félrebeszélés az egész okoskodásuk, mert amit számba tesznek, s úgy, ahogy ők teszik,

eszem ágában sem volt mondani. De vissza kell térnem mégegyszer a „vitrina" témájára, hogy egyszer már világosan leszögezzük, mik is a keresztény nemzeti irányzat erkölcsi eredményei. Ha valaki azután is a liberális irányzat előtt való behódolást látna szavaimban, s azokéban — sokakéban — akik sorainkban hasonlókép beszélnek, arról legalább mindenki megalkothatja a véleményét.

Állítom, hogy a keresztény nemzeti irányzat képviselői, alkotásai, teljesítményei körül *lehetnek jogos panaszok s vannak is,* mert más egy irányzat a maga eszmei szépségében s más, ahogy azt gyarló emberek megvalósítani tudják. A kereszténység, az Egyház maga a legszentebb eszme, a legnemesebb, Istenalkotta intézmény, mégis gyakran van ür az eszme, az intézmény szépsége, eszmei tisztasága s konkrét képviselőinek emberi gyengéi között. Hasonlókép a keresztény életfelfogás, etika és politikai gondolat értéke sem mérhető mindig azoknak elvhűsége, rátermettsége s nagyon gyakran külső tényezők által is meghatárolt sikerei szerint, akik a kereszténységben látják az állami és társadalmi rend erkölcsi alapját és végső irányítóját. A keresztény nemzeti irány ezerszer nehezebb körülmények közt vette át az ország vezetését, mint aminők közt a liberális irányok dúslakodhattak.

Volt bizonnyal sok kapkodás, tehetetlenség s ügyetlenség is, amit azoknak legkevésbbé illik csodálni, akik szerencsésebb külső körülmények közt szintén egyik bakot a másik után lőtték. S nyugodtan el kell ismerni, hogy akadtak bőségesen, akik a liberális érákban megszokott panamázást és erkölcstelenséget most hirtelen keresztény jelszó és keresztény köpeny alatt kívánták elkövetni s a maguk liberális lelkiismeretlenségének keresztény mezbe bujtatásával súlyosan kompromittálták a legszentebb zászlót. Mindezt nemcsak most „ismerjük be", hanem beismertük a káros tünetek első jelentkezése óta; magam évek óta egész sor cikket s beszédet mutathatok fel, amely-

ben a saját sorainkat kértem s figyelmeztettem, ne érjék be a keresztény jelszavak hangoztatásával, hanem vegyék, éljék s vigyék diadalra a közéletben is a százszázalékos, az evangéliumi kereszténységet. Sokan nem értették meg ezt a szót, de nem lehet vitrina alá fogni azokat, akik viszont megértették és követték — annyian vannak.

Állítom és vallom igenis, tisztelt vezércikkező urak, hogy *bármi tökéletlenek s gyarlók az eszméket képviselő emberek,* bármi messze vagyunk még a kereszténység teljes közéleti s társadalmi érvényesülésétől, bármennyi még a hiány s a teendő, talán a mulasztás is például a szociális fölény kérdésének terén — azért a keresztény nemzeti éra még így is, még a kívülről besurrant visszaélések vagy belső tehetetlenségek, mulasztások mellett is, *rengeteg jót tett,* rengeteg nemes erőt állított munkába, rengeteg gazságot, ámítást, erkölcstelenséget akadályozott meg s ami fő: az itt *egyedül lehetséges és természetes alapra, a keresztény etikáéra, fektette a nemzet fejlődésének sinezetét.* Mindenesetre sokkal, de sokkal több eredmény ez, mint amit a liberális taktikák követőitől *ezekben* a helyzetekben valaha is várhattunk volna.

*

Állítom és vallom továbbá, hogy igenis rengeteg a bűn, a panama, a korrupció és erkölcstelenség — nem éppen csak Magyarországon, hanem világszerte, s nem is éppen az utóbbi tíz év óta csak. Azonban állítom azt is, bármennyire nem akarják észrevenni e distinkció jogosultságát egyesek, hogy *minden* erkölcstelenség, minden becstelenség és bűn éppen *a keresztény elvek megtagadásából,* a gyakorlati szabadgondolkodás és szabad morál követéséből vagy visszalopásából származik. Amiből az következik, hogy aki a közéleti s társadalmi erkölcsöt diadalra akarja juttatni, annak a keresztény irányzatot erősítenie kell, nem pedig támadni vagy gyengíteni. Aki Magyar-

országon (vagy másutt) a kereszténység társadalmi és közéleti befolyását gyengíti, közvetve az erkölcs és a becsület érvényesülését hátráltatja.

Végül egyet ne feledjenek a vitrinaelméleten félreértőn és félremagyarázón lelkesedő urak: hogy *ami hiba, gyengeség, bűn és erkölcstelenség mai társadalmunkat sorvasztja, mindazt bizony nagyrészt az ő elméleteik s az ő gyakorlatuk ojtotta bele a keresztény társadalomba.* Az a bizonyos sokat magasztalt liberalizmus, azaz a kereszténységnek elvi háttérbeszorítása a társadalmi, erkölcsi, kulturális, gazdasági és politikai életben, az a liberalizmus, amely a közéletben bankokrácia és mammonizmus formájában jelentkezett, a szociális téren mint könyörtelen kapitalizmus és forradalmi marxizmus, a kultúrában mint ateizmus és nihilizmus, a társadalmi s erkölcsi életben mint családirtó s egykéző önzés, mint féktelen nemi duhajság, mint a nő emancipációja a szabadszerelemig, mint rejtett soknejűség a házasságjogban, mint tobzódó érzékiség sajtóban, színpadon, moziban, táncban, divatban s a mulatóhelyeken — igen, uraim, ez az erkölcsi ideáltalanság és lesüllyedés az önök doktrináinak műve.

A szabadkőművesség, ez a harcos és agresszív liberalizmus, amely az áldemokrácia és álfelvilágosodás fejlett hadművészetével, a titkos szövetkezés erejével s a Pénz s a Betű irtózatos hatalmával valóságos *„contre-église"*-zé, ellenkereszténységgé izmosult, bűnös a családi élet, a vallás, a tömegerkölcs s a történelmi tradíciók aláásásában s mint maga dicsekedett vele, bűnös azokban a véres forradalmakban is, amelyek az emberi józanságnak s rendszeretetnek, békének és testvériségnek végső maradványait is elsöpörték, ahová csak hatásuk elért. Ahol a kereszténységet megtagadó s támadó világnézeti és erkölcsi liberalizmus uralomra jutott, ott csakugyan vitrina alá lehet tenni s múzeumban mutogatni azt a csekélyszámú emberpéldányt, akit a keresztény értelemben

is elfogadható erkölcs és becsület szempontjából tisztának és értéknek lehet nevezni.

Ez az én vitrinaelméletem. Tapsoljanak hozzá, ha tetszik!

Kétféle morál?

Nincs kétféle morál: más a nőnek s más a férfinek, más az úrnak és más a parasztnak, más a közéletben és más a magánéletben. Morál csak egy van: az erkölcs végső forrásának, az örök és szubszisztens Szentségnek parancsoló akarata. Az Isten törvénye. Aki ezt nem tartja be a magánéletben, előbb-utóbb amorálisnak fog bizonyulni a társadalmi, a gazdasági s a politikai életben.

Akik ezt eddig nem tudták volna, megtanulhatták a legújabb magyar életnek nem egy szomorú példáján. Itt vétkes hanyagságból egy bank megy tönkre s ránt magával rengeteg exisztenciát, ott egy bevált, régi kereskedői ház számol fel, itt magasállású embereket kell sürgősen meneszteni a hivatalukból, amott csalódottan fordul el a megvilágosodott közvélemény olyanoktól, akiknek államfenntartói s államvezetői bölcsességében, karakterében, rátermettségében éveken át szinte vakon bízott. S ha közelebbről odatekintünk, rendszeresen azt látjuk, hogy a közgazdasági vagy politikai bukást megelőzőleg panamák, furcsa asszonyhistóriák, házasságszegések, egyéni amoralitások egész raja nyüzsgött a szereplők körül, hogy a kifelé vallott hófehér közéleti s gazdasági elvek mögött ott lappangott a kettős morál liberális tana és skrupulustalan követése.

Nem is csoda, hisz a kettős amoralitás belső összefüggése kivédhetetlenül logikai. Aki a balkezével lop, miért ne lopna a jobbal is? Aki odahaza svihák vagy a bárokban nem tűri magán a keresztény erkölcs szürke ruháját, attól a közéletben sem várhatunk őszinte és komoly gavallérságot. Akinek nem szent az Isten 6-dik parancsa, annak nem lehet szent a 7-dik parancs sem. Aki idegen asszonyok után szaladgál,

annak kezében rossz helyen van a mások sorsa. Még abban sem nehéz logikai kapcsolatot találni, hogy amely ország a családi életet nem tartja szentnek, annak a nemzeti léte is előbb-utóbb súlyos rázkódtatásokba sodródik. Az egyházpolitikai törvények és Trianon közt van erős, belső kapcsolat is.

Kétszeresen szomorú, de egyben tanulságos, hogy ezek az örök etikai igazságok ott is és akkor is érvényesülnek, ahol s amikor az emberek keresztény cégér alatt követik el a kettős morál vétkeit. Szomorú, hogy keresztény jelzővel díszeleghetnek a fórumon, akikben a kereszténység tán sohasem volt komoly és őszinte. De tanulságos is, mert megerősíti azt a mindig vallott tételünket, hogy a szóbeli kereszténység nem kereszténység, hogy a politikai kereszténység hitéleti kereszténység nélkül nedvtelen csináltvirág, s hogy kereszténység, épúgy mint morál, csak egy van: amely nem válogat dogma és dogma, erkölcsi törvény és erkölcsi törvény között. Ahol a közéleti kereszténység csak jelszó, sőt még ahol őszintén szeretnék is érteni, de dogmák nélkül, Egyház nélkül, szilárd, kikristályosodott, ingathatatlan katolicizmus nélkül, ott előbb-utóbb csak szégyenbe keveredik a keresztény jelző s ott végül is meghátrál a büszke keresztény kormányzat a körözöttek, a börtöntöltelék, a bolsevizmus szálláskészítői előtt!

Egyetlen vigaszt- és reménytkeltő oldaluk van az utóbbi évek e szomorú tapasztalatainak: hogy nyomukban talán belátják a még gondolkozni tudók, mennyivel jobb a közéleti legitimizmus minden köztársaságias ízű úgynevezett demokráciánál. Panamák, erkölcstelenségek, bűnök minden államforma mellett vannak, de a köztársaságinak egyenesen tipikus velejárói, természetes kísérő tünetei. Vajjon Angolországban vagy Hollandiában elképzelhetők-e a korrupciónak azok a méretei, amelyek például az Egyesült-Államoknak vagy Franciaországnak közéletét jellemzik — nem is szólva az orosz és mexikói demokráciáról?

A régi monarchiában vajjon lehetségesek voltak-e azok a sorozatos családi vagy közgazdasági botrányok vezető férfiak nevével kapcsolatban, amelyektől azóta hangosak az utódállamok legelőkelőbb funkcionáriusainak előszobái? A szilárd kéz, a választásoktól, kortesfogásoktól, lekenyerezésektől, bankszerelmektől s érdekviszonosságoktól nem függő királyság intézménye nem ingathatatlan szikla-e a romlás és gonoszság szemérmetlen terpeszkedésével szemben? Szikla, amelyet szükségkép nélkülöz a sehol a világon tisztán meg nem álló demokrácia minden fajtája?

Érdemes ezen elgondolkozni azoknak, akik hazájukat s népüket jobban szeretik bizonyos modern, hazug s tartalmatlan jelszavaknál.

Angolországban?

Mint az „Utopia Magazine" írja, „a katolikusok alig vannak egynegyedannyian, mint az anglikanizmus hívei, mégis egészen különösen alakul a két vallás közéleti és társadalmi elhelyezkedése. Bár a katolikusok szinte törpe kisebbségben vannak s bár az angol királyságot mint európai nemzetet az ezeréves anglikanizmus alapította meg, mégis Angliában az államfő, a miniszterelnök, a hadügyminiszter, a legfőbb bíróság feje, az államvasútak feje, a hadseregparancsnok, a földbirtokrendező bíróság feje s a legtöbb befolyásos állás viselője katolikus. Amely minisztériumban anglikán a miniszter, az államtitkárok s minisztériumi osztályvezetők ott is úgy vannak elosztva, hogy mindig az történjék, amit a katolikusok akarnak. A közigazgatásnak a néppel legtöbbet érintkező szervei — aminők például nálunk a főszolgabírák — feltűnő arányban katolikusok, főleg a színtiszta anglikán vallású vidékeken.

De ez még nem minden! A sajtó is, amelyben — mint mindenütt a világon — zsidók az urak, feltűnő egyakarattal mindig a katolikusok mellé áll, akikben a zsidó érdekeknek s a destruktív törekvéseknek megbízható támogatóit látja. Valahányszor a nowhere-i

érsek, a katolikusoknak ez a féktelen gyűlölettel eltelt csatabárdja, durván megtámadja az anglikánokat, a forradalmi és szociálista sajtó örömujjongással fogadja a támadást, erős visszhangot ad neki s az egyébként teljesen jelentéktelen embert jelentős közéleti tényezővé fújja fel. A katolikusok természetesen mindannyiszor igen tapsolnak a nowhere-i érsek kirohanásainak; csak kicsiny töredékük nem azonosítja magát vele, de ez is csak négyszemközt, titokban vallja meg, hogy rösteli a nowhere-i bárdolatlanságokat. Nyiltan nem szól ellene, mert azért mégis csak örül, hogy Nowhere a gorombáskodásaival sok előnyt harcol ki az államtól a katolikusok számára.

Mert a katolikusok Anglia dédelgetett gyermekei. A csekély katolikus töredék például kétszer annyi államsegélyt erőszakol ki magának a közpénzekből, mint amennyit az ősi, nagymultú s erkölcsi hatásaiban ma is egyedülálló anglikanizmus kap. A katolikusok erre azt mondják, hogy ennek így is kell lennie, mert az anglikánok ősei sok áldozatot hoztak egyházukért s alapítványokat tettek érdekében, míg a katolikusok csak később surrantak be az országba és jóformán semmit sem áldoztak azóta sem az egyházukért, hát illik, hogy most az állam áldozzon helyettük. De bár az állam szinte önmagát fosztja ki, csakhogy a katolikusokat támogassa, — például még azokat a katolikus tanítókat is ő pénzeli, akiknek az egyke folytán már alig van katolikus növendékük — a katolikusok még mindig többet követelnek s gyűléseiken a kormány megbuktatását követelik, ha az eddigi kétszeres segély helyett ötszöröst nem ad nekik. Megjegyzendő, hogy bár Angliában a katolikusok átlag sokkal vagyonosabbak, mint az anglikánok, az egyke mégis köztük pusztít legjobban, főleg a jómódú katolikus parasztok között, sőt az egyke speciálisan katolikus betegségnek tekinthető. De azért a katolikusok magukat tekintik a nemzetfenntartó, „angol" vallásnak.

Általában nagyon különös az angol katolikusok viselkedése. Bár a nemzetnek csak töredékét teszik,

mégis állandóan úgy beszélnek; mintha ők volnának a nemzet; a nagy többséget egyre támadják, kijelentik, hogy emezek nem hazafiak, hogy verebek, míg ők a sasok stb. Ha az anglikánok nagyritkán védekeznek, a katolikusok rettentő lármát csapnak s a felekezeti béke megdöntésével vádolják az anglikánokat. Szerencsére az anglikánok oly türelmes bárányok, hogy legtöbbször szó nélkül tűrnek; sőt a katolikus és zsidó sajtó összefogása révén úgy meg vannak juhászkodva, hogy sokszor maguk az anglikánok kelnek ki az anglikán önvédelem ellen s maguk mozdítják elő lelkesen a kisebbség túlkapásait.

Az állami egyetemeken természetesen szintén a katolikus tanárok, tehát a kisebbség, vannak többségben, még szín-anglikán városokban is. A School Department elnöke egyszer három anglikánt akart az egyik jogtalanul elkatolizált állami egyetemre kinevezni, hogy a szín-anglikán hallgatóság legalább a világnézeti tárgyakat anglikán professzoroknál is hallgathassa, ezt azonban a katolikusok úgy állították be, mint nagy felekezeti sérelmet s a School Departement csakugyan azonnal meghátrált. Az anglikán alapítású központi egyetemet természetesen már régen elvették az anglikánoktól.

Adva van tehát egy anglikán alapítású s anglikán többségű állam, amelyben minden előny a katolikusoké s ezek mégis úgy viselkednek, mintha már a levegő is csak őket illetné meg. S még csodálatosabb: az anglikán többség némán tűri a jogfosztást, az inzultusokat, a folytonos támadást, sőt rendjén valónak találja a kisebbség akarnokságát s felekezeti elfogultságnak tekintené, ha ezekre a kiáltó igazságtalanságokra csak figyelmeztetni is merné őt valaki.

Vannak azonban újabban az anglikánok közt is — férfiak, akik mégsem tudnak belenyugodni a dolgok ilyen állapotába".

Eddig az „Utopia Magazine", amelynek kétségtelenül szenzációs közléseit a magyar anglikánok okulására lefordítottuk.

Szenvedély és tudományosság.

Van-e, lehet-e tudományosság ott, ahol a felekezeti szenvedély viszi a szót? — kérdezhetjük joggal. Lehet-e ott tudományosságról beszélni, ahol nem a felderítés vágya vezet, hanem az ügyvédkedés az egyszer elfoglalt álláspont mellett? A katolikus tudományosságot valamikor erősen támadta a szabadgondolkozás azon a címen, hogy dogmatikus: vannak álláspontjai, amelyeket beigazoltnak ismer s azért nem enged változtatni rajtuk. Azonban kiderült, hogy minden tudomány szükségkép dogmatikus, azaz építő: a beigazolt tényekhez és tételekhez ragaszkodó, mert ahol minden inog, ott a tudományos kutatás célja maga, az igazság megállapítása, illuzóriussá válik.

Ellenben fel kell vetnünk a kérdést, van-e s lehetséges-e tudományosság ott, ahol szintén van dogma, de negatív-dogmatikus alapon; ahol szintén rendületlen ragaszkodás van bizonyos tételekhez, de amelyeknek beigazolását meg sem kísérelik. A tapasztalás, feltűnően általános, nemzetközileg érvényesülő tapasztalás azt mutatja, hogy például a harcos protestantizmus egyik teljesen bevett, megszokott, szinte a programjába írt módszere: a harc a harcért, a tudományos felderítés belső céljának figyelembe nem vétele, az érveken meg nem induló „azért is" megmaradás az egyszer vállalt állásponton, amelyet oly találóan fejez ki a népies és mégis mélyen lélektani kifejezés: a „vastagnyakúság".

A „vastag nyak" a tudományosságban annyi, mint elmaradottság, a logika s a tények által nem befolyásolható csökönyösség, vagy ha tetszik: a gőgös tudni nem akarás. Ez a különös s éppen nem tudományos álláspont nagy mértékben jellemzi a hazai protestantizmus szellemi életét s irodalmát.

Ez az irány a neki kényelmetlen érvelésekre egyszerűen nem reagál; okfejtés helyett beéri merész állításokkal s ha megcáfolják, de úgy, ahogy például Pezenhoffer szokta pozdorjává cáfolni a felekezeti

nagymondásokat, akkor odébb áll, a világért nem próbál cáfolni, ellenben megismétli megcáfolt állításait másutt, ahol felteszi, hogy a cáfolat ellenérveit nem ismerik. Nem a logika a tudományos eszköze, hanem a propaganda; nem a felderítés a célja, hanem a taktika.

Ezeket a gondolatokat nagyon sokszor juttatja eszünkbe a protestáns felekezeti írások böngészése. Mennyi látni és megérteni nem akarás! Mennyi merev s tudatos elzárkózás a nyilt fegyver-összemérés, az őszinte s becsületes érvelés vagy vitatkozás elől! Amire nem tudnak felelni (s mennyi ez!), elhallgatják; a tárgyi tartalom szenvedélytelen figyelése helyett személyi gyanúsításokat kedvelnek; ahol bizonyítani kellene, ott néhány odavetett és semmivel sem igazolható nagymondással siklanak tovább. Felelt-e valaha Baltazár a kérdésre, hogy miért hódolt oly mélyen a román király előtt? Felelt-e Ravasz valaha arra, hogy miért speciálisan protestáns betegség és bűn az egyke? Felelt-e Hegedüs Lóránt valaha is azokra a megjegyzésekre, amelyek naivitásnak bélyegzik az ő kedvenc tételét, amely szerint Magyarországon a külföldet, főleg a „protestáns" Amerikát egyedül a magyar protestantizmus érdekli? Felelnek-e valaha a hitvédelemtan meggyőző, kötetekre terjedő argumentációira, amelyekkel például a protestáns-liberális egyházfejlődési elméletek tarthatatlanságát döntő világossággal bélyegezte meg a katolikus tudományosság? Feleltek-e egyetlen ellenérvvel, nem nyelveskedéssel, hanem ellenérvvel, például Grisar Luther-életrajzára? Incze István megállapításai ellen bizonyos konvent-gyűlések fogukat összeszorítva hoztak határozatokat, hogy „bűnvádi eljárást" indítanak ellene (tudományos kérdésekben kissé szokatlan érvelési mód), de aztán elhallgattak, valószínűleg attól tartván, hogy a „bűnvádi eljárás" során nagyon kellemetlenül igazolódhatnának be Incze István megállapításai. A herezis, hiába, nem küzdhet őszinte, tudományos fegyverekkel, mert akkor vége van.

A hazai protestantizmusnak egyetlen orgánuma van, amelyet bizonyos fokig a higgadt tárgyilagosság s a nyugodt hang jellemez: a „Protestáns Szemle". Szerkesztője a Nemzeti Múzeum egyik könyvtárosa, aki (elég különösen) magában a Nemzeti Múzeumban ütötte fel a felekezeti folyóirat szerkesztőségét. Azonban, hogy a protestáns tudományosság hagyományos módszereitől mennyire nem tud szabadulni még ez az aránylag komolyabb hangú felekezeti orgánum sem, annak beszédes bizonysága egy kis recenzió, amely a nevezett folyóirat ezidei novemberi számában jelent meg. Valami Szlávik Mátyás ismerteti benne Max Pribilla, nagynevű német jezsuita könyvét: Um kirchliche Einheit. Pribilla az irénikus irodalomnak régi, ismert művelője; évek óta ír a katolikusok és protestánsok közeledéséről, az egyházi egység helyreállításának lehetőségeiről. Irásait, mint ezt német protestáns oldalról is ismételten megállapították, előkelő higgadtság, tárgyilagosság, szeretet és békés törekvés jellemzi. Mit tesz azonban Szlávik Mátyás? Elejétől végig gyanúsító, gúnyolódó, meg nem értő merevséggel csak azt kutatja, hol köthetne mégis bele, vagy ha már erre semmi módot nem talál, hogyan diszkreditálhatja semmitmondó, elfogult frázisokkal az irénikus fejtegetéseket. Kénytelen beismerni, hogy Pribilla „nem ugyan irányzatosan, sőt a legjobb forrásokból merítve ír", de aztán mintha megbánta volna, megvádolja Pribillát, hogy „merev kurialista (?) álláspontját mint jezsuita író (!) természetesen sehol sem tagadja meg". Mint valami megbocsáthatatlan hibát említi, hogy Pribilla „Janssen, Denifle és Grisar ultramontán (?) történetírók híve a protestantizmus megítélésében".

Ezzel szemben aztán őmaga tudománytól távoleső nyomtatványokból szedi érveit s ami igazán elképesztő, az elismert tudományos világnagyságokkal egy Szeberényi Lajos nevű vidéki prédikátornak „Luther és Loyola" című legsötétebb felekezeti irányregényét szegezi szembe. Nem tudjuk, mióta szokás

tudományos körökben a vásári szitkozódásokkal s kritikátlan boszorkány-mesékkel teli pamfleteket komoly képpel „forrásszerű" munkának nevezni. Minket annak idején már az is meglepett, hogy Szeberényi nyomtatványát a „Protestáns Szemle" komoly hangon s ajánlólag ismertette s bár a könyv szörnyű állításait nem merte részletesen bemutatni, mégis azt állította róla, „hogy szükség volt" ilyen könyv megjelentetésére. Hogy most aztán egy Janssennel, egy Grisarral szemben nem röstelli azt komoly, „forrásszerű" munkaként felvonultatni, végleg igazolja, amit előljárójában a protestáns tudományosság szükségszerű hiányosságairól mondtunk.

A Nemzeti Múzeum könyvtárosának „tudományos" szemléje hajlandó egy gyékényen árulni a felekezeti elvakultság tudománytalan ponyvatermékével, hajlandó Szeberényi iratát egy napon említeni Grisarral, hajlandó Max Pribilla komoly, tárgyilagos, iránikus és minden szaváért helytálló fejtegetéseivel egy felekezeti öklelőzőnek állításait állítani szembe. Ez magában lehetne kisiklás; lehet a szerkesztő egyéni tájékozatlansága; de mivel visszatérő, szinte állandó jelenség, a maga kiterjedtségében bizony azt a tételünket húzza alá, hogy ahol a „vastagnyakúság" a tudományos kiindulópont, ott ez a tudományosság halálosan fogyatékos.

A budapesti Pázmány-egyetem jogi jellege.

A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem november 16-án tiszteletbeli doktorrá avatta a magyar hercegprímást. Ez alkalommal az egyetem ezidei rektora, Doleschall Alfréd, egyébként luteránus ember, beszédében oly jogászi éllel s annyi becsületes őszinteséggel jelölte meg a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi helyzetét és katolikus jellegét, hogy e beszédet mint történelmi dokumentumot itt is megörökítendőnek véltük.

Szólt pedig a beszéd első, idevágó része következőképpen:

— *Főmagasságú és főtisztelendő Bíbornok-érsek, Hercegprímás! Eminenciás Uram! A Pázmány Péter Tudományegyetem hittudományi kara az elmúlt tanév V. rendes ülésében azzal tisztelte meg önmagát és vele Egyetemünket, hogy Eminenciádat a hittudományok honoris causa doktorává választotta.*

— *Elhatározásában a Kart hagyományaihoz hűségesen első rendben az az igyekezet ihlette, hogy a pápa Őszentségének aranymiséje, valamint a Szent Benedek-rend Regulája megírásának XIV. százados évfordulója egyetemi megünneplésnek tárgyává is tétessék. A jogcímet az elsősoron egyházi jubiláris ünnepben való részvételünkhöz Tudományegyetemünk eredeti létalapja és időknek változása dacára is eltörölhetetlen jellege hiány nélkül szolgáltatta. Mert az 1635 május 12-iki első alapító levelünk szavai szerint a nagyszombati érseki egyetem életbehívásának egyik vezető gondolata volt „Catholicam Religionem in Hungaria propagare", Tudományegyetemünk pedig mindmáig vallja azt a históriailag kétségtelen valóságot, hogy a nagyszombati érseki egyetemnek megszakítatlan leszármazási rendben való legitim utódja. Azért joga van, szinte privilégiuma és a hálás kegyelet kötelmeiből kötelessége részt kérni a katolicizmus örömnapjaiból.*

— *Egyetemünk hittudományi Kara ezen részvétel külső megnyilatkozására nem választhatott megfelelőbb módot, minthogy az általa adományozható legnagyobb kitüntetésben részeltette Eminenciád személyében a magyar katolikusság országos egyházi fejét, az Apostoli Szentszéknek magyarországi született követét, aki egyidejűleg a magyar államnak első közjogi dignitáriusa, a Szent Benedek-rendnek pedig büszkesége.*

— *Egyetemünk időknek és uralkodó-rendszereknek változásában is változatlan kegyelettel van, él és hat annak megemlékezésében, hogy az első magyar*

király alapította első magyar érseki székhez felbonthatatlan kötelékek fűzik.

— Igaz sajnálatunkra ezeknek a kapcsoknak gyakorlati hatékonysága mindjobban elhomályosult, amióta Egyetemünk Mária Terézia király rendelkezései folytán királyi felügyelet és kormányzás alá rendeltetett, kiváltképpen pedig az 1848-ik törvényhozás által a vallás- és közoktatásügyi miniszter közvetlen hatósága alá helyeztetett.

*

A rektor magnificus tehát (hangsúlyozzuk: lutheránus ember) teljes világossággal leszögezi: hogy a budapesti Tudományegyetem katolikus alapítású és katolikus jogi jellegű s hogy ezt a jellegét máig sem vesztette el, azáltal sem, hogy előbb Mária Terézia, majd a 48-as törvények az egyetem igazgatását a kormány kezébe helyezte át; megállapítja tovább, hogy ez a helyzet a Tudományegyetem tanárait „igaz sajnálattal" tölti el.

Mint jellemző s a „magyar" sajtó igazságszeretetét szomorúan dokumentáló tényt jegyezzük ide azt is, hogy a budapesti napilapok jórésze, köztük a Pesti Hírlap, az egyetem rektorának ezeket a fontos, kortörténeti jelenségként is rendkívül sokatmondó kijelentéseit elhallgatta. Doleschall rektor beszédjéből a jelentéktelenebb részeket közölte ugyan, de a katolikus szempontból fontosakat, bizonnyal nem célzatosság nélkül, olvasói előtt eltitkolta.

Azok a lapok, amelyek Baltazár Dezső gorombaságait, katolikussértő kitöréseit egész terjedelmükben közölni szokták s amelyek minden apró, vidéki főgondnokbeiktatás szónoklatainak katolikusellenes irányban kihasználható mondatait nem győzik közölni, a budapesti egyetem protestáns rektorának lojális, történelemhű s az egyetem katolikus jellegét elismerő megnyilatkozását siettek eltakarni a közvélemény előtt.

Nemcsak azzal lehet ferdíteni, amit mondunk, hanem azzal is, amit elhallgatunk!

Egyszer volt, régen volt...

Csakugyan szinte legjobb a mesék hangján kezdeni ezt a kis fejezetet. Mert mintha valóban csak mese lett volna az, hogy volt itt a békebeli Egész-Magyarországon egy hatalmas zsidó-szabadkőműves sajtó, amely hosszú éveken át destruálta a politika, a gazdasági élet, az irodalom, a művészet, a színpad erkölcseit épúgy, mint az egyénekét és a családokét s aztán Károlyi-forradalomba, vörös uralomba és mindezen át Trianonba sodorta Szent István országát. És mintha mese lenne az is, hogy mikor aztán ez a maradék nemzet felocsudott, akkor egyértelműen, viharosan követelte volna a becsületes keresztény magyar sajtót egyfelől, a forradalmi sajtónak — a forradalmak szellemi felbujtójának, erkölcsi előkészítőjének, lelki kvártélymesterének — példás megbüntetését másfelől. Mintha nem is a legszebb auspiciumokkal indult volna országhódító útjára a Központi Sajtóvállalat. Mintha nem is egyenesen Bethlen István gróf aláírásával jelentek volna meg Budapest falain a Társadalmi Egyesületek Szövetségének falragaszai, amelyek a forradalmi sajtó megszüntetését követelték a nemzet nevében.

Mert alig kezdődött meg az a „konszolidáció", amely a Bethlen-kormány nevéhez fűződik, kezdtek a büntetlenül maradt forradalmi lapok, a reggel-délbeneste sajtó termékei egészen nyiltan, szégyentelenül feltűnni keresztény urak, sőt katonatisztek és rendőrtisztek kezében az utcán, a villamoson, és kezdtek soványodni a keresztény lapok példányszámai. És mikor még akadtak, akik kérdőre vonták a forradalmi sajtó lelkes támogatásáért a keresztény közönséget, akkor az többek közt kezdett arra is hivatkozni, hogy hiszen ez a miniszter, az az államtitkár, ez vagy az a keresztény kiválóság azokban a lapokban nyilatkozik, azokban vezércikkezik, tehát ők is azokat tekintik komoly, tekintélyes lapoknak és az ő véleményü-

ket is csak azokból lehet megtudni, az ő szellemi termékeiket is csak azokban lehet élvezni.

Sajna: miniszter urak, gróf urak, politikai és egyéb kiválóságok döbbenetes gyakorisággal csaptak fel a destruktív sajtó szellemi rikkancsainak. A keresztény közvélemény először méltatlankodott, tiltakozott, aztán belement ebbe is, mint sok mindenbe és a reggeldélben-este sajtó vígan pöffeszkedett, tovább folytatta, ahol 1919-ben elhagyta. De nemcsak ilyen szellemi rikkancsszolgálatokban részesült a „keresztény-keresztyén nemzeti" kormányzat részéről. Ahányszor anyagilag bajban volt, ahányszor az a sors fenyegette, hogy ha erkölcsi bűnei miatt nem pusztult el, elnyeli az anyagi örvény: a Bethlen-kormány mindig megmentette. Kiváltságos anyagi helyzetbe segítette úgy, hogy az egykori hirdetési ágens, Klein Ármin szinte hetenkint dicsekedhetett ötórai teájának miniszteri vendégével s most márványpalotája épül a legkeresztényebb és legarisztokratább negyedben, a Várban, pontosan a nunciatúra mellett.

Most aztán, hogy a Bethlen-kormánynak mégis mennie kellett, meg a legelemibb hálát sem tanusítja egykori hatalmas anyagi és szellemi kiszolgálói iránt. Ezen ugyan nem siránkoznánk, mert utóvégre akik nem átallták ennek a sajtónak kedvéért elárulni keresztény-nemzeti fogadkozásaikat, akik nemcsak kezet tudtak fogni Magyarország sírásóival, hanem egyenesen keresték a társaságukat és boldogok voltak, hogy kegyeikkel elhalmozhatják őket, azok most viseljék el, hogy a hatalomból kipottyanván, az egykori liberális lakájok őstermészetükhöz híven megrugdalják őket. De már most azt hinnők, hogy legalább mások tanultak, okulnak ezen a szomorúan mulatságos történeten.

Nem, nem okulnak. Sem Gál Gaszton és pártja nem okul, akik — nem tudjuk, miért — éppen a reggeldélben-este sajtóról gondolják, hogy őszinte támogatója az igazi agrártörekvéseknek, hogy él-hal a kisgazdákért és a magyar földért. Sem a hajdan volt fajvédő vezér, jákfai Gömbös Gyula honvédelmi minisz-

ter úr. Neki is Az Est fullajtárja, a „kedves" kis riporter a kedvence, neki nyilatkozgat, vele barátkozik. Mintha soha nem hirdetett volna irtóháborút a Szózatban, a Movében, a Teszben, a népgyűléseken a „destruktív faj" és annak sajtója ellen. Mintha Zsilinszky Endrével együtt nem ő és azóta cserbenhagyott pártja hirdette volna, hogy Miklós Andor hazaáruló, hogy Az Est bűnrészes a magyar hadsereg, a magyar front összeomlasztásában. Mintha nem Szegedről indult volna el ő is a „bűnös Budapest" méltó megfenyítésére. Mintha soha nem hirdette volna a parlamentben a zsidóság „parazita és fertőző" tulajdonságait, nem ő sürgette volna a „büszke magyar" öntudatosságot, a lelki ellenállást, a zsidóságtól való társadalmi szeparációt. Mindez nyilván mese volt. Bizonyára nem a miniszteri székért, de otthagyta Méhely professzort és megérti Weiss Manfrédot is, Miklós Andort is. Mert ami „akkor" volt, az neki is egyszer volt, régen volt és nyilván csak politikai kortesfogás, azaz hogy hajnalfényes, gyermekeknek való mese volt . . .

Ki a hibás?

Ki a hibás abban, hogy a magyar katolikusság a közéletben egyre csak tért veszít, míg mások egyre hódítanak? Hogy igen sok *érdem* a miénk s legtöbb *eredmény* azonban másoké? Hogy akárhány vidéki városban óriási többségünk, kulturális súlyunk ellenére *éppen csak megtűrtek vagyunk*, akik közül a városi képviselőtestületbe mutatóul is alig engednek be néhányat? S a katolikus helóták — diplomás, önérzetes emberek — némán tűrik ezt a harmadsorba szorittatást?

Ki a hibás abban, hogy minden felekezet maga kezeli a vagyonát, az alapjait, csak a katolikus Egyház nem? Hogy amazokat szinte elborítják államsegéllyel, az Egyháztól meg csak áldozatokat követelnek? Hogy minden vallás nyert a földbirtokreformal is, az új állami törvényekkel is, *csak a katolikus*

vesztett? Hogy minden felekezet maga nevezi ki vagy választja a kormánytól teljesen függetlenül a főpapjait, csak a katolikus Egyházat igyekeznek szolgasorban, kormánytól függésben megtartani? Hogy minden felekezet szabadon rendelkezik iskoláival, sőt az állami egyetemeken néha úgy viselkednek, mintha egyes katedrákat csak nemkatolikusokkal volna szabad betölteni, viszont a katolikus iskolák százait elidegenítették, jogakadémiáinkat *ellenszolgáltatás nélkül* elvették, a katolikus és *„királyi katolikus" gimnáziumokat teljesen államilag igazgatják,* a budapesti katolikus *Pázmány-egyetemet szó nélkül mint államit kezelik* stb.? Hogyan lehetséges ez a folytonos, méltatlan imparitás, amely mellett aztán egyesek még „uralkodó vallásról" s katolikus elnyomásról beszélnek?

Ki a hibás ezeknek a sorozatos igazságtalanságoknak a fenntartásában és folytonos tetézésében? A mások ügyes mohóságán kívül bűnös benne a katolikusok hihetetlen élhetetlensége, öntudathiánya. Nemhogy védekeznének: *még csak észre sem veszik* folytonos kisemmiztetésüket, tudomást sem szereznek saját ügyeikről, mint a rabszolgák, akik már az ütéseket sem érzik.

Ennek az öntudatlan, élhetetlen, mindenét elvesztegető, gyáva katolicizmusnak helyébe öntudatos, harcias, védelemképes nemzedéket nevelni: ez az élniakarás első feltétele katolikus részen. S nem kell hosszasan fejtegetnünk, hogy a mi írásaink ennek a gerinces, magát falhoz nyomni nem engedő tábornak keltegetői, iskolázói az elsők között.

A szégyenletes katolikus tespedés megszüntetésén dolgozik tehát, aki a katolikus sajtónak minél több olvasót s előfizetőt szerez. Minden új katolikus sajtó olvasó egy-egy megnyílt szemű, elszánt akarású katolikussal többet jelent!

Hány van, aki még nem is ismeri a katolikus sajtót! S midőn megismerte, büszkén és örömmel csatlakozik hozzánk és csodálkozik, hogy nem akadt egyetlen barátja, aki *már előbb* figyelmeztette volna rá!

Okos és oktondi propaganda.

Ismételten rámutattunk arra, hogy a külföldi nemzeti propaganda terén nem volna szabad akármilyen éretlen próbálkozásokkal előállni. Nekünk, úgylátszik, különös pechünk van ezekkel a propaganda-iratokkal. Mint egyik legjobb barátunk s Trianon legtárgyilagosabb bírálója, Aldo Dami megjegyzi, a magyarok könnyen esnek abba a hibába, mikor a külföldet a maguk igazságáról meg akarják győzni, hogy szentimentálisok lesznek és szentimentális érvekkel akarnak külföldön hatást kelteni.

Ez a megjegyzés jár eszünkben, miközben Paul et Jean Lebourg könyvét: Les consciences se réveillent (André Delpeuch édit., Paris, 1929) forgatjuk. Fogalmunk sincs róla, kik ezek a szerzők, de nem tudunk letenni a gyanúról, hogy vagy nem léteznek, vagy csak a nevüket adták ehhez a különös vállalkozáshoz. A nyomdai technika is annyira magyar rajta és nem francia; hogy nem csodálnók, ha cseh barátaink ráfognák, hogy Budapesten nyomták és csak úgy varrták a párisi kiadó nyakába. Az ilyen kis csalafintaságokat vagy nem szabad elkövetni, vagy — okosabban kellene elkövetni. A könyv egész hangja nem alkalmas arra, hogy értelmes külföldit Magyarország barátjává tegyen, annyira szavaló, annyira vezércikk s annyira a legnaivabb Pesti Hirlapos és tiszántúlos észjárás jut benne kifejezésre. Ismételjük: nem tudjuk, nincs legcsekélyebb pozitív értesülésünk róla, ki áll e kiadvány mögött, de ha magyar közpénz állna mögötte, lángoló tiltakozásunkat kellene bejelentenünk, hogy ilyen kiskorúan naiv propaganda-kísérletekre nemzeti vagyont költsenek. Mert ebből az írásműből valósággal kiharsog a korlátoltság és ami ennél is megalázóbb: a szolgai hízelgés a franciákkal szemben.

Ez a hízelgés és hízelegni akarás iparkodik mindent francia szemüvegen át tüntetni fel nálunk: egy-

oldalúan kiemelve minden legtávolabbi francia- és németellenes mozzanatot a magyar történelemből s nem győzi tagadásba venni azt a kétségtelen s minden művelt francia előtt is ilyenként ismert tényt, hogy bizony mi németimádók voltunk, még a háborúban is, eltekintve attól, hogy kultúránk is a legtöbb hatást Ausztriától kapta. Nagyon tévedtek a szerzők, amikor a bőséges illusztrációkkal ellátott könyvben (ezek az illusztrációk megint szánalmasan gyermekesek, merőben a szentimentalizmus szemszögéből vannak összeválogatva s nem tudják leplezni a naiv, teátrális pózok keresését) a hivatalos magyar kálvinista történelemszemlélet alapján minden rosszért a nemzet történetében „Bécset" s a Habsburg-királyokat akarják feltüntetni, amiből gondolkodó és történelemismerő külföldi előtt csak a politikai éretlenség és hálátlanság sötét vádját borítják ránk. Mert nem szükséges szemet húnynunk a Habsburg-királyok hibái, sőt bűnei felett, nem szükséges letagadnunk a bécsi irányadó köröknek sokszor végzetes igazságtalanságát s rövidlátását velünk szemben, hogy megállapítsuk, viszont néha előnyt, nagyhatalmi pozíciót és értékes kultúrát is köszönhetünk némely Habsburg-házi királyainknak. Mennyi történelmi valótlanság s az érzületnek milyen alacsonysága fejeződik ki pl. az ilyen mondatokban: „Le Sultan ... fit arrêter Thököli et les Hongrois, pour s'en venger, aidèrent alors Léopold a battre les Turcs" (!) „La nation délivrée de la domination turque, en signe de reconnaissance accepta en 1687 le droit de succession des Habsbourg ... Hélas! cette confiance fut mal placée car le règne des Habsbourg fut pire que celui des Turcs. (!!) La cour viennoise ne cacha plus son programme, (!) la Hongrie dut devenir d'abord „mendiante", puis „catholique", puis „allemande". (Íme, a történelmi hazugság új formában! S még idézőjeleket is használ, mintha valami autentikus szövegről volna szó!) ... „La haine, le sentiment de la vengeance contre les Allemands (?)

s'exprimèrent dans les prières (!!!) quotidiennes hongroises".[1]

A bornirt kálvinista történelemhamisítás még ott is elveti a sulykot, ahol a francia szempont egyáltalán nem jöhet komolyan számba, amikor pl. a 118-ik oldalon a Bethlen Gábor-féle mozgalom utóhatásairól ezt írja: „Le vice-roi de Hongrie ... et d'autres seigneurs, encouragés par Louis XIV se révoltèrent contre la tyrannie austro-allemande. Le complot fut dénoncé ... Les calvinistes hongrois terrorisés furent dirigés par les Jésuites (!) sur Naples et vendus au vice-roi espagnol pour servir sur les galères".[2]

A történelmi igazság ezzel szemben, jól tudjuk, az, hogy a kálvinista összeesküvők elítélésében a jezsuitáknak csak annyi szerepük volt, hogy közbenjártak a kálvinisták megkegyelmeztetéséért s hogy Nápolyban is a jezsuiták voltak a gályarabok védelmezői s vigasztalói. A felekezetileg elvakult propagandázók, úgylátszik, azt hiszik, a francia közönségnek majd valami nagyon imponálnak az ő itthoni, szűk látókörű s egyoldalúan kálvinista felfogásaik kidomborításával; nem gondolva meg, hogy az ilyesmivel Franciaországban legalább ugyanannyi ellenszenvet, mint rokonérzést kelthetnek velünk szemben, mert hiszen Franciaországban sem csupa hugenották és forradalmárok laknak, aminthogy a XV. Lajossal szem-

[1] „A szultán ... elfogatta Thökölit s a magyarok bosszúból most már segítettek Lipótnak a törököket megverni." „A török uralom alól felszabadult nemzet hálája jeléül 1687-ben elfogadta a Habsburgok trónörökösödési jogát ... Sajnos, ez a bizalom csalódásra vezetett, mert a Habsburgok uralma rosszabb volt a töröknél. A bécsi udvar nem titkolta többé azt a programját, hogy Magyarországot előbb „koldussá", aztán „katolikussá" s aztán „németté" tegye. A gyűlölet, a németek ellen való bosszú vágya kifejezésre jutottak a magyarok mindennapi imádságaiban ..."

[2] „A magyar nádor ... s más főurak XIV. Lajos ösztönzésére fellázadtak az osztrák-német zsarnokság ellen. Az összeesküvést felfedezték ... A magyar kálvinistákat a jezsuiták Nápolyba vitték s ott eladták a spanyol alkirálynak, hogy a gályákon szolgáljanak."

ben elkövetett talpnyalások sem mindenkinek szimpatikusak. Hogy Thököly és utóbb Kossuth a franciák barátságát keresték a „németekkel" szemben, ma már történelemismerő francia előtt nem számít érdemnek, inkább talán ellenkezőnek. Semmi érdekünk, hogy a pártütés, az elvtelenség s a politikai ravaszkodás nemzetének tüntessük fel magunkat a külföldön, akik aszerint, honnan várhattunk segítséget, egyszer a „németekkel", másszor a franciákkal, harmadszor a törökkel, vagy akár az eleven ördöggel is szövetkeztünk, ahogy a machiavellizmus éppen kívánta, s ezzel ma még büszkélkedünk is. Az olyan kesergés sem válik minden francia szemében dicsőségünkre, hogy Verseghyt „a Marsaillaise lefordítása miatt ítélték halálra" (120), vagy hogy a „magyar jakobinusokat" 1795-ben kivégezték. Az ilyen beállításokból a beavatott olvasó azonnal észreveszi, hogy ezt a könyvet nem francia ember írta, legföljebb lefordította; a francia nem ír ennyire elhanyagoltan, ennyire nem ismerve a francia közönség ízlését s felfogásait. Nem annyira hugenotta-jakobinus és machiavellista ott mindenki, ahogy a könyv írója feltétlenül látszik s főleg nem olyan naiv, hogy át ne látna az ilyen szitákon. A francia közönség nem oly primitív műveltségű, hogy pl. a „németet" egyszerűen azonosítsa az „osztrákkal": ellenkezőleg, a németet nem szeretik a franciák, de ma már Ausztria s a Habsburgok nagymértékben rokonszenvesek nekik s csak a kisantant kedvéért ejtették el őket. A mi könyvünk szerzőjének minderről, úgylátszik, sejtelme sincs, tanyai tudatlansággal azonosítja a némettel Ausztriát, a francia barátsággal a talpnyaló jellemtelenséget, amely abban a hiszemben, hogy ezzel lekenyerezi a franciákat, megrugdossa a Habsburg-házi magyar királyok emlékét, akik idején nemzetünk a töröktől felszabadult, akiktől újkori kultúránk s modern fejlődésünk jórészét vettük s akik előtt, míg uralmon voltak, valószínűleg ennek a szörnyű munkának a titkos elkövetője is hétrét görnyedett. Mert az a jellemtelenség csimborasz-

szója: lapulni s a trón kegyeit keresni, míg a trónt fényözön borítja, kitüntetéseket fogadni el tőle s szállítani neki a pecsovics-miniszterelnököket, s mikor a trón megdőlni látszik, felfedezni magában az ős-zenddülőt s vitézül belerúgni a holt oroszlánba.

Nem kérünk az ilyen oktalan és eltévesztett propagandából, amely művelt külföldiben inkább nevetést és megvetést kelthet irányunkban, mint nagyrabecsülést és szeretetet. Fölösleges, hogy még mi magunk is tóljuk ellenségeink, gúnyolóink, vádlóink szekerét! Propaganda kell, de okos és igazságos; nem szorulunk igazunk védelmében sem hazugságokra, sem önérzetnélküli hízelgésre, sem éretlen s végeredményben hatástalan nagyzolásra.

A parcellázó grófstatisztikája.

Egy keresztény napilap október 18-i számában kegyesen megengedte, hogy a parcellázások nagysítlű mestere, Károlyi Imre gróf vezércikket írjon a maga makrapipás modorában és elgondolásában a világválság okairól. Egyházunknak e nagyreményű aktív tagja, aki — bár kegyúri kötelességeire sértően fittyet hány, de röpiratában még jó katolikusnak vallja magát — hányaveti módon azt az emeletes megállapítást teszi, hogy a gazdasági kérdésekhez a vallásnak semmi köze. Az előzmények felmentenek bennünket attól, hogy e pjatiletkás gróffal perbe szálljunk. Ezt helyettünk el kell végeznie annak a keresztény lapnak, melynek minden eddigi cikkével s egész mentalitásával homlokegyenest ellenkezik ez a kijelentés s amely—elég botorul—helyt adott e grófi stílusgyakorlatnak!

Mi csak a gróf szörnyű felületességére és statisztikai tudatlanságára akarunk ez alkalommal rámutatni. Felemlíti ugyanis az alkalmi vezércikkes, hogy a világon 2500 millió ember él és ennek csak egytizedrésze katolikus. Hát ha ilyen források után dolgozik s a többi adatai is ehhez hasonlóak, tűzre vetheti minden

tudományát! Ha egy kis fáradságot vesz magának a gróf vagy legalább valamelyik banki szolgával utána nézet a Nemzetközi Statisztikai Hivatal újabb adatainak, megtudhatta volna, hogy nem 2500, hanem körülbelül csak 1930 millió az emberiség száma jelenleg. A katolikusok száma pedig 340 millió. Vagyis a katolikusok az emberiségnek több mint egyhatodát teszik. Máskülönben a többi vallások számadatait is csak úgy kapásból közli s még a 150 milliós tévedés is Hekuba neki.

Igazán csodálkozunk a felületességen, mert méltóbbnak és fontosabbnak tartjuk azt tudni, mennyi embertársunkkal élünk együtt a földön; fontosabbnak még a pénzstatisztikánál is. Reméljük, hogy ha a nemes gróf 500—600 millióval tévedett is az emberiség számát illetőleg, a bankjában jobban megszámolgatja a milliókat!

Rockefeller háztartása.

Az ifjabb Rockefeller háztartásának egyik német származású alkalmazottja nemrég Európában járt s a bécsi „Neue Freie Presse" hosszabb cikkben közli azokat a nyilatkozatokat, amelyekkel ez a hölgy az ujságírók kérdéseire a *Rockefellerek életmódjára* nézve megfelelt. Ezek a kérdések indiszkréciók, halomra döntik a divatos meséket ezeknek *az amerikai protestáns mágnásoknak „puritán" életmódjáról.* Ime a nyilatkozat egyik részlete.

„Az én feladatom nem könnyű, mert 75 termen és szobán kell állandóan felügyeletet gyakorolnom, azonkívül 24 fürdőszobán és számtalan gazdasági s egyéb épületrészen. 35 háztartási alkalmazott áll alattam, nemcsak szakácsnők, hanem a felsőbb és alsóbb cselédszemélyzet, ezüst- és fehérneműőrzők, 2 kulcsárnő is és egy ember, aki a műkincseket gondozza. Minden reggel jelentkeznem kell Rockefellerné asszonynál, aki röviden megadja a napi programmot s ennek a részletes végrehajtása aztán az én feladatom. Havonkint hatalmas összegeket kapok kézhez, mert nekem kell

kifizetnem nemcsak a személyzet bérét, hanem az összes számlákat is. Minden második nap a családnak New-Yorktól háromnegyed órányira fekvő mezei birtokáról nagy teherautó hozza a virágokat, amelyek a szobák díszítésére szolgálnak. Az élelmiszereket, húst, vadat, baromfit, halat, zöldségfélét, tojást és gyümölcsöt külön élelmiszerszállítmányok hozzák be hetenkint kétszer. A nyarat a Rockefeller-család évek óta a hegyek közt tölti, majd ebben, majd abban a kastélyában. Ott is mindenütt átlag 85 szobát kell rendben tartanunk, mert szigorúan betartott hagyomány, hogy a négyhetes nyaralási időben állandóan 30 vendéget hívnak meg, akiket Rockefellerék mindig a *saját különvonatukon* visznek el a birtokukra. Egyébként a család barátainak és ismerőseinek a newyorki ház is állandóan rendelkezésükre áll, akkor is, ha egyetlen családtag sincs otthon. Anélkül, hogy indiszkrét lennék, elárulhatom még, hogy Rockefellerné egy-egy estélyi ruhát *mindig csak egyetlenegyszer* hord; egészen lehetetlen csak elképzelni is, hogy kétszer vegye fel ugyanazt a toalettet. Ilyenképpen az évenkint elhasznált estélyi toalettek száma messze százon felül mozog. A levetett ruhákat mindig elajándékozza."

Zsidó író az apácákról.

Nemrég közöltük az ismert német irodalmi kritikus, Engel Eduárd elragadtatott nyilatkozatát az irgalmas nővérek s egyéb betegápoló apácák önfeláldozó működéséről. Ez a nyilatkozat annál meglepőbb volt, mert Engel egyrészt *zsidó*, másrészt olyan *szigorú kritikus* hírében áll, hogy úgyszólván senki sem talál kegyelmet kritikusi ítélőszéke előtt. Tanulságos, hogy újabban nyiltszemű protestánsok is mélyen meghajolnak a katolikus szerzetesi intézmény előtt. *Harnack* és *Troeltsch* egyenesen visszasírják a régi kolostorokat. Egy P. J. *Möbius* nevű protestáns idegorvos a kolostorok ellen indított harcot a „hitújítás és a liberalizmus egyik legnagyobb őrültségének" nevezi. Willy *Hell-*

pach, heidelbergi egyetemi tanár és volt badeni államelnök legújabb művében („Zwischen Wittenberg und Rom") kijelenti, hogy „a hitújításnak tragikus lépése volt az, hogy a kolostorokat kiirtotta s ezzel az igazi kolostorvágyat otthonától megfosztotta". A kolostorokból ma is ezernyi áldás árad a népekre s joggal emlegetjük a szerzetesek és apácák hatalmas kultúrmunkáját, akik elpusztított kultúrértékek romhalmazán új életet teremtettek. „A «névtelen katona» igazi mitosszá nőtt már s mint a multból ható erő él százezer lélekben. Az «ismeretlen irgalmas nővér» ezzel szemben élő valóság, aki előtt azonban nem lépnek el csapatok, nem hajolnak meg zászlók és kardok, ám százezernyi szívben épül ezeknek a hősi nővéreknek a diadalíve."

Gúnyolódás az apácákon.

„Bethlen Mária grófnő" jelzéssel a körúti reggeli liberálisban nemrég épületes tárcát olvashattuk. A tárca csunyán kipellengérezi az apácákat. Leírja, hogy egy szegény beteg asszony hiába kopogtat a zárda ajtaján, a főnökasszony elkergeti azzal, hogy most mise van, nem szabad zavarni az ájtatos apácákat. A szegény asszony ott hal meg a kőszívű apácák zárdája küszöbén, miközben bent az *oltárnál* aranyos ruhába öltözött férfiú, kezét a *szenteltvízbe* mártva (?) és áldást osztva prédikálni kezd a bibliai mondásról: „Zörgessetek és megnyittatik nektek" . . .

Aligha hisszük, hogy ezt a tárcát grófnő írja és éppen egy *Bethlen* grófnő. Az apácáknak ilyen rosszhiszemű kigúnyolásához mi eddig csak a Népszavában voltunk hozzászokva. És éppen egy Bethlen grófnő, tehát egy kifejezetten protestáns név viselője csak nem feledkezhetett meg arról a kötelességéről, hogy ha már katolikus apácákról ír, azt megfelelő tartózkodással és a vallási és társadalmi béke szempontjainak figyelembevételével tegye.

Söpörjön mindenki a saját hitsorsosainak a portáján, annyi megróni valót, mint a mi apácáinkon, talált

volna az írónő a saját felekezetének intézményein is. Azok az áldottlelkű apácák, akik a protestánst, zsidót époly szeretettel ápolják, mint a katolikust, bizony nem ezt érdemelték azért, hogy ezer meg ezer kórházban éjjel-nappal beteget ápolnak, ezer meg ezer árvát nevelnek, vakokat gondoznak, tébolyodottakat szolgálnak ki s minden zárdájuk állandó menedékhelye minden rendű és rangú megnyomorodottnak. Hol talál az állítólagos Bethlen Mária grófnő egyetlen olyan zárdát, aminőt itt lefest, egyetlen ilyen kőszívű „Emerencia" főnöknőt? Álljon be egyszer az igazi apácák közé, csak egy huszonnégy órára! Súroljon padlót, virrasszon a haldoklók felett, rogyjon össze a fáradságtól — s akkor beszéljen. Biztosítom, hogy az nehezebb lesz, mint egyik ötórai teáról a másikra autózni s útközben ilyen kifigurázó meséket találni ki azokra, akik ő helyette is elvégzik az emberszeretet legfárasztóbb kötelességeit.

Nagyon jellemző ez a tárca arra is, miként értelmezik odatúl a felekezeti békét. Magától értetődőnek tartják ezt a durva katolikus bántalmazást. Szemük se rebben tőle. Nekik mindent szabad. Közben pedig a vezetőik szép szólamokat röppentenek a levegőbe arról, mennyire szívükön viselik a minden magyarok békés egyetértését.

A körúti kis liberálisnak több óvatosságot ajánlanánk! Ha már külön díszkereszténytt is tartanak a redakciójukban — hozzá olyat, aki érthetetlen módon valami magas pápai kitüntetést is tudott szerezni —, talán igénybe vehetnék ilyenkor az ő magas és sokoldalú szaktudását s nem kellene ilyen írások közlésével újra meg újra tápot adniok azoknak az átkos antiszemita hiedelmeknek, hogy egyes lapkiadók és lapszerkesztők megkeresztelkednek ugyan, sőt katolikusnak keresztelkednek ki, de úgy látszik, épúgy megmaradnak a vallásellenes destrukció terjesztőinek, mint azelőtt. Kinek érdeke ez?

Ha mi egyszer hasonlóan alacsony célzatossággal gúnyolnók ki a rabbikat vagy a protestáns diakonisz-

szákat — no, ne féljenek, erre mi képtelenek vagyunk —, micsoda égzendülés, földindulás lenne belőle! Az apácák, szegények, persze nem tiltakoznak. Ők nem olvassák a liberális ujságokat. De nem is érnének rá tiltakozni. Sok a beteg, sok az árva, sok a szegény, tele van az apácák keze dologgal. Nem érnek rá vitatkozásra. Az ízléstelen gúnyolódást pedig, a sárral dobálást, a veszekedést meg éppen átengedik másoknak. Kommunista agitátoroknak, és állítólagos grófnőknek . . .

A tanárjelölt bártáncosnő.

Az áldemokrata nagyiparosok reggeli ujságjának egyik vasárnapi számában egész oldalra terjedő, úgynevezett színes riport jelent meg a „szép lányról", aki „nappal tanul", éjjel pedig az erkölcsnemesítő lokálparketten „táncol".

Őnagysága nem fél a nyilvánosságtól, olyan gyakorlattal ad interjút, mint aki tudja, hogy mi érdekli az érdekes emberek életéből a közönséget. Könnyüszerrel legyőzi a gátlásokat, hiszen szereti nyomtatásban látni a nevét; ruházatának lengeségét megtoldja azzal, hogy *belülről* is lemezteleníti magát. Különösnek, érdekesnek érzi magát, hogy nyilatkozhat, mint a miniszterek meg a nagy írók szoktak; s bizonyára elsőnek a névtelen táncosnők közül. Elmondja, hogy hetedféléves bölcsészethallgató, aki a tanulmányai folytatásához szükséges pénzt mint bártáncosnő keresi meg. Nagyon szerény ugyan a fizetése, havi 160 pengő, de ez tulajdonkép csupán mellékjövedelem, az igazi bőségszaru — mint párnapos pályáján tapasztalta örömmel — a konzumdíjak. Egyik este 10, másikon 20, harmadikon 50 pengőt keresett. Tánccal és mellékesen. Mert a bárlovagoknak nagyon lágy szívük van; idejárnak diáknyomort enyhíteni.

Őnagysága nem prüd és cseppet sem szégyelős. Olyan önérzettel és szakszerűen beszél új foglalkozásáról, oly hősi gesztussal vállalja annak terheit, hogy a lipótvárosi emancipáltak nyilván össze fogják őt

téveszteni a modern hősnővel, héroszt mondva Erosnak hódolnak benne, aki elvetve az előítéletek, az ócska formák s egy múmiaerkölcs lárváját, úgy keresi meg a kenyerét, ahogy s ahol tudja. Élni csak kell valamiből s a munka nem szégyen?! Olyan munkát vállal, aminőt kap. Ő nem arisztokratikus természet, nem válogat, ha kereseti lehetőségről van szó. Férfifelebarátai között nem ismer különbséget — persze, szmoking megkívántatik. Határozottan demokratikus természet. „A pénznek nincs szaga" szatócs-demokráciája s pult-látóköre benne azonosul a szmoking-egyenlőséggel s a konzum-díj-horizonttal. Ám a tudomány ilyen szerelmese a bárban is tüzet gyujt a tudás oltárán, ha apró és füstös tüzeket is; két táncos, azaz két kuncsaft között Szekfü Történelmét s földrajztudományt adagoltat magának. Reggel azután beül az egyetem padjába, valószínűleg Harold Lloyd-szemüveggel, tanárnénis komolysággal és „frissen", hiszen az éjjeli munka közismerten üdítő, készül a titkos pályára. Nem a tanárnői katedra felé! Ó, őnagysága kényesen vigyáz a finnyás társadalom igényeire. Táncosnői multtal nem lehet gyermeket nevelni! — mondja. Ő csak dr.-t akar írni a neve elé, mert enélkül még bárnők számára sem nyílik meg a Levéltár s a Földrajzi Intézet kapuja. Márpedig ő ide igyekszik, itt akar kikötni.

*

Az egyetem azóta választásra szólította fel a kisasszonyt két foglalkozása között. S ő az egyetemet választotta. Az eset tüneti kezelése az egyetem határozatával befejezést nyert. Akik azonban a betegség kórokozó baktériumait keresik s le mernek nyúlni az erkölcsi meglazulás gyökeréhez, azok, ahogy arcpirulás és felháborodás nélkül nem olvashatták ezt az önreklám-cikket, épúgy nem tudják visszafojtani magukban bizonyos gondolatok előretörését.

Ime, van egy sajtó, mely úgy gondolkodik és ír, mintha a toll a lelkiismeretnek egyetlen intését sem venné át, mintha nem ismerné a leírt szónak felelős-

ségét. Van egy fajtája az ujságírói észjárásnak, mely mindent irrealizál. Tényeket és eseményeket csak azért vesz észre, hogy üzleti szempontjai szerint kiforgassa, eltorzítsa s a valótlanságokat valóságokba hazudja. A csak-üzlet sajtó nem szolgál nagy érdekeket, csak önmagát, öncélú lett. A közönség szenzációéhségére játszik, mint a leglelkiismeretlenebb börziáner. Neki a világ, az élet komédia és cirkusz. Ha nem szolgál szenzációkkal, ráhazudják; a fantázia és a káprázatos szédelgés filmjét pergeti. Igy lesz mindenből, ami rendellenesség vagy rendetlenség — rendkívüliség. Valami egyéni, valami többlet, mint az átlag. Igy lesz rendkívüliség a gyilkosság, a rablás, a kéjelgés és rendkívüli ember az égrekiáltó vétkek Judása. Egy fejetetejére állított világnézet lát, véleményez itt. az a földetturó vallás, mely a bűn feneketlenségét nem lefelé, hanem fölfelé méri és látja. Gyártódnak a szenzációk, az izgató események, az elemi ösztönökre bazírozott kitalálások és feltalálások, az idegeket lobogóbb életre piszkáló szerelmi történetek. Egyáltalán: a szexuális mozzanatot, a freudi szemlélethez híven, mindenhová beiktatják. Minden rongy eseményt szenzációvá dagasztanak és nagyképűsködnek a szerelmi és nemi élet kellékeivel. Azt lehetne mondani, hogy ennek az üzletes sajtónak egy politikai, erkölcsi és társadalmi hitvallása van: a szexuáldemokrácia. Ennek a sajtónak már a látszat se korlát; régen túljutott az erkölcs fejlődésének sunyi elvén, vagyis azon, hogy az illem az erkölcs; neki már az ízlés finom tónusa is börtön és szájkosár és cenzúra; többé semmi sem ízléstelen, ami szenzációs. Új ideálokat teremt és honosít meg; a bűnt nemcsak ismerteti s megbélyegzi, hanem ravaszul népszerűsíti, kitanítja rá olvasóit; a bűnöst pedig egyenesen glorifikálja, minden gazembernek és elaljasultnak a tragikus hős könnyeit és rokonszenvét szállítja. Modern betyárromantikát termel.

*

Ami ezt a kettős foglalkozást illeti, arról leghízelgőbb véleményünk az lehetne, hogy *lelki kétlakiság* húzódik meg mögötte. Az a szomorú és fájdalmas ingamozgás, melyet a nyomorba hullott ember végez a durván követelődző életösztön és az emelkedett erkölcsi világ között. Ám az még korántsem nyomor, ha valaki az egyetemtől távolmarad! Kivált nem olyan agyatveszejtő és szívetszikkasztó szükség, mely a lokálok parkettjére lökné az embert!

Nem frivolitás-e ma, mikor a főváros egynegyede szorul kegyelemkenyérre és százezrek a napi kenyér gondjától elzsibbadva vonszolják magukat a reménység tűnő partjai felé, mikor a föld milliók számára pokoltornác lett s a világot dantei látomások népesítik — nyomorral indokolni egy legalábbis kétes erkölcsi légkörbe való lecsúszást, csak azért, hogy a dr.-t nevünk elé írhassuk s tudomány nélkül tudományos állást keríthessünk?! Nem mozdult-e fel legalább az ujságíróban annak az ismeretlen vendégnek a tiltakozása, akit lelkiismeretnek hívunk, mikor a nyomor gödréből azok deprofundisát hallja, akik a szépséget is úgy siratják, mint egy csalfa illuziót — s nem állították meg heroizáló tollát azok, akik magasra tartva a becsület s a jövő hitének tiszta fényét, az árokparton menetelnek?!

És mi az egyetem? Jogcímek osztogatója, belépőjegyek árusítója a könnyű megélhetés páholyába? És a tudomány tisztelete mivé züllött azokban, akik csak érvényesülés-fegyverek és eszközök kelléktárát látják benne s nem többé az igazság kutatásának templomát?

A kartell-törvény tervezetéhez.

A nagytőke s ipari vállalkozásai a nagy kereteket s tömörüléseket kedvelik: mennél nagyobb erő lép ki a piacra, annál nehezebb a kisemberek, kistőkék és kiskezdeményezések érvényesülési lehetősége. Amerika három mammutbankja csak mostanában egyesült a Chase Equitable-bankba s lett a világ legnagyobb

pénzintézete 2'8 milliárd dollár alaptőkével. A National City 2'21 milliárd dolláros alaptőkéje sem marad el messze mögötte. Angolországban a „big five", az öt óriásbank szív magához minden pénzügyi kezdeményezést; Németországban csak nemrég egyesült a Deutsche Bank a Diskontogesellschafttal; az új banknak alaptőkéje csak 1'32 milliárd dollár... A névtelen pénzcézárok, akik e tőkék mögött s az általuk „támogatott" iparvállalatok fölött állnak, a szabadságára büszke mai világnak voltaképpeni urai: tőlük függ milliók élete-halála. Politikusok, kormányok reszketnek előttük, ők finanszírozzák az államokat, döntenek béke s háború fölött. Zsákmányló területük a nagyvilág, adófizetőjük a kisemberek sok százmilliónyi tömege. Franciaország — írja egy tekintélyes külföldi lap — ma már a Morgan-bankház kitartottja, Németország, Ausztria s Magyarország adófizetésre kényszerített, leigázott államok az önkormányzat látszatával! Az államok ma már csak látszathatalmak, régi önállóságuk merő Potemkin-falu, a Pénz koronázatlan királyai a voltaképpeni világkormányzás intézői s a sajtó révén, melyet befolyásolnak vagy egyenesen kézben tartanak, intézői még a kizsákmányoltak gondolkodásának is.

Szabadság! Önkormányzat! Demokrácia! Merő kábítószerek, ópiumok, hogy a leigázott, kartellgyűrűkbe préselt világ elkábuljon tőlük s rózsakoszorúknak vélje a láncokat, melyek napról-napra mélyebben vágnak bele a húsába!

Boldog újévet — Európának is!

Az újévi békekívánatok során még valakinek tartozunk békeüdvözléssel: vén Európának.

Nagy sor ez s nem olyan egyszerű dolog. Európának békét kívánni: nagy és merész gondolat. Szinte kilátástalanul merész.

Mi, magyarok, csak kicsiny pont vagyunk Európában, de tudnunk kell, hogy Európa békéje a mi

békénk is, békétlensége, vívódása, zúzódása, boldogtalansága a mi boldogtalanságunk is.

*

Európát a római birodalom bukása után a kereszténység emelte a kultúrának arra a fokára, amelynél fogva ura, irányítója tudott lenni századokon át az öt világrésznek. Kultúrája ma is diktál mind az öt világrészen. A XVIII. század végén úgyszólva az egész világ Európa gyarmata volt. S ha a nagy felfedezések után Európa egységesen hű marad keresztény tradícióihoz, ma valószínűleg keresztény volna az egész világ, ahogy keresztény lett egész Délamerika, ahová Európának tradícióhű kereszténysége vitte el az európai és keresztény kultúrát.

De Európa öngyilkosságot követett el ugyanakkor, amikor a nagy felfedezésekkel külső hatalma kiszélesedett és missziója szinte a végtelenségig kitágult. A saját kebelében öli ki a lelket a keresztény tradíciók ellen való sorozatos forradalmaiban a jogi, szellemi, vallási, politikai és gazdasági téren. Az újkor Európája magában hordta már a bomlás csiráit oly fokban, hogy előbb-utóbb halálos vergődésre kellett jutnia. S ma Európa ott tart, hogy gazdaságilag rabszolgája lett egy parvenü-államnak, amelyet fél évezreddel ezelőtt nem is ismert s amelynek első telepes-arisztokráciája Európa fegyenceiből, salakjából, kiüldözöttjeiből került össze. Ott tart, hogy keletről egy minden kultúrát és szabadságot lehengerelő ötéves terv dumpingjaival mindeneket térdrekényszerítő fegyház-állam nyujtogatja feléje izzón vörös, fojtogatni kész vasmarkát. Az egykori gyarmatok pedig sorra lerázzák azt a „civilizáció" igát, amelynek belső jogosulatlanságát s kultúraárulását, ha előbb nem, a világháború folyamán volt alkalmunk felismerni.

*

Az egykor gazdag, mert egy egész világot gyarmatának néző, kizsákmányoló s kiuzsorázó Európa bizony a tönk szélén áll. Gazdaságilag és erkölcsileg

egyformán. A munkanélküliség milliós statisztikai számai, az egész országokban, minden európai országban megbénított ipar, földművelés, kereskedelem, a mindenütt ágaskodó, tűzvésszel fenyegető bolsevista hangulat, a feneketlen nemzetközi gyűlölködés és Európa egyre fokozódó elszigetelése bizony olyan jelek, amelyek a legoptimistább szemlélőt is valami nagy és tragikus felfordulás aggódó előérzetével, egy, a világháborút is meghaladóan borzalmas világtűzvész félelmével töltik el. A népvándorlás kora óta volt-e Európa valaha is ennyire veszedelmes helyzetben, ilyen lázbeteg és koldus és halálraítélt állapotban? Mi lesz, ha akár a nyugati, akár a keleti fronton egyre vakmerőbben tör az életünkre a könyörtelen ellenség? Mi lesz, ha Európa 30 év mulva éhbéren tartott helóták sivatagországa lesz, akik csak azért élnek, hogy reménytelenül fizessék, verejtékezve s vérezve, az adót akár a nyugati arany, akár a keleti vörös Internacionálénak? Hogy a távolabbi, a sárga veszélyre egyelőre ne is gondoljunk?

*

De legyünk igazságosak: Európa megérdemelte a sorsát. Amely percben az elmaradt világrészeket sem magához emelni, hanem csak kizsákmányolni törekedett, Európának egész világpolitikája egyetlen szörnyű bűn volt az Isten VII. parancsa, a „Ne lopj" parancsolata ellen. Amely perctől kezdve Európa nem a kereszténység áldásait vitte el az idegen földrészek lakóihoz, hanem csak rabszolgát és nyersanyagot hordott el tőlük, amelyet igazságosan meg nem fizetett, hogy azzal a saját csillogó technikai fejlődését hízlalja, elvesztette a bennszülött népek fölött azt az erkölcsi felsőbbrendűséget, amelyet egyedül a lelkiségen alapuló keresztény kultúra biztosított neki. Amely pillanatban szakított a keresztény gazdasági élet elveivel s a liberális kapitalizmus kalózvizeire evezett: maga fonta meg a hurkot, amelyet most egy tőkében gazdagabb, kereskedelmileg fejlettebb, mérhetetlen

nyersanyagterületű újvilág éppen a szabadverseny nevében szorít a nyaka köré. Amely pillanatban Európa az arany érdekében kirántotta a talajt a szükséglet-gazdaság lába alól s áttért a nyereség-gazdálkodás pogány alapjára, megteremtvén ezzel az európai pauperizmust, a munkástömegeknek géppé lefokozását, százezreket szakítva el a család s a falu gyökérzetétől, fosztva meg a szerény, de biztos kenyértől, s ami ennél is súlyosabb: vallástól és moráltól, — abban a pillanatban megszületett az a marxizmus, amelynek következetes megvalósulása a szovjet s amelynek máris az a feneketlen kultúrátlanság, tömegnyomorral vegyes tömegelvadulás, amely külvárosainkat s ipartelepeinket Európaszerte jellemzi. S amely pillanatban Európa felrúgta a keresztény hagyományokat, keresztény morált, keresztény állameszmét, hitet, vallást, család-, nő- és gyermektiszteletet, azóta csak a maga megérdemelt büntetését láthatja a világháborúban épúgy, mint az erkölcsi züllés és szétesés milliószoros, hajmeresztő bemutatkozásában. Haldokló, bomló, vérző, luetikus és öncsonkító test ma Európa; nem csoda, hogy egyesek és éppen az imádói, Untergang des Abendlandesről beszélnek vele kapcsolatban.

*

Európa, a nagy öngyilkos, megérdemelte sorsát. S a tragikus az, hogy még mindig nem látja, mennyire téves utakon jár. Még mindig büszke arra a villanyfényes kultúrájára, amelyhez a kisemmizett milliók könnye-vére, az emberibb értékek kipusztulása, a családi élet felbomlása, lelkek sorvadása, világrészek kirablása tapad. Még mindig elhiszi fürgetollú, üreslelkű tintakulik szavalásának, hogy ezek a bengálifényes, drapériás, cifracsomagolású rothadások csakugyan folytonos haladást jelentenek. Még mindig abban a boldog révületben szendereg, hogy a szabadverseny és a kereszténységellenes szabadelvűség szabadságot hozott neki. Még mindig a kultúra és a boldogulás első és csalhatatlan eszközének tartja a tech-

nikát, a gyárak számát, az osztalékok magasságát, a konszernképződést. Csókolja a rabbilincseit, ódát zeng a hóhérainak, féltékenyen szerelmes a saját öngyilkos rögeszméibe.

*

Kívánhatunk-e ennek a megbomlott, romlásba rohanó, talán halálraítélt Európának jó lélekkel boldog újévet?

Hát igen, kívánhatunk. A jókívánatunk ugyan nem fogja megakadályozni a süllyedést. De ráébresztheti, legalább egyeseket, kevéseket, a viszonylagos jobbulás lehetőségeire.

Európának azért, ha rejtve is, mellőzve is, lenézve és észre nem véve, még mindig olyan értékei, kincsei vannak, amelyekből gyógyulás fakadhat, nem is csak neki, hanem a többi földrész betegségeinek is. Sokszor elnyomva, háttérbe szorítva, hivatalosan és irodalmilag lekicsinyelve is, de itt vannak egy világmegújító kereszténységnek összes erőtartályai. Itt van a pápaság, amelynek soha olyan erkölcsi kisugárzó ereje, soha olyan tanító és újjáélesztő missziója, mint ma, nem volt. Itt vannak azok a tradíciók, tanok, intézmények, itt van az a lélek, amely eddig kétezer éven át minden világfelfordulás démonjaival sikeresen birkózott meg. Itt van templomok és romlatlan családok szentélyeiben az a magasabbrendű erkölcs, az a hit, az a nem gyárkohókban, hanem lelkek kohójában izzó kultúra, amely nem a pénz és az ágyú erejével, hanem a gondolat, a vallás, a morál s a szeretet lebírhatatlan erejével tudja lefegyverezni az emberben a rablót, a zsarnokot, a hiénát, a plutokratát, a leninfiút, a liliomtiprót; tudja új utakra vezetni a megtévedt világot azáltal, hogy mindenekelőtt jobbá s okosabbá teszi az embert. Itt van egyszóval: a kereszténység, az eltemetettnek vélt, a bankszobákból, diplomáciai tanácskozószobákból, szociológiai laboratóriumokból egyelőre kiszorított, templomok katakombáiba száműzött kereszténység. Amely magunkbaszállásra, job-

bulásra tanít, világlesujtó tanokat hirdet, embert, családot, termelési rendet, állameszmét, nemzetközi kapcsolatokat új — mert régi s elfelejtett — alapokon újjászervezni indít. Talán megérti a holtbeteg Európa még az utolsó percben, honnan int neki új remény, új élet, új felsőbbrendűség, s talán megfordul még a szomorú öngyilkosútról, amelyen elindult.

Kívánjuk Európának, hogy ebben az irányban tapogatódzék boldog újesztendő után!

Magyar korképek 1931-ből.

Ákombákom írású levelet kaptunk. Munkásember írta; egy azok sorából, akik a marxi és lassallei munkásdopping ólomnehezéke alatt gondolkoznak. A fogyatékos helyesírású stílusgyakorlat Csávossy Elemért akarja kioktatni a szociális helyzetről s az Egyház bűneiről. Csávossy cikkét persze nem olvasta, nyilván csak vörös torzításban került eléje, de ezt a torzítást *a marxi pártfegyelemre beidomított* „öntudatosság" vakhitével teljesen hitelesnek tekinti. A levél szeretetreméltó tudatlansággal hord össze hetet-havat az „Ács fiáról" (Jézust csak így ismeri), akit a katolikus papok megtagadtak, mert *Jézus a munkásnép érdekében a kapitalizmus ellen lázított, a papok meg a kapitalizmussal esküdtek össze a munkásnép ellen* s a szegény embert egy „nem létező túlvilág" hamis ábrándjaival hitegetik.

Mint látható, a szocialista népművelés egészen kifogástalanul működik. Sikerült a keresztény munkásságnak a hálójába került részét tökéletes gondolkodásmentességre s egy visszhangautomatát megszégyenítő szajkóművészetre dresszíroznia. Ez a derék munkás annyira jártas az evangéliumban, hogy azt is tudja, Jézus a kapitalizmus ellen lázított. Megrója, hogy ebben a katolikus papok nem követik. Ellenben azt már nem tudja, hogy az a bizonyos „Ács fia" a „nem létező" túlvilágról evangéliumának csaknem minden lapján nyilatkozott. Különös, ebben már nem veti a

papoknak szemére, hogy nem követik az „Ács fiát". Olyat is tud Jézusról, amit semmiféle forrás nem tartalmaz róla. Ellenben amit minden forrás biztosan és százszorosan tartalmaz róla, nem tudja; arról elhitették vele a párttitkár urak, hogy az „nem létező". S a szegény pépagyú szakszervezettöltelék annyira biztos a dolgában, hogy még tollat is ragad, legyőzi a röstelkedést, amely már az írásmódjának bizonytalansága folytán is kétségtelenül feszélyezhette s egy Csávossyt akar kioktatni arról, mit tanított az „Ács fia", mit nem és hogy a kapitalizmusnak nem a Népszavához közelálló zsidó radikálisok és körúti milliomosok a fenntartói, hanem a papok.

Ezt a levelet ide kellett szögeznünk a nyilvánosság elé. A szociáldemokrácia nemcsak a keservesen megszerzett munkabérből von le és nyír le hetenkint súlyos illetékeket és pártadókat s nemcsak a hitet és vigaszt rabolja el a szegény páriától, akin segíteni nem tud és komolyan sohasem is akart, hanem, ami külön is figyelemreméltó, most már a gondolkozástól magától szoktatja el, a józan eszét köti gúzsba. A szociáldemokrácia nemcsak azért közveszély, mert erkölcsi és anyagi téren árt a munkásságnak, hanem mert értelmi tekintetben is teljes rabszolgájává, nincstelenné, gondolkodásra képtelen kiskorúvá nyomja alá a hatalmába kerített proletárt.

*

Hazafiság és „felekezeti ügy" . . . Erről is lehetne írni egynéhány épületes fejezetet. Annakidején, mikor ama hírhedt *Szabó Dezső megtagadta magyar voltát, föllfedezte boldogult édesanyjának dákóroman vérét* és megjátszván önmagát magyar Coriolánnak, kihirdette, hogy a maga teljes világnagyságát ezentúl kizárólag Romania Marenak bocsátja rendelkezésére, meglepő látványnak voltunk szemtanui. Nem kiáltottak feléje hazaárulót a „kálvinista Róma" tornyai alól, nem zúdult föl azoknak a honfiharagja, akik a kapitóliumi ludak éberségével vigyáznak minden kínálkozó alka-

lomra, amikor például sötét pápista egyedeket lehet honárulás színébe keverni, sőt egyenesen szélső nacionalista papirokon értették meg az üldözött lángelme jogos elbúsulását, amely ilyen tragikus elhatározásba késztette „fajunk egyetlen fölkiáltását", azt a Szabó Dezsőt, aki pedig az Elsodort faluban nem éppen dicsőséges emlékoszlopot állított a „gályarabok unokái"-nak, a protestáns papoknak. S mindez miért volt? Nem tudunk egyéb magyarázatot, mint azt, hogy Szabó Dezső akármit művelt is, mégis csak a „magyar vallás"-ban született. Aligha tévedünk, mert hiszen mindenki tudja, hogyan szedték volna darabokra ugyanazokon a helyeken ugyanazt a Szabó Dezsőt, ha történetesen klerikálisnak találtatott volna.

Itt van most a *Móricz Zsigmond* ügye. Nem kevésbbé elfogult ember, mint a protestáns Milotay István olvasta rá hírhedt Nyugat-beli cikkére, hogy az *az elnyomó, magyartipró csehek kimagasztalása a magyarság rovására.* Csonka-Magyarország komoly hazafias társadalma felhördült erre az inzultusra, amely kétszeresen számít, mert olyan magyar írótól származott, akinek a verdiktjével egész Európa felé elkérkedhetnek a csehek és szemébe vághatják szegény jó Rothermere lordnak. De nemcsak ez a cikk van Móricz Zsigmondnak rovásán, hanem mindaz, amit a Károlyi-forradalom és a kommunista rémuralom zsoldjában elkövetett. Nem csoda tehát, hogy Kossuth Lajos vármegyéje, Zemplén vármegye megbélyegezte Móricz hazafiatlanságát.

De mikor Zemplén vármegye átirata Miskolcon Borsodmegye törvényhatósági bizottsága elé került, akor hárman is fölálltak kifejteni, hogy Móricz Zsigmond nem követett el nemzetgyalázást, nem lehet hazaáruló, még pedig azért, mert Móricz Zsigmond — Móricz Zsigmond. Nem a csehbarát cikket vizsgálták, nem a tényt keresték. Miért? Mert mind a hárman református papok és Móricz Zsigmond református. Mikor Csongrád vármegye közgyűlése elé került az ügy, ott hasonlóan menteni próbálta Móricz Zsigmon-

dot... kicsoda? Böszörményi Jenő református lelkész. De történt Csongrád vármegye törvényhatósági bizottsága előtt más is. Négyessy Imre szentesi polgármester hazafias szempontból Móricz ellen foglalt állást. Erre Horváth Zsigmond bizottsági tag odakiáltotta a katolikus Négyessy felé:

— Felekezeti ügyet csinál a kérdésből!

Ime tehát nem a református lelkészek csináltak felekezeti ügyet a forradalmár és csehdícsérő Móricz ügyéből, hanem — a katolikusok. De hiszen ez természetes is. Persze, *ha mindazt, amit Móricz Zsigmond elkövetett, katolikus író követte volna el,* majd harsogták volna a hazaárulót ugyanezek a tiszteletes urak. De azért mi vagyunk elfogultak, türelmetlenek, felekezetieskedők. Mint évszázadok óta mindig, ha szóvátesszük, hogy odaát kik hagyják cserben a magyar ügyet, mint például a Felvidéken a luteránus lelkészek, vagy a Délvidéken némely protestánsok. Mert övék a „magyar vallás".

*

A bécsi „Schönere Zukunft" folyóiratnak egyik száma Prohászka Ottokárnak a zsidókérdésben elfoglalt álláspontját ismertette. Rámutatott arra, hogy a nagy püspök szerint a zsidóság vallási élete ellen senki sem tesz kifogást, de szembe kell szállni a zsidóknak a közéletben elfoglalt és számbeli súlyuknak meg nem felelő uralkodó helyzete ellen. Kifejtette továbbá, hogy a kereszténynyeknek a zsidó túlsúly ellen nem ököllel, hanem munkával és benső értékkel kell védekezniök. A „Schönere Zukunft"-nak ez a Prohászka-cikke nemrég véletlenül egy vezető német zsidó üzletembernek a kezébe került, aki erre azonnal ajánlott levelet küldött a folyóirat szerkesztőségébe, melyben tiltakozik a „burkolt antiszemitizmus" ellen s bejelentette, hogy a cikket „megfelelő magyarázatokkal körözni fogja ismerősei közt". A folyóirat megjegyzi az esethez: Ha minden katolikus hasonló határozottsággal tiltakoznék minden cikk és folyóirat

ellen, amely nem látszólag, hanem valósággal sérti a katolikus érdekeket, a katolikus sajtó lényegesen jobban állana.

*

A legnagyobb magyar titok ma kétségtelenül az, hogy ki intézi az ország sorsát? A kormány, mely ténylegesen felelős, vagy a 33-as bizottság, mely látszólag felelős, avagy *Teleszky János, aki felelőtlenül gazdálkodik?* A kormány jóakaratában és puritánságában senki sem kételkedik — idáig végre eljutott ez a mocsárillatú magyar közélet! Teleszkyről a későn nyert szenteltvizet ugyancsak leáztatták fulmináns hírlapi cikkek, amelyek a becsületsértés határán járva mutatták ki mérhetetlen anyagi érdekeltségét, melyeknek horribilis száma egy nagybanknak is becsületére válnék. Most azután, hogy az ország épülése teljes legyen, a 33-as bizottságról sült ki, hogy tagjai éppen nem mind érdektelen emberek, akik minden mellék-tekintet nélkül intézhetnék az ország sorsát, hanem pénzügyi és gazdasági nagyvállalatoknak elkötelezett és számtalan, bizony tantiémekkel lebéklyózott igazgatósági, felügyelőbizottsági és egyéb valakik. A 33 politikai nagymogul közül csak éppen tíz tagnak nincs kapcsolata a magánvállalatokkal, de van egy-kettő olyan, akinek a sors iróniájaképpen éppen 33 van! De azért a többi sem adja 10—15 igazgatóságon alul. Mintha logika is volna az Új Gazdaságban, amikor a 33-as bizottság kicserélését vagy megszüntetését követeli.

*

Nem kell pesszimistává lenni, hogy az ember borús és fátyolos szemmel nézzen a világba. Hogy meglássa és átérezze, szívvel és ideggel is, azt a görcsös, szinte halálos vonaglást, amely kínos jajdulással a világ testén és lelkén végigszánt. Egy-két év vagy talán már csak egy-két hónap és győzők és legyőzöttek közt nem lesz különbség. Tegnap még Anglia neve-

tett s ma sírásra torzul az arca. Ma még Páris táncolt, selyemcipőcskében aranyhegyeinek ormain, de már a táncszünet józan perceiben szép bók helyett azt kérdik egymástól a táncos párok: igaz-e, hogy a válság hulláma eljuthat Párisig?

S az orvosok, a kuruzslók? A hivatásos orvosok, a közgazdaság híres tanárai, annyi szép elmélet holdkóros lantosai mélységesen hallgatnak. Papiros bölcseségük felett keresztülszántott az idő. Már csak a kuruzslók totyognak esetlen csetléssel-botlással a nagybeteg körül. Gyanús mesterségük minden eszközét végigpróbálják. A teáktól és kenőcsöktől a hánytatóig mindent. Ahogy az ember reménytelen fáradozásaikat látja, lehetetlen rá nem jönnie, hogy a sok lehető és lehetetlen kipróbált eszköz között csak éppen egy hiányzott. Csak egyet, a leghatalmasabbat és legbiztosabbat: a *vallást* nem próbálták ki. „Nem élelmiszer- vagy pénzhiány az — mondja a nálunk is jól ismert Schrembs clevelandi püspök —, ami ezt a nyomort a nyakunkra hozta, hanem semmi más, mint a vagyon erkölcstelen felhasználása és igazságtalan elosztása. Korunk erkölcstelensége az igazi bűnös. Az emberek elvesztették érzéküket a jog, az igazság és a felebaráti szeretet iránt".

*

Mentődeszka az általános árvízben — a *halotthamvasztás!* A főváros közgyűlésén egy tábornokorvos megint megfújta a kopott szabadkőműves kürtöt: halottégető kemencét akar állítani a fővárosnak. Hiába, nincs ma nagyobb gondunk, mint ez! A Kiserdő és a Bihari-telep földbenlakó, meztelen, éhező nyomorultjai, az ország válsága, a középosztály végleges lerongyolódása mind semmi. Ezen ráérünk segíteni. Most halottégető-kemence kell, mert a szabadkőművesek így akarják s mert valószínűleg a halottégető-kemencéből fakad a jólét! A vörös Ausztria már a negyedik krematóriumot építi, Salzburgban. Potom 1800 pengőbe kerül, s ilyesmire mindig van pénz.

Milyen kényelmes dolog is a halottpörkölés: Amerikából most jön a hír, hogy a postaigazgatóság közzétette: a halottak porai a postán mint „minta érték nélkül", olcsó tarifával szállíthatók. De ugyanakkor meg azt jelentik Németországból, hogy az utóbbi *30 évben nem kevesebb, mint 200 esetben ítéltek el olyan gyilkosokat,* akiket — mint nálunk az arzéngyilkosságokét — csak utólag, *a holttestek kiásása révén lehetett igazolni.* Viszont ennél is több esetben mentettek fel ártatlanul gyanúsítottakat a holttestek utólagos megvizsgálása révén. Új bizonyíték a földbetemetés helyesebb volta mellett. Vagy talán éppen csak azoknak kell halotthamvasztás, akik ezen a kriminalitási téren is szeretik a szabadkéz elméletét?

Magyar korképek 1932-ből.

A pápa nem beszélt a békéről... Karácsonykor, a bíborosok üdvözlő szavaira felelve, *a pápa kijelentette, hogy nem akar a békéről beszélni,* bármennyire tele van a világ leszerelési és lefegyverzési jelszavakkal és bármennyire várják talán tőle is sokan, hogy az elközelgő világbékéről beszéljen. Nem, nem teszi, úgymond, mert ezeket *a leszerelési törekvéseket nem tartja őszintéknek* s mert céltalannak tartja a békéről beszélni addig, amíg a nemzetek Istent és az ő törvényét nem akarják tudomásul venni, amíg merőben emberi erőktől s belátásoktól remélik a világ megváltását.

*

Az úgynevezett *egyházi válópereket,* amelyeknek semmi rokonságuk sincs a liberális áldásként ránk kényszerített világi válásokkal s tisztán a házasság megkötésekor fennálló érvény vagy érvénytelenség körül forognak, sanda és gyanakvó szemmel szokta kísérni a mindig aljas motívumokhoz szoktatott modern szem. Azt hiszik, hogy az Egyháznál is *pénzkérdés* az egész; aki bírja, marja! A gazdagoknak itt

is minden sikerül, a szegény ember dolgavégezetlen távozik. Erre a sok szóbeszédre kapóra jön a Rotának, a házassági perek legfőbb fórumának legutolsó statisztikája. 1930-ban 52 házassági perben hozott döntést a római Rota. Az említett *52 közül 26 esetben a felek fizették a költségeket s mégis csak ötnél mondták ki a házasság érvénytelenségét,* míg a másik 26 nem fizető felek közül kilencnek a házasságát ítélték érvénytelennek.

*

Az utóbbi években a magyar katolikus közélet figyelme erősen a szociális kérdések felé fordult; a szociális kérdések képezték a legtöbb katolikus megnyilatkozás főtárgyát, tudományos, politikai és társadalmi téren is erős lendületű katolikus szociális tevékenység indult meg.

Erre a szociális eszmékkel telített, aktív katolicizmusra még az ellenfelek táborából is nagy várakozással és ha szabad így mondani, reménységgel tekintettek. Azt mindenki, aki nem akar behúnyt szemmel járni, elismeri, hogy a magyar katolicizmus, ha akarja, ki tudja lendíteni a magyar sors szekerét *a szociális bajok* mocsarából; azok, akik ezt tagadják, azért teszik, nehogy a magyar katolicizmus ereje tudatára ébredjen s előbb oldja meg a vajudó szociális problémákat, mint azokat ők a katolicizmus aláaknázására fel tudják használni.

Ezeknek az uraknak kapóra jött most a *szekularizáció* kérdése. Nem azért, mintha azt hinnék, hogy ez a kérdés most aktuális lehet, nem azért, mintha gazdasági bajaink orvoslását komolyan a szekularizációtól várnák, hanem azért, mert *ennek a kérdésnek a feszegetésével el lehet terelni a magyar katolicizmus figyelmét a szociális kérdésekről,* bele lehet ugratni abba, hogy ne törődjék történelmi hivatásával, hanem minden erejét, tekintélyét az egyházi vagyon megmentése érdekében állítsa frontba.

Hát ennek a taktikának nem szabad engednünk!

A szekularizáció most sem politikailag, sem gazdaságilag nem aktuális, ellenben a tömegnyomor felrobbantással fenyegeti a társadalom épületét, le akarja lökni az új ezerév útjáról a magyar nemzetet, a hitetlenség felé akarja korbácsolni a holnap bizonytalansága miatt kétségbeesésben őrlődő lelkeket. *A magyar katolicizmusnak most történelmi feladata van:* a krisztusi szocializmussal ki kell állni az idők gátjára és fel kell fognia a nyomorúság felhőszakadásából reánk zúduló vörös árvizeket! Nehéz, szinte emberfeletti feladat ez; nem szabad az erőket szétforgácsolni, új és most nem veszélyeztetett célokért harcba állítani. Ha a magyar katolicizmus teljesíti történelmi hivatását: akkor az egyházi vagyon kérdését is megoldotta, akkor a magyar katolicizmustól semmiféle földi hatalom el nem vitathatja azt, ami jog szerint csak őt illeti. Ha ezzel szemben a baloldal szekularizációs taktikájának hatása alatt minden erejét arra fordítja, hogy alapos értekezésekben, gyönyörű beszédekben kifejtse álláspontját a szekularizáció kérdésében: akkor lehet, hogy ideiglenes győzelmeket arat ott, ahol az ellenség nem is támad komolyan, de *elveszíti a döntő csatát* s azzal a magyar nemzet, a magyar katolicizmus jövőjét.

*

Pezenhoffer mester derekasan vagdalódzik. Pengéje éles és szikrázó; logikájának ereje alól, jaj, ki vonhatja ki magát? Minden szava-sora csattan és vág és odatalál, ahol a szegnek a feje van. Valaki azt kérdezte: de miért ilyen hosszan? Két hosszú cikk egy párszoros Ravasz-beszédkivonat megfelelő felboncolására. Hát ez az, uraim! Pár sorban annyi ferdeséget, kúszaságot, valótlanságot lehet mondani, hogy a lapok tucatjai kellenek hozzá, míg az ember ezt a temérdek hamisságot mind egyenkint kigubózza s helyreigazítja. Minden építői munka lassúbb a destruálásnál. A gombolyagot összekúszálni könnyebb s hamarabb megvan, mint kibogozni. Elszörnyűlködve kérdezzük: hát aki ennyi hamisságot s fogalmi kúszasá-

got tud minden egyes beszédébe belekeverni, hogyan lehet az *a mai liberális kereszténységnek ünnepelt szónoka, akadémikusa, Korvin-madzagosa* (vagy mije?), *felsőházi tagja* s az ég tudja még kicsodája? Hát ennyire csak a sváda a fontos a magyar életben? Meg az „uralkodó felekezet"-hez tartozás? Mennyivel inkább érdemelné meg, logika és pozitív tudás alapján, Pezenhoffer az akadémiai tagságot, akár a tiszteletbeli tagságot is, mint Ravasz László! Vagy talán *a felekezetieskedés akadálya az akadémiai tagságnak?* De hát mit csinál Ravasz László a világon egyebet, mint felekezetieskedik? Ám hát ez az a „liberális kereszténység", amelynek a *szó fontosabb, mint a gondolat,* a sallang több, mint az érték s amelynek szívéhez épp azért, mert liberális, *közelebb van a szabadkőművesből lett kálomista „püspök"*, mint a kereszténységet komolyan vevő katolikusok.

*

A modern politika pokoli farizeizmusának fejezetébe az is beletartozik, ami most folyik *Spanyolországban.* Egyik nap új házassági törvényt hoznak, mely annyira viszi az emberi szabadságot, hogy *az asszony indokolás nélkül is bármely nap vagy bármely órában válhat s otthagyhatja férjét és gyermekeit;* másik nap, miután a házastársak „szabadságát" így biztosították, vitássá teszik és *elraboljják a szerzetes rendek szabadságát.*

A következmények hamarosan mutatkoztak. A spanyol szerzetesek karitatív működésével és nagyszerűen bevált intézményeivel szemben az államnak, vagy a liberális-szabadkőműves-szocialista „többségnek" semmiféle szervezete sincs. Ezért nagykegyesen elhatározták, hogy a szerzetesrendek karitatív működését továbbra is „megtűrik". Nem kevésbbé komikus az új alkotmány 24. §-a, mely a tanítást a szerzeteseknek megtiltja; amit azonban szintén nem lehet végrehajtani, mert különben százezer és százezer gyermek iskola nélkül maradna. Ezért a kegyes engedélyt

ezen a téren is tovább megadják, sőt *büntetéssel fenyegették meg a rendeket, ha a tanítást beszüntetni merészelnék.* Ime a vak fanatizmus oktondi játéka! De hogy valami az olyan keservesen kiagyalt alkotmányból mégis megvalósuljon, száműzték a jezsuitákat. Most már boldog a haza és szent és sérthetetlen az alkotmány! Lehet-e ennél nagyobbat hazudni?!

*

A *Társadalombiztosító Intézet* házatájáról nyugtalanító hírek járják be a keresztény társadalmat. Ezt az intézetet, amely valaha a vörös gonosztevők tenyésztőtanyája volt s amely a nagyrészt keresztény munkások és tisztviselők járulékaiból a Kun Bélák rabszolgatartó rendszerét erőltette rá az ország társadalmára, nem azért vette ki a vörös hazátlanok kezéből a keresztény társadalom közfelháborodása, hogy gyenge és megalkuvó exponenseken keresztül újból a judeomarxizmus igájába süllyedjen. Ha a tisztviselői létszámcsökkentés címén 600, nagyrészt keresztény családot akarnának az utcára kiszórni Gál Benjámin úr és elvtársai, hogy aztán alkalmas pillanatban a maguk embereit hozzák be helyettük, ez ellen a keresztény és nemzeti érzésű közvélemény, mint egy ember tiltakozik. Szeretjük remélni, hogy az alvilági vakondok-munkával szemben Huszár Károly, aki a Szent Imre-évet rendezte, minden csábítás és fenyegetés, nyomás és cselvetés ellenére is tudni fogja a kötelességét.

*

Budapest főváros Statisztikai Évkönyve szerint az 1930. évre vonatkozólag az „egyházi ügyek" rovatában a következő érdekes adatokra bukkanunk:

A budapesti *katolikus plébániák személyzeti ellátása nincs arányban a felekezetek lelkészi ellátásával.* Ugyanis a katolikus plébániák és egyházközségek közül csak egyetlenegy mutat fel 8 papot (a 19.000 hivőt számláló kőbányai plébánia), 4-et is csak 7 plé-

bánia (közte egy 25 ezres, egy 23 ezres, egy 41 ezres lélekszámú!). A Józsefvárosban van legtöbb (15) pap 50.000 hivőnek. Csak 3—3 pap működik egy 13 ezres, egy 22 ezres, egy 23 ezres, egy 25 ezres, sőt egy 26 ezres és egy 27 ezres plébánián is; mi több, akad 3 olyan plébánia is, ahol 11 ezres létszámot csak 2 pap gondoz, sőt a béketéri plébánián (a legveszélyezettebb Angyalföldön) nem kevesebb, mint 27.382 hivő volt mindössze 2 papra bízva! Összesen 109 pap látta el a 43 egyházközségben a több mint 580.000 katolikus hivőt, vagy ha a görögkatolikusokat is hozzávesszük (amint hozzá is kell vennünk), 111 pap szolgálta ki közel 600.000 katolikus lelki szükségleteit. *Egy katolikus papra tehát átlag 5000 katolikus hivő jutott* a plébánián.

Ezzel szemben a körülbelül 50.000 luteránust 17, a körülbelül 110.000 kálvinistát 28 lelkész látta el (3000, illetve *4000 lélek egy lelkészre);* a luteránusoknak 6 egyházközség állt rendelkezésükre, a kálvinistáknak 13. A zsidók 4 hitközségben 21 lelkészt foglalkoztattak.

Még feltűnőbb a hitoktató személyzet arányszáma. A latin és görög katolikusok közt 182 férfi és 107 női hitoktató működött; a luteránusok közt 20 férfi és 3 női hitoktató; a kálvinisták közt 125 férfi és 88 női hitoktató; a zsidók közt 95 férfi és 24 nő.

*

Az orosz bolsevizmus mindent elkövet, hogy istenellenes mozgalmát épúgy kiszélesítse s általánossá tegye, mint ahogy az első két forradalom a maga tagadását iparkodott általánossá tenni. Hogy az orosz *bolsevizmus milyen eszközökkel dolgozik a lelkek megmételyezése terén,* mutatja két különös esemény a nemorosz tudományos világban.

Egymásután két német természettudós lépett a világ elé meglepő s látszólag a mechanisztikus természetmagyarázatot igazoló felfedezéssel. *Kammerer* bécsi egyetemi tanár feltűnést keltő kísérletei azt

látszottak igazolni, amit a darwinisták régóta kerestek, hogy valamely élőlénynek idegen életkörülmények közé helyezése által lényeges szervezeti átalakulások mennek benne végbe. Míg aztán 1925-ben egy *Noble* nevű angol biológus leleplezte Kammerert, hogy a látszólagos szervezeti változást egyszerűen *tussal festette hozzá* az általa közzétett fényképfelvételekhez. Kammerer beismerte a hamisítást és főbelőtte magát.

Ekkor azonban kiderült, hogy a hamisító tudósnak főtámogatója évek óta *Lunacsárszkij* orosz népbiztos volt. Lunacsárszkij aztán Kammerer halála után külön filmet is készített a jeles és nemeslelkű természetbúvárról, akit a filmen porosz junkerek és egy jezsuita pap hamis gyanúsítások alapján a halálba kergetnek! Tehát még a csaló vádolja azokat, akik leleplezhették volna.

A másik hasonló csalást ugyancsak Bécsben W. Finkler követte el, aki azzal lepte meg a tudományos világot, hogy számos esetben sikerült neki egy-egy rovar fejét más rovar fejével cserélni el, mire a másik rovar feje hozzánőtt az elsőnek testéhez s a rovar szabályszerűen élt tovább. A bécsi kutató eredményeit csodálatos gyorsasággal kapta fel egy *Plavilscsikov* nevű moszkvai kutató; ő meg már azt jelentette hamarosan kísérletei alapján, hogy nemcsak az egyfajúak és egyneműek fejét lehet felcserélni, hanem, ami mulatságosabb: hímnemű rovar testéhez nőstény fejét lehet ragasztani és fordítva, mire a nőstény testű, hímfejű rovar egyszerre már csak a nőstény rovarok iránt kezd érdeklődni. Sőt különböző fajú rovarokat lehet összeragasztani: cserebogár fejét a ganajtúró bogár testéhez stb. mire a cserebogár elkezd a ganajban túrkálni, míg a ganajtúró a fákra mászik s leveleket harapdál . . . Az egész felfedezés közönséges, Moszkvából megrendezett svindli volt, melyet számtalan utánkísérlet alapján a német H. v. *Lengerken* leplezett le méltó felháborodással a Biologisches Zentralblatt-ban (1928, 26 kk.).

Moszkva azonban nem hagyja abba: újabban Eu-

rópában egy majomfilmet forgat, amely azt igyekszik bizonyítani, hogy a majmok igenis gondolkoznak. Az ember a fejéhez kap s kétségbeesve kérdi: mikor lesznek az igazság hirdetői ilyen elevenek, ilyen mindenre gondolók, ilyen fürgék és bátrak az igazság hirdetésében, mint aminők Moszkva bérencei a hazugság terjesztésében?

*

Kondrát cseh drámaíró és delegátus a kongresszus végén azzal a kérdéssel fordult az egyik rendezőhöz: „Önök telepanaszolják a világot, hogy a békeszerződés életképtelenné amputálja Magyarországot s én eddig csak jólétet, virágzó kultúrát és vidám életet láttam". A cseh írónak alkalma volt egy páter kalauzolásával elmenni a pesti banlieube, megnézni a szemétbe vájt lakásokat, a legsötétebb nyomor bajvívóit, hőseit és áldozatait. Jegyezzük ide: mikor az apró emberek, a kis szurtos imposztorok gyűrűje körülvette őt ott a Kiserdőben, a cseh író maradék magyar pénzét szótlanul adta át a páternek. Emberi gesztus volt! A noteszét teleírta s nemsokára valamelyik cseh drámában a pesti nyomor fog majd statisztálni.

Bizonyára a bankettek propaganda-magyarjaira is gondolt ott a Kiserdőben, amikor azt mondta: „Az intelligencia számára a szociális kérdés mindenütt a világon „Sentimentalfrage" s úgy látszik, ebben a Magyarország sem kivétel".

*

Az egyik vidéki gimnáziumban dühöng az *antiszemita-hangulat.* Olyan fenegyerek ébredők, hogy a zsidó osztálytársakat még az érettségi közösképről is kitúrják. Így van rendjén, utóvégre valamikor csak meg kell kezdeni az *ébredést!* Az osztályfőnöknek tenyérnyi remek ezüst cigarettatárcát vesznek, mindenki aláírását belevésik, csak azoknak az ilyen, meg olyan, meg amolyan zsidóknak neve marad ki. Utóvégre nem azért van most „keresztény kurzus", hogy ezt ne le-

hessen megtenni! Multak a napok s elérkezett az érettségi bankett ideje. De hol tartsák meg? Hosszas alkudozás után megállapodtak a néhány fillérrel olcsóbb — zsidó vendéglősnél, miután egyhangúlag kijelentették, hogy a banketten zsidó osztálytársaik nem vehetnek részt!

*

Akiknek egyik elmúlt hétfői napon a pesti Dob-utcán és kapcsolt részein akadt dolgunk, egy felzaklatott méhkaptár látványában gyönyörködhettek. Annyi riadt, rémületbe meredt arcot az erzsébetvárosi bombamerénylet óta nem igen láthatott az ember, mint ezen a nyáriasan fülledt, álomba ringató délutánon. Bőszülten lobogó szemek és tincsek, szokatlan, a rendes üzleti életben nem használatos gesztusok kíséretében. A riadalom oka a véres szájjal kifutó *„Magyarország"* volt, mely öklömnyi betűkkel kiáltotta világgá, hogy itt a közelben, már mint Csilében, forradalom árán a horogkeresztesek kezébe került a hatalom. Szerencsére már másnap kisült, hogy a mindentudó kis botránykrónikás megint tévedett. Csilében nem *zsidó*üldözés, hanem csak *egyház*üldözés készül. Azért pedig igazán nem érdemes izgulni s az esti üzletkötéseket megzavarni.

Hanem aki látta a páni rémületnek e bájosan naiv látványát, nem feledheti el s titkon arra gondol, hogy vajjon a demokrata szónoklatok és sajtó sokszor már tűrhetetlenül szemtelen hetykélkedéseit nem volna-e jó egy kis vészkonditással nálunk is megzavarni?

*

Jeruzsálem-telep! Elképzelhetetlenül nyomorult viskó. Bent emberpár és piciny gyerek. És tíz pengőt kínál valaki a családfőnek, aki munkanélküli ács.. Az ember határozottan visszautasítja:

— Nagysága kérem, ne nekem tessék adni azt a

pénzt. Én egy boltosnál mint kifutó keresek hetenkint öt pengőt. Az kenyérre elég. Tessék inkább itt, a szomszédban leadni, azok már harmadnapja nem ettek . . .!

Ez az ember akkor jött a májusi ájtatosságról, zuhogó esőben. Milyen sok kell ahhoz, hogy az ilyenből kommunista legyen! Pedig lesz, ha semmi sem történik . . .

Külső Józsefváros. Gépgyári munkás. Hetenkint két napot dolgozhatna a gyárban. De átengedte a munkaalmakat másnak.

— Tudja, mi csak ketten vagyunk az öregemmel. És ez a kis házmesterség is hoz valamit. Annak a nyomorultnak öt gyereke van. Hadd keressen . . .!

*

Azoknak, akik a „boldog békevilágot" emlegetik szünet nélkül s haragos panasszal csak a ma keserveit hánytorgatják, meg kell már egyszer nyiltan mondani, hogy abban a boldog békevilágban majd oly nehéz volt az élet, mint manapság. Aki ezt kétségbe vonja — feltéve, hogy akkor már az eszét bírta — erőltesse meg kissé emlékezetét. A jövedelmek ugyan egyénenkint kisebbek, de ezzel szemben áll, hogy ma éppenséggel nem ritka az olyan család, ahol férj és feleség *ketten három állást töltenek be,* sőt az is rendszer manapság, hogy a felcseperedett gyermekek mindenike keressen valamit és soha annyi diák nem tartotta fenn önmagát vagy nevelkedett közintézmények terhére, mint manapság. Azt sem lehet mondani, hogy az összes élelmi és ipari cikkek drágábbak volnának, sőt nem egy és nem kettő a békeár alá zuhant. Mindössze annyi a különbség, hogy *akkoriban nem sajnálták a gyermektől a betevő falatot,* mert a családfő keresetét nem nyelték el az ötlámpás készülék, meg a motorbicikli havi részletei, az ondolálás, manikür, szemöldökszabályozás, a mindennapi mozi és kávéház, a Salvarsan meg hasonló életszükségletek. Meg aztán akkor türelmesebbek vol-

tak az emberek. Mindenki természetesnek vette, hogy az élet nehéz és viselte. Panaszkodott, de nem morgott, még kevésbbé lázadozott.

*

Egyik jóbarátunk közölte velünk egyetlen *osztrák fürdőhelyen nyaralt magyarok* névsorát. Csupa hivatalnok, hivatalnoknő, ügyvéd stb. neve szerepelt ott, vagyis mai nyelven szólva: csupa „nyomorgó kisegzisztencia", akik békében talán álmodni sem mertek soha *külföldi* nyaralásról. Még nem jelent meg statisztika arról, hogy ezek a külföldi nyaralók — természetesen országnagyokkal, miniszterekkel és polgármesterekkel az élükön — mennyi pénzt vittek ki az országból, de itt van kéznél az 1930-as kimutatás, mely *52 millió elnyaralt pengőről* beszél, amivel szemben a sokat szajkózott idegenforgalom ugyanakkor 2 millió pengőt *hozott be*. Legyünk csak őszinték egy kicsit: az olyan társadalom, mely 8 milliós összlakosság mellett ennyi pénzt tud szórakozásra költeni és lelketlenül akar ellenséges országok kezére játszani, nem érdemel hitelt, ha szegénységről és nyomorról panaszkodik!

*

Azon is érdemes eltünődni, hogy *a női gyöngédség*, szívjóság, mely a legutóbbi időkig nagy átlagban felülmúlta a durvaságra inkább hajlamos férfivilágot s amely a női nemnek azt a kivételes megtiszteltetést biztosította, mely a lefolyt századokat jellemezte, mikép tűnt el máról-holnapra. Azt már szinte megszoktuk, hogy a botránypörök tárgyalótermei nőkkel vannak tömve s az akasztásokhoz szóló jegyekért is agyongyötrik magukat. A kommunisták által történt kivégzéseknél orvosnő is szerepelt, nemrég párbajnál is asszisztált orvosnő s ezrek lelkét terheli a magzatölés is. A minap pedig a prágai „állami ítélet végrehajtói" díszes állásra, amelyre pár évtized előtt csak cigányok vállalkoztak, egy hölgy is beadta pályáza-

lát. Nemcsak a fiatalabb női generációban hiányzik, tisztelet a kivételnek, a mélyebb erkölcsi komolyság, hanem már azokban is, akiket eddig a legszigorúbb erkölcs képviselőinek tartottunk. *Oly fokban rövidült meg a lelkük, mint a szoknyájuk,* meg a hajuk! Sok gyermeket felnevelt nagymamák, élemedett nagynénik és közveszélyes keresztmamák, akiknek lorgnonja és nyelve elől nem volt menekvés, habzó gyűlölettel beszélnek az „ő idejükről", amikor oly sok volt a gyermek, hogy „nem tudtak élni" s irígykedve dicsérgetik az „orvostudomány fejlődését", amely a mai asszonyokat ettől felmenti.

*

Színes és nagyszerűen felfújt léggömbök miatt megint két szép szál gyönyörű magyar fiú, kitünő diplomával a kezében, hat évi kétségbeesett lótás-futás, kilincselés és könyörgés után elment az *idegen légióba* szolgálni, az a magas politikának már igazán nem lehet fontos. Szinte kísérteties elolvasni azt a búcsúztatást, amit bajtársi egyesületük rendezett nekik. A halálba indulóknak — a halálba indulók! De legalább új színnel gazdagodott a magyar élet és a statisztika! Mert eddig csak gyilkosok, rablók, sikkasztók vagy legjobb esetben meggondolatlan tékozló fiúk szöktek át az idegen légió szürke öngyilkosságába. Most már két szép, egészséges lelkű, diplomás magyar fiú is. Milyen megtiszteltetés a rosszhírű légiónak s micsoda szégyenfoltja ennek a nemzetnek!

*

A nemzeti ünnepségek egymást érik. Mint boldog, dáridós korszakokban, amikor „extra Hungariam non est vita". Bár talán igazuk van az *ünnepségek kiagyalóinak* és megrendezőinek, mert ezt a mérhetetlen magyar munkanélküli tömeget valami soforttal csak foglalkoztatni kell!

*

Hevesi pesti főrabbinus levelét megírta s örömének adott kifejezést *Gömbös Gyula* miniszterelnöksége felett. S hogy a levél letagadhatatlanul jó zsidópapos legyen, egy ószövetségi híres áldást kanyarított alá záradékul. S idáig nincs is hiba a kréta körül. Elvégre, ha Gömbösnek joga volt revideálni álláspontját a zsidóság felől, akkor a zsidó főrabbinak is joga van revideálni álláspontját Gömbös antiszemitizmusa felől. A furcsa a dologban csak az, hogy Gömbös nem tagadta meg reviziójával együtt a keresztény, nemzeti alapot, sőt akik ismerik, mérget vesznek rá, hogy a maga, néha talán bizarr módja szerint, de még erősebben fogja kormányzásában kidomborítani mind a kettőt, mint ahogy az utolsó kormányok tették. S mégis: Hevesi rabbi uramék tíz éven át lobogó indulattal mindig ezt a keresztény orientációt szidták, gúnyolták s denunciálták, mely előtt most parancsszóra vagy ravasz számítással kétrét görnyednek. Színlelni, ámítani ügyesebben kell, nem ilyen átlátszóan, esetlenül, amire mindenkinek az arca széles mosolyra húzódik el: na, na, kis hamis! — Nem tudom, hogy a csak katonás egyenességet ismerő Gömbös nem fogja-e ezek után álláspontját sofort a korábbira *visszarevideálni*?!

•

Minden fájdalom tiszteletreméltó, melyhez csak megilletődéssel, lábujjhegyen s méységes tisztelettel szabad közelíteni. Profán vagy kíméletlen kéz csak felszakítja a sebet s a fájdalom még fájóbbá tezi. Ha igaz ez az egyes emberekre, még inkább a népekre és nemzetekre. *Tisztelni kell a nemzetek fájdalmát,* melyben milliók szíve vergődik s milliók könnye dagad össze a fájdalom tengerévé! A magyar valóban tragikus nép, mely nagy nemzeti fájdalmak keresztjét hordozta ezer éven át. Még olyankor is, mikor más környező népek a jólét és gondatlanság napfényében fürödhettek, a magyarnak mindig akadt valami titkos, rejtett sebe, melyből cseppenkint hullott a szíve vére.

Szép gondolat volt a nemzet nagy, *angol barátjától*, hogy a *magyar fájdalmat szobornak akarta megmintáztatni* s mint egy fejedelmi úr finom ajándékát adni oda a magyar nemzetnek. Hogy a fenkölt, nagy gondolat egy bennünket nem ismerő és nem értő, cinikus francia művész kezében mivé lett, — az megint egy külön magyar fájdalom. Egy ezredév könnyéből, véréből, fergetegéből — lett egy meztelen női akt. Állítólag egy ismert *színésznő* pontos aktja.

Ez-e a *magyar* fájdalom igazi képe?

*

Gül baba sírját a mohamedánok még nem fedezték fel, de egy élelmes pesti mufti már gyümölcsözteti is. Fantasztikumba nyúló holdkórós tervei ugyan megfeneklettek a gazdasági válságban: a mohamedán nemzeti szentély nem épül még magyar pénzen. a turbános nagy zarándoklatok még nem indulnak el Ázsia pusztáiról Budapest—Mekka fürdő- és mulatóváros felé, de már is részegre lelkesült tőle egy csendes, jámbor budai ujság s egy hirtelen támadt forgalomzavarban Gül baba-egyesületté tömörült néhány kifogástalan, csak hazafias fölbuzdulásban nem disztingváló keresztény magyar úr. Mert értsük meg egymást: más a *turáni eszme* s más a mohamedán-kultusz; más a török-magyar barátság faji alapon s más a keresztény-mohamedán közösködés vallási téren! Semmi kifogásunk, ha nem egy, de száz egylet alakul a magyar-török barátság és kapcsolatok ápolására, de az ezzel becsempészett mohamedanizmusból, melyen a hivatalos Törökország s annak vezére, Kemál pasa is úgy elverte már a port, nem kérünk!

*

A magyar rádió, mely illőnek és helyénvalónak tartotta, hogy zsidó hallgatóit *egy héber-esttel meg* tisztelje, az ország túlsúlyát kitevő katolikusságot most sem tartotta érdemesnek arra, hogy legnagyobb és legünnepélyesebb megnyilatkozásának, az idei kat.

nagygyűlésnek legalább egy részecskéjével megtisztelje. Az ember igazán képtelen érett ésszel ezt a bántó nemtörődömséget vagy sértő konokságot megérteni. Ezek a gyűlések sohasem voltak vallási vitatkozások vagy fenekedések, amik bomlást és viszályt termeltek, hanem ellenkezőleg a legbölcsebb és legmélyebb megnyilatkozások fontos nemzeti, közéleti vagy erkölcsi kérdésekről, amiket az ország 67 százaléka áhítva vár s a többi is legalább is érdeklődéssel kísér. Ha másért nem, legalább a pápai követ s nagy pátriárkánk, *Apponyi Albert grófi* tiszteletére megtehette volna a rádió. Hiszen mind ritkábbak lesznek immár az alkalmak, amikor a legnagyobb élő magyar szólhat nemzetéhez. Magas kora mellett szinte rémülten gondol az ember arra, hogy talán most, ez az utolsó alkalom! Nem gondolja a magyar rádió, hogy egy Apponyi hitvallására erkölcsileg is, nemzetileg is szüksége lehet ennek a hitében megingott s erkölcseiben nagyon is szétzavart nemzetnek? Nem gondolja a rádió vezetősége, hogy egy Apponyi hangjára felfigyeltek volna határon innen és túl egyaránt?

*

Akárhogy csűrjük-csavarjuk a kérdést, a hitujítás kihívó és sértő hadüzenet volt a katolikus Egyházzal szemben. Következésképen az a puszta hatalmi szóval elrendelt megünnepeltetése a reformációnak, amit a „nemzeti egység" érdekében az új kormány még az eddiginél is szigorúbban elrendelt, kihívó és sértő az *egyetemes* magyar katolicizmusra. A reformáció lehet történelmi dátum, emlékezések és magábaszállások kiválóan alkalmas napja, de *vallási* ünnep — hacsak a logikát tótágast nem állítjuk — soha!

*

Ha a volt miniszterelnöknek az volt a hibája, hogy keveset beszélt, hallgatag, szűkszavú ember volt, úgy az új stílus miniszterelnökének, *Gömbösnek könnyen hibája lehet a sok beszéd* s a sokat beszélők végzete: az elszólás. Bár helyzetét tagadhatatlanul

megkönnyíti az, hogy kevés változtatással mindig ugyanazt mondja. Azután meg külön védelmére szolgál, hogy a szúnyogból elefánttá nőtt nemzeti munkatervvel van állandóan elfoglalva. Mert tessék csak elképzelni, milyen óriási munka lehet az, 8 pontot a Lutherre emlékeztető 95-re s a 95-öt új 300-ra kinyujtani, sőt a miskolci beharangozó szerint mindegyik pontból még tíz kovácsolható ki, ami legrosszabb esetben 950, de ha a magyarok Istene úgy akarja, 3000 nekünk vagy ránk mért pontot jelent? Hogy az ilyen lázas pont-termelés mellett gyakorlati intézkedésekre még kevésbbé ért rá a miniszterelnök, az érhető, az esetleges elszólások pedig könnyen menthetők és magyarázhatók. Az egyik elszólás ugyan kínos volt, mert az utódállamok kisebbségi sorsba szorult magyarságát érinti közelebbről, amikor a hazai nemzetiségekről csak a türelem álláspontjáról beszél, a másik azonban már kevésbbé kínos, mert benne csak a katolikusokról volt szó, akiket az ország 64 százalékának mond, holott ma már 67 százalékot tesznek ki. Majd revideálni fogja még ezt is!

*

Mi szívesen elhisszük, hogy a *TESz. vezető urai* unatkoznak s jobb elfoglaltság híján ünnepségek rendezésével, aláírások gyüjtésével, táviratok fogalmazásával s küldöttség-járással foglalkoznak. Számukra már úgyis ez az egyedüli mód a szereplésre s arra, hogy róluk beszéljenek és írjanak. De egy kis mértéktartás a nemzet öncélusága s ebből folyó önmegbecsülése érdekében égetően szükséges volna. Szüntessék már be egy időre az aláírásgyüjtést és küldöttségjárást! Ezt a harcos, magabízó, szép nemzetet ne állítsák ki rongyos koldusnak Európa utcasarkaira, akinek kéregető s véget nem érő hálálkodásai verik fel minduntalan az utca csendjét.

Aztán még egyet a TESz. urainak szíves figyelmébe. Ha már végleg nem bírnak utazási, küldöttségjárási mohó vágyukkal, ne rakják mindezt *protestáns*

urakkal és hölgyekkel tele. Mert az olasz lélektől az egész protestantizmus oly messze áll, hogy félős, a mi jámbor utazóinkban nem lelkéből lelkedzett testvért, hanem csak exotikumot fog látni.

*

Mindenki a gazdasági válság miatt jajgat. Párhuzamos nyomósenyhítő akciók nem győzik a munkát. *Az inség már a középosztály közepén rágódik.* Százezrek örülnének, ha egyszer napjában valami meleg löttyöt kaphatnak. Más százezreknek még kenyér sem jut.

És ezt az időpontot választotta ki a Dunapalota (Ritz), hogy a kénytelenségből összehúzózkodott Berndorfi Krupp üresen maradt kirakataiban, selyemernyős lámpák tompított fényében, hatalmas ezüst tálakon mutogassa a nagy nyilvánosságnak a felső tízezrek fásult inyének csiklandozását szolgáló gasztronómiai remekeit. Az aszpikkölteménnyel körülcirkalmazott homárt, a tollas fácánt, a majonézes kecsegét és más egyebeket...

Mire jó? Hiszen manapság már arra a gondolatra is megbizsereg az ember ökle, hogy bizonyos rétegek ennyire nem érzik az idők szelét. Hát dőzsöljenek a négy falaik között, a lelkük rajta. De ne szítsák pökhendi gőggel a milliók dühét, akiknek semmi sem jutott az élet verőfényéből. Minek gyujtogatják esztelenül a társadalomnak gyűlölet szikkasztotta avarát?

Hogy a Váci-utcában amúgy sem járnak „afféle" népek? Tegnap is hat rongyos meredt kifejezéstelen nézéssel a kristályüvegek mögötti tündérvilágba. Nem szóltak semmit.

Bár inkább szóltak volna...

Magyar korkép 1933-ból.

Behavazott lövészárkok és gránáttölcsérek fölött is megjelent a betlehemi Kisded és kacsóinak érintésére elült a gépfegyverek ropogása s a rohamra indulók

ordítása. Hja, akkor háború volt! Ma azonban béke nehezedik a világra. Nem fegyverrel és nem szemtől-szembe ölik egymást az emberek, hanem mézédes diplomáciai frázisokkal és udvarias kereskedelmi szerződésekkel. Most a Mammon már nyílt sisakkal száll síkra, nem kendőzi Shylock-arcát hazafias jelszavakkal. S a Mammon nem ismeri Krisztus békéjét.

A búzatermő magyar alföld szegénysége is például zabkenyeret eszik foszlós kalács helyett. Holott a gazdák sírnak, hogy a búzának nincs ára. És a világ túlsó szélén garmadával döntik a gabonát a vízbe: inkább ne legyen, ha nem lehet vele jó üzletet csinálni!

És Berlinben a karácsonyi kirakatokban hátborzongató reklámok hirdetik: „Vegyetek szeretteiteknek gázálarcot karácsonyra, kíméljétek meg a jövő borzalmaitól!" Hát így vagyunk, tisztelt uraink, ott Genfben! Cseppet sem csodálkoznánk rajta, ha a legközelebbi háború titkos mozgatói között valami gázálarctröszt foglalná el az első helyet...

Csak azt nem tudom, hogyan szikkadhatott el a keresztények százmillióiban a betlehemi Kisded-hirdette felebaráti szeretet annyira, hogy még csak egy erős tiltakozó szó sem hangzik el a névtelen rémülettel új borzalmak felé sodródó emberiség érdekében?

*

„Keresztények és kereskedelem? Pah! Meg kell nézni azt a szédületes üzleti rutint és könnyedséget, amivel a zsidó dolgozik! Hiába, ennek a kiváltságos fajnak a képességei mellett eltörpülnek a mi legjobbjaink is..." Így a dísz-keresztények kara.

Az már igaz! Épp a multkor hüledeztem némileg a sokszor említett „képességek" láttára. Teréz-körút. Estlapok kiadóhivatala. Kétöles tükörablakos kirakatok. Az egyikben különös Krisztus-szobor báránykákkal. S a kirakat falain száz példányban egyetlen könyv: Papini, Krisztus története.

Annak a Krisztusnak története, akinek tanítása ellen lapjaiknak minden betűje lázas kitartással dol-

gozik. Azé a Krisztusé, akit a nagytanács annakidején mint lázadót becstelen halálra ítélt s akit azóta is gyűlölni, útálni kell nekik. És Papini, a renegát! A materializmus egykori elszánt agitátora... Mindegy! Teljesen mindegy! A lényeg csak az, hogy ennek a könyvnek a jó keresztények alapos reklámot csináltak s így a kasszasiker még a rendesnél is nagyobb.

*

A kanadai katolikusok a montreáli szociális hét alkalmával pápai iratot kaptak, amely a *Névtelen Munkásnak* szólt. Mint ahogy megvan a névtelen katona emléke mindenütt, épúgy a szívekben meg kellene lennie a Névtelen Munkásról szóló megemlékezésének is, mert a munkapiac egyébként is csatatér volt, de a vigasztalan gazdasági válság alatt még inkább az lett s megvannak a maga névtelen hősei és áldozatai is. Főkép a munkanélküliek ez utóbbiak. A pápa ismét a megoldás útjaira figyelmeztet.

Természetes azonban, hogy ez nem tetszik a Népszavának. Szinte resteljük még meg is említeni a nevét és hozzá a pápával kapcsolatban. De alkalmunk volt figyelemmel kísérni, hogy mostanában az eddig semmibe vett katolicizmust tekinti legnagyobb aktuális ellenfelének, fél a katolicizmusban, főkép katolikus ifjúságban gerjedező roppant szociális erőktől és érzi, hogy a magyar szociáldemokráciát nem a parlamenti sakkjáték, nem a szakszervezetek ügyeinek rendezése, hanem ez fogja letörni majd. Azért előre igyekszik a gyűlölködés és meg nem értés szérumait belefecskendezni olvasóiba. Újabban a hitbuzgalmi jelenségekre vetette magát és alig van száma, ahol maró dühvel és ostobasággal ki ne pécézné valamelyik hitbuzgalmi lap cikkét, hogy nevetségessé tegye olvasói előtt. Félti üzletét, amelyben utazik... Azonban hiába, mert a munkásosztályt is az fogja megváltani, amelynek harangjai ezekben a napokban csengenek fel az egész földön: a Gyermek születése.

*

A pápajubileum nagymiséje a *rádióban*, az orgona és az élő emberi hang aranysikolya, amint emelkedik s alászáll az ének hullámhegyein és hullámvölgyein — s az Agnus Dei-nél egyszerre vége! Mi ez? Protestáns istentisztelet közvetítése következik!

Ha egyszer történt volna, ha nem ebből az alkalomból történt volna, de nem először történt és most történt. Most, amikor az Egyház fejének koronázását ünneplik, amikor Magyarország első közjogi méltósága mondja a misét, bíboros, aki világi rang szerint is nemkatolikus országokban is hercegeket előz meg. A templomban teljes számmal képviselve frakkban és rendjelekkel a diplomáciai kar, a protestáns Németország, Anglia és Amerika tudják, hogy élő államfők jubileumain diplomáciai fogadás van, de az Egyház fejének jubileumán mise, — és tudnak ehhez alkalmazkodni. A magyar rádió nem. Pedig sokszor volt nem fontos a rádió előre megállapított műsora. Most fontos. Holott tudhatták volna előre, hogy ütközés lesz és hogy a következő programmszámot el lehet halasztani. Most nem tudták. A pápa nem veszít vele, az ő neve már rá van égetve a nagy enciklikákkal a világtörténeti kor fordulójára. De sokak előtt veszített ezzel a szégyenletes kicsinyességgel és korlátoltsággal a magyar rádió és veszítettek az előfizetők. Azok, akik egyúttal hívők is és akik — míg az állami rádió az egyetlen forrása és lehetősége a közvetítésnek — joggal követelhetnék meg, hogy 67%-os többségük előtt legalább ilyen esetben hátráljon tíz percet minden más rész-igény!

*

Daliás, tiszteletet parancsoló külső alak, széltől lngatott nádszál-lélek, vezetésre született férfi asszonyi hajszálból, szenvedélyből font pórázon. Csillogó egyenruha gyarló jellemet takar. *Ragyogó tisztikard rokkant derékon.* Koronaőrség tisztje és csak a nő, a kártya, a pénz, az alkohol... és a rettegés, a bujkálás. Váltók elől, feleség elől, szerető elől, botrány elől...

Hát a mindentudó Úristen elől? Akinek az ítélőszéke elé olyan hirtelen odasegítette a revolvergolyó? Isten? Hát hol van egy talpalatnyi hely Isten számára a Ruttkay-századosok és hozzá hasonlók szívében? Akikre pedig a Szentkoronát, a hazát, az embermilliók érdekeit bízzák?

És hol van az Isten azokban a jónevű szalónokban, ahol a tisztességes asszonyok mellett minden további nélkül helyet kapnak a férjeket, szeretőket csereberélő, bizonytalan fajsúlyú exisztenciák? És a statisztikában mindezek mint keresztények szerepelnek. Hány ilyent találunk abban a sokat emlegetett 67%-ban? Mire jó ez a megalkuvás és szemethúnyás és porhintés? Merjünk már egyszer az igazmondó tükörbe nézni. Csak akkor látjuk meg, hová juttattak bennünket az apák bűnei.

*

Tegnap még ott lent settenkedtek a csatornában. Ott hintették a beléndekmagot az állati sorba süllyedt bódélakók és ágyrajárókkal zsúfolt bérkaszárnyák piszkos falai közt. Aztán sorra került a következő réteg: az ipari munkásság balszárnya, akiket nem elégítettek ki a szociáldemokrácia „Holnap, holnap, ma még nem!" ígéretei. Akik végre már tetteket akartak látni, és hálójukba sodródtak az évszázadok során emberi sorsot nem látott falusi nincstelenek. Majd az altisztfélék, kishivatalnokok, minden rendű-rangú munkanélküliek következtek, bank-kulik, kereskedősegédek, félművelt, elégedetlen elemek. De nekik ez sem volt elég. Tovább mentek és elérték, amit célul kitűztek: ma tanárok, és orvosok és mérnökök és földbirtokosok állnak soraik élén.

Csuda? Nem! Mert a korgó gyomortól, a kilátástalanságtól nem várhatni egyebet. Az elkeseredett ember még az ördöggel is szívesen szövetkezik, ha látja, hogyan sürög-forog, otthagyja az ölbetett kezű szentet.

*

Legyen szabad a következő tiszteletteljes kérdést tenni: Katolikusok-e valóban *egyes nagynevű katolikus intézményeink* és erkölcsi testületeink? Ez a kételyem most azért merült fel, mert az izr. Gelb Malvin kirakatában (Múzeum-körút) a következő felírású koszorúszalagokat láttam: „Gr. Apponyi Albertnek, a katolikus eszményeket megtestesítő...", továbbá: „a halhatatlan vezérének, gr. Apponyi Albertnek...". Úgy gondolom, felesleges, hogy gummibotokkal, a zsidóság hatalmát tönkretenni nem lehet s mindenki hangoztatja a katolikus összefogást, amely egyedül képes a zsidóság kezéből a tőke diktatorikus hatalmát kivenni. De mit szóljunk a katolikus tömegekről akkor, ha azok a tényezők, amelyek a katolikusokat vezetni hivatva vannak, a zsidó kereskedelmet legsúlyosabb tételekkel támogatják? Ha az ízig-vérig katolikus gr. Apponyinak, a Katolikus Akció társelnökének koporsójára katolikusok izraelita kereskedőnek a koszorúit tűzik, természetesen nem akadhattam meg azon, hogy a m. kir. állam, kormány, minisztériumok ez alkalommal szintén zsidó kereskedőket támogatnak.

*

Debrecenből kapjuk azt a hírt, hogy *gr. Apponyi Albert halála alkalmából* nemcsak a katolikusok tartottak requiemet, de még a luteránusok is rendeztek istentiszteletet, csak Baltazár hallgatott. A nagyhangú magyarnak, aki vallás helyett mindig magyarságával házal, most nem volt egy szava sem, még „reggeli könyörgése" sem a nemzet nagy „magyar" halottjáról. A katonaság is kivonult felekezetek szerint, de a kálvinista eklézsiától hiába várták az istentiszteleti rendet. Ime, a vitézkötéses, sallangos hazafiság nem elv, vagy meggyőződés, hanem egyszerűen felekezeti pecsenye.

*

Olvassuk a lapokban, hogy nemrég *Szeged városában*, amelynek 119 ezer katolikus és összesen 7 ezer kálvinista lakosa van, *Ravasz László kálvinista propa-*

gandaelőadást tartott, mégpedig a városháza dísztermében. Nagyon szép, de mikor fogjuk olvasni azt, hogy Debrecen városában valamelyik katolikus előadó a városháza dísztermében tarthatott hitvédelmi előadást? Pedig Debrecenben 28 ezernél több katolikus van és csak 77 ezer kálvinista, ami egészen más arányt jelent, mint a szegedi 7 ezer a 119 ezerhez képest.

*

A váci püspök egyházmegyéje 30 év alatt 400 ezer katolikus lélekkel bővült. Elképesztő, nyugtalanító szám. Egyfelől a katolikus életerő s nemzetfenntartó vitalitás diadalmas bizonyítéka, de másfelől megdöbbentő katolikus közfeladatok sürgetője. Csaknem félmillió lélek: hiszen ez már magában véve is egész egyházmegye, a meglévő közel egymillión túl! Ilyen embertöbblet számára ki tudná megmondani, mennyi új iskola, templom, plébánia kellene, mennyi új zárda, mennyi új hitéleti és társadalmi szervezet! Valóban, nekünk katolikusoknak nem az a bajunk, hogy kevesen vagyunk, hanem csaknem inkább az, hogy sokan. Oly sokan, hogy szinte lehetetlen felnevelni, megtartani, pasztorálni őket!

*

Díszdoktorrá avatták Debrecenben a város szabadkőműves polgármesterét. Azt, aki a botrányos halottégető kemence erőltetésével oly mélyen megsértette a város és az egész ország katolikus lakosságát. A debreceni állami (?) egyetem most siet megjutalmazni, nem ám a megsértettet, hanem a megsértőt. Lehetséges volna ez fordított viszonylatban egy katolikus többségű városban? Hiszen mi még azt is szó nélkül eltűrjük, hogy a 18 ezer katolikust és 9 ezer kálvinistát számláló Kiskunhalason a városházán mutatóba is alig akad katolikus és a 69%-ban katolikus Veszprém vármegyében a megyeházán hasonlóképpen szinte teljesen protestáns vezetőség trónol. De jaj, ha ez ellen valaki felszólalna: azonnal a vallási türelmetlenség

vészharangjait húzzák meg ellene. Debrecenben azonban minden szabad. Ott a vallási béke, úgy látszik, a sértegetés leleményességében rejlik.

*

Tizennégy esztendei keresztény irányzatnak kellett lefolynia, míg végre mozgalom indult a törvényhozók körében a *vasárnapi munkaszünet* komolyabb megtartására. Pedig az események sajnosan igazolni látszanak a régi mondást, hogy semmi sem teszi annyira szegénnyé a népeket, mint a lopott jószág és a vasárnapi munka.

*

Nagypénteken 3 protestáns és 1 katolikus szónoklat volt, húsvét vasárnap 2 protestáns és 1 katolikus istentisztelet... Ravasz László nagypénteken is prédikált a *rádióban,* húsvétvasárnap is s ez sem volt elég, a rádió még nagypénteken esti studióelőadás megtartására is őt kérte fel. Nem szeretjük korholni a rádiót, mint amely szerintünk sok tekintetben becsületes kultúrmunkát végez, de annak az érthetetlen félszegségnek egyszer már véget kellene vetni, amely azt hiszi, hogy a magyarság ünnepi szónokának éppen egy protestáns prédikátort kell felkérnie. Legyenek szívesek s vegyék már egyszer tudomásul, hogy a kálvinisták csak 20%-át teszik ennek az országnak s *a túlnyomó többség vallásos érzületének éppen nem Ravasz László van hivatva hangot adni.* A történelmi megemlékezések feltűnő s egyoldalú felekezeti színezését ismételten szóvá kellett tenni, Lorántffy Zsuzsannának a minap is egészen megokolatlan felmagasztalására semmi szükség sem volt. A felekezeti mohóság és önteltség még sem lehet ok arra, hogy a tényleges helyzetről, a magyarság túlnyomó többségének vallási hovatartozásáról minduntalan ily bántó módon megfeledkezzenek.

*

Az *Akadémia igazgatótanácsába* hat új tagot választottak. Arányosan: 3 protestánst és 3 katolikust. Mert persze ez az igazságos elosztás: ötvenszázalékos.

Mint az egyszeri vendéglősnél, aki híres volt arról, hogy potom olcsón adja a nyúlpástétomot. A barátjának aztán egyszer megmagyarázta, hogy a nyúlhúshoz egy kis lóhúst is kever. Még pedig 50%-os arányban: egy lóhoz egy nyulat. Hát ilyen igazságos a Magyar Tudományos Akadémia igazgatótanácsának tageloszlása is. Nagyobb baj, hogy míg az új katolikus tagok közt van, aki csak névleg az, a három beválasztott protestáns egy szálig igen önérzetesen felekezeti ember. Az új levelezőtagok közt örömmel látjuk Alszeghy Zsoltot, a finomtollú irodalomtörténészt és kritikust, de amilyen jogon Győry Vilmos bekerülhetett, azt hisszük, nagyon sok más, érdemesebb is, bekerülhetett volna.

*

Nemrégiben fiatal káplán jelent meg egy *sportpálya* öltözőjében. Az egyházközség jónevű labdarúgócsapata kemény küzdelem előtt állott. Csak bejött megnézni a fiúkat, csak pár percre, mert másfelé is volt dolga. A zsidó fajhoz tartozó bíró savanyú arcot vágott, amikor észrevette: „Pfuj, csuhás! Nem lesz szerencsém!"

Hát nem is lett. A pap ugyan nem hallhatta ezt a bárgyú megjegyzést, de hallotta néhány markos tagja az ú. n. „papi csapatnak", olyanok, akik fiatal éveik minden örömét, munkanélküli életük minden tartalmát, egészségét, érvényesülést, színt, meleget a papnak köszönhették. A vezetőség hat hatalmas szál férfi, magyarázatot kért a babonás bírótól és az annak rendje és módja szerint bocsánatot is kért. A vezetőség be is érte ezzel, de nem úgy a kint zúgó tömeg, a sportklub többi tagjai, a bokszolók, a birkózók. A végén rendőri karhatalmat kellett kérni a bíró testi épségének biztosítására.

Hát nem volt neki „pech"-je? Csakhogy ezt nem annyira a reverendás pap hozta, hanem a saját korlátoltsága és derék futballistáink jól megalapozott katolikus öntudata. Meg kell teremteni a katolikus akciót? Hiszen már megvan! Csak sürgősen meg kell nyitni a

csapokat, hogy az izzó anyag megfelelő formába ömölhessen.

Mert nem kell ám azt hinni, hogy a sportklub katolikus öntudata kimerül a zsidóverésben. Távolról sem! Sokkal keményebb munkára is kaphatók voltak a papjukért. A plébános nevenapján valamennyien, testületileg a szentáldozáshoz járultak — meglepetésképpen. A kapus, a bekk, a center, a jobb- és balösszekötő, a csatársor és a súlyos öklű többiek, akik közül nem egyet úgy kellett megtanítani a Miatyánkra, Üdvözlégyre, hogy el tudja végezni a penitenciát. Mert 20 éve nem gyónt...

És mindezt két világi tagtárs kezdeményezte, végezte. Egyenkint, s szívós közelharcban törték meg a kérges lelkek ellenállását, s akiket talán semmi más argumentálás nem vihetett volna a gyóntatószékbe, azok most elmentek önként, hálából és szeretetből, „hadd örüljön a kis öreg!"

Akik mertek új barázdát szántani, újfajta magot vetni, azok repeső lélekkel látják az új vetés sarjadását.

*

Mennyit gúnyolták és mennyit támadták az Egyházat az *index* miatt! És íme, most maguk a tömegek követelnek maguk fölé indexet, kívánják és akarják, hogy a felsőbb hatalom tartson tőlük távol mindent, amiben nem akarnak hinni! Index Németországban, Oroszországban, és index a fasizmus Itáliájában. Sőt ha a magyar irodalmi radikálizmus folyóiratát megnézzük, látjuk, hogy ők is szívesen alkalmaznának holmi indexet, sőt alkalmaztak is, amikor évekig tartották az agyonhallgatás, később a lenéző kritika indexén a katolikus irodalmat.

*

Most már nem lehet a katolikus irodalmat radikális irodalmi felfogás indexét tartani. Kinőtt mindenféle gyermekcipőkből, fiatal katolikus íróknak egyelőre még gyérszámú csoportja verekszi magát a nyilvános-

ság elé egy egyre zajlóbb irodalmi élet árjában. Még kevesen vannak. Működési területük nem fogja be az irodalom egész területét, ezen való eloszlódásuk rendszertelen. Van terület, ahová többen jutnak, van témakör, amelynek egyetlen művelője sem akadt. De azért lassan-lassan megindulhat az irodalmi munkaszervezés, szabálytalan medrekben, összevissza folyó vizeknek szabályozása. De főkép és mindenekelőtt: a közönségnevelés és közönségszervezés. Szerzőkön kívül elsősorban közönség kell a katolikus irodalomnak, csak szerzőre és közönségre épülhet fel a könyvkiadás. Természetesen kiadói vállalkozások részéről is kötelességei vannak a modern propagandának.

*

A katolikus akció sajtószakosztályán általános helyesléssel találkozott az az indítvány, hogy *a katolikus lapok szerkesztői keressenek gyakrabban kapcsolatot egymással* s bizonyos fontos emberi, vagy dologi márkázásnál találjanak közös nevezőre. Hogy az indítvány mennyire fontos volt, mutatta többek között a Herczeg-jubileum is. Nemrég került a kezünkbe egyik előkelő szemlénk egy régebbi harcias recenziója, mely ugyancsak alaposan lepocskondiázza Herczeget és tegyük rögtön hozzá, sok tekintetben helytelenül. Most pedig, pár év után, olyan allelujába kezd, hogy a sok nagybetűs aposztrofálás tömegében nem tudja az ember kivenni, melyik nagybetű szól az Istenről és melyik Herczegről. Hiába, az ünneplésnek is megvan a maga emberi etikája! Nem is beszélve arról, hogy az ilyen írásművekkel csak terjesztjük a zavart s a hibás felfogások beivódását az irodalmi közvéleménybe!

*

Egy *svájci protestáns lap* felháborodva közli a hírt, hogy Magyarországon egy kálvinista lelkészt elítéltek azért, mert Szent István király jobbjának tiszteletét fetisizmusnak nevezte. A lap azt a megjegyzést fűzi az esethez, hogy jó lesz vigyázni, nehogy a svájci

ultramontánok (katolikusok) a bolseviki istentelenek ellen való védekezés ürügye alatt valahogy bele ne csempésszék a svájci büntetőtörvénykönyvbe az istenkáromlás eltiltását. Jellemző tünet! Vannak tehát felekezeti túlbuzgók, akik a bolseviki istenkáromlástól sem félnek annyira, mint attól, hogy majd ezentúl a katolikusok vallási érzelmeit sem lesz szabad büntetlenül kigúnyolniok. Ez a megdöbbentő felekezeti mentalitás is egyike a vallásszakadás amaz üdvös eredményeinek, amelyeket október 31-én a felekezeti szónokok oly igen magasztaltak.

*

Berzeviczy Albert, a magyar élet sokoldalú és még többállású vezére, a *Tisza István Társaskör kegyeletes ülésén* azzal a meglepő kijelentéssel ásított bele az álmos magyar életbe, hogy „csak felekezeti gyűlölködés lázong Tisza emlékének tisztelete miatt". Amikor ezt a kijelentését elmondta, bizonyára villámló szemekkel nézett körül, mint aki nagyot mondott és azt hiszi, hogy fején találta a szöget. Ha Berzeviczy nem volna a magyar irodalmi élet dalai lámája, hanem most került volna ki valamelyik vidéki gimnázium krétaporos padjai közül, nem szólnánk semmit. Viszont egy egész életen át látnia kellett azt az életjárást, amit a magyar élet lépett a századfordulótól Trianonig, s meg kellett benne látnia Tisza végzetesen öles lépteit is, ha ép tudással került fel irodalmunk tempót diktáló katedrájára. Úgylátszik azonban, s ez a szomorú, hogy a magas közéleti támlásszékekről is csak vakondtúrásnyi horizontot lehet belátni!

A magyar liberalizmus meghalt Tisza Istvánnal. Akármilyen megrögzött liberális is Berzeviczy, ennyit a korszellemből illenék tudomásul vennie. Az a suta frázisa, amely felekezeti gyűlölködésről beszél, a legócskább liberalizmus fegyvertárából való. Mi érveket, komoly történelmi érveket szegeztünk a rosszul értelmezett és túlméretezett Tisza-kultusznak,[1] azért az Aka-

[1] Lásd: Összegyüjtött munkái XXIX. kt. 277—280. lapjait.

démia elnökétől legalább annyit elvárunk, hogy érvekre érvekkel s ne elkopott, rozsdás liberális frázisokkal feleljen.

A Tisza-kultusz particédulája, a 8-órai Ujság, nagy diadallal hozta le a Tisza-emlékünnepélyen megjelentek teljes névsorát. Bizonyára meglepetésnek és bombaként ható érvnek szánta ellenünk. Mindkettő sikerült, csak nem úgy, ahogy ezek a jámbor temetkezési vállalkozók elgondolták. A névsorból kisült, hogy egyetlen egy katolikus pap, vagy egyházi méltóság sem vett részt az emlékünnepélyen. A névsorból kisült, hogy egyetlen egy, csak valamelyes szerepet játszó katolikus közéleti férfi sem tartotta érdemesnek a gyűlést jelenlétével megtisztelni. A névsorból kitűnt, hogy a fiatal magyar értelmiség, úgy a harmincas, mint a negyvenes nemzedék oda se szagolt az egésznek. Ezek után kitalálhatja mindenki, névsor nélkül is, kikből rekrutálódott a közönség. Ott voltak a pénzfejedelmek, a kartellvezérek, a nagytőke és nagyipar minden korifeusa, Tisza volt miniszterei és főispánjai szinte teljes számmal. Sapienti sat!

Ha Berzeviczy Albert számolni is tudna, bizonyára ijedten számítaná ki, hogy hol a nemzet többsége. Vajjon azok a 60—70 éves öreg urak alkotják-e, akik az ünnepélyre összegyűltek, vagy pedig az a négy-öt generáció lefelé, amely az ünnepélyükről tudomást sem vett, s a megjelentek jórészét, köztük az elnök urat is, mint álláshalmozókat szokta kiplakatírozni. A Berzeviczy generációja előtt már csak egy áll: a csöndes elmúlásra jámborul előkészülni. A mi ifjúságunkra azonban az ország sorsának az átvétele vár. Berzeviczyéknek már nem lesz idejük a mi pusztulásunkat kivárni, nekünk még van időnk kivárni azt a hatalmat, amelyhez ők olyan görcsösen ragaszkodnak s a jelen generációt és a jövőét, ezt ne felejtsék el, már mi neveljük!

Mi nem szoktunk a szakkritikának elébe vágni, ez is a liberalizmus fegyvere és tempója volt. Berzeviczy azonban büszkén hirdeti előre, hogy a leleplezendő

Tisza-szobor az ország egyik legszebb műemléke lesz. S teszi ezt akkor, amikor az egész műértő világ kuncogva suttog a szobor körül s a leleplezéssel kapcsolatban egy országos kiábrándulástól fél. Közben Berzeviczy már azt is elfelejti, hogy a Tisza-kultusz másik főrendezője, Hegedüs Lóránd már óvást emelt előre a szobor ellen a Pesti Hirlapban. Vajjon az az egyetemes magyar kritika, amely a szobor felett kemény ítéletet talál mondani, mind a felekezeti gyűlölködés lázongása lesz?

*

Szabó Imre református esperes bizonyára mindenre inkább pályázik, mint arra, hogy bájos és naiv legyen. Hogy vágyai mennyire váltak valóra, nem tudjuk és nem kutatjuk. Hogy azonban sikerült neki az, amire valószínűleg nem vágyott, azt nyilvánosan leszögezhetjük. Az esperes úr ugyanis nagyon szeret beszélni. Szinte lépést tart már a beszédben kifogyhatatlan Ravasz Lászlóval. Persze a sok beszédnek sok az alja, adatoknak és tényeknek nincs ideje utánanézni s ezért hatodrangú kútfőkből vagy pláne csak úgy hallásból meríti. Nemrégiben is Az Est szerint „nagy érdekességű előadását" így kezdte: „Már 20 esztendővel ezelőtt kimondotta Ravasz László, és azóta közhellyé lett, hogy ha Pál apostol élne, ujságíró volna".

Ennivalóan bájos ez az esperes a maga tudatlanságában és szűk magyar horizontján! Mintha Ravasz Lászlónál kezdődnék a tudomány minden erőfeszítése és a szellem minden szárnyalása. Vajjon mit mondana a bájosan naiv esperes úr, ha megtudná, hogy ezt az általa már valóban közhellyé taposott *szállóigét egy német katolikus püspök, Ketteler mondotta el 60 évvel ezelőtt?!* A kisajátításon ne döbbenjünk meg! Szabó esperes kisajátítja Ravaszt, Ravasz pedig Szent István, Szent László és Pázmány Péter mellett most már Kettelert is. A kisajátítás megengedett, de ezen az aranyos, ennivaló tudatlanságon kacagni szintén megengedett.

*

„*Raffay püspök* helyezte el a protestáns világszövetség koszorúját Luther wittembergi szobrán" — írják fontoskodva a pesti liberális napilapok. Meg vagyunk hatva a megtiszteltetéstől. Fatális véletlenségképpen azonban ugyanakkor a londoni Universe c. ujság megállapítja, hogy az idei Luther-ünneplések világszerte amolyan halotti kesergések voltak. „The Death Rattle of Lutheranism" — az Universe cikkének címe, ami annyit jelent, mint „A luteranizmus halálhörgése". Talán ennek a hörgésnek elősegítésére hívták meg Raffayt? Az angol lap cikkének vége különösen melankólikus. Érdemes eredetiben is idézni: „The noise was huge and sustained. But who is there in England now to pay honour to Luther? He is almost forgotten — unwet, unhonoured and unsung". Magyarul: „Az ünnepi lárma nagy volt és hosszas. De *ki az ma Angolországban, aki Luthert tiszteli?* Csaknem el van feledve, — megsiratlanul, tiszteletlenül és megénekeletlenül". Lám, nálunk Ravasz László már arra kényszerült, hogy a hitújítás ünneplése címén a mi Szent Istvánunkat, Szent Lászlónkat, Assisi Szent Ferencünket, sőt Pázmányunkat tulajdonítsa el magának, hogy legyen kit s mit ünnepelni, reális értékként felmutatni, ha már a magukéból az előhaladó történeti ismeret révén mindinkább kifogynak. A wittembergi barátból lassan kiábrándulnak az emberek. Forradalmárnak jó volt, de vallási újjáébresztőnek bajosan.

*

Tele van az ország *egyetemi ifjúságunk lázongásával.* Tüntetnek, gyűléseznek, memorandumot szerkesztenek a numerus clausus érdekében. Ezt valahogy minden évben várjuk is, a tradícióhoz tartozik el nem hagyni. Az ifjúság meg is teszi a magáét: kipofoz néhány zsidó egyetemistát, kizavar a tanteremből néhány „blatt"-ról ítélt alakot s örül neki, hogy évek mulva is mily kedves emlék lesz neki a hajdani „zsidóverés". Pedig akkor talán már egy zsidó cég alkalma-

zottja lesz és hétrét fog meggörbülni a méltóságos Lilienfeld Miksa igazgató előtt.

Ezektől a zsidóverésektől csak a zsidó egyetemi hallgatók félnek, azok is csak pillanatnyilag. A többi mosolyog és tudja, hogy ugyanezek a hangosak egy-két év mulva náluk is kopogtatni fognak állásért, kenyérért s nem restelnek majd mélyen alázatoskodni, túlcímezni és hajlongani. Közben pedig a zsidó ifjúságnak egyetemről kiszorult tömegei viszik a magyar pénzt Milánóba, Berlinbe, Párizsba és jönnek onnan vissza értékes külföldi diplomával s nyernek velük itthon rongyoskodó volt osztálytársaik előtt állásokat.

Fontoljuk csak meg, hogy évek, sőt több mint évtized óta évenkint verik az egyetemeken a zsidókat s mégsem történt semmi változás a zsidó tőke terpeszkedésében, a zsidóság szellemhódításában, sajtójának terjeszkedésében. Több mint tíz év alatt a felnövekedett zsidóverő generáció már számottevő tényező lehetne az ország egyetemességében, már súlyos bojkottot kezdhetett volna, már felvirágoztathatta volna a keresztény lapokat, de mindebből semmit sem látunk. Hangos tüntetőinket lefegyverezte a valóság, elnémította a reális élet. A mostaniak sorsa is ez lesz, hacsak egyszer már csuda nem történik a magyar földön!

*

Dörömböl az éhség, dörömböl a *munkanélküliség*, dörömböl a reménytvesztő ifjúság: Uraim, hát mi lesz? Lesz-e itt társadalmi reform? Töri-e rajta valaki a fejét? Megmozdulnak-e már a sziklák? Akad-e az országban, aki komolyan veszi és szociális nagy tettekre váltja a hazafiságot? Síri, kongó csend a válasz ezekre a fojtó kérdésekre.

Akarunk-e hát legalább annyira segíteni, amennyire még a mai világválságban is lehet? Le akarjuk-e törni a közvetítő kereskedelem aránytalan érvényesülését? Amely teszi pl., hogy a termelő falusi ember 8 fillért kap a tejért, de a fővárosi polgárnak már 32 fillért kell érte fizetni, míg megkapja. Le akarjuk-e

törni az álláshalmozást? Amikor egy-egy politikai stréber 5—6, egyenkint is nagyjövedelmű állást tölt be, míg tízezrek odukban laknak. Akarunk-e tenni valamit, hogy a gép ne átka, hanem áldása legyen a termelésnek s az életnek?

*

Baromfikiállítás és Katolikus Nagygyűlés. Ezt a furcsa összeállítást a MÁV utazási kedvezménye teszi csak érthetővé. T. i. a MÁV a decemberben tartott Baromfikiállításra 50%-os utazási kedvezményt adott, ellenben a Katolikus Nagygyűlésre csak 33%-ot.

Miért és hogyan történt ez a különös megkülönböztetés? Mi vagy ki az oka annak, hogy a Nagygyűlésre csak 33%-os kedvezményt adott a MÁV, holott a Baromfikiállításra és a legtöbb hasonló partikuláris alkalomra megadja az 50%-ot? Vajjon attól függ-e ez, hogy a MÁV mennyire értékeli ezeket az alkalmakat? Vagy attól-e, hogy ez alkalmak rendezősége mekkora befolyással tud hatni a MÁV-ra és mekkora százalékot tud kicsikarni belőle? Sokan szeretnénk erre, mi katolikusok, magyarázatot hallani.

Magyar korképek 1934-ből.

A Meinl Gyula Rt. külföldi cég ugyan, azonban rég bevezetett nagy üzletei vannak Magyarországon is. Hogy a cég, vagy annak magyarországi kényurai milyen sokra értékelik az országot, azt mélyen jellemzi egy kis kép, melyet ők osztogatnak s amelyből ötöt összegyüjteni 5 deka ingyen csokoládét jelent. A képen furcsán és érthetetlenül ez a szöveg áll: „Pázmány Péter a protestáns magyarokat vissza akarja hódítani a katolikus egyháznak". A furcsa szöveg, ha talán nyiltan tendenciával nem is vádolható, suta semmitmondásával annál gyanúsabb és megzavaróbb. A kép, mely felette terpeszkedik, még furcsább, egyenesen felháborító. Egy terebélyes nagy fa alatt, mely egy őserdő részének látszik, színesruhás magyarok álldogál-

nak vagy heverésznek és előttük szőrcsuhában, remetének öltözve, mezítláb és hajadonfőn, hatalmas hófehér szakállal és kapucinusra borotvált fejjel, egy szál fakereszttel kezében, bizonyára Pázmány Péter, Magyarország prímása, a római Szentegyház bíborosa áll.

Vajjon mit tudhatnak ezek a rajtunk hízó német cégek a magyar történelemből, ha Pázmány Pétert egy ilyen mezítlábas, torzonborz remetének, a XVII. század magyarjait pedig ilyen őserdőben kóborló csőcseléknek ábrázolják? Vagy ha az egész tapintatlan reklámjátékot a magyar vezetőség a saját bölcseségéből rendezte meg, nem kell-e sürgősen leváltani őket tapintatlanságukért, vagy valami intelligens diplomás munkanélkülit szellemi vezérnek föléjük helyezni?

*

Valaki — mindegy, hogy hol, ki és merre volt, az ilyen esetek ma úgyis naponta szaporodnak — nagyon *pápista volt állami állása ellenére* s valamelyik helyi kiskirálynak nem tetszett. Tenni ellene nehéz volt; a pápistának ragyogó minősítése volt még a titkos doszszziékban is, szakmájának egyik országos viszonylatban is első szakembere, a kötelességteljesítés, hűség és példaadás megmintázni való hőse. A korhatárt még nem érte el és így nyugdíjba kergetni még nem lehetett, tudásához legfeljebb iskolába járni, de azt kritizálni nem lehetett. Ám, a helyi kiskirálynak ez az úr mégis kellemetlen volt. S ha nem is vagyunk a szellemi feltalálók országa, a politikai fondorlatokban mindig feltaláltuk magunkat. Itt is ez történt. A vidéken kellemetlenné vált pápista vezető tisztviselőt az előléptetés és kitüntetés görögtűzzel megjátszott fénye és csillogása mellett helyezték át Budapestre, hol mint mondták, mérhetetlen tudását és nagy szakismereteit országos viszonylatban fogják kamatoztatni. S azóta több, mint egy éve annak, hogy az illető úr itt ül Budapesten. Hivatali szobát kapott, de sem resszortot, sem aktát még nem látott. Könyveket olvas, vagy

legyeket fogdos, dobol az ablakon, vagy töpreng az államvezetés új stílusán, de mindenesetre semmit se csinál. Még szerencse, hogy meghozták az új nyugdíjtörvényt, melynek alapján bizonyára az első lesz, akit „szolgálati érdekből" nyugdíjazni fognak. Máskülönben még öt évig unatkozhatott volna fényes állásában, az országos hivatalában.

*

Az ember nem tudja, hogy bosszankodjék, vagy nevessen azon a beteges erőlködésen, amit *egyes cégek* elkövetnek, hogy karácsonyi forgalmukat a *katolicizmus zászlaja alatt* a lehető legnagyobb fokig emeljék. Ahhoz már hozzászoktunk, hogy a Tolnai Világlapja a legszebb betlehemi képeket közölje, a legnagyobb zsidó-üzletek kirakataiban nagyon szép jászolok díszelegjenek. De amit egy múzeumkörúti fényképész elkövetett a józízlés ellen, az egy kicsit sok. Az amúgy is vérszegény kirakatában nem igen látható más, mint a három napkeleti király, akik arany, tömjén, mirrha helyett az ő általa gyártott fényképezőgépeket viszik kezükben Betlehembe.

Nem tudom, mit szólnának a jóízlésű emberek, ha Hannibalt egy elszakíthatatlan nadrágtartóval, Cleopatrát a „négyet húszért" hullámhajcsattal, Napoleont pedig az egyedülszórakoztató tízfilléres yo-yo-val ábrázolnák. Ennek a szegény fényképésznek és hozzá hasonló embereknek is jó volna megírni: nem kívánjuk, hogy magasztalják és dicsőítsék azt, ami nekünk már gyermekkorunk óta csodálatos és áhitatot ad, de legalább legnagyobb ünnepeinken ne háborítsanak fel minket.

*

Sokadalom a Lánchídon. Ingyilkosság? Halászok? Nem! A sirályokat eteti valaki, mégpedig zsemlyével. S a nézőközönség ujjong és lelkesedik, ha az elegáns mozgású madár röptében elkap egy-egy falatot. — Pár lépéssel odébb egy koldus kuporog. Mind a két

lába hiányzik. Rá se néznek. Dehogy is kínálnák meg egy sirályoktól visszamaradt zsemlyével. Hiába, ő nem érdekes. Hiszen csak — ember.

*

Úgynevezett „úri család" szennyében vájkált a közelmultban a szenzációra éhes sajtó és közönség. Kétféleképpen is képmutatók! Mert egyrészt hány olyan poklot nyitott meg a polgári házasságról szóló törvény, amely még fokozottabb förtelmeket kavar föl, csak éppen nem jut anyagyilkosságig a dolog! Ellenben gyermeklelkek és *meg nem született gyermekek gyilkosai tömegesen sétálnak a korzókon* és a szalónokban kezet kell csókolnunk neki, akiknek egy tavaszi toalettjük nagyobb gondot okoz, mint a gyermekük sorsa, élete...

Hát még a kevésbbé tehető és kevésbbé művelt rétegek között! Micsoda Dickens tollára kívánkozó gyermekkálváriák! Micsoda gazdátlan jószágként való hányódása a gyermeknek! Bűntanyákon és negyedik, meg nem tudom hányadik „mostohaapák" műhelyében... Helyesen jegyezte meg egyszer a fiatalkorúak fogházának gondnoka: „Sokan vannak? Csudát! Még igen is kevesen! Ahhoz képest, hogy milyen termőtalajból kerülnek ide".

És mert az egyiknek a „papája" méltóságos úr, hát külön tanár foglalkozhatik vele a fogházban is? A többiek? Azok szépen megtanulják ott egymástól a többszemélyes zárkákban a félvilág minden „hasznos" tudományát, amelyet aztán odakünn vígan kamatoztatnak. Hiszen rendes munkához még azok sem jutnak, akik nem jártak „odabenn".

*

Nyilvánosan *felállított, vagy készülő szobrokról véleményt mondani félős,* mert újabban sajtópert jelent, de igazán itt az ideje annak, hogy a pesti aszfalt bronz- vagy kőfaragó díszét szóvá tegyük. Szinte úton-útfélen beleütközünk már ezekbe a fantomokba,

melyeknek ízléstelen látványa csak a leghangosabb felzúdulást válthatja ki. Budapesten jó szobrot összeszámlálni, ahhoz egy kezünk öt ujja is sok, de mind között az utolsók a legborzalmasabbak. Különösen a hadi emlékekkel történt sok visszaélés. Megértjük, hogy a város jóideig nem engedte leleplezni a legszebb pesti istenháza, *az egyetemi templom falát elcsúfító hadiemléket,* melyen az ablakból ugrálnak ki a katonaruhás szigorlók, egymást lökdösik a szűk helyen, mintha a beiratkozás nagy tolongását akarták volna bronzbaöntve megörökíteni. Csak azt nem értjük, hogy ezek a galileisták miért bújtak mundérba. Mert, hogy szabadkőművesek az egészen biztos, hiszen — balkezüket emelik esküre! Ezzel az esetlen „Bajonett-auf"-figurás, rosszul mintázott értetlenséggel nehéz konkurrálni, de azért sikerült! A *32-ek szobra,* amint az ott a „Harminckettesek terén" a Baross-utca és körút találkozásánál áll, nehezen bár, de túlszárnyalja az előbbit. A jól megtermett baka a környék kávéházait és a 6-os villamost bombázza kolosszális lendülettel. Ez a megmerevedett borzalmas grimasz igen nemesítőleg hat, amint csöppet sem természetes tartásban akarja előrehajítani a sörösüveg formájú gránátot. A katonák azt mondják, hogy a szobor minden porcikájában hazug tartású, a művészethez értők pedig azt állítják, legalábbis az új zsűri csak ilyen alapon fogadhatta el a tervet, hogy még az öltéseket is meg lehet számolni, amivel a paszományzsínóros vitézkötést odavarrták. És az sem kicsinylendő, hogy a reliefek pappendekliből vannak kivágva, olyan laposak, ezt biztosan nehéz volt megcsinálni. Beszéljünk Gárdonyi kicsúfolásáról, semmitmondó bronzáról, vagy a *Rákosi-féle* gólemről? Amint a New-York-kávéházzal szemben sétálgat? Nem utolsó ércöntés Erzsébet királyné emléke sem. Mindenesetre furcsa, hogy a panoptikum figuráit így kiállítják az utcára, máshol a Népligetbe szokták!

*

Van egy kultuszminisztériumi végzés, mely a jövőben *a tanítói állások betöltését vallási szempontból a tanulók általános számarányához* kötik. A „rátermettek" felekezete nem azért rakja tele gondnoki és konventi állásait aktív és kimustrált politikusokkal, hogy az ilyen miniszteriális végzések minden lehetőségét ki ne szimatolná s ha gyakorlati kivitelre kerül a sor, minden letéphető gyümölcsét le ne aratná. Persze, politikusan, a régi politikai csízió szerint, nem egységes, karakán, vastagnyakú elvek szerint, hanem esetenkint taktikázva, illetve a taktikát változtatva Számítva mindig arra is, hogy a magyarok oly könnyen felejtenek s hogy ebben a behemót nagy Magyarországban egyik város a másiktól oly messze esik, hogy ezek külön magyar csoda által vehetnek csak tudomást egymásról.

Ennek a „rátermett" taktikának ravasz s igazán nem férfias fogásairól most lehullott a lepel s a maga siralmas meztelenségében látható az egyedüli rúgó: a pozíciófoglalási furor. Január 16-án egy tanítói állás betöltése kapcsán hosszadalmas és éles vita lángolt fel a kecskeméti közigazgatási bizottságban a tanítók felekezeti megoszlását irányító kultuszminiszteri leirat körül. A tanítók arányát ugyanis a nemes város még 1870-ben állapította meg 2:1 arányban, amikor is 30 ezer katolikussal szemben 14 ezer protestáns volt. Az elmult hatvan év azonban óriási eltolódást hozott Kecskemét vallási statisztikájában. Ma 61 ezer katolikus van és csak 17 ezer a protestáns! De természetesen fennmaradt a tanítóválasztásoknál a régi arány, mely nekik kedvezett s így ma is a lélekszámhoz viszonyítva 14-gyel több a protestáns tanító! A „rátermettek" felekezete csapott erre természetesen nagy lármát: hogy az autonómia veszélyben van, hogy a saját pénzéért azt választ a város, akit akar, hogy erre nincs törvényes alap, hogy felkavarja a felekezeti békét s így tovább a nemzeti egység és a felekezeti béke megóvása érdekében!

Január 17-én a 99%-ban katolikus Polgárnak kel-

lett tanítót választani és összesen 14 kálvinista tanuló (!) kedvéért valóban kálvinista tanerőt választott. A dolog komikumához tartozik, hogy a 14 gyermek hat osztály között oszlik meg, nem a falu határához tartoznak, hanem a szomszédos hajdúnánási határban laknak s az egész az egri káptalan birtoka. De itt nem zúgott a kecskeméti kálvinista kórus az autonómia veszélyéről, a felekezeti béke felkavarásáról, hanem vezércikkekben ünnepeltette a nemzeti egységet s veregette vállát a katolikusoknak mint jó fiúknak.

Hát, így is lehet? Egyik napról a másikra? Csak azért, mert Kecskemét messze van Polgártól? S mert az egyik helyen nyerünk 1, a másikon veszítenénk 14 tanerőt?

*

A zsidóság 2000 év alatt sem bírt a kereszténységhez lelkileg közelebb férkőzni, de hogy úgy mondjuk: üzletileg folyton a nyomában van. Mintha *szentjeinknek egész díszes galériája* csak arra való volna, hogy *zsidó gyárosok márkás cikkeik elnevezésére* szabadon válogathassanak benne. Ez a kihívó és semmivel sem indokolható divat, mint egy előttünk heverő árjegyzék mutatja, a szappan és a sör, a cukor és szövet területéről most már bevonult az úri divatba is a Bazilika védjegyű Szt. Imre, Szt. László, Szt. István és Szt. Gellért „fazonban" készült gallérokat reklámoz. Vajjon, mit szólnának ezek az urak, ha patkányirtókat, légyfogókat, tetűzsírokat és egyéb, gettóikban nélkülözhetetlen szereiket haló poraikban is tisztelt nagy rabbijaikról neveznők el?

*

Ismét összeomlott tehát a marxista tébolynak egy erős fellegvára s a bécsi Ringet nem sokáig fogja már meggyalázni a gyilkos Adler hivalkodó szobra, amelyet uralmuk önkénytelen jellemzéséül Scheitz-ék állítottak fel. Ismét beigazolódott, amit *tizenöt éve írtunk* (akkoriban a Szász Zoltánok nagy megbotrán-

kozására!), hogy a *szociáldemokrácia nem legális párt,* hanem összeesküvés az állam ellen. 500 szegény rendőr, katona és félrevezetett munkás halálába került a négynapos zendülés. Dollfuss győzelmének nem örülnénk, ha benne csakugyan a munka bukott volna el a tőke elleni küzdelemben, vagy a kár olyan államrenddel szemben, amely a kapitalizmus bűneinek palástolója. De Dollfuss a Quadragesimo Anno alapján áll és senkisem vádolhatja őt munkásellenességgel. Hogy a felbújtók, a Deutschok és Bauerek nincsenek az elesettek között, hanem idejében megmentették az irhájukat, azon igazán nem csodálkozik már senki.

*

Garami! Emigrál. Hazajön. Megsértődik: faképnél hagy mindent és elmegy. Váratlanul rosszra fordulnak odaát az „éghajlati viszonyok": egyszerűen megbetegszik, honvágy gyötri és „haza" jön megint.

Ejnye! Ennek az úrnak igazán több hazát adott a végzete! És addig van otthon, ameddig jól megy a bolt és tiszta a levegő. Gyökere sehol és mindenütt és megélhetése megvan itt is, ott is.

Nem különös? És nem kellene-e ennek a rejtélyes jövedelmi forrásnak a mélyére tapintani valamelyik hatóságnak? Ebben az állástalan világban?

*

Helyzetkép. Falu: 1934.

Az intelligencia — ahány, annyiféle. Áskálódnak, pereskednek. Alattomban és nyiltan egymás ellen törnek. Életre-halálra. A nagyobb kenyérért. Politikai vállveregetésért. A nép ezt igen jól látja. Hogyne látná, hiszen ki-ki iparkodik minél nagyobb pártot verbuválni magának.

A jegyzők egymás ellen. A tanítók, tanítónők egymás ellen. Köszönés nélkül elmegy egyik a másik mellett az utcán. Még az iskolában, a gyerekek előtt sem váltanak szót egymással. „Mit? Még egy levegőt sem szívok a szobában a haragosommal!" Az egyik-

nek a sógora, másiknak unokaöccsét tanítja bent a városban. Összeröffen a család és megy a parancs: „Tekerd ki a nyakát annak a kölyöknek! Hadd pukkadjanak idehaza!"

A községháza harcol a postával és viszont. Nem lgen tudni, miért. Mert nincs egyebük. Csak a sár, ami elválasztja az egyik házsort a másiktól. Az ivás nap nap után, le a sárig. És a „zsíros" semmi. Szellemi táplálékuk a hitközönyös és destruktív sajtó.

Körülöttük áskálódás, munkanélküliség, adósság. Adóhátralék, protekció. És — testvérgyűlölet.

És itt ezer éve *kereszténység* van!

*

Éretlen gyerekek dobálják el maguktól minduntalan az életet. Egy élesebb rendreutasításért, még el sem hangzott szidásért. A kiérdemelt veréstől való félelemből. Másutt kamaszokat tép le és sodor magával ördögszekér módjára a szerelem forgószele. Serdülőket, akik alig hogy elkerültek az anyjuk szoknyája mellől, akik „nem bírják az élet terhét". Bár semennyit sem kóstoltak még belőle.

*

De a szerencsétlen gyermekeket hibáztassuk érte! Mert az okok egész sorozata áll meggondolatlan tetteik mögött. A háború és forradalmak szülte nyomorúság és hiányos táplálkozás. A bizonytalanság és idegesség. Kenyérgondnak, családi perpatvaroknak a gyermekig való hatolása. Házastársak csereberélésével járó életmérgezés. A rohamosan terjedő hitbeli közönyösség. Istennek kikapcsolása a mindennapokból. Az örökkévalóság távlatának mesterséges elködösítése, lemorzsolása. A felnőtteknek s az egész társadalomnak az „ideát"-ra való berendezkedése. Hogy ez másként is lehetne, azzal édeskeveset törődnek az illetékesek. Egyedül az Egyház harcol a veszendő lelkekért magárahagyottan, sőt korlátozottan, de minekis? Hiszen ezért a munkáért nem jár vállveregetés

és Signum Laudis. Ezen nem igen lehet keresni. Erről nem ír mézesmázas hasábokat a körúti sajtó. Ilyesmiért legföljebb a fölséges Úristen fizet — igaz, hogy megrázott és túlfolyó mértékkel. De az ilyen váltókra, amelyeket csak „odaát" lehet prezentálni, a világ fiai ugyan nem sokat adnak.

*

Ez is jellemző különben annak a felekezeti békének odatúl való értelmezésére: valahol nemrég *„csendes napot" tartottak* az atyafiak. A mi lelkigyakorlataink mintájára azt hihetnők, hogy hitről, istenszeretetről, örökkévalóságról, bűnbánatról volt bennük szó. Dehogy! Az egyik előadás címe mindjárt ez volt: „Bolsevizmus, hitlerizmus és jezsuitizmus". A szónokló „lelkész" aztán szépen kifejtette, hogy bár mind a három nagy baj, mégis a bolsevizmusban legalább a szociális tartalom dicséretes, a hitlerizmusban pedig legalább a nemzeti eszme. A *jezsuitizmus azonban mindenestül rossz.* Rosszabb, mint a bolsevizmus és a nemzetiszocialista ujpogányság. Ez az a bizonyos „felekezeti béke", ezeknél a derék embereknél!

*

A kudarcba fulladt *bécsi vörös „lázadás" finálé-jában* tragikomikusan hatott a levitézlett néptribunok menekülése Ausztriából. Az eseményeket figyelő ember napról napra olvashatta, hogy egyik nap az egyik, másik nap a másik pártkirályt, akarom mondani: párttitkárt fogják le a sorompónál „meg nem engedett" határátlépés közben. A vizsgálatnál aztán kiderül, hogy a „vezér" urak csak a népet hagyták cserben, de megrendült egzisztenciájuk jólétéről annál előrelátóbban gondoskodtak. A lefogott autókból ugyanis sok-sok ezer sillingecske került elő, amit a süllyedő hajóról menekülő patkányok akartak — enyhén szólva — kisíbólni magukkal. Az elvek „hűséges" társai úgy látszik, elsősorban saját féltett testecskéjük jólétére gondoltak. Hogy számításukba egy kis

hiba jutott? Istenem, síkos talajon mindenki elcsúszhat! Még az elvek vörös hívei is... Sőt ezek elsősorban.

A lényeg az, hogy végül Ausztria kiábrándult népe is megtanulta, hogy szociális termelésből fakadt a jólét — legalábbis a marxi vezérek számára.

*

Olvassuk a következő vívmánynak elkönyvelt rendeletet a hivatalos lapban: „Abból a célból, hogy a vidéki közönség a *húsvéti ünnepek alkalmából* vásárolni szokott illatszereket akadálytalanul beszerezhesse... kivételesen megengedem, hogy a f. é. április 1-re eső húsvétvasárnapon — Budapest székesfőváros kivételével — az ország területén a drogéria és illatszerüzletek reggeli 7-től d. u. 1-ig legyenek nyitva tarthatók..."

Persze, mert szombaton nem lehetne beszerezni azt a méregdrága szagosított H_2O-t! Annyival is inkább, mert ezen a szombaton fizetik ki nemcsak a heti, hanem a havi béreket és illetményeket is! Aki mindenáron locsolkodni akar és tudja, hogy vasárnap nem nyitják ki az üzleteket: az bizony beszerzi korábban is.

De hiszen, nem is a vásárlók kedvéért csinálják mindezt! Ugyan, mióta törődnek nálunk a fogyasztók érdekeivel? A telhetetlen profithajhászás teremtett itt magának ismét konjunktúrát s ez meg annyiban is nagy gyönyörűséget szerzett a kommerciális hiten lévők táborának, mert állami segédlettel rést üthettek a keresztények legnagyobb ünnepén.

Szentmisehallgatás, a föltámadás ünnepén? Igazán bagatell dolog a kufár-szellemnek, amely annyi kartell szemérmetlen zsarolásának nyitott már kaput.

*

Elhisszük és tudjuk, hogy vannak véletlenek. Furcsa, különös, indokolatlan lehetőségek, amikből meglepő és megzavaró valóságok lesznek. A véletle-

nek szerepében egy percig sem kételkedünk, de viszont nem vagyunk hajlandók elismerni, hogy minden csak véletlen volna. Hogy következetesen beálló, állandóan üzött tartós tények mind a véletlen ördögének viselkedéseire volnának visszavezethetők. Íme, gombostűre tűzünk ma is egy ilyen különös ördögi véletlent.

Üllő községe itt fekszik Pest határában. Lakossága 75%-ban katolikus. Ha valakinek, hát ennek a 75%-os katolikus többségnek joga és lehetősége is volna, hogy sorsát maga intézze és vezetői az ő köréből kerüljenek ki. És mégis *idestova 100 esztendeje* (!) *lesz annak* — pontosan 1848 óta — *hogy Üllő községnek nem volt sohasem katolikus főjegyzője.* Ejnye, ejnye, hát már egy jegyzői állásra sem akad „rátermett" a katolikusok között.

*

A *budapesti tudományegyetem* katolikus alapítás, mintahogy most már jó későn a Pázmány Péter névvel az állam is hivatalosan elismeri. Pár év mulva bekövetkező centenáriumára, de egyúttal istápolására is országos bizottság alakult, amelynek élén a nagy alapító utódja, Magyarország hercegprímása áll. Annál kirívóbb, hogy egyik — másik katedrán még mindig hangzanak el tudománytalan és nívótlan, legfeljebb éretlen gólyák vigyorgására számító jelentések, melyeknek éle az egyetemet alapító katolikus Egyház ellen irányul. Az egyik orvosprofesszor pl., aki egy nagyon is drasztikus élettani funkciót magyarázott, nem átalotta újabban e drasztikus funkciónál előforduló csalási kísérleteket *misztikus jelenségekkel összehasonlítani.* Azzal az idétlen hozzáadással, hogy „az Egyház összevitatkozott a tudománnyal, ami persze előbbinek nem vált előnyére". Ez a tanár igazán okosabban tenné, ha szép fizetése fejében az ifjúságot ilyen egyéni kiruccanások helyett a tudományos eredményekre tanítaná. De még jobban tenné, ha mint úriember felvetné magának a kérdést... vajjon

összeegyeztethető-e az, hogy *a Pázmány alapítású egyetemen ilyen kirohanások történjenek* az alapító szelleme és egyháza ellen? Reméljük, nő már vagy talán fel is nőtt már az az ifjúság, mely az ilyen otromba támadásokat kuncogás helyett lábdobogással és tiltakozással fogja jutalmazni.

*

„De elképzelhetetlen olyan kereszténység, melyben nincs meg az örökkévaló szeretet, mert ez a Jézus fölséges, megváltó örökkévalósága". Csak ez? — kérdezzük. Akkor hát az is kereszténység lehet, amely más örökkévalóságot nem ismer, mint a szeretet eszmei „örökkévalóságát". Talán még Jézus maga sem él ma sehol tovább, csak elvont értelemben, a szeretet tanának fennmaradásában. *Ez már a kereszténység legelső tételeinek megtagadása.* Nem is eretnekség többé, hanem keneteskedő hittagadás. De azért *Ravasz László előszót írt ehhez* a „bibliamagyarázó könyvhöz". Úgy látszik, ahol nincsenek dogmák, ott nincs is semmi, amit ingathatatlanul igaznak kell tartani, ott még Jézus túlvilági létezése és örökkévalóságtana sem fontos. Ez is „kereszténység". S az ilyen hitfosztó elmefuttatásokhoz még egy keresztény felekezet főlelkésze sem átall előszót írni.

*

Sőt nemcsak előszót írhat, hanem gondolkodásra rest katolikusok sem vesznek észre semmi kivetni valót az olyan újságban, amelynek házi prófétája, húsvéti hírnöke a *Jézus túlvilági-tanát* Tutenkámen sírjához hasonlító *Hegedüs Lóránt.* Sőt: ugyanazon a lapon, amelyen ezek a tőrőlmetszett eretnekségek s hittagadások megjelentek, alul a vonal alatt egy katolikus képviselő verse díszeleg. Valakié, akiről azt hittük egykor, hogy a katolikus sajtó apostola . . . Milyen különösen forognak az idők!

*

A szeretet szavával sok visszaélést követnek el manapság. Újabban azok szavalnak legtöbbet a szeretetről, akiknek minden törekvése a harc és a mások félretaszigálása az útból. „Mindent átható szeretet!" — szavalja a bankár és a liberális kapitalizmus védője, holott a liberalizmus és a kapitalizmus a szeretet elvének egyenesen elvi tagadása. Mit értek liberalizmuson, ha nem az önzés jogát, az erősebb többjogát, a szabadverseny jogát? „Mindenható szeretet?" — szavalják a felekezeti mindenhatóság legdühödtebb csatárai, akik mindent elkövetnek, hogy csak a maguk fajtája jusson jövedelmező állásokba. Nem csoda, ha sokunknak maholnap mindenki gyanus lesz, aki szeretetről áradoz — kifelé!

*

Ez a szeretet igen találékony, amikor mást az útból félre kell taszigálni. Az egyik községben nemrég jegyzőt választottak. *Az utolsó jegyző katolikus volt,* tehát most protestánsnak kell következnie, hirdette az az alig 10 százalékot kitevő, de hangos kisebbség. Ugyanakkor *egy másik helyen gyógyszerészi állás* üresedett meg. Itt meg az volt a kisebbség érvelése: az utolsó gyógyszerész protestáns volt, tehát a következőnek is annak kell lennie, mert ez itt már a gyakorlat s nekünk erre már *szerzett jogunk* van. Hiába, a „rátermettek" mindig feltalálják magukat!

*

Nem csodálkozunk azon, hogy *megalakult nálunk is az Antiszemitizmus-elleni Liga,* amely fiókja lesz a Párisban székelő Nemzetközi Antiszemitizmus-elleni Ligának. Még kevésbbé ütközünk meg reggeli liberális sajtónk egyik hétfői termelvényének kitételén, hogy „az elnökségben olyan nemzetközi tekintélyek szerepelnek, mint Heriot, Daladier, Jouvenel, Romain Roland, Monzie, Caillaux, H. G. Wells, G. B. Shaw, Freud professzor" (wo ist Einstein?). De meg kell állnunk a nagy ambícióval és praxissal induló alakulat

majdan nagy eredményeket hirdető *magyar ligájának vezetője* előtt, aki *az ORLE* (orsz. református lelkészegyesület) *alapítója* és előreláthatólag örökös elnöke. Ez pedig a debreceni nagymogul: Baltazár Dezső. Mit jelentsen ez az orientáció? És ki az a „több előkelő keresztény közéleti személyiség", aki a radikális irányzatú főnököt munkájában támogatja? Erről is kellene egy emlékiratot kiadni!

*

Visszafelé sült el a puska a Magyar Nemzetpolitikai Társaság bevezető előadását tartó Bajcsy-Zsilinszky Endre képviselő úrnál, aki a magyar faj pusztulását *református* falvak számadataival festette alá, továbbá — mint az beszéde során kiviláglott — vak és féktelen fajvédelmében a németben már nemcsak a pogányságot, hanem a fajt is gyűlöli. Ami pedig a *református* születési kimutatást illeti, az igen gyenge érv a *magyarság* pusztulására. Mert statisztikai tény, hogy sehol annyira nem dívik a gyermektelen házasság és az egyke, mint éppen a református falvakban. Katolikus falvak statisztikáját kellett volna felolvasnia. A „csekélységeket" nem szabad mellőzni, hisz *vagyunk még néhányan mi is magyarok.* Vagy nem?

*

A debreceni baltazárok addig mentegetik vészkiáltásokkal és harci riadókkal az egész országot, amig végre elvesztik azt a vékony kálvinista réteget, melyből vétettek. A hajdusági tiszti főorvos ugyanis legutóbbi referátumában sötét statisztikát olvasott fel, *Hajdumegyében már 1500 gyermekkel kevesebb születik,* mint született csak néhány évvel ezelőtt. A nagy országmentés helyett ugyanis, ami ugyan rendesen országháborítássá szokott fajulni, vajjon nem tennék-e okosabban a debreceni heroldok, ha minden gondjukat és öblös szavazatukat saját híveinek szentelnék, hogy azok nemzetpusztító bűnöknek rabjai ne legyenek. Mert itt bizony matematikai bizonyossággal elő

fog állni az az eset, hogy jónéhány évtized mulva csak államilag dotált prédikátorok lesznek, de kálvinista hívők nem.

*

Ki miben vétkezik, azzal bűnhődik! *Vásáry debreceni polgármester* addig kereste és támasztotta az országos izgalmakat, míg most egy belügyminiszteri leirat *országos botrányok közepette* végleg elte meti. A Magyar Kultúrának igazán minden oka megvolna hozzá, hogy bizonyos erkölcsi megelégedéssel nézzen az egykor oly hangosan fenyegető s most kínosan vergődő, felfüggesztett polgármestert. Hiszen, annyi tapintatlanságot, sőt oktalan támadást az Egyház ellen talán még a régi szabadkőműves érában sem engedett meg magának Magyarország egy polgármestere sem. Persze, az ilyen, merő „tiszteletből" felavatott doktorok nem tudhatják hogy a félelem- és gáncsnélküli lovag szerepét csak azok játszhatják, akiknek sebezhető pontjuk: holmi kis családi bérleteik és kedvezményeik nincsenek. Az a nagy tisztító vihar, amelyben Vásáry polgármester mindig hitt és aminek előjelére, vagy tiszteletére az üresen tátongó debreceni krematóriumot építette, most elnyelte őt is, mint az országos tisztulásnak egyik akadályát. Hiába rendeznek most egyes budapesti lapok valóságos büntett feldicsérést s veszik védelmükbe a súlyos vád alá helyezett polgármesterrel együtt megbélyegzett közéleti jeleseket.

*

Nagygyűlés!

A kultuszminiszter beszédében sok szép és igaz dolgot hallottunk. Azon azonban őszintén csodálkoztunk, hogy a vallási béke szükségességét éppen a katolikusoknak kötötte a lelkére. És csak azoknak! Odatúlról állandóan azt a vádat halljuk, hogy mi vagyunk a támadók. Most még a katolikus nagygyűlés

is minket óv a felekezeti szellemtől? Pedig talán nem éppen mi szoktunk a támadó fél lenni!

Azokat a fejtegetéseket, amelyeket *a kultuszminiszter a Katolikus Akció politikamentességéről* mondott, aláírhatjuk. Hiszen maga a pápa is így kívánja a Katolikus Akciót: politikamentesen. Ez a Katolikus Akció természete. Azonban nem értenők azt a logikát, amely ennek a követelésnek vagy megállapításnak a megokolásában odáig menne, hogy a katolikusoknak minden politikai ténykedését vagy akár pártbatömörülését elvi alapon elítélni szeretné. Mert abból hogy egy bizonyos szervezetünk, amelynek az Egyház lelki munkájának támogatása a feladata, nem politizálhat, még nem következik, hogy megosztást okoz és helytelenül cselekszik, aki a katolikus politikai törekvéseket támogatja: Sőt: *a katolikus politika párhuzamos munkája nélkül a katolikus akció maga is csonka* és erőtlen maradna s éppen a legvitálisabb valláserkölcsi érdekek fosztatnának így meg minden közéleti támasztól. Aki a katolikus akció fogalma mögé állva tagadná a katolikus politikai törekvések jogosultságát, az máris a maga ostorozta hibába esnék: politizálna a katolikus akció nevében. Hisszük, hogy a kultuszminiszter is így értette.

*

A *marseillei királygyilkosság* — ki tudja, hányadik véres merénylete már az utolsó húsz esztendőnek! — csak annak a közéleti feszültségnek egyik kirobbanása volt, amely annyira jellemző a mi áldemokrata korunkra. Demokráciáról szavaltak a népeknek, közben pedig az elnyomásnak s terrornak mindig újabb, mindig körmönfontabb módszereit eszelték ki, önrendelkezési jogokat hangoztattak s ugyanakkor nyers erőszakra építették az új Európát. Nem csodálható, ha a csalódottság és elkeseredés olyan beteg és bűnös tüneteket eredményez, mint ezek a sorozatos merényletek. Nem mindig az a bűnös ebben a felfordulásban, aki ellen a merény-

let irányul, mert elképzelhető olyan eset is, — ilyen volt Dollfuss-é — amikor az erőszakra, mint erőszakelhárító eszközre volt szükség s mindamellett a felzaklatott tömegek mint ultima ratióhoz, a merénylethez nyultak, hogy az erőszak és a terror elhárítóját gyilkos golyóval tegyék el láb alól. Így is, úgy is, közvetve, vagy közvetlenül az elviselhetetlennek érzett erőszak az, amely a merényleteket kirobbantja.

*

Bennünket a marseillei királymerényletben a *horvát-kérdés felelevenedése* érdekel. Helyesen állapították meg az olasz lapok már a merénylet estéjén, hogy ezzel a gyilkossággal a horvát-kérdés létezése ismét Európa lelkiismerete elé döbbent. Hiszen a merénylő, aki számolt a maga pusztulásával is, valószínűleg azért vetette oda prédául a saját életét is, mert a horvát-kérdésnek a közfigyelembe dobásáért ekkora áldozatot sem sajnált. Akik ezt a kérdést s általában a nemzetközi szabadkőművesség által teremtett világrenddel ellenkező kérdéseket a köztudatban el akarják temetni, most kénytelenek észrevenni, hogy ez a kérdés mégis csak fennáll, s a lelkeket, a népek lelkét égeti.

*

Hogy kit illet a legnagyobb és *végső vád ebből a királygyilkosságból* kifolyólag? Azokat, akiknek közéleti és nemzetközi világnézete azonos az itt szereplő világnézettel: a nemzeti és nemzetiségi elv liberális képviseletével. Ennél az egész Európát megdöbbentő gyilkosságnál vád alá helyezni mindazokat, akik az önzésre és az erőszakra akarták és akarják felépíteni állami és nemzeti nagyságuk fellegvárát. Sajnos, ma is divatos jelszó, szinte általános őrület ez a kollektív önimádás, a nemzetnek minden más érték szempont és norma fölé való helyezése minden más nemzet lenézésével, ha lehet, megrövidítésével, sőt leigá-

zásával és megsemmisítésével. Világos, hogy ez a programm mindig csak az egyik félen vezethet sikerre, a pillanatnyilag erősebb vagy szerencsésebb körülmények közé került nép felé. A másikra nézve pedig ugyanez az érv elnyomást jelent. Tegnap mi voltunk felül, ma mi vagyunk alul. Jajgatni ezen jogunk van, de igazságtalanságról és erkölcstelenségről panaszkodni nincs jogunk.

*

Se horvát-kérdést, se német-, se magyar-kérdést, se európai-kérdést a *soviniszta őrület* a nemzeti önzés és a másokat lenéző liberalizmus alapján megoldani nem lehet. Európa ma súlyosan bűnhődik azért, mert nem az örök isteni törvény alapján, hanem azzal ellenkező, bűnös és oktalan őrültek útján akar rendet, békét és fejlődést teremteni. Ha ezt ma még sem a népek, sem a nagyhangú politikusok nem akarják megérteni, s ha költők és publicisták szinte a biblia stílusában foglalják gyűlölködő és oktondi sovinizmusukat s blaszfém szemforgatással imádsággá kerekítik nemzetimádó nemzetpusztításukat, ez csak szomorú jele az értelmi süllyedésnek, de ugyanakkor az egyedül konstruktív katolikus gondolat háttérbe szorulásának vagy szomorú kérésének is.

Ilyen brutális alkalmakkor, amikor egy-egy nemzeteket gyötrő kérdés véres holttesteken át gurul elénk, lelkiismeretvizsgálatra volna szükség, nem pedig — mint most lapok és rendőrségek, sajtóirodák és politikai gépezetek teszik — a lelkiismeretek általtására!

*

Fájdalmasan mulatságos, az a szégyenkező, de tehetetlen zavar, amely magyar protestánsainkat a *házasságtörvény* kérdésében a prímás nyílt és őszinte felhívására elfogta. Úgy látszik, hogy tízszer 24 óra sem elég nekik ahhoz, hogy egy nyílt és őszinte kérdésre kertelés nélkül választ adhassanak. *Ravasz*

László, a nagy táltos, mélyen hallgat s a közszemlére kitett magyar sebek helyett inkább Hitler gesztusain tűnődik, természetesen olyan modorban (Hitlert és hatalmát a pontifex maximusszal és a pápai hatalommal hasonlítván össze), hogy egy liberális ujságírónak kellett őt egy liberális lap hasábjain emiatt kioktatni. A kisebb próféta, *Ralfay Sándor* pedig a nyilt beszédre annyira zavarba jött, hogy a válaszra *gondolkodási időt kér*, ami azt hisszük, sohasem fog bekövetkezni. Felekezeti ellentétek elmélyítéséhez igazán nincs kedvünk, de ezekután a hályog bátran lehullhat az egész ország szeméről!

*

Hogy *Verseghy Ferenc*, a pálos költő szobrot kapott végre szülővárosától, Szolnoktól, annak nagyon örvendünk, de hogy a felavatásra miért kellett pont *protestáns szónokot* hívni, nem értjük. A szónok azután gyönyörűen ki is tett magáért és a liberális gondolat végső haldoklása idején Verseghy Ferencben a liberális gondolat előfutárját ünnepelte.

*

Egy kitűnően megszervezett sajtószolgálat folytán tudomásul kell vennünk, hogy az őszi esőzésekkel egyidőben a különböző *konventek* is megindultak. Lehet, hogy komoly, belső munka is folyik ezeken a konventeken, ahol igen előkelő nevek, sőt csak előkelő nevek szereplnek. De ami az általuk megszervezett sajtószolgálat folytán a nyilvánosság elé kikerül, minden, csak nem egyházias. Mert hogy pl. *ki jöjjön a magyar trónra s milyen ember legyen majd a magyar király*, az lehet országos gond, de nem konventi felszólalás és határozat. Illenék már egyszer tudomásul venni, hogy *országok sorsa sehol sincs a kisebbségek kezébe lerakva.* Ezért apodiktikus parancsoló kijelentések helyett csak jámbor óhajokat kellene szívélyes és kérő formában nyilvánítani. Az ország mint ország bizonyára szívesebben látná, ha ezeken

a konventeken több szó esnék saját belső bajainkról, mint amilyen pl. az egyke s az apodiktikus határozatok az ilyen belső romlásokra csapnának rá a kifent kard metsző erejével.

*

A vén Budapesti Hírlap operatív úton történt megifjodásának azzal adta tanujelét, hogy *vezércikkben ünnepelte október 31-én* a reformáció emlékét. Kicsit komikus ugyan „a végzetszerűen szükséges magyar egységet" épp az első nagy magyar szakadás, a hitszakadás napján ünnepelni. De még ennél is furcsább az október 31-et az augusztus 20-ával junktimba hozni s azt kívánni, hogy az október 31-e „a magyar lelki közösség kialakulásában sziklává erősödjék". Egyetlen mély bölcseségű és nagy horderejű meglátása van a cikknek: „az árkokat — mondja — nem az Isten akarata, hanem emberek ásták közénk. Embereknek kell azokat betemetni is". De hogy akkor *miért ünnepeljük az árokásást,* erre már logikával bajos volna felelni!

*

Ismét egy hazatéről Raymond *Poincaré,* a francia laikus törvényhozás szívós, szigorú előharcosa, közvetlenül halála előtt a St. Honoré d'Eylau-i plébános kezéből felvette a haldoklók szentségét.

„Persze csak közvetlenül a halála előttl" — mondhatná valaki lekicsinylőleg. Csakhogy Poincaré pálfordulása már régebbi keletű. A háborúnak és a háboru utáni időknek szörnyű tanulságai, az államhatalomnak az erkölcsi elvadulással szemben való teljes tehetetlensége beláttatták vele, hogy a lelki és erkölcsi erők támogatását semmiféle kormányzat nem nélkülözheti.

Augusztusban történt, hogy valaki megkérdezte tőle: Vajjon még mindig nem remélhető több megértés a vallási problémák terén? — Az agg államférfi megfontolt felelete valóságos politikai végrendeletnek számit: „Azóta szűnt meg a vallási ellentét, amióta a köztársaság elnöke bíborosok és érsekek társaságában átlépte a székesegyház küszöbét..."

Magyar korkép 1935-ből.

A *családvédelem* ügye a katolicizmus jóvoltából ma napirenden van Magyarországon. A tömegek mintha megértenék a kérdés súlyát és erejét s az ország hivatalos vezetői sem zárkóznak el előle. De vannak kisebb törzsfőnökök is az országban, akiknek felelőssége semmi, de hatalma annál nagyobb. Nemrégiben hallottunk egyik állami egészségügyi szervezetünk vezetőjétől ilyen értelmű kijelentést: „Rendben van, de figyelmeztetem, ha gyermeke lesz, mehet!" Kell tehát ehhez kommentár?

*

A mexikói Néró: *Calles beteg* lett és egy súlyos veseoperációnak kellett magát alávetnie. A sors különös iróniája úgy akarta, hogy bizalma csak egy buzgó katolikus orvosban legyen. S a sors iróniája azzal is megcsúfolta, hogy egy apácák által vezetett katolikus kórházban kellett az operációnak megtörténnie, lévén az orvos: Verne C. Hunt a losangelesi Szent Vince-kórház vezető főorvosa. A véres vallásüldözőnek, úgy látszik, fontosabb volt hitvány kis élete, mint az elvi következetesség s *rábízta magát azoknak az apácáknak a gondozására, akiknek testvéreit mint a haza ellenségeit országából száműzte.* Az amerikai lapok híradása szerint kicsit különös látvány volt a vörös Néró a fehér kórházi ágyon, nesztelen, halkszavú apácákkal körülötte, szentképekkel a falakon és pont az ággyal szemben egy hatalmas feszülettel. S Callesnek mindezt látnia kellett. Látnia kellett a szenteket és a felfeszített Krisztust. S talántalán, ha máskor nem, a láz mámorában megjelent előtte P. Prónak, Silvának, Mergarejonak, Verónak, Martineznek és a többi vértanunak a véres árnyéka is, akiket mind az ő parancsából az ő emberei gyilkoltak le a hitért!

*

A gazdasági válság súlyos nyomását és végzetes hatását az erkölcsi életre senki sem akarja tagadni. De hogy ennek az általános erkölcsi összeroppanásnak, melynek napról-napra szemtanui vagyunk, nemcsak a gazdasági helyzet az oka, mutatják a legújabb *öngyilkossági statisztikák*. A járvány, mely tagadhatatlanul megvan, nem a nincstelenek és a nyomorgók körében hódít elsősorban, hanem a magasabb, anyagilag sokszor túlságosan jól ellátott osztályokban. Jeléül annak, hogy itt a lélek beteg s hogy a test csak egy megrontott és megölt lélek után zuhan az önkéntes pusztulásba. Hiába, az úgynevezett „életörömökkel" még sem lehet az élet problémáját mindörökre megoldani!

*

Aki ujságot olvas, kezdi meggyűlölni és halálosan megútálni az „úrilányokat". Mert ahol botrány történik, ahol szenny és piszok és mocsár jelentkezik, annak szereplői a magyar lapok nyelve szerint „feltünően szép, elegáns úrilányok". A valóságban két eset lehetséges: vagy *nem úrilányok* ezek a beteg lápvirágok s csak egy torz és szenzáció-vadászatban telhetetlen ujságírói fantázia tüntett fel azoknak őket, hanem piszkos kis bukottak, a hitétől és erkölcsétől megfosztott proletártömegek utcára surranó éjszakai patkányai. Vagy pedig, ha származás szerint tényleg úrilányok, az úri társadalom lassú felbomlásának kétségtelen bizonyítékai. Ha így megy tovább, lassankint sértés, gyanúsítás vagy szégyen lesz az „úrilány" elnevezés.

*

A következetesség igazán nem nemzeti erény, főkép olyan helyeken, ahol az állam mindenható ereje biztosítja be az intézményeket. A *magyar rádió* például kényesen ügyel a prózai előadásoknál, nehogy valami félremagyarázó kitétel, ügyetlen elszólás vagy bántó él maradjon azokban. A következetesség azt

diktálná, hogy ez az árgus szem a műsor más számainál is résen legyen. De ezzel szemben az igazság az, hogy *a kávéházi „énekeseknek" és egyéb művészeknek szinte minden szabad.* Elvégre mégsem lehet mindenki ebben az országban vagy a nemzetnevelés átlagához mégsem tartozik hozzá, hogy napról-napra a legkétesebb kabarék legléhább termését záporozzák rá a magyar közönségre. A jókedvhez vagy akár a mulatozáshoz legfeljebb valami finom vidámság tartozik hozzá, de semmi szín alatt sem a bretlik cinikus fanyar léhasága. Különben is jó lesz már vigyázni ezekre a kávéházi énekesekre, akik szövegileg és zeneileg gyakran olyan lehetetlen műdalokat adnak elő, hogy minden épérzékű embernek kétségbe kell esnie a mai magyar zene felett. Nem is beszélve azokról a tyutyuzásokról és kiordítozásokról, amik már eredetileg is csak nagyfokú alkoholmérgezésben és kizárólag tökrészeg társaság számára készültek. S még egyet! Részesítsék hatósági oltalomban legalább a rádió részéről a magyar népdal kincsestárát. Ne engedjék meg, hogy *ezek a kávéházi énekesek túrják, faragják és megrontsák e népdalok bájos, finom művészetét.* Mert figyeljék csak meg, nem hangzik el egy dal, hogy szövegét egy pesti zsargon receptje szerint el ne nyomorítanák!

*

Azok a szomorú és nyomorult fantaszták, akik Németország vallási békéjét erőszakos pogány eszközeikkel újra mindig felzaklatják és „német vallásmozgalom" címén ismeretesek, az erkölcstelennek tartott ősi tízparancsolat helyett most felállították és nyilvánosságra hozták az *árja kilencparancsolatot.* Az elképesztő és humoros kiagyalás így szól: 1. Tiszteld az istenséget. 2. Tiszteld az ősöket és az unokákat. 3. Tiszteld néped nagyjait. 4. Tiszteld szüleidet. 5. Légy tiszta. 6. Légy hű népedhez. 7. Ne lopj. 8. Légy igazmondó. 9. Segíts a nemeseken". — Mint látható, az új kilencparancsolat halvány, nyomorult

kópiája vagy inkább pótléka csak a keresztény felebaráti szeretetnek, azzal az elrettentő záradékkal, hogy a segítés csak a nemeseknek járhat ki. A fogalmazók barbár világnézetére semmi sem jellemzőbb, mint hogy a gyilkosság parancsát kihagyták tételükből. Ismerve gyűlöletüket, mellyel az Ószövetséggel szemben viseltetnek, nem kis mosollyal lehet megállapítani, hogy parancsaik nagyrésze a mózesi törvénykönyvből került.

*

Nem hisszük, hogy volna még Magyarországon intézmény, melyet annyi harag, felháborodás és jogos kritika tombol körül, mint a *magyar rádió*. A napilapok panaszos levelek lecsapolására rádiókrónikát vezettek be, mely mindegyiknél és a legtöbb számban úgy hat, mint egy siralmas ének. Mi már szinte lemondtunk arról, hogy a magyar rádió vezetőségét meggyőzni akarjuk és ezért legfeljebb a legfelháborítóbb jelenségeket tűzzük tollhegyre. Ugyanakkor például, amikor vasárnap délelőttönkint a rádió Tóth Tihamérnak a szentségi házasságról szóló beszédeit közvetíti, amelyekben a kitűnő szónok a házasság isteni eredetéről, az anyatiszteletről és mindarról beszél, ami a családválság problémájával kapcsolatos, ugyanazon napok délutánjain a magyar rádió jónak látja olyan vidám délutánok megrendezését, amelyekben a következő kitételek vannak: „Ki volt az a csirkefogó, aki a házasságot kitalálta?", — „a nő a legocsmányabb teremtés". Ilyen és ehhez hasonló kijelentések hangzanak el és sodródnak az éter hullámain a keresztény családok otthonában, *megbotránkoztatva* mindazokat, akik véletlenül a rádiót kinyitják. Mi is honoráljuk, vagy legalább is megértjük a viccet. De a fentiekben nem ismerünk tréfát. Lehet, hogy egy körúti kabarészínpad közönségét mulattatja ez a szellemtelen fércmű. De a magyar studióban való elhangzása nem hagyható szó nélkül. Nem elég, hogy az utcán a „csak felnőtteknek" szóló pornografikus

magazinok és egyéb irodalmi termékek fertőzik a jó erkölcsöket, de most már a rádión keresztül a családi otthonba is belopja magát ez az idegen és romboló szellem. Mi lesz a keresztény magyar társadalommal, ha ez így megy tovább?

*

A magyar *idegenforgalom propagandájának* hallatlanul megszégyenítő, de bizonyos körökben hatásos formáját találta ki Magyarország nagy barátjának, Rothermere-nek a lapja, amikor társasági rovatában az Albrecht herceg meghívására ideutazott öt angol fiatalemberről ezeket írja: „Informátorom azt írja, hogy egy csapat szép magyar lány fog szolgálatukra állni, akiket erre a célra a királyi herceg válogatott össze a magyar arisztokráciából." Ha a magyarság nagy barátainak a jóindulata így megy tovább, legközelebb a keleti matrózkocsmák, vagy ópiumbarlangok nívójára kerülünk.

*

Reformok jelszavaitól hangos a levegő s a tény maga, hogy e jelszavak azonnal tábort állítanak síkra maguk mellett, mutatja, hogy reformra csakugyan sokfelé és sokszerűen szükség van. Szociális, gazdasági, művelődéspolitikai, erkölcsi s nemzetközi téren. Legelül: a tömegek emberhez méltó élhetésének alapfeltételei körül; hiszen amíg az emberek tízezrei és százezrei baromi nyomorban aggódnak a falat kenyérért, emberies életről, kultúráról, vagy éppen kulturális fölényről csak a színvak soviniszta demagógia megszállottjai beszélhetnek.

Annak a szociális és sok egyéb irányú reformnak, amelyet nemcsak az ifjúság sürget, hanem mindannyian áhítunk, elvi alapjai kétségtelenül *világnézeti* talajban gyökereznek. *Amilyen metafizikának hódolunk, úgy épül fel szociális és kulturális munkaprogrammunk is;* aszerint lesznek igyekezeteink komoly és mértékes reformok előkészítői, avagy üres

kortesszavak csalódásban, vagy ártó tévedésekben vívó színes, de hiú ábrándok. Rengeteg reformkorról számol be a történelem, amelyben a hegyes reformok vágya csak a reformlázig és forradalomig jutott el s nem alkotott, legfölebb rombolt és bajt okozott. Mert az elvileg végig nem gondolt, világnézetileg meg nem alapozott s tiszta céllal nem művelt „reform" épúgy rombolhat s robbanthat, mint építhet s alkothat.

Tisztán látják-e a reformok mai sürgetői és mozgatói a szükséges reformok elvi kiindulásait? Világnézeti alapozásait? A helyes és tisztakezű kivitel feltételeit? Az örök elvek csillagai ragyognak-e az út fölött, amelyen a reformok felé elindulnak? A Quadragesimo Anno nagyszerű útmutatása-e a kalauzuk. Avagy a kipróbálatlan, helyesebben: kipróbáltan is értéktelennek bizonyult téveszmék és tévirányok terelik-e ferde irányba igyekezeteiket? Zavaros, kapkodó korban joggal vetjük fel e kérdéseket.

A világosságot s biztos irányítást nekünk kell hoznunk, akiknek krédója az emberiségnek nemcsak spirituális, hanem szociális és kultúrális boldogulásában is egyedülálló illetékességű.

Legalább mi tehát, akik e krédó alapján állunk, lássunk ezekben az elvi kérdésekben tisztán! Amiből megint csak egy a konkluzió: magunkban és magunk körül teremtsünk több katolikus magyar kultúrát!

*

A máriabesnyői férfizarándoklat fényes és megható külsőségek között az idén is lezajlott. A tömegekben és az áhitatban nem volt semmi hiba; Budapest férfinépe megmutatta újra, hogy hitét komolyan veszi és áldozatra vagy hitvalló kiállásra is kész érette. Feltűnő volt azonban az előkelőségek hiánya! A közélet vezető vagy kurzusban levő márkái sorra hiányoztak. A tömeg ezt keserűen érezte és élesen megjegyezte. Úgy látszik, új szelek fújnak a közéletben, amelyek a hitvallói kedvnek nem kedveznek. Mindenesetre irígykedve gondoltunk a máriacelli

osztrák férfizarándoklatokra, amelyeknek élén évről-évre köztársasági elnökök, miniszterelnökök, miniszterek, professzorok és tartományi főnökök szoktak haladni.

Ennek a *máriabesnyői zarándoklatnak* volt még egy másik, keserű és felháborító falatja is. Amikor a tömeg imádkozva és énekelve az állomáshoz vonult, a vasárnap ellenére a legközvetlenebb közelben nagy ordítozás és csörömpölés közepette a leghétköznapibb szolgai munka folyt. A *Magyar Királyi Államvasút* a vasárnap tiszteletére pályát építtetett. Hogy a munkások a csörömpölést és kiáltozást a menet láttára nem hagyták abba, az az ő lelki eldurvulásukra vall, de hogy ez a vasárnapi megszentségtelenítés egyáltalán folyhatott vagy folyik, azért már valaki a hivatalos szervek közül is felelős. Annyi kérés és tiltakozás hangzott már el ebben az ügyben, annyi deputáció járt már és kapott megnyugtató és biztató nyilatkozatokat felelős miniszteri ajkakról, hogy az eredmény már tényleg itt lehetne. Hogy higgyen a nép a nagy ígéreteknek vagy a jóakaratnak, amikor egy ilyen, egész ország által követelt, méltányos és aránylag kis dologban sem tud senki helyt állni az ígéretének?

*

A közigazgatás útvesztőiben — ezt a címet lehetne adni annak a tragikomikus esetnek, mely Pestkörnyékén lejátszódott. Kezdődött azzal, hogy egy *ember megőrült.* Hirtelenül és váratlanul, de olyan fokban, hogy közveszélyessé vált hozzátartozóira és környezetére. Pestre telefonáltak a mentőkért, akik kijelentették, hogy a szegény pestkörnyéki őrült a vármegyei mentők hatáskörébe tartozik. Telefonáltak hát az egyik vármegyei mentőállomásnak, ahonnan szakszerű magyarázatot kaptak, hogy előbb a helyet kell biztosítani és garantálni a Lipótmezőn. Érintkezésbe léptek a Lipótmezővel, de mivel az igazgató — vasárnap délután lévén — nem volt otthon,

nagy sajnálkozások közepette oktatták ki őket, hogy ilyenkor a belügyminisztérium egyik szerve az illetékes. Talán mondani sem kell, hogy a belügyminisztérium illetékesét ezek után már nem is keresték, hanem kötelekkel pányvázták le a magában és másokban már jelentékeny kárt tett őrültet.

*

A pestmegyei *alispán* bizonyára azt gondolta, hogy a felekezeti béke szent nevében cselekedett, amikor *a hercegprímás házassági javaslatát visszautasította.* Ez a visszautasítás, ha már egyszer az alispán lelkülete számára kikerülhetetlen volt, történhetett volna olyan formában is, ami egy 78 százalékában katolikus vármegye alispánjához illik s ami ebben az országban még törvény szerint is a hercegprímást illeti. Ehelyett az alispán magáról megfeledkezve olyan hangnemben és olyan hányaveti módon beszélt, hogy azt a magyar katolicizmus kihívásnak és sértésnek minősíti. Még szerencse, hogy komikumba fulladt az egész, mert az alispán a házasságrendezést az anyakönyvek vezetésével tévesztette össze. Ezen bizonyára még a vármegyei hajduk is jól mulattak!

*

A *Budapesti Hírlap,* mely a valláserkölcsi alapon álló konzervatívizmus köpenyégében kéjeleg, vasárnapi képes mellékletében egy botrányosan *felháborító viccet* hoz. A kép címe: „Esküvő után" és rajta egy oltártól távozó fiatal pár látható, akik után örjöngve rohan egy reverendás, karinges, stólás pap és ezt ordítja utánuk: „Halló, álljanak meg! Tévedtem! Esketés helyett feloldozást adtam maguknak!" — Most ne beszéljünk arról a stupid, perverz agyról, mely ilyen abszurdumot egyáltalán kiagyal. Ide humor, oda humor, itt nyiltan és nyilvánvalóan a katolikusok egyik szentségét tették képben és írásban nevetségessé. Hát ennyire vagyunk?

*

A német nemzeti szocializmus fajimádó tömeghóbortjáról elképesztő esetek jönnek hírül. Az egyik hágeni fiatalember öntudatosan meg akart bizonyosodni menyasszonya *árja eredetéről*, és árja őseinek fajtisztasága után kutatott, mint írja a „Rote Erde" (Westfalen). Ugyanitt nagy kardcsörtetés is van a katolicizmus ellen, mert a szegény vőlegény e kutatása közben ilyen levelet kapott az egyik plébánostól: *„Igen tisztelt Uram! Elégedjék meg azzal a szilárd meggyőződéssel, hogy ön Ádámtól és Évától származik és azon igyekezzék, hogy mint szilárd jellemű árja, meg tudja állni a helyét az Ön teremtőjével szemben. Nagyatyja születési időpontja pontos, az apát ugyanúgy hívták, az anyja leányneve G. Az asszony még él és virul. Ha ez nem elég az Ön menyasszonyának, akkor hagyja ott menten és keressen okosabbat. Legmélyebb tisztelettel: Schimmelfelder plébános."*

*

A *református elemi iskoláinknak* Takáts Károly budapesti vallásoktatási szakfelügyelő „Egyháztörténelem és vallástan" címen *tankönyvet* írt, amely „a magyarországi református egyház egyetemes konventje által elfogadott egységes népiskolai kiadvány". Bár tagadhatatlanul előkelő a hangja, mégis kiríi belőle az ilyen tankönyveket egységesen jellemző katolikusútálat, melyet nemzedékek szívnak magukba. A szentíráselmélet hiányára vall, amellett, hogy szociális gyűlölséget kelthet Takáts ama megállapítása pl., hogy „A szerzetesek közül sokan csak tétlen szemlélődéssel töltötték életüket. A szerzetesség általában ellenkezik az evangéliummal" (8. lap). Több efféle ismerethiány tátong Takáts e könyvében. Ő ugyanis tudni véli, hogy „a papi rendben is különböző fokozatok alakultak ki: plebánus (sic), metropolita, patriarcha stb". (9. lap). Pedig csak egy negyedikes elemistánkat kellett volna megkérdeznie. Kétségkívül nevetséges ósdiság, ha Takáts még mindig ott tart,

hogy „VII. Gergely rendelte el a papi nőtlenséget" és „III. Ince alatt volt a híres lateráni zsinat (1215). Itt mondották ki azt a téves tanítást, hogy az úrvacsorában az ostya átváltozik Krisztus valóságos testévé és vérévé" (9. lap). Takáts egyébként is állandóan azt szereti írni: „az ostya átváltozik Krisztus valóságos testévé és vérévé" (9., 42. lap). Van itt azután szó „Szelepcsényi prímásnak gonosz tervéről" is (22. lap). A telitalálatot azonban akkor szerzi meg Takáts, amikor írja: „egyik egyházatya azt jegyzi fel, hogy a mártírok vére mag volt" (6. lap). Minden kisgimnazista tudja pedig, hogy ezt *Tertullianus* írta (Apologeticus 50: Semen est sanguis christianorum), aki pedig köztudomásulag nem volt sem egyházatya, sem szent, hanem csupán őskeresztény író és eretnekvezér. Bár az ősegyházban ezt a mondást még *Origenesnél* (Contra Celsum VII 26) és *Lactantiusnál* is (Divinae Institutiones VII 9, 9) megtalálhatjuk, ám véletlenül e kettő sem volt egyházatya vagy szent, hanem kivédhetetlenül — egyházi író.

Tanulság tehát, hogy aki nem tud arabusul, ne beszéljen arabusul, még ha egy egész egyetemes konvent fogadja is el mondókáit.

*

A *párbaj-mánia* ellen hiába dörög a sajtó és parlament, ha forrásait el nem dugaszolják. Az egyik forrás a katonai törvénykönyv, mely IV. Károly király tilalma után újra visszaállította s a katonaság számára kötelezővé tette a párbaj intézményét. Hiába ítéli el az egész ország és undorodnak tőle akár maguk a párbajozók, ha a tartalékos tiszti kardbojt címén vagy annak elvesztése terhe alatt minden úriemberre rá lehet *kényszeríteni.* A másik forrás az a nagy rágalmazási és becsületsértési kedv, mely az ország úri társadalmát úgy elözönlötte. Itt mindenkiről vannak diffamáló hírek készenlétben és sohasem hiányoznak a társaságok, amelyek útján hatásosan elterjeszteni lehet. Magyarországon ma egész fejlett technikája van a

rágalmazásnak, mely a büntetőtörvénykönyv paragrafusai között el tud úszni s legfeljebb a párbaj kódexein akad horogra.

*

Somogymegye egyik *protestáns községében az egykézés* következtében a protestáns elemi iskola tanulóinak száma annyira megcsökkent, hogy egyik tanerő, egy férjes asszony, teljesen feleslegessé vált. Az államnak régebben vállalt kötelezettsége folytán kötelessége volt az elhelyezéséről gondoskodni. Az állam átvette és elhelyezte az egyik hajdumegyei iskolába. Hogy azonban a család szét ne szakíttassék, átvette az állam az ugyanannál az iskolánál működő férjet is a feleség kedvéért s őt is ugyanahhoz a hajdumegyei iskolához helyezte át. Tehát a somogymegyei kálvinisták egykézése folytán *állami* tanerővé lett két *felekezeti* tanerő ugyanakkor, amikor új okleveles tanítókat és tanítónőket csaknem teljes lehetetlenség az államnál álláshoz juttatni. Sajnos, nem tehetünk róla, de nem tudjuk elhinni, hogy — ha katolikus iskolánál ehhez hasonló eset egyáltalán előállna — a katolikus család érdekei ilyen messzemenő méltánylást találnának a hivatalos szervek részéről.

*

Itt van egy másik, szintén igen érdekes és jellemző eset! A pécsi egyetem bölcsészkara, illetve tanárképzőintézete mellett már régebben gondoskodott a minisztérium gyakorló középiskolákról a tanárjelöltek számára, éspedig egészen természetes módon az ottani *állami* reáliskola felhasználásával. Évek óta húzódó tárgyalások után most, úgy látszik, megvalósulásra kerül a debreceni tanárképző intézet mellé szintén a gyakorló középiskola szervezése. Józan ész szerint ez ott is csak az *állami* reáliskola felhasználásával történhetnék, annál is inkább, mert ebben az iskolában ténylegesen már évek óta be vannak osztva tanárjelöltek gyakorlásra. Közbeszól azonban a felekezeti nagyétkűség és a gyakorló középiskolai jelleget *az állami*

iskola mellőzésével magának követeli. Ahogy az ügyek állanak, úgy látszik, a legteljesebb eredménnyel.

A cél kettős s mindkettő nyilvánvaló. Az egyik annak a kis anyagi előnynek, amit középiskolai tanároknak gyakorló középiskolai tanárrá való kinevezése jelent, az állami státus elől a felekezeti iskola számára való elkaparintása. És csodálatos dolog, az az Országos Tanártestület, amely annak idején olyan hangos tudott lenni, amikor Barkóczy báró ellen akart fellépni, most csendes, amikor egész nyilván elsősorban az *állami* státust éri igen jelentékeny sérelem. Igen ám, de *az Országos Tanáregyesület elnöke református ember.* Ki tudja elgondolni egy református emberről, hogy ilyen esetben a felekezete érdekei ellen foglalna állást? Bezzeg lenne csak abban az elnöki székben egy katolikus ember és próbálta volna annak idején — de ez már természetesen nem jutott eszébe —, a minisztérium *a pécsi cisztercita (vagy jezsuita?) gimnáziumot* gyakorló iskolává fejleszteni: hogy tüntetett volna akkor az a katolikus elnök a maga pártatlanságával és hogy tiltakozott volna az állami tanárok sérelmes mellőzése miatt!

*

Örülünk, hogy nem mi mondjuk ki először, bár régóta gyűl már bennünk a felháborodás, hanem egy magyar napilap szögezi le a Szent István-napi körmenetnek évről-évre megismétlődő, felháborító jelenségét. Amilyen áhitatos ez a körmenet papságban és híveiben, a kormányzó és a főhercegi családok részéről, olyan elszomorító és diszgusztáló *díszmagyaros uraiban,* akik egyebet sem tesznek a körmenet egész lefolyása alatt, mint „beszélnek, vitatkoznak, magyaráznak, gesztikulálnak, nevetgélnek". Hogy miként illik ez a megbotránkoztató mulatás a harangzúgás, ima és ének áhitata közé, annak már igazán csak „az ördög lehet a megmondhatója". Minek mennek oda a mentéjüket fitogtatni, ha egy félóráig sem tudnak csöndben maradni?

*

Egy protestáns prédikátor — állítólag hivatalos megbeszélés és előkészítés alapján — a pesti Kálvintéri templomban állott elő azzal az indítvánnyal, hogy *Szent István napja törvényileg tétessék nemzeti ünneppé.* Az 1891 : XIII. t.-c. 1. §-a ugyan ezt már megtette, de igazán fogunk örvendeni, ha egy újabb, s most már a protestánsok által is elismert törvény fogja ennek a 900-éves nemzeti ünnepnek az „ünnepi jellegét" biztosítani. Csak azt nem értjük, hogy akkor miért kellett protestáns részről ez ellen az ünnep ellen még tavaly, tavalyelőtt s azelőtt is mindig háborogni, tiltakozni és fenekedni? Miért kellett protestáns pásztoroknak nem kis tapsa, elismerése és védelme mellett szennyes röpiratokat a nagy Király emléke ellen kibocsátani? A belátás a közmondás szerint mindig „jókor jön". De ha előbb jött volna, sok felekezeti villongásnak és keserűségnek elejét vehette volna.

*

A Lipcsében megjelenő „Hammer" című nemzetiszocialista folyóirat magyar újsággal kedveskedik olvasóinak. Arról ir, hogy a Szentatya (akit persze tévesen IX. Piusnak titulál) *kihallgatáson fogadta Hevesi Simon budapesti zsidó főrabbit.* Az audiencia a folyóirat intimpistája szerint olyan szokatlan módon történt, hogy azt Róma megalázkodásának, ebből kifolyólag a zsidó fajiság és önérzet megnövekedésének lehet tekinteni. Megtörtént, — úgymond a „Hammer" — az a hallatlan dolog, hogy a Szentatya nem kívánta a főrabbitól sem a kézcsókot, sem térdhajtást, sőt még azt is megengedte, hogy feltett főveggel jelenhessék meg a kihallgatáson, melynek befejezése után Hevesi Simon „héber áldásimával" megáldotta a pápát. Ez a lap még azt is tudni véli, hogy a Duce is fogadta a főrabbit, s ő is megkapta a héber áldást.

Az egész híradás magán viseli a kiagyalás és koholmány bélyegét. Ha igaz volna, a zsidó önérzet és dicsőség hű tárogatósa: az „Egyenlőség" már bizonyára hasábos tudósításokat közölt volna róla. Ró-

mába mindenki elmehet, s minden tisztességes, jószándékú ember a pápát is megláthatja. Ilyenkor mindenki jónevelése, meg a kötelező előírások folytán alkalmazkodik a vatikáni szokásokhoz. Nem rak főveget és játszik ellenpápát. Hódolattal és megilletődéssel beáll a tömegbe, s ha a szerencse kedvez neki s a pápa a kezét nyujtja, a világ legtermészetesebb módján csókolja meg a gyűrűt, mint ahogy azt már nagyhatalmú kormányférfiak és uralkodók is mind megtették. A kihallgatási teremben csak egy áldás hangzik el, amit maga a pápa mond az egybegyültekre. S hogy közben viszonzásul a jelenlévők is áldást mondanak őreá, ki katolikus, ki protestáns, ki héber módra, az legfeljebb nemes, de nem szégyelnivaló dolog!

*

A magyar bürokrácia sokszor letagadhatatlan haszna mellett nagyon sokszor bosszantó, vagy humoros eseteket tud produkálni. E félig humoros, félig felháborító esetek közé tartozik az is, amikor a budapesti rendőrség betilt egy orfeumi darabot közerkölcsiséget sértő kitételei miatt s a fellebbezési fórum, a belügyminisztérium — a betiltást különben helybenhagyva — *a darabot még nyolc estére futni hagyja.* A rendőrségtől is kissé szokatlan, hogy egy botrányos darab betiltására csak három hét mulva kapjon észbe. De még érthetetlenebb a belügyminisztérium salamoni ítélete, mely betilt s ugyanakkor záros határidőre prolongál valamit. A kérdéses színház jobb reklámot nyolc estére aligha kaphatott volna, mint ezt a furcsa betiltást, a józan értelem pedig az ítélet napjáig is gondolkodhatik azon, hogy miért nem veszedelmes valami nyolc napig s miért válik azon túl föltétlen veszedelmessé? Vagy csak nem akarták az urak is ott fent a botrányos darabot még mindenáron látni?

*

Pázmány Péter-Tudományegyetem jubileumi ünnepségei nagy visszhangot vertek fel belföldön és

külföldön egyaránt, s a magyar nemzet egyik legnagyobb fiát és büszkeségét, aki eddig az iskolai történelmi könyvek jóvoltából csak jó vagy közömbös frázisokban élt a magyarság lelki világa előtt, méltó távlatban állították. Az ünnepség megrendezése minden dícséretet megérdemel, s az ott elhangzott beszédek — különösen Kornis rektoré — klasszikusak voltak a maguk nemében. Hogy a bíboros-alapító mellett a 300-éves történelem nagynevű professzorai is megemlítést nyertek, több mint természetes, s bizonyára nem célzatosság volt, hogy kevés vagy semmi szó sem esett azokról, akik ezt az egyetemet az első két évszázadon át naggyá tették. Pedig a Pázmány alapította pesti egyetem nemcsak az utolsó 100 évben fejtett ki nagy és jelentős tudományos munkát. Az előző két század történelméből is lehetett volna nagy és érdemes neveket a jubileum alkalmából koszorúba kötni. Példának okáért föltétlenül meg kellett volna emlékezni Forró György jezsuita provinciálisról, mint ahogy Dobronoky György első rektorról is. Meg kellett volna említeni Szentiványi Márton, Baranyi Pál, Szerdahelyi Gábor, Szörényi Gábor, Prileszky János, Inchoffer Menyhért, Cseles Márton, Hevenessy Gábor, Timon Sámuel, Thuróczy László, Schmidt Miklós, Kaprinay István, Kazy Ferenc, Pálma Károly, Bossányi Farkas, Kéry Ferenc, Vajkovits Imre, Pray György stb. neveit is, mint büszkeségeit az egyetemnek s a magyar nemzetnek.

*

A legfonákabb és legérthetetlenebb dolgok egyike Magyarországon ez: *protestáns testvéreink* minden konventi vagy presbiteri gyűlést felhasználnak arra, hogy a katolicizmust támadják vagy vádolják. De emellett *lépésről-lépésre veszik át ugyanazokat a pasztorációs eszközöket vagy intézményeket, amelyekkel a katolikus Egyház él s amiket ők támadni szoktak.* Közismert pl., hogy az egész protestantizmus micsoda borzalommal viseltetik a gyónással szemben

s milyen szívesen köszörüli meg támadó torkát a „fülgyónás" isteni intézményén. Ezért nem kis meglepetéssel olvastuk az Evangélikus Élet c. lapban Kapi Béla superintendens cikkét, mely „Evangélikus magángyónás" cím alatt látott napvilágot s amiben a lutheránus egyházfő a gyónás szükségessége mellett tört lándzsát. „Téves azt gondolni — írja Kapi Béla —, hogy az ember csendes magányban húzódik bűneivel s egyedül hordozhatja azok nyomasztó terhét. Az egészséges emberi lélek nem így tesz. Természetszerűleg társat keres, aki előtt feltárhatja önmagát s igét, irányítást, korbácsot, balzsamot kérhet a maga számára. Csak az az ember húzódik el bűneivel együtt saját lezárt élethajlékába, aki számára a bűn nem jelent elviselhetetlen terhet s aki sem annak következményeit, sem az értük való felelősséget nem veszi halálosan komolyan. Menjen a bűnbánó, nyugtalan lelkiismeretű, kereszthordozásban hitét vesztett ember lelkipásztorához, tárja fel szívét, könnyítsen lelkén és nyujtson lelkipásztorának lehetőséget arra, hogy tudja megvizsgáltatni és hitre indítani."

Bármennyire örülünk is ennek a késői belátásnak, s gyónásalapítási kísérletnek, nem tudjuk megérteni, miért kellene emberi módon újra megállapítani azt, amit Jézus Krisztus istenileg már rég megállapított Egyháza számára. Gyónás a lutheránusoknál? Helyes. De hol a *feloldozás?*

*

Valamelyik protestáns superintendens úr — a neve igazán nem fontos, amikor a lelkületük és a hangjuk annyira egyforma — *„ítélőtörvényszék elé" akarja állítani a magyar katolicizmust,* hogy „elvegye méltó büntetését", amiért a *házasság* isteni fogalmát és parancsait tartja. Feltéve, hogy ez a vakmerő kijelentés valóban elhangzott, szerényen emlékeztetnünk kell arra, hogy a javaslat gyakorlatilag nehezen volna kivihető, mert hiszen az ország több mint kétharmadát mégsem lehet csak úgy egyszerűen egy superintendens gyönyörűségére börtönbe csukni. Ez még Kun

Béláék legmerészebb álmait is túlszárnyalná. Ennél sokkal egyszerűbb volna az egész magyar katolicizmust kiirtani. Nem?!

*

Amióta a katolicizmus *a családvédelem kérdésében* oly egységes, határozott és konkrét formában állást foglalt és noha ez az állásfoglalás a legmesszebbmenően figyelembe vette a másvallásúak igényeit, sőt érzékenységeit is, *protestáns részről minden alkalmat megragadnak, hogy a katolikus álláspontlal szemben opponáljanak.* Az intézőhatalom pedig a többségi elv szigorú törvényesítése mellett ébren őrködik a nemzeti egység felett, amit nyilvánvalóan semmitől sem félt annyira, mint a felekezeti béke felborulásától. Hiszen kétségtelen, hogy a felekezetközi béke áldás! De nagyon is meggondolandó, vajjon szükséges és főképen méltányos-e a felekezetközi békét úgy értelmezni és védeni, hogy egyik „felekezet" jogos igényeit jégre tesszük csak azért, mert azok a többi — bár minoritásban lévő — felekezet jogtalan és túlzott érzékenységét sértik. Itt illő tisztelettel azt merjük kérdezni, miért lehet a többségi elvet a politikában a nemzeti egység csorbulása nélkül olyan szigorú következetességgel érvényesíteni és miért nem lehet a *többségi* elvet felekezeti téren érvényesíteni akkor, amikor a *kisebbség jogos igényei oly messzemenően* tiszteletben tartatnak? Miért veszélyezteti a nemzeti egységet és a felekezeti békét csak az, amikor nem is a többségi elv érvényesítéséről, hanem sokkal inkább a többségnek: a katolikusságnak egy régi, fájó sérelmének orvoslásáról van csupán szó?!

*

A szegedi egyetemi ifjúságot csak dícsérni lehet, amiért keresztmozgalmat támasztott, de annál inkább érthetetlennek kell minősíteni *az egyetemi tanács* álláspontját, mely ezt a spontán megnyilatkozó s most

már minden magyar egyetemen diadalt arató keresztmozgalmat elgáncsolni iparkodott. Vajjon mi fáj ezeknek a jó uraknak a keresztben? S mi lehetett az a szörnyű érv, mey a keresztmozgalom elgáncsolásáig ért? Ez tanácsi titok, amit nagy, komoly egyetemi jegyzőkönyvek őriznek! Amit azonban a nagyközönség a tanács állásfoglalásából megláthatott, enyhén szólva — krajcáros komédia volt. Hogy kivonult a rektor és *a magyar címert* kifüggesztette a tantermek falára s tanítóbácsi módjára elmesélte, hogy a magyar címerben a három halom és a korona mellett a kereszt is benne van s hogy a végén azt hitte, egy ilyen dajkamesével el lehet altatni a felnőtt kedélyeket, — ez minden volt, csak nem egyetemi nívó! Nem hisszük, hogy akár egy tanyai iskolában is sikerülne így túljárni az elemi iskolások eszén. De a szegedi egyetemi tanács és rektor ezt mégis elhitte. Nyilvánvaló jeléül annak, hogy vagy az egyetemi ifjúságot tartja naivnak, vagy ő maga balul és végzetesen naiv!

*

Valóban csodálatos és érthetetlen a magyar politikai élet. Míg egyrészt a *diktatúra* vágyától vagy félelmétől hangos a politikai fórum, másrészéről az őszirózsás forradalom leghomályosabb fullajtárjai látják elérkezettnek az időt arra, hogy a politikai életbe betörjenek. A Nagy Vincék és Buza Barnák Debrecenben, a Dénes Istvánok pedig Szentesen kísérleteznek. Amíg a társadalom nagy része a százszor megcáfolt diktatúra-hírekre annyira begyullad, hogy talán ma a legszuverénebb cselédkérdésben sem mer véleményt mondani, addig a másik oldalon ezek a **régi** *forradalmárok vagy újonnan kelt utánpótlásaik* oly lázító, forradalmi, minden hagyományt és tekintélyt megcsúfoló hangon mernek beszélni, mintha se rend, se törvény ebben az országban már nem volna. Ennek az új, szemérmetlen hangnak és felelőtlen lázításnak volt csúcspontja Dénes István szentesi beszéde, melyben az Egyház, papság és püspökök ellen lázított.

Tájékozatlanságánál és korlátoltságánál csak vakmerősége volt nagyobb. Az államhatalom egyelőre kitiltással büntette. Reméljük, a súlyosabb és érzékenyebb büntetés nem marad el.

Magyar korképek 1936-ból.

Nem először és valószínűleg nem is utoljára ismétlődik meg s szemünk láttára az a világtörténelemben is többször tapasztalt jelenség, hogy *a protestantizmus* valamit felekezeti elfogultságból és hiúságból elgáncsolni igyekszik csak azért, mert az katolikus részről ered. Ma nap-nap után láthatjuk, hogy a protestánsoknál nem eshetik meg egyházi jellegű megmozdulás, amelyen — inkább kevesebb, mint több hozzáértéssel, de inkább több, mint kevesebb gyülölettel — ki ne rohannának a hercegprímásnak házassági javaslata ellen. És a befolyásuk alatt álló sajtó teljes erejét latba vetették, hogy közhangulatot teremtsenek a javaslat ellen. Pedig annak minden sorát végeredményben a magyar faj sorsáért aggódó szeretet sugallta. Hiszen 18 ezrelékes születési arányszámunkkal sikerült elérnünk már azt a határt, amelyen túl már a nemzet pusztulása következik.

Nem ütközünk meg azon, ha valami borzashajú, sohasem hallott nevű fajmagyar fenegyerek igazságügyminiszter után kiabál annak a szerinte borzalmas törvénygyalázásnak hallatára, hogy az ország egyik legelső közjogi méltósága és erkölcsi tényezője, a magyar főrendek elseje 40 év szomorú tapasztalataiból kiindulva orvosságot mer ajánlani a kormánynak. De azt már mégsem hagyhatjuk szó nélkül, ha a súlyos szavúnak mondott *Ravasz László* a dunamenti református egyházkerület közgyűlésén tesz egészen különös megállapításokat az egykével és annak orvoslásával kapcsolatban és megállapításait egy megbecsülésre igényt tartó „családvédelmi" folyóirat minden bírálat nélkül közreadja.

Idézzük Ravasz László beszédének idevágó ré-

szeit: „Ennek a kérdésnek (t. i. az egykének) legrégibb, legkomolyabb és legelhagyatottabb harcosa a református lelkész... Magyar református lelkipásztorok jajgattak, tanácskoztak, emlékiratoztak és jeremiási keserűséggel tapasztalták azt, hogy mérhetetlenül magukra vannak hagyva és senkisem törődik velük. Nincsen ennek a szerencsétlen országnak egyetlenegy hivatalos és felelős tényezője, mely megközelítőleg is kivette volna a részét az egyke elleni küzdelemből, mint a református egyház. Az, hogy nem tudja megszüntetni az egykét, még nem ad jogot arra, hogy őt tegyék a bajért felelőssé."

Hogy a protestáns lelkész a „legrégibb" harcosa *az egyke problémájának,* azt készséggel elhisszük. Hiszen nekünk is jóideig semmi bajunk sem volt a nemzetgyilkos bűnnel, mely bebizonyítottan (lásd Pezenhoffer: Demográfiai viszonyok hatása a népszaporodásra c. művét) protestáns forrásból fakad. Sőt azt sem vitatjuk, hogy a „legelhagyatottabb" harcosa. Csakhogy ez az elhagyatottság a protestánsok választott öröksége. Hiszen először ők hagyták el a szentségi gyónást, a lelkek irányításának azóta titokban százszor visszasírt eszközét. És elhagyták a szentségi házasságot és elhagyták az örökkévalóságra és áldozatosságra beállított élet forrását, az Oltáriszentséget. És a többit! Bizony, nem jeremiási keserűséggel, hanem igenis ölbetett kézzel nézték, mint burjánzik fel laza hitrendszerük melegágyában az az anyagias, csak földet látó szellem, melynek infernális lélekrombolására csak a tiszazugi arzénes pörök tárgyalása vetett vakító világosságot. Igaza van Ravasznak, amikor megállapítja, hogy „jajgatással, tanácskozással, emlékiratozással" nem mentek semmire. De éppen mert csak jajgattak, tanácskoztak, emlékiratoztak, kell tagadnunk, hogy a legkomolyabb harcosai ők volnának ennek a kérdésnek. És annál inkább tagadnunk kell azt is, ha ugyan helyet engednek még nekünk az ország „hivatalos és felelős tényezői között", hogy mindenkivel többet tettek volna!

Mi — igaz — nem jajgattunk és nem emlékiratoztunk, sőt nem is kellett sokat tanácskoznunk sem. Csak folytatólagosan és megszakítás nélkül alkalmaztuk a 2000 éves krisztusi receptet. Papjaink ott ültek a gyóntatószékben és Isten-adta hatalommal nemcsak olvastak, hanem írtak is a lelkekbe. Osztogatták az életszentség Kenyerét és stólájukkal holtomiglan-holtodiglan összekötötték a házastársakat. Vajjon az a gigászi léleképítő és jellemfaragó munka Ravasz László szemében kevesebbet ér a jajgatásnál és a memorandumszerkesztésnél, csak azért, mert katolikus?

Ravasz László ezzel végezte beszédét: „Az az államférfi, aki ezt a kérdést nemzetépítő politikájának egyik pillérjévé teszi, többet használ a magyar nemzetnek, mintha létünk nagy kérdéseiben a tünetkezelés során bármi látszólagos eredményeket ért is el." Amikor Ravasz László ezt a beszédet elmondta, már ismerte, vagy ismerhette a hercegprímás javaslatát. Az ő frazeológiájával élve mondhatjuk tehát, hogy a várva-várt államférfi már jelentkezett és nem tünetkezeléssel sarlatánkodik, hanem erélyes kézzel körülvágja az üszkösödő sebet. Azaz csak körülvágná, ha Ravasz László és általános felkelésre felbujtott nemzetfenntartó hívei meg nem akadályozták benne. Mert inkább pusztuljon bele az ország, de a pápisták első magyar főpapjának a kezéből nem fogadhatja el a gyógyulást!

*

Végre megoldást nyert a *szegedi egyetemi ifjúság keresztmozgalma* is. S az egész magyar keresztény társadalom egyetemes felháborodására már-már kirobbanni készülő viharára a nagytekintetű egyetemi tanács, melyet szép szó és érv meggyőzni nem tudott, begyulladt és a kereszt kitűzését elrendelte. Meg kell állapítanunk, hogy a mozgalom az ifjúságé volt, míg a tanács csak elgáncsolni igyekezett a mozgalmat.[1]

[1] Lásd előbb a 451. lapot.

Meg kell állapítanunk azt is, hogy az ifjúság győzött, az egyetemi tanács pedig megbukott. Az ifjúság hősként viselkedett, a bátorság, de egyúttal az okosság minden jellegzetességével. Az egyetemi tanács ellenben bujkálva, kapkodva, ellentmondásokba keveredve s a végén szinte nevetségességbe süllyedve maradt a csatatéren. Hol kifüggesztették a keresztet, hol a minisztériumot téve meg egyedül jogos intézkedési faktornak. De a komikum netovábbja a végére maradt! Mikor már látták, hogy a kereszt alól kibújni nem lehet, olyan hősi pózzal adták meg az engedélyt és olyan beszédek keretében függesztették ki a keresztet, mintha a gondolat és a mozgalom legalábbis tőlük eredt volna! Hát ez is valami!

*

Lassan hozzá kell szoknunk, hogy a magyar parlamentben a legordítóbb tudatlanságot, vagy a legotrombább rágalmat is büntetlenül el lehet mondani. A társaságban kifütyülnék, a sajtóban megköveznék az embert azért, amit egyik-másik hontatya a képviselőség immunitásába és tekintélyébe öltözve megenged magának. A pálmát ezen a téren kétségtelenül a szocialista Malasits Géza vitte el, aki egy olyan rémtörténetet beszélt el a kapitalizmus és katolicizmus összefüggéséről, holmi zsidó iparmágnás és zágrábi jezsuitákkal kapcsolatban, hogy minden józan embernek a haja égnek állott. Nem ugyan a történet miatt, hanem amiatt a feneketlen intelligenciahiány, vagy borzalmas lelkiismeretlenség miatt, amely Malasits Gézát jellemzi. Mert ez a jezsuitatörténet vagy csak a Malasits Géza fantáziájában született meg és akkor otromba rágalom, vagy pedig ha másoktól hallotta és elhitte, a legelemibb emberi intelligenciája vagy judiciuma is hiányzik.

Ebből is látszott, milyen hiábavaló a katolicizmus szociális törekvéseinek és a szociáldemokráciának a fegyverbarátságáról vagy annak még lehetőségéről is tárgyalni. A szociáldemokrácia egy veleszületett vég-

zetes vakságban hajlandó minden téren, még a munkások bőrére is kompromisszumot kötni, de egyházellenes álláspontjáról nem hajlandó letérni. Amíg a szociáldemokrácia durva materialista világszemléletéről le nem tér, egyházellenes harcát föl nem adja, minden erkölcs bomlasztó irány favorizálásáról le nem mond, a katolicizmus szóba nem állhat vele.

Mennyivel ártatlanabb a szociáldemokrácia durva kirohanásánál vagy rágalmánál az a humoros erőlködés, amellyel a haldokló liberalizmus minden európai jelenséget vagy megnyilatkozást a maga számára akar elkönyvelni. A dolog annál humorosabb, mert Európa köztudomásúlag sürgősen köti el magát a liberalizmus rozzant csónakjától és az új politikai, társadalmi vagy irodalmi jelenségek egyenesen mint a liberalizmus reakciói születnek meg. Boldog emberek, akik a töktermésben is a maguk dinnyevetését tudják felismerni.

*

A Tudományos Akadémia József főherceget választotta meg elnökének. A fényes név és tiszteletreméltó egyéniség előtt elnémul a bírálat. Sem mi díszcímet vagy kitüntetést nem tudunk sajnálni ilyen embertől. Mégis az az érzésünk, hogy az Akadémia ezúttal egy lappangó, belső válságot került meg azzal, hogy az elnökválasztással egy ragyogó közéleti s társadalmi név mögé rejtőzött. Ez a belső válság egyfelől az elvi iránytalanság eredője lehet, amely az Akadémiát évtizedek óta oly feltűnően jellemzi, másfelől annak a sajátos személyi és csoporti érdektagozódásnak folyománya, amely e neves testületet régtől fogva tépázza, tekintélyét kifelé is erősen kikezdte. *Az Akadémia kultuszt látszik űzni* abból, hogy egyfelől lehetőleg szürke egyéniségeket keres össze magának, hacsak azok bizonyos személyi és csoportérdekeknek hallgatott támogatói, másfelől tüntetőleg mellőz igazán korszakalkotó értékeket, ha azok az uralkodó, óliberális és felekezeti doktrinák szemszögéből kellemetlenek. Nehéz ott komoly akadémiai életről be-

szélni, ahol *a Prohászka Ottokárokat és Fényi Gyulákat sokáig konokul észre sem vették,* de már a presbiteri cím biztos ajánlás volt a rendes, sőt tán tiszteleti tagságra. Az új, nagyszerű elnökre nagy és kényes feladat vár, ha Széchenyi István alapítását vissza akarja adni az alapitók szabta céloknak.

*

Valamelyik könyvesbolt kirakatában sárga füzetkét láttunk. Szabó Dezső nevével. A címe: „Válasz egy *katólikus* fiatal leánynak". És mert ugyanakkor egyik ifjúsági mozgalom vezető lapjában szintén „katólikus teológusokról" olvasunk, nem hagyhatjuk szó nélkül az esetet. Hogy a kálvinistahitűek régóta így ejtik a nevünket: hosszú ó-val, mely alá bizonyos gúnyos lekicsinylést rejtenek, azt eddig is tudtuk. De mosolyogtunk rajta, mint a „keresztyén" szón és egyéb babaruhaértékű külsőséges kiváltságaikon. De azt már igazán *ne akarják jobban tudni, hogy a magunk 2000 éves büszke nevét hogyan írják helyesen,* nem tűrhetünk még helyesírási kioktatást sem azoktól, akiknek a születésekor — mi már 1500 esztendősek voltunk. Különben ugyanilyen jogon legközelebb „Sabau"-nak írhatjuk a fentnevezett úr nevét, aki — úgy látszik, az „Elsodort falu" és az elsodort állampolgárság után ezúttal az elsodort helyesírás vizein kalózkodik. Ha Calvin lehet Kálvin, akkor a Καθόλικος is maradjon „katolikus". Rövid o-val. Az ősi hiten lévő magyarok *mindenkor* így is írták!

*

Érthetetlen szinjáték az s bizonyára nem Istentől van, amit a mai világpolitika és diplomácia mutat. Míg egyrészről a békének olyan zengő himnuszait végevárhatatlan tirádákban még sohasem szavalták el a világon úgy, mint most, másrészt a háborús készülődések, a titkos és nyilt fegyverkezések gigantikus méreteket öltöttek, Európa biztonságáról és az államok együttműködéséről annyit még sohasem beszéltek,

mint má s közben mindenki ellensége lett másnak s a bizonytalanság akkor, hogy minden pillanatban felrobbanhat Európa békéje. Száz és ezer konferencián, miniszteri utazgatáson keresztül keresgélik a gazdasági és kereskedelmi szerződés és kiegészülés útjait. Közben mindenki minden percben beljebb lép *a gazdasági autarchia* útvesztőibe. De a legkülönösebb és legbántóbb az a tökéletességre, szinte művészetre vitt farizeizmus, mely Európa vezetőin teljesen úrrá lett. A szavak mindig mást mondanak, mint a tettek, s a tettek mögé mindig idegen szándékok, rejtett csapdák vigyorognak elő. Nem becsületesebb és egyszerűbb, megnyugtatóbb és célravezetőbb volna-e, ha pl. megmondanák, hogy hisznek egymás békekészségében és békenyilatkozataiban s a ködbevesző frázisok helyett megmondanák, hogy egymásról mit követelnek, vagy mit akarnak? Európa utolsó 20 évének nemzetközi élete és történelme azért oly hitvány és üres, megkötött szerződései azért voltak szétszakítható papírformák, mert az őszinteség teljesen hiányzott belőlük s egy egymást becsapó farizeizmusnak voltak álarcai.

*

A baloldal elképesztő gyengeségét illusztrálhatja az a tény is, hogy a magyar kommunizmus atyamestere, *Kun Béla Spanyolországba érkezhetett* és elvetemült, gonosz vezérkarával az ország kommunista aláaknázására az előkészületeket máris megtehette. Akkor, amikor az ország legjobb, de esetleg más politikai pártállású hazafiait tömegesen üldözik el az országból, tág kaput nyitnak egy hullaszagra gyűlő s csak a rombolás perverz vágyától hajtott banda előtt. A baloldal győzelme mindig látszat, mely alól az országromlás ördögi fintora vigyorog. Nagy baj, hogy az európai jobboldal nem tud egymásra találni és egymással megegyezni. De még így is rém és kísértet marad nekünk a baloldal, melyért még a kilengések esetleges zűrzavarában sem lelkesedhetünk!

*

A Surányi Miklóssal folytatott vitában *Hegedüs Lóránt* állitólag azt a kijelentést tette, hogy ő mint protestáns ember *inkább az evilági kereszténység hive*, szemben a katolikusok túlvilági kereszténységével. Nem vagyunk hivatva Luther vagy Kálvin hitét megvédelmezni, nincsen is kedvünk hozzá, de annyit már a Magyar Tudományos Akadémia kiváló tagjának, Hegedüs Lórántnak tudnia kellene, hogy sem Luther, sem Kálvin nem tagadták a túlvilágtant. Ellenkezőleg nagyon erősen hittek benne. A protestánsokat valószínűleg meglepi az a kijelentés, hogy a protestáns kereszténység nem hisz a túlvilágban —, mert hiszen akkor nem hinne Jézus kijelentéseiben sem és igy megszünnék kereszténység lenni. A Pesti Hirlap papi barátsággal dicsekvő katolikus vezércikkirói megmagyarázhatnák már egyszer jeles tollforgató kollégáiknak, hogy a renanizmus ideje lejárt s ma már Jézust ennyire kiforgatni mivoltából s ennyire egy letűnt felvilágosodás-kor üres frázishősévé lefokozni mégsem szabad. Mert ez sértő is, tudománytalan is, nevetséges is.

*

Magyarország műemlékeire tudvalévőleg a *Műemlékek Országos Bizottsága* ügyel fel és ez irányitja az esetleg szükségessé vált restaurálási munkálásokat Ezek a műkincsek nemcsak nagyobbrészt, hanem majdnem kizárólag katolikus eredetű templomok a bennük lévő szentképekkel és szobrokkal együtt. Ezzel szemben kissé meglepő, hogy ezekre a túlnyomórészt katolikus jellegű műkincsekre építészeti szempontból — ami itt a legfontosabb — jórészt nemkatolikus bizottsági tagok ügyelnek fel. A most megjelent 1936. Tiszti Cím- és Névtár szerint (253. lapon) a Műemlékek Országos Bizottságának ma 11 építész tagja van. Köztük a vezető építész, Lux Kálmán *luteránus*. Van aztán köztük három olyan katolikus, aki tényleg aligha tekinthető annak, minthogy az egyiknek egész családja luteránus, a másik kettő pedig elvált és újra-

nősült. Vagyis az Egyház elveivel nyilvánosan szakított. Marad még három katolikus: Hültl Dezső, Lechner Jenő és Wälder Gyula. Ezekhez járul a vezetőn kívül még 4 protestáns: Medgyasszay, Sándy, Schulek és Varga. A *Bizottság 11 építész tagja közül tehát szigorúan véve csak 3 egyházhű katolikus van!* Nem meglepő ez? Nem akad más építész, aki a katolikus műemlékekre és azok restaurálására felügyeljen?

*

„Csak 16 éven felülieknek!" Vörösbetűs felülnyomással ott csábít minden utcasarkon a feltűnő hirdetés. Az állítólag keresztény Magyarország egyik legnagyobb szégyenfoltja. Mert ugyan mit jelent a 16 éves kor? A nemiség problémáinak kellős közepén vergődő, ingatag jellemű gyerekek, akinek szülői felügyelet alatt sportpályán, cserkészvezetők erős kezében, Mária-kongregációk jellemet edző légkörében a helye. Nem pedig a hálószoba- és szállodatitkokat teregető, a másfajú, nemileg túlérett keleti romlást terjesztő közönség kiszolgálására hivatott színházak nézőterén.

Eltekintve attól, hogy *nincs kétféle Tízparancsolat a 16 éven felüliek és aluliak számára,* a katolikus társadalom egész súlyával oda kell hatni, hogy az üzletszerű lélekmérgezésnek, a valutasíbolásnál semmivel sem ártatlanabb nemzetrontásnak egyszersmindenkorra végét vessék!

Hol késik a hatmillió magyar katolikus akaratát szikrázó tett?!

*

A *kaszáskeresztesek* politikai szereplése most már a büntetőbíróságok tárgyalótermeibe került át. Békésen és Pécsett már ítéletek is hangzottak el, amelyek börtönt, fogházat, hivatalvesztést és politikai jogok felfüggesztését szabták ki a vádlottakra. A közvélemény joggal volt kíváncsi, vajjon hogyan festenek egy nyilvános tárgyalás reflektorfényénél ezek a

rettegett kaszáskeresztesek. Vajjon a sok sugdolódzás és sejtetés után mi az igazi programmjuk? Az eredmény szomorú és lehangoló volt. Kisült, hogy *alig van programmjuk,* és ami van, bűn a társadalom és a nemzet ellen. A rettegett kaszáskeresztesek és rohamosztagosok pedig félénk, esetlen, mit sem sejtő vagy mindent félreértő szomorú áldozatoknak mutatkoztak, akiknek az ügyész szerint is csak egy mentségük, illetőleg enyhítő körülményük volt: a mérhetetlen nyomor. Szomorú, de való, hogy Magyarországon pártot szervezni, már csak a tömegszenvedély vagy a nyomor alapján lehet és intő jel egyúttal, hogy mielőtt politikai tisztítást akarnak ebben az országban, először a nyomor megszüntetésére vessenek erős kezet.

*

Egy zsidószármazású katolikus asszony írja, hogy szereti a Magyar Kultúrát, de szeretné azt is, ha *élesebben szembefordulnánk a faji antiszemitizmussal a keresztény szeretet nevében.* Igaza van, a keresztény szeretet nem állhat meg faji határoknál, s e gondolatnak mi szívesen és gyakran adunk kifejezést. Viszont a művelt zsidóságnak is többet kellene tennie abban az irányban, hogy hitfeleit nagyobb önuralomra és kevesebb provokálásra intse. Az antiszemitizmus felidézői mindig újra azok a zsidók, akik túlságos mohósággal s könyörtelen aggálytalansággal vetik magukat a nyerészkedésre és a faji uralom kivívására a keresztény törzslakosság ellenében. Ha például egy pap nem mehet végig egy pesti utcán anélkül, hogy zsidó férfiak és nők ne inzultálják: arcfintorítással, gyűlölködő pillantással, gombbakapaszkodással, sőt megjegyzésekkel, — ha a magyar gazdát minduntalan arra kényszerítik trösztjeik és kartelljeik által, hogy gyümölcsét, tejét, tojását, gabonáját, borát, állatját nekik potom áron adja el és ők viszont sokszoros nyereséggel adják tovább, — ha sajtójukban és irodalmukban egyre kihívják a keresztények türelmét —,

ha a szabadkőművesség feltámasztásán s a marxizmus előbbrevitelén dolgoznak (à la Blum Leó), — ha üzemeikben gyakran mutatóban sem tűrnek keresztényt, ezzel bizony ők maguk nehezítik meg a helyzetüket.

*

Egy levélrészlet: „Itt nálunk O. községben református elemi népiskola van, ahová 1935-ben 43 tanuló járt. Ebből a 43-ból 33 gyermek volt katolikus, 10 kálvinista. A 10 kálvinistából is csak 7 falusi földműves gyermeke, 3 pedig egy szerzetesrend birtokán alkalmazott cseléd gyermeke. Ennek a rendnek a község határában kb. 1000 katasztrális hold földje van — a falu egész területe kb. 600 kat. hold — ezért az illető rend a református iskola fenntartásához évente 9 mázsa búzával, 10 köbméter hasábfával és egyéb természetbenivel járul hozzá. Hozzájárul még természetesen a község is, a többit az államsegély adja. Jellemző magyar példa! Hát szabad-e 33 katolikus gyermeket 7 vagy 10 kálvinista gyermek kedvéért református iskolában és református szellemben neveltetni? Kálvinista tankönyvek szerint tanítani? Itt nem 33 gyermek vész el az Egyház számára, hanem ugyanannyi vagy még több család. És még katolikus szerzetesrendjeink sem tudnak ezen a szégyenletes helyzeten segíteni? Még ők is hozzájárulnak anyagi segélyükkel a hitközöny terjesztéséhez?" — Ha a levélben foglaltak csakugyan megfelelnek az igazságnak, akkor a magyar katolicizmus ilyen esetekben még az Actio Catholica korában is nagyfokú élhetetlenségről tesz tanulságot.

*

Egy vidéki katolikus laptársunk megszívlelésre méltó gondolatokat vet fel a *katolikus közélettel* kapcsolatban. Megállapítja, hogy úgynevezett katolikus vezérférfiaink három-négy évtizeddel ezelőtt szinte máról-holnapra emelkedtek vezéri pozícióba és azóta *nem igen engednek maguk mellé felnőni senkit sem.*

A hosszú vezérkedés az említett lap szerint nemcsak a vezérek részéről jár elfáradással, kimerüléssel és egyáltalán nem kívánatos petrifikálódással, hanem egyúttal az utánuk következő, esetleg több tehetséget vagy nagyobb akcióképességet jelentő vezérjelöltek mellőzésével vagy elsikkasztásával. Az okfejtésben két nagy igazság rejlik. Az első, hogy a katolicizmus élő szervezeteinek egy-egy vezető személy kedvéért elöregedniök nem lehet. A katolicizmusnak éppen azért, mert csak belső értékeivel hathat, folytonos megújulásra és felfrissülésre van szüksége. Azért, mert valaki egy katolikus közéleti trónusban jól találja magát s a halált is a trónus párnáin szeretné bevárni, nem lehet virágzó intézményeket elhervasztani vagy tönkretenni. Mindenki addig szolgálja a katolicizmust, főkép vezéri pozícióban, amíg adni tud s nem pedig addig, míg csak kaphat tőle valamit. A második igazság pedig az, hogy nem keressük és nem becsüljük meg a tényleg vezetésre hivatott katolikus tehetségeinket. Míg a zsidók minden valamire való emberüket tüneményeknek vagy zseniknek kiáltják ki, míg a protestánsok minden közéleti hatalmasságnak azonnal egyházi koszorút is akasztanak a nyakába, addig mi sem nem keressük katolikus tehetségeinket, hogy méltó piedesztálra állítsuk azokat, de még sokszor a természetes érvényesülésből is mint esetleges riválisait a vezéri trónnak, kizárjuk. Az országos közéletnek nem egy olyan nagyságát ismerjük, aki annakidején szívevágya szerint a mi sorainkban kezdette szereplését, míg ki nem néztük, az örökös mellőzéssel el nem távolítottuk őket magunktól. Több megbecsülést kérünk a katolikus tehetségek számára és akkor több és hatalmasabb tehetség fogja szolgálni a katolicizmus ügyét, mint eddig tette!

*

Megérte az ország azt is, amire állítólag még nem volt példa, hogy egy aktív miniszterelnököt temethetett. Az elég hosszú, de mégis tragikus hirtelenséggel

rátört betegség s a végkifejlett gyors tempója az egész országot őszintén megdöbbentette s az országos részvétre és kegyeletre alkalmassá tette. Sem a temetés külső pompájában, sem a belső kegyeletben nem is volt hiány. Valószínű azonban, hogy a gyász és részvét elsősorban *Gömbös Gyula* egyéniségének, ellenforradalmi szerepének, tragikus halálának, semmint miniszterelnökségének szólott. A gyászbeszédek dominálo hangja is inkább az volt, mert vagy a barátot, a nagy hazafit, vagy a tragikus hőst gyászolták benne, de politikájának és kormányzásának megítélését nagyon bölcsen, de nem kis zavarral is a történelem ítélőszéke elé utalták. Ez a történelem valóban ítélni fog egykoron s nagyon is bizonytalan, hogy a magyar Pantheonban milyen helyet fog kiutalni a halott Gömbös Gyulának.

Annyi már is tagadhatatlan, hogy Gömbös Gyula egyéniségében és politikájában nagy erények, nemkevésbbé nagy hibákkal találkoztak. Erényei között legelső helyre kell tenni azt a forró és impulzív tennivágyást, ami őt annyira jellemezte és ami igénytelennek indult élete sorsát oly mérhetetlenre tudta feszíteni. A csak konferenciázó és paktáló s legfölebb az államgépezetet továbbkurblizó politikusok után Gömbös Gyulában jelentkezett először az európai politika új típusa: a tett embere, akinek azért vannak gondolatai, ötletei, meglátásai és megérzései, hogy azokat a gyakorlatban meg is valósítsa.

Ugyancsak nagy érdeme Gömbös Gyulának, hogy a magyar reformpolitika halaszthatatlan szükségességét megsejtette és meglátta s talán kissé elragadtatott, de alapjában véve való színekkel a magyarság szeme előtt meglobogtatta. Valami túlsokat ugyan ő sem akart, a helyzet körülményeivel közben túlságosan megalkudott és megbarátkozott, a biztonságérzete is cserbenhagyta úgy, hogy csak felemás formákkal állt elő, de ha semmit sem valósított volna meg, már az is történelmi érdeme, hogy a reformgondolatnak utat

nyitott, amit többé Magyarországon elgáncsolni nem lehet.

Hibái azonban talán még mélyebbek és sötétebbek voltak. Nem volt elég tudása arra a feladatra, amelyre vállalkozott s a politikai évek folyton szaporodó száma ezt a hiányzó tudást sohasem tudta pótolni. Nemzeti munkaterve, amire haláláig büszke volt, csak általános jellegű jelszók tömkelege, amit bizony nemcsak az ellenzéki kritika, hanem az ország közhangulata is az álmoskönyv nívójára helyezett. A szociológia hiányát lépten-nyomon észre lehetett venni rajta. Kár, mert egyik legfőbb értékéül a telforgatókkal szemben való erőskezűségét ismertük. Ez azonban sokszor éppen a szociális ismeretek hiánya miatt maradt meddő.

Még nagyobb hibája volt, hogy munkatársait nem tudta megválasztani. Egy-két kivételtől eltekintve elég tehetségtelen emberek vették körül, akiknek befolyása és erőszakoskodása őreá és politikájára is végzetes volt. Ha betegsége és tragikus halála közbe nem jön, már-már országos elégedetlenségbe és zugolódásba fajul munkatársai jóvoltából egész politikája. Minden nagy hazafisága és fajának őszintén forró szeretete mellett, talán a magasabb tudás és koncepció híján is, a kismagyar szemlélet rabja volt egész életén át, aki csak a nemzet öncélúságának soha meg nem magyarázott fogalmán tudott nyargalni és az objektív valóságok és adottságok helyett Emese álmaival és néhány tüzes, hazafias jelszóval akarta nemzetét boldogítani.

A legnagyobb baj mégis az volt, ami vérpárás időkben és sorsdöntő órákban sok más magyaré: többet gondolt magáról, mint ami volt s engedte, hogy hízelgő környezete nagyobbnak játssza ki, mint amennyit ér.

*

Hock János is elment végre az örökkévalóságba. Dícséretére legyen mondva, az őszirózsás forradalom bűnösei közül *egyedül ő vezekelt* külsőleg börtönnel,

bensőleg lelki megtisztulással! Akik az utolsó időben találkoztak vele, láthatták, hogy Hock János megbékélt, megtisztult, elmélyült és jó keresztény módra készült a halálra. Nem tudjuk, ki rendezte vagy akarta, de mindenesetre kár volt ezt a megbékélt halottat és halált a temetés oda nem való külsőségével megzavarni. Hogy is kívánhatta a család vagy a rendezőség, hogy paptársai vagy hívei felvonuljanak arra a temetésre, amelyen az egész októberi alvilágnak, sőt még egy Buchinger Manónak is szerepet adtak. Csak nem gondolták, hogy a katolikus magyarság egy papi halottját Buchinger Manó gyászbeszédével lehet sírba tenni?

*

Hogyan fejlődött oda *a spanyol munkásság*, hogy ilyen bolsevista és anarchista hajlandóságú lett? Nagyon egyszerűen. Ugyanúgy, mint ahogy nálunk ebben az irányban fejlődik. A kormányzat elmulasztott gátat vetni annak a rendszeres és céltudatos néprontásnak, amelyet a szocialista „párt" és sajtó évek hosszú sora óta folytatott. Ez a pártagitáció és pártsajtó mindenütt, nálunk is, valóságos művészettel ébresztgeti áldozataiban a romboló ösztönöket. Azt mondhatni: egyenesen durvalelkű felforgatókká, csirkefogókká, banditákká igyekszik nevelni a befolyása alá került munkásságot, főleg az ifjúmunkásokat, hogy ezek aztán a „párt" minden romboló és forradalmi parancsát vakon teljesítsék. Innen az a féktelen vallásirtás, az a minden erkölcsöt kigúnyoló és kinevető cinizmus, amely a marxista sajtónak és agitációnak sajátja. A marxizmus csak banditákkal és csirkefogókkal tud valamit kezdeni és ezért céltudatosan aláássa — első feladatként — a keze közé került munkásság lelkében a vallást és erkölcsiséget. Az államok pedig nemcsak hallgatagon asszisztálnak ehhez a tömeges lélekgyilkoláshoz, hanem még azt is gyáván eltűrik, hogy ugyancsak a szociáldemokrácia a szakszervezeteket a maga párturalma alatt tartsa s

így a munkást valósággal korbáccsal kényszerítse arra, hogy az ő parancsszavára hallgasson. A munkás egyszerűen nem kap kenyeret, ha nem kussol a vörös vezéreknek.

Mi volna itt a teendő? Nagyon egyszerű. Meg kell rendszabályozni a durvaságot hirdető szocialista sajtót és agitációt. Könyörtelenül lecsapni minden nyilt vagy burkolt vallásgyalázásra és erkölcsgúnyolásra. Ugyanakkor egyszerű törvény útján kivenni a vörös pártvezérek kezéből a szakszervezeteket. A munkás kenyere és lelkiismerete nem lehet a vörös terror zsákmánya. Mindez oly magától értődő követelmény, hogy talán éppen ezért senki sem veszi észre. Azaz, hogy nem így van! Olaszország, Németország, Ausztria és Portugália végre is észrevette. Miért ne vehetnék észre valahára a mi „keresztény" kormányzatunk irányítói is?

Szabadság? A banditáknak? Akik Moszkva és Barcelona tömeggyilkosainak tapsolnak?

*

Mire épít az a lelkiismeretlen *bolsevista agitáció*, amelynek lelkeket elvakító módszerét a magyar állam érthetetlenül tűri? Kétségtelenül elsősorban az alsóbb osztályok csekélyebb ítélőképességére s nyomott helyzetük miatt való elkeseredésére. A liberális kapitalizmus téves és bűnös módszerei ennek az agitációnak kitűnő talajt készítettek. A lelkek pedig ennek az agitációnak a befogadására azért is hajlamosak lettek, mert ugyancsak a liberalizmus vallásellenes, egyházgyengítő elvakultsága folytán az emberekben a hit is megfogyatkozott.

Meg kell engedni, a vörös táltosok ügyes taktikusok. Elhitették a kisebbműveltségű tömegekkel, hogy a világ megváltására csak egy mód van s ez a marxizmus. Hogy a vallásos és hazafias eszme a munkásságnak legfőbb ellensége, a szociális forradalomnak legfőbb akadálya. Hogy mennél istentelenebb, lelkiismereti gátlások alól felszabadultabb, erkölcsileg

kötetlenebb az emberiség, annál közelebb a megváltó forradalom, a szociális aranykor, a proletárok uralma. Hogy Isten nincs, a vallás humbug, az Egyház a kizsákmányolók pártfogója, a hazafiság üres szólam s csak ezektől a „gátlásoktól" függetlenül vívhatja ki a proletárság a maga érvényesülését.

*

Mussolini, Hitler, Salazar, Dollfuss megmutatták, hogy a *liberális demokráciának* a nemzetsorvasztó kinövéseit a modern államnak nem kell okvetlenül néma és gyáván tűrnie. Az ő példájukat nem kell mindenben utánozni, valóban nem! De ebben az egyben: az erőteljes államkonzerválásban előbb-utóbb minden államnak követnie kell, ha élni akar s nem kíván bekötött szemmel rohanni a csendes népbolsevizáláson át a nyilt bolseviznusba. A szocialista agitációt gyökerestől meg kell rendszabályozni. Az Isten-, erkölcs- és hazaellenes hadjáratot kemény kézzel márholnapra lehetetlenné kell tenni. Ha kell: büntetéssel, lapbetiltással. *Sajtóbetyároknak nem jár sajtószabadság.* Mi több: „párt"-betiltással, mint az említett országokban. Államfelforgató „pártok" nem működhetnek. Notórius felforgatók ne legyenek választhatók, a vallás-, haza- és közjóellenesség, az osztálydiktatúrára törekvés pedig gonosztevés. Itt Mussolini világos, csillogó elve legyen az irányadó: „Libertà? Sì! Ma non quella di assassinara la patria! — Szabadság? Igen! De nem a nemzet meggyilkolásának a szabadságát!"

Nem fasizmus ez, sem horogkereszt, sem parancsuralom. Szó sincs róla. Csak az államfenntartás és népvédelem legelemibb követelménye. Éppen nem szükséges emiatt a túlzásokban, a totalitárius államgondolatban Itáliát vagy Németországot majmolni. De a nemzeti és kulturális élniakarásban igen. Akkor pedig — végre egyszer — cselekedni is kell! Mikor jön már a szakszervezeti törvény, amely kihúzza a vörös munkásdiktátorok lába alól a gyékényt?

*

Győry Teréz grófnővel a magyar arisztokrácia egyik igazi nagyasszonya tűnt el az élők sorából. Évek óta nem hallatott már magáról, hiszen igen nagy kort ért el s így az újabb nemzedék talán nem is ismeri már nevét. Nem tudja, hogy annak a régi, nemesveretű, magyar főúri lelkű hölgyvilágnak egyik leérdemesebb tagja volt, azé, amely a nagy vagyont és nagy nevet nem cifrálkodásra, léhaságra, nem irígységkeltésre és az arisztokrata név lejáratására használta fel, hanem csendes, szívós, alázatos és mindenfelett vallásos lelkületében egy hosszú életet fordított kizárólag csak jóságra, nemes alkotásokra, a hit védelmére és gyarapítására és mindenekelőtt példaadásra. Számos nagy tette közül csak egyre utalunk röviden. Ő volt az, legelsősorban ő, aki pontosan 50 évvel ezelőtt megvetette a budapesti Jézus Szíve-templom és rendház alapját és a magyar fővárosban letelepítette a Jézustársaságot. Ami hitélet, és hitvédelmi kisugárzás, kongregációi tevékenység, tudományos és karitatív és szociális munka, lelkipásztori indítás, szentgyakorlatos, missziós és irodalmi mozgalom 50 év alatt a budapesti rendház és templom csendes szentélyéből a magyar földre ráhullott, végeredményben mind bizonyos fokig Győry Teréz grófnő áldott gondoskodásának és vallásos buzgalmának, de egyben szervező erejének is számlájára irandó.

Ez a roskatag, törékeny, gyenge test hihetetlenül erős lelket hordozott magában, mindig következetes, soha meg nem alkuvó katolikus hithűségnek és hitkomolyságnak szinte ridegen férfias következetességét.

Most elment pihenni atyái mellé. Lelke alkotásaiban itt a földön is tovább él s odatúl bizonnyal megtalálta az igazságos és éppen ezért bőkezű Bíró kegyelmét. A radványi Győry grófi család utolsó sarja volt. A magyar katolikusság sóhajtva búcsúzik e névtől s imádkozik azért, hogy ha a család kihalt is, a női nemzedék s az a nem is annyira születési, mint lelki

arisztokrácia, amelyet Győry Teréz talán mindenkinél jobban képviselt ebben az országban, ne haljon ki a magyar földön soha!

*

Gál Franciska (azelőtt Silberspitz Fánika) nemrég megkeresztelkedett s emiatt kiátkozták a zsidók gyülekezetéből. Ez az ő dolguk! Bennünket inkább az érdekel, hogy a „Lili kisasszony" című filmet, amelynek Gál Franciska a főszereplője, a moziválallatok „egyelőre nem hozhatják ki, mert a zsidó közönség előreláthatő távolmaradása veszélyeztetné a vállalatok pénztári érdekeit. . . ."

Vajjon a katolikus közönség egységes bojkottja mikor játszik már irányító szerepet a színházak és mozik műsorának összeállításánál? Persze a mi állásfoglalásunkat az ő sajtójuk „a felekezeti szempontok ízléstelen előráncigálásának, klerikális türelmetlenségnek" minősítené.

*

Egy budapesti állami gimnáziumba akarta beiratni a fiát egy jóravaló zöldségárus asszony. Azzal utasították el: „Hogyan képzel ilyet, hiszen ide — miniszterek fiai is járnak!"

Rendben van: nem kell mindenkinek gimnáziumba járatni a fiát, s ezzel a szellemi proletárság számát szaporítani. Azonban ezt más indokolással is közölhetik a szülővel. Teljes szociális érzéketlenségre vall, ha ma, 1936-ban is még az apa állása szerint különböztetünk gyermek és gyermek között . . .

Társadalmunk azonban, úgy látszik, javíthatatlan ezen a téren! Csak nemrégiben akadtak, akik tiltakoztak a Beszkárt vezetőségénél az ellen, hogy a kalauzoknak megengedték a — leülést a villamoskocsikban. Még ennél is felháborítóbb lesz, ha az igazgatóság helyt ad ennek az idétlen felszólításnak.

Spanyolországban rémregényekbe illő leckét kap

a kapitalista és kasztszellembe merevedett társadalom arról, hogy mire képes a gyűlölet. Az alatt minálunk mesterségesen táplálják a jogos keserűség parazsát. Akik ezt teszik, gyilkosai a társadalmi békének, s a keresztény társadalomnak kemény ököllel kellene rájuk lesujtania!

*

Az után a minősíthetetlen támadás után, amit *Sztranyavszky Sándor* elvakult szenvedélyességében jónak látott a katolicizmus ellen intézni, végre tisztán láthatta az ország, kik a felekezeti béke megrontói s a lelkek harmóniájának a megzavarói. Az esetet csak súlyosbítja az a tény, hogy Sztranyavszky az első erélyes visszautasítás után, amit a Nemzeti Ujságtól kapott, kijelentéseit megismételte, sőt ezt a luteránus egyetemes zsinat tapsvihara és ünnepélyes azonosítása mellett tehette. Ezzel a békebontás vádja már nemcsak Sztranyavszky Sándort, hanem az egész egyetemes luteránus konventet éri! A magyar katolicizmus mindenesetre a csodálkozástól szinte dermedten ügyel fel erre az új hangra. Honnan veszi a bátorságot Sztranyavszky és annak a parányi felekezetnek a konventje, hogy az igazságtalanságnak és gyűlöletnek szinte patológiás hangján szóljon az ország többségét kitevő katolicizmusról? Micsoda titkos belső változásoknak kellett történni ebben az országban, hogy törpe kisebbségek képviselői ilyen megalázó és vérig sértő hangnemben merjenek róla és ellene beszélni? Mit gondolnak ezek az emberek? Vajjon törvényen kívül állnak ők, akiknek a rágalomtól az inszinuálásig, az igazságtalanságtól az üldözésig már minden szabad? Hát nincs itt már ebben az országban sem törvény, sem hatalom, mely az egész magyar katolicizmus ilyen durva megtámadását s a legnehezebb napokban a felekezeti béke hosszú, szinte beláthatatlan időre való szétrugását megakadályozná?

Magyar korképek 1937-ből.

Harsányi Zsolt *Liszt-regénye* eléggé torz beállítású. Inkább Liszt szerelmeit írja meg benne, mint emberi és zenei egyéniségét. Hozzá abban a téves és erkölcsileg hamis beállításban, mintha Liszt életében a nagy vallásosság olyan egészen zavartalanul megférhetett volna a folytonos vétkezéssel az Isten 6-ik parancsa ellen! A szerző úgylátszik azt véli, hogy a házasságon kívüli nemi élet csak annak tilos, aki szűzességi fogadalmat tett! Az ilyen írások csak növelik az amúgyis túlontúl elterjedt zavaros fogalmakat a keresztény erkölcsiség körül. De a Révai-Lexikon 1915-i kiadásának sincs igaza, amikor azt írja, hogy „Lisztet abbénak szentelték fel, élete vége felé kanonoki stalumot is élvezett". Liszt csak a kisebb rendeket vette fel, amit nem nevezünk papszentelésnek; így tulajdonkép az abbéi cím sem illeti meg. A kisebb rendek alapján azonban egyházi javadalmat s tiszteletbeli kanonokságot élvezhetett.

*

Nem vonjuk kétségbe az elhúnyt miniszterelnök érdemeit, annak kifejezést is adtunk azonnal a halála után. Azonban túlzásba nem megyünk, nincs semmi okunk rá. Minden katolikusnak fájdalmasan él az emlékezetében az a méltatlan mellőzés, amelyben *Gömbös Gyula* kormánya a hercegprímás és a magyar katolikusok házasságjogi reformjavaslatával szemben viselkedett, valamint a katolikusokat mélyen sértő állásfoglalása a párbajkérdésben. Nem felejthetjük azt sem, akár legitimisták vagyunk, akár nem, hogy Gömbös Gyula annak a történeti szemléletnek volt egyik legharcosabb híve, amely a Habsburgok történeti szerepének megítélésében túlságosan csak a protestáns felekezeti szempontok által vezetteti magát. Ez az irány pl. azért nem ismeri el a Habsburg-uralkodóknak minden hibájuk mellett is óriási történeti érdemeit Magyarország egykori kul-

turális és nagyhatalmi kifejlődése során, mert ezek az uralkodók egyúttal a magyar katolicizmus védői, a protestantizmus megfékezői voltak. Itt minket egy világ választ el a kis-magyar, egyoldalúan kossuthista és történethamisító szemlélettől. A mi szemünkben Széchenyi a legnagyobb magyar s már ezért fájdalmasnak s igazságtalanságnak érezzük, ha valaki Széchenyi tradícióí helyett egyoldalúan a kossuthi szemlélet szellemében akarja irányítani az ország fejlődését.

*

Az *öngyilkost*, akiről nem nyilvánvaló, hogy beszámíthatatlan állapotban követte el végzetes tettét, az Egyház temetési szertartásban nem részesíti. Ez az *egyházi törvénykönyv* intézkedése. Az egyházi temetés megtagadásával az Egyház nem mond ítéletet az öngyilkosról, megbélyegezni sem akarja, annál kevésbbé akarja az öngyilkos hozzátartozóit kellemetlen és fájdalmas helyzetbe hozni. A törvénynek inkább prevenciós, mint vindikatív jellege van. Az öngyilkosságtól akarja elrettenteni azokat a híveket, akik holtuk után egyházi temetésre számítanak. Aki hitetlen, vagy az Egyházzal életében nem törődik, az ettől az egyházi intézkedéstől megijedni nem fog, de az az egyházi temetéssel sem törődik. Neki az mindegy, hogy eltemeti-e az Egyház vagy nem. Ezt a lelki magatartást az Egyház semmiesetre sem honorálhatja olyan végső tisztesség megadásával, amely magától-értetődő azoknál, akik hitükben és az Egyházzal békében haltak meg. Senki olyan intézménytől jogosan nem kívánhatja a megtiszteltetést, amelyet ő megvet. Igaz, hogy hozzátartozói ártatlanok s az egyházi temetés megtagadása fájdalmasan érintheti s bizonyos tekintetben meg is bélyegezheti őket, ez azonban így van azok esetében is, akiket például az állami igazságszolgáltatás elítél. De amint itt, úgy ott is a felelősség azé, aki vétkezett. Hogy esetleg mások eltemetik? Az ő dolguk, mindenesetre már az a lelküket

is, amely ilyen esetben valamely más felekezet lelkészéhez fordul, rászolgál az egyházi temetés megtagadására. Papság ugyanis krisztusi értelemben csak egy van. Ezt minden katolikusnak tudnia kell.

*

Ince pápa szobrának leleplezése után, mint akik eleget tettek a kötelességükben, úgylátszik, megint *feledésbe engedjük süllyedni az országmentő nagy pápa emlékét!* Sehol sem hallani róla, hogy a budapesti példát másutt is követnék. Ince pápa emlékének megerősítésére sehol nem mozdul senki és semmi! Az lenne a természetes, az illenék hozzánk, nemcsak katolikusokhoz, hanem mint magyarokhoz is, hogy hálásak legyünk a mult nagyjai, az ország jótevői s megmentői iránt s legalább azzal honoráljuk emléküket, hogy utcákat és tereket nevezünk el róluk. A nemkatolikusok szorgalmasan meg is cselekszik ezt: minden valamire való emberükről utcákat neveztetnek el. Miért nem tesszük meg mi is ugyanezt Ince pápa nevével? *Minden községben, minden városban* máris ott kellene lennie az ő nevének az utcafelírásokon. Mindenki helyeselte s magától értetődőnek tartotta pl., hogy a főváros egyik legnagyobb terét Mussolini-térnek nevezték el; pedig bármennyire barátja is az olasz vezér Magyarországnak, annyit értünk még nem tett, mint Ince pápa. Miért marad hát éppen csak a pápa emléke háttérben? Kissé több bátorság kellene, uraim és kissé több történeti öntudat!

*

Az egyenlőség jelszava azért is téveszme, mert az emberek erkölcsi értéke és megbízhatósága, éppúgy mint értelmi színvonala, rendkívül különféle. Ki meri állítani, hogy egy Apponyi Albertet csak ugyanakkora szó és *ugyanannyi szavazat illethet meg* az ország irányításában, mint egy tanulatlan, félrevezethető, minden jöttment forradalmi eszmének köny-

nyen behódoló gyökértelent? Hogy a hercegprímásnak, vagy akár az utolsó falusi káplánnak vagy tanítónak nincs több hivatottsága a közügyek intézésébe a választások terén, mint egy tegnap honosított galíciainak? Ki meri állítani, hogy, akit a magasabb műveltség mélyebb belegyökereződése a magyar életbe s a becsületes jellem tüntet ki, az a választójogi síkon is „egyenlőnek" tekintendő egy részeges munkakerülővel, vagy akár egy nagyon tisztességes, de a magyar földdel kevésbbé összenőtt lelkű emberrel? Azt, akinek van félteni valója, mert birtokot szerzett vagy családot alapított, vagy magasabb műveltségre tett szert, kétségtelenül nagyobb mértékben illeti meg a döntés joga az ország vezetésének alapvető irányításában, mint azt, akinek nincs mit vesztenie s aki esetleg üres jelszavak s egyéni szenvedélyek sugalmazására hallgat.

*

A nemzeti kultúra nagyságainak emléke minden nemzetnek féltve őrzött kincse és kamatoztatásra való tőkéje, tiszteletük pedig a nemzet számára becsületbeli kötelesség. Természetes és elismerésre méltó dolog, ha *nemzeti nagyjaink évfordulóit* az említett alapelvek jegyében meg is ünnepeljük. Tartozunk vele nagyjainknak s magának az élő nemzetnek is. Csakhogy az az ünneplés legyen méltó az ünnepelt géniuszhoz, a géniuszban megtestesült erkölcsi és emberi kiválóságokhoz s magához a pontokban mutatkoznak méltatlannak nem egyszer. Ott van oktató és elrettentő példának a *Liszt-jubileum* egyikmásik mozzanata. Amennyire nemes érzés szülte azt a gondolatot, hogy megfelelő helyen, talán a Liszt Ferenc-téren vagy a Kerepesi-temetőben, vagy a ferencesek templomában (?) felállítsák Liszt Ferenc jelképes sírját, épp annyira méltatlan emlékéhez s az egész Liszt-jubileumhoz az az írásmű, amely Diadalszekér címen Liszt Ferenc életregényének adta ki magát, nyilván azzal a hátsó gondolattal, nehogy a vi-

lág „legnagyobb zenészének" az emléke valamilyen pontban is kiaknázatlan maradjon. Mást ugyanis nem gondolhatunk. Az elfogulatlan történetírásnak lehet feladata és kötelessége, hogy a történelmi nagyság életének akár legegyénibb, de minden tekintetben ellenőrizhető momentumait is feltárja, de miért kell regényt írni egy tiszteletet parancsoló történelmi személyiség esetleges eltévelyedései és gyengeségei körül? Miért, ha nem azért, mert a felületesnek, kíváncsinak nevelt és szenzációra éhes mai nemzedék szeret bekukucskálni az emberi nagyságok magánéletének ablakán s azért az élvezetért, amit az odabent meglátott, titkok és idillek nyujtanak neki, minden pénzt megad. Nagyjaink emlékét tiszteljük meg azzal, hogy nem csinálunk belőle sem kabarét, sem konjunktúrát. Tartozunk ezzel nekik is, a mai nemzedéknek és a nemzet géniuszának is.

*

Megint *Corvin-lánc és Corvin-koszorú!* Bár a kormányzó nevében létesitették, a gondolat s a végrehajtás néhai Klebelsberg Kunó gróf legegyénibb műve volt s hozzátehetjük: egyik legkevésbbé sikerült műve. Nem szólva arról, hogy a felekezeti szempontok terén a nemes gróf az elfogulatlanság látszata érdekében egyszerűen túltette magát minden méltányosságon s *a katolikus tudósok, írók, szónokok egész seregét mellőzve,* szinte tüntetően, mindössze egy protestáns egyházi embert emelt az első klaszszisba, a másodikba is csak egyetlenegy katolikust. Most a hercegprímást választották bele az első csoportba: nehéz eldönteni, hogy megtisztelésül-e vagy megalázásul. Mert, ha *most* jó oda a magyar hercegprímás neve, nehéz megérteni, *miért nem volt jó négy évvel ezelőtt.* Ha pedig akkor nem volt jó: miért jó ma? De ettől eltekintve, alapvető hibája az egész új akadémia-utánzatnak az, hogy mindjárt az első kitüntetettek összeválogatásában az alapító miniszter egyéni jóhajlandóságainak és ellenszenveinek

túlságosan széles tere nyílt. Hiszen, közismert dolog, hogy az egyébként oly nagytehetségű és jószándékú gróf igen sokat tartott arra, hogy csak azokat vigye előbbre, akik neki kedves és szófogadó emberei voltak... Igazán nehéz volna elhinni, hogy Magyarország legkiválóbb fejei éppen azok a tizek vagy tizenkettők, akiket a „Corvin-lánccal" kitüntetendőknek véli.

Ennél is súlyosabb kifogás alá vonható a Corvin-testület egész elgondolásában, hogy a beválasztás és kitüntetés kritériumait túlságosan *különféle területről* csipegették össze. Komoly tudósok mellett színésznők; történészek, természetbúvárok mellett festők, szobrászok és zenészek: nem, ez egy kissé nagyon is vegyes összetétel. Minden tisztelet a művészeteknek, de külföldön már azt is megmosolyogják, ha nálunk karmesteri vagy politikai érdemekért díszdoktori címet osztogatnak. Hát még akadémiai jellegű kitüntetéseket! Legyenek művész-társaságok, legyenek tudós-társaságok, legyenek irodalmi társaságok és legyenek akár a legmagasabb élethivatás: a lelkiség művelői számára alapított kitüntető társaságok is, de mindent összeboronálni s együvé forrasztani a kezdeményezés komolytalanságának végleges veszélyeztetése nélkül nem lehet.

Szerintünk nagy kár volt a Corvin-testületet megalapítani, mert *amúgy is címkórságban szenvedő honunkban* nem volt rá semmi szükség s mert Magyarországon nincsen olyan fórum, amely igazán elfogulatlanul és igazságosan mérhetné ki a szellemi élet különböző területein a legfőbb babérokat. *Legkevésbbé pedig a politikai hatalom birtokosai alkalmasak erre.* Kár volt tehát Corvin Mátyás nevét s főleg kár a kormányzó úr nevét összeköttetésbe hozni egy alakulattal, amely sokszorosan magában hordja a komolytalanság anyajegyét s amellyel szemben csak egy kötelessége lehet a magyar művelődésnek: hogy minél előbb elfelejtse az egészet!

*

A hónap elején tele volt a napisajtó hasábos nagy cikkekkel és fényképekkel, melyek hírül adták mindenkinek, hogy a józsefvárosi református egyházközség főgondnoki tisztébe iktatták be *Darányi Kálmán* miniszterelnököt. A kis egyházközség elnök-lelkészén kívül persze *Ravasz László*, a magyar kálvinizmus „főpüspöke" is szerepelt ezen az installációs ünnepségen, de mindazonáltal ott csak epizód-jellegű, szerény, házias aktus zajlott le. A *napisajtó* ellenben oly nagyhorderejű eseményt csinált belőle, hogy ehhez mérhetőt nemkatolikus napilapok igazán ritkán könyvelnek el egy országos nagy katolikus megmozdulás javára. A mi református testvéreink azonban nemcsak a publicitás nagyszerű kihasználásában serénykednek. Nagyon okosak, céltudatosak és hihetetlenül ügyesek abban is, hogy miként kell sorompóba állítani felekezetük közéletébe az országos vagy lokális hatalomhoz elérkezett híveiket, akikből azután olykor önkéntelenül is, szinte automatikusan mindenre kész, halálosan hű és az élet realitásai terén is használható zászlóhordozói lesznek a magyar protestantizmus politikai hatalmi gondolatának. Öreg hiba, hogy magyar katolikus közélet alig van és országos jellegű tribűn helyett csak a zsenge egyházközségi életben élheti ki magát a világi ember. Több okból — sajnos — csak nyugdíjas előkelőségeink dolgozhatnak ezekben az egyházközségekben, melyek különben is inkább adminisztratív szervek és a helyi Actio Catholicá-k bizonyos irányú kiegészítői és keretei, jó távol minden politikai hatalmi ideológiától. Azt a *kevés jó magyar világi katolikust*, aki ma még kisebb-nagyobb hatalmi pozícióban ül, — nem igen hívják oda. Igaz viszont, hogy mindaddig, míg ezek a nagy urak aktív szolgálatban állanak, talán nem is vágyakoznak oda bemenni s általában fáznak is a katolikus érdekekért, magyar katolikus exisztenciákért nyiltan és bátran kiállani. Mint szépen dekorált nyugdíjasok, persze felkötik a kardot,

de mit lehet a mai világban ilyen tiszteletreméltóan kiérdemesült fringiákkal elérni? Nem csoda tehát, hogy a protestánsok könnyűszerrel tudják ellensúlyozni számbeli inferioritásukat. Nem volna-e már időszerű egy országos magyar katolikus egyházközségi csúcsszervezet létesítése, mely talán több, átfogóbb és szélesebb skálájú képviselője lehetne a vitális magyar katolikus érdekeknek? Feltéve, hogy nem csupán díszülések megrendezésében fogja szerepét meglátni!

*

Gróf Tisza István barátainak köre lankadatlan szívóssággal tartja ébren a közelmult emez egyik nagy politikai vezéralakjának emlékét. Mintha ösztönösen éreznék ezek a kitűnő Tisza-barátok, hogy az Országház előtt álló, méreteiben és kifejezésre jutó gondolataiban egyformán elnagyolt szobor nem ápolja eléggé ennek az elfogult szeretettel, mesterségesen tenyésztett legendakörnek fejlődését, melyet a mártír Tisza alakja köré rajzolt a hű hívek rajongása. Hiába üti ott a téren a szinte marcona és „zordon fenségű" óriás Tisza a letargikus szomorúsággal révedező, lehajtott, fejű Kossuth Lajost: *Tisza István körül nem igen sikerült azt a népszerű és heroikus légkört úgy odavarázsolni* és a magyar tömegekbe beleplántálni, mint, ahogy azt a Tisza-barátok szerették volna. Azért kell a sűrű egymásutánban megismétlődő és Tisza kivételes nagyságát dicsőítő szónoklatokban és írásművekben ez a soha el nem bágyadó, jól felerősített hang, a sok apodiktikus megállapítás, a történelmi súlyú veretek bő alkalmazása. Igazságtalanok volnának, ha Tisza határtalan fajszeretetét, puritán jellemét, férfias magatartását és ritka tekintélyt parancsoló, kitűnő békebeli pártvezéri képességeit nem méltányolnók, de nem hisszük, hogy Tisza Istvánt a történelem a Rákóczi Ferencek és Széchenyi Istvánokkal egy vonalba állítaná! A Tisza-

körben elhangzott ünnepi beszéd tehát éppen olyan túlzó volt, mint amilyen túlméretezett a gyorsan felállított ércszobor.

*

A legutóbbi nagy Tisza-emlékezés egész beállításából azonban azt látjuk, hogy Tisza Istvánból megint életképes, példaadó szimbólumot akarnak csinálni azok az urak, akik az ú. n. nemzeti liberális irány átmentéséért újult erővel vetik latba megrozsdásodott ideológiáikat, hogy többek között az ifjúságot és megnyerjék maguknak... Utóbbi kísérlet eleve meddőnek látszik, de mi tanulhatnánk tőlük, mi, akik sokkal termékenyebb, sokkal átfogóbb és életteljesebb, időállóbb és időszerűbb új gondolatokat termelő szellemi vezéreinkből, egy Zichy Nándorból, egy Prohászka Ottokárból — vagy hogy még szorosabban a politika síkján maradjunk — ifj. gróf Andrássy Gyulából *sohasem tudtunk* eléggé nagy, pártokon és egyházközségeken túl is ható, valóban *országosan átütő erejű kultuszt csinálni.* Mert legyünk őszinték! Bármilyen nagy ember is volt Tisza István: igazi államférfiúi képességei mai mértékkel nézve (hogy egyebet ne mondjunk, Bethlen István adottságaival és feladatkörének súlyosságával összehasonlítva) nem kirobbanóan, nem *lenyügözően* hatalmasak. Politikai koncepcióiban, a gondolkodás és tudás luciditásában és európai pallérozottságában pedig szintén távol áll kevésbbé szerencsés nagy vetélytársától: Andrássy Gyulától. Micsoda nagy ünnepségeket kellene azonban nekünk, katolikus magyaroknak egy Zichy Nándor, egy Prohászka Ottokár emlékére évenkint megrendezni, ha méltóak és arányban állóak akarnánk lenni ahhoz a példás és rendületlen buzgalomhoz, melyet Tisza István még mindig nagy, de évről-évre szükségszerűen sápadóbb emlékének lángragyujtása körül — protestáns testvéreink fejtenek ki!

*

A magyar szociális ugarnak legaktuálisabb problémáját most *a diplomás ifjúság elhelyezetlensége* képezi. Régi téma ez is, de félő, hogy megint csak téma marad, ankét, tanulmányi-anyag és mandátumszerzési ürügy, mint, ahogy a mult évben divatozó falukérdéssel is éppen eléggé tömtük tele a lapokat, füzeteket és könyveket anélkül, hogy igazán érdemlegeset, igazán elhatározó, átfogóan komoly akciót vittünk volna véghez a magyar falu szerencsétlen páriái érdekében. Kétségtelen, hogy a magyar falu problémája sokkal összetettebb sokkal nehezebb és ősibb, semhogy a mi nemzedékünk véglegesen oldhatná meg. Az egypár ezer magyar diplomás ifjú elhelyezése azonban korántsem olyan nehéz kérdés, melyet némi jóakarattal és férfias bátorsággal ne lehetne a legsürgősebben és mondhatni gyökeresen megoldani, hiszen az igények oly minimálisak és az elhelyezendő ifjak száma sem túlságosan magas. Többféle megoldás kínálkozott, de a leghatékonyabb mód, az álláshalmozások intézményes megszüntetése és a magángazdaságnak rászorítása arra, hogy a diplomás ifjú magyaroknak komoly munkaalkalmat és kevés kenyeret biztosítson: mindezideig persze csak óhaj és ígéret maradt. Furcsa dolog ez, mert nem hisszük, hogy a *magyar földön túlnyomórészben idegenek által alapított és vezetett gyáripar* például, mely a magyar államhatalom jelenlegi vám-, valuta és adópolitikája révén oly terebélyesre hízott, vajjon egy szót is merne-e szólni, ha illetékes tényezők végre ráparancsolnának, hogy annyi és annyi ÁDOB (Állástalan Diplomások Országos Bizottsága) boyt alkalmazzon?

*

Attól tartunk, hogy az államhatalom már nem tud parancsolni a TÉBE-ben, GYOSZ-ban és egyéb ilyen jó helyen üldögélő, szigorú kartelbe tömörült *új oligarchiának* s kényszerűségből kell engedékenynek és megértőnek lennie! A hallatlan vám-, adó-, fuvar-

stb. kedvezményekkel szemben sem meri az igazi számlát benyujtani, mert ez az oligarchia a pártkaszszákon, finom igazgatósági tagságokon és hasonlókon keresztül már régóta és jóval olcsóbban eszkomptálta a váltókat... Itt a baj gyökere s míg ezen nem segít egy Mussolini-féle törhetetlen céltudatosság és kérlelhetetlen elszántsággal párosult önzetlenség: a magyar szociális ugar felszántását mind a mezőkön, mind a városok flaszterén hiába várjuk.

*

Az *álláshalmozást* is csak rettenthetetlen diktátori eréllyel a magyar húmuszból kigyomlálni. Addig, míg a láthatatlan kasztrendszert idézgető „kérlekalássan" szisztéma uralja a magyar politikai hatalom berkeit, míg az a szempont érvényesül, hogy azt a bizonyos Tibor bátyánkat pedig mégsem lehet az ő rongyos 600 pengős miniszteri tanácsosi nyugdíjából tengődni engedni, — addig nem várhatja a komolyan képzett, érdemes magyar ifjúság sem, hogy bizonyos 200—600 pengős állami (vagy az állam jóvoltából rendszeresített) mellékfoglalkozások és állások az ifjúság javára parcelláztassanak fel, mert ezek feldarabolatlanul a jó vadászpajtás és kaszinótag nyugdíjas méltóságos uraknak kellenek.

*

A nemzetiszocializmus világnézeti veszedelmeire mi már akkor felhívtuk a figyelmet, amikor Magyarországon vagy semmit sem tudtak a mozgalomról, vagy csak a szokásos magyar külpolitikai tájékozatlansággal titkon „drukkoltak" a nacionalista hullám sikerének. Azóta sem szűntünk meg a nemzetiszocializmus kanyargó útját figyelemmel kísérni s kellő időben és helyen leleplezni. De nem vagyunk hajlandók a hitlerizmus gyűlöletéből sem megélni, sem tőkét kovácsolni. A hitlerizmus csak nagyon kis része s ma már nagyon is elszigetelt része az európai szellemi életnek vagy a világot járó nagy áramlatoknak.

S a katolikus lapok multját tagadnák meg és alacsonyítanák le önmagukat, ha népszerűségüket erre akarnák felépíteni. Éppen ezért csak mosolyogni és szánakozni tudunk azokon, akik kétségbeesett körlevelekben ezen az alapon akarnak előfizetőket fogni.

*

A *magyarországi baloldal* már szinte páni félelemben retteg a horogkereszt antiszemita és parancsuralmi szemléletének terjedésétől. A miniszterelnöknek és más patinás politikusainknak a zsidókérdésről elhangzott korrekt nyilatkozatai csak látszólag nyugtatták meg őket. A kormányhatalom közelében sürgölődő, „gutgesinnt" izraeliták számára is csak afféle alibit jelentettek ezek a nyilatkozatok, hivatkozási lehetőséget arra, hogy még nem következett el az ideje a Front populaire-ba való nyilt átlépésnek... Nem feladatunk a baloldal vagy a zsidóság megnyugtatása, ez az államhatalom dolga, de mégis meg kell jegyeznünk, hogy nem túlságosan félelmetes a helyzet! Addig, míg nálunk a horogkereszt hivatalos orgánumában változatlanul ott működhetik a nemzetközi zsidó sex appeal-front egyik legismertebb magyar bajvívója, míg a zsidó kartellvezéreink hasábos, szép méltatásokat kapnak az ú. n. jobboldali lapokban is, míg a horogkereszttel kacérkodó új magyar szemlélet eminens képviselői liberális-szabadkőműves zsidó-nagyvállalatok igazgatóságaiban ülnek, vagy ezekről a helyekről egyéb jövedelmező stallumokat fogadnak el, s míg állami és városi főbürokratáink tekintélyes hányada amikális asztaltársaságokon, művészeten, sporton és miegyeben keresztül még ma is a kipróbált jó páholytestvérekhez húz: addig a szörnyű ijedelmet okozó, állítólagos jobboldali agitátorképző iskola német rendszere mellett sem lehet még nagyon akut a veszedelem.

*

P. Csávossy nagyon helyesen mutatott rá egyik legutóbbi tanulmányában arra, hogy a *reverzális-törvény katolikus részen nem merő fegyelmi, hanem dogmatikai vonatkozású kérdés.* Ellentétben azzal a felirattal, amelyet valamelyik felekezet vezetői akarnak állítólag benyujtani a miniszterelnökhöz s amelyben azt mondják, hogy „a Codex Juris Canonici jelzett rendelkezése nem a dogmának a tételei, hanem a diszciplinának, az egyházi politika időnkint váltakozó szempontjai szerint megállapított szabályai" stb.

Aligha csalódunk, ha azt hisszük, ennek a felekezeti részről s főleg Raffay Sándor ev. püspök részéről többször megismételt álláspontnak elég egyszerű a magyarázata. Közismert dolog, hogy az Egyház régebben Magyarországon és Németországban megtette azt a kivételt, hogy a vegyesházasságokat akkor is érvényesnek ismerte el, ha azokat nem a katolikus Egyház előtt s nem katolikus reverzális alapján kötötték. Ebből aztán a felületes gondolkodású azt a következtetést szokta levonni, hogy íme, tehát a reverzális törvénye nem lehet dogmatikai törvény, hanem merőben diszciplináris, egyházfegyelmi előírás, amely „az egyházi politika időnkint váltakozó szempontjai szerint" állapíttatott meg és így meg is változtatható.

Mi már ismételten kifejtettük, hogy a szóbanforgó engedmény idején sem szünetelt a reverzálistörvény. A törvény, hogy katolikus házasodó egyetlen gyermekét sem engedheti át a tévedésnek, akkor is érvényben volt, akkor is súlyos bűnt követett el, aki nem katolikus reverzálissal kötött vegyesházasságot. És ennek a törvénynek mindig érvényben kell lennie, míg a katolikus dogma érintetlen marad. Csupán a *joghatály* kérdésében mutatott az Egyház nagyobb engedékenységet. Ez a kettő pedig: megengedettség és joghatály, nem azonos dolog.

Nem csodálhatjuk, ha az egyházjogilag műveletlen tömegek ezt a mindennapi jogi megkülönböztetést nem értik meg. Azonban érthetetlen, hogy mű-

velt és vezető felekezeti emberek is úgy tesznek, mintha nem értenék. Vagy talán csak nem akarják megérteni?

*

A *magyar ifjatalság* egyik különben nagyon is komoly lapjában, mely igazán szívből és őszintén képviseli a keresztény világnézet elveit, nagy idegenkedéssel és megrőkönyödéssel látjuk, hogy *irodalompolitikája kizárólag a baloldalra támaszkodik.* Neki minden nagy, fontos és tartalmas, ami a baloldal irodalmi köreiből kikerül s valami feltűnő és többet már jóra nem magyarázható agyonhallgatással sujtja a jobboldal minden íróját vagy termékét. Őszintén szólva nem értjük ezt a torz logikát, amely az egyik oldalon szinte mindenkit túlkiabálva követeli a keresztény világnézet általános és hathatós érvényesítését, a másik oldalon pedig csak a kereszténységtől teljesen távol álló írókért és irodalomért tud lelkesedni. Vagy talán ez az a bizonyos kettéhasadt lélek, amely miatt semmi ép és egész munka Magyarországon megszületni nem tud? Vagy talán a nagyon elfoglalt és rá nem érő szerkesztő mellett befurakodtak olyan elemek is, amelyek vérük vagy lelkük szerint a baloldalról jöttek és a baloldalra valók?

*

Ezt a figyelmeztetést és vádat különben igen időszerű lesz kiterjeszteni az egész katolikus sajtófrontra. Ami sokhelyütt irodalompolitika vagy könyvismertetés címén folyik, enyhén kifejezve elárulása a keresztény világnézetnek. Tessék megfigyelni, hogy katolikus lapjaink irodalmi rovatában mily sűrűn, néha szinte már egyedülálló kizárólagossággal bukkannak fel *a baloldali írók, mekkora tömjént és hozsannát kapnak s a mindig lenézett vagy elhallgatott és figyelemre sem méltatott katolikus írók mellett milyen nagyoknak szerepelnek.* Eszükágában sincs azt mondani, hogy dorongoltassék le még művészi értelemben is

minden más író, aki hozzánk világnézetileg nem tartozik, de annyit már igazán elvárhatnánk, hogy megbírálásukban a katolikus világnézet örök szempontjai is szerepeljenek. Valóban komikus ezek után ugyanezekben a lapokban a katolikus irodalom utáni áhitozásokat és sápitozásokat hallgatni, mikor a közönség megzavarodva már úgy sem tudhatja, hogy ki a katolikus író, miután „kedvenc" lapjaiban magasztalást és feldicsőítést csak mások kapnak.

*

Annak a fiatalembernek, a kifakadása, aki papi helyről nem találván mindjárt állást vagy támogatást, azt hangoztatta, hogy bezzeg a protestáns egyházak azonnal elhelyeznék, lehet, hogy bizonyos fokig igazságon alapul. Csak kettőt nem szabad feledni. Egyik az, hogy ahol kevesebben vannak, ott könnyebb az embereket elhelyezni, mint ott, ahol tíz ember közül hat katolikus. A másik az, hogy *mi elsősorban talán mégis vallás és Egyház vagyunk, nem pedig elhelyező vállalat,* vagy felekezeti érdekképviselet. Nálunk az egyházi tevékenység nem állhat elsősorban anyagi és társadalmi pozíciók biztosításából.

*

Egyenesen szégyenletesnek tartjuk, hogy a magyar városok s községek legtöbbjében mindenféle igazi, vagy vélt magyarságról találunk *utcaneveket,* de nagyon sokszor Szent Istvánról, az igazán legnagyobb magyarról, az országalapítóról, az országépítőről nem. Még szomorúbb, hogy semmi jel sem mutat arra, hogy ezen a szégyenen az illetékesek végre változtatni sietnének. Amint az ország felmentésében legelső érdemeket szerzett XI. Ince pápának sincs Budapesten kívül három tere vagy utcája. Úgylátszik, egy színésznő, vagy egy harmadrangú politikus sokkal nagyobb értéke a nemzetnek, mint azok, akik megalapították, vagy egy borzalmas török iga alól felszabadították. Legalább akkor, ha ezek az ország-

építők és országmentők katolikusok voltak. Milyen rettenetes átok és nagy vétség is az bizonyos vonatkozásban: katolikusnak lenni! És főleg: valóban és nemcsak papiroson annak lenni!

*

Egyik barátunk értesít bennünket a következő esetről: A szegedi fogadalmi templomban nézelődik, amikor a háta megett megszólal egy férfihang:

— Nézzétek, tisztára, mint egy zsidó templom. Itt a rabszolgakereskedő Mózes, amott a terménycsaló József...

Barátunk hátranéz s egy urat lát két hölggyel a háta mögött. Először azt hitte, hogy talán nem katolikusok, de később látnia kellett, hogy a tabernákulum előtt térdet hajtanak és keresztet vetnek.

Ez a szegedi eset nyilvánvaló jele annak, hogy a horogkereszt teológiája már Magyarországra, sőt a katolikus Szegedre is elérkezett. Jó magyarjaink jó magyar szokás szerint nem sokat tudnak arról, vajjon pénzügyileg vagy szociálpolitikailag mit tűzött maga elé és mit valósított meg a német nemzetiszocializmus. De lám, azt már tudják, hogyan kell értékelni az ószövetség legnagyobb alakjait a horogkereszt teológiája szerint. Igazán itt volna az ideje, hogy a katolikus világnézet vezérkara és katonái sorompóba álljanak. Talán kevesebbet beszélni a nemzetiszocializmus politikai oldaláról, de annál *többet az újpogányság eltévelyedéseiről.* Egyelőre azonban, sajnos, még a fordítottja történik. Reméljük nem azért, mert az elsőt olcsó frázisokkal lehet elintézni, a másikért azonban meg kell küzdeni!

Nyilas és horogkeresztes mozgalmaink azért tévesztenek meg sokakat, mert alapgondolataikban sok mély és komoly igazság rejtőzik. A copfokhoz ragaszkodó tehetetlenség égő kérdések megoldását halogatja, s ez kelti sokakban azt a tévhitet, hogy rend csak úgy lesz, ha egyszer forradalmi és diktátori

úton nyúlnak bele a meg nem oldott és megoldást sürgető kérdések tömegébe. Nem lehet tagadni, ebben az irányban nemcsak az olasz, hanem a német példa is sok tekintetben megejtő, vagy legalábbis gondolkodásra indító. Nem is lenne helyes azok miatt a súlyos és vérlázító kilengések miatt, melyek ma Németországban főleg vallási és világnézeti téren elkövettetnek, észre nem venni a jót is, amit a diktátorok létesítettek. Hogy Németországban a liberális kapitalizmus felszámolni volt kénytelen, csakugyan nagy érdeme a hitleri mozgalomnak. Bűn és őrület azonban, amit ugyanakkor a vallás és a tudomány kerékbetörése terén a fajimádat és vérkultusz nevében elkövetnek.

A magyar nyilas és horgos mozgalomnak ugyanaz a bűne, mint a többi diktatúrának: erőszakos és illetéktelen beavatkozással vél rendet teremthetni s a bolsevizmust új, jobboldali bolsevizmussal akarja kikergetni. Azoknak azonban, akik a politikai puccsistáktól félnek, az utolsó percben meg kellene végre tanulniok, hogy a főhiba őbennük magukban van, mert nem akarják észrevenni a nép szörnyű bajait, nem akarnak, vagy nem mernek erős — de alkotmányos — módon szembeszállni a túltengő liberalizmussal, az önzés és kényelemszeretet ördögével, engedik, hogy a magárahagyatott néptömeg elkeseredésében azok mellé szegődjék, akik ha adni nem is, de legalább igérni többet tudnak, mint ők.

*

Furcsa kísérletek, alkotmányfelforgató célzatú szervezkedések, lázadó röpiratok és gyűlések hire tölti meg a napilapokat. Sokan vannak, akiket *megkótyagosított egyik-másik külföldi ország diktatúrás lármázása,* amely esetenkint jót is eredményezhet, de époly könnyen s époly gyakran hozhat rosszat is s az imperátori pózokat majmoló tehetségtelen imitátorok kezében bizonnyal végzetes nemzetrombolásnak lenne

nálunk is okozója. Az ország komoly közvéleménye nemcsak nyugtalanul, hanem valóságos undorral hall már ezekről a kába és szemérmetlen izgatásokról és csak helyeselni tudna a hatóságoknak, ha ezek egyszer már komolyan leszámolnának a rövidnadrágos Hitler-majmolókkal. Sajnos, néha ez a leszámolás mintha ólomlábon járna, s az alkotmányvédelem legsürgősebb megnyilatkozásai csak lassan érvényesülnek. *Kinek az érdeke mindez?* — kérdezte nemrég Ernszt Sándor, egy félévszázadon át lehiggadt, sokat tapasztalt közéleti férfiú bölcs aggódásával. Valóban, kinek az érdeke mindez s melyek azok a láthatatlan tényezők, amelyek ezeket a közveszélyes népámítókat mindig újabb merészségre sarkallják? Nem kellene-e itt felelősségre vonni bizonyos sajtóorgánumokat is, amelyek a diktatórikus tébolyultaknak a helytelenül magyarázott külföldi példák folytonos feldícsérésével mindig új ösztönzést adnak?

*

Nem vagyunk politikai orgánum, és nem szólunk hozzá politikai kérdésekhez. De általános kulturális és nemzeti érdekből szóvá kell tennünk egy logikátlan képtelenséget, amely fölött az illetékes tényezők immár második évtizede mindig ügyesen és felelőtlenül elsiklanak. Egy kérdést lehet tárgyalni, vagy lehet kikapcsolni, időszerűtlennek minősíteni. Rendben van! De nem lehet azt tenni, hogy kikapcsolnak egy kérdést és ugyanakkor csak azokat tekintik megbízható embereknek, és csak azokat ültetik vezető helyekre, akik ebben a bizonyos kérdésben kifejezetten negatív álláspontot vannak. Mint orvos, lehetek a klasszikus klinika híve, vagy lehetek a homeopathia lelkes szószólója. De nincs jogom magamról azt állítani, hogy én a klinika és a homeophathia kérdését őszintén „kikapcsolom" akkor, amikor minden vezető katedrára csakis és kizárólag homeopathát ültetek és mintegy megbélyegezettként kezelek mindenkit, aki más meg-

győződésnek vagy iskolának a híve. Mert ez már nem őszinte és nem becsületes beszéd, hanem hátsó gondolatok rejtegetője.

*

„Keresztút" címen egy katolikus világnézetűnek ismert fiatal író regényt írt, amely első részeivel sokakban érthető felháborodást keltett, annál inkább, mert valami sajnálatos félreértés folytán a Katolikus Magyar Könyvek sorozatának részeként látott napvilágot — a szerkesztők különben azonnal kivették a sorozatból s keresztekkel és dicsfényes kehellyel díszesen jelent meg. A fiatal író nyilván végzetesen eltévesztette a határt, ameddig egy katolikus szerzőnek a nyers naturalizmust és verizmust utánoznia szabad, s balfogását még növelte azzal, hogy az Oroszországból és Németországból szított egyházgyűlölet és klérusrágalmazás napjaiban egy katolikus pap bukott életét ábrázolja. Hiába van azután a regénynek erkölcsileg megrendítő kicsengése, ha előzőleg a verista részletek már méltó megütközést keltettek. Fel sem tehetjük a szerkesztőkről, hogy ez a regény az ő tudtukkal került bele a sorozatba, mindenesetre tiltakoznunk kell az ellen, hogy egy élelmes kiadó a sorozat többi tiszteletreméltó írójának tudta nélkül ilyen, legalább is erősen vitatható és félreérthető munkát csempésszen be a válogatásnélküli közönségbe.

*

Nem tagadhatja senki sem, hogy *Budapest közszellemében és egész lelki beállítottságában nincs magyar nemzeti szellem,* sőt ellenkezőleg, *a zsidóság* faji vonásai tükröződnek rajta. Igy van ez a keleties üzleti élettől a színházakig, a pesti aszfalt-viccektől a magyarnak hirdetett és itt készült mozidarabokig. Stílust kreáltak, a magyar gondolkodástól eltérő stílust modorban és társalgásban, az események meglátásában és kommentálásában, az újságírásban és az irodalomban, sőt még az indulatok és ösztönök kezelésé-

ben is. Ezt a magyar lelkülettől, tradicióinktól és mentalitásunktól idegen stílust a hosszú megszokás sem teheti otthonossá, hanem legfeljebb napról-napra kínzóbbá és elviselhetetlenebbé.

A lélektani rugót és egyben a logika szabályát ebben a kérdésben könnyű megtalálni. Minden fajnak, mely valahol egy országban vagy városban bevándorlóként megtelepszik, csak egy kötelessége lehet: az *alkalmazkodás*. Alkalmazkodni ahhoz a néphez és annak jellegéhez, s a maga esetleges külön sajátosságait, vagy színeit is csak mint díszítést vagy körítést helyezni el a befogadó nép domináns színei *mellett. Egy bevándorolt faj még százados megtelepedések után sem arrogálhatja magának a dominálás jogait*, de igenis örök kötelessége marad még századok után is a lelki alkalmazkodás a gazdanép jelleméhez és jellegéhez. A pesti zsidóság ott követi el a legvégzetesebb lélektani hibát, amikor Budapesten nem alkalmazkodni, hanem dominálni akar. Amikor ennek az ezeréves népnek történelmileg ugyancsak kialakult jellegét lebecsülve vagy semmibe véve s a vendéglátó gazda szívességével s még inkább gyengeségével ugyancsak visszaélve, letörölt erről a fővárosról minden ősi nemzeti patinát, a magyar szellem helyett ránk kényszerítette azt a kényszerzubbonyt, amit most már kedveskedve és megbocsátva a pesti polgár mentalitásának nevezünk.

*

Meg kell mondanunk egész nyiltan, hogy ez a bizonyos pesti polgár a maga pénzszagú bölcseletével, utcai léhaságával, kávéházi mindentudásával, és hangoskodásával, mindent lebecsülő materializmusával és ideáltalanságával, bárokban keltett szerelmével egyáltalán nem ideálunk. És őrült vagy hitvány volna az a nemzet, amelyiknek valaha ideálja lenne az ilyen. Ez a kilúgozott nemzeti érzés, mely csak viccet űz a maga csatornaproblémáin túl, csak menüjét vagy többszöri kávéját tekinti a nemzeti politika tengelyé-

nek, sohasem lesz a mi életszemléletünk. Ezt nem ideálnak, de még kényszerfilozófiának, vagy megalkuvásnak sem tudjuk elfogadni. *Nekünk nemzeti élet kell,* amely problémáit vagy formáit, belső tartalmát vagy külső színeit a nemzet egyetemének a lelkéből, a mult tradicióiból és a jelen vívódásaiból meríti s amely Budapestet nem cinikus és viccelődő szemlélővé, hanem a magyar nemzeti mozgalom úttörőjévé teszi. Budapest nemcsak gyárváros és kereskedelmi góc-pont Magyarországon, hanem az ország központja is, ahol a gyufaszáltól és gombostűtől az irodalomig és politikáig minden összpontosítva van. Hihetetlen vakság s valami végzetes átok volna, ha épp a zsidóság nem venné észre idejében, hogy a magyar főváros végre szellemében, lelkében és színeiben is magyar nemzeti akar lenni. Sok, nagyon sok agitációs anyagot vonnának így ki a közforgalomból s nem idéznék fel lépten-nyomon azt a gátszakadást és hullámtörést, amely szinte minden évtizedben oly ijesztően árad portáik felé.

*

A *zsidókérdésben* érdekes szélsőségek közt ingadozik a társadalom. Vannak, akik sülve-főve együtt mennének a zsidósággal, semmiféle különbséget nem téve tisztességes és kevésbbé tisztességes, hazafias és hazafiatlan, erkölcsi alapon álló vagy azon nem álló zsidó közt. És vannak, akik azt hiszik, minden baj kizárólag a zsidóktól ered, a fennálló hibáknak, rendellenességeknek s visszaéléseknek azonnal és pillanat alatt vége lesz, mihelyt a zsidókat hitleri módon üldözőbe vesszük. Persze, a zsidók közé odaértve a zsidóságból megtérteket is, ismét nem téve különbséget az őszintén s a színleg megtértek közt.

Az *egyetlen helyes álláspont* ezzel szemben azt a középutat követi, amelyet a katolikus felfogás jelöl meg. Igenis, a legélesebben el kell zárkózni minden kereszténységellenes szellemi, erkölcsi és társadalmi infiltráció elől, nem szabad a tipikusan zsidó sajtó, zsidó

irodalom és zsidó morál támogatóivá vagy akár csak áldozataivá is lennünk; szembe kell szállnunk a zsidó túlkapásokkal és eszmékkel, gyakorlatokkal és életfelfogással, de ugyanakkor lelkiismeretvizsgálatot kell végeznünk magunkon és a magunk hibáit is elismernünk és irtogatnunk. A zsidóságon belül pedig emberi és keresztényi kötelességünk, hogy különbséget tegyünk a minden erkölcsi alapot nélkülöző, üzleties, lelkiismeretlen és aggálytalan zsidóság között s azok között, akik becsülettel s őszinteséggel iparkodnak hozzáidomulni a keresztény kultúrához s főleg akik maguk is kopogtattak, mégpedig őszinte lélekkel kopogtattak az Anyaszentegyház kapuján és azon bebocsájtást is nyertek. Ezeket — ismételjük: ha csakugyan őszinte megtértek — visszalökni s tovább is a galiciánusokkal egy kalap alá fogni: bűn és igazságtalanság, amelyet sem keresztény, sem nemzeti szempontból védelmezni nem lehet.

*

Érdemes volna egyszer már megtudni, vajjon vannak-e valóban fontos és *sorsdöntő tanácskozások,* mert idestova 20 éve egyébről sem hall a jámbor ujságolvasó. Sorsdöntő tanácskozások itt, sorsdöntő tanácskozások ott — s a végén marad minden a régiben! Az emberiség végre valóban számon kérhetné államférfiaitól, mit művelnek a fogadtatásokon és a lakomákon kívül azokon a sűrű diplomáciai tárgyalásokon, miniszteri találkozókon, amelyek állítólag mindig egy-egy sorsdöntő kérdés megoldásának jegyében ülnek össze? Vagy csak hazugság és porhintés az egész, amit megiratnak a lapokkal, hogy a mindenből kifosztott emberiségnek legalább érdeklődést, idegizgalmat, s további türelmet adjanak? A legjobb példa erre itt lesz most a német-kérdésben. A németek nyugtalanok és követelődzők. Erre Lord Halifax, mint a legtitkosabb angol tanács elnöke Berlinbe megy. Beszél és tanácskozik ott fűvel-fával s magába zárkózva, mit

sem sejtetve hazatér. Ott megindul erre a sorsdöntő tanácskozás a gyarmatokról, Közép-Európáról, a nyersanyagellátásról és a béke biztosításáról. Folyik a tárgyalás olyan gyorsan és sürgősen, hogy harmadik nap már a francia miniszterekért telefonálnak. Lehet, hogy közben a sorsdöntő tanácskozásba belevonják a német és olasz követet is, sőt hogy a tanácskozás végleg sorsdöntő lehessen, bizonyára megkérdezik még a hondurasi vagy nigeriai népszövetségi megbízott véleményét is és aztán a világ nyugodtan várhatja a német kérdés vagy gyarmati probléma megoldását — az újabb sorsdöntő tanácskozásig.

Magyar korképek 1938-ból.

A magyar életben ma nagyon elburjánzott *vitatkozással* szemben le kell szögeznünk, hogy a vitának csak akkor van helye, ha az igazság még nincs kidolgozva. A vitatkozás szenvedélye azonban messzire elsodorja az igazságtól azt, aki mindenáron vitatkozik. Mert ha valaki állandóan fél attól, hogy bármit is elfogadjon, ami más embertől jön — egyszerűen azért, mert elviselhetetlen a számára, hogy valahogy az inferioritás látszatában legyen — az ilyen természetesen mindig azt hiszi, hogy vitatkoznia kell. Az ilyen ember megszállottja annak a kényszerképzetnek, hogy ha nem vitatkozik, az inferioritása ki fog derülni s így, hogy megőrizze az annyira féltett fölényét, nem tud mást, mint ellentmondani. Ezek után kétségtelen, hogy ha valaki képtelen elfogadni egy igazságot csak azért, mert ez mástól származik, vagy másnak a szájából jön, az ilyen maga az igazság ellen harcol.

*

Markó Árpád írja a Magyar Szemlében „Kik és miért harcoltak Budavár alatt 1686-ban?" címmel a császári katonaságról: „Ez a katonaság mint hivatásos, nem meggyőződésből, hazafias lelkesedésből, hanem

zsoldért, hadidicsőségért harcoló haderő" stb. Ez a kétségtelenül igaz megállapítás ismét aláhúzza azt a tényt, hogy *Budavár igazi felszabadítója nem az európai közakarat volt, hanem csakugyan XI. Ince pápa* s a katolikus hadvezérek. A Markónál s már előbb Károlyi Árpádnál felsorolt magyar vezérek s vitézek is, szinte az egy Petneházy kivételével, aki utóbb szintén katolizált, katolikusok voltak. Ha a császári seregben brandenburgiak is küzdöttek, ezeket is csak Lipót s helyesebben XI. Ince pápa zsoldja állította csatasorba. Az önzetlenség s az őszinte lelkesedés a katolikusoké volt: azok érdeme Magyarország felszabadítása a török iga és az ázsiai sorba süllyedés alól.

*

A nyilas mesterek újabb agitációs szótára veszedelmesen közeledik a szocialisták szótárához abban is, hogy újabban minden védekező mozgalmat, mint merőben anyagi önzés és önérdekek védelmét feketítik be. *Akárcsak Népszavából, úgy a nyilas szónokok is* azzal ütnek le minden keresztény oldalról jött tiltakozást, hogy persze, a főpapok a maguk nagy vagyonát féltik a mozgalomtól s azért állnak ellene a keresztényellenes és magyarellenes mozgalomnak. Nincs igazuk, mert nem a főpapok állnak itt egyedül, hanem *az egész tisztességes katolikus és keresztény társadalom:* azok is, akiknek a főpapi vagyonokhoz, helyesebben: az egyházi célvagyonokhoz sem egyenesen, sem indirekte semmi közük nincsen. Mert a kereszténység védelme a zsarnoksággal s izgatással szemben, akár vörös, akár barna, akár zöld oldalról jöjjön is az, mindnyájunknak szent ügye s csak alacsony és sunyi gondolkodású emberek vádolhatják meg az egész magyar katolicizmust azzal, hogy pusztán a főpapi, helyesebben: egyházi vagyon önző féltése miatt szállunk szembe egy gyökerében keresztényellenes izgatással.

Mi sohasem titkoltuk helytelenítő állásfoglalá-

sunkat, ha az egyházi vagyon felhasználása körül hibákat észleltünk, ha abban pl. nem az Egyház s a hitélet fejlesztése áll előtérben, hanem mondjuk: a rokonok gazdagítása. Mi is felháborodtunk ezen s tisztelettel ugyan, de élesen tiltakoztunk ellene. De az egyházi vagyont egyszerűen a földi javakban való dúskálás alkalmának feltüntetni nem lehet, hacsak nem a Népszava igazságtiszteletét követi valaki.

*

Hogy *a papokat meg kell rendszabályozni, nehogy „politikát űzzenek"*, hangzik német mintára immár nálunk is a vádaskodás. „Nehogy politikát űzzenek?" Hát miért ne űzhetnének politikát, ha éppen akarnak? Vajjon minden házmester és minden kocsmáros, minden ügyvéd és orvos foglalkozhatik politikával, csak *az egyik legműveltebb és erkölcsileg legmagasabban álló testület tagja* nem? Miért nem? Nem állampolgárok a papok is? A Népszava embereinek szabad politizálni, a német pénzen fizetett újmagyar ujságíróknak szabad? Csak Krisztus papjainak nem szabad megmondaniok, mit tartanak a Krisztusország szempontjából a közéletben is kívánatosnak? Nincs joguk a keresztény elveknek védelmére kelni a politika eszközeivel is?

„Politizálnak a papok." Ha illetéktelenül politizálnak, tessék feljelenteni őket a püspököknek. A püspök az egyetlen illetékes fórum annak megítélésére, mit szabad a papnak a szószéken, mit nem. Párttitkárok és *agitátorok nem illetékesek ennek eldöntésére.* Még kevésbbé holmi „Láthatatlan front" címen éretlen és sunyi lesipuskás társaságnak.

*

Ha az országos izgatás lassan országos veszedelemmé válik, ebben nemcsak az izgatók a bűnösök, hanem azok is, akik minden szociális reformtól, *minden emberi megértéstől és igazságérzéstől csökönyösen távol tartják magukat.* Nemcsak nagybirtokosok-

ról s gyárosokról van itt szó, hanem mindenkiről, aki akár anyagi önzésből, akár kényelemszeretetből, akár sznobságból s a szegény embereket megérteni nem akaró tehetetlenségből a szociális igazság dörömbölő követelményei elől kitér. Azokról, akik azonnal „forradalmároknak" és „bolsevikieknek" minősítik azokat a katolikus férfiakat, szerzetes és világi papokat is, akik a pápával együtt a földi javak igazságosabb elosztását, a szegény ember gondjainak s tépelődésének nagyobb megértését sürgetik. Akik a fővárosi katolikus munkásmozgalmat „veszedelemnek" nevezik, mert az esetleg a pártérdekükkel szembenáll. Akik meg vannak arról győződve, hogy így a helyes: néhány ezer embernek teljék keleti kényelemre, fényűzésre, luxusberendezkedésekre, a többit hadd egye a tél hidege. Ezek a havannát és médiát szivogató, raccsoló „keresztények" —, akik közt azonban akad megint nyilas elég — magukra vessenek, ha az alsóbb osztályokban az elégedetlenség háborog s minden izgatásnak, bárhonnan jöjjön is, termékeny talaja van köztük.

*

A Tattersallban nemrég nagygyűlést hirdettek a *szociáldemokraták* s a meghívó plakátokon a főváros nem kis meglepetésére a Munkások! mellett már a *Polgárok!* megszólítás is szerepelt. Az ember először hajlamos volt feltételezni, hogy ez az új plakátstílus valami velőkig maró ugratás lesz a szociáldemokraták felé, akik majd dühösen fognak háborogni az ismeretlen és felelőtlen csaló ellen. De aztán kiderült, hogy nem. A nyomda, a védjegy, a felelős kiadó mind az ő garnitúrájukból került ki. Az egykoron való dölyfös szociáldemokrácia tehát most már újra az annyit ostorozott burzsoáziára fanyalodik, akikről a nagy próféta Marx a Szentírásnak halálthozó fegyvereket kovácsolta, hanem megszülte azokat a férfiakat is, akik a fegyevereket forgatni fogják. Hová lett tehát a nagy alaptétel az osztályharcról, vagy hová tűntek a proletárok?

Ez a gyűlésre hivogató plakát olyan volt, mint egy vidám gyászjelentés. A mozgalmak végének különbözők a jelei. Van olyan, amelyek Zrínyi kirohanását csinálja meg s legalább politikai értelemben szépen hal meg. De van, amelyik celofánba burkolja haldokló arcát, mert celofánpapírban köztudomás szerint még a sült krumpli is nagyszerűen mutat. A Marx tervezte épület már Európa jónéhány országában bedőlt, eltűnt s nálunk szintén repedezni kezdenek már a falak.

Marx különben ugyancsak zavarba jött volna, ha a tattersalli beszédeket hallgatnia kellett volna. Ő még azt írta 1848-ban, hogy „a munkásoknak nincs hazájuk", itt meg az egyik szónok éppen azt állította követelően: ne engedjék meg a magyar munkást a magyar földről kivinni, s a magyar föld kihangsúlyozásánál egyenesen úgy remegett a hangja az elérzékenyüléstől, mint egy református lelkésznek. Az egyik elvtárs az új hangszereléstől megkótyagosodva még azt is ki merte mondani, amit talán még egy Széchenyi sem vindikált magának, hogy ő *„különb hazafi,* mint azok odaát". Nagyon félünk, hogy ebben az új és sürgős átalakulásban maholnap még azt is el fogják felejteni a szociáldemokrata elvtársak, hogy mi az a marxizmus. Ennek előjele különben a plakát aláírása is, ahol a még nemrégiben használt *„Magyarországi* Szociáldemokrata Párt" helyett már csak ez áll: *„Magyar* Szociáldemokrata Párt".

*

Egy laptudósítónk szerint *Ravasz László* református püspök a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság ünnepségén ezeket mondotta:

„A keresztyén egyházak általatják magukat, ha azt hiszik, hogy akik a keresztény jelszót használják, azok Krisztushoz személy szerint is hozzátartoznak. A kereszteket azért tűzik ki, nagy vallási ünnepségeket azért rendeznek, az egyházpolitikai harcokat azért vívják, mert ezáltal új hatalmi csoportosulásokat s ezzel hatalmat, pénzt és egyéb földi jót lehet elérni."

Fel kell tennünk, hogy ezek a szavak nem egészen

így hangzottak el, hogy esetleg a protestáns Sajtóiroda, amely megszövegezéseiben csakugyan sokszor egyenesen keresi a felekezeti élek kiemelését, helytelenül adta vissza Ravasz László beszédét. Igy, ahogy fekszik, ezek a mondatok kétségtelenül *súlyos sérelmet jelentenek azokra a katolikus mozgalmakra nézve, amelyek a keresztet igenis kitűzik* s a kereszténységet egyházpolitikai intézkedésekkel is védelmezni törekszenek. Mindenesetre igen szerencsétlen dolog éppen a Magyarországon tartandó Eucharisztikus Világkongresszus esztendejében olyanokat állítani, hogy a nagy vallásos megnyilatkozások rendezésének egyedül a pénzszerzés és hatalomvágy az indító oka s hogy akik ilyeneket rendeznek, azok az álkeresztények. Ha Ravasz László csakugyan így mondta, s így értette, ez szomorú jele volna annak, hogy a vallási béke és kölcsönös megbecsülés jelszavát az sem veszi őszintén, aki azt egyébként meggyőzően hirdeti.

*

A Református Élet című felekezeti közlöny nagy cikkel tisztelte meg a magyar katolicizmust s benne elsősorban ennek a katolicizmusnak irodalmi fellegvárát, a Magyar Kultúrát. Bár tudjuk, a protestáns lelkipásztorok, tanárok, sőt szemináriumok leveleivel igazolhatnók, hogy a Magyar Kultúra ezeknek az uraknak nagyobb lelki tápláléka, mint az útszéli gondolatokból szerkesztett Református Élet, ez a parányi orgánum a parányok torz lélektana szerint a repedésig felfuvalkodva, olyan lekicsinylő hangon beszélt a Magyar Kultúráról, mintha legalább is ő szülte volna meg. Ha egyszer időnk lesz — de most igazán vannak fontosabb katolikus és magyar feladatok —, ki fogjuk mutatni, hogy *az egész magyar kálvinizmus hogy fordult át az utolsó 30 évben a katolikus példaadás nyomán és annak szinte szolgai követelésével* a száraz semmittevésből a mélyebb lelkiéletre, a szinte Krisztus istenségének tagadásáig menő pozitivizmusból az elmélyedő vallásosságba. Nem látjuk be, hogy miért

volna ez megalázó vagy sértő a magyar protestantizmusra s miért kell ez ellen habzó szájjal és felháborodva tiltakozni. Ha igaz az, hogy „Kálvin írásaiban a Szentlélek teológusának milyen útjai vannak a mély evangéliumi misztika felé", akkor végre örülniök kell, hogy erre a mély útra visszataláltak. És áldaniok kell azt — jelen esetben a katolicizmust —, akinek érintésére és ihletésére ide visszakanyarodtak. A Református Élet azonban messzire elmaradt a magyar protestantizmus lelki elmélyülésétől s ezért az elismerés vagy a köszönet bókja helyett a „római arc kettősségéről" beszél. Szívesen elismerjük a Református Életnek, hogy nekünk, akárcsak Krisztusnak, kettős arcunk van: egy meleg, szíves, lelkes, szerető testvéri arc a jók, a gyöngék, a szenvedők, a bűnbánók és a bűnösök felé s egy kérlelhetetlenül hideg s könyörtelenül lesujtó arc a farizeusok felé. A Református Élet bizonyára ezt az utóbbit látta meg bennünk. De magára vessen, ha ezt kellett meglátnia!

*

„Dacára a szeleknek és viharoknak — már az egész Európában viharként dúló szeleknek és viharoknak —, *Blum úr* jónak látta második minisztériumát megalakítani. Vajjon a körülmények kívánatossá tették-e és mit szól hozzá az ország, azzal keveset törődött" — ezzel kezdte a francia külügyminisztérium egykori félhivatalosa, a Le Temps beszámolóját a második Blum-kormányról. S mint egy halvány, de ki nem fejezett árnyék, ott borong a cikk felett az a sejtés vagy inkább gyanúsítás is, hogy az Európában mind élesebben és szélesebben felparázsló antiszemitizmusnak akar Blum Leó kesztyűt vágni az arcába, amikor *zsidó származása* mellett és annak ellenére, hogy nemrégen megbukott kormánya után egyetlen új gondolattal vagy ötlettel sem tudott jönni, mégis kierőszakolta, hogy a világ egyik legnagyobb hatalmának miniszterelnöke legyen. Annyi bizonyos, hogy ez az erőszakos és semmivel sem menthető történés kifelé

hangos gúnykacajt és kárörömet, befelé belső megszégyenülést hozott. Ezek a Blum-féle típusok azok, mint az a magyar lapokban bőven olvasható, amelyek *a zsidóságot megútáltatják, lehetetlenné teszik* és végzetesen rossz hírbe hozzák. Ezek az erőszakos törtetők, akik romlottságuknál és cinizmusuknál fogva a közpályára egyáltalán nem valók, saját gyűlöletes személyükön keresztül pedig fajtájukra vezetik át mindazt a haragot, mely ellenük felzúdul. Blum úr rossz politikus volt mint szociáldemokrata s az első népfrontkormány elnöke is; de most derült ki, hogy a legrosszabb politikus mint zsidó volt!

*

Szontágh Jenő a felsőházban megszokott alaposságával és korrektségével megállapította, hogy a komoly keresztény álláspont szerint akármilyen vallásúnak született valaki, *ha őszintén és meggyőződésből vette fel a keresztség szentségét, keresztény* és kereszténységét senkinek sincs joga ezen a címen kétségbevonni. Mi számtalanszor megállapítottuk ugyanezt, nem törődve bizonyos faji túlzók okvetetlenkedésével. Nem értjük egyes megtértek idegességét, akik azt hiszik, az Anyaszentegyház cserben hagyta őket, mert nem felel minden felelőtlen kijelentésre, amely a fenti álláspontot elhomályosítani igyekszik.

Másfelől mégis szeretettel azt a jó tanácsot szeretnők adni a megtérteknek, hogy *jobban függetlenítsék magukat a baloldali sajtó rémlátásaitól* és túlzásaitól. Hiba az, ha egy megtért zsidó tovább is az Esti Kurír és laptársainak bölcseségén táplálkozik és aztán annak megfelelően a zsidókérdésben is egyoldalú és helytelen állást foglal el. Minden szeretetünk az őszintén megtérteké, teljes bizalommal fogadjuk őket. De semmi szín alatt sem vagyunk ezen az alapon hajlandók a zsidókérdés politikai, társadalmi, gazdasági és erkölcsi súlyosságát pillanatnyilag is kétségbevonni és legkisebb mértékben is komolyan venni azokat az egészen értelmetlen és céltalan

szerecsenmosdatásokat, amelyeket akár Stern Samu röpirata, akár az Ujság, vagy az Egyenlőség s a Társadalmunk megkísérel. Nem vévén észre, hogy oktalan letagadásaikkal és mód nélkül való öndícséréseikkel sokkal többet ártanak, mint használnak az ügyüknek.

A tényeket változtassa meg a tisztelt baloldal, tettekkel és ne szavakkal. Ne legyen az egyes gyárakban és ipari vállalatokban keresztényellenes numerus clausus, ne legyenek bizonyos színházakban Fejes Teri-féle felháborító szemérmetlenségek és erkölcstelenségek. *Ne járjon a zsidóság egyrésze az élen pornográfiában, lelkiismeretlenségben,* cinizmusban, a felebarát kizsákmányolásában, uzsorában és marxista népfélrevezetésben s *akkor hamar le fog omlani az az antiszemitizmus,* amelyet ravaszkodással, fondorkodással, műfelháborodással és hetvenkedéssel legföllebb ideig-óráig kendőzni lehet, de nem lehet megakadályozni, hogy aztán annál élesebben ne robbanjon ki a megcsalatkozott és félrevezetett keresztény magyarság elkeseredése újra meg újra.

Ismételjük azonban: ha a zsidóság nagy részének bizonyos káros tulajdonságait végzeteseknek tartjuk is a nemzet és az emberiség szempontjából, *a destruktív zsidósággal sohasem vonjuk egy kalap alá azokat, akik talán hősi küzdelmek árán,* kemény önfegyelmezéssel, hosszas töprengés és tanulmány, főleg pedig hosszas lelki elmélyedés után őszinte meggyőződéssel hajtották meg fejüket Krisztus keresztvize előtt. Ezeket az őszinte megtérteket a kufárokkal összefogni, vagy velük csak egy napon említeni is csakugyan kereszténytelen dolog lenne: vétek és igazságtalanság.

*

Az ú. n. zsidójavaslat szinte eredeti szövegezésében immár törvénnyé válik. Kevesen vannak, akik őszintén meg vannak elégedve vele. Mi sem fogadtuk minden fenntartás nélkül. Kérdezzük már most azoktól, akik megelégedéssel dörzsölik kezeiket, hogy *a magyar zsidótörvénnyel vajjon minden elintéztetett-e?*

Aligha! Mert a zsidók részleges félreállításával nem intéztük el a legégetőbb nemzeti és kulturális kérdéseinket. Az esetleg zsidómentes parlament és törvényhatósági bizottság, a zsidómentes színház, művészet, sajtó, a zsidómentes gazdasági vérkeringés sem ér semmit sem magyar és keresztény szempontokból, ha a mi szellemi életünkben *kereszténynek anyakönyvezett szabadkőművesek,* vagy ezekkel rokonfajta destruktív erők továbbra is tevékenykedhetnek! Miért kímélik ezeket az árjaarculatú, de végzetesen rothasztó erőket? Miért tűrjük ma is, hogy szellemi és művészeti életünkben irányt szabó működést fejthessenek ki olyan kereszténynek született egyének, akik nyiltan a nemzetközi szabadkőműves-vörös fronttal rokonszenveznek? Miért propagáljuk még mindig ezzel az önfeledt naivsággal az ilyen irodalmárokat, képzőművészeket, zenészeket és publicistákat?

*

Nem emelhetünk kifogást az ellen, hogy a *protestáns felekezetek vezető férfiai* nyilatkozatot adtak ki, amelyben óvták hitfeleiket az *Eucharisztikus Világkongresszuson való részvételtől* s megjelölték a maguk elhárító dogmatikai álláspontját. Ez teljesen érthető, hiszen az Eucharisztikus Kongresszus hatalmas megnyilatkozásával szemben féltették híveiket a katolikus gondolat s az eucharisztikus hit magával ragadó s igéző hatásától. Csak kár volt, hogy nyilatkozatuk végén azzal célozgattak, hogy „Krisztus kereszthalála olyan egyetlenegy és tökéletes áldozat, melyet sem megismételni, sem kiegészíteni nem kell és nem lehet". (Zsid. 10, 11—14.) A katolikus dogma ugyanezt vallja s nem illik olyant sejtetni, mintha a katolikus Egyház az Eucharisztia tanában ettől az evangéliumi elvtől eltérne. Miszerintünk sem azért van szükség az eucharisztikus áldozatra, hogy azzal Krisztus keresztáldozatát akár megismételni, akár kiegészíteni kellene, hanem egyszerűen, mert a keresztáldozatnak misztikus

megújítása s megjelenítése, melyet Krisztus parancsolt: „Ezt cselekedjétek..."

Kár feledni azt is, hogy maga Luther Márton nagyon nehezen szakadt el a katolikus Eucharisztia tanától. Oly világosnak és meggyőzőnek találta az evangéliumok ide vonatkozó részeit, hogy bevallotta, nem tudja megkerülni azokat. Csak később engedett a Zwingli által terjesztett racionalista iránynak s akkor is inkább taktikából, mint meggyőződésből csatlakozott az Oltáriszentség tagadóihoz.

Nem olyan világos tehát, hogy a „római katolikus Egyház egészen más ért az Eucharisztián, mint amit az őskeresztény Egyház vallott". Reméljük, hogy a protestáns álláspontot lehet képviselni nyilvánvalóan illegális eszközök igénybevétele *nélkül* is.

*

Az utóbbi hetek és hónapok sodró eseményei közt szinte észre sem vettük azt a nagyjelentőségű fordulatot, amely a magyar munkásmozgalom terén Budapesten s a vidéken, az ipari és agrármunkások közt egyaránt végbement. Tízezres munkástömegek az „Emszo", a „Kalot" s a Dolgozó Nők zászlója alatt. Megtért, őszülő munkásvezérek, akik nyilvánosan kijelentik, hogy tévedtek, amíg a munkásság boldogulását marxista utakon keresték. Lángoló hitvallások a krisztusi és a nemzeti eszme mellett ott, ahol eddig úgyszólván csak a Népszavára és Szabad Szóra hallgattak.

Mi ennek a győzelemnek a titka? Mi a pálfordulás magyarázata? Kétségtelenül az, hogy akadtak végre lelkes emberek, papok és világiak, akik megértették a *pápai körlevelek* szavát s nem törődve azokkal, akik a kereszténységet még mindig azonosítani szeretnék a feudális elgondolásokkal, bátran és őszintén kifejtették a pápa nyomán az evangéliumi követelményeket a munkásokkal szemben s azok érdekében is.

Tanulságos dolog: ezt a kérdést eddig senki sem tudta megoldani. A hivatalos helyek *jajgattak a vörös*

métely terjedése miatt, de vele belsőleg szembeszállni nem tudtak. A megoldás alulról jött: fiatalaktól, kicsiny s eddig észre nem vett emberektől. Két szerzetes páter, néhány világi pap és hivő férfi: ez az a vezérkar, amely létrehozta a csodát, amit sem állam, sem hivatalos helyek, legkevésbbé a katolicizmuson kívülálló tényezők létrehozni nem tudtak. Ismét a katolicizmus mutatkozott páratlan nemzetmentő és társadalomépítő tényezőnek.

*

Legyünk tárgyilagosak a *zsidókérdésben* is. Amily helytelen dolog az őszintén megtért vagy az igazságot őszintén kereső zsidókat megvetni, ugyanoly lehetetlenség, ha valaki a katolicizmus és a keresztény szeretet nevében azt kívánja, *hogy a zsidóság nagyobb részének a közre veszélyes hibáit és túlkapásait ne vegyük észre.* Kezünkbe került egy ma is szereplő zsidó írónak, Földes Imrének vagy 20 év előtt megjelent egyik regénye: a „Feketeország". A Feketeország itt *Magyarország* s azért fekete, mert keresztény s a papságnak szava van benne. A zsidó Földes egy pökhendiségtől szinte izzó írásműben azt érzékelteti, hogy Magyarországon mindenki ostoba, gonosz és elvetemült: az úr, a pap, az apáca, s csak egyetlen fehér, tiszta és eszmei alak, egyetlen okos és nemes megjelenés mutatkozik köztük: egy zsidólány. Egy példa az ezer közül. Akik *ilyen eszközökkel* küzdöttek a kereszténység hitelvesztéséért, azoknak mégsem igen van joguk ma túlságosan érzékenykedni a számonkérés miatt, még akkor sem, ha az úgynevezett zsidótörvénynek csakugyan vannak sebző és sebezhető, elnagyolt és igaztalan pontjai.

*

Minden meggyőződés felszínre tör s érvényesülni akar; a legfőbb és legszentebb meggyőződésnek, a katolicizmusnak szintén törekednie kell arra, hogy ne bujócskát játsszék, hanem az egész életet áthassa,

tényezővé legyen az intézményekben is. Nosza, rajta, erre már könnyű rásütni, hogy: politika. Nem, ők nem a vallás és katolicizmus ellen küzdenek, csak a *„politikai" katolicizmus ellen.* A pápa ellen, mert az az Isten jogait sürgeti a földön s Krisztus országának elismerést kíván szerezni a nyilvános életben is. A püspökök ellen, mert a híveket Egyházuk védelmére *szervezni* merik. A papok ellen, mert nemcsak imádságot, hanem katolikus *életet* is sürgetnek. A katolikus akció ellen, mert az aztán egyáltalában nem más, mint tiszta klerikalizmus. A katolikus sajtó ellen, mert az a katolikus elvek *közéleti* diadalrajutásáért küzd. A katolikus egyesületek ellen, mert azok a hívek *erősítésére* törekszenek. De azért ők a „pozitív kereszténységség" talaján állanak; az ég tudja, mit értve kereszténységen és pozitív kereszténységen.

Katolicizmus és klerikalizmus szerintük egy. Ismerjük ezt a frázist, *a szocialista és szabadkőműves irodalom váltig ezt csépelte.* A „pozitív kereszténység" hívei nemcsak a terrort s a hazugságot tanulták el mestereiktől, hanem a frázis és jelszó művészetét is. Aki a vallás uralmát akarja, az klerikális, az a papság evilági, politikai, gazdasági és társadalmi osztályuralmát akarja, semmi mást. A balekfogásnak ezt a legprimitívebb nemét, amikor valaki Istent, Krisztust, örökkévalóságot azzal intézi el, hogy mindez „klerikalizmus", eddig csak a legtanulatlanabb körök megtévesztésére találták alkalmasnak a marxisták. A „pozitív kereszténység" hívei a tanult embereket is époly tanulatlannak nézik, mint a tanulatlanokat.

*

Európa népei újra vad s idegizgalmakban bővelkedő heteket éltek át. Mindenki *a békéről szavalt* s közben pillanatokon és apró véletleneken múlott a *háború kitörése.* A meggyötört emberiség elkomorodott arccal nézett a jövő elé. Az eddig csak leírásokban olvasott gáz- és légitámadás borzalmai kirajzolódtak előtte. A totális háború szörnyű víziója villózott

az égen és Európa népei felett. Az elrendelt vagy megtett intézkedéseken keresztül mindenki megérezte, hogy többet már nemcsak fegyveres csapatokra, lövészárkokra és erődítményekre, hadiszergyárakra vagy raktárakra, hanem mindnyájunk életére megy a játék. Nincs többet igazi különbség fegyveres erő és polgári lakosság között. S a háború eleresztett fúriája ki tudja, melyikben fog mélyebb és szélesebb rendet vágni? Hová jutottunk? — kérdezte szívszorongva az egész emberiség. A fegyveres harcból hogyan lesz tömegmészárlás, kultúrarombolás és általános vérengzés? Hol vannak már e század hajnalának szellemi kitűnőségei, akik olyan felháborodottan tudtak barbár korokra átkot szórni?!

*

Egyik egyetemünk orvostanára azzal szereti hallgatóiban az istenhitet megingatni, hogy így beszél: „Az Úristen az emberi testet nagyon is szépen megalkotta volna, csak két dolgot hibázott el benne: a mandulát és a vakbelet. Mert mind a kettő csak bajt okoz". Nem a mi feladatunk ennek a mondatnak természettudományos értékét kielemezni, mindenesetre lehetnek az emberi testben szervek, amelyek vagy eddig ismeretlen célokat szolgálnak, vagy esetleg csupán morfológiai és rendszertani a jelentőségük, mint akár a férfi mellbimbóknak: hozzátartoznak a rendszerhez, részben szépészeti, részben hasonlósági alapon, különösebb hasznossági cél nélkül. A *mandula és vakbél* kétségtelenül sok bajt okoz, ennyiben az ú. n. disteleológiák példájaként említhető, a célszerűségtől eltérő célellenességek benyomását kelti. A disteleológiák ténye a természetben tagadhatatlan, de igen nagy felületességre vall, ha valaki azokból a teleológiák (célszerűségek) lekicsinylésére vagy arra következtetne, hogy tehát a természetben nem a rend, hanem a rendellenesség az uralkodó, s azért a természet nem mutat bölcs rendezőre. Éppen olyan ez, mint

ha egy hatalmas birodalomnak, mondjuk Németországnak egész óriási vasúti hálózatát felülvizsgálván, valahol két kisebb állomáson két felesleges sínpárt találna s ebből arra akarna következtetni, hogy tehát a német vasutakat ész nélkül építették, az egész hálózatnak, a sínek állomásépületekkel, váltókkal, őrházakkal, menetrendekkel együtt nincs értelmes alkotója és megszervezője, mindez csak úgy magától és véletlenül jött létre.

*

Szép lenne, ha az újonnan felszabadult területek községeikben a Magyar Szentévvel kapcsolatban a *legtöbb utcát vagy teret mindenütt Szent Istvánról neveznék el.* Az újabban nagyon is megnőtt s néha kissé pártpolitikai vagy éppen bizantinus jellegű szokás lehetőleg újkori politikusok és költők nevével szeretik jelölni a városok utcáit és tereit s esetleg elfeledkezni a nemzeti mult legelsőrendű nagyságairól. Akárcsak a 70-es évek Olaszországa, amelynek minden kis zugfalujában van Cavour- és Mazzini-utca, de nincs Dante-utca vagy Michelangelo-utca, vagy Nagy Szent Gergely-utca. A multnak mulasztásait soha jobb alkalom nem lesz helyreütni, mint Szent István évében. Úgy illenék, hogy minden magyar város és község első helyen a nagy országépítőkről: Szent Istvánról, Szent Lászlóról nevezze el utcáit és tereit. Azután Szent Imre királyfiról, Szent Erzsébetről és Szent Margitról, Nagy Lajosról, Hunyadiról, Pázmányról, Széchenyiről. Szép a Kossuth-kultusz, de ne felejtsük el, hogy annak jókora része nem volt egyéb, mint tüntetés a dinasztia ellen, s bármennyire nagyra tartsa is valaki Kossuthot és politikáját, azért talán Szent István mégis csak több volt a magyar történelemben, mint Kossuth Lajos. És mégis: mennyivel több Kossuth Lajos-utcája, sőt Baross-utcája van az országnak, mint Szent István-utcája.

*

Kánya Kálmán nagyfontosságú parlamenti beszámolójában ezt mondta: „Szükségesnek tartom felemlíteni, hogy Csehszlovákia sorsában döntő szerepet játszott *május 21-e,* amely napon a prágai kormány hivatkozva nem létező komoly német katonai rendszabályokra, szükségesnek tartotta a csehszlovák hadsereg mozgósításának elrendelését. Ez a lépés Berlinben természetszerűleg olyan ellenhatást váltott ki, amely — túlzás nélkül lehet állítani — *megpecsételte Csehszlovákia sorsát*".

Május 21-e? Milyen nap is volt ez? Ó, hiszen tudjuk: ez volt a budapesti *Eucharisztikus Világkongresszus hetének előestéje.* Május 22-én, vasárnap indult útnak Rómából Budapest felé Pacelli bíboros, pápai legátus, s ugyancsak 22-én délután tartottuk meg az Iparcsarnokban az előkészítő díszgyűlést.

Nem érdekes egybeesések ezek? A kongresszusi hét előestéjén indult meg a visszacsatolásra vezető mozgalom. Magyarok Nagyasszonyának ünnepén kezdődtek meg a komáromi tárgyalások. Szent Imre királyfi napján indult el a magyar honvédség Komárom és Csallóköz visszafoglalására. És mindez történt 1938-ban, Szent István évében . . .

„Véletlenek", ugyebár?

*

A szociális reformjavaslatok első része már készen van . . . Érthetetlen módon azonban több kritika és gáncs érte a kormányzatot, mint a bizakodó várakozás, vagy különösképpen az elismerés visszhangja. A szélsőjobb úri fenegyerekei kifogásolják, hogy *miért éppen az állás- és keresethalmozás kérdésével és a jó szinekurák megszüntetésével jön a kormány,* hiszen ezzel — úgymond — éppen a keresztény elemeken ütnek egyet! Nekünk pedig, úgy-e, vígan szabad folytatni azt, amit a zsidók csináltak a gazdasági élet tejfelének cinikus leszedésével, miközben a magyar dolgozó milliók égbekiáltó nincstelenségében tengődnek . . . Amikor pedig majd végre a földhöz nyúl-

nak hozzá, bizonyára kórusban fogják zengeni a nagybirtok több és minőségileg is jobb terméshozamainak unos-untalan felhangzó refrainjén kívül azt is, hogy a latifundiumok, a hitbizományok és sajókazai honatyák beteg kinézésű ezer holdjai, utóbbiak például a vadászterületek szempontjából, mily jellegzetes magyar intézmények voltak, melyekért valutáris, idegenforgalmi, sőt néprajzi szempontból is kár volna... Az összeférhetetlenségi javaslatnak is számos ellensége lesz magában a kormánypártban. Az új zsidójavaslattal összefüggő szociális intézkedésekben is mennyi hibát fognak látni, hiszen ezt a súlyos kérdést közmegelégedésre bizony csakugyan nehéz megoldani. Ime: ez a nóta vége, hogy *mindenki szaval a szociális reformokról,* mindenki elengedhetetlennek tartja, hogy bizonyos egészséges, új szellemet, az igazi magyar sorsközösség érzését tanuljuk meg a felvidéki magyarságtól, de amikor ezeknek a szép gondolatoknak gyakorlati megvalósítására kerül a sor, sértődötten és palotaforradalmat szítóan mondja a magyar úriember, hogy *miért rajtam kezdik,* miért hozzak *én* áldozatot, miért üljek le *éppen én* egy magyar iparossal, kérgesebb kezű munkásemberrel egy asztalhoz?

*

Tökéletesen megértjük azt a kínos helyzetet, amelyben az *az áttért él; aki teljes meggyőződésből lett keresztény* s akire most az ú. n. zsidó törvény azt mondja ki, hogy nem tekintendő kereszténynek. Az elkeseredés azonban rossz tanácsadó és nagyon sok panasz, amely itt is, ott is felhangzik, a dolgok félreértéséből és félremagyarázásából származik. Igy mindenekelőtt helytelen dolog, ha az áttértek a zsidótörvény igazi szándékait nem akarják megérteni. Hogy a zsidóság jelentékeny részének morális és kulturális életnézete a keresztény kultúrával nem egyeztethető össze, az kétségtelen. Hogy ezzel szemben a keresztény államok védekezni kénytelenek, az is kétségte-

len. Hogy a védekezés nálunk még mindig százszor enyhébb, mint ahogy például a németeknél van, szintén szembeszökő. De az sem vitatható, hogy az államhatalom mint ilyen, az őszinte, igaz megtérések és merőben külsőséges áttérések közt a maga eszközeivel és nézőpontjaival különbséget tenni nem tud, és ezért kifelé egy kalap alá veszi az őszinte s a nem őszinte áttérőket. Hogy ebben sokszor melléfog, nem vitatható.

De nincs igazuk azoknak sem, akik az állami intézkedéseken elkeserdve most már az Egyháztól követelik, hogy lépjen közbe. Magyarország hercegprímása s utána és előtte más kiváló egyházi férfiak világosan kifejtették a keresztény álláspontot, amely nem ítódi mindenben az állam álláspontját: többet az Egyház nem tehet. Az Egyház a maga részéről — mert neki erre megvan a módja — élénk különbséget tesz az őszintén áttért, életükben is kereszténnyé vált emberek és a merőben külsőséges szempontok alapján áttértek között s előbbieket a maga területén teljes értékű keresztényeknek tekinti. Nincs igaza tehát annak, aki ilyeneket mond vagy ír: Akármelyik négert örömmel öleli keblére az Egyház, csak nékem és gyermekeimnek nem szabad kereszténynek éreznem magam! Hogy az állam a zsidótörvény érvényét kiterjeszti-e valakire, vagy nem, annak semmi köze ahhoz a kérdéshez, hogy az Egyház szemében igazán keresztény-e valaki, vagy nem. Elég sokszor előfordul, hogy az áttért sokkal jobb és igazabb keresztény lesz, mint akárhány született keresztény, akiben sem a hitnek, sem a keresztény erkölcsnek szikrája sincs; ezt az Egyház mindig újra hangoztatja. Azonban *sok áttért nem a katolikus sajtót olvassa,* a katolikus Egyház megnyilatkozásait nem zavartalan forrásból meríti. Akkor azután valamelyik *liberális lap zavaros beállítása alapján jajgat,* hogy az Egyház így meg úgy, nem teljesíti kötelességét. Vessen magára, aki nem illetékes forrásokból meríti katolikus ügyekben a tudását.

Magyar korképek 1939-ből.

Többször tiltakoztunk már *a balodali elemek egyházvédői szereplése* ellen. Sajnos, állandóan van részünk ilyen hivatlan prókátorokban. Fájdalom, sok igen súlyos sérelem érte a közelmultban és éri jelenleg is az Egyházat, Krisztus földi helytartóját és általában a tiszta és rendíthetetlen katolikus gondolatot. „Politikai katolicizmus" címén járnak el a krisztusi keresztény tanok képviselői ellen s kifejezetten nem szeretik a hajlíthatatlan katolikus felfogást és kritikai véleménynyilvánítást. Sokszor a tisztán spirituális célkitűzésű lapok megjelenését és terjesztését is korlátozzák ott, ahol valami okból, legtöbbször az újpogány világnézet könnyebb terjesztése okából, kényelmetlenül hat a katolikus szó, a keresztény lelkiismeret hangja. Elég baj, hogy nálunk is felüti fejét az ilyesfajta mentalitás, de ha komolyan is szembe kell majd szállnunk hasonló próbálkozásokkal, akkor sem kérünk baloldali segítséget, baloldali szimpátiamegnyilvánításokat! Még egy élő katolikus tradíciót jelentő grófi névnek a baloldalra átvonult viselőjétől sem!

*

A zsidójavaslat tárgyalásánál megfigyelhettük, mennyi felületesség és egyoldalúság mutatkozik nem egyszer súlyos kérdések körül is ott, ahol szóra sem volna szabad jelentkeznie másnak, mint a legmeghiggadtabb államférfiúi bölcseségnek! Hogy a szocialistáknak, Kéthly Annának és Farkas Istvánnak sohasem a magyar munkásság és a paraszti szegénység nyomorúságos sorsa fáj, hanem egyesegyedül a tegnap Galíciából bejött idegen, az már a marxizmus természetrajzából következik; a szocialista pártnak mindig egyetlen érinthetetlen fétise: *a kapitalista zsidóság* s annak csendes védelme volt. De még egyébként komoly emberek is, hol a javaslat mellett, hol ellene szólva, hányszor vágtak melléje az igazságnak

s a higgadt megfontolásnak. Éppenséggel nem volt örvendetes látvány!

Egyik keresztény politikusunk azzal érvelt a zsidókérdésnek mindennemű rendezése ellen, merthogy minden ilyen rendezés sérti a „jogegyenlőség" elvét. Ez szépen hangzik, csakhogy nem egészen igaz. Az elméleti jogegyenlőség lehet a gyakorlatban a legnagyobb jogegyenlőtlenség. Ha például egy népelem, amelynek vezető rétegeiben semmiféle mértékben nem él a nemzet nagy keresztény egyetemességével szemben a *teljes önazonosítás* érzése, ugyanakkor a nagyobb üzleti ügyesség és tolakodás következtében feltűnően aránytalanul ragadja magához a nemzeti jövedelmet s ezzel együtt például a sajtót s ezen túl a nemzet erkölcsi értékeinek gyöngítési lehetőségeit: akkor ennek a népelemnek ugyanannyi jogot adni, mint a többinek, annyi, mint a többinek kizsákmányolására adni neki menlevelet. Az ilyen esetben az elméleti jogegyenlőség a valóságban a legdurvább jogegyenlőtlenséggé változik.

*

Nem utolsó helyen magának a zsidóságnak s a zsidóság jobbik felének tesz igen rossz szolgálatot az a liberális ujságírás, amely egyoldalúan ismerteti s a maga talmudi észjárása szerint lehetőleg *kiélezi a zsidótörvény* vélt vagy való igazságtalanságait. Nem veszi észre, hogy egyoldalú, túlzó, prókátori blöffjeivel is csak mélyíti a lelki szakadékot, amely a zsidóságot a nemzet nagy többségétől lelkileg elválasztja s ezáltal is rombolja a lelki beolvadás és egybeforrás esélyeit. Hiszen semmi sem mutatja jobban, hogy a zsidóság nagy része ma még csakugyan nem érez őszintén s igazán egyet a nemzettel, mint az a lelkület, amely ilyenkor felszínre kerül s amelynek mindig csak az fáj, ha egy, a nemzet egyetemének szempontjából káros és veszedelmes elkülönödés és öncélúság érvényesülési lehetőségei szűkülnek be, nem pedig az hogy a keresztény magyarság sorsa válik elviselhe-

tetlenné, ha mindenütt a második és harmadik sorba szorítják az üzletileg szemfülesebbek és erkölcsileg számtalan esetben aggálytalanabbak. Éppen az a kissé *módfeletti jajveszékelés az anyagilag még mindig legjobban szituált zsidóság sorsa felől,* amelynek nem a keresztény magyarság tömegeinek hallatlan nyomora, munkanélkülisége, magárahagyottsága fáj, hanem csak a maga hitsorsosainak vagy volt hitsorsosainak nehezebb előmenetele: szolgáltatja a legszomorúbb bizonyítékot amellett, hogy a zsidóság jórésze inkább zsidó, mint magyar akar lenni. Sokszor még az őszintén áttértek közt is feltűnő csekély ilyenkor a komoly és őszinte közénk-olvadás és velünk-azonosulás akarata.

*

Hogy egy országban vallásüldözés van-e vagy nincs, arra nézve sohasem lehet perdöntő jelenség, hogy a templomok tele vannak-e vagy nem? Világos, hogy éppen *az üldözések idején telnek meg legjobban a templomok:* ez még nem jele annak, hogy nincsen üldözés. Az a kérdés, hogy az ifjúság is ott van-e és odavezetik-e hivatalosan és támogatják-e hivatalos helyeken az Egyházat, hogy az ifjúság is odakerüljön? Az sem bizonyítéka a vallás tiszteletbentartásának, ha valahol pontosan folyósítják a papok fizetését. Németországban például a papok fizetése nem közszolgáltatásból történik, hanem mert a napoleoni időkben az egyházi javak elrablása után megegyezést kötöttek az Egyházzal, hogy az Egyház nem követeli e javak visszaadását, viszont azoknak fejében az állam mindenkorra kötelesen vállalja az egyháziak fizetését. Itt tehát egy becsületbeli jogügylet tiszteletbentartásáról van szó; a német papság az állami fizetés révén csak azt kapja vissza, ami *eredetileg is az övé* volt. De számításba kell venni ilyenkor azt is, vajjon a papok fizetésére fordított összegekkel *milyen arányban állanak azok a károk,* az egyházi vagyonnak bizonyos

állandó érintése, kolostorok bezárása, rendházak és katolikus intézmények más célra használása s hasonló dolgok, amelyek egyes helyeken napirenden vannak.

*

Több mint kétévi vérengzés után *a spanyol polgárháború befejeződött.* Madrid kapitulált s utána sorra a többi vörös fészek. Franco győzelme most már teljessé vált s megkezdheti a békésebb, de talán még nehezebb feladatot: felépíteni a spanyol nemzeti államot. Most utólag visszatekintve az eseményekre, magyar vonatkozásban is egyet-mást okulásul le kell szögeznünk. Tulajdonképpen egy percig sem volt kétséges az ellenforradalom kitörésének nagy arányai után, hogy Franco tábornagy és a nemzeti felkelés diadalt fog aratni. Az eredmény azért nem volt kétséges, mert az elferdült agyak s a rothadt szívek minden országban még aránytalan kisebbséget képeznek s ha van elszánt és tetterős vezére a vallásos és nemzeti érzelmű népnek, az mindig többség lesz, amely még a törvényesnek látszó hatalom ellenére is keresztül tudja vinni akaratát. Franco győzelmét csak a külföldi beavatkozás tehette volna kétségessé s éppen ezért az olasz légiók valóban az emberi civilizációt védték, amikor a nemzetközi vörös brigádok ellensúlyozására Franco segítségére siettek.

A *magyar sajtó nagy része* azonban ezt nem így látta kezdetben, sőt még hónapokkal ezelőtt sem; jeléül annak, hogy *titkolt gonosz szíve mindig a vörös kakas felé húzza,* vagy hogy csapnivalóan rossz próféta. Ezt az esetet éppen azért nem szabad símán lenyelni, hanem a következtetéseket belőle ugyancsak le kell vonni. Mi lett volna, ha Magyarország mint szomszéd érdekelve lett volna a spanyol kérdésben? Nem vitték volna-e a falnak külpolitikai tudósai és közvéleményt formáló sajtóorgánumai? Szerencsére Spanyolország messze volt s a sok rossz próféta nem árthatott. De a háború tüze azóta a mi szomszédságunkra behullott s az európai külpolitika a legrésze-

gebb táncát épp a mi határmesgyéinken járja. Mi lesz itt, ha a lapok gonosz szíve és indulata ma sem változott meg s a közvéleményt kialakító külpolitikai próféták megint rosszul ítélik meg a tényeket és lehetőségeket? Még gondolni is rossz erre, de viszont jó és szükséges ellene előre védekezni.

*

Mindenki tudta, hogy a magyar házassági törvények hiányosságaival nemtelen szédelgés folyik már régóta. Bizonyos minden erkölcsi érzéken és meggondoláson kívülálló nők, hogy meneküljenek kellemetlenné vált hazájuktól és magyar állampolgárságot szerezhessenek, játszva úgynevezett *névleges házasságot kötöttek.* Kerestek egy szegény flótást, azt megfizették s aztán névleges házasságot kötöttek vele. Utána akár rögtön el is válhattak, de mindenesetre házassági életközösségre egy percig sem gondoltak, hisz ami a legfontosabb: megvolt az állampolgárságuk. A szegény flótásokból azután gyakran komoly üzletemberek lettek, akik a házasságkötést és az elválást üzletszerűen űzték. Az igazságügyminiszternek egyik friss rendelete ennek a visszaélésnek és szédelgésnek most már véget vet és kötelességévé teszi a hatóságoknak, hogy az idegen állampolgárságú nők házassági ügyét a minisztériumhoz tegyék át. Nem lehetett volna ezt a rendeletet évekkel ezelőtt kiadni? Akkor, amikor a verebek először kezdtek csiripelni?

*

Sok tekintetben jellemző, hogy az elhúnyt *Tóth Tihamér sem a Tudományos Akadémiának nem volt tagja,* még levelezőtagja sem, sem a Corvin-testületnek, *sem más nyilvános jellegű kitüntetésben nem részesült.* Az ország egyik legfőbb s legérdemesebb nevelője, egy magyar pedagógus, akinek műveit 16 nyelvre lefordították, akinek írásait mind az öt világrészben olvassák: idehaza egyetemi tanárságon túl csak az Egyháztól kapott kitüntetéseket. Nem szégyen ez? És

nem megbélyegző-e, hogy vannak, akik minden apró érdemet rögtön észrevesznek, ha az véletlenül nem katolikus papi homlokról sugárzik, de siketen és vakon mennek el a legnagyobb érdemek mellett, ha azok katolikus teljesítményekhez fűződnek? Annakidején *Fényi Gyulát,* a világhírű jezsuita csillagászt sem akarta sokáig tudomásul venni az Akadémia, sőt *Prohászkát is, amíg csak lehetett, feltűnően mellőzte.* Fel kell igazán vetnünk a kérdést: ki bérelte ki magának a magyar érdemek *felekezeti* alapon való kategorizálását?

*

Pröhle Vilmos luteránus esperest s az eleve elrendelés elnézéséből nyilaskeresztes képviselőt minden komolykodása és hangoskodása ellenére sem vagyunk hajlandók komolyan venni. Ahogy az ember az ablaka alatt zajongókat vagy füttykoncertezőket továbbbutasítja, vagy legföllebb egy kancsó vízzel leönti, csak ezt kaphatja meg tőlünk Pröhle Vilmos is azért a cikkért, amit a Holnap című tudománytól független folyóiratban Egyház és nemzeti szocializmus címen elkövetett. Az esettel kapcsolatban azonban két megjegyzést nem hallgathatunk el:

1. A nyilaspárt átszervezése óta épp prominens tagjaiban folyton hirdeti, hogy az eddigi zűrzavarnak, összevissza-beszélésnek, felelőtlen kijelentéseknek véget fog vetni, s ezzel *a vallás és a nemzeti szocializmus közötti ellentétnek* még a látszatát is el fogja kerülni. S íme most feleletül jön ez a Pröhle-féle utolsó handabandázás. Az urakat most már mégegyszer és nyomatékosan figyelmeztetjük, hogy nem lehet tartósan és eredményesen az egyházak részéről ért üldözésekről vagy félreértésekről panaszkodni és a saját táborukból eredő, meg-megújuló támadásokat mindig csak felelőtlen beszédnek vagy magánvéleménynek bélyegezni. Elvárjuk továbbá azoktól a nyilas képviselőktől, akik a mi tudomásunk szerint is derék, hitvalló katolikus férfiak, hogy magáról megfeledkezett

tógás kepviselőtársukat utasítsák rendre, forrasszák torkára a szót vagy legalábbis adják tudtára a nyilvánosságnak, hogy az ilyen hangnemmel és sanda mészáros-tempóval egy pillanatra sem értenek egyet. Vagy már a nyilaskeresztes pártban is a prédikátoroké a hangos kurjantás s a katolikusoké a kényszeredett hallgatás?

2. Aki Pröhle prédikátor izzadt és rossz magyarsággal megírt kiagyalását elolvassa, önkénytelenül is felkiált: a hang a Jákobé, a szőrös kéz azonban az Ézsaué! Nekünk is az a gyanúnk, hogy ehhez a cikkhez a nyilaspártnak nem sok köze van. De annál több köze van a tógás prédikátornak, aki a Baltazárék és társai szabadkőművességét és filoszemitizmusát akarja az Egyház bemocskolásával feledtetni. Hiszen ebben a cikkben alig van szó nyilas elvekről vagy elképzelésekről, de annál több az álkenetes gurgulázás s a római Egyház elleni mennydörgés. Ez nem nyilas, de rossz Baltazár-tempó!

*

Az utolsó idők egyik legmegrendítőbb és legdrámaibb pillanta az a rádióbeszéd volt, amelyet a *Szentatya az egész világhoz* intézett. Drámainak azért kell nevezni, mert sokak lelkében talán akkor tudatosult először az a szörnyű veszély, amit folyton emlegetett, de sohasem hitt háborút jelent. Csak most vették észre vagy hitték el sokan, hogy az örvény szélén járunk, mert lehetetlenség feltételezni, hogy a Szentatya holmi kósza híreknek bedőlve vészjeleket adjon az egész világnak, nemzeteknek és uralkodóknak egyaránt, komoly és megbízható alap nélkül. Drámai perc volt ez, a legdrámaibb percek egyike, amelyben kiderült, hogy hiábavaló volt sok nemes lélek fáradozása s a pápának is nagy békeakciója, a döntés újra az ágyúké és fegyvereké lesz. Szelíden szomorú pápája a világnak, aki Péter örökségét egy új világháború előszele és csapkodó villámai közepette foglalta el!

A pápa rádióbeszéde azonban nemcsak drámai,

hanem megrendítő is volt. Különösen megrendítő abban a mondatában, amelyben a béke és háború kérdéskomplexumát összefoglalva így fejezte ki: *„Békében nem vész el semmi, de minden elvész a háborúban"*. Ennél találóbban aligha lehetett volna a kettő különbségét jellemezni. De hogy van az, hogy mégis a háború fúriája kerekedik felül a béke angyalával szemben? Átok ez, mely hozzátartozik a paradicsomi átokhoz? A történelem sötét irracionáléja, amely ellen hiába küzdünk, mégis mindig újra beleesünk? Vagy ördögi csel és emberi gonoszság, mely éppen azért állítja fel csapdáit, hogy meggyötörhesse az Isten országát? Ki tudna erre felelni. S ki tudna felelni ma, amikor oly közel állunk, szinte már könyökünkkel súroljuk az eseményeket.

*

Az ismét és ismét háborúba keveredő emberiség fölött úgy lebeg Krisztus helytartójának fáradhatatlan békeakciója, mint a galamb az özönvíz zajló és szennyes árja fölött. Mekkora ellentét a világ szelleme és Krisztus szelleme közt! A békétlenség lelke s a Béke Fejedelmének kérlelő szava, egyességre, megértésre, igazságra és szeretetre intő csengése közt! Ilyenkor látni csak igazán, hogy itt két világ áll egymással szemben, vagy ha tetszik, egymás fölött: az ösztönök és indulatok világa s a természetfölöttiségé. Boldog az emberiség s békés csak akkor lesz majd, ha egyszer, talán egyszer mégis ráeszmél a krisztusi eszmék komolyanvételének felsőbbrendűségére.

*

Ha igazak a hírek, Európa nemcsak háborút akar vívni, éspedig a világtörténelemnek egyik legvéresebb, úgynevezett *totális háborúját*, hanem *egész népcsoportokat akar áttelepíteni*. Önként kínálkozik ugyan a kétely, vajjon a háború és a telepítés összeegyeztethető fogalmak-e s vajjon ilyen nagyhorderejű dolgot, mely százezrek életéről és jövőjéről dönt, lehet-e

és szabad-e ilyen bizonytalan időkben végrehajtani? De ettől eltekintve egy másik és még súlyosabb elvi kérdés is felmered a gondolkodó szeme előtt: vajjon a faji vagy vérségi hovátartozás az egyedüli kritérium-e, amely az emberek sorsát és jövőjét hivatva van eldönteni? A példa mindenesetre igen veszedelmes s alkalmas arra, hogy a népekben bizalmatlanságot ébresszen egymás iránt s elindítója lehet egy olyan folyamatnak, amely a most kitört háborúnak innen és túl egy állandó nyugtalanságnak, fészkelődésnek, szabadakaratú vagy kényszerköltözködésnek lesz a szülőanyja. *A népvándorlás kora nem tartozott a legideálisabb történelmi korok közé.* Érdemes-e ezt a megoldatlan problémákkal túlterhelt Európát még egy új népvándorlás hullámainak is kitenni?

*

Katolikus egyesületeknek a legéberebbül kell vigyázniok a katolikus világnézet és erkölcs által diktált kötelességekre. Igy például katolikus egyesületekben, de még *katolikus kultúrelőadásokon sem szerepelhetnek olyan urak vagy hölgyek, akik akár világnézetükkel, akár életükkel a katolikus Egyházzal szembehelyezkedtek.* Vonatkozik ez költőkre, tudósokra vagy művészekre egyaránt, ha költészetükkel, tudományukkal vagy művészetükkel az Egyháznak hadat üzentek vagy az erkölcsnek ártottak. De vonatkozik ez azokra is, akik a keresztény házassági törvény ilyen vagy amolyan megtiprásával és semmibevevésével okoztak botrányt a világnak. S ez alól a szabály alól nincs és nem is lehet kivétel! Ez ellen a — ha úgy tetszik — csendes kiközösítés ellen sem a tehetség, sem a rang, sem a születés, sem a gazdagság nem védhet meg. Éppen ezért a legnagyobb csodálkozással, de a legmélyebb elítéléssel is olvassuk újabban azokat a furcsa híreket, amelyek ilyen közbotrányba kevert férfiak vagy nők katolikus egyesületekben való szerepléséről szólnak.

*

A *genfi Népszövetségtől* igazán senki sem várta, hogy védelmére keljen a megtámadott finn nép igazságának s csodák csodája, mégis megtörtént, hogy a támadót megbélyegezte s kizárta tagjai sorából. Ha ez az intézmény nem volna annyira rokkant, döntésének talán tapsolni is lehetne. De így is legalább annyit elért, hogy visszaadta a népeknek az igazságba és az erkölcsbe vetett hitét.

Hanem történt még valami ezen az emlékezetes népszövetségi gyűlésen, ami még nagyobb feltűnést kelthet. A tanácskozást vezető elnök, a bolíviai megbízott felemelkedett helyéről és közölte, hogy *XII. Pius pápa első enciklikájából akar egyes részleteket felolvasni.* A tanácstagok szintén felemelkedtek helyükről és *állva hallgatták végig a pápai szózatot,* illetve annak azt a részét, mely a *minden népet egyformán megillető jogokról* és egyforma békéről beszél. A jelenet nemcsak a jelenlévőkben keltett nagy hatást, de a történelem számára is fel kell jegyezni. Európa lelkiismerete ebben a talán utolsó nagy és tiszta döntésében egy pápai enciklika erősségébe menekült és felállással tisztelte meg a Népek Pásztorát, akit idáig megtagadott. Szomorúan jellemző, hogy a legtöbb magyar lap ezt a sokatmondó jelenséget egyszerűen elhallgatta.

Magyar korképek 1940-ből.

Kezdetben volt nagy kiállás és fogadkozás a kereszténység mellett, sőt Prohászka diadalmas kereszténységének sűrű emlegetése, azután egy képtelen össze-visszabeszélés, a janzenista eretnekekre emlékeztető bujkálás, valaminek a kimondása, majd sürgős letagadása, a végén a hitvallásos iskolák ellen egy alpári, de konokul meggondolt és fenntartott támadás — így lehetne *a nyilasok viszonyát a kereszténységgel* szemben jellemezni! A hályog, ha még volt valahol keresztény körökben, most már bátran lehullhat s mindenki láthatja, miért volt kezdettől

fogva a keresztény egyházak részéről az a bizonyos tartózkodás, ha nem gyanú a nyilasokkal szemben s egyúttal azt is, hogy mit várhatnak a keresztény egyházak tőlük. A helyzeten mit sem változtatott az a tény, hogy Hubay Kálmán vagy Maróthy (Meizler) Károly a nyilas támadást dezavuálták. Mi szívesen elhisszük mindkettőjüknek, de különösen Maróthynak, hogy ez a gondolat az ő lelküktől idegen, de íme, itt a bizonyság ország-világ előtt, hogy *nem urai a mozgalomnak!* A nyilaskeresztes hullám még a pártvezéri gátakat is át tudja törni s íme megkótyagosodott saját hivatalos pártlapjuk és saját titkáruk dob most már nyiltan kesztyűt az egyházaknak. Hihetjük-e ezek után, hogy a nyilaskeresztes mozgalom valóban az a prohászkás bárány, aminek kijátszani akarja magát? Nem kell-e most már végre a legteljesebb gyanúperrel élnünk, hogy a mozgalom szűrőjében még sok más ilyen csodabogár fog akadni?

*

Annyit mindenesetre már most le kell szögeznünk, hogy ilyen igazságtalan, gyűlölködő, de egyúttal *ostoba támadásban a hitvallásos iskoláknak Magyarországon még nem volt részük.* Volt ebben az országban már mozgalom és harc a felekezeti iskolák ellen, amit hol radikálisok, hol szociáldemokraták vezettek, de azok legalább *elvekből* indultak ki és *érvekkel* harcoltak. Azokban a támadásokban legalább volt logika vagy a logika látszata s volt bennük szellem, él vagy szellemesség. De ebben a nyilas támadásban sem egyik, sem másik, sem harmadik! Egy elkényeztetett gyerek illetlenkedése az egész, mint amikor meg akarja bosszantani szüleit, vagy azok vendégeit, s amit mégis főérvnek tartogat, az valóban akasztófa a sajátmaga számára. Arról mernek itt beszélni, hogy a felekezeti iskola gyűlöletet szít és merik ezt mondani, akiknek a mozgalma és lapja egy állandó és végzetes gyűlöletszítás volt. Ha ezen a címen kell megszüntetni valamit Magyarországon, akkor akár nép-

szavazással, akár egy tollvonással az ő mozgalmukat és az ő lapjukat kell! Még szerencse, hogy az ország közvéleménye hónapok óta már a Magyarság pallérozatlan agyú és hiányos tudású ujságírógyakornokainak baklövésein mulat s így ezt a harcias kis kirohanást a felekezeti iskolák ellen a „nemzettestvérek" egymást dicsőítő vagy egymást gyilkoló cikkeinek a receptje szerint könyveli el.

*

Karácsonyra nem lett béke, de még csak röpke fegyverszünet sem. A világ eldurvulásának, Európa elvadulásának szörnyű jele, hogy még csak *elő sem mert állni senki a fegyverszünet indítványával.* Nem tudta ezt megkockáztatni a békéért legtöbbet fáradozó Ő Szentsége, XII. Pius pápa sem. Tudták, hogy minden ilyen irányú kísérlet a jelen körülmények között csődöt vall. De talán éppen ezért volt az idén a lelkekben igazibb karácsony, mint máskor. Talán éppen ezért érezték meg a lelkek, hogy a békét nem a fegyverek és az ellenségeskedések, nem a gyűlölet és a fenyegetés teremtik meg, hanem a lelkek megváltozása, a gyűlölet levetése, egymás megbecsülése, az igazság tisztelete és a jog érvényesítése. Aki Európa békéjét a szuronyok hegyétől várja, az akár végleg lemondhat a békéről, mert akkor a békekötés újra csak hatalmi szó és kényszer lesz és a béke első percében következő új háború bosszúmagja fog megfogamzani!

*

A Singer és Wolfner-cég *„Európa története"* címen egy könyvet adott ki, mely állítólag első kiadásban el is kelt. A könyv szerzője egy *Fisher* nevű angol történész. Ha nem is tekintjük az íróban az anglikánt s így bizonyos fokig elfogultat a katolikus Egyház irányában, akkor is csodálnunk kell, hogy egy tudós ember, még hozzá állítólag a londoni Akadémia elnöke ilyen könnyelműen ír le dolgokat, amelyeket bizonyí-

tani nagyon nehéz lenne. A „Római Egyház" című fejezete *tele van igen súlyos történeti botlásokkal,* mindjárt a legelső részletei, melyek a kereszténységet mind Egyházat egyszerűen a véletlen fejlődés eredményének akarják megtenni; *felháborító főleg, amit a nagy vértanu pápáról, II. Kalixtról ír,* akit csak éppen hogy csalónak nem bélyegez; a tényt, amelyből kiindul, teljesen tévesen és történelemellenesen magyarázza. A könyvnek más helyein, valahányszor az Egyház történetét érinti, bántó felületesség és *katolikusellenesség* üti fel a fejét; így mikor a Mária-tiszteletet kapcsolatba akarja hozni az egyiptomi Isis-tisztelettel, mely kapcsolatról régóta megállapították, hogy merő kitalálás. A vallásosságot általában szereti a bigottsággal azonosítani, amely már részben nem a szerző, hanem a felületes fordító hibája, aki úgy látszik, nem veszi figyelembe, hogy az angolban a megfelelő szónak távolról sincs olyan odiózus jelentése, mint a magyarban.

*

Bizonyos, hogy vannak alakulataink, szövetségeink, lapvállalataink, amelyek semmiféle komoly célt nem töltenek be, ellenben *rengeteg katolikus közpénzt emésztenek fel* s vonnak el fontosabb, valóban égető közszükségletektől. Ez a helyzet addig nem változik meg, amíg az öntudatra ébredt katolikus gondolkodás lassan el nem tolja befolyásos helyekről azokat a diszkatolikusokat, akik nem annyira a katolicizmus*nak,* mint inkább a katolicizmus*ból* élnek.

A zsidótörvény merevségeit és túlzásait a legilletékesebb egyházi helyeken eléggé szóvátették már. A baj az, hogy egyfelől a romboló zsidó szellemmel szemben való társadalmi védekezés csakugyan egyik legsürgősebb és legkomolyabb keresztény feladat — szomorú, ha ezt néha egyébként őszintén megtért zsidók sem akarják belátni —, másfelől az állam külső kritériumokkal kénytelen beérni, amelyeknek merev és tapintat nélkül való alkalmazása sok esetben ártat-

lanokat is sujt és igazságtalanul porig aláz. A megoldás egyik legjobb módja az lenne, hogy maga az értelmes és tisztességes zsidóság indítson könyörtelen harcot a zsidó destrukció ellen, s azt, mint minden baj és elkeseredés örök forrását, maga iparkodjék megszüntetni. Sajnos, erre kevesen vállalkoznak, amivel természetesen csak súlyosbítják a saját helyzetüket.

*

A társadalom egy bizonyos részében és annak sajtójában egy furcsa tünet észlelhető. Hangos keresztény ökölrázás folyik, a kereszténység erkölcsi elveinek teljes megcsúfolása mellett. Az egyik oldalon *célba vesznek azonnal mindent, ami mélyebb kereszténységet hirdet,* lehurrogják az alázat vagy a türelem, vagy a bűnbocsánat tanítását, a másik oldalon pedig elvárják és megkövetelik, hogy a legalantasabb érzéseiknek vagy szándékaiknak is tapsoljunk és abban résztvegyünk a keresztény testvéri közösség alapján. Az elsőre számtalanszor volt már alkalmunk kitérni és egyes esetekben bemutatni, hogy ez a fráziskereszténység milyen pogányos megnyilatkozásában és felületes tapogatódzásaiban mennyire távol áll a kereszténységtől. De itt az idő, hogy a másik oldalon is leszögezzük a kérlelhetetlen igazságot, hogy t. i. hajlandók vagyunk a keresztény összefogást, egymás megsegítését megtartani, sőt erkölcstanunknak megfelelően hirdetni is, de nem vagyunk hajlandók, mert *nem szabad a kereszténységet sem rágalmazásra, sem gyűlöletkeltésre felhasználni.* Nem azért vagyunk keresztények, hogy most már folyton csak acsarkodjunk, hajba kapjunk, s legfőképpen nem, hogy most már visszavonhatatlanul és feketén csak gyűlölködjünk. Próbálják már egyszer a keresztények lelkesedését is igénybe venni, befogni és arra építeni, talán több sikert fognak elérni. Mert a negativumok előbb-utóbb mindig összeomlanak, sőt meg is bosszulják magukat, *a pozitív erők azonban élnek és hódítanak!*

Ujjáépítés felé.

A „hagyományos magyar egyházpolitika".

Klebelsberg Kunó gróf a fenti címmel vezércikket írt a Nemzeti Ujság vasárnapi számába s szembeállította a hagyományos magyar egyházpolitikát azoknak a nemzeteknek egyházpolitikájával, amelyekben az államhatalom nemcsak, hogy igénybe nem veszi a hitvallások segítségét főleg tanügyi téren, hanem egyenesen üldözi s lehetetlenné kívánja tenni pedagógiai és kulturális tevékenységüket.

Jól esik a magyar kultuszminiszternek azt a megállapítását olvasnunk, hogy az államhatalomnak ez a féltékeny idegenkedése a nem-állami, de szintén nemzeti erőknek ettől az iskolafenntartó tevékenységétől sem nemzeti, sem kulturális, sem általános etikai szempontból nem igazolható. Hozzátehetnők: ez a féltékenykedés és idegenkedés a hitvallási tényezők tanító és tudományművelő tevékenységével szemben ma már világszerte tünőben van, nemcsak Franciaországban, hanem másutt is; még pedig abban a fokban, amelyen a mult században dívott vallásellenes fanatizmus éppen a kimagasló intellektusok világában erősen veszti a teret s a hitvallásos gondolat elleni küzdelem hovahamar a bolsevizmussal kacérkodó tartalmatlan radikálizmus hadijátékává szűkül. A hitvallásos nevelés és a hitvallásos intézmények kultúrmunkájának értéke előtt mindjobban meghajolnak azok a tényezők is, amelyek egy századon át a hivatalos ateizmus zászlóhordozói voltak. Ennek a fordulatnak csak egyik tünete és kifejezője a Poincaré-féle pálfordulás.

Franciaország már régebb idő óta mulatságos helyzetbe került a szerzetesiskolákkal szemben. Otthon ül-

dözte, a gyarmatokon meg minden erejével támogatta a szerzetesiskolákat. A beyruthi jezsuita egyetem évnyitó és évzáró ünnepélyeit el sem lehetett volna képzelni a francia hatóságok teljes parádéval való részvétele nélkül s ugyanígy volt ez az összes francia gyarmatokon és koncessziókon. Mindezeken a helyeken a francia szerzetes-tanintézetek bőséges állami támogatást, erkölcsi és anyagi segítséget élveztek. Viszont ugyanakkor ugyanazokat a szerzeteseket, köztük világhírű tudósokat, felfedezőket, csillagvizsgálókat, egyetemi professzorokat az anyaországban még csak elemiiskolai tanítókul sem tűrt meg a gall antiklerikalizmus kakasa. „L'anticlericalisme n'est pas un article d'exportation" volt a jelszó. A gyarmatokon persze nem kellett félni a sznob lármájától, a radikális és szociális kormánybuktatók hangos terrorjától. De hogy az egyházellenes elfogultság mily kevéssé mélyen szántott, mutatta a tény, hogy a szerzeteket üldöző politikusok a saját gyermekeiket maguk is szorgalmasan vitték a svájci, belga vagy spanyol határon túl és iratták be ugyanazoknak a szerzeteseknek a nevelőintézeteibe, akiket maguk segítettek száműzni a francia földről.

Milyen toronymagasságnyira áll e következetlen, igazságtalan s gyakran képmutató kultúrpolitikai kétlakiság fölött a magyar nemzet és magyar állam jogtisztelete és méltányosságérzete! Mennyi józan állambölcseség nyilatkozik meg abban az önállóságban, amely még nagy, nyugati nemzetek példája által sem engedte magát kizökkenteni annak az elvnek fenntartásából, amelyet jogosnak, okosnak, célirányosnak s igazságosnak tudott! S igaza van kultuszminiszterünknek, mikor arra mutat, hogy Magyarország még az egyházpolitikai harcok idején sem vesztette el ezirányban józan mérsékletét s méltányosságérzetét, ami külön díszére válik.

(Ne vélje senki, hogy ezt a dícséretet e sorok írója szürke, egyéni elismerésként próbálja fontosnak fel-

tüntetni. Éveken át tartó külföldi tartózkodásom alatt, Angliában, Ausztriában, Rómában sokszor volt alkalmam tapasztalni, hogy művelt s nagytekintélyű külföldiekben éppen ennek a magyar helyzetnek megismertetése keltette mindig a legkedvezőbb visszhangot s azokban a cikkekben, amelyeket száz meg száz külföldi lapban, igazán elmondhatom: mind az öt világrészen, angolul, németül, franciául, hollandul, olaszul, spanyolul, portugálul, lengyelül s horvátul elhelyeznem sikerült, a magyar államnak éppen ezt a nem magától értetődő lojalitását az Egyház kultúrmunkájával szemben tudtam mindig a legnagyobb hatással kifejteni.)

A kultuszminiszter által felsorolt általános szempontokhoz itt még kettőt szeretnék hozzáfűzni annak igazolására, hogy a hagyományos magyar egyházpolitika, főleg az állam s az Egyház, vagy akár a felekezetek kultúrmunkájának barátságos kapcsolata mekkora előnyökkel jár nemzeti és kulturális tekintetben. Ha itt elsősorban a katolikus Egyház kultúrmunkájáról szólok, távol áll tőlem, hogy a nem-katolikus felekezeti erők kultúrmunkájának értékét ezirányban alábecsüljem.

Igy az említett munkaközösség Egyház és állam között különös értékeket biztosíthat a nemzetnek mindenekelőtt kulturális szempontból. Amint a protestáns felekezetek kétségkívül kulturális szolgálatokat tettek az országnak azáltal, hogy valamikor számos fiatalemberüket külföldön neveltették, úgy a katolikus egyházi tényezők is rengeteg kulturális értéket szállítottak és szállítanak be állandóan az országba már csak azzal is, hogy külföldi kapcsolataik révén nagyszámú magyar növendéküket neveltetik a külföldi legelőkelőbb szellemi empóriumaiban. Ezzel sok kiváló magyar tehetségnek biztosítanak tág látókört, európai s világszínvonalú tudást, a legkiválóbb külföldi tudósokkal és kultúrcentrumokkal való s egész életre szóló, eleven kapcsolatot. Mindez a magyar államnak egyetlen

fillérébe sem kerül. Ma az állam óriási pénzen külföldi Collegium Hungaricumokat állít fel. Nagyon helyesen.

De ne feledjük: a magyar katolikus Egyház, ha nem is e néven, de régóta, részben évszázadok óta tart fenn egész sereg ilyen Collegium Hungaricumot a külföldi kultúrcentrumokban: Rómában, Bécsben, Innsbruckban, Freiburgban, Kalksburgban, azelőtt Grácban, Bolognában, Krakóban. Rengeteg kiváló emberünk — itt csak Prohászkát, Vass Józsefet, Apponyi Albertet, Fényi Gyulát említem — ezekben az Egyház által fenntartott külföldi Collegium Hungaricumokban szerezte meg epochális műveltségének legcsillogóbb gyöngyeit. Így az egyház kultúrtevékenysége csak ezen az egy ponton évszázadokon át igen jelentékeny hozadékkal gazdagította az ország általános műveltségét. Hogy ezek a külföldön nevelt emberek azért jó magyarok is maradtak s tudásuk nemcsak szorosan vett hitéleti vonatkozásban, hanem minden más irányban is áldásosan sugároztatták szét az országban, alig szorul külön említésre.

Csak mint jellemző példát állítanám ide, hogy a kicsiny létszámú s anyagilag gyenge erejű magyar Jézustársaság a jelen évben kispapjai közül tizenhatot neveltet Innsbruckban, egyet Rómában, kettőt Belgiumban, hármat Lengyelországban, négyet pedig Kína egyik egyetemén.

A másik époly fontos momentum: az a felvilágosító munka, amelyet egyházi tényezőink nemzetközi viszonylatban országunk megbecsültetése érdekében állandóan teljesítenek. Másszóval: hogy nemcsak hozunk valamit a külföldről, hanem viszünk is külföldre, hogy az ország érdekében szellemileg nemcsak importálunk, hanem exportálunk is. Nem tudom, a távolállóknak van-e csak sejtelmük is arról a nemzeti szempontból felbecsülhetetlen s ma irredenta-irányban is értékes szolgálatról, amelyet olyan magyar egyházi személyek jelentenek a nemzetnek, akiknek mint Csernoch és Serédi bíborosoknak, de másoknak is, a nemzetközi katolikus életben nevük és fajsúlyuk van.

Mint magyar ember mindig örömmel hallom, hogy protestáns honfitársaink külföldi kapcsolataikat a magyar eszme érdekében gyümölcsöztetni tudják. Ugyanúgy meg vagyok győződve azonban arról is, hogy a magyar katolikus életnek azok a kiválóságai, akik akár innenhazulról, akár személyes külföldi tartózkodásuk révén nemzetközi viszonylatban súlyra emelkednek, ezzel a magyar hazának megfizethetetlen szolgálatokat tesznek. S ebben a hazafias munkában még külföldön végző fiatal papnövendékeinknek is igen áldásos és messzeható szerep jut. Mennyi felvilágosító munkát végeznek s a magyar névnek mennyi becsületet szereznek Bécsben a mi pazmanitáink, Innsbruckban a mi magyar teológusaink, Rómában a germanikusaink, akik rendszerint néhány legkiválóbbját adják az Innsbruckban 3—400, Rómában 2000-nyi teológusnak, akik közt a világ minden nemzete képviselve van; vagy éppen tanáraink, aminők átmenetileg Tomcsányi, Bernhard vagy Horváth Sándor voltak, — hogy a Prohászkák, Jedlik Ányosok, Braun Károlyok és Fényi Gyulák nemzetközileg elismert tudományos munkásságáról ne is beszéljek. Ezek az egyházi kapcsolatok a külfölddel kevesebbe kerülnek az államnak és mégis sokkal hasznosabbak, mint akárhány egyébirányú propagandisztikus tevékenység. Hát még ha kicsinyes elfogultság vagy koncepcióhiány nem gátolná nemzetközi értelemben felkészült egyházi vagy szerzetes tudósainkat abban, hogy a külföldi tudományos empóriumok mintájára idehaza is létesítsenek a külföldet is idevonzó egyházi, tudományos intézeteket!

Valóban anyagi és erkölcsi szempontból egyformán a nemzet érdeke, hogy az állam ne divatjátmúlta, szűkkeblű féltékenykedéssel akadályozza meg az Egyház s a felekezetek kultúrmunkáját, hanem ellenkezőleg „minden eleven erőt koncentráljon a minden ellentétet kiegyenlítő nemzeti — és kulturális — gondolatban".

Meg lehet-e menteni Magyarországot?

A hirtelen beállott nyomorúság, az államcsőd felvetődő rémképei, a közeledő tél borzalmai végre az eddig vak optimistákkal is megértették a helyzetnek egész komoly, még végzetessé is válható voltát. Az államkormányzat, amely Bethlen István alatt nagyrészt abból állt, hogy kölcsönt kölcsönre halmozott, s a kölcsönvett összegeket szépen elköltötte, végre szintén a takarékosság és rendbehozatal útjára lépett.

A kibontakozás reményeit sötéten gátolja az általános világhelyzet képe, amelyben mi magyarok csak egyetlen nagy, vérző pont vagyunk. A világgazdaság van válságban; nemcsak azért, mert a háborúban kimondhatatlan mennyiségű értékek pusztultak el és csaknem minden hadviselő állam évszázadokig alig törleszthető adósságokba verte magát; nem is csak azért, mert a háború s az utána következett esztelen békeparancsok győztesnél és legyőzöttnél egyaránt lehetetlenné teszik a gazdasági kibontakozást, aminek a 15—20 millió munkanélküli a legszomorúbban beszédes tanusága. Gazdasági világválság volna akkor is, ha nem lett volna háború. A géptechnika fejlődése az egyik oldalon, az uzsorahaszonhoz szokott kapitalizmus profitéhsége a másikon, szükségkép krízishez vezetett; a termelés egyre gyorsabb és egyre gyorsabb és tömegesebb lett, viszont a nagyközönség és főleg a szegényebb nép vásárló ereje egyre csekélyebb. Megtörtént az a paradoxon, hogy a tömegínség tetőfokán gabonát, kukoricát, gyapotot és kávét hajórakomány-számra égettek el, vagy süllyesztettek a tengerbe, csakhogy a tőke megtalálja a számításait.

Emellett Európa eddig hozzászokott ahhoz, hogy öt világrész nyersanyagát dolgozza fel s öt világrész legyen feldolgozott áruinak elhelyező piaca. Most lassan mindez megváltozik, a gyarmatállamok maguk dolgozzák fel nyersanyagaikat s maguk hozzák forgalomba, ami által a nagy lábon élő, luxushoz és

kényelemhez szokott Európa egyszerre lényegesen szegényebb lesz. S mivel nem tudja elhinni, hogy szegényebb lett s hogy igényeit le kell szállítania, azért őrülten költekezik tovább s mivel nincs a magáéból, kölcsönt, kölcsönre halmoz s egész államok lesznek a nemzetközi banktőke rabszolgáivá. A németországi városok (10.000 lakostól felfelé) 1931 március 31-én összesen 9'3 milliárd Reichsmark adósságot mutattak ki. A koldus és éhező Berlin mostanában is csak a berlini Operaház átépítésére 12 millió márkát dobott ki s Németország színházakra az utóbbi években — persze idegen kölcsönből — évi 100 millió márkát fordított. Maholnap itt már mindenki csak azért él és dolgozik, hogy a banktőkének kamatot fizessen! A banktőke él is az így teremtett helyzettel s gondoskodik róla, hogy az államok szanálási törekvései mindig az ő legkisebb megkárosítása nélkül kíséreltessenek meg.

Bármi lesz ennek a többszörös világválságnak az eredménye és lefolyása, nekünk a keresztény lelkület bizalmával és életet adó energiájával haladéktalanul és múlhatatlanul hozzá kell látnunk, hogy a válságba került emberiséget, elsősorban honfitársainkat és hittestvéreinket a fenyegető bajok közül, legalább amennyire lehetséges, kimentsük. Ha mindent nem láthatunk is és mindent nem tehetünk is meg, mégis nagyon sok az, amit tehetünk, nagyon sok bajt enyhíthetünk. Az egészséges szociálpolitika és keresztény karitasz még mindig szinte határtalan lehetőségeket nyitnak a cselekvésre. Nagyon sok segítési mód kínálkozik, amelyet némi jóakarattal és energiával könnyen keresztülvihetünk s amelynek mégis messzeható eredményei lesznek.

Itt van pl. az álláshalmozás és jövedelemhalmozás kérdése. Ha erős kézzel végrehajtanánk, amit a közfelfogás úgyis joggal sürget e téren s amit minden politikai vezér elszónokolt már, hogy senkinek két vagy több olyan jövedelmi forrása ne legyen, amelyből egy is elegendő a szerény megélhetésre s hogy ugyan-

azon családban szintén korlátozandó és arányosítandó az elfoglalt állások száma: egyszerre több ezer, talán több tizezer állásnélkülinek, talán családfenntartónak lehetne állást juttatni. Felháborító, hogy egyes befolyásos, magasabbrangú tisztviselőnek még a felesége és a leánya is külön foglal el egy-egy olyan állást, amelynek fizetéséből két másik család is elélhetne, amely ma teljesen kenyér nélkül áll.

Okvetlenül le kellene tiltani továbbá a bankoknál és részvénytársaságoknál az igazgatósági és felügyelőbizottsági tantiémeket, amelyekért számbavehető munkát senki sem végez, hanem amelyeknél csak azt az erkölcsileg kétes jellegű ellenszolgáltatást nyujtja, hogy a nevével fedezi a vállalat manipulációit, szükség esetén befolyását latbaveti a kormányzatnál a vállalatoknál nyujtandó kedvezmények érdekében. Ezek az igazgatósági tantiémek (nem akarjuk azt mondani, hogy: megvesztegetési pénzek) nem a holdból csöppennek alá, hanem a termelőknek és fogyasztóknak rejtett utakon való megadóztatásából s végeredményben mind a tömegszegénységet növelik, egyes szerencsés kivételek gazdagítása kedvéért.

Mellesleg mondva: Károlyi Imre gróf maga is talált volna, ha akar, a bankok körül megtakarítani s az állam javára fordítani valót. Igaz, hogy akkor a zsidó lapok nem hozsannáztak volna neki olyan harsányan!

Azután kemény társadalmi harcot kellene indítani azon külföldi behozatali cikkek vásárlása ellen, amelyekre igazi, komoly szükség nincsen. Ha már a kormányzatnak nincs módja arra, hogy ezeknek a cikkeknek a behozatalát hatalmi szóval letiltsa, vigyük bele a köztudatba, hogy becstelenség és hazaárulás pl. évi sokszázmilliós nemzeti ajándékokat adni a cseheknek és másoknak selyemharisnyákért, déli gyümölcsért s hasonlókért. Mert ezáltal nemcsak a pénzünk megy külföldre, hanem az itthoni termelést is végzetesen megnehezítjük. Milyen természetes,

milyen egyszerű és magától értetődő követelmény és mégis, ki van, hol van, aki megvalósítja? Hozzáértők szerint az egész magyar munkanélküliséget meg lehetne szüntetni, ha csak ezt az egyet megtennők: nem vinnénk ki pénzt a külföldre oly dolgokért, amiket itthon is előállíthatunk!

A sok között rá kell mutatnunk még egy könnyelmű pazarlásra: bizonyos felekezeti túlsegélyezésekre. Egyes felekezetek állítólagos szegénységükre hivatkozva, valósággal az állammal tartatják el magukat s mi több, olyan tételek alakjában, amelyeknek semmiféle belső jogosultságuk nincs. Protestáns iskolák, amelyekben alig lézeng 10 gyerek, a tanítóikat az állammal tartatják el s felekezeti vezéreik őrült lármát csaptak, amikor a kultuszminisztérium két éve az ilyen elnéptelenedett, tehát felesleges iskolákat össze akarta vonni. Protestánsaink minden eldugott faluban, ahol csak 100—200 hívük van, már külön lelkészséget létesítenek, lehetőleg külön a luteránusoknak és külön a kálvinistáknak s a lelkészeiket túlnyomórészt megint az állammal tartatják el. Számos olyan vidék van, ahol a katolikusoknak 4—6—7 ezer hivőre egy papjuk esik, viszont a protestánsok ugyanazon területen 8—10 lelkészt varrnak az állam nyakába, akinek aztán hétköznap alig van dolga.

Ugyanígy a hitoktatás terén. A legutóbbi ideig gyakran 6—7 protestáns gyermeknek külön hitoktatója vagy hitoktatónője volt, aki természetesen ugyanazt a teljes fizetést húzta, mint a katolikus hitoktató, aki egy osztályban 50—60—70 gyermekkel bíbelődött. Budapesten még a legutóbb elrendelt óraösszevonások után is egy protestáns gyermek hitoktatása háromszor annyiba kerül a városnak, mint egy katolikusé. Pezenhoffer ismételten kimutatta, hogyha a protestáns felekezeti intézményeket csak ugyanazon kulcs szerint segélyezné az állam és a községek, mint ahogy az ugyanazon sorsban szenvedő katolikus intézményeket segélyezi, ez az államnak (és a közsé-

geknek) legalább pár milliós évi megtakarítást jelentene. Még növeli a helyzet méltánytalanságát az a körülmény, hogy az állam kétharmadrésze katolikusokból állván, a protestáns túlköltekezést jórészt a katolikus adófizetőkkel fizettetik meg.

A legfontosabb és legmélyebbre ható szanálási intézkedés azonban az volna, ha az emberek erkölcsi gondolkodását tudnók megjavítani s azt a lelkiismeretlen önzést lecsökkenteni, amely minden, még oly egészséges és nemzetmentő javaslatot azonnal kijátszik s amely lelkiismeretfurdalás nélkül vág zsebre százezres jövedelmeket, amíg a felebarát csaknem éhen hal. Ez a lelkiismeretlenség mutatkozik kirívó példákon a kulcsok alkalmazásánál is, amikor még a 90—100 pengős fizetésű kisegzisztenciákra is 10 százalékos fizetéscsökkentéssel sujt le, de a legnagyobb jövedelmeknél sem emelkedik túl a 15 százalékos csökkentésen. Ez a szívtelenség és lelkiismeretlenség mutatkozik meg abban is, hogy a többgyermekes családfenntartónak lényegében ugyanazt a fizetést adják, mint az agglegénynek vagy az egy-kétgyermekesnek. A karácsonyi remunerációkból is ezreket tesznek zsebre az amúgy is jól dotált tisztviselők, míg az éhbéren dolgozóknak csak fillérek jutnak. Mindez a keresztény felebaráti szeretetnek s a lelkiismeretességnek olyan mélyfokát jelenti, amely egyenesen megdöbbentő.

Kereszténység nincs szeretet és igazságosság nélkül s nem nevezheti magát kereszténynek az a kormányzat, amely elsősorban ezeken a kiáltó, vérforraló igazságtalanságokon nem segít s a végső nyomorba süllyedt osztályok érdekében nem tesz meg minden lehetőt. S meg kell őszintén vallanunk: nem láttuk eddig a kormányzat minden tényezőjében azt az erkölcsi komolyságot, amellyel e súlyos és parancsoló feladatok tanulmányozásához és megoldásához nem ma, hanem már tíz év előtt hozzá kellett volna fogni.

Keresztény kereskedelem és a zsidóság.

Régen kavart fel akkora felháborodást, olyan hosszú ideig tartó vihart írásmű, plakát vagy bármi más nyilatkozat, mint Wolff Károly ártatlan karácsonyi felhívása; hogy: Keresztények csak keresztény kereskedőnél s iparosnal vásároljatok! Hetek óta zúg a megbotránkozás és a panasz egybeáradt, tajtékos folyama. Vallási gátakat súrol és politikai partokat verdes habzó haragja. Talpraszökkent, megmozdult s a veszélyeztetett zsidó ipari és kereskedelmi körök és érdekek védelmére sietett az egész magyar Cion. Szóban és írásban annyi frázist puffogtattak el, annyi gyilkos golyót lődöztek szét, annyi alattomos aknát helyeztek el a közvélemény nyiratlan bokrai alatt, amennyi a valóságban egy ország elfoglalására elegendő volna. Elnevezték Wolff Károly felhívását „karácsonyi ünneprontás"-nak, Jézus elleni „bűnnek", közgazdasági „ostobaság"-nak, politikai „merényletnek", antiszociális iránymutatásnak és sok minden olyannak, ami inkorrektség, tudatlanság, lázítás, vagy vétek . . .

És mindez ma, az Úrnak 1936-ik évében!

Nem célunk a felhívással érdemben foglalkozni, sem a körülötte tomboló vihart lecsendesiteni, csak a legszembeötlőbb és a leginkább arcunkba fröccsenő tajtékot szűrjük le néhány mondatban.

1. Tanulják meg már egyszer a túloldalon is azt a zsidók és higyjék el, hogy a kereszténység nemcsak hittitkok és istenimádásra rendelt parancsok zárt kincsesládája, nemcsak áhítat, jámborság és tömjénfüst, hanem az élet minden megnyilatkozását igazsággal és szeretettel irányitani hivatott erő is! Ha tehát az élet valamelyik területén emberek tízezreinek, millióinak kárára igazságtalan helyzeteltolódás érvényesül, mások meg nem érdemelt és aránytalan javára, a keresztény tanítás nemcsak hogy nem tiltja meg az illetékeseknek, ellenkezőleg: kötelezi őket a mutatkozó igazságtalanság megszüntetésére és az egyensúly helyreállítására. Ennyi van és semmi több az említett nyilat-

kozatban! Vallást, vagy vallási parancsot sem jobbra, sem balra nem érint, — annál kevésbbé sért.

2. Semmi közgazdasági kár nem származik abból, ha keresztény fogyasztók csak keresztény iparosnál és kereskedőnél vásárolnak. Nemzetgazdasági szempontból azonban egyenesen kívánatos, hogy az iparban és kereskedelemben az a népi réteg helyezkedjék el és erősödjék meg, amelynek véréből kerülnek ki egyrészt a termelő munkások, másrészt a fogyasztók s így nem valószínű, hogy merő haszonlesésből kívánná vagy ki tudná uzsorázni ezeket a bizonyos értelemben tőle függő gazdasági kategóriákat. — Közismert tény egyébként, hogy a zsidó fogyasztók csak akkor és csak azt vásárolják keresztényeknél, amit zsidónál nem tudnak megkapni. Ha Zsolt Bélának és hitsorsosainak ez ellen a tény ellen nincs és sohasem is volt kifogása, miért háborodik fel olyan irtózatos módon az ellen a tendencia ellen, mely a keresztények ugyanilyen összefogását és egymás segítését akarja elérni.

3. A zsidó vagy kereskedő nem fog éhenhalni akkor sem, ha nem vásárolnak nála keresztények. Legfeljebb elmegy földmunkásnak vagy más hasonló természetű termelő munkásnak. — Ezeken a munkaterületeken ugyanis hiába kerestük eddig a zsidókat, még arányszám szerint is! Ki mondta, vagy ki parancsolta azt valamikor, hogy háztulajdonos, bankvezér, iparmágnás, vállalkozó, kereskedő, orvos, vagy ügyvéd lehet a zsidó? Ellenben hogy fizikai munkára, szolgai szolgálatra nem alkalmas? És ki meri kérdezni azt, hogy ami így „tény" ma, az így „helyes" is és hogy az az igyekezet, amely ezen változtatni akar, bűn? . . .

4. Kedvenc, majdnem minden cikkben visszatérő érvük a „felhívás" támadóinak az, hogy a keresztény kereskedő és iparos minden külső támogatás nélkül, „szabadversenyben" állja a harcot és hódítson magának érvényesülési területet! — A 80—90, sőt több helyen 100%-os arányban zsidók kezében lévő ipari vagy kereskedelmi szakmakör azonban nem tűri meg soraiban a keresztény versenytársat . . . Nem ír ki pla-

kátokat, nem bocsát ki felhívásokat — de tudja és ismeri közgazdasági, belső kereskedelempolitikai és technikai módját annak, hogy a keresztény kereskedő vagy iparos 1—2 év alatt elpusztuljon! Ami ezen a téren tapasztalható és bizonyítható, az nem szabadverseny, hanem mészárlás: a zsidó „zártszám" gyilkos, konok érvényesítése a „Betolakodó" keresztényekkel szemben. Ezért szükséges az, hogy a keresztény iparos vagy kereskedő, a vele szemben álló zsidó front ellenében, támogatást nyerjen azoknál, akiknek nemzeti, faji és fogyasztói érdekük, hogy a gazdasági vérkeringést duzzasztó és szabályozó ipar és kereskedelem mielőbb olyan kezekbe kerüljön, akik a nemzet fizikai testének és lelkének is egyformán tagjai és akik a tőkén és hasznon kívül ismernek egyéb ideálokat is, — a közvetlen családgazdagításon felül pedig egyéb kötelességeket is.

Lesz-e magyar feltámadás?

Nem akarok a liberális húsvéti cikkek hagyományos hibájába esni, amelyek a kereszténység legszebb és legszentebb misztériumát csak keretnek s alkalmi szóképnek nézik a maguk politikai és anyagelvi feltámadás-elméleteinek kiszínezésére. Ha húsvét napján mégis a magyar feltámadás kérdését vetem fel, teszem ezt éppen azért, mert a magyar feltámadást szorosan összefüggőnek érzem a világnézeti síkon álló, keresztény megújulással. A magyar húsvétot nem tudom elképzelni keresztény húsvét s ama belső, lelki feltámadás nélkül, amelynek a Krisztus feltámadásába vetett hit az alapja, forrása és ígérete.

Pazar sok szó esik ma a gazdasági élet válságáról a világ minden országában s a világ minden nyelvén. A régi rendnek minden eresztéke recseg és ropog; ha nem látjuk is, hogy új világ születnék, azt máris látjuk, sőt a bőrünkön érezzük valamennyien, hogy a régi világ bizony fuldokolva haldoklik s önnön temetésére készül. Senki nem tudja megmondani, hová

vezet s hol fog végződni az az egyre élesedő krízis, az a mind elviselhetetlenebbé homályosodó gazdasági beborulás, amely ma egyetlen égő agoniává torzítja Európa s az egész világ arculatát. Sehol sincs pénz, mindenütt leépítenek, mindenütt megáll a munka s ha a helyi érdekű budapesti demagógia szerette is egyideig azt hangoztatni nálunk, hogy ez a válság egyszerűen csak a keresztény-nemzeti politika eredménye, erre a dajkamesére teljesen rácáfol a tény, hogy a válság azokban az országokban is ég és pusztít, s még véresebben, mint nálunk, ahol nyoma sincs a keresztény irányzatnak a közélet vezetésében.

Szakemberek mondják, hogy a válság megjött volna, talán lassabban, talán nem ilyen robajos, lázas hirtelenséggel, de megjött volna világháború nélkül is. A gyarmatországok önállóságra ébredése, a pénzgazdaság s a bankuralom határtalan mohósága, a nyerészkedési elv korlátlan érvényesülése s főleg a szabadversenynek a magángazdálkodás teréről a nemzetek és világrészek gazdasági életére is átterjedő, mind szervezettebb s mind kíméletlenebb világháborúja: mindez, amint a nagy háborút megteremtette, úgy megtermette volna szükségképpen a maga többi képtelen következményeit is, a maga rettentő méretű deductio ad absurdum-át. Mihelyt a gazdasági élet nem az embert, a közjót, a békés együttélést s a kultúrát szolgálja, hanem egyesegyedül a kevesek kezébe összefolyó tőke mammoni uralmát, mihelyt a liberális elméletek kiszorítják helyükből a társadalmi szolidarizmus keresztény-középkori koncepcióit, az egyensúlynak előbb-utóbb meg kell bomolnia s ebből az egyensúlyvesztésből súlyosabb és általánosabb világkatasztrófának kell megszületnie, mint magából az európai háborúból.

A mi kis nemzetünk ebben a megbomlott egyensúlyú világban úgy hányódik, mint egy lázbeteg gyermek egy vihardobálta hajóban. Elgondolásnak is borzalmasan nehéz probléma: hogyan nyugtassuk meg, hogyan állítsuk talpra, amikor körülötte is táncol és

örjöng minden s a vihar a százszor erősebbnek vélt, öreg és kipróbált matrózokat is bábként söpri félre.

Egyetlen fénysugár hull be ennek a problémának kínos sötétjébe s ez a — húsvét. Mosolyogjatok csak rajta, ti, akik elszoktatok attól, hogy nemzetek, kultúrák és korszakok sorsának intézésében a lelki, metafizikai és természetfölötti erők belenyúlását is észrevegyétek! Mosolyogjatok, történelmi materialisták (akik közt épp annyi, ha nem több, a polgári óliberális, mint a marxista!), akik konokul vonakodtak a világtörténelem folyásában mást is látni, mint materiális és merkantil tényezőket. A világtörténelem mégis azt igazolja, hogy az eszme erősebb az anyagnál s a nemzetek sorsában a transzcendens világ súlytalanságai sokszor súlyosabban esnek latba, mint a politikai számítások és mezőgazdasági erőviszonyok.

A keresztény Magyarországé a dícsőség, hogy ezt az elvet a forradalmak tanulságaként felismerte s hangoztatni merte. Egy nagyrészt csökönyösen materialista világirányzattal és saját polgárai közül is számosnak megrögzött értetlenségével szemben volt bátorsága és tisztánlátása hozzá, hogy a keresztény gondolatot állítsa oda a nemzeti megújhodás legfőbb erkölcsi támasztékául. A baj csak az volt, hogy ezt a gondolatot nem minden hirdetője képviselte őszintén és becsülettel s ami még súlyosabb: ennek a keresztény gondolatnak szociális tartalmát, le egészen a gazdasági élet átszervezéséig, legtöbben elmulasztották még csak komoly tanulmánynak tárgyává is tenni.

A keresztény gondolat meg nem értői vagy éppen ellenségei aztán diadallal mutattak rá a magát kereszténynek valló irányzat hibáira, mulasztásaira, részleges eredménytelenségeire s számos névleges hívének gyalázatos félrelépéseire. Az utóbbiakra nézve egészen nyilvánvalóan nincs igazuk, mert a legszentebb nevet is bitorolhatja gonosztevő, a legfehérebb zászló alá is odafurakodhatik az áruló, a panamás, a gonosztevő. Csak a megrögzött tudatlanság állíthatja, hogy

a keresztény morállal szöges ellentétbe helyezkedő visszaélők csakugyan a keresztény közélet eszméjét testesítették meg. Abban azonban igaza lehet a vádnak s az önvádnak, hogy a keresztény társadalmi eszme helyességének felismerésétől és elvi kitűzésétől még hosszú út vezet ugyanennek az eszmének gyakorlati, teljesértékű megvalósításáig s ezen az úton kevesen jártak az elv felismerői közül a kívánatos céltudatossággal és következetességgel. Ám joggal kérdezzük: ebből a következetlenségből és elégtelenségből az következik-e, hogy tehát az elv maga a hibás? Avagy éppen fordítva: hogy az elvet jobban, teljesebben, konkrétebben és következetesebben kellene megvalósítani?

A kereszténység a közéletben mindenelőtt morált jelent, abszolút tisztakezűséget, amiről a magyar Hercegprímás mostanában mondott súlyos és világos szavakat a Szent István-társulat ezidei közgyűlésén. De ennél többet is jelent: jelenti a társadalmi és gazdasági életnek a nemzeti s emberi szolidarítás parancsán alapuló átszervezését, szemben a rideg önzéssel, a csak nyerészkedésre beállított termelési renddel, a tőke öncélúságával, a könyörtelen és közjót nem néző liberálizmussal. Jelenti a szociális érzést és egészséges szociálpolitikát. Jelenti a gyenge és támaszra szoruló osztályok önzetlen talpraállítását, amelyeknek tagjaiban ő nem merő adóalanyt, voksot és munkaerőt lát, hanem embert, sőt Krisztusban testvért. Jelenti az anyagi javak alárendelését a szellemiek alá, a kultúra s az életstílus beállítását a krisztusi eszmény célkitűzéseibe. Jelenti azt a felsőbbrendű életfelfogást, amely a földi létnek minden vergődését, örömét, bánatát, merő próbatételnek s előkészületnek nézi, egy magasabb, örök, isteni létrend lépcsőjének s ebből a felfogásból merít erőt a helytállásra, kötelességteljesítésre, béketűrésre, önfeláldozó szeretetre s olyan evilági társadalmi rend szorgalmazására, amely méltó keretül szolgálhat egy istengyermekségben fogant közösségi élet békés és derűs lefolytatására.

A mi feltámadásunknak minden reménye ebben a keresztény, de igazán és nemcsak szavalóan keresztény megújulásban rejlik. A keresztény húsvét, a Jézus dicsőséges feltámadása, ennek a lelki megújulásnak és keresztény nemzeti feléledésnek is záloga. A Feltámadott megtanít bennünket hinni, nemcsak a test, hanem a lélek feltámadásának lehetőségében és nemcsak az egyesek, hanem a nemzetek gyógyíthatóságában is. Nem a nemzetközi nagytőke hunyászkodó kiszolgálásában bízunk, nem a gyászosan levitézlett manchesterizmus és liberálizmus időszerűtlen dédelgetésében, sem a tantiémféltő gazdasági szakemberek toldozás-foldozásában van reménységünk s még kevésbbé a kirakatzúzó osztályharc és templomfelperzselő szovjetőrület gyűlölködésében. Hanem igenis: a magunkbaszállásban, az örök élet s végső számadás hitében, a világot megváltó krisztusi szeretetben.

Ha rá tudunk térni— mindnyájan, minél többen, vezetők és vezetettek — erre az útra, a címül felírt kérdés, a magyar feltámadás problémája, nem lesz többé kérdés.

Magyar pedagógia és királyhűség.

1916-ban a fény, a nemzeti nagyság és a háború titáni küzdelme voltak a kicsike királyfi első benyomásai. Pár év mulva világok összeomlásának, a dinasztia detronizálásának, majd atyja mártírsorsának és halálának döbbenetes élményei következtek. De a mártírhalál a katolikus szemében mindig az igazabb és gazdagabb élet indító himnusza. Sanguis martyrum semen christianorum... Most is így van s ennek bizton örülhetünk! Apponyi megfogalmazta valamenynyiünk érzését: új királlyal új királyeszmény van itt fejlődésben, a szociális uralkodó ideálja. Nem a családi hatalom hajhászása, nem az uralom erőszakolása, nem érdekeken való keresztülgázolás foglalja le a már férfivá lett ifjú lelkét. Hivatás és rendeltetés az ő élete, melyet egyénisége minden szép tehetségével átél s

melyre készül: népek és országok békéjének és hatalmának biztosítása, társadalmi rend, harmónia, konszolidált jog és a multak megtiprása helyett a régi erények lovagi kultusza és restaurációja.

Ennek az ifjúnak minden kis és nagy magyar fiú előtt eszménynek kell lennie. A szép ünnepélyek után az a kérdésem: milyen lelkületre neveljük ifjúságunkat a királlyal szemben? Semmirekellő magyar pedagógia volna az, amely megfeledkezik vagy elbújik a probléma elől. Mi a helyzet iskoláinkban?

Az új Utasítások és a Tanterv a problémához nem mernek nyúlni. A Szent Korona és a nemzeti zászló kultuszáról már vannak miniszteri rendelkezések. Igen helyesen. De hol van a törvényes királyhoz való hűség kultuszáról említés? Lehet-e egész nemzedéket egy törvényes királyságban úgy nevelni, hogy a legitim királyról és az iránta való hűségről s kötelességekről említés sem történik? Bánk bán, Széchenyi, Deák ragaszkodása az uralkodóhoz ne jelentsen semmit a histórián nevelkedő magyar ifjúságnak?

A pedagógia egységet követel. Egyik tanár nem ronthatja le a másik munkájának eredményét. Sajnos, ma a helyzet az, hogy utasítás hiányában e téren virul ez a pedagógiai szörnyűség. A kormányzat ugyan bajosan foglalhat állást e kérdésben, még kevésbbé illesztheti be rendeleteibe ezt a pontot. De ez nem akadálya annak, hogy a magyar nevelő ne eszmélkedjék és tanácskozzék a probléma felől. Itt legjobb vezetőink is „feledkeztek dolgokban". Persze igen árva mező ma a szegény magyar pedagógia.

Nem akarunk végleges tételekkel jönni, nem akarunk a végleges megvitatások elé vágni. De néhány gondolat rögtön adódik, amelyekben mindnyájan egyek lehetünk:

1. A történelmi magyar királyhűségre nevelnünk kell ifjúságunkat.

2. Királyhűséget, Szent Korona és törvény iránti tiszteletet egymással harmóniában kell tartani.

3. Állam, Szent Korona, királyság nem anyagi ter-

mészetű javak, hanem erkölcsiek, tehát nem lehet gazdasági-jóléti kérdést formálni belőlük.

4. Nemzet és király szimbolikusan a Szent Korona tagjai. Nem tűrhet a férfiasan királyhű magyar jogtalanságot sem az egyik, sem a másik fél részéről. Törvényes eszközökkel kell a méltánytalanságot megszüntetnie.

Ezekben az elvekben minden magyar tanárnak meg kell egyeznie, akár a legitimitás híve, akár nem. Ezzel is enyhül majd az a nagy eszme-káosz, amelynek szegény mai ifjúságunk ki van téve.

Igen nagy nehézségek maradnak természetesen ott, ahol a priori az egész Habsburg-mult ellen van animálva könyv és tanár. Eltekintve attól, hogy az ily felfogás legelső logikus folyománya az, hogy 400 évünk minden, a királyi ház iránt hű nagyságát: Széchenyit, Vörösmartyt és a többi sokat a tisztelet polcáról méltatlanul lehelyezzük — a szabadkirályválasztás hívének más okból is nehéz a Szent Korona iránti tiszteletre nevelnie. Mert ugyan mit érezzen a zavarba jövő ifjú ember arról a Szent Koronáról, amely — igaz szót használva — kereskedés tárgya s majd ebben, majd abban az országban kínálgatják?

Megpendítettünk egy kérdést. Tovább kell rezonálnia minden lélekben, amely jövendő nemzedéket felelősséggel akar formálni. S aki merészel bátor és komoly lenni az életért és az igazságért, annak belsejében tovább is fognak alakulni e gondolatok.

Kicsinyhitűek...

Nem hiába vetette az Üdvözítő már első tanítványainak szemére, hogy „kicsinyhitűek". Ez a szomorú jelző azóta is sokszor vált aktuálissá azok részén, akik egyébként az élet minden isteni ígéretének hordozói. A szerénységet és okosságot állandóan összetévesztik a kisstílúsággal és bátortalansággal. Kezükben nagy megoldások, ragyogó lehetőségek kulcsa van, de mert mások viszont a hívságos, kicsiny meg-

oldások jelszavait oly igen öblösen lármázzák, hát az élet fiai nagyszerényen s nagyügyefogyottan a kötényükbe rejtik a kincseiket. Nem mernek előhozakodni velük. Mintha nem bíznának bennük.

Kátyuban van nemcsak az ország, hanem az egész világ gazdasági élete. Irtózatos útvesztőbe került a szabadelvűség egész tanrendszere. Átmeneti csillogás után koporsószagú bomlás jár a nyomában, a halál csontvázának zörgőléptű közeledése. Százezrek éhenveszése. Egész államok végső tanácstalansága... A másik oldalon a vörös őrület, a fogfájást fejbevágással gyógyító bolsevizmus. Az egyetlen komoly megoldás varázsigéi nálunk vannak. De mi nem mondjuk ki őket. Még szinte magunk közt sem. Nem ülünk össze, hogy a piusi újjáépítés módjait részletesen megtanácskozzuk; nem vágunk oda az asztalokra, hogy itt vagyunk mi és csak mi tudjuk a válság megoldását. Hagyjuk, hogy a sarlatánok ágáljanak tovább is és szédítsék a világot s ma ilyen, holnap olyan hangszereléssel puffogtassák el apró és üres szólamaikat, holott előre biztos, hogy egyik sem hoz semmit, csak ígér és szemfényt veszt. A sarokban kuksolunk és éhezünk; hódolattal várjuk, hogy hátha mégis a sarlatánok művelik meg a csodát; még mindig nem hiszünk az Evangéliumnak, még mindig nem tudjuk, hogy egyedül a pápának van igaza. Hogy más, mint a Quadragesimo anno ezt a rothadt és veszekedett világot rendberakni nem fogja soha.

Dehát lehet-e nyulakkal csatát nyerni? Az a baj, hogy mihelyt a katolikum teljes megéléséről s kifelé való impozáns képviseléséről van szó, a legjobbak közt is sokan egyszerre nyulaknak bizonyulnak. Nézzük meg csak az úgynevezett színtelen magyar folyóiratokat. Ahány protestáns vagy zsidó ír benne, az mind belehozza, nyiltan vagy burkoltan, a maga világnézetét, az mind büszkén áll ki a maga tévedése mellett s magától értetődőnek tartja, hogy ezt a bátorságát az ő részén mindenki tiszteletben is tartsa. A mi táborunk embereinek írásán viszont ugyanazokon a

helyeken nemhogy nem látszik meg a világnézeti s vallási hovatartozandóságuk, legfeljebb egy-egy „Magyarok Istene" erejéig; ellenben akárhány szinte tüntet vele, hogy úgy ír és beszél a nyilvánosság előtt, mintha hottentotta világnézetű és konfuciánus vallású volna. Csak valahogy azt ne lehessen mondani róla, hogy vallásilag elfogult, hogy ad valamit a katolicizmusára. Befelé talán buzgó katolikus, misét hallgat, gyónik is, imádkozik is, sőt ha csak katolikusok közt van, ugyancsak rázza az öklét, hogy így meg úgy! De ha a nyilvánosság előtt szerepel, egyszerre lefagy róla minden áhítat és hithűség, mint aki úgy érzi, hogy kompromittálja s lealacsonyítja magát azzal, ha a katolicizmust többnek tekinti, mint kedélykelléknek, gyermekszobák és templomi szögletek kegyes hagyományának.

A magyar parlament többsége, a magyar szellemi élet többsége katolikus. De mikor hallunk ott kifejezetten katolikus hangokat? Ki áll ott útjába az egyoldalú felekezeti törekvéseknek? Mikor jelenti ki ott valaki kertelés nélkül, a meggyőzés és a megokolni tudás fölényével, hogy igenis, csődben van a világ és a kivezető út egyedül a mi útjainkon remélhető? A filozófiában az Aeterni Patris, a munkáskérdésben a Rerum novarum s a társadalmi rendben a Quadragesimo anno útján? Hogy tehát minden ország s főleg a 67.2 százalékban katolikus Magyarország törvényhozásának első kötelessége ezeknek az utaknak tanulmányozása, nem pedig a kanti megtévedésekkel s a bankokráciával való további kacérkodásnak s komolykodó alkudozásnak beidegződött verklizése. Mikor követelik katolikus közéleti férfiaink a munkáskérdés keresztény megoldását vagy a családi élet tisztaságának helyreállítását a polgári házasság bátor revíziója alapján? Ha így megy tovább, még megérjük egyszer, hogy valamelyik élelmes és okos protestáns vagy zsidó politikus fogja felfedezni egy szép napon a Casti connubii-t vagy a Quadragesimo anno-t, ahogy azt ezzel az utóbbi körlevéllel kapcsolatban a nemrég

megválasztott amerikai elnök, a protestáns, de a katolikusokkal melegen rokonszenvező Roosevelt meg is tette.

De hiszen bizonyos fokig érthető is ez a gyávasággal határos szerénykedés. A katolikusokat annyi országban, annyi literaturában, annyi sajtótermékben terrorizálták már halálra, hogy nem csoda, ha elvesztették közéleti és szociális önbizalmukat. Annyira hozzászoktatták őket, hogy törpe kisebbségek uralkodjanak felettük s diktálják nekik a jelszavakat, a közéleti elveket, az aktuális témákat, a mi illik, mi nem illik szabályait; nem csoda, ha most már akkor is reszketnek, amikor minden szellemi és erkölcsi felvértezettségük megvolna a nyílt helytállásra. Ha nyulak akkor is, amikor oroszlánok lehetnének. Ha kriptokatolikusokkal vannak tele a minisztériumok, a társadalmi egyesületek, az irodalom, a tudományos világ; titkoskatolikusokkal, akik megszokták, hogy lélekzeni is csak halkan és titkon mernek... Valahogy senki meg ne lássa, hogy ők is itt vannak.

Szerencsére azonban vannak már ébredezők is a sorainkban, elég szép számmal. Akik mélységes szánakozással nézik ezeket az örökké óvatosakat, a folyton hajlongó, fejbólogató, remélni nem merő örök-némákat, a létezésükért is bocsánatot kérőket. S megvetéssel nézik azt a kishitűséget, amely egy földi és örök élet minden ígéretét, minden megoldását, minden boldogulási lehetőségét a krédójában hordja ugyan, de kifelé egy ideiglenes, helyettes napidíjas meghunyászkodásával rejti el hitét a hottentottizmus maszkja alá.

Pap kormányelnök.

Hollandia kormányát legújabban katolikus pap, dr. *Noulens* prelátus vezeti. Annál meglepőbb ez, mert Hollandia nagyobb részben ma is protestáns, sőt nem nagyon régen még kat. képviselője sem volt. Felsőausztria Landeshauptmannja szintén pap. Németország kancellárja pedig a kat. centrum kimagasló vezérem-

bere, Hertling gróf. A „reakció" tehát fényes diadalokat ül: visszasüllyedtünk a középkorba. S csodálatos dolog: Németország, Hollandia, Felsőausztria mégsem mennek tönkre, sőt legkevésbbé sem mutatnak erre hajlandóságot. Hihetetlen!

Miért lep meg mégis mindenkit s miért hat oly szokatlanul egy papminiszterelnök, vagy egy exponáltan „klerikális" német birodalmi kancellár híre? Nyilván azért, mert a kereszténytelenes közvéleménygyártásnak régtől fogva sikerült annyira felfokozni s általánossá tenni a papgyűlöletet és klérofobiát, hogy a legtöbb ember ha „papot" vagy „klerikálist" hall, máris valami alacsonyabb embertípust, valami közhasznú dolgokra alkalmatlan félembert, valami bezsindelyezett fejű, rövidlátó és alkotni képtelen maradit képzel maga elé. Pedig amily igaz, hogy a hivő táborban sem mindenki táltos, sőt mint minden iránynak, úgy ennek is meglehetnek és megvannak a maga speciális félszegségei és félszegei, époly bizonyos, hogy a hivő és cselekvő keresztények tábora és névleg a papi rend mind intellektuális, mind főleg morális szempontból nemcsak nem lehet rosszabb az átlagnál, de azt kétségtelenül messze felül is múlja. Nincs egyetlen társadalmi osztály, amely csak megközelítőleg is annyi önzetlen nagy embert, annyi tudóst és feltalálót, annyi szervezőt, annyi karaktert és mártírt termelt volna, mint a kat. papság rendje. De ezt a letagadhatatlan igazságot ezernyi mesterfogással pompásan le tudta szorítani s el tudta homályosítani az a sajtó, amely ma nem az igazság, hanem a gyűlölet, nem az igaz emberek, hanem a kalmárok kezében van. S ezeknek a „klerikalizmus" réme egészen más szempontokból veszélyes és kényelmetlen, nem a haladás és kultúra, az államrezón és népjólét, vagy főleg az értelmi és erkölcsi színvonal szempontjából. A klérus és a cselekvő katolikus irány nekik éppen azért rossz, mert belsőleg értékes és életrevaló s ha diadalra jut, nekik igen kényelmetlen mértékben megnövelhetné a keresztény társadalom benső erejét s ellenállóképességét.

Választások után.

A napokban egy külföldi ujságíró járt nálunk és e sorok írójához azt a kérdést intézte, hogyan van az, hogy a magyar közéletben a katolikusság, mint ilyen, egyáltalán nem érezteti a maga külön súlyát és erejét. Azt kellett felelnem neki, hogy ez csakugyan így van s hogy ennek nálunk egészen különleges okai vannak. Egyik legfőbb oka pedig az, hogy nálunk a nemkatolikusok és a liberálisok belevitték a közfelfogásba azt a nézetet, hogy a vallást és a világnézetet a közéletben érvényesíteni nem szabad s nem illik. Igaz, hogy ezt a nézetet csak velünk fogadtatták el, maguk közt éppen nem mindig gyakorolják. Legalább a jelek arra mutatnak, hogy a közéletben bizonyos törekvések feltűnő egyenletességgel érvényesülnek, mindig egyazon irányban s e törekvésekben a felekezeti szempont az, amiről sohasem beszélnek, de amire állandóan gondolnak. Csak innen érthető meg pl., hogy színtiszta katolikus helyeken szinte szabályszerűen nemkatolikus képviselőket tolnak az élre a szóbajövő tényezők, vagy pedig olyanokat, akik az egyházi házassági törvénnyel hadilábon állnak. De ezekhez kell sorolnunk azokat a névleges katolikusokat is, akik a katolikumot tudatosan s rendszeresen kikapcsolják közéleti érdeklődésük köréből. A katolicizmus szempontjából ezekre természetesen nem lehet számítani, utóbbiakra gyakran még kevésbbé, mint a jóérzelmű, igazságos lelkű protestánsokra.

Hogy ezek alapján a katolicizmus ma közéletileg igen vérszegényen van képviselve s a külföldi katolikusok ezen csodálkoznak, érthető. Nem a mi feladatunk, hogy azt vizsgáljuk, így kell-e ennek lenni s kiken múlik, hogy miért van ez így. Csak megállapítjuk, hogy a magyar katolikusság közéleti orientációja a mai napig megoldatlan probléma. Nem alakult ki egységes felfogás arra nézve: van-e közéleti célkitűzésre szükség, milyen legyen az s milyen eszközökkel induljon el a törekvés a cél felé. Pedig ha

nem akarunk arra az útra kerülni, amelyre ma a francia, az olasz, a német s a — mexikói katolicizmus járja a kálváriáját, kívánatos lenne, hogy legalább az elvi célkitűzésig eljussunk.

Veszélyben a húsvét.

A Megváltó feltámadásának és benne a hivő ember lelki feltámadásának ragyogó, diadalos ünnepén kérdezzük meg őszintén: hogyan is állunk Európaszerte húsvét nagy gondolatával, hitével és tanulságaival?

Európa közel kétezer év óta keresztény, vagyis közel kétezer év óta hivatalosan hisz a feltámadásban; hisz Krisztus metafizikai emberfölöttiségében, istenségében. Hivatalosan? Már ez sem egészen igaz, mert akárhány európai (és amerikai), névleg keresztény ország van, amely hivatalosan régóta nem áll már keresztény talajon, közintézményeiből száműzte a kereszténység mellett való hitvallástételt s főleg iskoláiban nem tanítja többé a felnövekedő ifjúságot Krisztus istenségének hitére. Óriási változás ez a középkor élő hite és az újkor első felének elvben még mindig fenntartott hivatalos kereszténysége óta; erőteljes retrográd lépés az antik pogány kultúra felé. Mi magyarok ezeknek a szomorúan dekrisztianizáló lépéseknek hatásait közvetlenül kevésbbé érezzük, mert hiszen nálunk szerencsére a keresztény alapnak ez a hivatalos, kifejezett elhagyása — a bolsevista kísérlettől eltekintve — sohasem történt meg. Közvetve azonban ránk is hatással van Nyugat egyes népeinek ez az elkereszténytelenedése, mert hiszen ez a Krisztustól elfordult irány odakünn azóta megteremtette a maga gazdag irodalmát, társadalomszemléletét és erkölcsi divatjait, amelyek lassú gyűrűzéssel, de hovahamar hozzánk is eljutnak és itt is mind erősebben érezhetők lesznek.

A felvilágosodáskori és liberális elfordulás a pozitív kereszténységtől azonban nem volt utolsó szava

a dekrisztianizáló irányzatnak. Az újabb atheizmus nem dolgozik immár olyan aránylag szelíd eszközökkel, mint a régi. Ma már nem szobabölcselők és kultúratheisták szövőgetik hálójukat csendesen az Egyház s a keresztény hit körülfonására, hanem brutális öklű és lázas ütemű szocialista, kommunista és radikális felforgatók adták ki a jelszót az istenhit és krisztushit gyökeres, gyors és erőszakos elfojtására. Ma már nem a Voltairek káromló, de stílusban mindig irodalmi gúnyja a divat, hanem a bomba és a dinamit, mely Cadizban nemrég pár nap alatt kilenc templomot és kolostort röpített a levegőbe; az a mexikói, moszkvai és részben berlini tempó, ahol egyszerűen állását veszti, esetleg fogolytáborba kerül, aki a fenyegetett hit védelmében egyetlen bátor szót emel s ahol a hivatalos, állami apparátus a maga egész súlyával veti magát közre az ifjúság millióinak neopaganizmussal való mesterséges átitatására.

Egy új rém mered fel Európa egén; egy rém, amelynek komolyságával még kevesen vetnek számot: a tömeges hithagyásnak, az istentagadásnak mint tömegjelenségnek közelgő veszedelme. Ha nem vigyázunk, a tegnap még keresztény kultúrnépek milliói-nak nagy hányada, talán a többsége, hamarosan éppoly pogány lesz, mint India és Kína népe — rosszul mondom: pogányabb, mint ezek, mert ezek legalább a maguk mithológiájában hisznek, míg itt egy éra látszik közeledni, amely már senkiben és semmiben sem hisz többé.

Ki érheti fel ésszel ennek a borzalmas dekrisztianizálódásnak roppant esélyeit? Ki tagadhatja annak abszolút komoly lehetőségét — azok után, amiket Spanyolországban, Franciaországban, Mexikóban, azelőtt Portugáliában s annyi másfelé láttunk? A rombolás kiváló taktikával dolgozik, észrevétlenül rakja le aknáit s mire feleszmélünk, már városok, néposztályok, vidékek és országok pártoltak át hozzá. Mi sem vagyunk más fából faragva, a mi népünk sem immunis ezekkel a behatásokkal szemben — sajnos, ma már

nemcsak elméletileg, hanem gyakorlati példák tömegén is látjuk, hogy nem az. A veszély tehát komoly, közeli és fenyegető.

Ezzel a veszéllyel szemben pedig egészen elégtelen az, ami védekezés címén a mi részünkön történik. Mi még mindig csak a hagyományosság és megszokás erejére építjük fel vallásvédő reményeinket; mi még mindig a keresztény néptradíciók örök ingathatatlanságában bizakodunk. Komoly védőintézkedéseket nemigen teszünk. Igazgatunk, üzemeskedünk, pepecselünk és boldogan adminisztrálunk tovább. Nem vesszük észre, hogy máról-holnapra a talaj csúszhat ki alólunk, hogy maholnap minden intézményünk alá van aknázva, minden tradíciónk ki van kezdve. Nem értjük meg a tanulságait a ténynek, hogy a mi népünk is, mihelyt új eszmék hatókörébe kerül, vagy mihelyt a balrafordulás az ő anyagi érdekeinek hízeleg, vajmi könnyen átsiklik a tagadók és kételkedők oldalára. Nem számolunk azzal, hogy a vallásos nevelésnek inkább csak sablonon és szoktatáson, semmint komoly, egyéni meggyőzésen alapuló módszerei máris szembeszökően elégtelenek: az ellentétes áramlatok közé került fiatalember, mégha kiváló szerzetestanárok nevelték is, vajmi gyakran hamarosan zsákmánya lesz a kételynek, a semmiben komolyan hinni már nem tudó közönynek. Templom előtt még kalapot emel talán, de az élet komoly erkölcsi és világnézeti válaszútjain nem érzi magát mindörökre a keresztény hithez elkötelezettnek. Akkor hát mit neveltünk rajta?

Keresztény öntudatunk, vallási, így is mondhatnám: hitvédelmi megalapozottságunk a legtöbb esetben bosszantóan és siralmasan sekélyes. Az Isten létét a modern ateista irányzatokkal szemben helytállóan kifejteni és megvédeni, a Jézusban való hitnek, a feltámadásnak és örök életnek alapjait meggyőzően és megnyugtatóan felmutatni vajmi kevés művelt kereszténynek tudná. „Köhlerglaube!" — ahogy a cinikus Strausz Dávid mondta annakidején. Öntudatlan, merő öröklésen és megszokottságon ala-

puló hit, amely sem a válság óráiban helyt nem áll, sem arra nem képesít fel, hogy a támadók, a tagadók, a felforgatók ellenében diadalmasan, veretlenül és meggyőzően érvelni tudjon! Micsoda ijesztő vértezetlenségben nézünk szembe az öt világrészt módszeresen elárasztó ateista propaganda gőzhengereivel! Milyen végzetes optimizmussal merjük hinni, hogy kellő apologetikus tudással át nem itatott, ki nem művelt, meg nem acélozott tömegeink helyt fognak állni az istentelen agitáció ravasz és körmönfont módszerei pergőtüzében!

Akinek húsvét hite drága, aki a kereszténységet igazán hiszi és szereti, annak rá kell eszmélnie ezekre a véresen komoly és komolyan húsvéti problémákra s gondolkoznia kell azon, miként mentsük át húsvét kétezeréves hitének boldogságát, szilárdságát, biztosságát az elkövetkező, de fenyegetett nemzedékre is!

Ausztria sorsdöntő napjai.

Ausztria tisztulási és újjáéledési folyamata nem a merő napi politika kérdése és eseménykötege csupán, hanem annál sokkal több: világnézeti alakulás. A marxista munkásmozgalom és — zsidómozgalom likvidálása egyfelől s a keresztény társadalmi rend megújításának nagyszerű kisérlete, másfelől azok az események, melyek leginkább előtérben állnak. Egyik sem hagyhatja érdeklődés nélkül a keresztény Európát s főleg nem minket, Ausztria szomszédjait, akiknek sorsa legalább is kulturális vonatkozásban természetszerűleg szorosan kapcsolódik közvetlen nyugati szomszédunkhoz.

A marxizmussal való leszámolás a keresztény kultúra és társadalmi rend egyik követelménye. Nem mintha a szocializmusban nem lenne igaz mag, vagy mintha a kereszténység maga bármikép is közelebb állana a tőkéhez, mint a munkáshoz. Ennek éppen az ellenkezője az igaz. Hanem azért, mert a marxizmus

minden ok és szükség nélkül csökönyösen összeköti a munkásság védelmét a vallásellenességgel s nemzetellenességgel s mert az igaz mag köré olyan gondolatokat s törekvéseket csoportosít, amelyek, ha megvalósulnak s ahol megvalósulnak, a társadalmi béke helyreállításának s az egészséges népfejlődésnek szükségképpeni akadályai s megrontói. Hiszen a szocializmus, bármilyen meglepően hangzik talán első pillanatra, maga is elvileg kapitalista alapon áll, amikor a jövő államát akarja megtenni minden jog, tőke s vagyon kizárólagos birtokosának.

A munkásosztály széles rétegeinek elvallástalanodása, erkölcsi s nemzeti elértéktelenedése csakugyan elsősorban a marxista tábor agitációs munkájának gyászos és siralmas eredménye.

Hozzájárul ehhez, hogy a marxizmus a gyakorlatban legtöbb helyen a zsidóság éppen nem erkölcsi alapon álló részének előretolt hadiállása. Amint már Lassale, a szocialista mozgalom megalapítója, ebben a mozgalomban egyúttal a zsidóság világuralomrajutásának egyik eszközét látta, úgy az eszmei szempontoktól érintetlen zsidóság később is mohón vetette magát a szocializmusra s mint annak szervezője, sajtóirányítója és politikai haszonélvezője az állítólagos munkásvédelem ugródeszkájáról lendült új hatalomra. Nekünk, magyaroknak, akik átmentünk a bolsevizmus véres kísérletén, nem szükséges ezt hosszasan magyarázni.

Ha a munkásság jelentékeny része ennek ellenére vakon ragaszkodik az ő zsidó-marxista vezéreihez s intézményeihez, ennek legfőbb magyarázata az, hogy egyrészt az agitáció ügyes volt s másrészt a munkásság nem látott más oldalon elegendő védelmet és felkarolást. A keresztény szociálizmust eszközeinek megválasztásában köti a keresztény morál; azon az alapon pedig, amelyen mai társadalmi berendezésünk áll, erőszakos és durva eszközök nélkül jelentősebb eredményeket elérni nem lehet. Nem csoda, ha a keresztény szocializmus számbelileg s a munkásságra való vonzóerejét tekintve a versenyben alulmaradt.

A teljes megoldás csak rendszerváltozás révén lehetséges.

Ha az osztrák kormány csupán letörni tudta volna az ausztrobolsevizmust s nem tudna helyébe jobb munkásvédelmi és társadalmi rendszert állítani, akkor nem tudnánk maradéktalanul örülni a győzelmének. Sőt még akkor sem tudnánk maradéktalanul örülni neki, ha az új társadalmi rendet olasz vagy hitleri mintára a totalitárius állameszme alapján óhajtaná megépíteni. Ez a rendszer sokkal jobb ugyan, mint a marxizmus, de elégtelen, mert a kapitalista rendszertelenséget s ezzel a visszaélések tömegét nem tudja megszüntetni s mert illetéktelenül nagy befolyást juttat az államhatalomnak ott, ahol a feladat természeténél fogva elsősorban társadalmi jellegű.

Szerencsére azonban az osztrák kormány épúgy eltávolodik az olasz és a hitleri forradalomtól, mint a marxizmustól, amikor hangsúlyozza, hogy az új osztrák alkotmányt s abban főleg a gazdasági rendet a „Quadragesimo anno" elvei alapján kívánja megszerkeszteni.

Ez az első nagyszabásúnak ígérkező kísérlet, hogy végre egy államban komoly keresztény s evangéliumi alapon történjék meg a társadalom s a gazdaság újjászervezése s ezáltal eltűnjön belőle az osztályharc, a tőke egyeduralma s a munkásságnak — szellemi és fizikai munkásságnak — nyomasztó, forradalmakra serkentő, örökös létbizonytalansága.

Dollfussék kísérlete ezen az alapon növekszik világeseménnyé, az egyedül lehetséges, komoly és egész megoldások előkészítőjévé.

Ezzel a kísérlettel szemben senki sem maradhat közönyös, aki hisz a kereszténységnek nemcsak vallási értékében, hanem társadalmat alakító erejében is és hisz abban az elvben, hogy „minden probléma megoldása: Krisztus".

*

A nagy terv elé ma még természetesen jelentékeny akadályok gördülnek. Igy mindenekelőtt a megnemértés, az egyenetlenkedés, a nemzeti szocializmus jel-

szavainak délibábos fantómjai, a kapitalizmus és liberálizmus rettegése világuralmának várható elvesztése miatt. Előre el lehetünk arra készülve, hogy az osztrák kormány legnemesebb törekvéseit ezer úton-módon félre fogják magyarázni s a náluk eléggé szokásos forradalmi eszközöktől sem fognak visszariadni, csakhogy a keresztény társadalmi és gazdasági rend felépülésének már az alapvetését is megzavarják. Lehet, hogy a kezdeményezőket tőr és gyilok fogja elsöpörni; lehet, hogy mozgalmukat a nemzetközi plutokrácia kényszerítő eszközeivel fogják megbénítani. Akkor is az osztrák kezdeményezőké a dicsőség, hogy az első lépést az egyedül lehetséges és egyedül igaz megváltás felé megtették s egy világnak mutattak példát és utat a társadalom meggyógyítása felé való törekvésben.

Mert igaza van Rooseveltnek, az Egyesült-Államok nem-katolikus elnökének, aki azt a kijelentést tette, hogyha a világot a mai gazdasági pokolból egyáltalán ki lehet még vezetni, az csak a pápai körlevél elvei alapján lehetséges.

A zsidókérdés körül.

Az új *zsidótörvényjavaslat* keményebb és messzebbmenő, mint az első volt. Azt az eltökélt szándékot mutatja, hogy az égő és mérgező kérdést *gyökeres operáció* útján vezesse teljes megoldásra. Vannak e javaslatnak pontjai, amelyeket túlzottaknak érzünk s amelyek talán még módosulni fognak, főleg abban az irányban, hogy ne érjen megbélyegzés és szinte erkölcsi kivégzés olyanokat is, akik egyéni vétkesség nélkül valók, sőt akik az áttérésükért annakidején éppen volt hittársaik részéről talán meg is szenvedtek. Megértjük, hogy az államhatalom s az állami törvény nem rendelkezik olyan kritériumokkal, amelyek alapján az őszinte megtérés és a merőben színleges átkeresztelkedés közt az egyes esetekben különböztetni tudjon s azért kénytelen olyan általános rendelkezésekkel beérni, amelyek szükségképpen

hibásak és tökéletlenek az egyes esetekre való alkalmazásban. Mégis a végsőkig el kellene menni abban az irányban, hogy olyanokat ne sujtson zsidótörvény, akik talán már régen őszinte lélekkel jöttek Krisztushoz, igaz keresztény életet élnek és a fajuk vagy népcsoportjuk nagy részének nem kívánatos tulajdonságaiból becsületes igyekezettel iparkodnak kinevelni magukat.

Azt viszont az őszintén és higgadtan gondolkozók nem vonhatják kétségbe, hogy *a zsidókérdést egyszer már rendezni kellett,* mégpedig komolyan és teljesen. Ezt a kérdést az egykor uralmon volt liberalizmus próbálta tagadni, észre nem vétetni: hiába! Ha van égető s mérgező kérdés, évszázadok óta, ez az. Egy népcsoport, amely egyfelől a nagyobb ügyesség, üzleti élelmesség, néha aggálytalan moralitás segítségével anyagilag fölébe lendül a vendéglátó népeknek, másfelől ridegen visszautasítja a magasabb, keresztény felfogásba, erkölcsbe és ízlésbe való beolvadást és szinte tetszeleg abban, hogy idegen testként él a nemzet szervezetében — nyelvben, tán nemzeti érzésben is osztozik velünk, de nem lelki kultúrában és keresztény erkölcsi alakulásban — az ilyen népcsoport szükségképpen szembekerül a nemzetekkel, amelyek közt él. Erre a szembekerülésre a válasz évszázadok óta az időnkint kiújuló heves antiszemitizmus, amely egyszer mint pogrom, egyszer mint zsidókiüldözés, egyszer mint nácizmus, egyszer mint zsidótörvény jelentkezik.

A keresztény országoknak feltétlenül joguk van arra, hogy egy idegen szellemű és kultúrájú, a kereszténységgel és nemzeti szolidáritással szembehelyezkedő elvvel szemben védekezzenek. Joguk van törvényben is kifejezésre juttatni, hogy a puszta nagyobb üzleti tehetség még nem lehet jogalap szinte korlátlan térfoglalásra ama tömegek megrövidítésével, amelyek az anyagelvi küzdelemben részben épp azért maradnak le, mert életük berendezésében nemcsak anyagelvi szempontokra helyezik a súlyt. Kétszeresen szük-

séges ezzel az elvvel szemben a védekezés ott, ahol nemcsak anyagelvi szempontokra helyezik a súlyt. Kétszeresen szükséges ezzel az elvvel szemben a védekezés ott, ahol nemcsak anyagi aránytalanság a túlzott térfoglalás eredménye, hanem szellemi és erkölcsi rombolás. Azt pedig csakugyan bajos lenne tagadni, hogy Európa, benne Magyarország, erkölcsi lesiklásában, irodalmának, közerkölcsének, szórakozási stílusának, munkásvezetésének végleges megromlásában a zsidóság jókora része mint főtényező szerepelt, egy másik rész pedig legalább is hallgatagon támogatta ezt a szereplést.

Hogy *az áttérés maga nem mindig biztos jele a kiemelkedés szándékának,* sajnos, szintén kétségtelen. Nincs igazuk azoknak, akik azt vallják, hogy a keresztség nem változtat az emberen; mert igenis változtat, ha valaki igaz lélekkel veszi fel a keresztség lelki hatásait, tudatosan tovább is ápolja és fejleszti magában. A keresztség az első lépés a lelki átalakulás felé, de természetesen még nem a teljes lelki átalakulás és sajnos, sok esetben nincs is folytatása. Nem csoda tehát, ha a közfelfogás a puszta áttérés tényével szemben bizalmatlan. Ezért bizony nem a keresztény társadalmat kell első helyen okolni, hanem azokat, akik ezt a bizalmatlanságot mindig újra kihívják, néha még olyanokban is, akik nem éppen antiszemiták.

A zsidó túlterjeszkedés elleni védekezés zsidóüldözések formájában is számtalanszor *kiújult a történelem folyamán.* Csak a látni nem akarás hiteti el a zsidók nagyrészével, hogy ezeknek az üldözéseknek felidézésében is mindig csak a keresztények voltak bűnösök s a zsidók merőben ártatlanok voltak. Az üldözés gyakran embertelen cselekedetekben robbant ki. A népek soká elfojtott haragja és elkeseredése néha meggondolatlan, féktelen és kereszténytelen hevességben tört utat a megtorlás felé. Ma is kemény napokra ébredt számos országban a zsidóság, amelynek éppen *vezető rétegei oly soká nem akartak tanulni a multból.* Most aztán ártatlanok is szenvednek az el-

követett bűnökért. Az ártatlanok azonban vessenek egy kicsit azokra is, akiknek csökönyös tanulni nem akarása ragadja újból meg újból sokszor túlzó és embertelen kirobbanásokra azokat, akik évtizedeken át a bőrükön és lelkükön érezték a gyakran bizony felháborítóan kihívó viselkedést.

Sajnálatos, sőt szánalmas a mód, ahogyan a zsidóságnak bizonyos prókátorai a zsidó túlterjeszkedés mindennemű korlátozásával szemben védekeznek s ahogyan abban azonnal és minden esetben egyes-egyedül nemtelen indulatokat, barbár és kegyetlen zsidóüldözést akarnak látni. Az egész zsidó-keresztény vitában egyedül ők az ártatlanok s egyedül a keresztények a bűnösök! Újabb bizonysága ez is annak az erkölcsi alsóbbrendűségnek, amelyben ezek az elemek élnek s amelynek színvonalára a keresztény tömegeket is lehúzni szeretnék. Liberalizmus, materializmus, szenzualizmus — ez mind nincs; ők épolyan derék jó emberek, mint bárki más. Sőt jobbak! Ahelyett, hogy *őszintén megkeresnék a bajok okát s magukba szállva* iparkodnának a népharag kitörésének végső rugóit megszüntetni, ezerféle mesterkedéssel csak másokat vádolnak s iparkodnak fehérre mosni magukat. Nem veszik észre, milyen céltalan és kihívó az a mód, ahogy egyes lapjaikban s állásfoglalásaikban gúnyosan ellentámadással, szellemeskedéssel, visszavágásokkal, a keresztény és magyar gondolat lekicsinylésével igyekeznek pillanatnyi és látszólagos sikereket elérni. Persze mindig be tudnak fogni maguk mellé pénzen vagy egyéb úton keresztény közéleti embereket, akik az ő szájuk íze szerint beszélnek s az ő lapjaikba írva szinte akaratlanul is támaszai lesznek az ő törekvéseiknek. Azt hiszik, ezzel már rendben is van minden s a számonkérést sikerült végleg leszerelniök. Mekkora aztán a csalódásuk, amikor az ezerszer és *tízezerszer megsértett keresztény öntudat végül mégis leszámolni indul!*

A komoly keresztény gondolkodás természetesen nem ismeri el a leszámolás akármilyen módjának jogo-

sultságát s élénk különbséget tesz a nemzetrontásban bűnös zsidók és a tisztességes, erkölcsös és szerény zsidók között. A háború s a forradalmak haszonélvezőinek amorális tetteiért nem teheti felelőssé azt, aki ezekben az üzelmekben részt nem vett, esetleg a fronton küzdött és vitézségi érmeket kapott. A merő külszínre áttért zsidókért nem háríthatja az ódiumot s a megbízhatatlanságnak a vádját azokra, akik igaz lélekkel, alázatos és meggyőződéses hittel keresték s találták meg Krisztust s akiket éppen ezért az Anyaszentegyház fenntartás nélkül a magáénak vall. Fájdalmas igazságtalanságnak érzi az ilyen egy kalap alá fogást, amely kétszeresen sujtja azokat, akiket a kereszténység lelke már megfogott és kifinomított. A komoly keresztény államvezetésnek meg kell találni a helyes középutat: vissza kell szorítania a keresztényellenes irányban dolgozó, pökhendi és idegenként viselkedő elemeket, de nem szabad velük együtt arcul ütni, megsebezni, a kétségbeesésbe kergetni azokat, akik fajtársaik jókora részének mélyen elítélendő üzelmeivel sohasem azonosították magukat.

Azok a túlzók és heveskedők pedig, akik ma *külföldi példára egyszerre heves antiszemiták lettek* s akiknek a kereszténység maga sem elég antiszemita, jegyezzék meg, hogy ők maguk még mélyen benne úszkáltak a zsidó destrukció hinárjában, *habzsolták a zsidó lapok és zsidó mulatóhelyek gyönyörűségeit és nyakig belemerültek a zsidó erkölcstelenségbe, amikor mi már élénken óvtuk a nemzetet a magyar szellem és kultúra elzsidósodásától.* Hol voltak akkor ők, a mai hangosak? S ma ők akarnak a mi mestereink lenni? Kettőnk közt csak az a különbség, hogy mi nem gyűlöletből, hanem a kereszténység és a nemzet szeretetéből hárítjuk el a zsidó szellemiséget s hogy mi ezt akkor is tettük és tesszük, amikor mások talán keresztény, sőt antiszemita jelszavak alatt éppenséggel s zsidó morál elveit követik: a szenvedély, a gyűlölet és bosszúállás módszereit.

Pacelli.

Az Apostoli Szentszéknél legfigyelemreméltóbb egyéniség a szikár Eugenio Pacelli bíboros, az új pápai államtitkár.

Pacelli családja régóta áll az Egyház szolgálatában. Dédapja XV. Gergely alatt az egyházi állam pénzügyminisztere volt s csak 1901-ben halt meg 101 éves korában. Nagyatyja IX. Pius alatt az utolsó pápai külügyminiszter volt s 80 éves korában halt meg. Atyja pápai ügyész volt, kinek tanácsait XIII. Leó és X. Pius szívesen hallgatta. Testvére, a kiváló jogtudós, lényeges részt vett a lateráni egyezmény előkészítésében s XI. Piustól őrgrófi címet kapott.

Pacelli Jenő ifjúkorában a történelmet tanulta legszívesebben; majd a római Gergely-egyetemen végezte a filozófiát és teológiát. Ezután belépett az Accademia dei Nobili-ba, az egyházi diplomaták előkészítő iskolájába. Utána hamarosan bekerült a rendkívüli egyházi ügyek kongregációjába s itt hamarosan alkalma nyílt az egész világ egyházi ügyeit tanulmányozni. Itt szolgált Rampolla alatt s ezenkívül később a pápai diplomáciai akadémián öt éven át előadásokat is tartott a római és nemzetközi jogról. Közben kitűnően megtanult németül s alkalmilag németül is adott elő. Ezek az előadások ráirányították a figyelmet s az amerikai washingtoni egyetem felajánlotta neki az egyházjog s a római jog tanszékét. A rendkívüli egyházi ügyek kongregációja azonban azzal felelt a meghívásra, hogy 1911-ben e kongregáció másodtitkárává nevezte ki. Egy évvel utóbb Pacellit Scapinelli bécsi nuncius helyettesítésére küldték ki Bécsbe. Ugyanezen időben ő is résztvett az egyházi törvénykönyv megszerkesztésének munkájában.

*

A háború kitörésekor Pacellire nagy szerepkör várt, XV. Benedek, a békepápa keresve sem találhatott jobbat a békemunkálatnak előkészítésére Német-

országban, mint őt, aki oly kitűnően tudott németül s oly jól ismerte a német viszonyokat. Mikor 1917-ben a müncheni nuncius, Aversa, hirtelen meghalt, XV. Benedek Pacellit nevezte ki müncheni nunciussá. A pápa tudta, mit tesz, mikor a még fiatal Pacellit küldte ki erre a rendkívül fontos s éppen a béke érdekében jelentős helyre. Ezért is szentelte fel személyesen püspökké a Sixtusi-kápolnában.

Pacelli kifejezetten mint a béke hírnöke mutatkozott be Münchenben. Nem ismerték s kezdetben nem is értették. A háború zajában, a nagy vezérkar s politikusok izgalmas tevés-vevése közt senki sem tulajdonított különösebb jelentőséget az új vatikáni követnek. Pacelli azonban már néhány héttel megérkezése után megjelent Berlinben, tárgyalást kezdett Bethmann-Hollweggel s hamarosan Vilmos császár is fogadta Kreuznachban.

A nuncius nem a saját kedvtelését követte, mikor ezeket az utakat megtette; mint később maga bevallotta, szörnyen ránehezedett a lelkére a felelősség tudata a feladat roppant nagyságával s nehézségével szemben: békét teremteni a háborús lázban izzó világban, a győzelmükben gőgösen bizakodó németek között, az Evangelischer Bund által szított sajtótámadások ellenére. Előtte állt a jövő minden lehetősége: a háború végnélküli elhúzódása, utána a forradalom s a nyomor, a német győzelem esetén a porosz telhetetlenség, kultúrkampfos hajlandóságok... Még csak súlyosbodott a feladata, amikor 1917 augusztusában a pápa nevében formális békeajánlatot kellett közvetítenie. A Centrum melléje állt, de Bethmann-Hollweget Michaelis váltotta fel, akinek testvére az Evangelischer Bund elnöke volt; a nuncius lába elé csupa akadékokat gördítettek a kancellári hivatal, a pártok, a sajtó, a vezérkar. Pacelli nem csüggedt s szívós állhatatossággal kísérelt meg mindent, hogy a háborúnak véget vessen. Még alig volt hat hete Münchenben, mikor egy régi nagykövet baráti körben megjegyezte róla: „Figyeljétek meg, a Kúria véget

akar vetni ennek a háborúnak, amelynek úgy sincs értelme többé. XV. Benedek nagyon jól tudja, miért küldte követét Münchenbe s nem Berlinbe, ahol megjelenése túlságos feltűnést keltene, s hogy miért küldte ide éppen a legjobb koponyát, akivel Gasparrin kívül rendelkezik. Pacelli el fogja érni célját."

Sajnos, nem érte el. A protestáns elfogultság s a porosz gőg inkább vesztébe vitte a birodalmat s szövetségeseit, mintsem hogy Rómától fogadja el a békét. Michaelis félrevezette a pápai békeüzenet jelentősége tárgyában a császárt, a koronatanácsot s nagyvezérkart.

A német liberális sajtó ezernyi változatban így izgatott a pápai béketerv ellen: „A Vatikán megesküdött, hogy kiragadja a győzelem pálmáját az evangélikus birodalom kezéből; minden békeindítványa csak a defetizmus és a forradalom szellemének felkeltését célozza..." Igy írt ez a sajtó akkor, amikor a középhatalmak sorsa már végleg meg volt pecsételve! A versaillesi és trianoni béke után bezzeg belátták a németek is, mekkora hiba volt nem hallgatni a pápai békeszózatokra. De akkor vaksággal voltak megverve. Ha Pacelli a bigottságnak ilyen megszállottjai közt nem ért célt, nem az ő hibája; ahogy Kühlmann államtitkár mondta, „ilyen intrikák között egy Bismarck ügyessége sem ért volna sikereket".

Kevéssel a háború befejezése után, 1920-ban, Pacellit a pápa Berlin nagykövetévé nevezte ki. 1920 június 30-án mutatta be megbízólevelét Ebert köztársasági elnöknek. Ez alkalommal is a béke mellett tett hitvallást: „A német nép megsegítése — mondta tisztelgő beszédében —, melyet oly súlyos próbára tettek a legutóbbi felfordulások, s a béke biztos megalapozása, valamint az igazi haladás előmozdítása érdekében a Szentszék igen nagy súlyt helyez a két hatalom, az egyházi s világi együttműködésére. Ezért bízott meg a Szentatya a feladattal, hogy az illetékes hatóságokkal egyetértve Németországban az Egyház

és állam viszonyát, a jelen helyzetnek s az újkori követelményeknek megfelelően újjászervezzem."

Ez lett most Pacelli nuncius új, nagy feladata: előkészíteni s megkötni a konkordátumot a Németbirodalom s az Egyház között. A weimari alkotmány értelmében helyesebbnek látszott a konkordátumot előbb egyenként kötni meg az egyes főbb államokkal. Pacelli nagy érdeme, hogy ezek a konkordátumok simán létre is jöttek: 1926-ban Bajorországgal, 1929-ben Poroszországgal. Szászországban a protestáns és szocialista többség megakadályozta a katolikus kultusz szabadságára vonatkozó törekvéseket, de némileg itt is sikerült javítani a helyzetet. Akik a nunciust munkájában látták vagy akik vele együtt dolgoztak, akik ismerték a helyzetet s a nehézségeket, melyek közt működnie kellett, mind csupa elragadtatással nyilatkoztak arról a csüggedetlen szívósságról, s szinte hősies önfeláldozásról, amellyel a német nuncius újra s újra felvette a már-már elejtettnek látszó szálakat s lépésről-lépésre mégis csak közeledett kitűzött céljához, melynek a katolikus vallás szabad gyakorlatának biztosítása volt a lényege. Megkönnyítette munkáját szédületes tudása s ügyessége; emlékezőtehetségéről azt mondják, hogy elég neki 20 sort Homéroszból kétszer egymásután figyelmesen elolvasnia, hogy fejből el tudja mondani az egészet; valamint az az egészen kivételes egyéni báj és kedvesség, amely sajátja s amellyel mindenkit lebilincsel s meghódít, aki vele személyesen érintkezik.

Nagy tévedés volna azonban, ha azt hinnők, hogy Pacelli csak diplomata volt. Ő elsősorban pap volt s az apostoli buzgóság kicsillant minden cselekedetéből. Nemcsak egyházpolitika érdekelte, hanem elsősorban a Németbirodalom vallási élete. Mint a fuldai katolikus nagygyűlésen mondta, tudatában volt annak, hogy ő most Szent Bonifác s a nagy Canisius utódja s képviselője. „Szent Bonifác története — mondta fuldai beszédében —, a németországi katolikus Egyház szimboluma. Valahányszor az Egyház ebben az országban veszélyben volt, mindig Róma volt az, amely

segítségére sietett. A XI-ik században Róma küzd a szabadságáért, mikor a politikai elem túlsúlyra jut s Németország egyházi szervezete fölé akar emelkedni, hogy elvegye minden függetlenségét s termékenységét. A XVI-ik században Németország második apostola, a nagy Canisius, ugyancsak innen merít új erőt csodálatos megújító tevékenységére. Ma is az az érzésünk, hogy Németország döntő korszakon megy át s azért ismét Róma felé irányítjuk tekintetünket, ahonnan minden életerő s üdvösség származik. A német katolikusok szoros egysége a legfőbb pásztorral csak növelheti bizalmukat, mellyel a jövőbe tekintenek."

Ez a gondolat űzte, hajtotta Pacellit, hogy mindenütt ott legyen, ahol a vallásos érzületet növelni és erősíteni kellett. Az óriási birodalomnak csaknem minden városában megjelent, mindenütt beszélt s mindenütt elragadta a németeket nemcsak tökéletes nyelvtudásával s szellemének kivételes ragyogásával, hanem azzal a finomsággal is, amellyel a német nép különleges helyzetébe és sajátos lelkületébe bele tudta élni magát. Sorban látogatta a kórházakat és vigasztalta a betegeket. Dortmundban a bányászok meghívására bányászruhát öltött s leszállt a szénbányák mélyére; engedte, hogy így le is fényképezzék, bányászlámpával a kezében. A bányászoknak is beszélt s minden bányász, akár protestáns, akár kommunista, verekedett ezekért a fényképekért. A russelsheimi Opel-gyárak igazgatósága ottani látogatása emlékére a „személyzet s a munkásság nevében" pompás automobillal ajándékozta meg „hálából azért, amit a nuncius a háború s az infláció idején a munkásosztályért tett". Még a zsidó Frankfurter Zeitung is ismételten elragadtatással írt a pápa követéről. Különösen meleg hangon írta le a valószínűleg nemkatolikus tudósító a módot, ahogy a nuncius misézni szokott. „Arca az összeszedettség maga; egyetlen izom nem játszik vonásain; feje egyenes, minden mozdulata hieratikus, szigorúan fegyelmezett. A pápa képviselője általános szimpátiának örvend; mihelyt valahol

megjelenik, kitör a tapsorkán s ő tele szeretettel osztja piroskesztyűs, érseki-gyűrűs kezével az áldást".

Beszédei nem a közönséges alkalmi szónoklatok únott, semmitmondó fajtájából valók. Mindig széles horizontokon mozog, mindig tág perspektívákat nyit. Egészen meglepő s felsőbbrendű volt például az a beszéde, amelyet 1929 májusában a külföldi sajtó berlini ünnepélyén az ujságírók hivatásáról tartott. Nem csoda, ha beszédeit feljegyezték s imponáló kötetben ki is adták a német katolikusoknak, mégpedig nem kisebb ember, mint a centrum elnöke, Kaas Lajos maga. 1929 decemberében Rómába hívta meg őt a Szentatya, hogy ott átvegye Gasparri örökét, el lehet mondani, a világ legnagyobb s legnehezebb hivatalának vezetését, a pápai államtitkárságot. Pacelli búcsúja Berlintől olyan volt, hogy a lapok szerint még uralkodót sem fogadtak vagy búcsúztattak úgy Berlinben soha. A nunciatúrától az Anhalti-pályaudvarig, a körülbelül háromkilométeres úton, Berlin legforgalmasabb utcáin, teljesen megállt a forgalom; 10.000 katolikus állt az útmenet két szélén égő fáklyával a kezében s így adta meg az automobiljában lassan elvonuló nunciusnak az ünnepi kíséretet. Kalaplengetés, hoch-kiáltások, fáklyák magasbaemelése és könnyek voltak a nagy nuncius utolsó berlini útjának kísérői. A pályaudvaron aztán az egész diplomáciai kar jelenlétében Curtius külügyminiszter búcsúztatta a távozó nunciust, mire a zenekar a pápai himnuszt játszotta. Mintha ebben az utolsó udvariassági tényben több lett volna, mint egyszerű udvariasság; talán bocsánatkérés és belátás is; belátása annak, mit nyert volna a német nemzet, ha annakidején kevélyen s meggondolatlanul el nem utasítja a kölcsönös engedékenységen alapuló béke ajánlatát, melyet a békepápa, XV. Benedek nevében, Pacelli nuncius kínált fel neki . . .

Hol volnánk ma mi magyarok is, ha akkor Pacelli szavára hallgatnak szövetségeseink!

El a hisztériával!

Egész Európa felsóhajtott: hála Istennek, hogy a háború közvetlen veszedelme elmúlt! Hogy a vitában álló felek a tárgyalóasztalhoz ültek le, ahelyett, hogy a világ legborzalmasabb háborújára bízták volna a függő kérdések eldöntését. A szablyák visszakerültek a hüvelyükbe s egyelőre nem kell az éjjeli álmunkból is fel-felriadnunk a gondolatra, hogy a következő percben esetleg tíz különféle bomba zápora hullat ránk és gyermekeinkre tüzet, mérget, gyötrelmet és halált.

Most aztán csak arra volna még szükség, de sürgősen, hogy az a hisztéria is megszűnjön, amely részben ennek a háborús izgalomnak, részben az állandó feszültségekből eredő általános idegességnek hatásaként ijesztő mértékben kezdte már ellepni a népeket s egyébként józan embereknek is szinte elvette az eszét. Kapkodás, kalandvágy, fantaszta ötletek, elképesztően naiv mondások, sürgetések, rémhíresztelések, bizalmatlanság-gerjesztés, egymás befeketítése, tekintélyek lejáratása ennek a tömeghisztériának a jelenségei, amely ma széles köröket megzavar s amely a maga nemében époly veszedelem, mint egy kisebbfajta háború.

Két forrását jelölhetjük meg ennek a tömeghisztériának. Egyik: a képzelet vad játéka, másik: a bizalmatlanság.

Sok embernek a gondolkodása mintha végleg lesiklott volna a logikai sínpárokról. Kávéházi Konrádok hemzsegnek mindenfelé, akik zavaros vezércikk-szólamok és a kiskocsmai bölcselkedés jelszavai szerint vélik megoldhatni a szőnyegen forgó nagy nemzetközi és szociális kérdéseket. Mindegyiknek van egy varázsformulája, egy képlete, amely inkább szimpla mint egyszerű, inkább humorosan mint komolyan ható, de ő olvasta valahol, hallotta valahol, elhitte s most arra esküszik. Csak így lehet megmenteni az országot és sehogyan másképp. S aki nem így akarja, az csaló és gonosztevő. Budlibicskával felfegyverezve szeretnének ezek bevonulni régóta áhított területekre s meg van-

nak győződve róla, hogy egy jobbfajta cserkészcsapattal akár az Északi-tengerig sem állnának meg. Ha János vitéznek és Hári Jánosnak sikerült, miért ne sikerüljön nekik is. Az országot a tönk szélére viszik? Veszélyeztetik a meglevő kis birtokállományt is? Apró kis aggályok ezek, amelyeket a puskaport még nem szagolt hazafiak egy kézlegyintéssel elintéznek.

Az ország szociális problémái? Azok sem problémák nekik. Meg lehet azokat oldani egy csavarintással. Agyon kell ütni a zsidókat, el kell venni a másét, fel kell osztani bankot, földet, mindent s itt az eldorádó.

Hivatkoznak külföldi példákra, amelyeket közelről nem ismernek, amelyeknek előfeltételei egészen mások, mint a mieink, amelyeknek végső következményeit ma még senki sem tudja lemérni s így végeredményben eddig csak befejezetlen kísérletnek számítanak. Azt hiszik, amit egy-egy világtörténeti méretű egyéniség kivételes adottságai megoldhattak, azt minden magakinevezte népvezér vagy néptribun utánuk csinálhatja. Nem kell oda más, mint hang és aggálytalan vakmerőség. És árulónak neveznek látatlanban mindenkit, aki egy ország boldogságát, fejlődését, sőt életét és fennmaradását nem hajlandó kelekótya önvezérek lázálmai kedvéért vásárra vinni.

Viszont a túlzott félelem és óvatoskodás is szülőforrása lehet egy bizonyos hisztériának. Vannak, akik a mégoly szükséges szociális reformtervek hallatára máris hisztériás rángatódzásba esnek s nem azt tartják az ország ellenségének, aki a tűrhetetlen vagyoni aránytalanságok további fenntartásával forradalmasítja a kedélyeket, hanem aki széles tömegek tűrhetetlen, emberietlen sora helyett a keresztény igazságosság és szeretet nevében méltányosabb vagyoni eloszlást és egészségesebb átlagszínvonalat sürget az egész nép számára. Hisztéria az is, ha valaki a legsürgősebb szociális reformokat idegesen és vak csökönyösséggel meg akarja akadályozni s félre akarja tolni azokat

az embereket, akik a társadalmi feszültségeket helyes irányban óhajtják levezetni.

A tömeghisztéria másik oka: az örök bizalmatlanság. Hiszen érthető: annyi emberben csalódtunk, annyi szép ígéret vált már füstté, annyi országmentő programpont omlott már össze, hogy sokan alig hisznek már egy komolyan szociális, komolyan hazafias és komolyan keresztény szellemű államvezetés lehetőségében. Ezeknek az embereknek mindenki jó — két hétig, és mindenki rossz — ugyancsak két hét mulva. Ha azonnal nem művel csodát, máris ellene fordulnak és türelmetlenül a fejét követelik. Jöjjön egy másik, egy harmadik, egy tizedik és ötvenedik; nem baj, ha az ország teste végül is egy élveboncolás kísérleti nyulává satnyul.

Ezeket a sorokat nem politikus írja s nem politikai szempontok szerint írja. Csak az egyszerű polgár és hazafi és keresztény ember aggodalma sír ki belőle: Emberek, hát nektek már csak kóklerek és kalandorok kellenek? Komoly embereket csak elkedvetleníteni, félreállítani tudnátok? Annyit minden józan ítéletű ember megállapíthat, hogy rég nem volt ennek az országnak úgyszólva minden felelős őrhelyén annyi becsületes, lelkiismeretével az Isten színe előtt számotvető és ami szintén nem utolsó dolog: hozzáértő vezetője, mint ma. Hát akkor pontosan ezek ellen kell hangulatot kelteni? Sokszor minden ok nélkül, merő hisztériából, álomlátásból, ideges kapkodásból vagy éppen zavarosban halászó elemek érdekében kell őket elkedvetleníteni? Kulturális és szociális, pénzügyi, hadügyi, külügyi őrpontokon olyan tehetségek állanak, hogy sok nagyobb és gazdagabb nemzet megirígyelhetne minket érte. De dolgozhatnak-e nyugodtan az ország megmentésére hivatott tényezők, ha gyermekes, vénasszonyos módra örökké a fülüket rágjuk, naiv és hisztériás követelésekkel ostromoljuk, az inukba harapunk, a becsületes szándékaikat gyanúsítjuk meg, a szakértelmüket vonjuk kétségbe, csak azért, mert magunk elvesztettük a normális ember uralmát az idegeink felett?

Ma az ország élén olyan emberek állnak, akik az eucharisztikus kongresszus alkalmával hitet tettek a maguk abszolút komoly, Istenre tekintő, lelkiismeretükkel számoló lelki alkatuk mellett, úgyhogy kereszténytelenség volna az ő szándékaik tisztaságát, vállalkozásaik komolyságát kétségbevonni. Itt az ideje, hogy ezzel a közéletben oly fontos erkölcsi tényezővel is számoljunk már egyszer. Mert a helyes országvezetésben is legelső feltétel, hogy a felelős tényezők mindenekelőtt lelkiismeretes, Istenben hivő, erkölcsileg magasszínvonalú férfiak legyenek.

Félre hát a hisztériával! Legyen elég a gyermekes kapkodásból, bizalmatlanságból, a tudatlanság és könnyelműség hivalkodásából!

A meztelenség kultusza.

A német nemzetiszocializmus kezdő időszakában mint az új iránynak komoly érdemét emlegették sokfelé, hogy egy csapással véget vetett a Németországban azelőtt annyira felkapott meztelenségi kultusznak, a „Nacktkultur"-nak s a szennyirodalomnak. Ez a dicséret ma már nem volna többé helyén. Aki a nagyszámú „Illustrierte"-ket ma kezébe veszi, csakhamar megállapíthatja, hogy az olcsó erotikumba átnyúló irodalom nem szűnt meg Németországban sem s ami a meztelenség kultuszát illeti, ez a szomorú német különlegesség ma már ismét teljes virágjában áll a hazájában. Külön egyesület ápolja, a „Bund für Leibeszucht", amelynek a „természetes és fajszerű életalakítás" a célja. Ez a Bund tagja a hivatalos német „Reichsbund für Leibesübungen"-nek. Van külön folyóirata is. Hogy eszméit, a meztelenség gyakorlati kultuszát minél szélesebb körben terjessze, az egyesület újabban külön propaganda-filmet állított össze, amelyet február közepe óta számos német városban pergettek le s amelyet a német hivatalos filmcenzúra ezzel az ajánló jelzővel látott el: „népművelő jellegű".

Az előadást az egyesület vezetőjének, egy Spren-

ger nevű úrnak elméleti fejtegetése vezeti be, aki nagyobb tudományosság okából mindenekelőtt Caesarból és Tacitusból bizonyítja, hogy a régi germánok milyen elfogulatlanul gyakorolták a meztelenséget mindkét nem körében. Az öltözetnek, így fejti ki Sprenger úr, az erkölcs kérdéséhez semmi köze sincsen. Lehet valaki tetőtől-talpig gondosan felöltözve s a lelkületében mégis szemérmetlen és buja ember lehet, viszont éppen az az erkölcsi tisztaság magas fokának tanújele, ha valaki másneműnek teljes meztelensége előtt is elfogulatlanul tud viselkedni. A belső érzület a fő, szavalja Sprenger úr, nem az, hogy hány négyzetcentiméternyi szövet födi valakinek a testét. Szégyelni az emberi meztelen testet annyi, mint káromolni a természetet, vagyis az Istent magát. Akik a meztelenséget kárhozatos dolognak tartják s nem győznek ellene dörögni, azok magát az Istent is kérdőre vonhatnák ilyenképpen: „Uram, Istenem, te oly rosszul teremtetted meg a testünket, hogy minekünk kell a te kontármunkádat javítgatnunk azzal, hogy testünket a mi textiliparunk termékeivel aggatjuk körül. Lám, mennyire jámborabbak vagyunk mi, mint te!" Az emberi test meztelenségétől való ijedezés — Sprenger úr szerint — nem egyéb, mint mesterségesen belénk nevelt s hosszú évszázadok óta ránk erőltetett előítélet, amely már teljesen berögződött, de amelynek semmi értelme sincsen. Már Goethe és Nietzsche is nagy tisztelettel nyilatkozott az emberi testről. „Egyetlen konok, erős és megtéríthetetlen ellenfelünk ebben a felszabadulási harcban, így fejezte be szónoklását Sprenger úr, a katolikus Egyház, amely az emberi test szabad mutogatását s vele együtt a természetes erkölcsösséget kíméletlen barbársággal üldözi."

Ez után a hatásos bevezető után jönnek a filmképek, amelyek a filmtechnika minden bűvészfogását kifejtik, hogy megmutassák, milyen szende elfogulatlansággal, szinte gyermeki szemérmetlenséggel lehet férfiaknak, nőknek, fiúknak, leányoknak vegyest teljes és tökéletes mezítelenségben ugrándozni a virágos me-

zőn, fürödni és fejest ugrani a tóban, táncolni, énekelni és fesztelenül társalogni, miközben a ruházat helyett „az erény pótolja az öltözéket". Amint egy lelkendező tudósító írja, ezeken a meztelen férfiakon, nőkön s főleg leányokon szinte kézzelfogható az a büszkeség és öröm, amely a felszabadultság érzetének édes mámorából fakad, a tudatból, hogy végre rátaláltak arra, ami igazán isteni bennük: a szabad természetességre. „Olyanok, mint a mező virágai s bimbói." Nem arról van itt szó többé, hogy ruha vagy nem ruha, hanem arról a nagyszerű új világnézetről, amely a fajilag „idegen eredetű" vallási rögeszmék helyébe trónra emeli a test és lélek egységének hitét, a Deus = natura fölséges elvét, mint olyan magától értetődő valóságot, amelyről vitatkozni sem kell többé. Satöbbi, satöbbi!

*

Mindenekelőtt: Mi katolikusok csak büszkék lehetünk arra, hogy főleg mi, vagy ahogy az újpogányság propagandistái kissé túlozva mondják: egyedül mi vagyunk az ő hajmeresztő elveiknek konok és határozott ellenzői. Az ilyen vád mindenkinek csak becsületére válhatik.

Másodszor: Nevetséges és tudatlan beszéd, hogy a szemérem csak mesterséges ránevelés eredménye s a teljes mezítelenség lenne a „legtermészetesebb állapot". Ha ez igaz volna, akkor teljesen érthetetlen lenne, miért takarják el még a legprimitívebb vadnépeknél is a férfiak és nők egyaránt testük bizonyos részeit? S miért mindig ugyanazokat a részeket? Vannak kivételek, de ezek szinte elenyésznek az óriási többség mellett. Ki nevelte ezeket a népeket, valamennyit egyszerre és valamennyit ugyanarra a „természetellenes" elfogultságra? Nem nevelte senki, hanem az emberi természettel együttjár a józan gondolkodás, amely nagyon jól tudja, hogy a teljes ruhátlanság az érzéki ingernek leghatalmasabb felgerjesztője s ennek szabad folyást engedni ott, ahol arra nincs komoly szükség,

annyi, mint az amúgy is rettentően csapongó ösztön útjából az utolsó gátat is elhengeríteni. Az a hallatlan erkölcstelenség, amely éppen a vallásos élet megfogyatkozásából folyólag mai kultúréletünknek oly szégyenletes vonása s amely törvénytelen viszonyokban, csábításokban, házasságtörésben, magzatelhajtásban és gyermekgyilkolásban, prostitúcióban és nemi betegségekben mutatkozik, valóban nem újabb és újabb szabadosságra kell hogy indítson, hanem ellenkezőleg a zabolátlan szenvedélyek lehető fékezésére. Igy beszél minden józan ember, minden nevelő és mindenki, aki a nép és a nemzetek egészséges erkölcsi fejlődését többre tartja hibbant agyú népboldogítók ravaszkodásainál.

Harmadszor: Az Úristennel való példálózás egyszerű káromlás és szofisztikus fogalomcsúsztatás, mert abból, hogy az Isten ruha nélkül teremtett minket, még valóban nem következik, hogy akár kontármunkát végzett volna, akár a ruházkodás felesleges lenne. Igaz, az Úristen nem ruhástul teremt minket, azonban észt adott az embernek és erkölcsi érzéket, sőt kötelességtudatot és lelkiismeretet, amely a szemérem őrzésére s erkölcsi gyengeségünk körülbástyázására sarkall. Ha a Sprengerek szellemeskedő bölcsesége helyénvaló volna, akkor így is érvelhetnénk: az Úristen nem teremtett a szánkba sem kenyeret, sem kolbászt, sem semmiféle ételt, tehát az a természetes ugyebár, hogy soha a szánkba ételt ne vegyünk? Az étkezés merő mesterségesen belénk nevelt előítélet?

Negyedszer: Igaz, hogy nem a ruha centiméterei teszik az erkölcsöt s vannak esetek, amikor a belső lelki fegyelmezettség ott is baj nélkül megállja a helyét, ahol más emberben azonnal lángra lobban a kéktüzű szenvedély. Orvosoknál, festőknél, ápolóknál pl. egyenesen hivatásbeli kötelességük szentesíti a kivételt. Bizonyos fokig a megszokás és józanság is védőpajzs lehet. Mégis nyilvánvaló s csak az egészen elferdült gondolkozású emberek nem látják, hogy a ru-

házkodásbeli és viselkedésbeli szemérem általában a a belső fegyelmezettségnek és tisztaságnak legtermészetesebb kifejezője és egyúttal hatásos őrzője.

Ötödször: Az ég szerelméért és az esztétika nevében hagyjanak fel ezzel a szépségellenes őrülettel! Az emberi test szép, de nem mindig és főleg nem minden része szép és kész tébolyodott az, akinek ezt még külön bizonyítani kell. Ügyesen felvett filmeken el lehet talán tüntetni a teljes ruhátlanság esztétikaellenes hatásait, de ha már másért nem, hát a szépség nevében is tiltakoznunk kell az emberi esztétikának és méltóságnak ama megcsúfolása ellen, amely egy ilyen nyilvános mutogatásban feltétlenül undorítóan hat.

Hatodszor: Ha valaki a természetet egyszerűen azonosítja az istenséggel, arra nézve persze a Tízparancsolat és a keresztény erkölcstörvény nem bír jelentőséggel. Ez azonban merő pogányság s a személyes Isten tagadása, sőt hozzátehetjük: a logika megcsúfolása is. Mert Isten nem azonos a természettel, hanem a természetnek végső oka, a sokszerű természeti törvény közös szerzője. A természet sokszerű és tökéletlen, Isten pedig mint mindennek végső oka és kitervezője, csak egy lehet és tökéletes. A természet vak és anyaghoz kötött; a világnak alkotója azonban szükségképpen bölcs s tervszerűen gondolkozó. A „Deus = natura" elve époly sületlenség, mint az a gondolati megroppanás, amely egy pőre és barbár pucérkodást Nacktkulturnak, „kultúrának" nevez.

Ateizmus és erkölcstelenség, erkölcstelenség és logikátlanság megint egyszer megbizonyították a belső összetartozandóságukat.

Jelszavak uralma.

Érdemes megfigyelni, mennyire *a jelszavak szerint igazodik* az emberiség jókora része s mennyire változik az élet, a berendezések, az intézmények divatja az éppen uralkodó jelszavak szerint.

Szembeszökő például az a nagy változás, amely a *szabadság* jelszava körül ment végbe az utóbbi évszázadok folyamán. Száz év előtt az emberek megölték egymást a szabadság bálványáért, voltak, akik maguk rohantak a halálba érte. Nemcsak a francia forradalom hangoztatta teli torokkal a szabadság, a „Liberté" mindenfölött üdvözítő voltát, hanem nálunk is a szabadság jelszavából merített ihletet Petőfi épúgy, mint Kossuth és kora. A szabadság jelszavára épültek fel Európa számos államában az úgynevezett *szabadelvű pártok és szabadelvű lapok.* A szabadság és a szabadelvűség a kultúra és a boldogulás legfőbb tényezőjének számított.

Ma pedig mit látunk? Mintha a világ ráúnt volna a szabadság gondolatára. Egész országok vannak, amelyek olyan kormányokat segítenek uralomra s olyan államférfiakért lelkesednek, akik *mindent inkább akarnak, mint szabadságot.* Az „erős kéz" jelszava az állami „totalitarizmus", vagyis mindenhatóság eszméje egyszeriben szinte megbűvölte s megbabonázta egyes nemzetek fiait s valóságos lázba ejtette őket. Mintha azt kiáltanák: Nem! Nekünk nem szabadság kell! Mi szolgák akarunk lenni! Elvehetnek tőlünk minden szabadságot, elvehetik az egyéni mozgásnak minden lehetőségét, még az egyéni gondolatot és meggyőződést is! Rajongói vannak annak az irányzatnak is, amely még a *vallás* terén is az állam vezetőit tenné meg a lelkiismeretek minden felett álló irányítóinak. Sztalin, Calles nem akarja, Rosenberg nem engedi, hogy az emberek vallásosak legyenek. A milliók hajoljanak meg az ő akaratuk előtt! S mi történik: Ezrek százezrek, milliók és tízmilliók akadnak, akik még ujjongva tapsolnak is az önimádatba eső diktatúrához.

A modern állam magát csakugyan valami istenfélének képzeli, amelynek még a lelkiismeretek területén is legfőbb és megfellebbezhetetlen hatalmi szava van. S az emberek meghajolnak e modern bálvány előtt. Mert a *jelszó így akarja,* mert *a divat így parancsolja.*

Hasonló a változékonyság a *nemzeti és hazafias gondolat terén* is. Valamikor (s azt hittük, még tegnap) az volt a felfogás, hogy az emberek valósággal imádják a hazájukat. A kereszténységnek szinte inkább attól kellett tartania, hogy egyesek túlzott hazafiaskodásból még az Istent is megtagadják a nemzetük miatt. Az olasz és a német nemzeti mozgalom például épp azért tulajdonít az államnak olyan szinte korlátlan hatalmat s övezi a nemzet fogalmát már szinte isteni nimbusszal, mert magasabbat, mint a hazát és nemzetet elgondolni nem tud. Sokan, akik egyébként nem nagyon törik magukat az erkölcsi törvényekért, azonnal feszes vigyázz-állásba merevednek, mihelyt azt mondják nekik, hogy ezt vagy azt a hazafias érzés kötelessége parancsolja.

Rendben van. Azonban ki hitte volna, hogy legújabban *már a nemzet s a haza fogalmát is kikezdi a változó divat s a jelszó* csapongó szeszélye? Pedig így van. Nemcsak a *szocializmus és kommunizmus* az, amely a haza fogalmával régen leszámolt s valósággal függetleníti magát és mozgalmát a nemzeti érzéstől, azt mondván, hogy a „munkásnak" (már t. i. a marxista érzelmű munkásnak) nincs hazája. Nemcsak a *vörös nemzetköziség* az, amely nem akar többé hazáról hallani. Hanem, amit kevéssel ezelőtt még nem hittünk volna, vannak emberek, akik *nyiltan azt mondják, ott van a hazám, ahol több kenyeret és boldogulást, több díszt, több dicsőséget találok.* A legközelebbi multban láttuk, hogy egy nagymultú ország *feláldozta függetlenségét s önállóságát,* részben a „népi gondolat" jegyében ugyan, de széles vonatkozásban azért is, mert a hatalmasabb országba való beolvadástól sokan *kenyeret és munkát* reméltek s az eddigi szükösség megszüntetését. Ennek a kérdésnek politikai része minket itt egyáltalán nem érdekel, ellenben a *tünet* mint *tömeglélektani jelenség, rendkívül tanulságos.* S ami aztán mesébe illő és egészen hihetetlen: nálunk is akadnak már éppen elegen, akik azt mondják: *„minek nekünk a magyar haza és önálló nemzetiség,*

olvadjunk bele egy más országba, amely kenyeret és munkát ígér; áldozzuk fel akár a nyelvünket és szabadságunkat is, csak legyen munkánk s legyen mit ennünk és innunk!" Hogy aztán az új alakulatban mások mint rabszolgák nem lehetünk, az nem rettenti el az ilyen könnyelmű beszédtől őket, ez nem fáj nekik. A *nélkülözött kenyér,* legalább is az *állítólagos kenyér,* az *egy ideig* nyujtott és főleg *ígért* kenyér, felejtet velük mindent, mindent. A tegnap még imádott hazát, a dicső nemzeti multat, az ezeréves alkotmányt, a becsületet, a történelmet, a jövőt. *Mindent!*

Ha azonban közelebbről nézzük: hogyan kerülnek bele egy korszak vagy nemzet lelkébe az új jelszavak, meg kell állapítanunk, hogy itt megint a *sajtóé* az egyik *legfőbb szerep.*

A sajtó, az ujságok azok, amelyek *a beállítás ügyes vagy ügyeskedő művészetével* lassankint a fehéret is feketének tudják feltüntetni s a feketét fehérnek. Ezek a részben megfizetett cikkek, ezek az idegen zsoldba siklott tollak olyan ékesen, olyan felségesen, olyan megtévesztően tudják elhitetni az embe rekkel a valótlant s tudják elleplezni előttünk a valót, hogy nem csoda, ha a tömeg lépre megy s maga is beáll fejszenyélnek régi értékek elpusztítására és *imádja azt, amit tegnap még átkozott és átkozza azt, amit tegnap imádott!* Lám, mily rettentő erő a sajtó. És jaj annak a népnek, amely ezt *a rettenetes erejű népirányító tényezőt könnyelműen engedi hivatlan kezekbe siklani!* Egyetlen megbízható, meg nem fizethető, elvekhez hű, idegen zsoldba nem kényszeríthető sajtó van: a nemesebb felfogást hirdető *katolikus sajtó.* Mert ez csakugyan a krisztusi elveket, a változatlan, örök igazságokat, az erkölcs, becsület, tisztesség és őszinteség szent törvényeit s a nép valóságos érdekeit tartja szem előtt és szolgálja rendületlenül! És nem *jelszavak járszalagján jár maga is,* hanem bátran *szembe mer nézni az ellenséggel* és szembe mer úszni az árral.

Megjegyzés.

Magyarország ujjáépítése és a kereszténység.

Magyarország újjáépítése és a kereszténység, első kiadása megjelent 1919 karácsonyán (Budapest, Szent István-Társulat kiadása). Második kiadása — amelytől a jelen kiadás egészen jelentéktelen javításokban tér el csupán — ugyanannál a kiadónál jelent meg alig 3 hónap mulva, 1920 husvétján (200 lapon). A magyarországi kommunista rémuralomból felocsúdó keresztény nemzeti megújhodás kalauza volt ez a könyv, melyet izzó magyarság fűtött. Ama borzalmas országégés idejéből csak két könyv maradt korszakos jelentőségű: P. Banghának ez a könyve, mely iránymutatásnak iródott és Normay Cécile „Bujdosó könyve", mely azonban a rémuralom naplója s a keresztény nemzeti megújhodás krónikája, tehát visszatekintő s nem irányjelző. P. Bangha e művét a pesti kommunisták üldözése elől Pozsonyba menekülve irta, onnan hazatérve adta ki Budapesten.

A pokol tornácán.

A legszomorúbb újév, megjelent a Sajtó c. budapesti keresztény sajtószemle 1919. (IV.) évf. januári 1. számának vezércikkeként.

Erdélyi látogató, megjelent az Uj Nemzedék c. budapesti ker. napilap 1919. (I.) évf. december 2-i számának 4. oldalán név nélkül. Érdekes kordokumentum e lapszámban az Ébredő Magyarok nagygyűlése a pesti Vigadóban, amelyen követelték „a zsidók végleges kitelepítését, az élelmi- és iparcikkek katonai felügyelet alá való helyezését, az élelmi- és tüzelőanyagoknak kizárólag keresztény szövetkezetekhez való juttatását, a zsidóság pincéiben felhalmozott élelmiszer- és szénkészlet leltározását és a nyomorgó keresztény magyarság közt való szétosztását." A javaslatot Horthy Miklós fővezérhez vitték, aki kijelentette, hogy annak „minden pontjával egyetért a vitális magyar érdekek érvényesítésére." E gyűlés után az utcákon felvonuló ébredőket a pesti zsidók többizben leköpték — négy hónappal a kommunizmus bukása után — ami óriási felháborodást keltett.

Magyar szentélyek idegen kézen, megjelent a Mária-Kongregáció 1920. (XIII.) évf. májusi számában.

Kiáltás Versailles felé, megjelent az Uj Nemzedék 1919. december 25-i (74.) karácsonyi szám vezércikkeként magyarul és franciául „Un appel à Versailles" címen. Ez az elkeseredett kiáltás volt a magyar reviziós mozgalom első komoly tiltakozása a könyörtelen békeparancsok ellen. Megállapításait évtizedek igazolták.

A nemzet erkölcsi erői, megjelent a „Move" c. hetilap (a Magyar Országos Véderő Egyesület közlönye) 1920 (II.) évf. január 2-i számának vezércikkeként teljes névvel. A közlöny főszerkesztője akkor Gömbös Gyula volt.

Királyság és köztársaság, megjelent a Magyar Kultúra 1918. (VI.) évfolyam II. kt. 394—395. lapjain *r.* jelzéssel. E kis tanulmány voltaképen a skolasztikusok megállapításait tartalmazza a köztársasági kormányformáról. Nem jelenti tehát mintha P. Bangha egy pillanatig is meghajolt volna a forradalmi eszmék előtt. Ilyet legtávolabbról sem lehet kiolvasni e cikkéből. Sőt még ebben is, a köztársaság legizzóbb napjaiban is élesen követelte a nemzetrontó szabadkőművesség ellenében a keresztény tömegek fokozottabb szervezkedését, nehogy „az irányító szerep azok kezébe kerüljön, akik azzal az ország és a keresztény hit felforgatására élhetnének vissza." (231. lap.)

Nem babra megy a játék! Megjelent az Uj Nemzedék 1920. (II.) évf. december 3-i (285.) számának vezércikkeként név nélkül.

A pokol tornácán, megjelent az Uj Nemzedék 1921 május 5-i (482.) számának vezércikkeként név nélkül.

Ben Blumenthal és Kisfaludy Károly, megjelent az Uj Nemzedék 1921 május 19. (492.) számának vezércikkeként név nélkül.

A keresztény „kurzus" mérlege, megjelent az Uj Nemzedék 1920 december 12-i (292.) számának vezércikkeként név nélkül. Szomorú kordokumentum e lap számában az a kis hír, hogy Budapesten „hétezernél több főiskolai hallgató kétségbeejtő nyomorral küzd. Valamennyi diákotthon jégverem, ahol tanulásról szó sem lehet, takarók nincsenek. A könyvtárakat nem fűtik. A tandijelengedés és kedvezményes ellátás kollokviumhoz van kötve, de tanulni nem tudnak. Az előadásokat szorgalmasan látogatják a keresztény és jobbadán menekült hallgatók, de vagy kávéházak füstjében, vagy jéghideg diákotthonokban télikabátokban gubbasztva tanulnek".

Vissza Széchenyihez! megjelent az Uj Nemzedék 1920 december 15-i (294.) számának név nélküli vezércikkeként.

Magyar parlamentárizmus, az Uj Nemzedék 1920. évfolyamának egyik számába készült vezércikknek. Egykorú kefelevonatból közöljük először.

Takarodó? megjelent az Uj Nemzedék 1920 december 19-i (298.) számának név nélküli vezércikkeként. Ebből a lapszámból tudjuk meg, hogy ekkor „a fővárosban a betegek már hónapok óta nem tudják megkapni a kiutalt tejet. Az 5-ös jegyre újabban semmi sem jár, a többire legjobb esetben is csak félmennyiség". Szomorú Magyarország!

Magyar válság.

Új ülésszak kezdetén, megjelent az Uj Nemzedék 1921 február 4-i (27.) számának vezércikkeként név nélkül.

Érzelmi politika, megjelent az Uj Nemzedék 1921 február 5-i (28.) számának név nélküli vezércikkeként.

Magyar válság, megjelent az Uj Nemzedék 1921 április 15-i (80.) számának vezércikkeként név nélkül. Ez a lapszám közli a Tisza-pör tárgyalása során a hirhedt Fényes László vallomását, aki a Károlyi-forradalom nemzeti tanácsának megalakulásáról vallott, mint akinek jelentős szerepe volt a forradalomban. Szerinte „Landler és Kunfi csinálták a forradalmat".

Golyók és nyilak, megjelent az Uj Nemzedék 1921 szeptember 27-i számának név nélküli vezércikkeként.

Az Ó-szövetség és a fajvédők, megjelent a Magyar Kultúra 1921. (VIII.) évfolyam 232—236. lapjain *B. B.* jelzéssel.

A „kurzus" bajai, megjelent a Magyar Kultúra 1921. (VIII.) évfolyam 14—24. lapjain. E tanulmányában veszi számba azokat a jelenségeket, amelyeket „Magyarország újjáépítése és a kereszténység" c. művében előre látott s amelyektől féltve óvta népét a Páter, mert azzal a keresztény nemzeti eszmét lejáratjuk, illetve sohasem valósíthatjuk meg.

Tekintélytisztelet, megjelent az Uj Nemzedék 1921 június 15-i (129.) számának névnélküli vezércikkeként. Ez a lapszám közli a később oly sok szenvedést okozott híres „B-lista" mivoltát, melynek szükségességét Hegedűs Lóránt akkori pénzügyminiszter fejtette ki.

Ünnepel a Move, megjelent az Uj Nemzedék 1921. június 19-i (133.) számának vezércikkeként név nélkül.

Mellékvágányokon, megjelent az Uj Nemzedék 1921 július 22-i (160.) számának név nélküli vezércikkeként.

Nyári szünet előtt, megjelent az Uj Nemzedék 1921 július 30-i (167.) számának vezércikkeként név nélkül. A 283. lap második bekezdése végén 8 sort törült az egykorú állami cen-

zúra. Gyorsírási jegyzetként a kitörült szöveg helyén ez áll: „Ha akarnák, akár a csehek is választhatnák maguknak a magyar parlamentet, anélkül, hogy a nép ezt észrevennéi"

Megbocsájtás, megjelent az Uj Nemzedék 1921 augusztus 5-i (172.) számának név nélküli vezércikkeként. Az itt említett Imre Sándor egyetemi tanár a Károlyi-forradalom nevelésügyi államtitkára volt, akit a nemzethűségi igazoltatások során védelmébe vett Vass József. P. Bangha ugyanezt a sietős védelmet kéri a méltányosság jogán azoknak a forradalmi részeseknek is, akik nem voltak ily magas állásúak, mint Imre Sándor. A megbocsájtás első kelléke azonban a bűnösök igazi megjavulása kivétel nélkül.

Egy józan osztrák, megjelent az Uj Nemzedék 1921 augusztus 13-i (179.) számának vezércikkeként név nélkül.

A bűnös alma, megjelent az Uj Nemzedék 1921 augusztus 18-i (182.) számának vezércikkeként név nélkül.

Bacillusháború, megjelent az Uj Nemzedék 1921 szeptember 22-i (210.) számának név nélküli vezércikkeként.

Széchenyi szelleme, megjelent az Uj Nemzedék 1921 október 27-i számának 3. oldalán név nélkül.

Társadalom és közélet, megjelent az Uj Nemzedék 1922 február 25-i számának 3. oldalán név nélkül. A 297. lapon említett „Móve Gyula" nyilván Gömbös Gyulát akarja jelezni, aki a MOVE vezére volt, míg „Kisgazda István" Nagyatádi Szabó Istvánt, a kisgazdapárt vezetőjét jelöli.

Ami a választásnál is fontosabb, megjelent az Uj Nemzedék 1922 március 1-i számának 4. oldalán név nélkül.

Pro juventute! megjelent az Uj Nemzedék 1922 november 12-i (258.) számának névvel ellátott vezércikkeként.

Mi tesz magyarrá? megjelent az Uj Nemzedék 1923. (V.) évf. január 5-i számának vezércikkeként név nélkül. Megcáfolhatatlan megállapítású tanulmány hosszú évtizedekre.

A még koldusabb szomszéd, megjelent az Uj Nemzedék 1923 január 21-i (16.) számának vezércikkeként név nélkül.

Dilettáns nemzetépítés, megjelent az Uj Nemzedék 1923. május 27-i (118.) számának név nélküli vezércikkeként.

Irredenta és a nemzetiségek kezelése, megjelent a Magyar Kultúra 1927. (XIV.) évf. I. kötetének 118—120. lapjain *r.* jelzéssel.

Magyar korképek.

Pünkösdi királynőválasztás és más divatbetegségek, megjelent a Magyar Kultúra 1927. (XIV.) évf. I. kötetének 556—558. lapjain.

Latin szellem a mai Magyarországon, megjelent „A kultuszminiszter római útja" címmel a Magyar Kultúra 1927. (XIV.) évf. I. kötetének 308—311. lapjain.

Gyula és Csaba, megjelent a Magyar Kultúra 1927. évf. I. kötetének 420—421. lapjain *r.* jelzéssel.

A kislány meg a cipő, megjelent a Nemzeti Ujság c. budapesti napilap 1928 február 11-i számának 8. oldalán *B. B.* jelzéssel.

Angolszász orientáció, megjelent a Magyar Kultúra 1928. (XV.) évf. I. kötetének 504. lapján név nélkül.

Álhazafiság, megjelent a Magyar Kultúra 1928. (XV.) évf. II. kötetének 154—155. lapjain név nélkül.

A revizió első lépése, megjelent a Nemzeti Ujság 1929 február 21-i számának vezércikkeként teljes névvel.

Szeged s a keresztény magyar kultúra, megjelent a Szegedi Hírlap c. politikai hetilap 1929. (II.) évf. március 18-i (11.) számának vezércikkeként. Ez a lapszám közli P. Bangha szegedi nagybőjti konferenciáinak sikerét, aki egy hétig tartotta előadásait a piarista gimnázium dísztermében. „Támadások és rágalmak ma is érik a katolicizmust —hangsúlyozta P. Bangha a befejező gyűlésen —, ami azonban az ateizmust illeti, itt valami csöndes pangás észlelhető. Az ateizmusnak ma világszerte nincs egyetlen kapacitása sem. Nincsenek Kantjaik, Darwinjaik és Haeckeljeik, akik tudományos alapon támadnák egyházunkat. Épp ezért a sajtó és a politikai szervezkedés útján hadakozik és — főleg az utóbbit illetőleg — még fog hadakozni az Egyház ellen. Tudják ők, hogy nekünk két fő hibánk van: nem ismerjük kellően a katolikus világnézetet és önérzethiányunk mellett még nem is tartunk össze. Itt üti a legnagyobb rést köztünk. Itt is kell vigyáznunk s készen állnunk épp ezért!"

Magyar korkép, megjelent az Uj Nemzedék 1929. (XI.) évf. március 22-i (67.) számának vezércikkeként teljes névvel.

Szegények vagyunk áldozatkészségben, elhangzott a miskolci katolikus hét befejező díszgyűlésén a miskolci Sporttelepen 12.000 főnyi tömeg előtt 1928 június 3-án délelőtt. Közölte a Nemzeti Ujság 1928. (X.) évf. június 5-i (126.) száma.

A baloldali újságok vitrinája, megjelent a Nemzeti Ujság 1929. június 5-i számának 4. oldalán.

Az a bizonyos vitrina, megjelent a Nemzeti Ujság 1928 június 6-i számának vezércikkeként teljes névvel. E csattanós válasz után az összes liberális ujságok azonnal és végleg elhallgattak erőszakolt vádjaikkal.

Kétféle morál? megjelent a Magyar Kultúra 1927. (XIV.) évf. I kötetének 340—341. lapjain „Ince István" álnéven.

Angolországban? megjelent a Magyar Kultúra 1929. (XVI.) évf. II. kötetének 335—336. lapjain *I. I.* jelzéssel.

Szenvedély és tudományosság, megjelent a Magyar Kultúra 1929. évf. II. kötetének 481—482. lapjain *I. I.* jelzéssel.

A budapesti Pázmány-egyetem jogi jellege, megjelent a Magyar Kultúra 1929. évf. II. kötetének 482—483. lapjain név nélkül.

Egyszer volt, régen volt..., megjelent a Magyar Kultúra 1931. (XVIII.) évf. II. kötetének 189—190. lapjain név nélkül.

Ki a hibás? megjelent a Magyar Kultúra 1931. (XVIII.) évf. I. kötetének 268. lapján.

Okos és oktondi propaganda, megjelent a Magyar Kultúra 1930. (XVII.) évf. I. kötetének 221—223. lapjain.

A parcellázó gról statisztikája, megjelent a Magyar Kultúra 1931. évf. II. kötetének 383. lapján.

Rockefeller háztartása, megjelent a Magyar Kultúra 1931. évf. II kötetének 384. lapján.

Zsidó író az apácákról, megjelent a Magyar Kultúra 1931. évf. II kötetének 384. lapján.

Gúnyolódás az apácákon, megjelent a Magyar Kultúra 1931. évf. I. kötetének 512—513. lapjain „Balogh György" álnéven.

A tanárjelölt bártáncosnő, megjelent a Magyar Kultúra 1932. (XIX.) évf. II. kötetének 446—448. lapjain cím és név nélkül.

A kartell-törvény tervezetéhez, megjelent a Magyar Kultúra 1930. (XVII.) évf. I. kötetének 369. lapján *I. I.* jelzéssel.

Boldog újévet — Európának is! megjelent a Nemzeti Ujság 1931 január 1-i számának vezércikkeként teljes névvel.

Magyar korképek 1931-ből, megjelent a Magyar Kultúra 1931. évf. I. kötetének 431—432, 383. és II. kötetének 480. lapjain név nélkül.

Magyar korképek 1932-ből, néhány rész Naplójából először közölve, azonfelül megjelent a Magyar Kultúra 1932. évf. I. kötetének 143—144., 287—288., 383., 527—528., 576., és II. kötetének 254—255., 352., 399—400. lapjain név nélkül.

Magyar korképek 1933-ból, először közölve a Naplójából, azonfelül megjelent a Magyar Kultúra 1933. évf. I. kötetének 31., 81., 171—172., 226—227., 369., 510., 512. és II. kötetének 58., 334—335., 429—430., 480—482., 529—531. lapjain.

Magyar korképek 1934-ből, nagyobbrészt Naplójából először közölve, azon kívül a Magyar Kultúra 1934. (XXI.) évf. I kö-

tetének 34., 75—76., 169., 171—173. 219., 721—273., 317., 319., 362—363., 365. és II. kötetének 194., 292., 334—336., 386., 432., 477. lapjairól, ahol név nélkül jelentek meg.

Magyar korképek 1935-ből, jó részben Naplójából és a Magyar Kultúra 1935. évf. I. kötetének 143., 239—240., 382—383., 430—432., 527—528., 576. és II. kötetének 79—80., 208., 303., 350., 495—496. lapjairól közölve.

Magyar korképek 1936-ból, nagyrészt a Magyar Kultúra 1936. (XXIII.) évf. I. kötetének 126—127., 158—159., 190—191., 222., 254., 287. és II. kötetének 47., 127., 191., 223—224., 255—256., 286—288. lapjairól, a többi részét Naplójából először közöljük.

Magyar korképek 1937-ből, egy része a Magyar Kultúra 1937. (XXIV.) évf. I. kötetének 2., 34., 63., 127., 159., 223., 287., 290., 319., 383—384. és II. kötetének 99., 159., 191—192., 255—256., 286—287., 319. lapjain jelent meg, más részét pedig Naplójából először közöljük.

Magyar korképek 1938-ból, némely része Naplójából először közölve, többi része a Magyar Kultúra 1938. (XXV.) évf. I. kötetének 62—63., 96., 128., 223—224., 319., 351,, 384. és II. kötetének 94—95., 127—128., 192., 254., 258., 350—351. lapjain jelent meg.

Magyar korképek 1939-ből, jó része a Magyar Kultúra 1939. (XXVI.) évf. I. kötetének 64., 159—160., 223., 288—289., 319. lapjain és II. kötetének 96., 126., 160., 176., 207., 239. lapjain jelent meg, a többi része Naplójából először közölve.

Magyar korképek 1940-ből, megjelent a Magyar Kultúra 1940. (XVII.) évf. I. kötetének 14—16., 30. lapjain. A további feljegyzéseket meggátolta P. Bangha halála.

Újjáépítés felé.

A „hagyományos magyar egyházpolitika", megjelent a Nemzeti Ujság 1928 november 15-i számában.

Meg lehet-e menteni Magyarországot? megjelent a Magyar Kultúra 1931. (XVIII.) évf. II. kötetének 316—318. lapjain.

Keresztény kereskedelem és a zsidóság, megjelent a Magyar Kultúra 1936. (XXIII.) évf. I. kötetének 61—62. lapjain cím és név nélkül.

Lesz-e magyar feltámadás? megjelent a Nemzeti Ujság 1932 március 27-i, húsvéti ünnepi számának I. mellékletén.

Magyar pedagógia és királyhűség, megjelent a Magyar Kultúra 1931. (XVIII.) évf. I. kötetének 34—35. lapjain.

Kicsinyhitűek . . ., megjelent a Magyar Kultúra 1933. (XX.) évf. I. kötetének 217—218. lapjain *B. B.* jelzéssel.

Pap kormányelnök, megjelent a Magyar Kultúra 1918. (VI.) évf. II. kötetének 148. lapján név nélkül.

Választások után, megjelent a Magyar Kultúra 1935. (XXII) évf. I. kötetének 358. lapján „Incze István" álnéven.

Veszélyben a húsvét, megjelent a Nemzeti Ujság 1936. (XVIII.) évf. április 12-i (85.) számának vezércikkeként. E lapnak 2. oldalán olvashatjuk Turi Bélának, a híres katolikus publicistának halálhírét, aki április 7-én este húnyt el Fiúmében, temetése 13-án Esztergomban.

Ausztria sorsdöntő napjai, megjelent a Magyar Kultúra 1934. (XXI.) évf. I. kötetének 216—217. lapjain „Incze István" álnéven.

A zsidókérdés körül, megjelent cím nélkül a Magyar Kultúra 1939. (XXVI.) évf. I. kötetének 30—31. lapjain név nélkül.

Pacelli, megjelent a Magyar Kultúra 1930. (XVII.) évf. I. kötetének 523—526. lapjain név nélkül.

El a hisztériával, megjelent a Magyar Kultúra 1938. évf. II. kötetének 166—167. lapjain. A második világháború kitörése előtti nemzetpolitikai és világnézeti zürzavarokban legvilágosabb eligazító volt e tanulmány.

A meztelenség kultusza, megjelent „A meztelenség kultusza Németországban" címmel a Magyar Kultúra 1939. (XXVI.) évf. I. kötetének 359—360. lapjain „Incze István" álnéven. A keresztény Magyarország erkölcsvilágát halála előtt alig pár hónappal még egyszer megvédte P. Bangha a külföldi újpogány áramlatok ellen e cikkében.

Jelszavak uralma, megjelent a Sajtószemle c. budapesti katolikus sajtóközlöny 1938. (XII.) évf. 2. számának vezércikkeként név nélkül. Ez volt P. Banghának legutolsó nemzetpolitikai tanulmánya és mintegy hattyúdala, mellyel Magyarország mindenkori újjáépítéséhez és a keresztény Magyarország irányításához örök alapvetésül szolgált.

Dr. Biró Bertalan.

TARTALOMJEGYZÉK.

Oldal

Bevezető .. .. 1—4

Magyarország újjáépítése és a kereszténység.

Előszó. — Magyarország katasztrófája. — A liberális gondolat. — A keresztény nemzeti gondolat. — Tanulságok és okulások. — Összefoglalás .. .. 5—218

A pokol tornácán.

A legszomorúbb újév. — Erdélyi látogató. — Magyar szentélyek idegen kézben. — Kiáltás Versailles felé. — A nemzet erkölcsi erői. — Királyság és köztársaság. — Nem babra megy a játék. — A pokol tornácán. — Ben Blumenthal és Kisfaludy Károly. — A keresztény kurzus mérlege. — Vissza Széchenyihez. — Magyar parlamentárizmus. — Takarodó? .. .. 219—247

Magyar válság.

Új ülésszak kezdetén. — Érzelmi politika. — Magyar válság. — Golyók és nyilak. — Az ószövetség és a fajvédők. — A „kurzus" bajai. — Tekintélytisztelet. — Ünnepel a Move. — Mellékvágányokon. — A nyári szünet előtt. — Megbocsátás. — Egy józan osztrák. — A bűnös alma. — Bacillusháború. — Széchenyi szelleme. — Társadalom és közélet. — Ami a választásnál is fontosabb. — Pro iuventute. — Mi tesz magyarrá? — A még koldusabb szomszéd. — Dilettáns nemzetépítés. — Irredenta és a nemzetiségek kezelése .. .. 248—312

Magyar korképek.

Pünkösdi királynőválasztás és más betegségek. — Latin szellem a mai Magyarországon. — Gyula és Csaba. — A kislány meg a cipó. — Angolszász orientáció. — Álhazafiság. — A revizió

Oldal

első lépése. — Szeged és a keresztény magyar kultúra. — Magyar korkép. — Szegények vagyunk áldozatkészségben. — A baloldali ujságok vitrinája. — Az a bizonyos vitrina. — Kétféle morál. — Angolországban? — Szenvedély és tudományosság. — A budapesti Pázmány-egyetem jogi jellege. — Egyszer volt, régen volt... — Ki a hibás? — Okos és oktondi propaganda. — A parcellázó gróf statisztikája. — Rockefeller háztartása. — Zsidó iro az apácákról. — Gúnyolódás az apácákon. — A tanárjelölt bártáncosnő. — A kartelltörvény tervezetéhez. — Boldog újévet Európának is! — Magyar korképek 1931-ből. — Magyar korképek 1932-ből. — Magyar korképek 1933-ból. — Magyar korképek 1934-ből. — Magyar korképek 1935-ből. — Magyar korképek 1936-ból. — Magyar korképek 1937-ből. — Magyar korkép 1938-ból. — Magyar korképek 1939-ből. — Magyar korképek 1940-ből .. .. 313—525

Újjáépítés felé.

A hagyományos magyar egyházpolitika. — Meg lehet-e menteni Magyarországot? — Keresztény kereskedelem és a zsidóság. — Lesz-e magyar feltámadás? — Magyar pedagógia és királyhűség. — Kicsinyhitűek. — Pap kormányelnök. — Választások után. — Veszélyben a húsvét. — Ausztria sorsdöntő órái. — A zsidókérdés körül. — Pacelli. — El a hisztériával! — A meztelenség kultusza. — Jelszavak uralma .. .. .. 526—577

Megjegyzés .. .. 578—586

Tartalomjegyzék .. .. 587—588

Az összes köteteket összefoglaló tárgymutató a legutolsó kötet végén található.

SZENTISTVÁN
TÁRSULAT

SZENTISTVÁN
TÁRSULAT